

כל הזכויות שמורות

להשיג אצל:

גמליאל הכהן רבינוביץ

ת.ד. 539

בני ברק

פל': 0527-128536

7128536@gmail.com

הסכמת כבו"ק האדמו"ר מפאדיגורה זצ"ל

ישראל משה פרידמאן

סאדיגורה

רח' הרב גוטמכר 10 בני ברק

עמ"י עש"ן, יום די' לסדר יכל אשר דבר ה' נעשה ונשמע

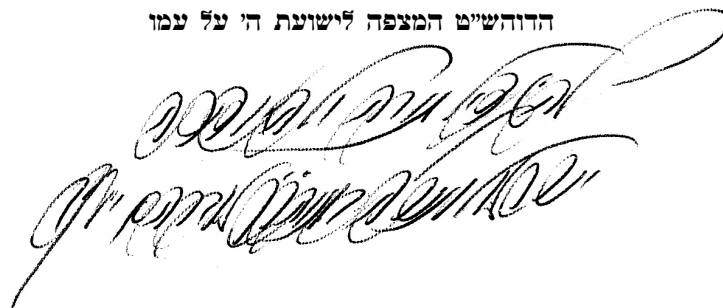
כ"ב שבט ה'תשע"ה

מה נהדר מראה כהן אשר האיר לנגד עיני, בראותי תכריך חידושי תורה, פרי תבונתם ויגיעתם של הני תרי צנתרי דהבא, ה"ה הרב השואל המופלג בתורה ונודע בשערים בבקיותו הרבה, מיחוסו כהונה הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, נכד ידיד בית אבי אדמו"ר זיע"א הגה"צ רבי לוי הכהן רבינוביץ (שליט"א) [זצ"ל], והרב המשיב מרבני אנ"ש ור"מ בשיבתנו הקי' לצעירים, נחית לעומקא דדינא, משיב לכל שואליו בדבר ה' זו הלכה, ה"ה הגאון רבי חיים שלום הלוי סג"ל שליט"א, בן נאמן ביתי הרה"ח המפואר שומר משמרת הקודש בבית אבוה"ק רבי דוד משה הלוי סג"ל שליט"א, שהפליא לעשות בתשובותיו לשאלות חכם, לברר כהלכה וכדת של תורה, איבעית אימא גמרא ואיבעית אימא סברא, וגם לרבות בירורי מנהגי ישראל תורה.

ועתה חשקה נפשו הטובה של הרב השואל הנ"ל, מגו דזכי לנפשיה לזכות גם לאחרני, ולפרסם הני מילי מעלייתא בבי מדרשא, בספר נאה ומתקבל ושמו יקרא "גם אני אודך", יעיינו בהם רבים ותרבה הדעת, ללמד תפארת הדר התורה הקי' שכל מעשי בני אדם ותהלוכותיהם, יהיו מכוונים על פי התורה, ולשם שמים.

משמי שמים יתברכו בכל הברכות האמורות לעמלי תורה, ויזכו להוסיף לעסוק בתורה"ק, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, ולראות ברכה בעמלם, כאשר נכספה נפשם, במנוחת הנפש והרחבת הדעת, ברוב טובה וברכה כל הימים.

הדוהש"ט המצפה לישועת ה' על עמו

הסכמת הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א

הרב יוסף ליברמן

ראש ישיבת כולל 'שומרי החומות'

ורב דקהל סדיגורא ירושלים ת"ו

מח"ס משנת יוסף

רח' אבינודב 3 ירושלים תוכב"א

בס"ד אדר תשע"ב

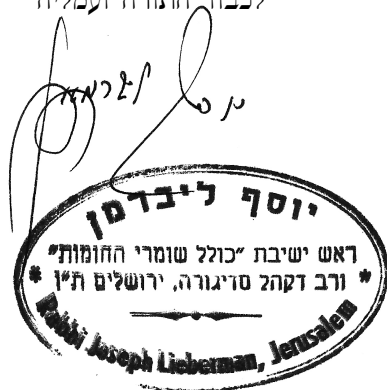
כבר נודע בשערים המצויינים בהלכה הרה"ג המתעמק בהלכה מיחוסו כהונה מו"ה גמליאל בהרא"ד הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודי', שכבר זכה להוציא לאור כמה ספרים מבכורי פרי עטו, ולא זו בלבד אלא במטרה קדושה להגדיל תורה ולהאדירה הוא מעלה על מזבח הדפוס ומו"ל תשובות הרבנים שהשיבו לו על השאלות שחקר ברוב תבונה ודעת, וכל זה למען הרבות כבוד התורה ולומדיה, ולעודד ת"ח להתעמק בהלכה.

וכעת נשאו לבו להוציא לאור תשובות ידידי האב בחכמה ורך בשנים הרב הגאון המופלא מו"ה חיים שלום הלוי סג"ל שליט"א, אשר נודע בשמו הטוב בספריו רבי הכמות והאיכות "בירורי חיים ה' חלקים", ומרביץ תורה בכתב וגם בע"פ כר"מ בישיבה הקי' דרוזין - סדיגורא בבני ברק.

רבות נהניתי מתשובותיו אלו, בבקאות היקף והסברה עמוקה, אשרהו שלו ככה. יהי רצון שיוזכה הרב המשיב והרב המו"ל להגדיל תורה ולהאדירה ולישב על מי מנוחות על התורה והעבודה, ובזכות התוה"ק נראה בקרוב הגאולה הקרובה במהרה בימינו אמן.

באתי על החתום

לכבוד התורה ועמליה

מכתב ברכה מהגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א

ARAB MORDECHAI GROSS

CHANICHEY HAYESHIVOS CONG

CHIDUSHEI ARIM 3 BNE BRAK

מרדכי גרוס

גאב"ד 'חניכי הישיבות'

חידושי הרי"ם 3 בני ברק

בסייעתא דשמיא. יום שנתלכו בו המאורות, ששה ימים לחדש בו מרבין בשמחה, בכלל זה ריבוי אופנים בשמחת התורה כהוצאת ספרי קודש לאורה לשמח דעת לומדי תורה, לסדר "ויקחו אליך שמן זית וך כתית למאורי" [שמות כז ב], דעיי המנורה נמשך המוחין של תורה שבעל פה, דהוי עיי "שמן זית וך", דתורה שבעל פה מבהירה את התורה שבכתב, וזוכים בזה עיי "כתית" הוא היגיעה המרובה ונדוד שינה "למאורי" לאורה בלילה במחשך להסיר מוחין דקטנות, ולהחכים כמאמרם ז"ל "הרואה הרוצה להחכים ידרים" וסימנך מנורה בדרום, דתורה שבעל פה במלכות שורשה בחכמה כמ"ש אבא יסד ברתא, והוא "בחכמה יבנה בית" [משלי כד ג], "להעלות נר תמיד" הוא כח אור התמידי של תורה, ונכלל בזה חיבורי קודש. שנת השמיטה, ה' תשע"ה לבח"ע.

מכתב ברכה

ירונו הלומדים וישמחו המורים, יגילו החכמים ויראו הישרים בהגלות נגלות אור יקרות אמון שעשועים בין הני תרי צנתרא דדהבא [עיי רמב"ן ריש תרומה], תלמידי חכמים מופלגים ומופלאים, כזוהר הרקיע מזהירים, בצוף דובשנה של תורה, שליט"א.

כדבר בעתו בראשית חדש אדר האיר לעיני אור תורה והוא האי ספרא רבא, ותואם לזמן בו קיימו וקבלו היהודים ודרשו חז"ל [שבת פח א] קיימו מה שקבלו כבר, דהוי קבלת התורה מרצון, פרש"י משום אחבת הנס שנעשה להם, והמכוון תחת אשר בזמן מתן תורה היה נחסר רצון גמור כי בפנימיות היה סיבה לחזרה מחמת האש הגדולה כפירוש התוס' שם, וטעם החסרון ברצון הגמור הוא ממלחמת עמלק קודם מתן

תורה, ד"אשר קרך בדרך" [דברים כה יח], שאחר כל הנסים שהיו במצרים וקריעת ים סוף שהיו ישראל כאמבטי רותחת בדרגת אהבת ה', "רשפיה רשפי אש שלהבת יי" [שיר השירים ח ו], מלחמת עמלק קיררה וציננה במדרגה עליונה זו, ויצר בעומק נפשם חסרון בשלימות קבלת התורה, והוא תוצאתו לחטא העגל, ולכן הוזהרו בפי כי תצא על מחיית עמלק וזכירת איבתו לבטל צינן עמלק, ומהא הגיעו לקבל התורה מרצון כמבואר ברוקח [במגילה, ובספרו אוי רלה] דמזמן שאמר הקב"ה לישראל "ושים באזני ויהושע כי מחה אמה" [שמות יז יד] עברו תתקנ"ד שנים עד לקיחת אסתר לבית אחשוורוש [עיי"ש החישוב] שהיה תחלת מחיית עמלק עיי"ה הקב"ה, ושוב לא חששו מקבלת התורה ברצון, והיו זה נעשה ונשמע בשלימות, ו"קיימו וקבלו" [אסתר ט כז] הוי נעשה קודם לנשמע כפירוש הרוקח שם, "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות" [אסתר ט כג] לשון יחיד "החלו" אותיות "הלוח" כנתינת הלוחות בזמן זה, יעוי" בספר "אורה ושמחה" מאמר קיימו וקבלו, - ובחיבור זה שדברי תורה באסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא הנאמרים בו בבהירות המשמח את הדעת, הוי ביטול לקרירות עמלק, ותצאתיו אהבת ה' בשלימות כדכתיב בספרי בקרא "והיו הדברים האלה על לבבך" [דברים ו ו], וקיום מצות מחיית עמלק דאיכא נמי אחר עירוב סנחריב.

בלימודי בספרים הנעלים "בירורי חיים" שיצאה מבעם בעולמה של הוראה, הוא
אור התורה לעילא מדרגת אור בנשמת האדם בגופו למחרה בעקירת שרשי הרע מיניה, כדכתיב באבות פ"ג רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות, וביאר הרע"ב "הדורש החסרות והיתרות שבתורה ומראה מעם על כל קוץ וקוץ לומר שאין בה דבר לבטלה אין לך כבוד גדול מזה", וכמבואר בעבודת ישראל אבות שם דכשם שיש לאדם נפש רוח ונשמה, ונשמה לנשמה עד אין סוף ברוך הוא, עד שלא ישיגהו שום נברא בעולם, כן יש לתורה, כי האותיות הן נקראים גופין, והתגין והאותיות הם נפש רוח נשמה, עוד יש בו נשמה לנשמה עד אין סוף והם סודות נוראים גנוזים וממונים וכו', ובזה מאיר בגופו הארת נשמתו יעוי"ש, והאי כח האציל המדות התרומיות במחברים שליט"א, ד"המכבד את התורה" שהוא היגיעה להבין אותה ולתת מעם לכל דבר עד מקום שדעתו מגעת "מכובד על הבריות" נעקרים הדברים שנובעים מחומריות הגוף והוי לעילא מדרגת מנורה שהוא הארה בנשמתו כדכתיב "נר ה' נשמת אדם" [משלי כ כז], אלא דרגת קטורת שבמזבח הזהב - כדכתיב בתרגום יונתן [שמות מ ה]

חכימא דעסיקין באורייתא וריחיהון נדיף הי כקמורת בוסמיא, המה שלימות בין אדם לחבירו, ועיי' ספר "עמלות בתורה עמי רמח.

ועתה הוסיף בעהמ"ח ספרים הנ"ל הגאון הנעלה, כש"ת מוה"ר חיים שלום הלוי למשפחת סג"ל שליט"א. בהוצאת פרחים ציצים שקדים, המוכיח על עמלות התורה בשבט לוי, דהוא קרא "והנה פרח מטה אהרן לבית לוי" [במדבר יז כג], והוא סיבת גניזת מטה אהרן כשנגנז הארון כמבואר יומא נב, משנגנז ארון נגנז עמו וכו' ומקלו של אהרן שקדיה ופרחיה, וכ"ה בר"מ הל' בית הבחירה פ"ד ה"א, והוא "אשרי האיש וכו' ובתורתו יהגה יומם ולילה" [תהלים א ב], והוא המושבא "והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח" [שם א ג], וכדברי חז"ל דאחר עמלו הוי תורתו, - ואור עליון ערבים ונעימים אלו, מודפסים בספר "גם אני אודך" לבעל המחבר ספרים הנודעים בעולמה של תורה, הגאון הנעלה כש"ת מוה"ר גמליאל הכהן למשפחת רבינוביץ שליט"א, המפליא לעשות בחיבור חיבורים מחוכמים, נכוחים למבינים על אדני פז מיוסדים, בשלהבת זיקוקים מאירים, ואיתמחי גברא וקמיעא להועיל להוגי התוה"ק.

יהא רעוא דבסייעתא מלעילא ימשיכו להגדיל תורה ולהאדירה, להמשיך להפיץ ממעינות תורתם, לתועלתם של לומדי התורה מורי הוראה והיושבים על מדין, ולישב באהלה של תורה כל הימים, ועבודת הי"ת ללא רפיון והפסק, עדי ביאת ינון ובניית בית מקדשנו ותפארתנו בב"א.

הכו"ח לכבודם של עמלי תורה במהרה, וחורמים בקן קולמסא ליכות הרבים.

מרדכי גרום

מרדכי גרום

הסכמת הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א

יעקב מאיר שטרן

מו"צ כבי"ד דמרח"ש ואזנר שליט"א
דיין ומורה צדק דקהילת וויז'ניץ
מח"ס משנת הסופר ואמרי יעקב
רב דקהילות יעקב - בני ברק

ב"ה אי אדר תשע"ה

הן ראיתי ספר יגם אני אודי שאלות ותשובות, דברים יקרים ונעימים הנוגעים
למעשה ששאל אותם האברך כמדרישו, הרה"ג ר' גמליאל הכהן רבינוביץ
שליט"א, והשיב עליהם כיד הי הטובה עליו

כבוד ידידי הרב הגאון המפואר רבי חיים שלום סגל שליט"א

מו"צ בבית הוראה דידן

ששמו הטוב נודע בשערים המצויינים בהלכה, ע"י חיבוריו היקרים בירורי חיים,
והן ע"י הרבצת תורתו בישיבת כנסת מרדכי.

וחנה גם בחיבור זה ניכר ומורגש ידיעותיו הרבות בדברי השו"ע והפוסקים,
מברר ומלבן שאלות הטעונות בקיאות והבנה בטוב טעם ודעת, ובסברא ברורה,
טעמו ונימוקו עמו, מעשה אומן, נטע נאמן, ברוב כשרון וחכמה. ונהניתי לראות
עבודתו עבודת הקודש לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

והנני בברכה, יעזרהו השי"ת גם הלאה לזכות את ישראל להפיץ מעיינותיו
הברוכות, להגדיל תורה ולהאדירה, מתוך נחת ושמחת הלב.

וע"ז באתי על החתום

יעקב מאיר שטרן

יעקב מאיר שטרן

תוכן הענינים

פתיחה

גדולי ישראל כתבו חיבוריהם בזמן מגיפות * עכירות הדאגות הביאו לכתוב חיבור באגדה * הרמ"א שלח את ספרו 'מחיר יין' כמשלוח מנות לאביו * הרחיד"א כתב את חיבורו 'שם הגדולים' בהיותו בבידוד * הרחיד"א נחשף לכתבי יד נדירים בעקבות מסעותיו בעולם כשד"ר.

אלון בכות

תכנית ויעד עם הספקים * התורה היתה משוש חייו * אמונה ובטחון * שבת קודש * נענועים בסוכות * הקפות בשמחת תורה * נשא על לוח לבו את משא העם * קדושה.

עניני הנגיף

מנין המרפסות

האם יכול להצטרף למנין באופן של צירוף המרפסות מכמה קומות..... ט
רשות מפסקת בזימון..... טו
זימון שאני כיון דבעי קביעות סעודה..... טז
דבר שאינו מצוי לא שייך בו מנהג..... יז
ספק ספיקא לחומרא..... יז
קדיש וקדושה וכו' אף שאין אומרים בפחות מ', מ"מ אין בו איסורא דלא תשא..... יח
כבודינו הגדול ביותר שאתם שומרים על חייכם ובריאותכם..... כ
שני הגוזלות של העני היו שוות בדרגה כמו האלף עולות של אגריפס המלך..... כ
הפינת יקרת בבית שבו אנו עתה מתפללים, חשוב כתפילה ברוב עם..... כא
טעם בתפילה..... כב
היו רוצים לקום ממתנם בבוקר כבר מפוללים - אחר התפילה..... כג
הלואי שגם אני הייתי יכול להתפלל עוד פעם..... כג
הרגעים המתוקים ביותר שיש במשך היום בשעה שעומד בתפילה ומתפלל..... כד
רוב הקהל עסוקים בחלק ניכר מהתפילה ב'קיפולים'..... כד
צורת התפילה..... כד
לעמוד במקומו הקבוע ולא יטייל..... כה
מי שידוע בעצמו שמכוין יותר כשעומד, יעמוד בקידוש ואף בק"ש..... כה
האם איכא חיוב להתפלל במנין..... כז
תפילה בציבור..... כז
אם יש עיר אחרת שלא גזרו מלהתפלל בעשרה האם יהדר לנסוע לעיר זו..... לג

סימן א

סימן ב

תוכן הענינים

לג	בשעה שהציבור מתפללין.....	
לה	עיקר תענוג הש"י כשישראל מתפללים לפניו.....	
סימן ג	תפילה על מקום מוגבה בכדי לראות את כל מתפללי המרפסות.....	לו
עניני אורח חיים		
לח	כיסוי הפה והאף במסיכה בתפילה.....	סימן ד
מא	האם אומרים פי תקרה לחומרא, לענין מנין.....	סימן ה
מב	השימוש שנעשה ע"י כולם מחשיבו כאחד.....	
מב	כל היכא שאין רוצים לחלק את ביהכ"נ, מסתמא אינו מחלק.....	
מד	מחיצות מפלסטיק תלויים נעים ונדים, ואינם מחוברים למטה.....	
מו	אינם רואים זה את זה, ורק שכן אחד רואה את השני.....	סימן ו
מז	האם אפשר לצרף אנשים המתפללים בתוך חדר מדרגות.....	סימן ז
מז	השימוש שנעשה ע"י כולם מחשיבו כאחד.....	
נ	יושב בביתו ולומד, ושומע ממנין המרפסות קדושה האם יפסיק.....	סימן ח
נ	הלומד בכל חלקי התורה אין לו להפסיק.....	
נא	אין צריך להרחיק ד' אמות מהמתפללים כשעוסק בתלמודו.....	
נב	פעמים דטירדא פוטרת גם מחיוב דאורייתא.....	
נג	האם פטורא דעוסק במצוה נאמר אצל העוסק בתורה.....	
נה	חיטוי הידים קודם נטילת ידים שחרית.....	סימן ט
נז	האם ימנע מלילך לטבול טבילת עזרא או לתוספת קדושה.....	סימן י
נח	נגילה ונשמחה בישועתו - גם ישועתו של הקב"ה בעצמו.....	
נט	האם צריך שיגיעו המים בכל גופו ממש.....	סימן יא
סג	האם חציצה בטבילת אנשים מעכבת.....	סימן יב
סה	האם יימנע ממצות עונה בכדי שלא יתבטל מטבילת עזרא.....	סימן יג
סו	תשעה קבין בחמין ביו"ט ז' דפסח.....	סימן יד
ע	נולדה לו בת למזל טוב, היאך ינהג לענין קריאת השם.....	סימן טו
עא	מנהג לעשות מי שבירך בבית היולדת.....	

גם אני אודך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

סימן טז האם אלו שנרפאו מחולי הקורונה צריכים לברך הגומל..... עב
האם מי שיצא מבידוד צריך לברך ברכת הגומל..... עג

סימן יז נטילת ידים..... עד
אין צריך ניגוב כשנטל מים שלישיים..... עה
לדעת רבינו חננאל הניגוב משום דנהיה מוכשר לקבל טומאה..... עה
האם סגי שיתנגבו מאליהן..... עו
האם שרי לאכול לחם בידים רטובות - שלא מנטילת ידים של חובה..... עז

סימן יח האם פסולי עדות כגון קטן נאמנים כדין עד אחד נגד רוב..... עט

שבת

סימן יט האם מותר בשבת לרחוץ הידים בסבון נוזלי..... פב
סימן כ האם אפשר לצרף חלה מהשכן ללחם משנה, בעיתוי של הנגיף..... פד
סימן כא האם מותר לגוי למדוד חום בשבת במקום ציבורי..... פה

ברכת האילנות

סימן כב ראה אילנות מלבלבים, האם ימתין שייפסק הנגיף בכדי לברך ברוב עם... פז
סימן כג הנמצא בבידוד, האם יצא לברכת האילנות..... פח

פסח

סימן כד הגעלת כלי חמץ לפסח בבית..... פט
היאך סדר ההגעלה..... צ
מטרת הטלת אבן רותחת..... צ
גם בלי אבן רותחת שייך להגיע ליעד ההכשרה..... צא
סימן כה הגעלת כלים חדשים..... צג
סימן כו טבילת כלים חדשים..... צח
אסור להשתמש בכלים לא טבולים, קודם זמן המכירה לגוי בפועל..... צח
סימן כז הכשרת חצובה ומבערים לפסח..... ק
סימן כח חומרות בפסח בשנה זו - נגיף קורונה..... קב
להוסיף בכל שנה איזה חומרא בכדי לשבר כוח הקליפה..... קב

מכירת חמץ

סימן כט	למכור לגוי חמץ בעין.....	קג
	האם מכירת חמץ הוי הערמה, ולא מהני באיסורי תורה.....	קד
	המוכר את החמץ צריך לידע שחתם על מכירה אמיתית.....	קה
	בהפסד מרובה התירו.....	קו
	האם צריך לעשות התרת נדרים.....	קו

תענית בכורים

סימן 5	סיום בערב פסח לבכורים דרך הטלפון, מפני הנגיף.....	קז
	דיעות הפוסקים שיוצאים ידי חובה ע"י רמקול וטלפון.....	קח
	תענית בכורים קיל יותר, לפי שבגמ' לא נזכר כלל מזה.....	קט
	בפלוגתא בדרבנן נקטינן להקל.....	קי
	האם סעודת מצוה לאחר הסיום מעכב.....	קי

ספירת העומר

סימן 5א	שמיעת שיר וזמר בימי ספירת העומר לחולי קורונה.....	קיב
	בספק אין להחמיר באבילות ישנה.....	קיג
	ימי העומר.....	קיד

תשעת הימים

סימן 5ב	כיבוס וחידוש מסכה בתשעת הימים.....	קיח
סימן 5ג	חולה שאסרוהו להתענות האם איכא מעלה שיעשה 'סיגוף הראב"ד'... קכ	
	בעת מאכלו ועודנו תאב לאכול, יניח ממנו לכבוד הבורא.....	קכ
	ישמור עצמו מלהסתכל בפני הנשים.....	קכב

סוכה

סימן 5ד	תפילה בסוכה, או טפי עדיף מחוץ לסוכה מצד ברוב עם.....	קכד
	אחד מבני הסוכה משתעל, וחבירו חושש מקורונה.....	קכו

יורה דעה

סימן א	הרחקות נדה בעידן הנגיף.....	קכז
סימן א	טבילה בזמנה.....	קכח
סימן א	מציצה לתינוק בברית מילה בעת המגיפה.....	קכט

ברית מילה

סימן א	הזמינוהו לסעודת ברית מילה, ופוחד לילך מפני הנגיף.....	קל
	מי שאינו אוכל בסעודת מילה הוי כמנודה לשמים.....	קל
	מי שאינו מיסב, היינו באם נמצא שם ואינו מיסב עמהם.....	קלא
	האם יש להיזהר מלהזמין לסעודה.....	קלב
	עוסק בפרנסה או מי שתורתו אומנותו אין עליו חיוב לילך לסעודת ברית.....	קלג

אבילות

סימן א	האם גם בשבת ירד האבל לפני התיבה.....	קלה
--------	--------------------------------------	-----

הצלת חיים

סימן ז	האם מחוייב אדם להכניס את עצמו בספק סכנה, בשביל להציל חיי חבירו.....	קלז
	היכא שיש לו הפסד מוכיח אינו צריך להפסיד בשביל חבירו.....	קלח
	היכא דאיכא ספק השקול, לפני משורת הדין יש לו להכניס עצמו.....	קלח
	האם תלמודא דידן פליג על הירושלמי.....	קלט
	גם כביסה שלו הוי חיי נפש, והיא קודמת.....	קלט
	המכניס עצמו אף לספק נפשות בשביל של חבירו, הרי זה חסיד שוטה.....	קמ
	כל שאינו עושה מעשה בהעברת הלאו, למה יתחייב להכניס עצמו בספק סכנה.....	קמא
	דיעות הפוסקים דנקטו כהירושלמי.....	קמב
	האם אפשר להוכיח מדברי הירושלמי.....	קמג
	מחלה המדבקת - בהלכה.....	קמד
סימן זא	האם מותר בידים להדביק את עצמו בקורונה.....	קמז
	פלוגתת הראשונים האם האיסור לחבול בעצמו הוי דאורייתא.....	קמח
	האם יכול אדם ליתן רשות שיכו אותו.....	קמט
	חבלה לחוד והכאה לחוד.....	קנ
	האם איכא איזה היתר לחבול בעצמו לצורך.....	קנ

תוכן העניינים

סימן מב	נתינת צדקה לתוך ידי העני	קנג
סימן מג	נישוק המזוזה וספר תורה	קנג

חושן משפט

סימן מד	מניין יהודים התפללו בימים של נגיף הקורונה, ואח"כ נתווספו עוד ולבסוף נקנסו כולם, האם יכולים הראשונים לתבוע את האחרונים	קנד
סימן מה	סופר סת"ם שהתחייב לילך לטבול במקוה בכל יום	קנז
סימן מז	הזמין צימר ורוצה לבטלו בגלל מחלת הקורונה	קנט
סימן מז	גביית שכר לימוד מהורי ילדי המעונות	קסא
סימן מח	ביטול גרמאר לחתונה שתיערך תחת מגבלות הנגיף	קסד
סימן מט	מלמד שלא בא ללמד, מפני הוראת אנשי הרפואה	קסו

אבן העזר

סימן נ	חתן שאינו רוצה לדחות את החתונה, והוריו רוצים לדחות	קסט
	דעת שבט הלוי דשרי לדחות חתונה על דבר של מה בכך	קעב

עניינים שונים

סימן נא	האם מותר להתחפש לחולה קורונה	קעה
	שלא להזכיר שם הנגיף קורונה בפה	קעו

פרקי אמונה

סימן נב	פרקי אמונה על מגיפת הקורונה	קעז
	הראנו ה' חסדיך	קעט
סימן נג	פתיחת הזמן	קפא
	פתיחת זמן קיץ לתלמידי הישיבה הק' בצל הנגיף - דרך הטלפון	קפא
סימן נד	יזכרם אלו קינו לטובה	קפג
	מעולם לא נשאר בחיים זה שנגזר עליו למות	קפג
	מטעים את הקוראים לייחס את הכל למקרים	קפג
	כל סבל של אדם נגזר בראש השנה	קפד

הכל בהשגחה פרטית..... קפד
 כהיום הנביא שנשאר הוא השלחן ערוך..... קפד
 אם נגזר על האדם חיים, אזי גם כשכבר היה בגיא צלמות ישרוד..... קפד

הכנה לשבועות..... קפו
 דברי תורה כמה שיותר לומדים, נעשה יותר צמא..... קפז
 מסירות נפש לתורה..... קפז
 קבלת התורה שסמוך על דבריו..... קפח
 זכות התורה להחיות את האדם ולהצילו ממות..... קפח

סימן נה

עד כאן עניני הנגיף

ד' חלקי שו"ע

עניני ציצית

סימן נו

הידוק ציצית בבית הכסא..... קצא
 קשירת הציצית בלילה..... קצא
 האם מהני תנאי לכל חייו דבעת שמברך על הטלית גדול כוונתו גם על הטלית קטן..... קצב
 ברכת שהחיינו על טלית חדשה..... קצג
 האם כשיש הפסק גדול בין לבישת הט"ק לטלית גדול, יברך..... קצד

עניני תפילין

שאינן להוריד את כל השרוול בין תפילין של יד לשל ראש..... ר
 האם הנוגע בזרועו בשעת ההנחה, צריך ליטול ידיו..... רא
 מסורת בפרשיות התפילין - כתב ב"י או האריז"ל..... רג
 הקדים להניח תפילין דר"ת בטעות, ובירך עליהם..... רג
 תפילין דר"ת לאחר השקיעה..... רד
 תפילין לאבלים בעת ניהום אבלים..... רה
 האם נכון ליתן תפילין לחבירו באופן שיתבטל ממצות תפילין עי"ז..... רה
 לכמה ימים..... רה
 רצועות שחורות משני הצדדים..... רט
 ממחטות לחות למים אחרונים..... רט

סימן נז

סימן נח

סימן נט

סימן ס

סימן סא

סימן סב

סימן סג

האם עדיף להיות מעשרה ראשונים, או כניסה לביהכ"נ מעוטר בתפילין.....	סימן סד
רי.....	
חזרת הש"ץ מעלתה יותר גדולה מן הלחש, להמקובלים.....	
רי.....	
האם בעינן להמתין קודם תפילת לחש לעשרה או סגי בששה.....	
ריא.....	
מנחה גדולה דוקא.....	
ריא.....	
תפילת הדרך וברכת הגומל מתל אביב לירושלים.....	
ריא.....	
הרגיש שלא נתכוין כראוי כשאמר ברוך אתה ה'.....	
ריב.....	
החלפת כל בגדי החול לשבת, אף ציצית ונעלים.....	
ריב.....	
הקפיד לברך לחם משנה על פיתות, כיון דהחלות חסרות במקצת.....	
ריג.....	
הזכרת מעין המאורע - רצה אחר סעודה ג' כשסיים במוצ"ש.....	
ריג.....	
לברך ספירת העומר קודם הקהל.....	
ריג.....	
לשם יחוד קודם ספירת העומר, האם אית ביה משום כל תוסיף.....	
ריד.....	
שלא לצאת מהסוכה כל שבעת הימים.....	
רטו.....	
פורים בלי תלמוד תורה הוי כדבר והיפוכו.....	
רטו.....	
עניני אורח חיים	
אין להסתייע ע"י אחר שיביא לו את בגדי הבוקר.....	סימן סה
ריח.....	
שלא לדבר או להתעסק קודם אשר יצר.....	סימן סו
רכ.....	
אמירת מקרא בלילה עדיף מביטול תורה.....	סימן סז
רכב.....	
מקרא בלילה.....	
רכב.....	
לילי שישי ושבת ויוה"כ שרינן לקרוא מקרא בלילה.....	
רכב.....	
לבעלי הנגלה אינו אלא ענין דלכתחילה.....	
רכג.....	
במקום שבעלי הקבלה חולקים עם בעלי הפוסקים, הלך אחר הפוסקים.....	
רכד.....	
לישב כנגד ארון הקודש.....	סימן סח
רכו.....	
הידור מצוה או מסורת.....	סימן סט
רכז.....	
הרמב"ם החליף בחצי ימיו תפילין שלו מר"ת לרש"י.....	
רכח.....	
תפילה	
האם דין שומע כעונה תליא בחלות דין או בעצם המילים.....	סימן ע
רלא.....	
האם אמרינן שומע כעונה בדבר של רשות.....	
רלא.....	
לעבור בפני המתפלל - אשה.....	סימן עא
רלג.....	
האם שרי ללוי לעבור לפני המתפלל.....	
רלד.....	

גם אני אודך • תשובות הגרח"ש סגל

סימן עב	להתחיל שמו"ע עם ששה מתפללים או ימתין שעוד ארבעה יגיעו לשמו"ע.....	רלה
סימן עג	שאלת גשמים.....	רלה
	פלוגתת הראשונים והפוסקים האם מהני שיאמר צ' פעמים.....	רלט
סימן עד	נטילת ידי הכהנים ע"י הלוי.....	רמג
סימן עה	האם צריך להפסיק ולעמוד ולומר י"ג מידות.....	רמד
סימן עו	האם יש לעמוד כשהציבור אומר עלינו.....	רמה
סימן עז	אדם שיש לו כפיתיות בחזרה על מילים בתפילה, או בנטילת ידיים.....	רמוז

נטילת ידיים

סימן עח	הורדת רגליו על הארץ קודם נטילת ידיים שחרית.....	רמט
	האם מאז שעלה על המוקד בנו של הגרף פוטוצקי נתבטלה טומאת הידים.....	רנ
סימן עט	ברכת ענט"י מעומד או בישיבה.....	רנב
סימן פ	אין מים לנטילת ידיים לאכילה בטיול.....	רנג

ברכות הנהנין

סימן פא	ברכה על ליפתן באמצע הסעודה כשהוא עיקרו של הסעודה.....	רנו
סימן פב	האם דין קדימה אמרינן 'על הברכה', או אף על 'סדר האכילה'.....	רנז
סימן פג	ברכת תפוחי אדמה שנתרסקו.....	רנט
	איבד את צורתו הטבעית איבד את חשיבותו.....	רס
	הדלקת נר יארצייט ביו"ט.....	רסא
סימן פד	שהייה והתבוננות קודם שיברך ברכת הנהנין והמצוות.....	רסב
	שלא להבליע התיבות.....	רסג
	מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דברכות ללא ספיקות.....	רסד
	זהירות בברכות הנהנין יביא מאיליו יראת שמים.....	רסה

שבת

סימן פה	נר שבת בפמוט פשוט מכסף, או בפמוט יפה מיוחד מנחושת.....רסו
סימן פו	קידוש על כוס פגום, פעמים הוי לעיכובא.....רסז
	עשה קידוש על כוס פגום עם חור, האם יצא ידי חובתו.....רסח
סימן פז	האם יש להימנע מלהזיז את הקדרות שעל הפלטה.....ער
סימן פח	האם העצמות שבחמין שלא נתבשלו כל צרכן, ימנע חזרה.....רעא
סימן פט	טבילה בעיו"ט שחל בשבת, האם אית ביה הכנה.....ערב
סימן צ	האם שרי להרגיל את עצמו לומר בשבת צ' פעמים ותן טל ומטר.....רעג
סימן צא	להכניס סימניה בספר בשבת לימי החול.....ערה
סימן צב	כרטיס מקוה בשבת.....רעו
סימן צג	מוקצה - צבעים על הריצפה בשבת.....רעו
סימן צד	האם יש צביעה באוכלין.....רעח
	האם יש לחלק בין נתינת מים לסענ"ס או איפכא, לענין צובע.....רפא
סימן צה	בורר.....רפב
	סחיטה באכילת אשכולית עם כפית.....רפב
סימן צו	זמן קריאת שנים מקרא ואחד תרגום דפרשת וזאת הברכה.....רפד

ימים טובים

סימן צז	ברכת שהחיינו על היו"ט קודם הדלקת הנר או לאחריו.....רפו
סימן צח	האם הנשים ידליקו נרות היו"ט בלילה דייקא, בכדי שיברכו את ברכת שהחיינו בלילה.....רפז
סימן צט	הקבלת פני רבו ברגל, כשרואה את רבו, אבל רבו אינו רואהו.....רצב

ראש השנה

סימן ק	עניני ראש השנה.....רצד
	סימנים בליל ראש השנה.....רצד
	אם עייף ואינו יכול להתפלל כדבעי, ילך לישון 'ביום' ראש השנה.....רצד

האם להתפלל בר"ה כותיקין ויצטרך לילך לישון ביום ר"ה או לקום מאוחר יותר, ולא לילך לישון בר"ה.....
 רצה.....
 החזרת המחזור אחר תשליך לביתו.....
 רצו.....
 תחינות ובקשות פרטיות בראש השנה.....
 רצו.....
 אכילת חמוצים בראש השנה.....
 רצט.....
 טיבול הפת בלילי ראש השנה בדבש ובמלח.....
 רצט.....

יום הכיפורים

סימן קא עניני יוה"כ.....
 שא.....
 לחם משנה בסעודת ערב יו"כ.....
 שא.....
 סוגי מאכלים בעיו"כ.....
 שא.....
סימן קב טבילת נשים בעיו"כ.....
 שב.....
 בתולות אין להם לטבול בעיו"כ.....
 דש.....
סימן קג הרטבת שער הפיאות והזקן ביוה"כ.....
 שה.....
סימן קד ליתן בידים ממתקים לקטנים ביוה"כ.....
 שה.....
סימן קה אם נעל של עור ביום הכיפורים הוי מוקצה.....
 שז.....
 הימים שבין יוה"כ לסוכות המה ימי מחילה כיוה"כ.....
 שז.....
 ימים אלו ההתלהבות גדולה מאוד, וקשה לצמצם את המוח בלימוד.....
 שח.....
 עסק התורה בימים אלו.....
 שח.....

ד' מינים

סימן קו הימנק בלולבי דרי.....
 שיא.....
 איגוד ההושענות בעלי הלולב שבירכו עליו.....
 שיב.....

סוכות

סימן קז לומר בעת הסינוך לשם מצות סוכה.....
 שיג.....
סימן קח אם אומרים לבוד להחמיר, גבי סורגים וחבלי כביסה.....
 שיד.....
סימן קט ארוחת צהרים - בשר ותוספות האם חייבים בסוכה.....
 שטז.....
סימן קי שתיית מים סמוך לסוכה.....
 שזי.....

תוכן הענינים

סימן קיא	כשאוכלים מזונות, יקדים לברך לישב בסוכה לפני ברכת כמ"מ..... שיט
	האם מברכים לישב בסוכה בהבדלה..... שיט
סימן קיב	מחבר שני שולחנות עם מפה אחת, האם חשיב כשלחן אחד לענין סוכה..... שכ
סימן קיג	הוצאת כלי אכילה מהסוכה, לאחר האכילה..... שכא
סימן קיד	אכילה קודם שחרית ובסוכה, או אחר התפילה ומחוץ לסוכה..... שכה
סימן קיז	האם גזירה דרבנן, מעכב שאינו יוצא אף את הדאורייתא..... שכו
חנוכה	
סימן קיז	ברכת הדלקה בעינן בעמידה..... שכח
סימן קיז	הפסק באמירת הנרות הללו בין הברכות להדלקה..... שכט
סימן קיח	אוכל אצל אביו או חמיו וישן במקום אחר - היכן ידליק..... של
סימן קיט	לא התפלל מנחה בציבור בעש"ק חנוכה, האם יתפלל ביחידות לפני הדלקת הנרות..... שלא
סימן קכ	האם בעינן דגם הלהב יהיה למטה מכ' אמה..... שלב
סימן קכא	מי עדיפא שבין אחד ידליק נר חנוכה בכל לילה נר אחד או שכל שמונת בניו ידליקו רק בלילה הראשון..... שלד
סימן קכב	הדלקת נר חנוכה מאוחר בלילה או אחר פלג המנחה..... שלה
סימן קכג	הגיע זמן ההדלקה ונמצא בנסיעה, האם שרי ליה לאכול..... שלז
סימן קכד	הדלקה בצמר גפן או בפתיל צף, ומ"מ יחרוך קודם..... שלז
סימן קכה	ביתו נמוך מרה"ר יותר מעשרים אמה..... שלט
סימן קכו	קומה עליונה שהחלונות למעלה מכ' אמה..... שלט
	קומות גבוהות - מקום הדלקתן..... שמ
סימן קכז	האם להעיר את הוריו הישנים בכדי שיוכל להדליק נר חנוכה..... שמב
סימן קכח	זמן ההדלקה בליל טבילה..... שמג

גם אני אודך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

סימן קכט לא מהני ליתן דבר היתר על המגש של המנורה דלא התירו טלטול מן הצד לצורך דבר האסור..... שדמ

סימן קל אם יבוא המשיח באמצע ימי החנוכה האם ידליקו באותו יום כדעת בית הלל או כבית שמאי..... שנ

סימן קלא האם האבל יורד לפני התיבה בימי החנוכה..... שנג

סימן קלב אמירת הלל לאבל..... שנד

סימן קלג עליה לבית החיים בימי החנוכה..... שנו

פורים

סימן קלד שתיית היין אינו אלא אמצעי לשינה שעל ידה מקיים עד דלא ידע..... שנו
גזירה על המת שישתכח לא נאמר אצל צדיקים..... שנו

שתיית היין אינו אלא אמצעי לשינה שעל ידה מקיים בפורים עד דלא ידע..... שנח

סימן קלה חוסר ריכוז בקידוש ובקריאת המגילה..... שנט

חמץ

סימן קלו האם שרי לשרוף את החמץ בערב פסח מצפרא..... שס

תגלחת בראש חודש לחתן..... שסא

מכירת חמץ ביום י"ג..... שסב

מכירת חמץ לאדם שחמצו בסין..... שסב

סימן קלז קניית מוצרי חמץ אחר הפסח שנמכרו לגוי..... שסד

פסח

סימן קלח ריחים של יד או של מכונה, מאי עדיפא..... שסו

סימן קלט סיום על משניות או זוה"ק להיפטר מתענית בכורים..... שסז

המנהג לעשות סיום במשניות על סדר שלם..... שסח

שמחת סיום עבדין על דבר שהנפש מתפעלת, ולא מאורע רגיל..... שסח

האם מהני סיום על אחד מכ"ד ספרי הקודש..... שע

סימן קמ מי חיבר את ההגדה, ומקורו..... שעא

סימן קמא האם סגי בכזית לחיוב מצה, או בעינן ב' כזיתים..... שעב

תוכן הענינים

סימן קמב	היכא דמרגיש רעבון שרי לאכול באמצע ההגדה, פחות פחות מכשיעור.....	שעג
סימן קמג	בכל כזית וכזית שאוכלים בליל ט"ו מקיימים מצוה.....	שעו
סימן קמד	האם צריך לבלוע שני הכזיתים יחדיו צורת אכילת הכזתים בליל הפסח.....	שעז
סימן קמה	שתיית קפה ותה אחרי ליל הסדר.....	שעט
סימן קמו	האם יש ענין לאכול מצה בפסח שני.....	שפא
ספירת העומר		
סימן קמו	למד את דברי השו"ע ואמר היום יום אחד לעומר, האם יוכל לספור בברכה.....	שפד
ימי העומר		
סימן קמח	שהחיינו על בגד חדש בימי העומר.....	שפז
	ברכת שהחיינו בברכת החמה בימי הספירה.....	שפז
סימן קמט	גזירת השפם בימי הספירה.....	שפח
סימן קנ	שמיעת מוזיקה וואקלי בספירת העומר ובבין המצרים.....	שצ
	שימוש כלים חד פעמיים לסעודות שבת.....	שצב
שבועות		
סימן קנא	האם מותר בחג השבועות לבקש תחינות.....	שצג
חול המועד		
סימן קנב	להתקשר בטלפון בחוה"מ בענינים שאינם לצורך המועד.....	שצד
	הדלקת החשמל וכיבוי במועד.....	שצד
סימן קנג	סחיטת הסמרטוט אחר השטיפה בחוה"מ.....	שצו
סימן קנד	סידור המשרד בחול המועד.....	שצו
	הלכות מועד כהלכות שבת.....	שצז
	צחצוח נעלים לצורך המועד.....	שצח
	לרחוץ כל גופו בסבון בחוה"מ.....	שצח

גם אני אודך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

סימן קנה האם יש איזה אחיזה שלא לרחוץ עם סבון בחול המועד.....שצט

תשעת הימים

סימן קנו מאכל שיש בו גם יין, אם שרי לאכול ממנו בבין המצרים.....ת
יין שרף כתשעת הימים.....תא

תשעה באב

סימן קנז חליצת נעלים במוצאי שבת שחל בו ת"ב.....תב

סימן קנח הבדלה בתשעה באב לקטנים.....תג
האם ת"ב עצמו דינו כסעודה המפסקת או כתשעת הימים.....תג

סימן קנט האם מותר לבקש בקשות בתשעה באב.....תה
האבל על ירושלים הוא התנחומים שעתידים אנו לחזור לקדמונינו.....תו

סימן קס קריאת עיתון יומי בתשעה באב.....תז

תעניות

סימן קסא החיוב להתענות בתעניות ציבור גם לנשים.....תט
עד מתי יש לאשה דין מינקת.....תי
טבילת האיש ביום טהרת אשתו מטומאתה.....תיא

סימן קסב חתן שיום חופתו בין יוה"כ לסוכות האם מתענה.....תיב

חינוך הקטנים

סימן קסג האם אפשר להקל לקטנים כדיעות הפוסקים שמקילים לגדול.....תיג
הדלקת הנר בעש"ק חנוכה אצל קטנים.....תטו
נקיות חוטם האתרוג במקום במקום שמתחיל גובהו, לקטנים.....תטז

סימן קסד ייזהר מלהכות הבנים בשביל לימודם.....תיח
אבי הרמב"ם הכה את בנו על מיעוט תלמודו.....תיח

בשר בחלב

סימן קסה בלע בשר שבין השיניים בתוך שש שעות, האם צריך להמתין שוב.....תכ

טבילת כלים

סימן קסו האם כהיום מברכים על טבילת כלים.....תכג

ריבית

סימן קסז	האם שרי ללוה לעגל את הסכום, מטעמי נוחות..... תכה
סימן קסח	האם שרי ללוה להתפלל על המלוה שיצליח בעסקיו..... תכה
	האם מותר למחברי ספרים להזכיר ברכה למלוה עבור ההדפסה..... תכט
	מצוה לפרסם שם העושה בכדי שאחרים ילמדו ממנו..... תל
	מותר להודיע שהלוהו להדפיס ספריו, דהוא רק סיפור דברים שיתברך משמים..... תל
	ניצול ימי השישי - שבת..... תלא

נדה

סימן קפא	הרחקות..... תלב
סימן קע	צלחת פירות מרכזית, האם חשיב כקערה אחת לענין הרחקות..... תלג
סימן קעא	האם בעינן לזוהר בהרחקות מאשה שעזבה את הבית, כיון שכרצונה להתגרש..... תלז
סימן קעב	בימי נידותה יזהר מלשכב במיטתה, כשבא אורח..... תמ
	האם השתתפות בהספד חשיב נמי ככבוד המת..... תמא

טבילה

סימן קעג	מה גדרו של אפשר לחזור ולטבול בקל..... תמג
	עיקר קדושת ישראל תליא בכשרות המאכלים..... תמד
סימן קעד	האם לדחות ליל טבילתה מפני אורחים..... תמה
	מקור הדבר להסתיר טבילתה..... תמה
	טעם הסתרת הטבילה..... תמו
	דחתה טבילתה מפני צניעותן של נשים צדקניות..... תמו
סימן קעה	רחיצה לאחר הטבילה במקוה..... תנ
סימן קעו	טבילה..... תנב
	אי בעינן שתאמר לו בפה טבלתי..... תנב

כיבוד אב ואם

סימן קעז	האם צריך ליתן לאביו את האתרוג המהודר..... תנז
----------	---

גם אני אודך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ברית מילה

סימן קעח הנוהג כר"ת ונולד חמישים וחמש דקות אחרי השקיעה.....תנו
סימן קעט אקמול לפני ברית מילה.....תנו

מזוזה

סימן קפ קביעת מזוזה בעצמו או ע"י אדם חשוב.....תנח
סימן קפא לקח מזוזה מפתח זה וקבעה בפתח אחר, האם צריך לברך עליה.....תסא
סימן קפב מתי חתן יקבע את המזוזות בביתו החדש.....תסד

שילוח הקן

סימן קפג שילוח הקן.....תסו

חלה

סימן קפד עיסה על מנת לעשות חציה חלות וחציה פת הבאה בכסנין.....תסח

שביעית

סימן קפה שמן שביעית.....תע

אבילות

סימן קפו תנחומי אבלים בג' ימים ראשונים.....תעג
סימן קפז אבל בתוך שנתו, היאך ינהג בקבר רשב"י ביום ל"ג בעומר.....תעה

חושן משפט

סימן קפח נתחלפו לו כליו.....תעח
סימן קפט דינא דמלכותא דינא בארץ ישראל.....תעט
מיסים - הבטחת הכנסה.....תפט
לחלק בין לא לשלם מיסים, לבין להוציא מהם כסף.....תפ
תלמיד חכם שאני.....תפב
האם בזה"ז איכא דין תלמיד חכם.....תפב

אבן העזר

צניעותן של בנות ישראל.....	תפד	סימן קצ
פירצת העקבים הדופקות אצל נעלי הנשים.....	תפה	
להתרחק מהנשים מאד מאד.....	תפה	
טעם שהחמירה התורה באיסור יחוד.....	תפו	
חזרו לעשות קידושין שניים, כיון שנמצא עדים פסולים.....	תפז	סימן קצא
היאך כותבים בכתובה את השם 'אלקה'.....	תפח	סימן קצב
העיקר המכריע הוא לפי חתימתה.....	תפט	
האם אחר החופה הולכים החתן והכלה שלובי ידים.....	תצב	סימן קצג
איסור הסתכלות בקטנה מגיל ג' שנים.....	תצט	
שימוש במעשר כספים בכדי שלא להיכשל במראות אסורות.....	תקב	

ענינים שונים

חומרא דאתי לידי קולא.....	תקג	סימן קצד
חומרא דאתי לידי קולא, אפילו אחר מאה דברים.....	תקג	
בהוספת חומרות ע"ג חומרות נעשה שאינו יכול לסבלם עוד.....	תקד	
המהרש"ם מעיד נטיתי קו להקל.....	תקד	
תחבולות היצר להכביד בחומרות.....	תקד	
סכנה גדולה נשקפת ברוחניות למחמיר.....	תקד	
קיבל שבת בחצות היום, ועתה הינך מסתכלל על כולנו כמחללי שבת.....	תקה	
על מה צריך כפרה בהא שהקלת החמרת.....	תקה	
פסח ושבת הם הם הדברים שצריך להחמיר.....	תקו	
רבי פנחס קאריצר זיע"א היה נוהג להחמיר בפסח משונהדיג.....	תקח	
חומרות בפסח המה תכשיטין להקב"ה.....	תקט	
בשבת ראוי להחמיר בכל מה דאפשר לצאת ידי כל החומרות.....	תקט	
האוכל בשוק.....	תקיא	סימן קצה
שלא לדרוך על אותיות מרובעות.....	תקיג	סימן קצו
תנאי לרבנים.....	תקטו	סימן קצז
האם אף בהוראות איסור והיתר יש להזהר מעיניו.....	תקטז	
רק היכא שההוראה ברורה להרב, אזי הוא דאית ביה עיניו.....	תקיה	
האם כהיום שאפשר לשאול בטלפון שאני.....	תקכב	

תקכב	דרגת החיוב של הרב להשיב ככל בעל מקצוע ואומן
תקכב	רב הדן בחינם שאני
תקכג	אם איכא חילוק בין שאלת נשים לשאר הוראת איסור והיתר
סימן קצח	שולחנות האדמורי"ם
תקכד	תקכד
סימן קצט	מהו חסידות בדורנו
תקכז	תקכז
תקכח	חסידות פירושה תוספת קומה, ולא הורדת קומה
תקכט	תורה ותפילה כרוכים יחד מן השמים
תקכט	עמל התורה מסייע לעמל התפילה
תקכט	טהרת המחשבה ושמירת העינים
סימן ר	נתינת סכין - סליסר במתנה
תקלא	תקלא
סימן רא	האם אפשר ללמוד הלכה מהשמטת הרמב"ם
תקלב	תקלב
סימן רב	האם מותר לקלל את הרשעים
תקלד	תקלד
סימן רג	האם אפשר להקדים את החלאקה
תקלה	תקלה
סימן רד	האם שרי לברך את הגוי
תקלז	תקלז
סימן רה	האם שרי להעביר את זכויותיו לחבירו
תקלז	תקלז
סימן רו	להתייגע על דברי תורה, וכך להגיע לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא
תקלט	תקלט
תקלט	יגע עצמו בתורה קודם שיבא המעשה לידו, כדי שלא יטעה בהוראה
תקמ	מעלת המכוין לבאר תורתנו חשוב מגילוי אליהו
תקמ	תקמ
סימן רז	עיקר התורה זה ההלכה
תקמא	תקמא
תקמא	לימוד הלכה, זה העמוד הגדול שהעולם קיים עליה
תקמב	היצר הרע מפתה שילמד רק גמרא, ולא שו"ע לידע הדין
תקמב	טוב לב היינו שבידו כוח להורות הלכה למעשה
תקמג	תלמיד חכם, היינו גדול בהלכה עם עומק המו"מ ברוב מקומות התלמוד
תקמג	חובת האדם בעולמו עיון ההלכה הדק היטב
תקמג	תקמג
סימן רח	הלומד תורה כליל שנעשה בן עשרים מובטח שלא יחטא כל חייו
תקמה	תקמה
סימן רט	צורבא מרבנן
תקמו	תקמו
סימן רי	שינון וחזרה
תקמז	תקמז

סימן ריא	קבלת הוראות הב"י.....	תקמח
סימן ריב	להתייחס לדחף פנימי שאומר לך 'מי לה' אלי.....	תקמט
	החפץ חיים אמר אני אהיה אחד מאלו שיקבל רשות להיכנס לבית המקדש.....	תקמט
	תשמע איזה קול פנימי שיאמר לך 'מי לה' אלי.....	תקנ
	ימי הבחרות הם שנים של בחינה 'מי לה' אלי'.....	תקנ
	וינח לשון מניח את הכר, דכל השפע מונח בתוך השבת.....	תקנא
סימן ריג	בדברי התפארת ישראל משה רבינו בטבעו היה עם מידות רעות.....	תקנב
	אילו משה רבינו בתכונות גופו היה גבוה, מה חידוש הוא.....	תקנג
	כל התעצמותו של משה רבינו לא מצד טבעו.....	תקנד
	הדברי חיים מטבעו היה בו מידת הקמצנות.....	תקנד
סימן ריד	לולי המחלוקת בדברי תורה לא היה שכחה.....	תקנו
סימן רטו	כהנים שאין לומדים הלכות הנוגעות לבית המקדש, הוא חסרון באמונה.....	תקנז
סימן רטז	בן תשעים לשוח.....	תקנח
סימן ריז	טעם שהדרשנים מסיימים בביאת המשיח.....	תקנט

גם אני
אודך

עניני הנגיף

פתיחה

שאלות אלו התעוררו בעקבות הנגיף קורונה, עת נאלצנו לישוב במסגר בבתים מבלי לצאת כמעט, אף לא להתפלל בבתים כנסיות, וקל וחומר שלא ללמוד בבתים מדרשות, וכיון שכן, הזמן היה עימנו וכך נסובב משמיא, אזי העלינו עלי גליון תשובות לשאלות רבות בעניני אורח חיים, יורה דעה, חושן משפט, ואבן העזר. ואף פרקי אמונה וחיוק לתקופה לא קלה ופשוטה זו.

גדולי ישראל כתבו חיבוריהם בזמן מגיפות

(א) הנה דבר זה כבר היה לעולמים, מגפות היו בכלל ישראל רחמנא ליצלק, וגדולי ומאורי הדורות כתבו בעידן זה ספרים רבים ונכבדים, ובזה החלי בזמן בעל הכלי יקר ה"ה רבי שלמה אפרים בן לא"א מוהר"ר אהרן זצ"ל איש לונטשיץ, בשנת שס"ז היה מגיפה נוראה באיזור העיר פראג, וכתב את חיבורו 'עמודי שש' בעת שברח לעיר 'בישיץ' הסמוכה לפראג, בהיותו משוחרר מעול הרבנות אזר חילו וכתב את ספרו המלא תורה ומוסר על הדברים המעכבים את הגאולה.

גם את שמו 'שלמה' הוסיפו לו בעקבות מחלה שאפפה אותו והביאתו אל שערי מות. וז"ל בהקדמתו לספרו כלי יקר – בשנת שס"א לפני פורים נפלתי למשכב בחולי מסוכן כמה שבועות, עד שהוסיפו לי שם 'שלמה'.

אח"כ כותב על התקבלותו לרב וראש ישיבה בפראג, ועל ספרו שחיבר בשעת המגיפה, וז"ל ועתה בעת בחודש אדר שס"ד לפ"ק הועמסתי במשא כבד ממני ויותר מכל אשר היה עלי לפני [כן], כי העיר ה' רוח קדשו על אנשי הקהילה הקדושה המפוארה ק"ק פראג, אשר כהיום נבחרתי מתוך העדה הקדושה להיות כהיום עבד לעם הזה, לישא עלי משא דבר ה' בישיבה, ולצאת ולבוא לפנייהם בעניני הקהילה וכו'. והספרים אשר עלו בדעתי לחברם נשארו בקרן זוית מונחים, כי בתרתי לא יכולנא, קל וחומר שאל השלושה לא אוכל לבוא – דהיינו להתמיד בישיבה, ולישא במשא העם, ולחבר ספרים.

זיהי בעתים הללו בחודש תשרי שס"ז לפ"ק, ניתן לי המנוחה קצת שלא בטובתי, כי הוציא ה' כלי זעמו על האומות שלח בהם את הדָבָר משלחת מלאכי רעים (הפליס עמ, מט), עד אשר מאימת מות ברחו רבים מן המקום הנ"ל, ויברח ישראל גם בתוכם התפזרו רוב הקהילה, ואני בתוך הגולה כאחד מהם אל עיר קטנה

ב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ושמה ביש"ץ, ברחוק ד' פרסאות מן הקהילה וכו'. כך בזמן הבריחה הנ"ל שלא הייתי מעומס ממשא הישיבות וממשא ק"ק ובכל יום ויום בציפייתנו ציפינו אל ה' להשיב שביתנו ושבות כל המפוזרים, אמרתי בעיתים קצרים הללו להעלות על הנייר מקצת הדברים אשר יצאו מפי בדרשות תוך משך זמן מה בקהילה המפוארה הנ"ל. ע"כ.

עכירות הדאגות הביאו לכתוב חיבור באגדה

(ב) וכמו"כ מצינו לרבי חיים ברבי בצלאל לוריא זצ"ל ה"ה אחיו של המהר"ל מפראג בשנת של"ח התחוללה מגיפה נוראה בעיר פרידבערג. המשרתת שבביתו נדבקה במחלה ונפחה את נשמתה, ובעקבות כך סגרו הרשויות את ביתו שלא ידבקו ממנה שאר בני המשפחה, ואת רבי חיים ומשפחתו הניחו בהסגר – הקרוי בלשוננו 'בידוד' למשך שמונה שבועות אין יוצא ואין בא.

בשבתו בביתו כתב את ספרו 'ספר החיים', ובשער כתב בזה"ל הוא יורה הדרך אשר ילך בה האדם קודם שיחטא ולאחר שחטא על הנפש, גם שאר הנהגת האדם עם קונו ועם בני ביתו וזולתם, בתורה ובעבודה ובגמילות חסדים.

ומספר על סיבת כתיבת החיבור בדברי אגדה, דביקש להשתעשע בהווית דאביי ורבא, אולם 'עכירות עניני הדאגות' מנעוהו מכך, אז החליט לכתוב את 'ספר החיים'. ע"כ.

(ג) ואפילו רבינו הרמ"א חיבר את ספרו המפורסם 'מחיר יין' על מגילת אסתר ששלח כמשלוח מנות לאביו, בזמן מגיפה, וזה היה בשנת ה'שט"ז פרצה מגיפה באיזור העיר קראקוב, ומשפחת איסרליש נאלצה לנדוד ולעזוב את מקומה ומכונה ולהגר לכפר שידלוב. ובהקדמה לספרו מזכיר את מצבו העגום, וז"ל והיתה עיר אשר במסכנות תאכל בה לחם, ובבוא ימי הפורים ראיתי שלא יהיה משתה ושמחה ביחד עם המשפחה, להסיר יגוני ואנחתי, אמרתי אקומה ואשמחה במפעלי. ולזה חיבר את ספרו מחיר יין, כלומר חידושי תורה תמורת היין, כי פקודי ה' ישרים משמחי לב.

(ד) וכן רבינו הרחיד"א בעת אשר ערך מסעות כשד"ר למען עניי ארץ ישראל, והאחרון שבהם היה לאיטליה, וכאשר הגיע לעיר ליורנו ביקשו האיטלקים לבודד את עצמם מהעולם, שלא יחדרו אליהם מחלות, ולכן כל אחד שהיה מגיע ממדינות חו"ל, היה צריך לשהות ארבעים יום בבידוד במחנה הסגר רפואי 'לאזאריטו' מחוץ

לעיר. וכן היה בכ"ד לחודש ניסן ה'תקל"ד יצא לדרכו לליוורנו, לשם הגיע ב"ז לחודש אייר, וכאמור שהה ארבעים יום במחנה רפואי הנ"ל, ושם ערך את ספרו 'שם הגדולים', רק בתום תקופת ההסגר הורשה רבינו להיכנס לעיר, והתאכסן בבית בתו שרה, שם פעל בעסקי שליחותו ובהדפסת ספריו.

ביומן מסעותיו 'מעגל טוב' כותב הרחיד"א כך, ביום כ' אייר תקל"ד 'הלכנו ללאזאריטו בית ההסדר, ובאו לבקרני כל הגבירים המפורסמים ושלחו לי דורונות. ובלאזאריטו התחלתי וסיימתי שם הגדולים, והזמן שהיה [היינו הזמן ששהה] בבית ההסדר היה ארבעים יום'. ע"כ. ושם כתב את ספרו הנ"ל ללא ספרים, וחלקו הראשון 'מערכת גדולים' בו פירוט על חכמי ישראל מאז תקופת אחרוני הגאונים דרך הראשונים ועד לתקופת האחרונים בני זמנו של הרחיד"א. והחלק השני הוא 'מערכת ספרים', על אלפי ספרים. ובגלל היותו שד"ר אזי נחשף לכתבי יד נדירים, כגון מה שציין בספרו ברכי יוסף בסימן רס"ג בענין הדלקת נר שבת, מכתב יד לרבי אברהם בר חיים, אשר רק לפני עשרות שנים נדפס לראשונה.

ה) וכן אנו מוצאים לאחד מגדולי חכמי ארץ ישראל ה"ה רבי משה מטראני, הידוע בכינויו 'המבי"ט'. בשנת ש"ה לבקשת בני חבורתו חיבר ספר קטן בכמות ורב האיכות במוסר, ונקרא שמו 'אגרת דרך ה'". ספר זה הוא הראשון שידוע מחכמי צפת על הנהגות, קודם שנכתבו הנהגות המקובלים הרמ"ק והאריז"ל ותלמידיהם. ובראשו כתב שחיברו 'בימי המגיפה לחברים מקשיבים לקול הש"י'.

וכיוצא בזה אנו מוצאים אצל בנו רבי יוסף ב"ר משה מטראני ה"ה המהרי"ט, בשנת שנ"ד ברח המהרי"ט מפני המגיפה מעיה"ק צפת ת"ז לעיה"ק ירושלם תובב"א. ושם חיבר את ספרו 'דרך הקודש' על צורת בית המקדש, ונדפס רק בשנת ת"ע בקושטאנדינא. ובסוף חיבורו כתב 'אמר יוסף זיכני ה' לעלות בהר ה' בתוככי ירושלים תוב"ב להסתופף בחצרותיו ולבקר בהיכלו השמש שנת ונחת שלחנו מלא דש"ן [שנ"ד], וישבתי בה ימים אחדים כאורח נטה ללון מפני חרב היונה ואימת המגיפה, אשר לא שלנו ולא שקטנו בהם מדאגה, מדב"ר באופל יהלוך נודדנו מהר אל גבעה, ונתתי אל לבי לדרוש ולתור בצורת הבית ותכונתו וכו'. ע"כ.

ו) וכמו"כ מצינו בימי המגיפה בפרנקפורט דמיין בשנת שמ"ג, נכתב הספר 'אהל יעקב' והוא פירוש על ספר העיקרים לרבי יוסף אלבו זצ"ל, וחיברו רבי יעקב ב"ר שמואל בונם הנקרא קאפלמאן מבריסק דקווא, והודפס בשנת שמ"ד בפרייבורג, וז"ד ויהי בהיותי לעת ההיא בק"ק פרנקפורט בהיות שהחל הנגף בעם, ואמרתי אם

נבוא העיר ומתנו, ואם אצא מן העיר פן יפגעני האסון בדרך, כי אין יוצא ואין בא לסיבת הדבר, אמרתי אני בלבי אפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו ואחבר חיבורי זה, ואם אמות יהיה שמי עליו לזכרון לפני ה' תמיד, כי נתכוונתי לזכות בו את הרבים, ולרוות צמאון תלמידי אשר ביקשו ממני לפרש להם דברי הרב ר' יוסף אלבו.

ז) ואחרון אשר אביא הנה, על זקנו של הרחיד"א ה"ה המקובל רבי אברהם ב"ר מרדכי אזולאי, בשנת שע"ט ברח מפני המגיפה בחברון לעיה"ק ירושלים, וכשנתפשטה המגיפה גם בירושלים אזי ברח לעזה, ושם חיבר את ספרו על הקבלה 'חסד לאברהם', ובהקדמה לספרו שם האריך וז"ל ויהי היום בשנת ה'שע"ט ישנת הגמול ונהפך לאבל מחולינו, כי יד ה' זעזע בך כבד מאוד ויהרוג מחמדי עין, ואפלטא אני וביתי לעיר הקודש לירושלים תוב"ב, וגם שם היה חתת אף ה' ויגוף ה' בעמו וביתר הפליטה ממשברי ים התלאות וכו', ואמלטא משם אני וביתי ...כי לא ידעתי לאן אפנה ולאן אנוסה, כי היתה יד ה' נטויה בכל הארצות האל, אז אמרתי אל לבי וכו' כי מצוה לנדוד בעת צרה, והיה אם יהיה ה' עמדי ושמרני בדרך מכל צרה ...לחבר יחד שושני סנסני הדרושים וכו', וישמע ה' בקולי ותעצר המגפה מעיר עזת"ה אשר ליהודה תוב"ב, ואמלטא שם ב"ט לאב ומצאנו שם מעט מנוחה, אז אמרתי עת לעשות וכו' קראתי בשם החיבור הזה חסד לאברהם. ע"כ.

ח) אמר הכותב המשיב, הנה בספרים הקודמים 'גם אני אודך - הרח"ש סגל' חלק א' ב' ג' שהוציא לאור ידידנו הרב השואל ה"ה הרה"ג ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, היו כל השאלות ממנו, אולם עתה מכיון שחלק נכבד מהספר המה שאלות בעקבות הנגיף קורונה, ובכדי שיהא דבר שלם אזי שילבנו בהסכמת הרב השואל המו"ל שליט"א גם תשובות לשאלות משאר שואלים, כאשר עיניכם תחזינה מישרים. השאלות המה מכל ד' חלקי השו"ע, וגם לרבות 'פרקי אמונה וחיזוק' שנדרש עקב טירדת המצב. ואחר כל זאת בוא יבוא, צורת וסגנון שאלות הרגיל מהרב השואל שליט"א, כדוגמת שאר החלקים הקודמים.

חיים שלום הלוי סגל

ט"ו מנחם אב ה'תש"פ לפ"ג

אלון בכות על כבו"ק אדמו"ר מסאדיגורה זצ"ל*

סמוך ונראה לעת רדת הספר למכבש הדפוס, הגיענו היום כ"א מנחם אב הבשורה הקשה והמרה בהסתלקותו של כבו"ק מרן אדמו"ר רבי ישראל משה בן אדמו"ר רבי אברהם יעקב מסאדיגורה זיע"א לגנוזי מרומים, בסערה עלה השמימה, גדול כים שברנו, נטפי דמעה עם רוב תוגה וצער על שנלקח מעימנו בחטף.

תכנית ויעד עם הספקים

שבע וחצי שנות הנהגתו, היו בחינת שבע שני השובע לקהילת הקודש.

א) בראש וראשונה עת שהעלה על נס קרנה של תורה לרום המעלה, היה תובע ומכה על קדקוד של כל אחד, ואומר לו גְּדֹל. וזה היה מיד בתחילת הנהגתו שאמר עתה באתי וראה ראיתי, היאך שאברכים יקרים ובחורי חמד חיים ללא כל תכנית, ללא שום יעד ומטרה. וצעק מנהמי לבו, היאך יתכן שבעל בית חרושת יצליח במסחרו, אם אין לו תכנית יעד מסודרת, כמה צריך להרויח, וכמה אסור להפסיד. והנמשל לתורתנו הק', אם אין תכנית אזי אין לנו למה לקום בצפרא, ולכן דרש בעמוד והחזר כל אברך ובחור צריכים בתחילת זמן להציב לעצמם את ההספקים, ולילך להיבחן על מה שלמדו.

וביותר שמעתי כהיום לאחר פטירתו, מאחד מתלמידינו שיחי, שהרבי זיע"א ראה בו יעד ופוטנציאל לגדול ולהיות מורה הוראה בישראל, אזי כבר בשמחת התנאים שלו אמר לו שמבקש ממנו שיגיש לו רשימה מסודרת, על מה הולך להיבחן בשנה זו, ומה בשנה שלאחריה. ולא היה די בזה, כמה ימים אחרי שנגמרו ימי השבע ברכות, הגבאי התקשר שהרבי רוצה לשוחח עמו, וברצונו היה לברר האם כבר סידר לעצמו כולל וחברותות, ותכנית מסודרת עם הספקים. וכך היכה על הקדקוד כמלאך העומד ואומר גְּדֹל.

* א"ה: לבקשתו של הרב השואל ידידי הרה"ג ר' גמליאל שליט"א להעלות עלי גליון דברים לזכרו הטהור. דבעת היכנסו בקודש פנימה לקבל הסכמה על ספרינו הראשונים, הראה האדמו"ר זצ"ל אותות שמחה, וחיזק אותו להמשיך עוד ביתר שאת בבחינת מוסיף והולך, לשאול ולהפיץ מעיינותיו חוצה.

התורה היתה משוש חייו

זכורני באחד השיחים שאמרתי לפניו, שמעתי שאתמול הרבי חזר מהלוייה בעיה"ק ירושלים בשעת ליל מאוד מאוחרת, והרבי נתיישב ללמוד עד השעות הקטנות של הלילה. אמר לי בענוות חן, רציתי להחזיר לעצמי את 'שמחת החיים' עכ"ד, כי התורה היתה משוש שמחת חייו. לא אשכח לעולם, עת שהבאתי לפניו אחד מכרכי שו"ת בירורי חיים החדשים שיצאו לאור, איזה שמחה נהרה על פניו.

אמונה ובטחון

(ב) זאת, ועוד, מידת האמונה והבטחון, בא חבקוק והעמידן על אחת (מכות כז, 6), וצדיק באמונתו יחיה (מקוק ג, ד), היאך שחי אמונה כפשוטה, והשריש בנו אמונתו בחי עולמים.

שבת קודש

(ג) השריש בנו את ההרגשים על שבת קודש. ומאז עלותו על כס ההנהגה, בכל ליל שבת אחר התפילה היה נושא משא בשגב מעלת השבת, בכל שבוע נקודה וזוית אחרת על השבת, כך במשך מאות שבתות זכה קהל הקודש לשמוע קולו בקודש בהאי שעתא חדא. אשרי עין ראתה עבודתו ביציאה מחדר התפילה בלכה דודי – בבואי בשלום, היאך שהיה שר ומפזז ומלהיב את הקהל בהתלהבות קודש לכבודה של השבת, והיה שעת עונג וכבוד שבת. ואם היה חתן אזי היה מרקד עם החתן, ואח"כ עם המחותנים.

נענועים בסוכות

מבהיל על הרעיון היתה עבודתו בקודש הנענועים' כמנהג רבוה"ק לבית רוזין זיע"א, היאך שהיה יכול לעמוד במשך שעות ללא גוזמא עם ארבעה מינים, חבוקה ודבוקה כך ומתוך בכיות. מעוטף ומעוטר עם הטלית, ועל זרת שני ידיו מימין ומשמאל תחובים הציציות – כמנהג אביו אדמו"ר בעל העקבי אבירים זיע"א, וכך בעת שהגיע בנענועים לצד 'מטה' היה מתכופף עד שיתפקקו חוליותיו במשך דקות ארוכות, באופן מעורר השתאות. מלך ביפיו תחזינה עיננו, אשר עין ראתה.

הקפות בשמחת תורה

ועל זה הדרך 'הקפות' בשמחת תורה, היאך שהיה מפזז ומכרכר בכל עוז עם הספר תורה ורוקד עם תנועות וריקועים ברגליו כציור שמות הקודש, וכך היה מסתובב בעיגול מהיר עד שהיה פחד לראותו שמא יפול חס ושלום, ועכ"ז לא היה חס על כבודו, והכל לכבודה של תורה, וכמו שהעידו על האריז"ל שאמר, שהמעלה העליונה שהשיג באה לו, ע"י שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצוה כמבואר בספר בכורי יעקב (סימן מרס"ט סק"ט), וכן כתב בספר חרדים (נפקדמו ד"ה מנאי הרניעי).

[ואגב גררא, באחד השנים באמצע ההקפות קרא לי, ומסר לי את הספר תורה שהיה מחזיק בחיקו, ספר תורה זה היה כמדומה של הרה"ק מהוסיאטין זיע"א, ומונח אצלו בירושה, ובעת שהחזרתיו את הס"ת אמרתי לפניו בהודאה ושבח, ספר תורה זה אני רואה כנגדי ומולי – בידי רבותינו הקדושים כארבעים שנה, ועתה הרבי זיכני להחזיק ולשאת אותו].

נשא על לוח לבו את משא העם

ד) וחופף עליהם, היאך שנשא על לוח לבו את משא העם, את הקשיים של כל אחד, הן בשידוכים כשבאו להתייעץ עמו, טרח בעצמו לברר והפעיל אחרים שיבררו אודות השידוך. ואם בחינוך צעירי הצאן לקרב את לבבם עם חיוכו הנצחי, ולהצילם מרדת שחת.

ראינו בו מיוזג ושילוב נדיר, מחד גיסא אהבת תורה עד אין קץ, כמו שהחברותות שלו מספרים שזכו ללמוד עמו שעות על גבי שעות ברציפות, בשעות הקטנות של הלילה, וכמו"כ בימי שישי עד סמוך ונראה לכניסת השבת. היאך שהיה תמיד מתרפק לימים שיכל ללמוד בשלוות הנפש. ופעם בעת שנכנסתי בקודש פנימה באחד השיחים אמר לי, הלואי ויכולתי לישב בקצה השני של השלחן לחזור ללמוד הוראה כאוות נפשי. ומאידך, היאך שהיה נושא בעול, לקח על עצמו את משא העם, זכורני באחד השנים בימים הנוראים סמוך לסוף ההפסקה, אמר לי אחד הגבאים שהרבי קורא לי, והרהרתי לעצמי, מה יכול לרצות ממני, ונכנסתי בקודש פנימה, ביקש לידע את שם אחד מבני המשפחה שהיה צריך רפואה.

קדושה

(ה) איתא במתני' (סוכה פ"ה מ"ז) מנורות של זהב היו שם בעזרת נשים [במקדש], וארבעה ספלים של זהב בראשיהן וארבע סולמות לכל אחד, וארבעה ילדים מפרחי כהונה בידיהם כדים של שמן שמטילין לכל ספל. ובתפארת ישראל (יכין אות ט') כתב, נקט פרחי כהונה לומר שבחרו אותן יפים כפרחים, וקלין במעשיהן כעוף פורח, והכל רק להידור השמחה ע"כ, ובספר עלינו לשבח (דברים מ"ז ע"א מקפז) תמה, ע"ד מה שכתב ד'בחרו אותן יפים כפרחים, מאימתי מתחשבים ביופי חיצוני כדי ליקח לעבודת הקודש, אלא י"ל דאין זאת אלא שבחורים אלו היו נקיים מכל תאוות העוה"ז, וכל חשקם ומאוויים היה אך בתורת ה', ולכן גם זיו איקוניהם היה להפליא. וראה עוד בשו"ת בירורי חיים (מ"ו ע"א מנה אות ה') באורך בזה.

שמעתי מידידי הרב אברהם ישעיה עדני שיחי' מעיה"ק צפת ת"ו, שהרבי סיפר לו כמסיח לפי תומו, דבהיותו אברך צעיר נסע עם הרבנית תחי' לנתיבות בכדי להיכנס אצל הבבא סאלי זיע"א, ונכנסו בקודש ועדיין לא הזדהה שהוא בנו של אדמו"ר העקבי אבירים זיע"א, התחיל הבבא סאלי לצעוק 'בית קדוש – בית קדוש'. והדברים פשוטים כדלעיל מכיון דכל חשקו ומאווייו היה אך בתורת ה', לכן גם זיו איקוניו היה מרהיב עין להפליא באופן נדיר ומשתהה. וד"ל.

(ו) סיפר שכננו הגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל בעת השבעה על זקני הרב החסיד רבי אליהו טפר זצ"ל [הסתופף רבות בצל אדמו"ר העקבי אבירים מסאדיגורה זצ"ל], כמדומה שאמר שהגאון רבי אליעזר מן שך זצ"ל שיכל בחייו בת, ועלה לקבל תנחומים מהגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל מח"ס שו"ת אחיעזר, ר' חיים עוזר ניחמו ואמר לו גם אני שכול שיכלתי בת על פני. ואמר לו הנה איתא במתני' (אבות פ"ד מ"ז) הילודים למות והמתים להחיות, ביאור הדברים הנולדים קרובים למיתה, ואילו המתים מתקרבים חזרה לחיות ע"כ, מצפים ובטוחים אנו שעוד קמעה ישוב אלינו, ותחזינה עינינו עבודתו בקודש.

ובשם שנשא אותנו כאן, ודאי ישא האומן את היונק בעלמא דקשוט, ויעתיר לפני כסא הכבוד שיעצור את המגיפה הקשה המשתוללת בשעה זו מקצה העולם ועד סופו. ויהיה מליץ יושר עבור כל בית ישראל, ומי שאמר לעולמו די יאמר לצרותינו די, ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים, ונאמר אמן.

ת. נ. צ. ב. ה.

סימן א ♦ האם יכול להצטרף למנין באופן של צירוף המרפסות מכמה קומות _____ ט

סימן א

האם יכול להצטרף למנין באופן של צירוף המרפסות מכמה קומות

יומא קמא למעשה בראשית לסדר צו
ד' לחודש אשר ישועות בו מקיפות ה'תש"פ

משוכן מרומים רוב שלומים, בחודש ניסן יתברך בכל ענין
כבוד הר"ר אברהם אפשטיין הי"ו

אחר מבוא הברכה

שאלה: ע"ד שאלתו, מע"כ נמצא בתוך השלושים אחר פטירת אמו ע"ה,
ועתה בעקבות הנגיף הנורא רח"ל אין אנשי הרפואה מרשים לצאת
מהבית, האם יכול לצרף למנין בכדי להתפלל לפני העמוד ולומר קדיש
באופן של צירוף מהמרפסות של כמה קומות".

צדדי השאלה: האם מהני לצרף באופן דאיכא מחיצה כדין, המפרדת בין
העשרה.

תשובה: (א) בתחילה הבוא נבוא לשורש ועיקר הדין. בב"י (סימן נ"ה ס"ד עמ'
רמ"ה נדמ"ח) הביא מדברי הגמ' (פסחים פה, ז) החלונות ועובי החומה
כלפנים. ופירש רש"י (ד"ה החלונות) שבחומת ירושלים ועובי ראש
החומה בגובה כלפנים. ואע"ג דבעובי השערים לא מהני, והוא מפני המצורעים
וכו'. וכתב רבינו ירוחם (כ"ט ע"ה) דהוא הדין לענין בית הכנסת דהחלונות
ועובי הכתלים כלפנים. וכתב הב"י (ט"ז) דמשמע לי דהאי דחלונות ועובי
הכתלים כלפנים – כשראשו ורובו בחלון, או על עובי הכותל הנראה מתוך
הבית.

א. בתחילה אומר דגוף השאלה כבר הקדים ידידי הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א,
ואמרו רז"ל (מגילה טו, א) כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, ובפרט עתה
שאנו זקוקים לרחמים מרובים.

וכתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב בשם גאון, דמכניס ראשו בחלון מצטרף עמהם [אף] למנין עשרה. וכן כתב בארחות חיים בזה"ל כתב רבינו האי מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון אפילו גבוה כמה קומות, אפילו אינו רחב ארבע ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה [היינו דאף חלון קטן פחות מארבעה טפחים², סגי לאיצטרופי, ולא בעינן דוקא חלון גדול בכדי שיצטרף האיש העומד שם] ע"כ. הרי לן אף היכא דהוא חלק מתוך העשרה, יכול להצטרף.

ובך איפסק בשו"ע (סע) מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות וכו', ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה. ע"כ. ובמג"א (סקי"ז) והגר"א שהובא במשנה ברורה (סקנ"ז) כתבו, דאף דיש הפסק מחיצה ביניהם, כיון דמראה להם פניו דומה למה שמבואר לקמן (סימן קס"ה ס"ו) לענין זימון, דאם מקצתן רואים אלו את אלו דמצטרפין. ולאור זה העלה המשנה ברורה דא"כ לפי זה פשוט דהעומדים בעזרת נשים ובמחיצה המפסקת יש חלון ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה, וכ"ש דאם יש בלעדו עשרה נחשב תפלה בצבור עי"ז, ואעפ"כ יותר טוב אם בנקל הוא לו לירד לבהכ"נ שירד³, דיש מהאחרונים שחולקין על עיקר הדין וסוברין דענינינו אינו דומה כלל לזימון. ע"כ.

ב. וראיתי בספר הערות וביאורים למשנה ברורה (הלכות שבת - פתח דבר עמ' ח' הערה ב') שהביא ממכתבו של מרנא החפץ חיים זללה"ה שהובא בספר הפרנס לדורו (עמ' שטז), הנה בשו"ע (סימן נ"ה ס"ד) איתא אפילו אינו רחב 'ארבע', וצריך לומר 'ארבעה', והכונה הוא ארבעה טפחים. ויש אצלי שו"ע מדפוס ראשון שהדפיסו הב"י בעצמו, וכתוב שם אפילו אינו רחב ד', ועל כן ברור שהטעות באה מיד המדפיס. ע"כ.

ג. ולענ"ד נראה לומר דכל היכא דאיכא עשרה בבית הכנסת, אזי מהני אף אם אינו יורד לביהכ"נ. וכל מה דבעינן שירד לתוך ביהכ"נ אינו אלא היכא דליכא עדיין מנין. ויסוד דברינו נראה לחזק מדברי ספר מלכי בקודש להגאון עזרא מלכי זצ"ל נדפס בשלוניקי לפני כמאתיים ושבעים שנה (דף קיב, א) שכתב להוכיח מדברי התוס' (סוטה לח, ב ד"ה מחיצה) בזה"ל, הרי מכל זה מוכח שרוצים [התוס'] לחלק דלענין צירוף לא מצטרפי אלא א"כ הם במקום אחד בלי הפסק ביניהם, אבל מכיון ד[כבר] נצטרפו והאיכא עשרה שמתפללים כבר אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת ביניהם, וכל מי ששומע ועונה עמהם הוי ליה כאילו יושב אצלם ועונה. וכן כתב הר"ן (ראש השנה ז, א מדפי הרי"ף ד"ה והקשו) בזה"ל, ולרבי יהושע בן לוי אין מחיצה מפסקת ויהרי הוא כעומד בתוך עשרה שבפנים ועונה עמהם. וקיי"ל כריב"ל.

סימן א ♦ האם יכול להצטרף למנין באופן של צירוף המרפסות מכמה קומות — יא

ובשעה"צ (סקנ"ג) כתב, עיין בתשובת משכנות יעקב (סימן ע"ה) וכן הגר"א (סעיף יט) בסעיף קטן ל"א כתב דיש לדחות כל הראיות, ובאמת הרשב"א (מ"א סימן ט"ו) גופא לא כתב דדומה לזימון רק בדרך אפשר [וכיוצא בזה הובא בשע"ת (סימן נ"ה סק"ח) מהמחזיק ברכה (סק"ח), דהרשב"א לא כתב כן אלא בדרך אפשר¹]. ועיין בחיי אדם (כלל ל' ס"א) [יובא להלן] ובביאור הלכה (ד"ה ולחון). ע"כ.

(ב) **והנה** בחיי אדם הנ"ל כתב בשם הב"י דאם עומד בחוץ וראשו ורובו בפנים, אזי הוא דמצטרף. ואף דהב"י הביא לדברי ארחות חיים (הנ"ל) דמראה פנים לחוד סגי, וכמ"ש בשו"ע, וצ"ל דכוונתו ג"כ שמכניס ראשו ורובו לשם, דאל"כ קשה מאי שנא מחצר גדולה שהרי גם שם רואים אלו את אלו, אלא על כרחך דוקא כשמכניס ראשו ורובו ע"כ. וכן כתב המאמר מרדכי (סקי"ד) לחלוק על המג"א הנ"ל, והעלה דנראה דדעת השו"ע שכל ש[רק] רואים אלו

ולדידי נראה לי לתת טעם מרווח לדבר, דהיינו טעמא דכל דבר שבקדושה בעינן עשרה, משום דאין לומר דבר שבקדושה אלא א"כ אתיא שכינתא, וכל ביה עשרה שכינתא שריא, מפני כך אין לומר דבר שבקדושה אלא היכא דאיכא עשרה, ולהכי לענין צירוף בעינן שיהיו עשרה במקום אחד, מפני דלא אתיא שכינתא מעיקרא אלא עד שיהיו הם במקום אחד בלי הפסק מחיצה. אבל מכיון דהא איכא עשרה במקום אחד ואתיא שכינתא, תו אין כאן הפסק מחיצה, דאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, וכל המתפלל עמהם הוי ליה כאילו הוא בתוכם, אפילו דאיכא ביניהם הפסק מחיצה, מינה לנד"ד דהמתפלל עמהם ועונה עמם קדיש וקדושה חשיב כמתפלל בעשרה וכו' ע"כ, הרי לן דכל היכא דאיכא כבר מנין והוא רוצה להצטרף עמהם שאני לקולא. וגדולי האחרונים הביאו לדברי מלכי בקדוש, ה"ה הברכי יוסף בספרו מחזיק ברכה (סימן נ"ה סק"ט), ושערי תשובה (סקי"ד), וכף החיים (סקע"ג). וע"ע בפסקי תשובות (שם הערה קעד).

ד. וראיתי מידידנו הגאון רבי משה מרדכי קארפ שליט"א שהביא, דהגם בדברי הרשב"א לא כתב אלא בדרך אפשר – לדמות תפילה לזימון, אולם מצינו יותר מפורש בדברי הראב"ה (ברכות סימן קל"ד) שכתב בזה"ל, כמו דשרי הכא לצירוף [בזימון], כך הדין נמי אם שליח ציבור עומד לבדו, והציבור עומדין לבדן, דבעינן שיעמדו יחדיו, דאם רואין זה את זה הרי הם כבבית אחד, ולכך הורגלו שהשליח ציבור לבדו עומד על המגדל ואומר קדיש אחר קריאת התורה [כדוגמת הבימה בבית הכנסת האר"י הספרדי בעיה"ק צפת תובב"א - שהיא בגובה רב], ואעפ"י שמקצת המחיצות והפתחים שיש להם צורת הפתחים נידונים כמחיצה. ע"כ. [וע"ע להלן (אות ו') מה שכתבנו בזה].

יב. _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

את אלו אינם מצטרפים, כיון דדוחק לומר דכל הסעיפים כאן מיירי כשאין רואים זה את זה, וכיון שכן מה דכתב השו"ע דמי שמראה פניו דרך החלון מצטרף, היינו היכא שראשו ורובו בעובי החלון שדינו כלפנים. ע"כ.

ועיין בשע"ת (סימן נ"ה סק"ח) שהביא מהר"ש בן הרשב"ץ (סימן ל"ז) שכתב, דאפילו רואים זה את זה אינם מצטרפים. ע"כ.

וכן מצינו בשלחן הטהור (סימן נ"ה ס"ז) שכתב, צריכין כל עשרה להיות בחדר אחד ממש, ולא יפסיק מחיצה. ו'מראה פנים' [היינו דבזה שרואין אלו את אלו] אין לנו פנים להבין דבר זה. ע"כ. ובזר זהב (שס לוק"ד) כתב, דרק לענין אכילת קדשים ומעשר שבי"ד קידשו החלונות ועובי החומה, אבל כאמור עשרה בעינן להיות במקום אחד בלי הפסק מחיצה כלל, וזה פשוט. ע"כ.

וראה עוד בשע"ת (סימן נ"ה סקט"ו) שהביא משו"ר כנסת הגדולה (הגנ"י סק"ו) שכתב, עליות שאינם סגורות בכותל גמור, אלא בכולנסאות גבוהות עשרה [כגון מרפסות דידן], ולמטה יש חצר גדולה שפונים אליו עליות ורואין זה את זה, אין מצטרפין. והביאו האליה רבה (סק"ז). ובמחזיק ברכה (סק"ח) משמע דמסכים ג"כ להשיירי כנסת הגדולה. ושכן כתב בשו"ת זרע אמת (סימן י') ע"כ. וכן כתבו המקור חיים להחות יאיר, ומור קציעה - דאין מצטרפין. עיי"ש.

וכן כתב הערוך השלחן (שס ס"כ) ...מיהו זה ודאי העומדים בעזרת נשים לא יצטרפו עם העומדים בביהכ"נ, אף שיש חלונות מעזרת נשים להבית הכנסת ורואים אלו פניהם של אלו, כיון שמחיצות גמורות הן, הוויין שתי רשויות. ולא דמי לעומד אחורי בית הכנסת דמצטרף בראיית פנים, דהתם אינו עומד בפני עצמו, אלא בחצר או ברחוב, ולכן חשבינן ליה כאילו עומד בביהכ"נ, אבל לא בעומד בבית בפני עצמו. וגם בעומד אחורי ביהכ"נ, אינו מצטרף אלא אחד ולא יותר, דכן משמע לשון השו"ע, והבו דלא לוסיף עלה ע"כ. ולפי"ז ה"ה בנידון שאילתנו, פשוט דאין לצרף אנשים מבתים אחרים העומדים במרפסות. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סימן כ'), ושכן משמע בשו"ת בית שלמה (לא"ח סימן כ"ח).

ה. וז"ל שבט הלוי, אבל פשוט מאוד דלענין צירוף עשרה נחשב [עזרת נשים] רשות אחרת לגמרי, כיון שיש מחיצות גמורות מפרידות, וע"כ לא פליגי קדמונים אלא בתיבה (בבימה)

סימן א • האם יכול להצטרף למנין באופן של צירוף המרפסות מכמה קומות _____ יג

וראיתי שכן מורה ובא הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א דפירסם בשער בת רבים, בזה"ל אדם הנמצא בביתו ורואים אותו דרך החלון או המרפסת, האם זה נחשב לו כתפילה בציבור. והשיב: כן, זה נחשב לתפילה בציבור כמו שכתבו הפוסקים עכ"ל, והיינו דזה ייחשב כתפילה בציבור כשיש עשרה מלבדו, ואזי הוא דמצטרף. אבל כל היכא שהוא חלק מעשרה לא מהני.

ובמכתב נוסף שפירסם בזה כתב בזה"ל שאלה: האם יכולים לעשות מנין כשהציבור נמצא בשני בנינים ורואים אלו את אלו. תשובה: דבר זה שנוי במחלוקת – עיין סימן נ"ה ומשנה ברורה (סקנ"ז ו-י"ז) ושער הציון (סקנ"ג), ויתכן דהמקילים יש להם על מה לסמוך, ועכ"פ אין למחות בידם. מיהו צריך לדעת דגם לדעתם אם בין שני הבנינים עובר רחוב או אפילו שביל שמפסיק ביניהם לא מועיל הדבר, עיין פמ"ג (ס"א סקנ"ז) ומשנה ברורה (סימן קנ"ה סק"ז ו-ח'). ועוד יש להוסיף, דבאמת רבים מן הפוסקים החולקים בכלל על הנ"ל, וס"ל דלא מועיל צירוף כלל, כן הוא דעת הגר"א, משכנות יעקב, חיי אדם ועוד, וכן פסק כף החיים (סימן נ"ה סק"ע ו-ע"ה ועוד) עיי"ש,

שבאמצע בית הכנסת באו"ח סימן נ"ה ס"ט אם מחיצות מגיעות לתקרה, אם גם זה נחשב רשות אחרת לצירוף, והמקילים שם משום דהבימה תשמיש בית הכנסת ממש, לא כן עזרת נשים דנעשה ממש רשות אחרת. ואחרי שעלה זה על ליבי ראיתי בספר ערוך השלחן (שם ס"כ - הנ"ל) וכו', והיינו דנדון לענין צירוף כעומד בבית אחר. וכן משמע לי מתשובת הגאון בית שלמה (או"ח סימן כ"ח). ע"כ.

ו. וז"ל הפמ"ג וכן מה שכתוב שם (סימן קצ"ה) רשות הרבים מפסקת, אין מצטרף, הוא הדין כאן. ע"כ.

ז. אולם הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א פירסם בזה"ל, באופן שיש שביל המפסיק בין הבתים, אותם העומדים במרפסות הגבוהות למעלה מעשרה טפחים, יש להקל עכשיו שמצטרפים. אבל אותם העומדים מתחת עשרה טפחים אינם מצטרפים למנין, כשיש שביל המפסיק ביניהם. ע"כ.

ולכאורה יש לעיין בדבריו, דהנה מצינו במג"א (סימן תכ"ו סק"ז) דאין לקדש את הלבנה כליל שבת. ומנחם עזריה (הרמ"ע מפאנו סימן ע"ח) כתב הרבה טעמים על זה עיי"ש, וראה בבאר היטב (סק"ה) שהביא טעם כיון דיש תחומין למעלה, ואין להקביל פני השכינה ביו"ט או בשבת חוץ לתחום, והיינו דלמעלה מעשרה טפחים הוי חוץ לתחום, ואין מקדשין בשבת ע"כ, ועתה מאן יימר דלכל דבר וענין אמרינן דלמעלה מעשרה הוי חוץ לתחום. וצ"ע.

וכן נקט למעשה מרן השבט הלוי זצ"ל (ס"ט סימן כ' - ה"ל). ובאמת לפי המצב שכהיום רח"ל יש עוד טעם גדול להמנע מזה, ואין להאריך כאן".
ראוי לציין שכל הנ"ל אמור לענין צירוף שיתקבל דין ציבור, אבל אם יש במקום אחד ציבור גמור, ואדם מתפלל ורואים אותו דרך החלון או המרפסת, זה נחשב כתפילה בציבור. עכ"ל.^ב

ח. א"ה: ובשוחחי עם ידידי הרה"ג רבי יעקב הלל אוסטרליץ שליט"א [נאמן ביתו של הגרי"מ שטרן שליט"א] מה כוונת מורינו הרב בזה. ואמר דבשוחחו עם הגרי"מ שליט"א אמר כדלהלן - א] דאנשים העולים לתורה מנשקים את חגורת הס"ת, וזה עתה סכנת נפשות. ב] הספר תורה עצמו מונח ברחובה של עיר, שלא לכבודה הראוי.

ג] אין ליד הספר תורה שלושה אנשים כל זמן הקריאה. (אמר הכותב: באמת ראיתי בעיני שקראו עתה בספר תורה ברחובה של עיר, ואין ג' אנשים, והא מקורו ממסכת סופרים - כדהובא במשנה ברורה (סימן קמ"א סקט"ז) בשם הלבוש, וז"ל נוהגים שהגבאי או הקונה המצות עומד אצל ספר תורה, וזה נקרא סגן בדי שיהיה שלושה היינו שהסגן הוא כביכול במקום השם יתברך, שהוא מצוה לקרות לכל מי שירצה. והקורא הוא הסרסור במקום משה. והעולה הוא המקבל במקום כל ישראל ובשליחותם. ובאמת זהו מנהג הקדמונים שיהיו שלושה עומדים אצל ספר תורה, כמ"ש במסכת סופרים (פי"ד הי"ד), והובא באור זרוע (הלכות שבת).

וראה עוד בשלחן הטהור (שם ס"ג) שכתב דבעינן ארבעה אנשים. אחד לצד העולה, ואחד לצד הבעל קורא, ויחד עמהם איכא ארבעה אנשים. וראה עוד ביעב"ץ (תפילת שבת סוף הלכות קרה"ת) שכתב, דהבעל קורא צריך לעמוד באמצע, והסגן בשמאל הבימה, והעולה לתורה לימין הבעל קורא, ולא יהרסו מצבם שעונם גדול מנשוא, ולכן מהנכון להדר שיעמדו שני אנשים משני צדי הבימה. [וכדעת השלחן הטהור] ע"כ.

ד] א"ה: שמעתי מאחד מתלמידינו הי"ו, דראה עתה שקראו ברחובה של עיר ולא היה היכן להניח את הס"ת, אזי פרסו טלית והניחו את הספר על פח אשפה ציבורי. ולא עתה העת לקטרג חס ושלום על ישראל, אבל כמדומה דלא זו הדרך ולא זו העיר, כיון דזה אינו כבודה של תורה.

וכן סבירא ליה להגאון רבי משה שאול קליין שליט"א דלא מהני - והמתפללים במרפסות אינם יכולים להצטרף להשלים את המנין.

ה. הנה הבאנו לעיל (אות א') מדברי המשנה ברורה דיש מהאחרונים שחולקין על עיקר הדין, אבל מאידך יש שהסכימו לגוף דברי השו"ע וסברי דסגי להצטרף ולהיות חלק מעשרה ע"י שרואים אלו את אלו, אף שמחיצה מפסקת ביניהם, ה"ה הפרי חדש (סקי"ג),

סימן א ♦ האם יכול להצטרף למנין באופן של צירוף המרפסות מכמה קומות _____ טו

רשות מפסקת בזימון

ג) **ובביאור** ענין רשות מפסקת, כתב השו"ע (סימן קנ"ה ס"ה) שתי חבורות שאוכלות בבית אחד או בשני בתים, אם מקצתן רואים אלו את אלו מצטרפות לזימון, ואם לאו אינם מצטרפות. ויש מי שאומר שאם רשות הרבים מפסקת בין שני הבתים אינם מצטרפין בשום ענין. וכתב המשנה ברורה (סק"ז-ח) בשם הט"ז, דמה שכתב השו"ע רשות הרבים, לאו דוקא רשות הרבים ממש שהוא רחב ט"ז טפחים, דהוא הדין כשיש שביל היחיד שמפסיק בינתיים וכו'. ואפילו כשהן רואים זה את זה ויש שמש המשמש לשתייהן. ע"כ.

והפרי מגדים (א"א סק"ב), ושו"ע הרב (סט"ז) שפתמו להתיר כהשו"ע. וע"ע בפסקי תשובות (אות כו עמ' תצה"ר) בזה.

ורבני בני ברק ה"ה רבי חיים יצחק אייזיק לנדא ורבי שבח רונבלט שליט"א פירסמו עתה דמהני ע"י שרואים אלו את אלו להצטרף אף להיות חלק מעשרה. וראה עוד במשנה ברורה (שם סק"ז) שכתב, דבמקום הדחק אפשר שיש להקל. ע"כ. והנראה לענ"ד כתבתי. ומאידך הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א יצא חוצץ נגד המתפללים במנין המרפסות, כדחובא בשיעורו הנדפס בגליון פר' בהעלותך ה'תש"פ (בית מן גליון רכד עמ' ב' הערה ה') וציין לחקרי לב (ח"א סימן כז-כט) דסבירא ליה דברכותיהם לבטלה. ובדעת השו"ע (סימן נ"ה) יש כמו סתירה [דבסעיף י"ג כתב שיהיו כל העשרה במקום אחד, ואילו בסעיף י"ד כתב דבעומד אחורי ביהכ"נ ומראה פניו, מצטרף לעשרה. (עיין לעיל (אות ב') מה שהבאנו מדברי הערוך השלחן (ס"כ בזה)], ובאחרונים נאמרו על כך חמשה יישובים. וראה עוד בספר בית עובד (דיני אמירת קדיש אות מא דף ס, א), אליה רבה (שם סק"ב), מאמר מרדכי (שם סק"ד), שכתבו דהוי ברכה לבטלה. הרמב"ן (פסחים פה, ב) כתב, מפורש שזה לא דומה לזימון, ואפילו רואים זה את זה אינם מצטרפים. ומה דהביאו מדברי המשנה ברורה (שם סקמ"ח ו-ג"ב ו-ג"ז), המעיין יראה דלא דיבר להדיא באופן של צירוף למנין כשבכל מקום עומדים שנים או שלושה אנשים בלבד. עכ"ד.

וכמו"כ הובא בספר הביאני חדריו - הלכות מגיפת הקורונה במאמרו של הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א (עמ' רג) באופן חד וברור, וז"ד בדבר צירוף למנין ברשויות חלוקות, כגון בכמה מרפסות, או חצרות הבתים, באופן שבכל רשות יש פחות ממנין, ובצירוף כולם יש מנין של עשרה אנשים, למעשה אין לסמוך על זה כלל לענין צירוף למנין, ואין לעשות חזרה [חזרת הש"ץ], ואין להוציא ספר תורה, ואין לברך ברכת כהנים, כי פשוט דיש כאן חשש של כמה ברכות לבטלה, וכך דעתם של רוב ככל הפוסקים וכו'. ע"כ.

ומכיון דכל המקור שיועיל לענין מנין אף אם רואים אלו את אלו, הא התחיל מזימון, ועתה חזינן דבזימון גופא לא יועיל היכא דאיכא שביל היחיד. וא"כ ה"ה לענין מנין בנד"ד דאינו מועיל. וכן כתב הפמ"ג (סימן נ"ה א"א סק"ז - ה"ל) בזה"ל, וכן מה שכתוב שם (סימן קנ"ה) רשות הרבים מפסקת, אין מצטרף, הוא הדין כאן. ע"כ.

(ד) **והנה** השו"ע בדיעה א' הנ"ל סתם דמצטרפין, ואילו דעת היש מי שאומר הנ"ל שאין מצטרפין כשרשות הרבים מפסקת ביניהם, היא דעת רבינו יונה (נרכות לו, א מדפי הרי"ף ד"ה גמ' אס) וכ"ה דעת הכל בו, וידידינו הגאון רבי משה מרדכי קארפ שליט"א כתב, דשאר כל הראשונים דהזכירו צירוף ב' בתים לא נתנו תנאי בזה כלל, ואמרו שכן היה מנהג שלהן בבית חתנים שהיו מצטרפין ב' בתים, והתוס' (נרכות ג, ז ד"ה שמש), והרא"ש (שס פ"ז סימן ל') שכתב עפ"י דברי הירושלמי (שס פ"ז ה"ה) דבשני בתים מצטרפין, ושכן פירשו הבה"ג (שס יא, ז), ורבינו חננאל [הובא בדברי הרא"ש הנ"ל], הנימוקי יוסף והמאירי. ולכן הזכיר השו"ע כן רק בשם יש מי שאומר.

זימון שאני כיון דבעי קביעות סעודה

ובבאר היטב (סימן קנ"ה סק"ז) הביא משו"ת הלכות קטנות (מ"ז סימן קמ"ח) שהקשה מדברי הגמ' (מכות ו, ז) על דברי רבינו יונה הנ"ל, דמבואר שם דבשני עדים שרואים מחלון זה ושני עדים רואין מחלון זה - ורואין זה את זה אזי מצטרפין לעדות אחת. ומשמע דאעפ"י דרשות הרבים מפסיק ביניהן. וכתב הבאר היטב דהיד אהרן כתב דיש לדחות הראיה ולא ביאר. ואהא קאמר הגרמ"מ קארפ דלא אמר רבינו יונה את דבריו דלא מהני ברשות מפסקת אלא בזימון דבעי קביעות סעודה, ולא בשאר צירופים, וכ"ש לדבר שבקדושה דהצירוף קיל טפי. ושכן כתב בעמודי ירושלים על הירושלמי [הנ"ל] לבאר בדברי רבינו יונה, ובזה יישב קושית הלכות קטנות הנ"ל. עיי"ש.

(ה) **וראיתי** בשערי תשובה (סימן נ"ה סקט"ו) שהביא לדברי המחזיק ברכה (שס א"א יא) שכתב בזה"ל, בלאזיריטו - מקום ששומרים שם מפני עיפוש אויר רחמנא ליצלן, שיש שם ב' כתות, ששה בבית אחד וארבעה בבית אחר, ואין יכולים ליגע זה בזה, נסתפק חכם אחד אם הארבעה יכולים להיות לפני פתח הבית ויצטרפו לעשרה כיון שרואים זה את זה, וכתב כיון דאלו אין

סימן א ♦ האם יכול להצטרף למנין באופן של צירוף המרפסות מכמה קומות — יז

רשאים להיכנס לפנים, והשומר עמם בשדה לפני הפתח, וגם אשר בבית לא יוכלו לצאת חוץ, כי המקום צר 'וגם מעבר לרבים', ואלו הארבעה משתדלים לבוא אל הפתח ומראים להם פניהם, הוה להו כמראה פניו דרך החלון דמצטרף, וכל שכן הוא כיון דאי אפשר בשום פנים להיות יחד [כעין המצב כהיום אצלנו בעקבות הנגיף קורונה], וקל וחומר הוא מדינא דלעיל לסמוך על הפוסקים, [בכדין] שלא יתבטלו ארבעים יום מלומר קדיש וקדושה ע"כ.

והנה אני לכשעצמי אמרתי דא"א לדמות נידון זה לנדון דידן, כיון דבמחזיק ברכה שהביא השע"ת הא איירי דאיכא ששה בבית אחד ועוד ארבעה במקום אחר, ואילו בנד"ד איירי דכל אחד נמצא ברשות לכשעצמו, ואולי התם כיון דאיכא עכ"פ רוב מנין במקום אחד אזלינן לקולא, והגם דודאי דבסתמא לא פסקינן הכי, אפשר דהתם שאני כיון דחזינן דחתר מאוד המחזיק ברכה להקל. אבל מה אעשה שגברו עלי דברי חברי הרה"ג רבי אברהם חן שליט"א דאמר דכל זמן דליכא עשרה במקום אחד, אינו מעלה ואינו מוריד דאיכא ששה במקום אחד.

דבר שאינו מצוי לא שייך בו מנהג

אלא דרבים מביאים את הציטוט שהובא בשערי תשובה הנ"ל מדברי המטה יוסף (א"ח ס"ז סימן י"ג) שכתב דיכולים להצטרף אם רואים אלו את אלו, **וכן עמא דבר**. ע"כ, היינו דכך היה המנהג. ואהא אמר ידידי הנ"ל, דהנה הש"ך (יו"ד סימן ש"ב) כתב, דדבר שאינו מצוי לא שייך בו מנהג ע"כ, והרי מילתא דפשיטא וברירא דדבר כגון דא לא היה מצוי, וכיון שכן מה שייטא למימר דכן הוא המנהג. עכ"ד. ולבר מהכי, כתב השע"ת הנ"ל דבספר מלכי בקודש¹ (נרכות ק', ז מד"ה כחג הצ"י) דחה דברי המטה יוסף.

ספק ספיקא לחומרא

(ו) **והנראה** לומר דאית לן הכא ספק ספיקא לחומרא, דהנה כתב הביאור הלכה (סימן קצ"ה ס"א ד"ה שמי) דמה דאמרינן דבשני חבורות שאוכלות בבית אחד ומקצתן רואים אלו את אלו דמצטרפות לזימון, מוכח מדברי הרשב"א דלאו דוקא שתי חבורות שהיה בכל חבורה כדי זימון דמצטרפות

י. להגאון עזרא מלכי זצ"ל נדפס בשלוניקי לפני כמאתיים ושבועים שנה.

להוציא אחת את חברתה אם רואין, אלא ה"ה בחבורה אחת של שלשה ששתיים מהם הסבו על שלחן אחד – והשלישי הסב על שלחן אחר כל שרואין אלו את אלו מצטרפין. וכיון דמתחילת הסעודה נכנסו על דעת כן שאעפ"י שיתחלקו במקומות אעפ"י דעתם להיות מחוברים, מהני, דחשיב כמו שהתנו. וכן בחידושי הרמב"ן (רי"ט פק' ג' שאלנו) משמע דמפרש למתניתין, בין שיש בכל חבורה כדי זימון ובין שאין בהם כדי זימון.

אולם הביאור הלכה הנ"ל הביא דהרשב"ש (סימן ל"ז) – שהובא בחידושי רעק"א על גליון השו"ע (סק"א) כתב, דדוקא בשתי חבורות שבכל חבורה יש כדי לזמן, ולא בעינן כי אם לצרף שיוציא אחת את השניה, להכי הוא דמהני רואין אלו את אלו, משא"כ היכא שלא היה בכל חבורה בכדי לזמן אלא ע"י צירוף לא מהני שום תקנה. וכן הוא ג"כ דעת הגר"א. וסיים הביה"ל דבאמת יותר מסתברא כדבריהם [כדברי הרשב"ש והגר"א], דהא אפילו בניכול לחמא בדוך פלן פסק המחבר (סימן קס"ז ס"ז) – והוא מדברי תלמידי רבינו יונה, דדוקא שלא היו מפוזרין בשעת אכילתן, ולא חילק שם כלל בין רואין זה את זה לאין רואין, אלמא דכל שלא ישבו עכ"פ ביחד לא מהני תנאי דניכול לחמא בדוך פלן להצטרף להתחייב בזימון, והיאך מהני בכאן במה שנכנסו מתחילה לכך. וכן מוכח בחידושי הרא"ה בסוגיא זו דמיירי בשיש בכל חבורה כדי זימון. ע"כ. ואתי שפיר דהרשב"ש והגר"א הוי לשיטתייהו, דגם לענין מנין היכא דרואים אלו את אלו, אבל הרשויות מפסיקות ביניהם סברי דלא מהני כדהבאנו לעיל (אות ט"ז-ט).

וביזין שכן אית לן ספק ספיקא לחומרא, אפשר דכל מה דמהני רואין אלו את אלו אינו אלא בזימון ולא לגבי תפילה – וכדברי הרשב"א שלא אמר אלא בדרך אפשר. ואף אי לא נימא כהרשב"א, אלא כדברי הראב"ה (נרכות סימן קל"ד) שהבאנו לעיל בהערה ד' דס"ל לדמות תפילה לזימון, מ"מ הא אף בזימון לא מהני אלא היכא דיש בכל אחד כדי זימון, אבל היכא שאין בכל אחד כדי זימון לא מהני, וא"כ ה"ה לענין תפילה לא מהני.

**קדיש וקדושה וכו' אף שאין אומרים בפחות מ',
מ"מ אין בו איסורא דלא תשא**

(ז) **אך** מ"מ נראה לענ"ד דכל היכא דאיכא מעבר לרבים בין שני חלקי מרכיבי המנין, ושומע ממנין המרפסות את הש"ץ שאומר קדיש וקדושה וברכו,

סימן א ♦ האם יכול להצטרף למנין באופן של צירוף המרפסות מכמה קומות _____ יט

מסופקני האם יכול לענות עמהן. משא"כ היכא דליכא מעבר בין שני חלקי מרכיבי המנין, נראה דיכול לענות עמהן, והנאני שראיתי שכן כתב הגרמ"מ קארפ שליט"א בזה, דלענין קדיש וקדושה אף שאין אומרים בפחות מעשרה, מכל מקום אין בזה כלל איסור דלא תשא. ולענין ברכו ציין לתשובה בשו"ת האלף לך שלמה להגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל (סימן ס"ט) דאין בזה חשש ברכה לבטלה, כיון דהוא שבת. ע"כ.

העולה מן הדברים: אנשים הנמצאים במרפסות אינם יכולים להצטרף למנין"א.

יא. א] וראה עוד בספר ויען שמואל היו"ל ע"י ישיבת כסא רחמים שנת ה'תש"פ (חכ"ג עמ' רלט-רסג) מה שהעלה ידידינו הרה"ג רבי אליהו בנימין מאדאר שליט"א שאין ראיית אלו לאלו מועילה לצרף עשרה לדברים שבקדושה.

ובתוך הדברים (שם עמ' רסא-ב אוק"ה-ו ואות יג-ד) מה שהכריח בעיקר את החולקים לומר שמועיל מדין מראה פניו מהחלון, המעיין בדברי מהר"י אבוהב ובב"י יראה נכוחה שאינה הוכחה, ואדרבה משמע דדוקא בחלון שהוא חלק מהבנין מהני ראייה עם הכנסת הראש לחלון כמ"ש הרבה אחרונים וכו' [וכמו שהבאנו לעיל (עמ' י)]. והלומד בב"י (סימן נ"ה) יראה שלא הזכיר כלל הב"י מענין ראייה שמצד פת, ואדרבה השמיט מה שצייד הרשב"א להקל בזה. וכן נראה מדברי הרמב"ן האו"ז המאירי והריטב"א, שדוקא כשיש פתח וקשר בין אלו לאלו. וכן מוכח מסוגיא דברכות, שאם אחד יצא לשוק אי אפשר לזמן עליו בעשרה, דלאו אורח ארעא, ובעינן שיהיו כולם במקום אחד, וא"כ כל שכן בדברים שבקדושה.

ב] ושם (עמ' רס) העיר על דברי הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א שאמר להקל בנד"ד ואפשר לצרף את מתפללי המרפסות ברואין אלו את אלו, עפ"י מה דקיי"ל בהלכות עירובין, ואיפסק כן ברמב"ם (עירובין פ"ג הי"ח) כל גגות העיר רשות אחת, ואפשר להעביר כלים ששבתו כאן לשם, אעפ"י שיש הפסק ביניהם, וה"ה בנד"ד עכ"ד (הגר"מ), וכן כתב הגאון נוה שלום - שולאל. אלא דבספר שער שלמה - זוארפה דחה, ולא הסכים, דמנא לן לדמות תפילה לעירובין, ומילתא דתמיהה היא, דלא אשתמיט שום פוסק או מפרש מן הראשונים או מן האחרונים לאשמעינן כדנא דבר חידוש גדול עיי"ש.

ותו, הנה לשון הרמב"ם (שם הי"ט) כיצד... 'ומן הגג לגג אחר הפמוך לו', אפילו היה גבוה ממנו כל שהוא או נמוך. וכ"ה לשון השו"ע (סימן שע"ב ס"א), הרי שלא הקילו אלא בגג הסמוך לו, ולא כשיש הפסק ביניהם. ובאמת אם יש הפסק ביניהם היאך יעבירו כלים מהכא להתם, ואם יזרקו יפלו וישברו, ועכ"פ לא שמענו היתר בזה וכו'. ע"כ.

כבודינו הגדול ביותר שאתם שומרים על חייכם ובריאותכם

(ח) זאת ועוד, ברצוני לומר לך דבר עידוד וחזוק, אף שההרגשים גועשים, והינך רוצה לעשות למען עילוי נשמת אמך המנוחה ע"ה. וזכרתי ימים מקדם עת היה היארציט של זקני הרב החסיד רבי צבי אריה בן הרה"צ רבי שלום הלוי סגל זצ"ל ושל זקנתי האשה הצדקנית מרת פרידה בת הרב ר' שלמה דוב ע"ה, והיו בניה ובנותיה עולים מידי שנה בשנה לציון בעיה"ק ירושלם תובב"א – בהר הזתים, עד שנעשה המקום למקום סכנה, והיו צריכים לבוא לפקוד את קבריהם רק עם נשק, אמר דודי הרה"ג ר' יצחק בצלאל הלוי סגל שליט"א לאחיו ואחיותיו, בטוחני שאם ההורים נשמתם עדן היו עתה עימנו ושומעים על רצונינו לבוא לכבדם במצב בטוחני מסוכן כזאת, הרי היו עומדים זקופים ואומרים כבודינו הגדול ביותר שאתם שומרים על חייכם ובריאותכם, ולא תבואו למקום סכנה זה.

בן הוא הדבר, אומר לך, הרי אם אמך המנוחה ע"ה היתה יודעת על רצונך לכבדה ולצאת מהבית בכדי להתפלל במנין ולומר קדיש לעילוי נשמתה, הרי היתה עומדת וצווחת בקול רעש גדול, תשמור על בריאותך ובריאות בני משפחתך.

וזה צו השעה, כהוראת מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א דלצאת מהבית שלא כפי הסכמת אנשי הרפואה דינו כרודף ומותר למסרו לרשויות בכדי שיבוא על ענשו, ולא יהיה מזיק בגופו בידים, וקרוב הוא למזיד, ותורתנו הק' אמרה לא תעמוד על דם רעך (ויקרא יט, טז).

שני הגוזלות של העני היו שוות בדרגה כמו האלף עולות של אגריפס המלך

(ט) ולסיומא הבוא נא בדברי חיזוק, בשבת קודש קראנו בתורה הק' את הפסוק (ויקרא ח, יז) וְשָׁפַע אֶתֹּו בְּכַנְפָּיו לֹא יִבְדִּיל וְגו' וְהִקְטִיר אֶתֹו הַפֶּהֶן הַמִּזְבֵּחַ, ובמדרש רבה (פרשה ג' סימן ה') הובא א"ר יוחנן ההדיוט הזה אם מריח הוא ריח כנפים נפשו קצה עליו, ואת אמרת והקטיר הכהן את הכל המזבחה וכל כך למה אלא כדי שיהא המזבח מהודר בקרבנו של עני. אגריפס המלך ביקש להקריב ביום אחד אלף עולות, שלח [אגריפס] ואמר לכהן גדול

סימן א ♦ האם יכול להצטרף למנין באופן של צירוף המרפסות מכמה קומות — כא

אל יקריב אדם היום חוץ ממני, בא עני אחד ובידו שתי תורים אמר לכהן הקרב את אלו, אמר לו [הכהן גדול] המלך צוני ואמר לי אל יקריב אדם חוץ ממני היום, אמר לו [העני] אדוני כהן גדול ארבעה אני צד בכל יום, ואני מקריב שנים ומתפרנס משנים, אם אי אתה מקריבן אתה חותך פרנסתי, נטלן והקריבן, [והיה] נראה לו לאגריפס בחלום קרבן של עני קדמך. שלח ואמר לכהן גדול לא כך צויתך אל יקריב אדם חוץ ממני היום, אמר לו [הכהן גדול] אדוני המלך, בא עני אחד ובידו שתי תורים, אמר לי הקרב אלי את אלו אמרתי לו המלך צוני ואמר לי אל יקריב אדם חוץ ממני היום, אמר ארבעה אני צד בכל יום ואני מקריב שנים ומתפרנס משנים, אם אי אתה מקריב אתה חותך את פרנסתי, [וכי] לא היה לי להקריבן, אמר לו [אגריפס המלך] יפה עשית כל מה שעשית ע"כ. מדברי המדרש למדנו דאפשר דשני הגזלות של העני היו שוות בדרגה כמו האלף עולות של אגריפס המלך.

הפינת יקרת בבית שבו אנו עתה מתפללים, חשוב כתפילה ברוב עם

אמרתי אל ליבי, בשעה קשה זו לעם ישראל מפחד המגיפה הנוראה המשתוללת בחוץ, מקצה העולם ועד קצהו, ואנו מצווים בגזירת מלך ונשמרתם מאוד לנפשותיכם^{יב} להישאר ספונים בבתינו, ולא לצאת להתפלל בבתי

יב. וראה בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' רמג בהערה אוק"ג) ע"ד אי הפסוק ונשמרתם מאוד לנפשותיכם (דברים ד, טו) קאי אף על הצלה גשמית או אך על הצלה רוחנית. הנה מצינו במהרש"א (ברכות לב, ב) שכתב דלא קאי על הצלה גשמית, וז"ל האי קרא ונשמרתם מאוד לנפשותיכם וגו', איירי שלא נאמין בשום תבנית פסל וגו', ולא איירי הני קראי כלל בשמירת נפש אדם עצמו מסכנה עיי"ש.

ומאידך מצינו בשו"ת הרשב"ש - בנו של הרשב"ץ (ריש סימן א') שכתב, והתורה ג"כ אמרה ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ויצא לנו מזה שאסור לקלל את עצמו וכו' ע"כ. וראה בשו"ת נודע ביהודה (תנינא יו"ד סימן י') שכתב להדיא, המהלך במקום סכנה הוא עובר על דברי תורה דכתיב ונשמרתם מאוד לנפשותיכם. ובשו"ת אבני צדק (יו"ד סימן מ"ט) כתב, כל דבר סכנה הוי איסור דאורייתא בלא תעשה ועשה מדכתיב (דברים ד, טו) ונשמרתם מאוד לנפשותיכם. וכתיב (שם כב, ח) ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים לביתך. וראה עוד בקיצור שו"ע (סימן ל"ב ס"א) דנקט, החיוב לשמור על הגוף הוא מדין

כנסיות ובבתי מדרשות, מאן יימר דהפינת יקרת בבית שבו אנו עתה מתפללים, חשוב פחות מלהתפלל ברוב עם, אם לעת כזאת אנו צריכים להתנהג כן, אזי בעזרתו יתברך יתקבל כך תפילתינו לרחמים ולרצון, ממעמקים קראתיך ה', ממעמקי הלב תחון ותושיע ותגן לכל החוסים בך. אמן.

ב

(י) **הנה** ראיתי שכתב"ה הגאון רבי משה מרדכי קארפ שליט"א, ובאמת שחובה עלינו להתבונן על מה עשה ה' לנו ככה שנסגרו עלינו בתי כנסיות ובתי מדרשות, בתחילה נגזר עלינו להתפלל בחצירות וברחובות, וכעת מתפללין בצירוף מרפסות, ויש שאמרו שהקב"ה מראה לנו שאינו רוצה בתפילותינו, כההיא דסוף פ"ב דסוכה ששפך לו רבו קיתון על פניו וכו' ע"כ.

טעם בתפילה

ראה בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' תרד אות ג') שכתבנו, הדבר הראשון שצריך להיות לנו זה טעם בתפילה. וטעם בתפילה זה באמת דבר לא קל, כי

ונשמרתם עי"ש. וכמו"כ החפץ חיים בספרו לקוטי אמרים (פי"ג) כתב, המרגיל עצמו בעישון סגריות, עובר על ונשמרתם. ע"כ.

ודבר פלא מצאתי בפירוש העמק דבר להנצי"ב מואלז'ין זצ"ל (שם ד, טו) שכתב בזה"ל, נכלל בזה הלשון אזהרה על שמירת הגוף והנפש, דמשום שמירת הנפש היה ראוי לכתוב ושמרתם מאוד את נפשותיכם, כמו לעיל (שם ד, ט) ושמור נפשך, אלא 'ונשמרתם זה הגוף' כדאיתא בברכות (לב, ב), 'לנפשותיכם לשמירת הנפש' – תשמרו גם הגוף. ע"כ.

ולכאורה אחר חתימת התלמוד אין אנו יכולים לחדש דבר מעצמנו [וכבר הבאנו בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תשד הערה כ') דאחר חתימת התלמוד אין לנו לדרוש דרשות מדעתנו, וכמו שכתב הרא"ה בחידושי למס' כתובות (ס, א) בזה"ל, כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ב ממאכלות אסורות ה"ג), שבשר מהלכי שתיים [היינו אדם] אסור [באכילה] בעשה, ונסבין למימר דטעמיה מדכתיב (ויקרא יא, ב) זאת (הבהמה) [החיה] אשר תאכלו, ולא אדם, ולא הבא מכלל עשה עשה, ודברי תימה הם דאנן לית לן למדרש קראי [מאי] דלא דרשי להו רבנן. עכ"ל. וכיוצא בזה כתבו הרדב"ז (ח"ב בלשונות הרמב"ם סימן פ"ו), ויד מלאכי (סימן קמד), ושדי חמד (כללי הפוסקים סימן ט"ז אות נ') ע"כ], וכיון שכן היאך נוכל לדרוש את הפסוק לחצאין, דחציו לגוף וחציו לנפש.

יג. בדרשת שבת הגדול ה'תש"פ שנתפרסם.

סימן א ♦ האם יכול להצטרף למנין באופן של צירוף המרפסות מכמה קומות — כג

יש אנשים שבאמת הרבה יותר קל להם לקבל טעם בלימוד, כי הלימוד הוא מלא מחשבה ורעיונות, שבו אנו מפרקים ומנתחים כל דבר וענין, וכמו"כ בכל יום אנו לומדים ומתייגעים על קטע חדש, עמוד חדש, או הלכה חדשה. ומאידך תפילה כל הזמן זה הרי אותו דבר. ואם לא יהיה לנו טעם בתפילה, אזי לא נתקדם בזה בכלום.

הגה במדרש משלי (פ"ב) טעמה כי טוב סחרה, זו חנה שטעמה טעם תפילה, וזכתה לשמואל ששקול כנגד משה ואהרן. ועפ"ז כתב הגה"צ המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל בספרו אבני שלמה (עמ' יח) צריך שיהיה טעם בתפילה. והיינו שנרגיש גישמאק בתפילה, התחברות ושייכות לתפילה.

היו רוצים לקום ממטתם בבוקר כבר מפולללים - אחר התפילה

יא) אמרתי אעלה עוד עלי גליון, מה שהבאנו בספר לקט הלכות (ס"ט עמ' ס"פ הערה קמ"א) את הדברים שאמרנו לפני חברים מקשיבים. תוכחה מגולה על מה שאנו רואים בעוונותינו הרבים, שאנשים היו רוצים לקום ממטתם בבוקר כבר מפולללים [אחר התפילה], ואיזה פנים יש לתפילתם, ומאחר שאין להם שום טעם בתפילה ומתפללים ככפאם השד ב"מ, דהיא להם למשאווי.

וכבר מצינו בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"צ סימן כ"ז) שכתב ע"ז בזה"ל, ובעוונותינו הרבים נתפרץ העם מאוד והאנשים מזלזלים בתפילה וכו' ע"כ, ונעשה להם כהיתר לאחר לתפילה, וכל זמן שלא הגיע החזן לברכו אזי הם עדיין משתלבים עם המנין, ולפעמים רואים אותם שהם מסיימים עוד לפני כולם, ואזי זכו להיות רחמנא לשיזבן מהמאחרים לבוא וממהרים לצאת, אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה.

הלואי שגם אני הייתי יכול להתפלל עוד פעם

יב) וראיתי בספר מעדני מלך לאדמו"ר רבי אשר ישעיה רוזנבוים מזוטשקא שליט"א (עמ' ח"ב) שהביא, דכבר אמר אחד בדרך צחות, מה הנפק"מ ביני לבין החסיד רבי נטע ציינוירט זצ"ל [מגדולי וחשובי חסידי באיאן], שר' נטע אחרי שגומר את התפילה ויורד במדרגות בית המדרש לכיוון ביתו, מקנא בלבו באנשים הבאים לקראתו להתפלל, ועדיין לא התפללו "אה, הלואי שגם אני הייתי יכול להתפלל עוד פעם", ואילו אני כשנכנס לביהמ"ד

כד _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ורואה אנשים שנפנים לבתייהם מהרהר 'הלוואי שעמדתי כבר אחר התפילה'.
וישנם אנשים שאצלם תפילת שחרית הארוכה היא בעיה שיש לפותרה, והסיבה
לכך שלא הרגילו את עצמם לחשוב שזמן התפילה הוא הזמן היקר ביותר במשך
היום.

הרגעים המתוקים ביותר שיש במשך היום בשעה שעומד בתפילה ומתפלל

צא ולמד ממה שכתב היערת דבש"י 'זה חלקי מכל עמלי - שעה זו שאני
עומד לפני שומע תפילה וכוונתי רצויה', הוא הרבי ר' יהונתן שהפליא את כל
העולם בחריפות ובקיאות [מח"ס אורים ותומים על חו"מ, וכתתי ופלתי על
יו"ד, ומטה יהונתן על גליון השו"ע], בפשט בדרוש ובפלפול, וכל שעות יומו
היו עמוסים לעייפה בשיעורים ולימודים, אפ"ה ידע והחשיב את שעות התפילה
כזמן היקר ביותר.

רוב הקהל עסוקים בחלק ניכר מהתפילה ב'קיפולים'

(יג) **ושם** (עמ' ת"א) ולדאבוננו נובע...הזלזול בצורת התפילה בהרבה מניני
תפילה, כי העומד מן הצד באיזו מנין תפילה עינו תחזינה היאך שרוב
הקהל עסוקים בחלק ניכר מהתפילה ב'קיפולים' דהיינו עד ויברך דוד עסוק
[חלק מ]הקהל בפתיחת הטלית והנחת התפילין, אח"כ עוסקין קצת בתפילה,
ומיד בשמו"ע שוב עוסקין בגלגול התפילין וקיפול הטלית, והמחשב ימצא שרק
בחלק קטן מהתפילה כל הקהל כאחד מתפלל יחדיו וכו' ע"כ.

צורת התפילה

(יד) **וכמו"כ** צורת התפילה צריכה להיות כדבעי, שעומד על מקומו ואינו
מסתובב כל הזמן אנה ואנה, שפעמים זה יורה על חוסר ישוב
הדעת, והתפילה צריכה להיות בישוב הדעת. דהא מצינו בגמ' (ערוזין ס"ה, א')
וברמב"ם (תפילה פ"ד ה"ו), מצא דעתו משובשת ולבו טרוד אסור לו להתפלל
עד שתתישב דעתו. לפיכך הבא מן הדרך, והוא עיף או מיצר אסור לו להתפלל

יד. הובא במבוא לחלק א' (עמ' יח ד"ה בעמוד העבודה) מתוך מכתב של היערת דבש אל
הגאון רבי אריה לייב עפשטיין זצ"ל אב"ד קניגסברג ובעל ספר הפרדס.

סימן א ♦ האם יכול להצטרף למנין באופן של צירוף המרפסות מכמה קומות — כה

עד שתתיישב דעתו. אמרו חכמים ישהה שלושה ימים עד שינוח ותתקרב דעתו ואח"כ יתפלל עכ"ל.

לעמוד במקומו הקבוע ולא ימיל

טו) וראיתי^{טו} נוסח מודעה שהתנוססה בישיבת חכמי לובלין בחיי נשיא ומייסד הישיבה הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין, וז"ל ועד ההשגחה ביהכ"נ, מתריעין על הרפיון למרות גילוי דעתו של רבינו האהוב שליט"א והקפדתו על זה, מצב זה קורע את כל כבודה ותפארתה של ישיבתנו הק' ומלבינו תתפרץ שאלה לעומתכם, הלא בני עליון כולכם אוהבי תורה ויראי שמים, האם כך נערוך תפילותינו, הועד קובע שיש יחידים תקיפים בדעתם 'יחסנים' אשר כבר הורגלו להתפלל ביחידות ולמיל בעת התפילה, ומתייחסים לדרישותינו במבטי בוז וליצנות, ונזהיר בזה כי נגדם נשתמש באמצעים הכי תקיפים שבידינו, ולא נשא פני איש. והנה כמה מהתקנות: ביהמ"ד ייסגר מ'ויברך דוד' עד אחר 'עלינו'. על כל תלמיד לעמוד במקומו הקבוע ולא ימיל. הלימוד והעיון בספרים בשעת התפילה אסור^{טז}. ע"כ.

מי שיודע בעצמו שמכוין יותר כשעומד, יעמוד בקידוש ואף בק"ש

והאמת דפעמים אדרבה ע"י שיטיל יתפלל יותר עם חיות, כמו שהבאנו בספר בירורי חיים (ח"צ עמ' קמט) מאשל אברהם - בוטשאטש (סימן רע"א ס"י) שהביא, דבמשנת חסידים וכן בסידור האריז"ל כתבו להדיא לעמוד עד

זו. בספר מעדני מלך לאדמו"ר רבי אשר ישעיה רוזנבוים מזוטשקא שליט"א (עמ' תיא ד"ה ובא).

זו. בספר שלחן שלמה - כתבי הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל - תפילה (פ"ט ארחות הלכה הערה יא) הובא שנשאל ע"י תלמידו, בדבר לימוד בחזרת הש"ץ, והשיב לו בתוכחה מגולה "וכי הינך מתמיד בלימודך כל היום כולו עד כדי כך שחסר לך הלימוד בחזרת הש"ץ", ועיי"ש עוד, שהיה מזוז ומזהיר רבות על החובה להקשיב לכל חזרת הש"ץ בכובד ראש, ולענות אמן אחר כל ברכה וברכה. ע"כ. וכ"כ בדרכי חיים ושלום (אות קנ"א) בשעת התפילה לא הביט ולא עיין בשום ספר, גם בין ההפסקות 'וחזרת הש"ץ' וכיוצא. ע"כ. וכבר הבאנו בספר בירורי חיים (ח"ב עמ' צח אוק"ב) מהקדמונים ומגדולי הפוסקים באורך בזה.

כו _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

סוף הקידוש, ויושבים בעת השתיה. ונראה [קאמר הא"א] שאין קפידא בזה [לישב], דטעמיה דהכל בו והרמ"א [דס"ל לישב] הוא מצד מה שאמרו חז"ל (מגילה כא, 6) קשות מיושב, שעל ידי ישיבה יש ישוב הדעת וכוונה ביותר, ולזה מי שמבחין בעצמו שסגנון שלו מצד רגילותו לכבוד השי"ת לעמוד בכל תפילה דמיושב – ברכות ק"ש וק"ש, שמתכוין ביותר באמרו שבח השי"ת מעומד, אין קפידא עליו כלל בזה, וטוב יותר לו לעמוד בכל הקידוש כשאינו יגע ועייף על רגליו, וכולי עלמא מודים בזה שראוי לעשות בזה כמ"ש בשם האריז"ל עכ"ל", ולפי"ז אמרין נמי בנד"ד היכא שיודע בעצמו שע"י שיטייל יתפלל יותר עם חיות, שאני.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

נ.ב: פריסת שלום לבניו הי"ו תלמידנו היקרים לאוי"ט הרב טוביה ני"ו והבה"ח דניאל ני"ו.

יז. וכן כתב בספר קצות השלחן (סימן ע"ט ס"ד) דמנהגינו לומר כל הקידוש מעומד [ודלא כדברי הרמ"א (סימן רע"א ס"י) שכתב, דכשמתחילים יום השישי עומדים קצת, ובשעה שאומרים 'ויכולו' יושבים], ושותין הכוס מיושב. ובבדי השלחן (שם סקי"ד) כתב שהוא ע"ד הסוד, כמ"ש בשער הכוונות ובפרי עץ חיים.

סימן ב

האם איכא חיוב להתפלל במנין

יומא תנינא למעשה בראשית לסדר ויקרא
כ"ו לחודש שבו קיבלו את התורה מרצון ה'תש"פ

כבוד איש המעלה, לשבח ולתהלה איש חמודות בעל מידות, תורה
ויראת שמים צמודות ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג הרה"ג רבי
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

שאלה: א] רבים השואלים בימים אלו של מחלת הקורונה, האם איכא
חיוב להתפלל במנין. ב] ואף אי נימא דליכא חיוב לילך לביהכ"נ,
האם צריך להתפלל 'בשעה שהציבור מתפללין'.

תשובה: הנה כתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' תקסג) באורך בזה, והביאן הנה.

תפילה בציבור

א) 'ישתדל' אדם להתפלל בביהכ"נ בציבור (לשון השו"ע סימן 5 ס"ט), ואיכא
דס"ל דהלשון מורה דאינו חיוב, רק הידור מצוה* (שו"ת יד אליהו

א. הוזכר בבאר היטב (סימן צ' סק"ב). וע"ע בספר עמק ברכה (עמ' ז) שכתב, תפילה
בציבור אינה חיוב ככל מצוה דרבנן עיי"ש, ובשו"ת כרך של רומי (סימן ז') להרה"ג רבי
ישראל משה חזן זצ"ל [י"ל תרל"א ניבורנו] כתב, ד'תפילה בציבור אין לה זכר בין
המצוות עיי"ש.

וראה בב"ח (יו"ד סימן ש"מ ד"ה ומ"ש בשם ה"ר יונה, עמ' קפג בנדמ"ח) דקרי לתפילה
במנין - מנהג הכשרים. וז"ל הא דקרי ליה שאינו כשר, היינו לפי שאינו מהדר אחר
המצות וגמילות חסדים 'ולתפלל בציבור', וכיוצא בזה שמנהג הכשרים להתחזק במצות
כאלו ע"כ, הרי דאינו אלא מנהג כשרים. ועיין רש"י (ב"ק פב, א ד"ה עשרה) עשרה בטלנין,
בני אדם 'כשרים' בטלנין ממלאכתן לעסוק בצרכי ציבור, וקודמין לבוא לביהכ"נ כדי
שיהיו מצויין עשרה לעת התפילה וכו' ע"כ, הרי דגדר כשרים, דבר שאינו חיוב.
כיוצא בזה מצינו בשו"ת חות יאיר (סימן קט"ו) שכתב, דאין להתיר אמירה לנכרי בשבת

סימן ז'), וי"ח וס"ל דמנין הוי חיוב (שו"ת אגרות משה ס"ז סימן כ"ז)². ואיכא

לצורך תפילה בציבור, כי להתפלל בעשרה אינה מצוה כולי האי ע"כ, ובספר בירורי חיים (ח"א מהד"ת עמ' תקנז) הבאנו מדברי הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, שהביא ראיה לדבריו מגמ' ברכות (ז, ב), כאשר שאל רב יצחק לרב נחמן אלמה לא אסף מנין לביתו בעת שתש כוחו ולא היה יכול לבוא לביהכ"נ, השיבו טריחא לי מילתא ע"כ (גמ'), משו"ה אמרינן דאסור לעבור אשבות דשבות כדי להתפלל בציבור. ע"כ.

וכיב"ז ראייתי בתשובות והנהגות (ח"א סימן שע"ח) שהביא מהנהגות הגאון האדר"ת, [הודפס בספר 'אשר יצוה' לתלמידי הגר"א], דמכיון דתפילה במנין הוי רק סניף למצוה, ואינה מן התורה, לכן תפילה בסוכה עדיפא מתפילה בציבור [לדעתיה]. ומשו"ה כתב הרמב"ם בלשונו הזהב (סוכה פ"ו ה"ט) 'רצה מתפלל בסוכה'. ואני מצידו כל פעם דאבה לבי, על הליכתי לביהמ"ד להתפלל, ומצות סוכה חביבא לי טובא, אך כדי שלא יבואו העם לזלזל בתפילה בציבור, אשר גם בלעדי זה הורגלו להקל הרבה בזה, מתפלל אני בציבור [וע"ע לקמן (עמ' קכד)]. ע"כ. וע"ע בתשובות והנהגות (ח"ב או"ח סימן נ'), דמבואר מדברי הגמ' (ברכות ז, ב - הנ"ל) שאם טריחא ליה מילתא ליכא חיוב. ע"כ.

וראה עוד בספר מאיר עיני ישראל (ח"ד עמ' רסה) שהביא מבנו של החפץ חיים זצ"ל - ה"ה הגאון רבי אריה לייב זצ"ל שהעיד, שבעת התעסקותם בחיבורו הגדול משנה ברורה, כמה פעמים לא הפסקנו אפילו לתפילת מנחה בציבור. ולתפילת מעריב עפ"י רוב לא הפסקנו. עיי"ש. [וע"ע בספר בירורי חיים (ח"א עמ' קכ ו-רפט), ובמילואים (שם מהד"ת עמ' תקנז - הנ"ל), וכמו"כ בח"ד (עמ' טו ו-פח ו-צד), ובספר גם אני אורך - הרח"ש סגל (ח"א עמ' כז ו-לא ו-לט) וכמו"כ בח"ב (עמ' כג הערה ב' ועמ' קנה) בזה].

ב. א] דהא מצינו בשו"ע (סימן צ' סט"ז) דבעי לילך ד' מיל לפניו, ולאחריו צריך לחזור מיל, כדי להתפלל בעשרה. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סימן ו'). וכן כתב בספר ארחות יושר להגר"ח קניבסקי שליט"א (ערך תפילה עמ' צד), דאיכא חיוב מעיקר הדין להתפלל במנין. עיי"ש.

ועיין בספר שלחן הטהור (סימן נ"ב ס"א) שכתב, יזהר מאוד בתפילת צבור. דהיינו שמונה עשרה בצבור, 'ומי שיש בו נקודה יהודית יתפלל בצבור', כי היצר מאוד זריז על זה לבטל אדם מתפילת צבור. ולכן יהיה הוא זריז יותר לקיים מצות בוראו ולחוס על נפשו, ולהצילו מבור שחת. עיי"ש.

ב] כתב ברוח חיים להגר"ח מואלז'ין זצ"ל (אבות פ"ב מ"ג), על דברי המשנה הוי זהיר בק"ש ובתפילה וכו' ואל תהי רשע בפני עצמך, רצה לומר שלא תתפלל ביחידות בפני עצמך, כי אם תתפלל ביחידות יכול להיות שתהיה נקרא רשע חס ושלום, כי התפילה ביחיד צריך כוונה יתירה ובאימה ויראה ומסירות נפש, ואם לאו תפילתו נדחית, וזה [תפילה בכוונה יתירה וכו'] אינו מצוי בעוונותינו הרבים בזמנינו [כדהובא ברמ"א (סימן

דס"ל דכדי שלא יבואו המון עם עמי הארץ לזלזל בתפילה בציבור, אמרינן ליה לת"ח שלא ירגיל עצמו להתפלל ביחידות (ערוך השלחן סימן ט' סכ"א), ולא ליהוי חילול השם (משניות והנהגות ח"א סימן ט"ז)¹.

ק"א ס"א) ע"ד כוונה באבות, ועיין מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' תקד אות צב) בזה, אבל עם הציבור אף שלא תהיה תפילתו כ"כ בכוונה שלימה עכ"ז אינה נמאסת, כמו שאמרו בזהר הק' (בראשית דף רלד, א) פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם (תהלים קב, יח), כי ערער פירושו יחידי, רצה לומר שתפילת יחיד פונים אותה על כל צד בדקדוק וחיפוש בכל עולם ועולם דרך עליות אם היא ראויה לעלות אם לאו, אבל 'לא בזה את תפילתם' רצה לומר תפילת ציבור, דאף אם אינה ראויה כל כך לעלות אין מדקדקין עליה כ"כ בזכות הציבור ואינה נמאסת עכ"פ. [ויסוד הדבר מצינו בגמ' (ברכות ה, א)].

ואמר הוי זהיר בק"ש ובתפילה להתפלל עם הציבור, ולא תהי רשע בפני עצמך לפרוש מן הציבור וכו', לזה אמר והוי זהיר דהיינו שצריך לילך לישון מוקדם [כדי שלא יבטל תפילה בציבור]. ע"כ.

ג] ובנותן טעם להוסיף מה שראיתי אימרה בפי חסידים 'מוטב הגרוע שבטוב, מהטוב שבגרוע', והיינו טוב הוא תפילה בציבור, וזה מוטב הגרוע, פירושו אעפ"י שאינו מכוין, אבל עכ"פ מתפלל בציבור שהוא טוב, זה יותר טוב מהטוב שמתפלל בכוונה מהגרוע היינו ביחידות.

ג. א] ועיין בכתר ראש (הלכות תפילה אות כ') שכתב, שהגר"ח מואלז'ין זצ"ל אמר דמיום עמדו על דעתו לא התפלל אלא בציבור, ופעם אחת היה במלון ושלח לבני הכפרים הסמוכים שיבואו להתפלל עמו בציבור ע"כ. וכן הובא בשאלות להגר"ח מואלז'ין ז"ל (ט"ו).

וכתב בתשובות והנהגות (ח"א סימן צ"ח) דמכיון דלרוב בית ישראל תפילה בציבור הוא דבר חמור, ואין יודעים הסובבים שת"ח המתאחר הוא מפני תלמודו, הרי זה גורם להם לזלזל במצוות ח"ו, וא"כ הוי חילול השם, וכמבואר בשו"ת הרא"ש דהוי חילול השם דגורם לאחרים שיזלזלו בחובת תפילה בציבור וכו', וכיון שע"י תפילה בציבור מחזיקים קהל ישראל ביהדות, הזהרתי מאוד לבוא להתפלל בציבור ג' פעמים ביום דוקא, ולא יחשוש לבזבזו זמן, וזהו גם סגולה לאריכות ימים. [עיין לקמן (הערה ט') דכ"ה בגמ' (ברכות ה, א), דמשו"ה מצויים זקנים בכבל].

ב] ומה שמביאים ממקצת גדולים וצדיקים שלא התפללו בציבור, אמנם שאין להרהר אחריהם ח"ו, אבל גם אין לעשות כמעשיהם שאין למדין הלכה מפי מעשה [עיין גמ' (ב"ב קל, ב) ותוס' הוריות (ב, א ד"ה הכא)], ואין לנו לדעת טעמיהם ונמוקיהם, ולא כל הרוצה ליטול את השם יטול, ובודאי שלענין זה הרי אין לנו יכולת להשוות תפילתינו

ויש שהשליך מנגדו ממון רב עבור תפילת צבור⁷.

ואם יש לו איזה אונס, כגון שצריך להישאר בבית להשגיח על ילדיו, או איזה סיבה חשובה מוצטדקת, שאני (נ"ל)⁸.

וכוונותינו אליהם [וכמ"ש בשו"ת ארץ צבי (ח"א סימן כ"ב), דאין לנו ללמוד מהצדיקים שמתפללין ביחיד, דהם בודאי מכוונים כראוי, אבל אנו שאין מכוונים כראוי חיוב גמור להתפלל בציבור עיי"ש]. ע"כ.

ג] והובא בספר נפש דוד (עמ' כא) להאדר"ת, 'כמה פעמים היו לי יגיעות רבות ועמל רב עד שקבצתי עשרה, ומעודי נדמה לי באם אתפלל לעצמי כאילו לא התפללתי כלל'. ע"כ.
ד. א] במ"ב (סימן צ' סק"ט) הביא מספר שם 'עקב' (ערך תפילה סימן ט"ו), שהעיד על הגאון מו"ה זלמן מירל"ש אב"ד דק"ק האמבורג, [היה חמיו של החכם צבי בזיווג שני]. שפעם אחת הלך לבית הכנסת מעוטף בטלית ותפילין כדרכו, ופגע בו אדם אחד שהיה לו למכור אבנים טובות, ורצה שילך עמו לביתו, והגאון השיב לו שימתין עד שיבא מבית הכנסת, ובתוך כך מכרן לאחר, והאחר הרויח בהם כמה אלפים ר"ט. ושמה הגאון שמחה גדולה, שהשליך מנגד ממון רב עבור תפילת צבור. עכ"ל.

ב] שמעתי עובדא על הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן - הרב מפוניבז' זצ"ל, שנסע לארץ העמים לדפוק על פתחי נדיבים עבור ישיבת פוניבז', ואחד העסקנים סידר לו פגישה עם איזה גביר גדול, והלה אמר שמכיון שמאוד עסוק בעסקיו אזי אין לו פנאי להיפגש עם הרב, ויוכל לפגוש עמו אך בעת המתנתו לרכבת, וכך סיכמו דבשעה היעודה יבוא הרב מפוניבז' לתחנת הרכבת. והנה למחרת הרב זצ"ל העיר את השחר קצת באיחור, ואזי התלבט בעצמו היאך יעשה, דמכיון דאין לו די זמן להתפלל קודם השעה היעודה, אזי אולי יסע לתחנת הרכבת קודם התפילה כדי לפגוש את הגביר, וטעם ההיתר דחשיב כעוסק במצוה פטור מן המצוה, ותו דהוי מצוה עוברת, וכמו"כ דתלמוד תורה דרבים, וא"א לעשותה ע"י אחרים, אבל עכ"ז החליט הרב זצ"ל שהולך קודם להתפלל כדבעי במנין. וכשסיים את התפילה, אזי החליט בעצמו דבכל אופן יסע עתה לתחנת הרכבת.

והנה בהגיעו להתם, ראו ראה שהגביר איננו, והרכבת כבר נסעה, אולם תוך כדי רואה את הגביר בא בריצה, ומתנצל שאיחר את בואו, וכיון שכן הרים תרומה גדולה עבור בני הישיבה. הרי לך דאין הפסד בא מקיום רצונו יתברך.

ה. א] ונלע"ד, דבודאי מוטל על האדם לעשות מאמץ והשתדלות לילך להתפלל במנין תמידים כסדרן, דלא ליהוי חילול השם. משא"כ אם יש לו איזה אונס, כגון שצריך להישאר בבית להשגיח על ילדיו וכדומה. או איזה סיבה חשובה מוצדקת, שאני. דאזי חזי לאיצטרופי דעת הפוסקים הנ"ל דאינו אלא הידור והשתדלות. ופשוט דאין המדובר שינהג כן מידי יום ביומו.

ב] ואם מרגיש שתש כוחו [דהוא מותש וסחוט מכל היום, מצוי בפרט בתפילת ערבית],

ותפילה ב'דמעות' דמיא לתפילה 'בציבור' שמתקבלת.¹

ומ"מ ע"י תפילה בציבור², הקב"ה יתן לו ברכה בחפציו ויצליח מאליו³,

אף שאינו חולה, מבואר במ"ב (סימן צ' סקכ"ט) מהמג"א (סקט"ז), דהוי בגדר אנוס עיי"ש. ו. ומיהו אם מתפלל בדמעות הקב"ה מקבל תפילת יחיד כציבור, כדחובא בכף החיים (סימן צ' סקנ"ט) שבדמעות דמיא לתפילה בציבור שמתקבלת, ואף עדיפא וכו'. ע"כ.

ז. ומצינו ברז"ל (כריתות ו, ב), והובא ברש"י על התורה (פר' כי תשא ל, לד) שלא יקל [היו"ד נקוד בחיריק, והל' נקוד בפתח, והיינו שלא יהיה דבר מזולזל] בעינינו, לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפילותינו את פושעי ישראל, שיהיו נמנין עמנו. ע"כ. וראה בשפתי חכמים שהביא ממזרחי, כי שם שמים מתעלה ומתקדש כשהרשעים חוזרים בתשובה ונמנים בכלל הצדיקים, ולכן ראוי לצרף הפושעים עמנו בתעניותינו, בכדי שיראה ה' יתברך שגם הפושעים חוזרים בתשובה וירחם עלינו. ע"כ.

ומסופר שהרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זיע"א אמר פעם, מתשע משה-לייב אי אפשר לעשות מנין, אבל מעשר שיסטערס (סנדלרים) אפשר לעשות מנין. עכ"ד.

ח. הנה בדרשות הצ"ח מצינו, ע"ד מה דאמרו ז"ל גבי פסולו בקודש אם עלה לא ירד (עיין זכחים פ"ט מ"ב), דפעמים מרוב טרדות החיים אין האדם מכוון כדבעי בתפילתו, אבל אם נמצא בביהכ"נ ואינו מכוון דהיינו 'שפסולו בקודש', אזי תפילתו עולה יחד עם תפילת הציבור. לאפוקי אם האדם מתפלל ביחידות ואינו מכוון, תפילתו אינה עולה ואינה מתקבלת, משא"כ [כאמור] אם פסולו היה בקודש, היא לא תרד. ע"כ. הרי לן כוחה של תפילה בציבור.

ט. בספר שמירת הלשון (ח"ב חתימת הספר עמ' רמד) כתב ט' דברים במעלת תפילה בציבור. א [שכר פסיעות. ב] מצוי שלומד בביהכ"נ. ג] גם אחרים ילמדו ממנו להתפלל בציבור. ד] מצוה הנעשית ברוב עם, מעולה יותר. ה] מקיים דברי המשנה 'השכמת בית המדרש שחרית וערבית', והיא בין המצוות שאוכל פירותיהן בעוה"ז.

ו] גורם לאריכות ימים, [דאיתא בגמ' (ברכות ח, א) אמרו ליה לר' יוחנן איכא סבי בבבל, תמה ואמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב אבל בחוצה לארץ לא, כיון דאמרי ליה 'מקדמי ומחשכי' לבי כנישתא, אמר היינו דאהני להו כדאמר ר' יהושע בן לוי לבניה קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא כי היכי דתורכו חי. וברש"י ד"ה מקדמי - שחרית, וד"ה מחשכי - ערבית ע"כ, ובפרישה (סימן צ' אות יח) הביא פירוש, ויש מפרשים שהשכימו והעריבו, רצונו לומר שיכנסו בבית הכנסת בוקר וערב ע"כ], דמשו"ה מצויים זקנים בבבל. ז] הוי עת רצון. ח] כשמתפלל ביחיד, מדקדין מאוד על כל ברכה אם כוון בתפילתו כהוגן [כדחובא לעיל (הערה ב' אוק"ב) מהגר"ח מואלז"ין זצ"ל]. ט] כשמתפלל בציבור יש לו ברכו וקדושה ואיש"ר וכו'.

י. א] מצינו דע"י תפילה בציבור, הקב"ה יתן לו ברכה בחפציו, שלא יבוא לידי היזק ח"ו,

ופרנסתו תהיה מזומנת לו בכל יום ברווחה, ועי"ז יכולים לבטל כל הגזירות קשות ורעות, ולהשיג השגות בתורה"א.

ואדרבה יצליח מאליו. דהנה בספר כתב סופר עה"ת פר' עקב, כתב על הפסוק (דברים יא, יג) ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ונתתי מטר ארצכם וגו'. ופירש רש"י והלא כבר הזהיר בכל לבבך ובכל נפשך אלא אזהרה ליחיד, אזהרה לצבור. וצריך להבין למה פרט הכתוב אזהרה מיוחדת לצבור, הלא פשוט הוא. ואפשר עפ"י מה שאמרו חז"ל (תענית ב, א) ולעבדו בכל לבבכם איזוהי עבודה שבלב זו תפילה.

ובגמ' ברכות (ח, א - הנ"ל) איתא שתפילת רבים חשובה ומתקבלת יותר ברצון לפני ה', דכתיב (איוב לו, ה) הן קל כביר לא ימאס, ולבל יחשוב האדם בדעתו שהתפילה בצבור פעמים שיכולה לבטלו מעסקו לפרנסתו כגון אם צריך לילך לעסקיו בעת הקבוע לתפילה, דאם היה מתפלל ביחידות הרי יכול לילך אימתי שירצה, ועל כך באה ההבטחה שאם תפילתכם תהא בצבור אזי ונתתי מטר ארצכם בעתו. שלא יתן הקב"ה שיבואו ח"ו לידי היזק על ידי התפילה בצבור, אלא הקב"ה יתן לו תחת זה ברכה בחפציו ויצליח מאליו. ע"כ.

ב] והנה בספר בית אלוקים להמבי"ט (שער התפילה פי"א) הקשה, הלא ברית כרותה היא שתפילת רבים מרוצה ומקובלת ואינה חוזרת ריקם, כמו שנאמר (איוב לו, ה - הנ"ל) הן אל כביר ולא ימאס, והנה עינינו רואות שאינו כן, שהרי תפילת י"ח קבועה לכל ישראל, ומתפללים ג"כ בכל יום כמה וכמה ברכות בתפילה המיוסדת על הגאולה, כמו ראה נא וכו', תקע בשופר גדול וכו', השיבה שופטינו וכו', ולירושלים עירך ברחמים וכו', ישראל מתפללין כן שלוש פעמים בכל יום ועדיין לא נושענו מהגלות המר הזה.

והמחזור בעיני לענין הפשט, כי מה שאמרו תפילת הרבים מקובלת אין הכוונה להיות נעשה ככל היוצא מפיהם בתפילתם, רק היא מקובלת שאינה חוזרת ריקם, ומתקיים מדוגמת התפילה, כגון בענין תפילה זו שאנו מתפללים על הגאולה, אעפ"י שעדיין לא היתה הגאולה האמיתית, מכל מקום בכל יום ויום מתקיים מעין הגאולה, כי רבים קמים עלינו, לולי ה' בעזרתה לנו כולנו אבדנו, כי אנחנו ככבשה אחת בין שבעים זאבים. ע"כ. והובא בכף החיים (סימן צ' סקנ"ט) שכן הובא בשל"ה הק'.

יא. בספר מאור ושמם (פר' משפטים ד"ה ועבדתם) כתב, דעיקר עבדות ה' הוא שישתתף האדם עם הציבור וכו', ובפרט בשעת התפילה צריך כל אדם ליהזר מאד מאד להתפלל עם הציבור יחד, ואם מתפלל עם הציבור יהיה מובטח שפרנסתו תהיה מזומנת לו בכל יום ברווחה, וברכה תהיה מצויה במעשי ידיו, ועל ידי תפילת ציבור יכולים לבטל כל הגזירות קשות ורעות ר"ל. וכבר אמרנו זאת ברוב עם הדרת מלך, פירוש כשנאספין הציבור יחד להתפלל וכו' מביאים את המלך מלכו של עולם לידי החזרה שחזור ממה שגזר על בני ישראל ח"ו איזה גזירה קשה ואומר הדרו בי וכו', וזהו פרוש הפסוק (שמות כג, כה) ועבדתם את ה' אלקיכם פירוש לשון רבים וכו', אם תעבדו "ביחד" את ה' דהיינו

אם יש עיר אחרת שלא גזרו מלהתפלל בעשרה האם יהדר לנסוע לעיר זו

ולפי"ז מענה בפי, ע"ד שאלתו, יש עיר אחת שלא גזרו מלהתפלל במנין, האם איכא הידור לנסוע למקום זה בכדי להתפלל עמהם.

תשובה: הנה לאור מה שהעלינו דרוב הפוסקים נקטי דתפילה במנין אינה חיוב אלא השתדלות ומנהג הכשרים. וכיון שמדובר כאן בדיני נפשות, וכהוראת מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א דלצאת מהבית שלא כפי הסכמת אנשי הרפואה דינו כרודף, וכיון שכן פשיטא וברירא דאין לו לילך לתור אחר מנין בעיר אחרת.

בשעה שהציבור מתפלל

(ב) **אם** אינו יכול לבוא לביהכ"נ, אזי יתפלל [בביתו] 'בשעה שהציבור מתפלל' (שו"ע סימן ז' ס"ט), אולם אם מתפלל תפילה אחרת כגון שהוא מתפלל בביתו 'מוסף', בשעה שהציבור מתפלל 'שחרית', אזי אינו חשיב שמתפלל בשעה שהציבור 'מתפלל'.

שתתפללו יחד עם הציבור 'ובירך את לחמך ואת מימך' פירוש שיברך את פרנסתך שתהיה לך פרנסה טובה ורחבה וגם 'ובירך את לחמך ואת מימך' קאי על התורה אם תתפללו עם הציבור תשיגו השגות התורה. ע"כ.

וראה עוד בפר' ואתחנן (ד"ה ובקשתם) 'אבל העיקר הוא להתפלל עם הציבור דוקא, הגם שמתפללים במהירות או באריכות, מחוייב לדחוק עצמו להתפלל דוקא בציבור ולא ביחידות, ואז יוכל לבוא לידי מדרגות גדולות' ע"כ.

יב. במ"ב שם הביא, דכן משמע מגמ' (ע"ז ד, ב) דאמר רב יוסף לא ליצלי איניש צלותא 'דמוספי' בתלת שעי קמייתא דיומא, ביומא קמא דריש שתא – ביחיד [שאין לאדם להתפלל בר"ה בג' שעות הראשונות], דלמא כיון דמפקיד דינא, דלמא מעייני בעובדיה, ודחפו ליה מידחי, [כיון שמתפלל בג' שעות הראשונות שהם שעות חרון אף]. והקשתה הגמ' אי הכי אלמה חיישת אך ביחיד, ניחוש אף בציבור, ותירצה הגמ' דציבור נפישא זכותיה [זכויות הציבור רבות ומשו"ה ליכא למיחש להכי]. וקשה, אי הכי דיחיד דצפרא נמי לא [תפילת שחרית ביחיד נמי לא יתפלל], ומשני כיון דאיכא צבורא דמצלי לא קמדחי. ע"כ. ולכאורה עדיין יכול היחיד להתפלל מוסף קודם ג' שעות, באופן שיכוין להתפלל בשעה שהציבור מתפלל שחרית, אלא דזה לא מקרי בשעה שהציבור מתפלל.

יג. ולכאורה יש להבין, אם איירינן בתפילת מוסף דשבת, הא שוה הוא לתפילת שחרית

(מ"צ שס סק"ל). ומ"מ אם מתפלל בביהכ"נ, אזי אף אם מתפלל תפילה אחרת חשיב תפילת הציבור¹⁰ (משנה זרורה שס זסס זל"ח¹¹ זרכות ו, א ד"ה אין תפילתו)."

הן במנין הברכות, דברווייהו איכא ז' ברכות, והן בנוסח התפילה בג' ברכות ראשונות וג' אחרונות, לבר מברכה אמצעית. [ועיין להלן (הערה יז) שהבאנו משו"ת באר יצחק, דכל היכא שמספר הברכות שוה חשיב תפילת הציבור].

יד. וכן משמע בדברי המג"א (סימן רל"ו סק"ג) דאינו נחשב לתפילה בציבור, דכתב באם בא לבית הכנסת בשעה שהציבור מתחילין ברכו, והוא לא התפלל מנחה, יתפלל מנחה בעוד שהם קורין ק"ש וברכותיה, ואח"כ יתפלל ערבית עם הציבור. אבל לא ימתין מלהתפלל מנחה – ויתחיל תפילת שמו"ע דמנחה יחד עם תפילת ערבית של הציבור, דזה לא מקרי בשעה שהציבור מתפללין, כמו שכתבתי (סימן צ' סק"ז) גבי שחרית ומוסף, וכ"ש מנחה וערבית דסתרי אהדדי. וביאר המחצית השקל, דהא הציבור המתפללים ערבית עושים אותו לילה, והוא מתפלל מנחה אזי עדיין חשיב יום ע"כ.

וע"ע באליה רבה (סימן רל"ו) דפליג וס"ל, דכל היכא שמתפללים ביחד בבית הכנסת מקרי תפילה בציבור, אף שהיחיד מתפלל מנחה והציבור מתפללין ערבית. ע"כ.

זו. בפשטות משמע דחשיב ממש תפילת הציבור. ומ"מ זה אינו לדעת המג"א הנ"ל שהבאנו (הערה יד) דמשמע דאין זה נחשב לתפילה בציבור. וכן ראיתי בשו"ת חבצלת השרון (ח"א סימן ב') שכתב, דתפילת הציבור ממש חשיב אף היכא דמתפלל ממש כמו הציבור. אבל הכא דמתפלל תפילה אחרת מהציבור, דהוא מתפלל מוסף והציבור מתפללין שחרית, אזי חשיב רק 'בשעה שהציבור מתפללין'.

זז. וראיתי בשו"ת ציץ אליעזר (חט"ז סימן ג' אות ה') שכתב, דאף המאחרים מוטב להם להתפלל את תפילתם בתוך כתלי ביהכ"נ, וז"ד ואגב נשמע מדברי הצ"ח, כי לא טוב עושים אלו המאחרים לבוא לביהכ"נ בשעה שהציבור עומדים כבר קרוב לתפילת הלחש, או שמתפללים [הציבור] כבר תפילת מוסף, ומכיון שיודעים שבין כך כבר לא ישיגו בתפילתם לתפילת הציבור, ע"כ מקילים לעצמם לצאת לעזרת ביהכ"נ או לחדר צדדי ומתפללים ביחידות, כי מפסידים שגם תפילתם לא נשמעת, אלא מוטב להם להתפלל את תפילתם – תפילת היחיד בתוך כתלי ביהכ"נ, וע"י כך ירויחו שתהא תפילתם נשמעת, ועל אחת כמה וכמה אם ע"י כך ישיגו בשבת ור"ח ויו"ט שתפילת שחרית שלהם תהא מכוונת עם תפילת המוסף של הציבור, וכדברי הצ"ח האמורים. ע"כ. [וע"ע בספר בירורי חיים (ח"ב עמ' תמד הערה ג')].

יז. ונסתפקתי לדברי שו"ת חבצלת השרון שהבאנו לעיל (הערה טו), דרק היכא דמתפלל כמו הציבור ממש, אזי הוא דחשיב תפילת הציבור עיי"ש, היאך הדין במתפלל תפילת

ועיקר תענוג הש"י כשישראל מתפללים לפניו

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

מעריב כמו הציבור, אלא שהוא מתפלל תפילת יו"ט והציבור מתפללין תפילת ערבית דחול, כגון מה דראיתי לפני כמה עשרות בשנים אצל כב"ק אדמו"ר מסאדיגורה זצ"ל, בעת בואו לחסות בצל אביו בעל העקבי אבירים זצ"ל לירח האיתנים, ואז היה בן חוץ לארץ ונהג שני ימים טובים כדין, ושם בביהמ"ד – תל אביב לא היה עדיין מסודר מנינים ליו"ט ב' דגליות, אזי במוצאי שמחת תורה דידן התפלל עמנו בני ארץ ישראל תפילת ערבית דיו"ט שלו, ואח"כ ערך ההקפות בגפו.

ומסתפקנא, מי אמרינן כיון דלא הוי ממש כתפילת הציבור אזי חשיב רק בשעה שהציבור מתפללין, או דילמא כיון דסוף סוף תרווייהו [הן תפילתו והן תפילת הציבור] הוי תפילת ערבית, טפי עדיפא.

והלום ראיתי משו"ת באר יצחק להגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל [אב"ד קאוונא, ומח"ס שו"ת עין יצחק ונחל יצחק] (סו"ס כ') שכתב, דכל היכא שמספר הברכות שוה לתפילה שהציבור מתפללין, כגון בנד"ד חשיב תפילת הציבור. ואף טפי מהכי כגון היכא שהוא מתפלל תפילת שחרית של שבת והציבור מתפללים תפילת מוסף. משא"כ באם הוא מתפלל תפילת שחרית של חול, והן מתפללין תפילת מוסף של ר"ח, שאין מספר ברכותיהן שוין אזי לא הוי תפילה בציבור. ע"כ.

יח. ועיין בספר קדושת לוי (סוף פר' שמות ד"ה או יבואר) שכתב בזה"ל, לכן יש לנו שכל בגלות המר הזה להעתיר ולהתפלל ועיקר תענוג הש"י כשישראל מתפללים לפניו ע"כ, הרי חביבות תפילתנו לפניו יתברך.

סימן ג

תפילה על מקום מוגבה בכדי לראות את כל מתפללי המרפסות

יומא קמא למעשה בראשית לסדר אמור
ט' לחודש אני ה' רופאיך ה'תש"פ

כבוד איש המעלה, לשבח ולתהלה איש חמודות בעל מידות, תורה
ויראת שמים צמודות ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג הרה"ג רבי
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

שאלה: מכתבו הגיעני סמוך ונראה לכניסת השבת, ע"ד שאלתו ב'מנין
המרפסות' שמתפללים, ויש בסוף המרפסת הגבהה של ד' טפחים
ברוחב ששה טפחים על כל אורך סוף המרפסת, האם כדאי בתפילת שמו"ע
לעמוד שם דאזי רואה את כל הציבור המשתתף - מתפללי המרפסות, או
דעדיף שיעמוד על קרקע מרפסת כרגיל, בכדי שלא לעמוד על מקום גבוה
בתפילת י"ח, וגם משם רואים את חלק המתפללים.

תשובה: (א) הנה ביסוד כל ענין 'מנין המרפסות' כבר העלינו לעיל (סימן א')
להילכתא באורך [וכבר נמצא באמתחתיך] דלא סגי מה שרואים אלו
את אלו, כל היכא דאיכא רשות או מחיצה המפסקת. וקל וחומר היכא דאיכא
מעבר ביניהם. אלא דכוונתו לשיטות המקילים בזה.

בגמ' (נרכות י, ז) אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך
ויתפלל שנאמר (מהליס קל, א) ממעמקים קראתיך ה'. תניא נמי הכי לא
יעמוד אדם לא על גבי כסא ולא ע"ג שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל אלא
במקום נמוך ויתפלל, לפי שאין גבהות לפני המקום שנאמר ממעמקים קראתיך
ה', וכתוב (שם קג, א) תפלה לעני כי יעטוף. ע"כ. וכתב הרמב"ם (תפלה פ"ה
ה"ו) תקון המקום כיצד יעמוד במקום נמוך וכו'. ושם הלכה ז' לא יעמוד במקום

סימן ג ♦ תפילה על מקום מוגבה בכדי לראות את כל מתפללי המרפסות _____ לז

גבוה שלשה טפחים או יותר ויתפלל, ולא על גבי מטה ולא על גבי ספסל ולא על גבי כסא ע"כ. וכתב הראב"ד ז"ל א"א ובכלל זה אם יכול לירד למטה ולהתפלל ירד למטה ויתפלל. ע"כ. [וראה להלן דעת הכסף משנה בזה].

ובשו"ת כתב סופר (או"ח סימן י"ט) כתב לבאר דברי הראב"ד, דהגם דאינו בכלל מקום גבוה, ואין נראה כמתגאה, מ"מ טוב וישר שירד למטה למקום נמוך בכדי לקיים ממעמקים. ושכן מוכח מדברי הרמב"ם דחילק את דברי הברייתא הנ"ל לשני דינים, דבהלכה ו' כתב שיעמוד במקום נמוך, ושוב בהלכה ז' כתב שלא יעמוד במקום גבוה, ועל כרחך אף דהוי רשות לעצמה וליכא איסורא דמקום גבוה, אבל עדיין איכא מצוה להתפלל ממעמקים, והרמב"ם והראב"ד שווים בזה. ע"כ.

(ב) **ובשו"ע** (סימן ס' ס"א) איפסק, המתפלל לא יעמוד על גבי מטה ולא על גבי כסא ולא על גבי ספסל (ואפי' אינן גבוהין ג', ב"י בשם מהרי"א), ולא על גבי מקום גבוה, אלא א"כ היה זקן או חולה, או שהיה כוונתו להשמיע לצבור. ע"כ. וטעם הדבר הביא הב"י (שם עמ' שמו צנדמ"ח ד"ה וכמ' הרמז"ס) בשם מהר"י אבוהב לפי שיש לחוש לטירדא שמא יפול. עיי"ש.

והנה הכסף משנה כתב, דמדברי הרמב"ם נראה דליכא דלחוב ד' אמות, ואינו מוקף מחיצות אפילו יכול לירד אינו צריך לירד, כיון דאין זה בכלל מקום גבוה ע"כ. ואהא כתב בכף החיים (שם סקט"ו) דהמחמיר לירד בכדי לצאת אליבא דכו"ע, תבוא עליו ברכה. ע"כ. ואף דכתב השו"ע דהיכא כוונתו להשמיע לצבור שאני, כבר כתב הכת"ס הנ"ל דכל היכא שאפשר לשמוע קולו, רק דע"י שיעמוד במקום גבוה ישמעו קולו ביותר לא שרינן ליה, כיון דבעינן ממעמקים עיי"ש, ולפי"ז נימא נמי בנד"ד דעדיף שיעמוד על קרקע מרפסת כרגיל.

העולה מן הדברים: אין להתפלל על הגבהה בכדי לראות את כל מתפללי מנין המרפסות, דעדיף שיעמוד על קרקע מרפסת כרגיל, כיון דבעינן ממעמקים.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

קורונה – אורח חיים

סימן ד

ביסוי הפה והאף במסיכה בתפילה

רב ברכות משמי המערכות, לכבוד ידידי הרה"ג זך הרעיון ומיטב ההגיון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אורך, ופרדס יוסף החדש

שאלה: ע"ד שאלתו, הנה עפ"י הזוה"ק אין לכסות את האזניים בתפילה, האם מותר לכסות את הפה והאף עם מסיכה*, כפי שאנשי הרפואה דורשים.

א. [א] הנה ענין מסיכה זו הוזכר בביאור הלכה (סימן תקנ"ד ס"ו ד"ה דבמקום) שהביא מפתחי עולם [להגאון רבי דוב בער קראסיק זצ"ל אב"ד דק"ק הלוסק וק"ק קרולביץ מגדולי חסידי ליובאוויטש] שכתב בזה"ל, ומי שירצה להתענות במקום שאין המחלה [חולירע] בועם ח"ו, יש ליועצו ולהזהירו שלא ילך מפתח ביתו כל היום, ולהכריחו כשיצא ישא פניו לחוטמו ופיו חתיכה קאמפא"ר ומעט עשב מיאט"א ע"כ.

[ב] ספר פתחי עולם הגיע לידי רבינו המשנה ברורה בעת שעסק בחיבורו בחלק השני, ומני אז היה הספר לנגד עיניו, והביא מדבריו בכרך זה שש פעמים.

[ג] ובמקור הדברים בספר פתחי עולם (ח"ב סימן תקנ"ד ס"ח סק"י) הובא דמקורו משו"ת דברי נחמיה [להגאון רבי נחמיה הלוי בירך מדוברובנה זצ"ל חתן בנו של בעל התניא ה"ה הגאון רבי אברהם חיים זצ"ל (רבי נחמיה בזיווגו השני נישא להרבנית מרת גיטא רחל ע"ה שהיתה בתו של רבי אברהם חיים הנ"ל - בנו של בעל התניא) (או"ח סימן מ"א) בשם אדמו"ר וכו' ע"כ.

ואדמו"ר הכונה לרבו אדמו"ר רבי מנחם מענדל בעל הצמח צדק מליובאוויטש זצ"ל, ותשובה זו הודפסה גם בספרו צמח צדק (או"ח סימן ק"י) [השאלה עצמה נידונה בהרחבה במכתבו של השואל ונדפס בשלימותו בספרו דברי נחמיה - סימן הקודם סימן מ'], וז"ל הצמח צדק ומי שירצה להתענות במקום שאין המחלה בזעף [ולא 'בזעם' כלשון הבה"ל] וכו' ומעט עשב מיענט"ע [היינו מנטה, ולא כנוסח הפתחי עולם והבה"ל 'מיאטע']. וסיים הצמח צדק, כל זה אמרתי בחפזי, ואתו המדע, ולא להורות כלל באתי, כי אם ככותב, וה' יסיר מאתם ומאתנו ומכל ישראל כל מחלה, וירפא וכו', וישלח ברכה וכו'. ע"כ.

תשובה: (א) בתחילת דברינו הבוא נבוא למקורן של דברים, בתיקוני זוהר (פיקון ע' דף קכז ד"ה ונגין) איתא בזה"ל, ובגין דא צריך לבער שער מעל אודנין [ובפירוש מתוק מדבש כתב, צריך לבער את השערות שעל האזנים בשעת התפילה], דלא יהון סתימין תרעין דשמיעה דצלותא, [כדי שהמקטרגים העליונים לא יסתמו את שערי השמיעה של קבלת התפילה הנקראים אזנים], דבהון שמע צלותין [שבהם שומע את התפילות] ההוא דאתמר ביה (תהלים סה, ג) שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו, [תפילת כל אדם שהם בעלי בשר עד אליך יבואו, כי הקב"ה מקבל התפילות דרך אותם השערים].

והביא מהרמ"ק טעם לדבר, והוא דצריך לבער את השערות שעל האזנים, כי האדם התחתון הוא דוגמא לאדם העליון, ואם שערותיו מכוסים על אזניו, מורה למעלה דוגמתו ממש, ששערי שמיעת וקבלת התפילה סתומים. ע"כ.

ובכף החיים (סימן ט"ז סק"צ) הביא מדברי התיקונים, וז"ל ואם שער גדול ומכסה פתח אזנו, צריך להסירו בשעת התפילה כדי שיהא פתח אזנו² גלוי בשעת התפילה כמ"ש בתיקונים (פיקון ע' - ה"ל) וכו' עיי"ש³.

ב. ואגב, חזינן בלשונו שפירש דברי הזוהר 'שלא יהא פתח אזנו גלוי בשעת התפילה'. וראיתי בספר שערי אהרן (ח"ה סימן צ"א ס"א אוק"ד) שהביא ששמע ממרן החזון איש זצ"ל שאמר, דמה דכתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער החמישי פ"ב) [הובא להלן (בגוף הספר)] בשם הזוהר שיזהר שלא יכסו שערות הפאות את אזנו, כוונתו 'שלא יהיו השערות על חור אזנו בשעת שמו"ע' ע"כ, ודלא כמו אותם שמוציאים את הפאות מאחורי האוזן לפני שמו"ע, ואינם מקפידים שהחור לא יהיה מכוסה. ע"כ. וכיוצא בזה נהג אדמו"ר הכנסת מרדכי מסאדיגורה זצ"ל, שלא להסיר הפאות 'מעל' האוזן.

והלום חזיתי מובא משו"ת משנה הלכות (ח"ח סימן י"ד), דתלוי הדבר בב' גירסאות בתיקוני זוהר, אי גרסינן 'מעל אודנין' או 'מגו אודנין', דאי הגירסא 'מעל אודנין' אזי אף מעל האוזן יש להסיר השערות. וכ"כ בספר דרכי חיים ושלום (אות תת"פ). וע"ע בשו"ת אז נדברו (ח"ב סימן ל"ז - ח"ד סימן מ"ד), ובלקט הקמח החדש (סימן א' סק"א). ע"כ.

ג. אולם הביא עוד מתיקוני זוהר (שם דף קל, א ד"ה אודנין) בזה"ל, אודנין אית בהון אדרין ואכסדרין וכו' [האזנים יש בהם ארבעה חדרים פנימיים בפנים, ויש להם אכסדרות בחוץ לפני החדרים], אי אינון אטימין אודנין לתתא [ואם אדם אוטם וסותם אזניו למטה מלשמוע צעקות העניים, הצועקים לתת להם צדקה], הכי אינון אטימין תרעין דשמיעה לעילא

הגה אף שכתבו דבריהם לענין 'שערות' שלא יכסו את פתח אזנו. אולם זיל בתר טעמא, וטעמייהו דבעינן שאזניו יהיו פתוחין, ולפי"ז איכא מקום לומר דאף בשאר דברים יש לזהר מלכסות.

(ב) **ומצינו** בספר יסוד ושורש העבודה (שער המישי פ"ג) שכתב בזה"ל, יזהר האדם בתפילת י"ח שלא יכסו שערותיו של הפאות את אזנו, כמבואר בזהר חדש (דף מ, ג) וז"ל 'שערא איהו דינא' וכו', בצלותא צריך לבערא לון מן בתר אודנין דלא יהון מכסין תרעין דשמיעה לאעלה בהון צלותא, ואי לאו מתקיים ביה קרא אז יקראוני ולא אענם, ובזמנא דשמיעה איהי פנויה מאילן דינין אתקיים ביה אז תקרא וה' יענה (ישעיה נח, ט) עכ"ל, ותו הביא מדברי הזהר (דף קכז, ג), ושערין אחרנין דבר נש צריך לבערא ליה תחות אודנין, בגין דלא יתקרבו ביה 'מארי דדינין' לגבי תרעין דשמעין ביה צלותין. וראוי להזהר בזה גם בכל התפילה כולה ע"כ.

הרי לן מדבריו דשערות דייקא, כיון דאיהו דינא [היינו דינים], ולפי"ז העלנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' קט) דבשאר דברים כגון המניח פקקים באזנו שאני. ונראה לומר, דהיכא דאפשר שלא ליתן מאומה לתוך אזניו בשמו"ע ודאי עדיפא, כמשמעות תיקוני זוהר הנ"ל. ומ"מ היכא דנחוץ לו הדבר כגון מכשיר שמיעה, או צמר גפן שנותן משום מיחוש באזנו וכדומה, אזי נימא כיון דעיקר דבריהם קאי אשערות, ניזיל לקולא עיי"ש, וממילא ה"ה לנד"ד לא מצינו דכתב בזה"ק על פניו כלל.

העולה מן הדברים: ליכא איסור עפ"י הזה"ק לילך עם מסיכה על פניו, והבו דלא לוסיף עלה. וכ"ש הכא דאיירי לצורך רפואה ובריאות.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

לגבייהו וכו', [כך סותמים שערי שמיעת וקבלת התפילות שלמעלה כנגדם, כי למעלה דנים מדה כנגד מדה] ע"כ, וכל זה לכאורה אינו ענין לנדון דידן, דהתם איירי לגבי נתינת צדקה.

סימן ה

האם אומרים פי תקרה לחומרא, לענין מנין

יומא רביעאה למעשה בראשית לסדר תזו"מ
כ"ח לחודש אשר ישועות בו מקיפות ה'תש"פ

ישפיע ה' אור גאולתינו ופדות נפשינו אל כבוד ידידי איש המעלה,
לשבח ולתהלה איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים צמודות
הרה"ג רבי אריה שרעבי שליט"א ר"מ ומרביץ תורה בבני ברק
אחר מבוא הברכה והשלום

שאלה: ע"ד שאלתו, דעתה חזר הציבור להתפלל במרחב הפתוח, והנה
חלק מהמנין מתפללים במקום המקורה, וחלקן במקום שאינו
מקורה. מי אמרין פי תקרה יורד וסותם ואזי אינן מצטרפים כולם למנין,
או לא.

אופן השאלה: האנשים המתפללים בחלק המקורה, אינן רוצים להתפלל בחלק
שאינו מקורה, הן מצד השמש היוקדת, והן מצד מעלת התפילה להתפלל
במקום מקורה*. ואילו האנשים המתפללים בחלק שאינו מקורה, אינן רוצים
להתפלל בחלק המקורה, מטעם בקשת אנשי הרפואה להתפלל במרחב פתוח.

צדדי השאלה: מי אמרין פי תקרה יורד וסותם, ואזי חשיב דאיכא מחיצה בין
חלק המקורה לשאינו מקורה, או לא.

חידוד השאלה: מי אמרין פי תקרה יורד וסותם אף לחומרא, או דילמא לא
אמרין אלא לקולא.

תשובה: (א) הנה מדברי המשנה ברורה (סימן ש"ע סק"ז) משמע, דלא אמרין
גוד אסיק לחומרא. דבשו"ע (שס ס"ג) כתב, חמש חבורות ששבתו
בטרקלין וחלקוה במחיצות שאינן נוגעות בתקרה, אפילו אם בני החצר נותנין

א. כמבואר בשו"ע (סימן צ' ס"ה) לא יתפלל במקום פרוץ, כמו בשדה, מפני שכשהוא
במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר. ע"כ.

עירובין באחד משאר בתי החצר, די בעירוב אחד לכל חמש חבורות. וכתב המ"ב הנ"ל 'אפילו הם מחיצות קבועות של נסרים ואבנים', ואפילו גבוהות יותר מעשרה' ע"כ, מדסגי עירוב אחד לכולן, הרי דאין המחיצות מחלקות, כיון דלא אמרינן גוד אסיק לחומרא^א. ובשעה"צ (סקי"ז) ציין מקורו מדברי אליה רבה (סק"ו), ואור זרוע (מ"ז סימן קע"ז). וכיוצא בזה הובא בספר שאילת רב (מ"ז פ"ד עמ' קפג אות יג) מהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א דלא אמרינן פי תקרה לחומרא. ע"כ. וכמו שאמר מעכ"ת.

השימוש שנעשה ע"י כולם מחשיבו כאחד

(ב) **ומצינו** בתוס' (עירובין עג, א ד"ה ומודין) שכתבו לענין עירובי חצירות, אפילו אוכלין וישנים כל אחד בחדרו אין אוסרין זה על זה, כיון שכולם משתמשים בתוך הבית בכל עיסקי תשמישתיה באפיה ובבישול ובכל דבר, חשיבי כולהו כאילו אוכלים וישנים במקום אחד אע"פ שיש להם פתח לצד רה"ר וכו' ע"כ, ולאור זה נימא נמי אנן דכל היכא דכולם משתמשים שם חשיב כאחד.

כל היכא שאין רוצים לחלק את ביהכ"נ, מסתמא אינו מחלק

(ג) **וראה** בספר שיח תפילה (עמ' תרנג ס"י) שהביא מהגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל יסוד נוסף בכל ענינא דא, דכל היכא דבני החצר אינן רוצים

ב. והחזון איש פליג בעוז אדברי המ"ב, וסבירא ליה דבמחיצה קבועה ודאי לא סגי בעירוב אחד לכולן, ושכן חזינן להדיא בדברי המ"ב גופא, ממה שכתב בשער הציון (סימן שע"ב ס"ק ק"ה) דאין מתירין במחיצה גרועה עיי"ש, משא"כ במחיצה גמורה.

ג. וראה בשו"ת אור לציון (ח"א סימן ט"ו) שכתב לדון, ע"ד בית הכנסת שחילקה לשנים ע"י מעקה גבוה עשרה טפחים, ולפעמים אין מניין בצד שהש"ץ מתפלל, האם הנמצאים בצד השני מצטרפין, וכתב להוכיח מדברי השו"ע בהלכות עירובין הנ"ל דמצטרפין, מהא דכתב דאפילו במחיצות קבע אם אינן מגיעות לתקרה מערבין אחת [היינו דסגי בעירוב אחד], כיון שכל הטרקלין חשוב חדר אחד. [וכמו שכתב המשנה ברורה (שם סקכ"ו) דהתקרה מחברן לבית אחד וכו'] עיי"ש.

ד. אלא דמעכ"ת אמר דליכא לאוכוחי מדברי המשנה ברורה כן, דהא חזינן בדבריו (סקכ"ב) דס"ל דאמרינן לבוד לענין עירוב בחמש חבורות הנ"ל, וכיון שכן מאי חילוק

לחלק את החצר, אזי חשיב כולה כאחד. וז"ל בית הכנסת שיש בו עזרת נשים למעלה וחלק מהציבור מתפללין תחת העזרת נשים, אפילו שהיה אפשר לומר פי תקרה יורד וסותם, וכאילו הם ברשות אחרת, מ"מ כיון שאין רוצים לחלק את ביהכ"נ, מסתמא אינו מחלק, וזה רק לענין פי תקרה, אבל לא לגבי שאר סוגי מחיצות^ה. ע"כ. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ס"ד סימן ט). ויסוד הדברים

איכא בין לבד לגוד אסיק. אלא על כרחך דצריכים אנו ליסוד הדברים שהבאנו להלן (אות ב') - דמכיון דאין בני החבורות רוצים לחלק את הטרקלין, אזי חשיב כולה כאחד. ה. א] וע"ע בספר משברי ים - תפילה וברכות (סימן ל"ה עמ' קצ-קצב) שהביא מהגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל דפליג וס"ל דאמרינן 'פי תקרה' אף לחומרא, וכיון דלדעתיה חשיב כהפסק רשויות, היה מקפיד שאין מצטרפים יחדיו למנין אותן העומדים תחת התקרה הנמוכה, עם אותן העומדים בקידמת היכל בית הכנסת. וכאשר אמרו לפניו, הרי מצינו דלבוד לחומרא לא אמרינן, א"כ הכא נמי כאשר אין האדם רוצה שיהיה כאן פי תקרה אזי אינו חוצץ. והשיב: דמהיכי תיתי שמחיצות יהיו תלויות ברצון האדם, והא דלבוד לחומרא לא אמרינן אין הפירוש דכאשר אין רוצים זה לא נעשה לבוד, אלא דכך נתקבלה ההלכה שלגרום חומרא אין מתחשבים בלבוד.

והביא בספר משברי ים הנ"ל (עמ' קצא ד"ה ותמה מו"ר) ששמע שבישיבת סלבודקה בבני ברק היה תלוי מודעה ליד עמוד התפילה של הש"ץ 'עפ"י הוראת הגאון רבי דוב לנדא שליט"א אין לצרף לחזרת הש"ץ למנין עשרה אותם שעומדים באגף החדש שמופסק בפי תקרה וצורת הפתח, כיון שפי תקרה מחלק הרשויות'. וכמו"כ בספר דבר משולם להגר"מ משולמי שליט"א (סימן קט"ז) כתב מדנפשיה, דיש להקפיד שלא יהיה הפסק פי תקרה. ע"כ.

ב] ומאידך הביא (משברי ים שם) ששמע שבביתו של החזון איש זצ"ל היו מתפללים בחדר שהיה מחולק באמצעו עם צורת הפתח שהיתה בו מזוזה, והיו מצרפים בהם אף שהיה מנין מצומצם. הרי דכל היכא שנחשב לביהכ"נ אחד אין המחיצה הדינית מפסקת. ושכן כתב בחידושים וביאורים (פסחים פו, ב) לענין ארון קודש שהיתה מחיצה סביבו, דאפשר לצרף את מי שנמצא תוך המחיצה, דכלפי הבית הכנסת חשיב למקום אחד, דהכל הוא לשימוש ביהכ"נ. וכמו"כ מסתימת כל הפוסקים נראה שנקטו כדבריו.

וחזור (מח"ס משברי ים) לשוחח עם רבו הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל בזה, ואמר דלדעתו הבימה וארון קודש שהם צורך בית הכנסת הוי לשימוש, אבל הפי תקרה שיוור מעזרת נשים הוא צורך העזרת נשים, ולא צורך ביהכ"נ. והראה עוד לרבו מספר מחנה ישראל להגרי"צ דזימיטובסקי שליט"א דהביא כמה נימוקים להקל במחיצות המפסיקות בביהכ"נ. ואחר שראה אמר הגר"א זצ"ל למסקנת הדברים, דלפי"ז אין למחות ביד הנוהגים להקל, אבל כל אחד ראוי שיחמיר לעצמו. עיי"ש.

מד _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

כבר מצינו באשל אברהם מבוטשאטש (סימן נ"ה ד"ה אודות קטנה וד"ה גס לרין).
וכיון שכן נימא דה"ה בנד"ד כיון דאין בני החצר רוצים לחלק את החצר, אזי
חשיב כולה כאחד, וכולם מצטרפין למנין.

אב"ל היכא דחזינן איפכא, שנעשה בדוקא לחלק את המקום, כגון דאיכא דלת
עם צורת הפתח שעשאוהו בדוקא לחלק את המקום לשנים, כגון היכא
שרוצה לחלק את הכניסה לבית מחדר הסלון – דוגמת בית מעכ"ת, וכמו"כ
היכא שרוצים לחלק את סלון הבית הגדול לשנים, ועשו מבדלת עם צורת הפתח
שנעשה בדוקא בכדי לחלק את המקום בזמנים מסויימים¹ – דוגמת ביתי, ודאי
דאינו מצטרף. וכן כתב בספר פסקי תשובות (סימן נ"ה אות כד).

העולה מן הדברים: חלק מהמנין מתפללים במקום המקורה, וחלקן במקום
שאינו מקורה. לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, ולכן מצטרפים כולם
למנין.

ב

יום מוצש"ק לסדר מה טובו אהליך יעקב
י"ג לחודש הרביעי ה'תש"פ

מחיצות מפלסטיק תלויים נעים ונדים, ואינם מחוברים למטה

שאלה: מחיצות מפלסטיק רך ושקוף התלויים בבית הכנסת, נעים ונדים,
ואינם מחוברים למטה, ואינם מגיעים עד התקרה, האם קעביד
מחיצה, ואין יכולים לצרף למנין את האנשים משני צדדי המחיצה.

ג] ולסיום הדברים הביא במשברי ים (עמ' קצב ד"ה ונסתפקתי) להסתפק בדבר, לדעת
המקילים דסברי דאין פי תקרה חוצץ כיון דאינו חפץ בכך, היאך נדון באופן שעשו את
תקרת ביהכ"נ לסוכה, וצריכים את הפי תקרה להכשר הסוכה, דאלו שמתפללים בביהכ"נ
רוצים את הפי תקרה בכדי שיהיה להם סוכה, ואילו אותם שתחת העזרת נשים אינם
רוצים, דבלא"ה אינם בסוכה, דהיאך נכריע הכף, ואולי רוב הציבור קובע, ואולי כל יחיד
קובע לעצמו אם להצטרף או לא. וצ"ע. עיי"ש. ודפח"ח.

ו. כגון היכא שבאים אורחים, אזי חלקו השני של הסלון נעשה כחדר אורחים לשינתם.

סימן ה ♦ האם אומרים פי תקרה לחומרא, לענין מנין _____ מה

אופן השאלה: אנשי רפואה מתירים להתפלל רק חמישים איש במקום אחד, היאך יהיה הדין היכא שיש בכל מקום מבעד למחיצה כזאת רק חמשה אנשים, האם מחיצת פלסטיק שאינה מגיעה עד התקרה חוצצת שאינן מצטרפין, או לא.

תשובה: הנה בשו"ע (סימן ט"ע ס"ג - ה"ל) כתב, חמש חבורות ששבתו בטרקלין וחלקוה במחיצות שאינן נוגעות בתקרה, אפילו אם בני החצר נותנין עירובן באחד משאר בתי החצר, די בעירוב אחד לכל חמש חבורות. ובמשנה ברורה (סס סק"ו - ה"ל) כתב, ...דהתקרה מחברן לבית אחד, כיון שתחתיו הם מחיצות גרועות. ושם (סק"ז) כיון שאינן מגיעות לתקרה, אפילו הם מחיצות קבועות של נסרים ואבנים, ואפילו גבוהות יותר מעשרה ע"כ, והכא בנד"ד המחיצה אינה עשויה מנסרים או אבנים, אלא כאמור מפלסטיק רך שקוף, וכמו"כ אינן מגיעות לתקרה, וכיון שכן הוי מחיצה גרועה, ואזי אינה מחלקת ואינה חוצצת, וממילא התקרה מחברן לבית אחד, וחשיב כמנין אחד ומצטרפין.

וכן העלה השו"ע הרב (סס ס"ה) בזה"ל, ...הואיל וכולם בבית אחד שאינו מוחלק אלא במחיצות עראי, חלקוהו במחיצות שאינן מגיעות לתקרה וכו', אין צריכים כל החבורות אלא ליתן עירוב אחד כאילו אין מחיצות ביניהם כלל ע"כ.

והגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א אב"ד דק"ק רמת אלחנן הורה 'אכן יש להקפיד על כך לכתחילה, אבל הדבר אינו מעכב'. עכ"ד.

העולה מן הדברים: מחיצות מפלסטיק רך ושקוף התלויים, לא קעביד מחיצה, דהוי מחיצה גרועה, ויכולים לצרף אנשים משני צדדי המחיצה דחשיב כמנין אחד.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן ו

אינם רואים זה את זה, ורק שכן אחד רואה את השני

יומא חמישאה למעשה בראשית לסדר תז"מ
כ"ט לחודש אשר ישועות בו מקיפות ה'תש"פ

לכבוד הרב שלמה בן ידידנו הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א
מח"ס אשר לשלמה
אחר מבוא הברכה והשלום

שאלה: ע"ד שאלתו, במנין המרפסות שאין כולם רואים זה את זה, אלא
ששכן אחד רואה את השני.

תשובה: הנה ביסוד כל ענין 'מנין המרפסות' העלינו להילכתא באורך [וכבר
נמצא באמתחת אביך הדגול שליט"א, קחנו ממנו דלא סגי מה
שרואים אלו את אלו, כל היכא דאיכא רשות או מחיצה המפסקת. וקל וחומר
היכא דאיכא מעבר ביניהם.

אלא דכוונתו לשיטות המקילים בזה. הנה בשו"ע (סימן קצ"ה ס"א) כתב בענין
זימון^א, שתי חבורות שאוכלות בבית אחד או בשני בתים, אם מקצתן
רואים אלו את אלו מצטרפות לזימון. ובמשנה ברורה (סק"ה-ג') כתב, דאפילו
כשאוכלים כל אחת על שולחן בפני עצמו מצטרפים לזימון, ואחד יכול להוציא
את כולם בברכת המזון. משא"כ אם אין מקצתן רואין, אזי אפילו כשהם בבית
אחד ואפילו שנכנסו על דעת להצטרף, עכ"ז אינן מצטרפין ע"כ, חזינן מהכא
דסגי מה שמקצתן רואים. [וע"ע לעיל (עמ' יז אות ו') בזה].

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. דמשם הרי כל מקור הדברים אם מהני למנין מה שרואים אלו את אלו, כמ"ש הרשב"א
(ח"א סימן צ"ו), אלא דלא כתב דדומה לזימון רק בדרך אפשר כדהובא בשעה"צ (סימן נ"ה
סקנ"ג) [וכיוצא בזה הובא בשעה"ת (שם סקי"ח) מהמחזיק ברכה (סק"ח), דהרשב"א לא כתב
כן אלא בדרך אפשר]. עיי"ש. וע"ע לעיל (עמ' יא הערה ד') מה שהבאנו מדברי הראב"ה
דתפילה דמיא לזימון.

סימן ז

האם אפשר לצרף אנשים המתפללים בתוך חדר מדרגות

יום שנכפל בו כי טוב לסדר אחרי וקדושים

ד' לחודש אייר – אני ה' רופאין ה'תש"פ

שאלה: אחר שאנשי הרפואה מתירים לצאת ולהתפלל באופן מצומצם, ובלבד שיהיה מרחק של שני מטר בין אדם לאדם, האם אפשר לצרף את המתפללים בתוך חדר מדרגות. והיינו דבכל קומה נמצאים שני אנשים, ואזי בצירוף חמש קומות יש לנו מנין.

צדדי השאלה: האם נימא מכיון דבכל קומה יש מעקה שגבהו יותר מעשרה טפחים, א"כ נימא דחשיב כל קומה כרשות בפני עצמה, ואזי אי אפשר לצרפן. או נימא דמ"מ חשיב הכל כרשות אחד.

תשובה: (א) בשו"ע (סימן ט"ע ס"ג) כתב, חמש חבורות ששבתו בטרקלין וחלקוה במחיצות שאינן נוגעות בתקרה, אפילו אם בני החצר נותנין עירובין באחד משאר בתי החצר, די בעירוב אחד לכל חמש חבורות. ע"כ, וכבר הבאנו לעיל (עמ' מז הערה ג') מדברי שו"ת אור לציון (ס"א סימן ט"ו) שכתב לדון, ע"ד בית הכנסת שחילקוה לשנים ע"י מעקה גבוה עשרה טפחים, ולפעמים אין מנין בצד שהש"ץ מתפלל, האם הנמצאים בצד השני מצטרפין, וכתב להוכיח מדברי השו"ע בהלכות עירובין הנ"ל דמצטרפין, מהא דכתב דאפילו במחיצות קבע אם אינן מגיעות לתקרה מערבין אחת [היינו דסגי בעירוב אחד], כיון שכל הטרקלין חשוב חדר אחד. [עיי' מה שכתב המשנה ברורה (ס"ס סקכ"ו) דהתקרה מחברין לבית אחד וכו'] עיי"ש. ולפי"ז אמרינן אנן נמי בנד"ד כיון דלכל חדר המדרגות איכא תקרה אחת, אזי זה מחברין לאחד, והיו לאחדים בידי. ויכולים להצטרף.

השימוש שנעשה ע"י כולם מחשיבו כאחד

(ב) **עוד** איכא למימר עפ"י מה דכבר הבאנו לעיל (עמ' מז אות ז') דמצינו בתוס' (עירובין עג, א ד"ה ומודין) שכתבו לענין עירובי חצירות, אפילו אוכלין

וישנים כל אחד בחדרו אין אוסרין זה על זה, כיון שכולם משתמשים בתוך הבית בכל עיסקי תשמישתיה באפיה ובבישול ובכל דבר, חשיבי כולהו כאילו אוכלים וישנים במקום אחד אע"פ שיש להם פתח לצד רה"ר וכו' ע"כ, ולאור זה נימא נמי אנן דכל היכא דכולם משתמשים שם חשיב כאחד.^א

העולה מן הדברים: יכולים המתפללים בחדר המדרגות להצטרף למנין, כיון דאיכא שימוש אחד לכולם ותקרה אחת לכולה, והיו לאחדים בידי.

ולפיומא: אביא הנה מה שאמרנו היום לפני חברים מקשיבים בשיבת כנסת מרדכי - סאדיגורה במסגרת השיעור היומי בגפ"ת במסכת קידושין, על פרשת השבוע, מה שקשור לגמ' הנ"ל.

בפרשתן אחרי מות (ויקרא טז, טז) וְכָפַר עַל-הַקֹּדֶשׁ מִטְמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְשְׁעֵיהֶם לְכָל-חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד הַשָּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טְמֵאתָם. וּבְרַש"י שם, אִתָּם בְּתוֹךְ טְמֵאתָם 'אעפ"י שהם טמאים שכינה ביניהם'. ובגמ' קידושין (ט, ה) אמר רבי אבהו אמר אדון אע"פ ששמו עצמם כנמר הן חשובים לפני ככרוב, וברש"י (ד"ה כמר) כחיה זו שאינה מקפדת בזוג חברתה ע"כ, והיינו דאף שהעולים מבבל לא היו בקדושה ובטהרה, וחיו כמו הנמר וכו', עכ"ז אמר הקב"ה לפני הם ככרובים. וכדברי רש"י בפרשתנו 'אעפ"י שהם טמאים שכינה ביניהם'.

עוד בפסוק הנ"ל וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד הַשָּׁכֵן אִתָּם וגו', ותמה הנצי"ב בפירושו עה"ת העמק דבר, מה זה שייך ביחוד לאהל מועד יותר מקודש הקדשים, אלא יש לומר, דבתורה הק' איכא כמה חלקי התורה, יש תורה שבכתב, ויש תורה שבע"פ שגם בה עצמה יתחלק לשני חלקים א] להורות הלכה למעשה בסברא, ודימוי מילתא למילתא. ב] חידושי הלכה הבא מתוך פלפול.

והנה הארון שהיה בקודש הקדשים ירמוז לתורה שבכתב או לתורה שבע"פ להורות הלכה למעשה בסברא, ודימוי מילתא למילתא. ואילו המנורה, היתה כנגד

א. וראה עוד בספר הביאני חדריו - הלכות מגיפת הקורונה במאמרו של הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א (עמ' רח) כתב, ...בצירוף כמה קומות שבחדרי מדרגות העשויות ללא צורת הפתח וללא מחיצות בין הקומות, יש לעמוד בפרץ ולגדור גדר שלא לקיים מנינים, שמלבד ד"א דגם בזה לא מהני מאחר שגבוהים זה מזה וחולקין רשות לעצמן וכו'. ע"כ.

סימן ז ♦ האם אפשר לצרף אנשים המתפללים בתוך חדר מדרגות _____ מט

חידושי ופלפולי התורה. ומכיון דבבית שני לא היה טהרת ישראל בשלימות, לכן נעדר הארון, ולא זכינו לכוח הקדושה של קודש הקדשים. אבל קדושת פלפול התורה הנרמז ע"י אוהל מועד הוא ההיכל, היה עמהם לעולם, דכאמור משכין שכינה בישראל אף כשהם טמאים, וכמבואר בגמ' (זרכות כג, א) אין דברי תורה מקבלים טומאה.

ולכן בפרשתן 'בזאת' יבא אהרן וגו' (שס טז, ג), בזכות התורה דכתיב (דברים ד, מד) וזאת התורה, דכח התורה הוא חרבם של ישראל. ע"כ.

וכיוצא בזה כבר הבאנו בהקדמה לספר 'גם אני אודך - הרח"ש סגל' ח"ג, מהעמק דבר בפר' וזאת הברכה (דברים לג, י) יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל וגו', וכתב דברכה זו היא בשני אופנים א' הוראה הפשוטה והכתובה, יבואו המה שבט לוי, ויורו הלכה למעשה לכל שואל, וזהו ליעקב, דאהרן לבדו נתברך מפי ה' במה שאמר (ויקרא י, א) ולהורות את בני ישראל וגו', ועתה ברך משה את כל שבט לוי, וכדאיתא בגמ' (יומא כו, א) לא משכחת צורבא מדרבנן דמורי אלא משבט לוי. והאופן ב' ותורתך לישראל יורו לתלמידים המכונים בשם ישראל, היאך לעשות הלכות מחודשות וכו' ע"כ.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן ח

יושב בביתו ולומד, ושומע ממנין המרפסות קדושה האם יפסיק

משוכן מרומים רוב שלומים, בחודש ניסן יתברך בכל ענין הרה"ג רבי
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
מח"ס גם אני אורך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

שאלה: ע"ד שאלתו, הלומד תורה בביתו וכבר התפלל, ושומע ממנין
המרפסות קדושה, האם צריך להפסיק מתלמודו.

תשובה: (א) הנה בספר בירורי חיים (מ"ג עמ' מקע"א) כבר כתבנו ע"ד אברכי
כולל השוקדים על תלמודם בעזרת נשים, ושומעים קדיש וקדושה
וברכו ממנין המתפללים בביה"כ, האם מחוייבים הם להפסיק ממשנתם ולענות.
ואביא הנה גרירים מדברינו שם.

ונראה דהיכא דההפסקה מתלמודו אף לדבר של מה בכך, מוציאתו מריכוז
הלימוד, איכא למימר דאין לו להפסיק, דהא העוסק במצוה פטור מן
המצוה, וכמו שכתב המאירי (סוכה כ"ה, א) עוסק במצוה שפטור מן המצוה
פירושה, שבעוד שהוא עוסק בה או טרוד בה פטור ממצוה אחרת המזדמנת
לו שאי אפשר לו לעשותה אא"כ במניעתה של זו או בעכובה ע"כ, וטפי
מהכי כתב הריטב"א (ש"ס) דאפילו בעי להניח מצוה זו לעשות מצוה אחרת
גדולה הימנה 'אין הרשות בידו' וכו', דכיון דפטור מן האחרת הרי היא אצלו
עכשיו כדבר של רשות, ואסור להניח מצותו מפני דבר שהוא של רשות. ע"כ.
וכן הוא בהגהת הלבוש (סימן ק"צ) מי שתורתו אומנותו אינו מפסיק מת"ת
לתפילה. ע"כ.

הלומד בכל חלק מחלקי התורה אין לו להפסיק

(ב) **ולאמור** לא מבעיא דאין לו להפסיק בעת דקעסיק במעשה מרכבה -

סימן ח ♦ יושב בביתו ולומד, ושומע ממנין המרפסות קדושה האם יפסיק _____ נא

חכמת הקבלה וכמ"ש בשל"ה^א, אלא בכל חלק מחלקי התורה שעוסק אמרינן דאין לו להפסיק דהא עוסק במצוה הוא.

ועתה ראיתי שהדברים מפורשים בשו"ת מים רבים לרבי רפאל מילדולה ז"ל (סימן ז') י"ל באמשטרדם שנת תצ"ז, שהשיב בנו של המחבר רבי דוד ז"ל והובא עיקרי הדברים גם בספרו תשובות דברי דוד (סימן מ"א), וז"ל (מ"ס ר"ס) נראה לע"ד דאין צריך להפסיק כלל ממשנתו לענות ברוך הוא וברוך שמו ואמן, דהרי יש בזה ג"כ ביטול תורה ובלבול משנה וטירוף התלמידים, ובר מן דין כבר שנינו בפ"ב דשבת דאין מפסיקין לתפילה, ואם לתפילה עצמה אין מפסיקין ה"ה דאין מפסיקין לענות ב"ה וב"ש ואמן אחר ברכותיה, וכבר אמרו רז"ל (סוכה כה, א) דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ובזה שוו כל הפוסקים ז"ל^ב, ומ"מ משום מדת חסידות אם כוונתם של התלמידים רצויה יכולים לתקן ביניהם לענות כל אחד ואחד בלחישת בינם לבין עצמם בלי השמע קולם, ובלי הפסקת תלמודם.

אין צריך להרחיק ד' אמות מהמתפללים כשעוסק בתלמודו

ועיין שם עוד שנשאל אם הרב העוסק בתלמוד תורה עם תלמידיו, ובאו עשרה אנשים להתפלל בצדו, אם צריכין להרחיק ד' אמות כדגרסינן במסכת ברכות (ל"א, ג) דאסור לישב בתוך ד' אמות של תפילה, והשיבו בזה"ל דלא די שלא היו צריכים לקום כיון שיש לחוש לבלבול התלמידים ולביטול תורה, אלא שאם היו רוצים לקום לא היו רשאים מפני שיש איסור בדבר^ג, כדכתב הרב

א. וז"ל השל"ה הק' (מסכת שבועות פרק נר מצוה מהדורה תשנ"ג עמ' טו אות כ"ח), במסכת ברכות (דף כא, ב) העוסק במעשה מרכבה אינו פוסק אפילו לאמן יהא שמיא רבה וכו', על כן העוסק בחכמת הקבלה צריך שלא יסיח דעתו מהענין אשר עוסק עד גמר אותו הענין, ואין צריך לומר שלא ישיח ח"ו שום שיחה וכו'. עכ"ל.

ב. והובאו בכף החיים (סימן קכ"ד ס"ק כ"ה). ועיין בפתחי תשובה (שם ס"ה) שכתב ולדעתי יש לסמוך ע"ז [הא דאמרינן דאין לענות] אינו אלא בברוך הוא וברוך שמו, אבל באמן צריך עיון מהיכן למד זה, שהוא מדינא דגמרא, אם לא מי שתורתו אומנותו כרשב"י וחביריו דאינן מפסיקין לתפילה, או ת"ת דרבים דפטור מק"ש כמ"ש הרא"ש בברכות וכו'. ע"כ.

ג. ועיין שם דכתב דהעוסק בדברי תורה אפילו לכתחילה מותר לו לילך ולישב בתוך ד'

בעל שו"ת יד אליהו (סימן ד') וז"ל ואין צריך לעמוד בשום ענין אם היה עוסק בתורה, ואם יש לחוש שיבלבל עצמו בעמידה או שאינו יכול לכוין [היינו להתרכז] מעומד כ"כ כמו מיושב, פשיטא דאין צריך לעמוד ואפילו איסורא נמי איכא וכו', ויליף לה מסוכה – דמצות סוכה שילמוד בה ועכ"ז אם אינו יכול כ"כ לכוין [להתרכז] בה אין צריך [ללמוד בסוכה]⁷, ומכ"ש כאן דאין כאן שום מצוה ואפילו מדת חסידות אפילו כשאינו מפסיד כוונתו, וא"כ פשיטא דיש לו לישב דוקא. עכ"ל (יד אליהו).

וסיים מים רבים – וק"ו לנד"ד שיש לחוש לא לבלבול הרב בלבד אלא ג"כ לבלבול התלמידים ולביטול תורה דרבים, וכדכתב הרב בעל לקט הקמח (דף י"ג) שהורה פנים דאין צריך לעמוד בשום ענין ואפילו במדת חסידות, מאחר שיש לחוש לבלבול התלמידים ולביטול תורה. עכ"ל.

פעמים דטירדא פוטרת גם מחיוב דאורייתא

ובן מצינו באשל אברהם מבוטשאטש (סימן רט"ו ס"ג) שכתב, דהא דאיתא בזוהר הק' (מדש רות א, ד - מהדורת הסולס עמ' מה אות ר"ה) המדור השלישי דנים כל מי שאינו עונה אמנן אחר המברך וכו', לא שייך כן במי שטרוד בעיון או בשיחה בדברי תורה, גם שרשאי לענות, מכל מקום הרי שייך בזה העוסק

אמות של מתפלל, דלא אסרו לישב בתוך ד' אמות של מתפלל אלא דוקא כשהולך ויושב בטל, מפני שנראה כאילו חברו מקבל עליו עול מלכות שמים והוא אינו מקבל, אבל כשהוא עוסק בת"ת לא אמרו וכו'. והגם שמדברי הטור (סימן ק"ב) נראה בהיפך, דאפילו שהיה עוסק בתלמוד תורה צריך להרחיק ד' אמות, ומכל שכן דלא יהיה יכול לילך לכתחילה, מ"מ כבר תפס עליו הב"י (שם) ודחה דבריו בשתי ידיים, וכתב דאם עוסק בת"ת אעפ"י שאינו ענין לתפילה שפיר דמי. עיי"ש.

ומה שכתב דמותר להעוסק בתורה לכתחילה לילך לישב אצל המתפלל, יעויין עוד במים רבים (סימן ג') שאביו השיב עליו בזה, וס"ל דאין לעוסק בתורה לילך לישב בצד המתפלל. ע"כ. [ובהאי דינא דאין עוברין לפני המתפלל ע"ע מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"ב עמ' תקיז) באורך].

ד. כמבואר בגמ' סוכה (כח, ב) ובשו"ע (סימן תרל"ט ס"ד). ועייין בספר בירורי חיים (ח"ב עמ' לט הערה מ') מה שהבאנו עוד בזה.

סימן ח ♦ יושב בביתו ולומד, ושומע ממנין המרפסות קדושה האם יפסיק _____ נג

במצוה פטור מן המצוה^ה, וטרדא פוטרת גם מחיוב דאורייתא לפעמים [עיין גמ' סוכה (כח, ב)], וכל שכן בזה שאינו רק מדרבנן, וצריך לעיין עוד. ע"כ.

האם פטורא דעוסק במצוה נאמר אצל העוסק בתורה

(ג) ואף דהברכי יוסף (מ"א סימן ל"ח אות ו') כתב, דלגבי ת"ת לא שייך פטורא דעוסק במצוה, משום דהאי פטורא איכא אלא במצוה שאינה תדירית, ואי פטרינן להו בעת עסקם בתורה ממצוה אחרת, נמצא כי לעולם פטורין מכל המצוות, דהן הנה היו תמידין כסדרן אשר פיהם דברה תורה^ה ע"כ. ויסוד הדברים כבר מצינו במאירי (נרכות יא, א - שבת ט, א - מועד קטן ט, א) שכתב בזה"ל, ואעפ"י שהעוסק במצוה פטור מן המצוה - לא נאמר כן בתלמוד תורה, הואיל ועיקרה לידיעת קיום שאר מצות מבטלין אותה בשביל כל מצוה שאי אפשר לקיימה ע"י אחרים עכ"ל.

וכן הובא בתשובות והנהגות (מ"ז סימן ע"ה) מהגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל שאמר בשם המאירי [הנ"ל] שבעוסק בת"ת לא אמרינן כלל עוסק במצוה פטור ממצוה אחרת, כיון שכל רגע חל עליו חיוב ת"ת חדש, ואינו עוסק באותה מצוה שעסק בה קודם, 'מכל מקום בנידון דידן [לאו משום פטורא דעוסק במצוה הוא, כיון] דמעיקרא לא חייבו לענות אלא לציבור ולא השומע כשעוסק במצוה'. ע"כ. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (מ"ט סימן מ"ג אות א').

ובנידון הנ"ל שכתבנו בספר בירורי חיים (מ"ג עמ' תקע"א) דאיירי דהאברכים קעסקי במשנתם בעזרת נשים, דמוכח טפי דאינם אגידי למנין שבבי מדרשא, ודאי דאינם מחוייבים לענות עמהם, וכמו שכתב בשו"ת תשובות והנהגות (מ"ז סימן ע"ה - ה"ל), דבדאיכא כנופיא המשתתפים יחדיו בשיעור תורה, הרי הם ציבור בפני עצמם, ואינם חלק מהציבור, וודאי דבאופן שמפריע

ה. ושמעתי בשם אדמו"ר מטשחויב - חיפה זצ"ל, עובדא מזקנו הדברי חיים מצאנז זיע"א, שהיה מנהגו בכל עת בימות החול שנטל ידיו לסעודה, לערוך טיש [שלחן] בבית מדרשו, ובעת ההיא היו מיסבים לשלחנו רבנים וגדולי תורה לפלפל עמו בדברי תורה, ואף שהיה מאחורי גבו בהפסק חלון מניני תפילה בזה אחר זה, עכ"ז לא היה עונה עמהם לא קדיש ולא קדושה ולא ברכו. ע"כ. ונראה דטעמיה נמי משום דהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

ו. וכבר הבאנו לשונו בספר בירורי חיים (ח"א עמ' רלד).

נד. _____ גם אני אודך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

להמשך הלימוד פטורין הם מלענות, ואולי גם אפורין, דולזולא הוי למצות תלמוד תורה שגדולה מכל המצוות [כמבואר במסכת פאה (פ"א מ"א)], והם קעזבו ת"ת למצוה בשעה שאינם מחוייבים כלל.

וכן מבואר בתשובת הרמ"ע מפאנו (סימן ק"ז השאלה ה'), שיש בזה פטורא דעוסק במצוה [שכתב לענין מי שהוא בקי בתפלה והתפלל בלחש עם הציבור מהו שיעסוק בתורה בשעה שש"ץ יורד, ובתה"ד כתב בזה"ל ולא עוד אלא שהם פטורים מן הדין מעניית אמן שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואם ענו מצוה קעבדי ובכלל מצווה ועושה ניהו...], אלא שדבר אחר גורם להם ליפטור לפי שעה וכו' עיי"ש¹], ומסתברא שהוא הדין, אם קובע לו ביחידות מקום בסוף בית הכנסת שניכר שהוא בפני עצמו, ולא שייך כלל לציבור שאין לו לענות, (משא"כ אם לומד באמצע ביהכ"נ קשה להקל, דמחזי כמזלזל). ע"כ.

ונראה פשוט, שהוא הדין בעניננו דמוכח טפי דעתה אינו אגיד כלל למנין המרפסות, פשיטא וברירא דאינו עונה עמהם.

העולה מן הדברים: הלומד תורה בביתו וכבר התפלל, ועתה שומע ממנין המרפסות קדושה, אין צריך להפסיק מתלמודו.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

ז. וראה בספר בירורי חיים (ח"ב סימן א' אות ל"ה) הבאנו לשונו באורך.

סימן ט

חיטוי הידים קודם נטילת ידים שחרית

משוכן מרומים רוב שלומים, הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ
שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' מח"ס גם אני אודך י"ח
ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

ע"ד שאלתו, האם מותר לפני נטילת ידים שחרית לחטא את הידים.

תשובה: הנה כבר הבאנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' סו אות ו') דנחלקו
הפוסקים בטעמא דאיסור הליכת ד' אמות, אי משום שלא להשהות
הרוח רעה השורה על הידים, או דאיסורו עצם הליכת ד' אמות כאחד. ונפק"מ
לענין היכא שאין לו מים ליטול על יד מיטתו, היאך יעשה, 'מי נימא דראוי
לילך פחות פחות מד' אמות', וכמו שכתב הברכי יוסף (סימן א' אות א') שמיע
לן מרבנן קדישי דזמנין דמיא [המים] הרחק מאוד מאדם, ובלכתם ילכו פחות
מארבע אמות, כאותה שאמרו גבי שבת (קנ"ג, ז) עכ"ל. וכ"ה בספרו קשר גודל
(סימן א' ס"ד) ואם כלי הרחיצה הם רחוקים, ילך פחות פחות מארבע אמות
ע"כ, וכ"כ בבן איש חי (פרשת מולדות אות ו') בזה"ל, אם קם משנתו ולא מצא
כלי הנטילה סמוך לו, אלא מונח רחוק הרבה, ואין יכול לומר לאדם אחר
שיביאנו אליו, אז ילך פחות פחות מארבע אמות וכו' ע"כ.

אולם בשערי תשובה (סימן א' סק"ז) כתב על דברי הברכ"י, ולא נהירא לענ"ד,
'ועדיף שילך במרוצה שלא להשהות רוח רעה השורה על ידיו'. ע"כ.
וכ"כ בסידור בית עובד (דיני נט"י אות ג') – הובא בכף החיים (סימן ד' סק"ז),
דאדרבה מצוה לרוץ אל המים, כדי למהר להסיר מעליו כוח הטומאה. ע"כ.

והעלנו שם (בנידורי חיים) לבאר פלוגתתם, דנחלקו בטעמא דאיסור הליכת ד'
אמות, אי משום שלא להשהות הרוח רעה השורה על הידים, וכך
סבירא ליה להשערי תשובה. וכן משמע מלשון השו"ע הרב (מהד"ת סימן א')

נו _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ס"ו) שכתב 'כי בהשראת טומאה זו על ידיו חילל קדושת ה' אשר עליו' ע"כ, היינו דבעצם שהיית הטומאה עליו חילל קדושת ה', ולכן צריך להזדרז ביותר להסירו מעליו.

ואילו הברכי יוסף ודעימיה, ס"ל דעיקר איסורא היא ההליכה ד' אמות כאחד, והיינו דכל זמן שאינו הולך ד' אמות כאחד, לא חשיבא כלל הליכה.

ולאור זה דבעצם שהיית הטומאה עליו חילל קדושת ה', וצריך להזדרז ביותר להסירו מעליו, לכן יטול ידיו ואח"כ יחטא אותם.

העולה מן הדברים: מכיון דבעצם שהיית הטומאה עליו חילל קדושת ה', וצריך להזדרז ביותר להסירו מעליו לכן יטול ידיו ואח"כ יחטא אותם.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן י

האם ימנע מלילך לטבול טבילת עזרא או לתוספת קדושה

מוצאי יו"ט א' דפסח ה'תש"פ

משוכן מרומים רוב שלומים, בחודש ניסן יתברך בכל ענין הרה"ג רבי
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

**ע"ד שאלתו, בימים אלו שהנגיף מתפשט רח"ל, האם ימנע מלילך לטבול
טבילת עזרא או לתוספת קדושה.**

תשובה: ודאי שימנע מלילך לטבול טבילת עזרא, וכ"ש היכא שהטבילה אך
לתוספת קדושה. והרי לטבילת עזרא יכול לצאת בתשעה קבין, שהוא
לערך 13 ליטר מים^א. וראה בפסקי תשובות (סימן פ"ח סוף ה') שהביא דלשיעור
הגרא"ח נאה זצ"ל לכתחילה 18 ליטר, ובשעת הדחק 12.5 ליטר. ובספר נפש
חיה (סימן פ"ח) הביא דיש מקילים 11.3 ליטר. עיי"ש. וראה עוד (פסקי משונות
סס הערה מז) דזרם מהתוש של המקלחת שזורם שלש עד ארבע דקות, הוי
תשעה קבין גם לדיעה המחמירה שצריך 23 ליטר מים^ב ע"כ. ומ"מ פשוט דזה
תלוי לפי זרימת המים שאצל כל אחד ואחד.^ג

-
- א.** וכן העלה הגרי"מ שטרן שליט"א במכתבו שנתפרסם עתה לרגל המצב.
ב. היינו לדעת החזו"א השיעור לכתחילה 23 ליטר מים, ובשעת הדחק 17.5 ליטר מים.
ג. ראה בשו"ת צור יעקב להגאון מפראבונא זצ"ל (שארית יעקב סימן ט') כתב דצריך שיהיו
המים נוזלים בלי הפסק, אבל אם הם טפות מופסקות לא הוי שפיכה עיי"ש.
ועיין בספר תורת המועדים (סימן תר"ו סק"ט) שהביא מהחזו"ן איש, דבמקלחת כל חור
נחשב לכלי אחר [עיין כיוצא בזה בשאלת השואל בשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן כ"ד)],
ונמצא ששופך ביותר משלושה כלים. אולם אם יוריד את המכסה של התוש, ואזי נשפך
בשפיכה אחת, מהני. כן הובא שם מהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א.

והנה כבר הבאנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' מלח הערה ה') מבעל שבט הלוי זצ"ל שאמר דתמיד סבר שהשיעור הקטן הוא השיעור האמיתי, וכך נהגו בירושלים מאז ומקדם גדוליה וחכמיה, וכן הוא מנהג [רוב] העולם. עיי"ש. וכ"ש הכא דענין הטבילה והטהרה אף דהיא חשובה לאין ערוך, ובפרט במקהלות החסידים נזהרו בזה עד למאוד, עכ"ז לענין הלכה לא איפסק דהוי טבילה המחוייבת. ולכן נראה לענ"ד דסגי לשפוך מים כשיעור הגרא"ח נאה, וכאמור לערך 13 ליטר מים – והיינו בזרם של שנים וחצי דקות.

נגילה ונשמחה בישועתו – גם ישועתו של הקב"ה בעצמו

כתיב (ישעיה כה, ט) וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיִוָּשִׁיעֵנוּ זֶה יִהְיֶה קִוִּינוּ לוֹ נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה בִּישׁוּעָתוֹ. ולכאורה אלמה נאמר בישועתו, ולא נאמר בישועתינו כמו שכתב ויושיענו. וכתב המהרש"א (סוף מענית) דטעם הדבר דכתב 'בישועתו', דכביכול הולך על הקב"ה בעצמו על דרך עמו אנכי בצרה (מל"א טו, טו), וכשהוא יושיענו גם הוא יושע עמנו, וע"ז נגילה ונשמחה על שהוא יושיענו במהרה בימינו אמן.

וע"ז הדרך אמרו צדיקים מה דכתיב עוד בתהלים (קז, ח) יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם, (שם, ז) יאמרו גאולי ה' וגו', והיינו על מה יודו לה' חסדו, שגאולי ה' – דכביכול גם ה' עצמו נגאל. והיינו דגם הקב"ה מצטער עימנו שאין אנו יכולים להיטהר כתקנת עזרא ולעמוד לפניו בתפילה בקדושה וטהרה.

העולה מן הדברים: הנטהר בתשעה קבין סגי לשפוך מים כשיעור הגרא"ח נאה, והיינו בזרם של שנים וחצי דקות.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן יא

האם צריך שיגיעו המים בכל גופו ממש

שאלה: האם צריך שיגיעו המים של התשעה קבין בכל מקום שבגוף.

תשובה: (א) כתב הרמב"ם (מפילה פ"ד ה"ו) מנהג פשוט בשנער ובספרד שאין בעל קרי מתפלל עד שרוחץ כל בשרו במים, משום הכון לקראת אלוקיך ישראל. ע"כ. ובפמ"ג (סימן פ"ח משנ"ו סק"א) כתב, דמשמע מדברי הרמב"ם הנ"ל דבעינן כל גופו, שלא יהא מקום שלא יבואו שם המים, כטבילה. ואיני יודע, עכשיו מטילין ט' קבין, וכמעט מקצת גופו לא נגעו כלל המים בו, כפות רגליו צריך להטפוח במים מקודם וכו'. ע"כ.

וכן כתב בספר מטה אפרים (סימן מ"ו ס"י) דבעת שפיכת הט' קבין על האדם יש לו לעמוד זקוף ושתי ידיו מונחים נגד לבו, ולא ידחק אותם בחיבוק הרבה, רק בריווח קצת כדי שיבואו המים גם שם, ויזהיר לשופכים עליו שישפכו כנגד גופו ממש. והובא במשנה ברורה (סימן פ"ח סק"ד). וכן כתב באלף למטה (סימן מ"ו סק"ג) דצריך שכל המים יעברו נגד גופו וסביב לו, וזהו נקרא רחיצת כל גופו וכו'. ע"כ.

וכבר מצינו בספר חסידים (סימן תמכת) שכתב, אדם שאין לו מי שישפוך עליו תשעה קבין, ואין לו כמו כן כלי עשוי שיהיו נשפכים עליו בלא ידיו (עיין זרכוט כג, ז), יכניס המים בכלי שלו וישימם על דבר גבוה וישפוך עליו וימהר להניח הכלי מידו וישים זרועותיו אצלו קודם שיכלו המים מן הראש – כדי שירדו המים על זרועותיו ועל ידיו^א, ולא שזהו בטוב [העצה שהוא בעצמו

א. [א] ע"ד האם מהני לתשעה קבין ע"י תוש של מקלחת, ביסוד הדבר יש לעיין בתרתי, האם בעינן כח גברא, והאם בעינן כלי. וראיתי בשו"ת צור יעקב להגאון מפראבוזנא זצ"ל (שאריט יעקב סו"ס ט') שכתב, בדברי הספר חסידים... עכ"פ מבואר שמהני בנפלו עליו שלא מכח אדם, ומשמע דגם כלי לא בעינן וכו'. ע"כ.

ועיין בשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן כ"ד) שהעיר על שו"ת צור יעקב הנ"ל שהביא להוכיח מהספר חסידים דלא בעינן כח גברא וכלי, 'איברא מזה עדיין אין ראיה, דבספר חסידים מכח גברא קא מיירי' [דהא בלשוננו מצינו שכתב יכניס המים בכלי שלו וישימם

ישפוך עליו את הט' קבין היא אינה לכתחילה], כי ידיו וזרועותיו שמא לא ירד

על דבר גבוה וישפוך עליו וימהר להניח הכלי מידו וישים זרועותיו אצלו קודם שיכלו המים מן הראש וכו' ע"כ, והרי בעצם ההטיה חשיב כוח גברא כדמצינו להדיא בשו"ע (סימן קנ"ט ס"י) אם היטה חבית מלאה מים והלך וישב לו, והחבית שופכת מים כל היום מחמת הטייתו עלתה לו נטילה ע"כ, ובמשנה ברורה (סקס"ו) כתב, דמכיון שעשה מעשה בגוף המים שהניע אותם ומחמת הטייתו נשפכין וכו', לעולם חשיב בא מכוחו ע"כ].

ומ"מ העלה בשבט הלוי דאין צריך כלי כלל, וגם לא תפיסת אדם וכח גברא דוקא. ולכן במקום דאי אפשר בטבילה, דעתי להקל. ושוב העיר רב גדול אחד, מדברי הראב"ד בתמים דעים דמשמע מדבריו דבעינן כוח גברא, אמינא לו יהיה שדעת הראב"ד כן, עלינו להקל בזה כדעת הסוברים דלא בעינן כח גברא, בפרט בזמן הזה, דמעיקר הדין בטלה התקנה ע"כ.

וכן בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סימן כא) מצינו שכתב, ע"ד מה שנסתפקו המחברים האם בטבילת קרי צריך כלי, הנה מדברי ספר חסידים הנ"ל אין ראייה דהרי הספר חסידים מיירי בכלי ממש. ונתוש של] מקלחת לא הוי כלי, וכדאיתא בפמ"ג (או"ח סימן קנ"ט משב"ז סק"א) דקנים חלולים [כעין צינורות של הברזים], ומקלחין מים, אם הניח ידו תחת הקילוח לא הוי נטילה, דקנים לאו כלים הם, וצינור בין עגול או חצי עגול לאו כלי הוי כל שאין בית קיבול [וכן העלה הביאור הלכה (שם ס"ז ד"ה מפני שהם) 'דצינור לאו כלי' עיי"ש, וראה עוד בספר נתן פרי - נטילת ידיים למור"ר הגר"נ געשטטנער זצ"ל (שם אות י') שהביא תשובת הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל שנדפסה בחוברת 'האהל' ירושלים תשט"ז (סימן ל"ח) שכתב, לענין נטילת ידיים אם הברזא נעשה אחר שכבר נקבע הצנור בכותל מחובר, א"כ הוי ליה קבעו ולבסוף חקקו דלא הוי כלי לענין נט"י ע"כ] עכ"ד, רצונו לומר דאף למ"ד דס"ל (שם סעיף ה') דלא בעינן כח גברא, פסול משום דאין כאן כלי וכו'.

ומ"מ מסיק (מנחת יצחק) לענין טבילת קרי, כל ענין כלי בזה הוי רק לחומרא, ולהלכה נראה דאין צריך כלי. וכמו"כ מוכח מדברי ספר חסידים דאין צריך כח גברא וכו' ע"כ, וכבר כתבנו לעיל דתמוה לומר מדברי הספר חסידים הכי.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן טו אות יא - ח"ד סימן כח אות ח') העלה דמהני, ושכן בספר טהרת המים להגאון רבי ניסן טעלושקין (סימן נ"ח) הוכיח להתיר. וכן כתב בשו"ת תורת יקותיאל (או"ח סימן ג') להתיר נתינת ט' קבין ע"י מקלחת. ע"כ. וראה עוד מה שכתב בעל המנחת יצחק בסוף ח"ד במפתחות התשובות (עמ' רפד ד"ה השמטה) בזה. בן אולם בשו"ת משנה הלכות (ח"ג סימן א' - ח"ג סימן י"ט) כתב, דלא מהני ע"י תוש של מקלחת, כיון דלא חשיב ככח גברא עיי"ש. וכך ס"ל נמי להגרי"ש אלישיב זצ"ל דלא מהני ע"י תוש, כיון דבעינן מעשה שפיכה ע"י כלים, ולא ע"י מקלחת [הובא בספר הלכות חג בחג (ימים נוראים פכ"א הערה סב) להגרמ"מ קארפ שליט"א].

מים עליהם [דהרי הדין דבעינן שיבואו מים על כל גופו], אלא טוב כלום מלא כלום [טוב שהאדם ישתדל לעשות ככל שביכולתו וישפוך בעצמו, מאשר שלא יעשה שום השתדלות ולא ישפוך כלום]. ע"כ. מדבריהם למדנו דצורת הטהרה שיבואו המים לכל מקום בגופו. וכן כתב בשו"ת ארץ צבי (סימן פ"ט) דמספר חסידים הנ"ל מוכח דבעינן על כל הגוף².

ובן מצינו בכף החיים (סימן פ"ט סק"ו) שכתב בזה"ל, וזה סדר שפיכת ט' קבין, בתחילה ישפוך מים על פס רגלו מתחת העומדת בארץ, כדי שכשיבואו אח"כ המים על גופו ועל פס רגלו ממעל, יהיה חיבור עם המים שעל פס רגלו

וראה עוד בשו"ת שרגא המאיר (ח"ג סימן כ"ו) שכתב, דלא מהני תוש לטבילת עזרא, כיון דכל התיקון של תשעה קבין, בכדי שלא יהיו מצויין אצל נשותיהם כתרנגולים, ובתוש של מקלחת שעושה בכל יום בשביל רחיצה סתם, אזי לא יזכור כלל מתקנת עזרא וכו'. ע"כ, וכעין זה כתב בשו"ת דברי יציב (ח"ז סימן י"ג) בטבילת בעל קרי כל עיקרו להסיר זחות הדעת שעל ידי הקרי כמבואר בגמ' (ברכות כב, א) וברש"י (ד"ה מכאן אמרו), ועיין בחתן סופר (שער טהרת הידים והגוף פ"ד) דעיקר הטעם בתקנת עזרא בשביל טהרה להזכיר דברים קדושים עיי"ש, לזה צריך שיהא בכוונה תחילה לטהר עצמו, ומשו"ה הצריכו גם בנתינת ט' קבין לעשות באופן מיוחד שיהא ניכר שענינו לטהרה ולא להעביר הזוהמא שבגופו, וא"כ במקלחת שאין בזה שינוי ממעשים בכל יום שעושה לרחיצה, הרי אין בזה שום רמז והיכר לטהרת נפשו.

ומ"מ סיים הדברי יציב - ולכן נראה דבודאי כשאפשר לו לילך למקוה ולטבול הוא המעולה שבכולן, וכשאי אפשר טוב להחמיר שעכ"פ יערה על עצמו ט' קבין בכלי. ומ"מ גם ע"י מקלחת טוב כלום מלא כלום וכלשון ספר חסידים (סימן תתכ"ח) [הנ"ל]. ואם קשה לו באופן אחר עכ"פ לא ימנע עצמו מזה, אבל בודאי לאפושי טהרה עדיף כל מה שיוכל לעשות ע"כ.

ולכן נראה פשוט דבנדון דידן שהנגיף מתפשט רח"ל, ודאי דיש לסמוך על הפוסקים דנקטי דמהני ע"י תוש שבמקלחת.

ב. וראה עוד (סוף התשובה) שהוסיף, דחכם אחד רצה לומר דט' קבין לא צריך שיבואו על כל גופו, רק על רובו, ורובו ככולו, דאי אפשר שיתפשט סכום קטן כזה מים על כל שטח הגוף, ועל כך דסגי ברוב הגוף עכ"ד, אלא שבפמ"ג (סימן פ"ח משב"ז סק"א - הנ"ל) מבואר להיפך וכו'. ונראה לענ"ד (ארץ צבי) ראייה דבעינן כולו, דבגמ' (שבת יד, ב) לענין י"ח דבר, בא ראשו ורובו במים שאובין, וטהור שנפלו על ראשו ועל רובו ג' לוגין מים שאובין, ועיין בגמ' (ברכות כב, ב) לענין טבילת ט' קבין, לא תני רובו, רק שנתנו עליו ט' קבין - משמע דבזה בעינן כולו, ולא סגי ברובו. ע"כ.

אשר מתחת, ויהיה כאילו על כל גופו באו המים אפילו מתחת רגליו שנוגעות בקרקע, ואח"כ יבא אחר ויתפוס לו המים, או יניחם במקום שאפשר שישפכו עליו מאלהן, והוא יהיה עומד וידיו יהיו מוטות מצדדיו זה מצד זה וזה מצד זה עד אצל הירך, אבל לא דבוקות בגופו בכדי שישפך עליהם המים מכל צדדיהן, וישפכו לו המים על ראשו ויורד על גופו ועל ידיו עד פס רגלו ואז יתחבר עם המים אשר על פס רגלו מתחת וכו', ונמצא שבאו המים על כל גופו, ובזה יוצא נתינת ט' קבין כתקנה. עכ"ל.

ומכיון דבעינן שיבואו המים לכל מקום בגופו. אזי אם בביתו יש לו כמין שפופרת של התוש במקלחת, יתלנו עם אזיקון בכדי שישפך על כל גופו.

(ב) **אולם** בשערי תשובה (סימן פ"ח סק"א) הביא משו"ת מאמר מרדכי (סימן 6'3) שכתב, דהא ט' קבין מהני אעפ"י שרגליו בארץ ואין המים מקדימין וכו', וכן המנהג שבטבילת אנשים אין מדקדקין. וצ"ע ע"כ.

וראה בקובץ מה טובו אהליך יעקב [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (מ"א עמ' 15) שהביא מהגאון רבי חיים יוסף דוד ווייס שליט"א [מח"ס שו"ת ויען דוד] שכתב, דהא בספר חסידים הנ"ל מצינו שכתב 'טוב כלום מלא כלום', והיינו דאף אם לא יגיעו המים על ידיו וזרועותיו יועיל. הרי משמע להדיא דבדיעבד מהני, ובנד"ד שהנגיף מעכב בעדינו מלילך למקוה, יש על מי לסמוך ע"כ, ונכון הוא.

העוֹלָה מן הדברים: ודאי דצורת הטהרה של התשעה קבין שיבואו המים לכל מקום בגופו. ואם בביתו יש לו כמין שפופרת של התוש במקלחת, יתלנו עם אזיקון בכדי שישפך על כל גופו. ומ"מ בדיעבד אף אם לא הגיעו המים לכל גופו עלתה לו הטהרה.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן יב

האם חציצה בטבילת אנשים מעכבת

שאלה: האם חציצה בטבילת אנשים מעכבת.

תשובה: (א) כתב המנחת חינוך (סוף מנחם קפ) שמעתי בשם גדול אחד שנסתפק, אם בטבילת עזרא חציצה פוסלת, ופשט ליה מדאמרינן בגמ' (ינמות מה, ז) האי דהו קרו ליה בר ארמאה, אמר ר' יהושע בן לוי מי לא טבל לקריו, ונראה דטבילה זו היתה מתקנת עזרא, לא לטהרות, דהיה בבבל. ואי נימא דחציצה אינה פוסלת בטבילת עזרא, א"כ היאך מהני טבילת קרי בטבילת הגר, הא בטבילת גר פוסלת חציצה כמו לטהרות, כמבואר בגמ' (סס מו, ז) ורש"י (סס מה, ז ד"ה מי) ופירשו מפרשים דטבילה זו עולה לשם גירות, אלא על כרחך דגם בטבילה זו פוסלת חציצה ע"כ. וכן כתב בספר קובץ על הרמב"ם (ק"ט פ"ד ה"ח) בשם הגאון מהר"ם מהמבורג. וראה בחידושי הרשב"א (מו, ז) דמביא גירסת הספרים (סס) דכל שחוצץ בנדה חוצץ בבעל קרי. ובחידושי (נדה סו, א) כתב, דמפני שהקלו בטבילתו להתירו בשאובין, הוצרך לומר דלענין חציצה לא הקלו^א. ע"כ.

אלא דהמנחת חינוך (סס) כתב על מה ששמע בשם גדול אחד הנ"ל, דהא מבואר במתני' (מקואות פ"ה מ"א) דמים שאובים כשרים לבעל קרי, וגם איכא דיעה בש"ס (נרכות כג, א-ב) דאפילו לטבול בכלי שרי עיי"ש, והא בכלי פסול מדאורייתא לכל חייבי טבילות כמו שכתבנו לעיל (מנחם קפה אות א'), ואפילו מים שאובים בקרקע יש הרבה שיטות שפוסלים מן התורה עיין לעיל (סס) [ועיין שו"ע (או"ח סימן קנ"ט סט"ז) בזה], וא"כ מאי אהני ליה טבילה זו בשאובין לטבילת גר שצריך טבילה גמורה במקוה שהנדה טובלת. והיא קושיא עצומה ע"כ. וראה בחשק שלמה (ינמות סס) שהביא קושיא זו מהגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל, והאריך ליישבה.

א. ומ"מ מפרש הרשב"א את הגמ' מי לא טבל לקריו, כדברי הרי"ף דכיון שראינוהו דמקיים מצוות, ודאי שטבל כבר כדין לשם גירות, ולא שבטבילה זו נעשה גר. עיי"ש.

ב) **אולם** באלף המגן² (סימן מר"ו סק"ס נהערה) כתב, הא דקפדינן על חציצה בטבילת אנשים אינו אלא בטבילת ערב יוה"כ, וז"ד אף שבחידושי הרשב"א (יגמ"מ מו, נ) מפורש דחציצה פוסל בטבילת בעל קרי עיי"ש, תירץ הגאון מהרש"ם באו"ח דהרשב"א מיירי לענין טבילה של תורה מטומאת קרי, אבל משום תקנת עזרא אין חציצה פוסל. ומה שכתב בשל"ה ובספרים והמטה אפרים הנ"ל להחמיר בזה בטבילת ערב יוה"כ, היינו רק משום חומרא דיוה"כ. וע"ע באלף למטה (סס סק"ג) שפוסל חציצה בתשעה קבין, דהא אפילו בנט"י פוסל חציצה, ולפע"ד צ"ע דבר זה. ע"כ.

וראה בשערי תשובה (סימן פ"ח סק"א) שהביא משו"ת מאמר מרדכי (סימן א'-ב'-ג' הנ"ל) שכתב, דאין חציצה פוסלת בטבילה זו של בעלי קריין, דהא ט' קבין מהני אעפ"י שרגליו בארץ ואין המים מקדימין וכו', [וע"ע בפמ"ג (משנ"י סק"א) דבעינן להטפוח במים את רגליו מקודם עיי"ש], וכן המנהג שבטבילת אנשים אין מדקדקין וצ"ע ע"כ, וראה בביאור הלכה (סימן פ"ח) שכתב, ע"ד מה דנסתפק בשע"ת לענין חציצה בטבילת בעל קרי, מצאתי בספר האשכול שזכינו עתה לאורו שכתב בהדיא דאין חציצה פוסל בזה³. אך ביש חציצה ברוב גופו משמע שם דפוסל גם בזה ע"כ.

ג) **ומ"מ** נראה דאף לטבילת עזרא או לטבילה לתוספת קדושה וטהרה, יש להסיר חציצה הבאה מחוץ לגופו, כגון מחט (סיכה) שהניח בזקנו, וכמו"כ קשר חזק שעשה בזקנו, שהוא יצרו. משא"כ בחציצה הבאה מאליו, כגון צפרני ידיו ורגליו או צואת החוטם והאוזן. ודו"ק.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

ב. וכבר הובא בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' תמט הערה ג).

ג. ועיין בשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן כ"ד) שציין לספר האשכול (הלכות תפילה וק"ש סימן א') שכתב בזה"ל, חציצה במיעוט הגוף נמי לא מעכבא ע"כ.

סימן יג

האם יימנע ממצות עונה בכדי שלא יתבטל מטבילת עזרא

שאלה: האם צריך להימנע ממצות עונה, בכדי שלא יבטל את טבילת עזרא, או לא.

תשובה: ראה בשו"ת לבושי מרדכי (סימן מ"א - הנדפס בשנת תרל"ז) בתשובתו לבעל שו"ת פרי השדה, עזרא לא תיקן שצריך דוקא לטבול, רק שאסור בתורה ותפילה קודם שיטבול, כדמצינו בגמ' (נרכות כ"א-כ"ב) בכמה תנאים ואמוראים שהיו בלי לימוד תורה ותפילה, ורק בהרהור, וא"כ כל השאלה האם יקיים מצות עונה. ואהא כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן טו אות ה'), לפי המבואר בשו"ע ומשנה ברורה (סימן פ"ח), דעכשיו כיון שנתבטלה התקנה על כן אף המחמירים בזה לא יהיה חומרא המביא לידי קולא - לעבור על זמן ק"ש ותפילה. וכיוצא בזה ראיתי שכתב בספר תורת חיים - פעסט (סימן פ"ח), וממילא כיון דלמעשה לא יתבטל מתורה ותפילה וקריאת שמע, אין סברא לדחות את מצות עונה הקודמת בזמן וכו'. ע"כ.

ובענין זה כתב בקובץ פסקי בושם [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (עמ' ק"א אות ג') דהגאון רבי מאיר ברנדסדורפר זצ"ל אמר - 'כל שכן שאין לבטל מצות עונה בליל שבת', בכדי שלא יצטרך לטבול משום חשש סחיטה'.

העולה מן הדברים: אין להימנע ממצות עונה בכדי שלא יתבטל מטבילת עזרא.

בברכת התורה חיים שלום הלוי סגל

א. וראה בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סימן כ"ח אות ב') שכתב, ע"ד האם בגלל חשש הרחוק של סחיטה יש מקום לביטול מצות עונה של תלמיד חכם בליל שבת, כדי שלא יזדקק לטבילת מצוה בשבת. והשיב: דלמעשה מותר לטבול, ואם בכל זאת אינו רוצה לטבול, הנה לפי מה שכתב הר"ן (כתובות סב) דאין לתלמיד חכם עונה קבועה ממש, ויכולים לדחותה ולהשלימה כפי צורך הלימוד, א"כ גם סיבת ביטול הטבילה יכולה לשמש עילה לדחות העונה ולהשלימה. אבל לפי מה שכתבו הפוסקים (או"ח סימן ר"מ) וכו' דליל שבת דוקא, ומוזכר הרבה פעמים בזה"ק, והדברים חמורים אצל קדושי עליון, א"כ יעשה הכל שלא לבטל דוקא זמן זה. ע"כ.

סימן יד

תשעה קבין בחמין ביו"ט ז' דפסח

יומא תנינא למעשה בראשית

י"ב לחודש אשר ישועות בו מקיפות ה'תש"פ

לכבוד ידידי הרה"ג רבי יעקב הל"ל אוסטרליין שליט"א
מו"צ בבית ההוראה

שאלה: ע"ד מה שנשאל, האם שרי לרחוץ - לשפוך ביו"ט תשעה קבין שמעורב בו חמין מדוד שמש, לטבילת עזרא, בעקבות הנגיף הקורונה שהמקואות סגורות.

תשובה: (א) הנה בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' משנא) כתבנו 'דטבילה בחמין לא מקרי רחיצה בחמין' - ומקור הדבר מדברי קרבן נתנאל (על הלא"ש פ"ז דשנא סימן כ"ז אות ק') שכתב, טבילת מי מקוה בחמין לא הוי בכלל גזירת מרחצאות. ע"כ. וכן הובא דעת הקרבן נתנאל בספר ישועות יעקב (סימן שכ"ו סק"ה)¹, וכן הזכירו המשנה ברורה (שם סק"ו)². ועיין בשו"ת דברי יציב (או"ח

א. ויעיין בשו"ת נודע ביהודה (תנינא או"ח סימן כ"ד-כו) דבתחילה כתב לגמגם על דברי הקרבן נתנאל, אולם לבסוף הסכים לדבריו. ועיין בתפארת ישראל (שבת פ"ג יכין אות ל"ג) שהובא הך קרבן נתנאל לגבי טבילת נשים. וראה עוד בכף החיים (סימן שכ"ו סק"ג) שהביא דכן כתבו הברכי יוסף (שם אות א-ב), ובשו"ת בני יהודה לרבי יהודה עייאש (סימן ל"ב).

ב. וראיתי שכתב רבי יהודה לייב גראנער זצ"ל מחשובי חסידי חב"ד בזה"ל, לפני זמן נפגשתי עם אחד הנינים של החפץ חיים זצ"ל, ושאלתיו אם נכונה השמועה אשר החפץ חיים היה הולך למקוה בשבת בבוקר, ואמר ששמועה זו היא אמיתית, וסיפר: פעם אחת הח"ח היה מקורר והרופאים אסרו עליו לטבול, ובני המשפחה ביקשו ממנו שיימנע מלילך למקוה בכדי לשמור על בריאותו. אלא דלמעשה - באותו שבת קודש קם מוקדם מהרגיל והלך למקוה וחזר בטרם התעוררו משנתם שאר בני הבית, כשלאחרי זמן נודע להם הדבר שאלוהו למה נהג כן, ואמר לא יכולתי לוותר על קדושת השבת הנמשכת ע"י טבילה במקוה בשבת בבוקר. ע"כ.

וכיוצא בזה הובא במעשה רב החדש שהוציא לאור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

סימן ק"ס - קס"ז) שכתב באורך להיתר, דאין לזוז ממנהגן של ישראל צדיקים ויראים ורבנן קשישאי שלא חששו כלל והלכו בש"ק למקוה חמה². ע"כ. וע"ע בשו"ת שבט הלוי (מ"ה סימן מ"ד) שכתב ללמד זכות על הנוהגין כהקרבן נתנאל עיי"ש.

בזה"ל, ושמעתי מפי עד ראייה שראה בש"ק מוקדם בבוקר [את] החפץ חיים זצ"ל שהלך לטבול, והוא התחבא בקרן זוית, וראה היאך שהח"ח זצ"ל הביט אנה ואנה שאין איש, ולפני הטבילה אמר בקול נרגש 'הנני טובל לכבודך השם יתברך אנא הערה עלי רוב [רוח] טהרה', וירד לטבול ומיהר להתלבש ויצא. עכ"ל.

וראה עוד בספר צהר - אהל ברוך (עמ' תלג) שהביא מהגרי"ש אלישיב זצ"ל, שהדרך הישרה לטבול בשבת טבילת עזרא אם נטמא בשבת, עפ"י הביאור הלכה (סימן שכ"ו ס"ח ד"ה אדם) שהעלה, שאין מקום להחמיר ולאסור בשבת טבילת ב"ק שנטמא בשבת ע"כ.

ג. וכן ראיתי שכתב הרב החסיד רבי יונה צלר זצ"ל - ואף פירסם הדבר, שלפני חמישים שנה נכנס למרן החזון איש זצ"ל, ושאלו יורנו רבינו לטבול במקוה בשבת קודש או לא - הן משום רחיצה בחמין והן משום סחיטה בשערות, והשיבו כיון שנהג כן עד כה ימשיך במנהגו זה. והוסיף 'גם גיסי הגאון רבי ישראל יעקב קניבסקי (שליט"א) זצ"ל נוהג כן, ויודע איך להיזהר'. [וע"ע בספר ארחות יושר לבנו הגר"ח שליט"א (מהדורא בתרא עמ' מא)]. ע"כ. וכן שמעתי דהגרי"ש אלישיב זצ"ל נהג לילך לטבול בצפרא דשבתא בחמין, וכשנשאל היתכן, השיב בשאלה, וכי לזאת ייקרא חמין. ויעויין בספר פסקי תשובות (סימן שכ"ו אות ב') שאסף הדיעות בזה.

ואף אליבא דהגר"א במעשה רב שאסר הטבילה בשבת משום סחיטה, יעויין במכתבו של הגר"מ שטרנבוך שליט"א למח"ס טהרת שבת כהלכתה, שכתב (שם עמ' לו) דרך בזמן הגר"א ההמון עם לאו דינא גמירי ולא למדו ומשו"ה קשה למונעם מאיסור סחיטה, אבל בודאי מי שטעם ריח תורה יכול ליזהר מאיסור סחיטה, וב"ה היום אכשור דרא ורוב בית ישראל החרדים טעמו בנערוותם טעם תורה בשיבות, ומפני מיעוט שאינו מצוי היום לא נאסור לקיים מצות טבילה או טהרה שחשובים עד למאוד, ואם צריך טבילת עזרא כבר כתב מפורש בספר אמרי קדש לתלמיד הגר"א ה"ה החסיד רבי יואל פרומקין ז"ל - לטבול, הרי שתלמידי הגר"א נהגו לטבול בשבת כשצריך. ע"כ.

וטפי מהכי כתב הגר"מ הלברשטאם זצ"ל למח"ס טהרת שבת כהלכתה הנ"ל (עמ' מ') דהמדייק בלשון הגר"א במעשה רב (אות קכ"ה) יראה שכתב רק לשון 'מוטב', וז"ל מוטב שיטבול במוצ"ש ולא בשבת כי א"א להזהר שלא יבוא לידי סחיטה, ויצא שכרו בהפסדו עכ"ל, הרי דלא אסר, וכן במעשה רב הנדמ"ח בספר שיח אליהו (אות קכ"ה) כתב הלשון אבל 'יזהר' שלא יבוא לידי חילול שבת ח"ו עכ"ל, משמע ששייך להזהר מחילול שבת ואזי שפיר דמי, ומאן מפיס לן איזה נוסחה מדויקת יותר, וגם לא אסר. ע"כ.

ויעזיין בסדרי טהרה (יו"ד סימן קל"ז סק"ט ו-ט"ו) שציין לדברי המגיד משנה (שנ"פ פ"ג ה"ד) דס"ל דלא גזרו ברחיצת חמין במקום מצוה, ואין לומר דדוקא במילה הדין כן לפי שהיא עצמה דוחה שבת, אלא דממילא ילפינן לכל המצוות, ואפילו היכא שיש מקצת חולי או מצטער, ולכן במקום שנהגו לטבול בחמין בשבת אין למחות בידם, כי יש להם על מה לסמוך, ובפרט בזמן הזה דירדה חולשה לעולם וא"א להם בצונן. עכת"ד.

(ב) **וראה** עוד בספר לקט הלכות (ח"א עמ' תקט אות פא הערה קמו-קמו) שהבאנו מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל דהמצטער מחום או מזיעת הגוף, מותר לו לרחוץ ביום טוב כל גופו בביתו ע"י מקלחת של מים קרים. ומותר לו גם לערב מעט מים חמים כדי שהמים יהיו פושרים ותפוג צינתם¹, בין אם המים החמים מגיעים מהבויילר שכבר כבוי מעיו"ט, והוי מים חמים שהוחמו מערב החג, ומותר לו לרחוץ בהם ביו"ט². וגם מים חמים שמתחממים מעצמם ע"י דוד שמש, מותר להשתמש בהם ביו"ט לרחיצה.

וראיתי בקונטרס בשבילי השלחן³ שהביא מהגאון רבי אביגדור נבנצאל שליט"א ששמע מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל להקל למי שצריך לרחוץ גם בחמין ביו"ט. ואף נטה להתיר חימום מים לצורך כך ע"כ.

ושם עוד (הערה תלא) הביא מספרו שולחן שלמה - יו"ט (סימן תק"ג סק"ו) ע"ד הוצאת מים חמים לצורך דברים שמותר להחם מים ביו"ט, דכיון דאי אפשר להוציא מים חמים אא"כ נכנסים מים קרים, י"ל דחשיב צורך אוכל נפש. וע"ע בשו"ת אבני ישפה (ח"ג סימן נ"ה).

ד. עיין בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סו"ס ע"ד), דבכי האי גוונא יש להתיר לרחוץ במים שהם פחות ממידת החום - שדרך סתם בני אדם לרחוץ בחול.

ה. וראה בספר שלחן שלמה (סימן תקי"א הערה ג' עמ' קצח) שכתב, האידנא רחיצת כל גופו נחשב כצורך אוכל נפש, כיון שכל אדם רגיל לרחוץ לפחות פעם בשבוע הרי זה נחשב כצורך אוכל נפש... והיא הנאה לכל אדם עיי"ש. ושם (עמ' קצז) ואף אם עושין כן אלא פעם אחת בשבוע, צ"ע אם משום כך לא חשיב שוה לכל נפש, ותשמיש המיטה יוכיח [דאף דאינו בכל יום, חשיב שוה לכל נפש]. ע"כ.

ו. להרה"ג ר' שמחה בונים לייזרזון שליט"א (לימי ראש השנה ה'תשע"ו עמ' קח הערה תלב).

וראה עוד בספר חזון עובדיה – יו"ט (עמ' מא-ג) שכתב נמי להתיר לרחוץ כל גופו ביו"ט במים חמים שהוחמו ע"י דוד חשמלי מעיו"ט, או במים שהוחמו ע"י דוד שמש אפילו ביו"ט עיי"ש. וע"ע בשו"ת אבני דרך (ח"ט עמ' קנח) שהביא מהגר"מ טנדלר – נכדו של בעל האגרות משה זצ"ל, דבבית הכנסת שלו כשהיו ג' ימים של יו"ט ושבת אזי היה מכריז, לא רק שמותר להתרחץ, אלא אף איכא מצוה משום ואהבת לרעך כמוך. ע"כ.

(ג) **וּמ"מ** אף אם המים הם פושרים בלבד צריך להזהר שלא לשהות הרבה במקלחת, כיון דהוי רחיצה של תענוג דאסרוה ביו"ט¹. וע"ע בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' שסז ד"ה ולאימי) בזה.

העולה מן הדברים: מותר לרחוץ ביו"ט לשם טהרת עזרא ע"י תשעה קבין אף אם ייערב בהם מים חמים מהדוד שמש.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

ז. כיון דהוא דבר שאינו שוה לכל נפש, רק למעונגין הרגילין בכך (משנה ברורה סקי"ח).

סימן טו

נולדה לו בת למזל טוב, היאך ינהג לענין קריאת השם

יום ערב ז' דפסח ה'תש"פ

להרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס גם אני אודך ועוד ספרים,

שאלה: ע"ד השאלה, נולדה לו בת למזל טוב, ועתה שבתי כנסיות סגורים על מסגר וברית, היאך ינהג לענין קריאת השם.

צדדי השאלה: האם מה שנהגו לעשות מי שבירך ולקרות השם ליד הספר תורה, ובמנין, הוי מנהג קדמון ויש להיזהר בזה, או דילמא לאו לעיכובא הוי.

תשובה: (א) הנה בתחילה הבוא נבוא לידע האם יש מקור לעשות ענין מקריאת השם לבת. כתב הדרישה (יו"ד סימן ש"ס אות ז') בזה"ל, קריאת השם לבת הוי במקום קריאת שם דזכר בשעת מילה, ולכן כשיש חתן ומלוין אותו ביציאתו מבית הכנסת הולכין עם החתן וכלה אצל התינוקת, משום דמילה קודם לחתן. וקריאת שם לבת הוי כמילה. ע"כ.

וכבר מצינו בספר תורת האדם להרמב"ן (עמ' קט - ירושלם משכ"ד) שהביא ממכילתא, וכתב בזה"ל **שבוע הבת** ושבוע הבן, שבוע הבן קודם עכ"ל, הרי לן דגם בימים הקדמונים נהגו לעשות לבת.

וראה עוד בספר טעמי המנהגים (עמ' שזו קונטרס אחרון אות מתקט ד"ה ונספר המאור) שהביא בזה"ל, ובספר המאור הגדול פירש 'קרואי מועד אנשי שם' שמעתי שאפילו בעת שקורא שם לבתו הנולדה, הוא קצת מצוה לשמוח ולעשות סעודה, כי באה נשמה קדושה מעולם העליון, כי הנשמה באה בעת קריאת השם, כי נפש חיה הוא שמו, לכן הבני עליה היודעין מזה עושין מועד ויו"ט להלל ולשבח לבוראו, וזהו 'קרואי מועד אנשי שם' היינו שהיו מבני עליה והיו עושין מועד ויו"ט בשיר והלל ושבח בעת שהיו קוראין שם לאנשיהם, אפילו בבת שלא היה שם אלא קריאת שם בלבד, אפילו הכי היו עושין מועד ויום טוב. ע"כ. הרי לן מקור לעשות עסק וענין מקריאת שם אף לבת*.

א. וראה בספר נטעי גבריאל (נדה פ"ע הערה יג) שכתב, ושמעתי מהגאון רבי אלחנן היילפרין

סימן טו • נולדה לו בת למזל טוב, היאך ינהג לענין קריאת השם _____ עא

מנהג לעשות מי שבירך בבית היולדת

(ב) וּמִמֶּנּוּ מְדַבְּרֵי הַדְּרִישָׁה (יו"ד סימן ט"ס אות ז' - ה"ל), למדנו דהיה מנהג לעשות מי שבירך בבית היולדת. וראה בשו"ת מטה לוי להגאון רבי מרדכי הלוי הורביץ זצ"ל אב"ד דק"ק ורנקורט על נהר מיין (מ"א סימן ט"ו ד"ה אַמנס) שמעיד בשנת תרמ"ג שכן מנהגם, וז"ל במדינתנו פה [אשכנז] אין מנהג לתת יד ושם לבנות ישראל בבית הכנסת ע"כ.

וְלֹאֹרֶז זה נראה נמי בנד"ד דכהיום בעקבות הנגיף הקורונה שאין הרשויות מאפשרות לצאת מהבית, וממילא אין את האפשרות לעשות מי שבירך ליד הס"ת כנהוג, יעשה את קריאת השם אצל היולדת². ובתת ה' לאחר עבור זעם, יעשה קידושא רבה.

וְרֹאֵה בספר עיוני הלכות (מ"א עמ' שכה אות ד') שהאריך להביא עובדא שפעם בא אבי בת בוגרת לפני הרה"ק רבי מרדכי דוב מהורנסטייפל זצ"ל מח"ס שו"ת העמק שאלה, שכבר עברו מספר שנים מאז שבתו הגיע לפרקה, וכל השתדלויותיו לשדכה העלו חרס בידו. וכששמע הרה"ק מהורנסטייפל זצ"ל דברי האב, פנה אליו בשאלה, האם לאחר לידת בתו ערך קידוש כנהוג, והשיבו אבי הבת – דבאמת כשנולדה בתו נתן לה שם בביהכ"נ ביום הקריאה, ותו לא מידי, וכיון שכן אמר לו בעל העמק שאלה 'שוב לביתך ובשבת הקרובה תהנה את חבריך וידידיך בקידושא רבה, והם יברכוך כנהוג בהולדת הבת', וכן הוה, ואכן נושע במהרה. ע"כ.

העולה מן הדברים: היכא דאין את האפשרות לעשות מי שבירך ליד הס"ת כנהוג, יעשה את קריאת השם אצל היולדת.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

זצ"ל ששמע מהרה"ק רבי איציקל מפשווארסק זצ"ל בשם הרה"ק רבי שר שלום מבעלזא זיע"א שכמו בכל ברית מילה בא אליהו הנביא, כן לכל נתינת שם לבת הנולדה הוא בא, וכמ"ש בפסוק (בראשית ב, יט) וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו ר"ת 'אליהו' ע"כ.

ב. ושמעתי שכן הורה הגאון רבי אהרן שיף שליט"א גאב"ד אנטוורפן.

סימן מז

האם אלו שנרפאו מחולי הקורונה צריכים לברך הגומל

יום שנכפל בו כי טוב לסדר תזו"מ

כ"ז לחודש אשר ישועות בו מקיפות ה'תש"פ

להרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס 'גם אני אודך' ועוד,

שאלה: האם אלו שנרפאו מחולי הקורונה צריכים לברך הגומל.

אופן השאלה: תסמיני הנגיף קורונה אינו חד ושוה אצל כולם, יש שמקבלים אותו באופן קשה שמשפיע על כלי הנשימה ונזקקים להנשמה. ויש שמשפיע על כלי הנשימה באופן קל יותר, והיינו דדי להם לקבל חמצן. ויש שמשפיע עליהם הנגיף שמלווה עם חולשה נוראית.

תשובה: א) כתב השו"ע (סימן י"ט ס"ח) בכל חולי צריך לברך אפילו אינו חולי של סכנה, ולא מכה של חלל, אלא כל שעלה למיטה וירד מפני שדומה כמי שהעלוהו לגדרום לידון וכו'. ואהא כתב הרמ"א לחלוק וי"א דאינו מברך רק על חולי שיש בו סכנה כגון מכה של חלל. וכן נוהגין באשכנז.

וביסוד הדברים נחלקו הראשונים בזה, דברמב"ם (עיין נרכות פ"י ה"ח) והערוך (ערך ארבע) כתבו כהשו"ע דאף חולי שאין בו סכנה. וכן כתבו הרמב"ן בתורת האדם (שער המימוש ענין הרפואה) והרשב"א בתשובה (ח"א סימן פ"ז) דלאו דוקא חולי שיש בו סכנה – כדחובא בב"י (ד"ה ונוהגין). אולם הטור (סימן י"ט) כתב בשם הר"ר יוסף דדוקא חולה שנפל למיטה, ושכן כתב הראב"ד דדוקא במכה של חלל שיש בה סכנה.

וראה במג"א (שם סק"ח) שכתב, דקצת נוהגין כסברת המחבר. דגם על חולי שאין בו סכנה צריך לברך הגומל. וכן דעת האליה רבה (סקי"ג) לדינא. וכן כתב במגן גבורים (אלף המגן סקי"ד) – שכל שחלה בכל גופו שכינצא בזה מחללין עליו את השבת ע"י גוי, מברך הגומל. והובא בשו"ת הרדב"ז (סימן אלף א'). וראה במשנה ברורה (סימן י"ט סק"ח) שציין לכל דעת האחרונים הנ"ל, והוסיף שכן כתב החיי אדם (כלל ס"ה ס"ו), אך כתב דמ"מ לא יברך אא"כ נפל למיטה לא פחות משלושה ימים.

ובביאור הלכה (שם ס"ח ד"ה מכה) הביא לדברי הט"ז (סק"ה) שכתב בדעת

סימן טז ♦ האם אלו שנרפאו מחולי הקורונה צריכים לברך הגומל _____ עג

הרמ"א דדוקא חולי שיש בו סכנה – כדלעיל, 'וה"ה אם מוטל במיטה יותר מג' ימים', והיינו דלא בעינן דוקא חולי שיש בו סכנה, אלא בנפל למיטה ג' ימים סגי אף שאין בו סכנה. ואהא האריך הבה"ל לתמוה טובא, דמכה של חלל שהזכיר הרמ"א הכא, הובא אף בהלכות שבת בסימן שכ"ח, וכמו דלענין לחלל את השבת שם לא הוזכר כלל שיעור זה דחולה ג' ימים, אלא תלוי הדבר אם הוא מכה בחלל הגוף, ה"ה הכא. ואילו לדעת השו"ע הנ"ל, הא נמי לא בעינן שיעורא דג' ימים, כיון דלדעתיה הא לא בעינן כלל לתנאי שיש בו סכנה. וסיים הבה"ל – ואולי כתב כן דרך הכרעה, וצריך עיון.

ביאור הדברים דהוי כעין פשרה, והיינו דהכרעה היא דכל שנפל למיטה ג' ימים, מברך הגומל אף בחולה שאין בו סכנה. וכן כתב השו"ע הרב בסדר ברכת הנהנין (פי"ג ס"ו) דלמעשה יש לנהוג דכל שמוטל על מיטתו יותר מג' ימים יש לו לברך בעמדו. עיי"ש. ועיין בשו"ת דברי יציב (או"ח ס"א סו"ס פ"ו) ע"ד חולי צהבת... ובפרט שהיית בבית החולים שפיר דמי לברך הגומל בשם ומלכות. ע"כ.

לכּן נראה להילכתא למנהג אשכנז, דכל היכא שנפל למשכב יותר מג' ימים אף שלא היה במצב של סכנה, או שהיה במצב של סכנה, אף שלא נפל למשכב ג' ימים, צריך לברך הגומל בשם ומלכות*. ובפרט בנגיף הקורונה דומה כמי שהעלוהו לגרדום, מפני שאומרים דהתדרדרות מגיעה בפתאומיות.

העולה מן הדברים: כל היכא שנפל למשכב יותר מג' ימים אף שלא היה במצב של סכנה, או שהיה במצב של סכנה, אף שלא נפל למשכב ג' ימים, צריך לברך הגומל בשם ומלכות. כן הוא למנהג אשכנז.

האם מי שיצא מבידוד צריך לברך ברכת הגומל

(ב) **ע"ד** מה ששאל עוד, האם מי שיצא מ'בידוד' צריך לברך ברכת הגומל. **תשובה:** נראה דלא נחשב נס שלא כדרך הטבע ואזי אין מברכין עליו. ובשו"ת בירורי חיים ח"ה (עמ' תכג ואילך) הארכנו בזה, קחנו משם.

בברכת התורה:

חיים שלום הלוי סגל

א. אבל עמא דבר אינו כן, דאין אנו רואים שנוהגים כן, ולא ברירא טעם הדבר. וראה בספר ברכת הבית (ח"א שער כז שערי בינה אות א') שכתב, במקום שאין מנהג ידוע לברך, לא יברך מספק ע"כ.

סימן יז

נמילת ידיים

שאלה: א] האם צריך לנגב הידיים אחר מים שניים, כשנטל ידיו פחות מרביעית. **ב]** האם סגי שיתנגבו מאליהן.

אופן השאלה: עתה שנתפשט מחלת הקורונה ל"ע, וההוראות לשמור מאוד על הגיינה ולכן אין לנגב כלל במגבות ציבוריות.

תשובה: א) * בגמ' (סוטה ד, ז) אמר רבי אבהו כל האוכל פת בלא ניגוב ידיים כאילו אוכל לחם טמא, שנאמר (יחזקאל ד, יג) ויאמר ה' ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא וגו'. וברש"י (ד"ה כל) כתב, כל האוכל בלי ניגוב ידיים, דבר מאוס הוא, וחשיב כטומאה וכו', אלמא דבר מיאוס קרי טומאה ע"כ. וכתב הטור (סו"ט קנ"ח) וינגבם היטב קודם שיכצע דאמר רבי אבהו ...לחמם טמא' בגימטריא 'בלא ניגוב ידיים'. ע"כ.

ובב"י (שם עמ' קג ד"ה כתב המרדכי, נדמ"ח) ציין לדברי המרדכי (נכוח פרק אלו דנריס סימן ר"צ) שהביא מהתוספתא (ידים פ"ג ה"א), שהמטביל ידיו אינו צריך לנגב ידיו. ואהא כתב הב"י, ונראה לי שהטעם מפני שאין שם מים טמאים כלל, ומטעם זה נראה דה"ה לשופך על שתי ידיו רביעית בבת אחת שאינו צריך ניגוב, כיון שלא נטמאו הידיים כלל. ואם נטל כל יד בפני עצמה צריך שישפוך על כל יד רביעית בבת אחת, כדי שלא יהיו שם מים טמאים כלל, ולא יצטרך ניגוב. ע"כ. מדבריו למדנו דאיירי על טומאה^ב.

א. אביא הנה מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (חלק ט') מכתב יד, בזה.

ב. וכתב הריטב"א (חולין קז, א ד"ה גרסינן) כל האוכל פת בלא נט"י כאילו אוכל לחם טמא וכו', פירוש שהרי מימי נטילת ידיים טמאין מחמת הידיים, שכל הפוסל בתרומה מטמא משקין להיות תחילה, 'ומוטב לאכול בלא נט"י כלל מליטול ולא ינגב', דאילו ידיים גופייהו לא מטמא ללחם שהוא שלישי, ומשקים מידים מטמא ליה וכו' ע"כ.

וכמו שכתב בפרישה (סימן קנ"ח אות יא) דדבר מיאוס קרוי טמאה, ועל כרחך מיירי בנטל שלא שפך רביעית בפעם אחת, וכן נמי שלא טבל ידיו, שבאלו אין שייך טומאה, עד שיקרא טומאה בשם מיאוס. וכמו"כ לא מיירי הפסוק שיאכלו בטומאה בלא נטילה כלל, שזהו טמא ממש. וע"ז לא יקראו טומאה בסמיכת מיאוס. אלא על כרחך מיירי, 'שנטל בשתי פעמים שהיו כאן מים טמאים בלועים בתוך מים השניים, כל זמן שלא נתנגבו', דזה אינו כ"כ טומאה, רק טומאה של מיאוס ע"כ. מדבריו למדנו, דאף שנטל שני פעמים כל זמן שלא נתנגב עדיין איכא קצת טומאה.

אין צריך ניהוב כשנטל מים שלישיים

אבל אם נטל מתחילה ג' פעמים, אזי ליכא כלל טומאה, כמו שכתב (שם אות יג) בזה"ל, דאעפ"י שהידים טהורים מיד במים שניים, 'מ"מ צריך להעבירם במים שלישיים', או לנגבם, או לשפוך על הידים רביעית בפעם אחת. ע"כ.

לדעת רבינו חננאל הניהוב משום דנהיה מוכשר לקבל טומאה

(ב) **וראה** עוד בביאור הלכה (סימן קנ"ח ס"ז ד"ה כאלו) דהביא לדברי רבינו חננאל (סוטה ד, ג) שכתב נמי דהוא משום טומאה ממש, והיינו שהמים מכשירין לטומאה². ודלא כדברי הב"י דהמים טמאים. והנפק"מ דאילו לדעת רבינו חננאל אף הנוטל מרביעית אית ליה טומאה, לבר בטובל את ידיו דלא תיקנו בו כל דיני נטילה. אבל להב"י כל שנטל ידיו מרביעית לית ביה טומאה. עיי"ש.

(ג) **אולם** המהרש"ל בספרו ים של שלמה (מולין פ"ח סימן ל"ט) כתב, דעיקר הניהוב משום נקיות, דכשידיו לחים ממי הנטילה יש בו משום מיאוס. והובא במשנה ברורה (שם סקמ"ה).

ג. וראה בספר משא המלך - נט"י (עמ' כח אות ב') שכתב, דיש להקשות על ר"ח, דהרי פת נילושה במים, וכבר הוכשרה לקבל טומאה גם אם יהיו ידיו יבשות. וכתב ליישב בדוחק, דפת יבשה נטמאת רק אם יגע בה דבר שהוא ראשון לטומאה, אבל פת רטובה נטמאת גם אם יגע בה שני לטומאה. עיי"ש.

האם סגי שיתנגבו מאליהן

ד) **עוד** יש לדון, האם סגי שהמים יתנגבו מאליהן, או שצריך לנגבן בפועל. כתב הלבוש (סימן קנ"ח ס"ג) בזה"ל, אי נמי י"ל שהוא מפרש הך ברייתא דתניא שהמטביל ידיו אינו צריך לנגב במטפחת, אבל מ"מ אסור לאכול עד שיתנגבו היטב מאליהם, וכשיתנגבו מאליהן מיהא מותר לאכול כיון שלא היו כאן מים טמאים, לאפוקי הנוטל ידיו כדינם שהיו כאן מים טמאים אפילו המתין עד שנתנגבו ידיו מאליהן אסור לאכול, כיון שהמים הטמאים עודן עליהם, אלא שנתנגבו, דס"ל דלעולם צריך לקנחם במטפחת כדי שיתקנחו המים טמאים. ע"כ. ודברי הלבוש צויין במג"א (שם סק"ח). וכן כתב בספר יפה ללב (שם אות י') להחמיר לנגב במטפחת דוקא, ולא מאליהן. ע"כ. והובא בכף החיים (שם סקפ"ז).

ובמשנה ברורה (שם סקמ"ה) הביא לדברי הבית יוסף שכתב, דהיינו משום דמים הראשונים ששופך על ידיו טמאים הם, שנטמאו מחמת ידיו. ואף דשופך מים שניים לטהר המים, מ"מ לכתחילה צריך להעביר את הראשונים לגמרי ע"י ניגוב. ע"כ.

ובאמת יש להבין, הא מים שניים באו לטהר, וכיון שכן אלמה צריך בדוקא לנגב בכדי להסיר את הטומאה. ונראה לומר, דאף אחר מים שניים עדיין איכא קצת טומאה, ורק אחר שיתנגב תסתלק הטומאה לגמרי. וכן כתב להדיא הפרישה (אות יא) שהבאנו לעיל (אות א') – 'שנטל בשתי פעמים שהיו כאן מים טמאים בלועים בתוך מים השניים, כל זמן שלא נתנגבו' עיי"ש.

וכבר מצינו בשו"ע הרב (שם ס"ז) שתמה בזה, וז"ל יש מפרשים שטומאה זו היא ממים הראשונים שנטמאו מהידים אם אין בהם רביעית, ואף שמים השניים מטהרין את הראשונים, מ"מ לכתחילה צריך להעביר את הראשונים לגמרי ע"י ניגוב, ולא די שיתנגבו מאליהן אלא צריך לשפשף במפה, או בשאר דברים שהשפשוף מטהרן ביותר. אבל המטביל ידיו, וכן הנוטל שתי ידיו בבת אחת ושפך עליהם רביעית בבת אחת, וכן אם שפך על ידו אחת רביעית וכו', שאין שם מים טמאים כלל, אין צריך לנגבן. ע"כ. מדבריהם למדנו דכל היכא

ד. והלום ראיתי בספר משא המלך – נטילת ידיים (עמ' כט אות ג') שעמד בזה, ופלא שלא ציין לדברי הפרישה.

שנוטלים רביעית דליכא טומאה מיסודו ושרשו, ובזה מהני גם היכא שנתגבב מאליו.

ולאור זה כתב בשו"ת אז נדברו (ח"מ סימן נ"ז) דכהיום דהמים מצוים בשפע, וממילא בדרך כלל הנטילה נעשתה מרביעית לפחות, וא"כ אין המים טמאים כלל, שפיר מהני אף שהמים נתגבבו מאליו. ע"כ.

(ה) **ומאידך** מצינו להחזון איש^ה (סימן כ"ה סק"י) דפליג, וז"ל ונראה דה"ה דיכול להמתין עד שיגבבו, דהא עיקר הטעם משום מים שנטמאו, או משום מיאוס, וכל שנתגבבו לית לן בה. ושם (ד"ה ונראה) כתב עוד, וא"כ לא משכחת לן דין ניגוב ידים משום מים טמאים, דקודם שניים גם הידים טמאות. ולאחר שניים גם המים טהורים, וע"כ הניגוב משום מיאוס ע"כ. וכן מסיק בשו"ת אז נדברו (ח"ט סימן ס"ד) בזה"ל, גם אם נאמר דבעינן ניגוב ממש גם בנוטל מרביעית, אין שום הבדל בין המגבב במגבת, ובין מקרב [את] ידיו להמכונה [בכדי] לנגב הידים – יש כאן מעשה ניגוב ממש. ע"כ.

העולה מן הדברים: נראה דכל היכא שנתגבבו הידים מאליו, נמי מהני, דהא נטילת ידים דרבנן, וכל היכא דאיכא פלוגתא בדרבנן אזלינן להקל, כדפסק הש"ך (יו"ד סימן רמ"ז) והמשנה ברורה (סימן ק"ס סקמ"ז).¹

האם שרי לאכול לחם בידים רטובות – שלא מנטיילת ידים של חובה

(ו) **וראה** בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סימן נ"ג) שכתב, שאין האיסור אכילה דקודם ניגוב איסור ממש, דלרש"י (סוטה - ה"ל) הוא משום מיאוס.²

ה. והובא בשונה הלכות (סימן קנ"ח ס"ט).

ו. וראה בקובץ מה טובו אהליך יעקב [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (ח"ה עמ' קיג אות מו) האם אפשר לנגב את הידים במכונת ייבוש. והשיב הגאון רבי נתן קופשיץ שליט"א 'אני מסופק בזה'. ע"כ. ולדברינו נפשט הספק.

ז. וברש"י (ד"ה כל) כתב, כל האוכל בלי ניגוב ידים, דבר מאוס הוא, וחשיב כטומאה וכו', אלמא דבר מיאוס קרי טומאה ע"כ.

הרי לן דלא איירינן כלל מטומאה אלא ממיאוס, כדמצינו בפסוק ביחזקאל (שם יב) ועגת שעורים תאכלנה, והיא בגללי צואת האדם תעוגנה לעיניהם. ביאור הדברים כדפירש המצודות דוד, העוגה - החררה תיאפה על גחלים הנעשים מגללי צואת אדם שהדליקום

עח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

והט"ז (סימן קנ"ס סקי"ג) כתב, שטעם זה הוא העיקר". ו'חזינן דלא סגי לאסור בידים לחות שלא ע"י נטילה', וכן לא במטביל ידיו משום דאינו מאוס כ"כ שיהיה בזה איסור דבל תשקצו, 'ולכן רק בצירוף טומאה דהחמירו בשעת נטילה אסרו'. ואף להב"י (שם ד"ה כמנ המדכי - הנ"ל) דהוא משום טומאה דמים ראשונים, דאף שנטהרו ע"י השניים החמירו לכתחילה שיהיה בניגוב, מ"מ אין זה איסור ממש". וגם בלשון הגמ' לא נאמר איסור, אלא כאילו אוכל לחם טמא, שודאי אין הכונה כאוכל לחם טמא דתרומה וקודש, אלא כאוכל לחם טמא דחולין, שאין זה דבר אסור ממש, רק לחברים האוכלים חוליהן בטהרה. ע"כ. מדבריו למדנו דהידים רטובות נאסרו, רק בצירוף שהוא מחמת טומאה דנטילה.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

באש אחר שנתייבשו. וזה יהיה לסימן שכן יאכלו בנ"י את לחמם מאוס, במקומות אשר אדיחם שם בגולה, כי לא יוכלו לשמרם בנקיות מפני היותם גולים, כי חררה האפויה על גללי צואה הוי דבר נמאס.

ח. דהביא הט"ז לדברי המהרש"ל שכתב על דברי הב"י (סו"ס קנ"ח ד"ה כתב המדכי - הנ"ל) דהוא משום טומאה, דלא דיבר נכונה [הב"י], כי הניגוב הוא תיקון חכמים ומשום מיאוס כדברי רש"י (סוטה ד, ב ד"ה כל - הנ"ל), ולא תקנוהו אלא בנטילת ידים, אבל בטבילת ידים שבא מצד טבילת גופו שהיא דאורייתא לא תקנו מידי. ע"כ. והובא במשנה ברורה (שם סקמ"ו), דטבילת הידים הוי כעין טהרה דאורייתא של טבילת הגוף, ושם בודאי אין צריך ניגוב, ולכן גם בטבילת ידים לא תיקנו ניגוב. ע"כ.

ט. והוסיף, דאף אם החשיבו את האוכל בשעת אכילה לטהור, מצד הנטילה, הא אין זה איסור ממש כיון שאין זה דבר האסור לכל, ומסתבר דלא יהיה עבריינ ע"ז [אם לא ינגב], אבל כשאוכל בלי נט"י כלל, הוא עבריינ וכו'. ע"כ.

סימן יח ♦ האם פסולי עדות כגון קטן נאמנים כדין עד אחד נגד רוב _____ עט

סימן יח

האם פסולי עדות כגון קטן נאמנים כדין עד אחד נגד רוב

בס"ד, יומא חמישאה למעשה בראשית לסדר קרח
כ"ו לחודש שבו ניתנה תורה ה'תש"פ

כבוד הרה"ג רבי מרדכי צבי הלוי ציון שליט"א
ר"מ ישיבת עטרת כהנים ומלפנים רב בבפולו - ניו יארק
אחר מבוא הברכה והשלום

שאלותיו הגיעוני, ובעזה"י אשתדל להשיב כפי מיסת הפנאי.

ע"ד שאלתו, האם מותר לסמוך על עובד זר שיאמר לזקן אם אתמול ספר
ספירת העומר.

אופן השאלה: ישנם זקנים הנמצאים בבידוד בגלל הנגיף רח"ל – עם עובד זר,
וכיון שאין הזקן הולך לבית המדרש, אזי מסופק האם ספר אתמול, או
כמה ימים לעומר ספרו אתמול.

תשובה: בשו"ת בירורי חיים (מ"ה עמ' מז) הבאנו ע"ד נסתפק אם אמר רצה
בברהמ"ז, ובנו הקטן או אשתו אומרים לו דברור להם שהזכיר את
מעין המאורע, האם נאמנים הם כדין עד אחד כנגד הרוב, שהרי הרגל לשונו
הוי מדין רוב.

(א) **נראה** פשוט שהן הקטן והן אשתו נאמנים לומר שאמר רצה בברהמ"ז,
דאין זה מדין עדות כלל.

ובדומה לזה מצינו לענין משלוח מנות, דהובא בשו"ת בנין ציון [להגאון רבי
יעקב עטלינגר זצ"ל, בעל הערוך לנר] (סימן מ"ד) נסתפק, כיון דהכא
כתיב (אסתר ט, כג) ומשלח מנות, נימא דדוקא בעינן על ידי שליחות, אבל על
ידי נתינה [בעצמו] לא.

בתשובות מהר"י אסאד הנקרא ג"כ יהודה יעלה (אורח חיים סימן ר"ז) נשאל, אם
יוצאים ידי חובת משלוח מנות כששלחו על ידי גוי [כיון דהרי

אין שליחות לעכו"ם], והשיב דאע"ג דבכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו, קמ"ל קרא דשלוחו שוה ממש כמו על ידי עצמו. אי נמי, לפי שתכלית כוונתם במצוה זו לקרב הלבבות לאהבת ריעים, "לכן יותר דרך כבוד הוא על ידי שלוחו" ודיבר הכתוב בהוה באורח ארעא, אבל פשיטא דאין צריך כאן דין שליחות, אלא דדרך כבוד הוא יותר על ידי שליח ותו לא מידי, ומעשים בכל יום ששולחים 'משלוח מנות' על ידי קטנים ועל ידי עכו"ם. וכן כתוב בספר החיים [להגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל].

וע"ז הדרך נימא אנן בנד"ד, ודאי דמהני מה שאשתו או בנו הקטן, אומרים לו ששמעו שאמר רצה, דאין לזה כלל גדר של עדות.

(ב) **ועתה** הראוני שכן כתב להדיא בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"צ עמ' ריג הערה יז) מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל, וז"ל ואם מסופק אם הזכיר מעין המאורע וקטן אומר לו שאמנם הזכיר, י"ל דאם כי אין הקטן נאמן להעיד בקטנותו, מ"מ אין זה שייך לדיני עדות, אלא רק גילוי מילתא בעלמא*. והחזקה דסירכא דלישניה אזיל ונקיט אינה חזקה גמורה, ולכן הוא נאמן ע"כ, וברוך שכוונתי.

וכיוצא בזה סבירא ליה להגרי"ש אלישיב זצ"ל, והוא לו בקובץ אגרתא דחדוותא להגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א (ח"ד עמ' כה אות כ), ביקשתי שישאלו את מרן הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] במי שאינו זוכר אם

א. א"ה: וראיה לדבר מצינו בגמ' (יבמות לט, ב) דיבם ויבמה שבאו לחלוץ ואין בי"ד מכירים אותם, אפילו קרוב או אשה נאמנים להעיד, שזהו אחיו של מת וזהו יבמתו, לפי שגילוי מילתא בעלמא הוא. והיינו שבגילוי מילתא נאמן עד אחד ואשה, ואפילו לענין דבר שבערוה כחליצה.

וראה בשו"ת התשב"ץ (ח"א סימן פג) שכתב לבאר גדר 'גילוי מילתא בעלמא', היינו דבר שקרוב להיות נודע לנו באומד הדעת כמו שמעיד זה, אלא שמכוסה ונעלם מאיתנו קצת, ואחר שגילה לנו העד את אותו כיסוי, אזי הוחזק הדבר בדעתנו כאילו נודע לנו על פי ראייתנו, מפני שכבר היתה דעתנו נוטה לזה מקודם. כמו בהכרת היבם והיבמה, שכשבאים לפנינו איש ואשה לחלוץ, בודאי דעתנו סומכת שיבם ויבמה הם, והרי זה כאילו נודע לנו באומד הדעת, ואחרי שגילה לנו העד שהם יבם ויבמה הוחזק הדבר בדעתנו כאילו ראינו, ולכן סגי בגילוי מועט כזה אפילו עפ"י קרוב או אשה. ע"כ.

סימן יח ♦ האם פסולי עדות כגון קטן נאמנים כדין עד אחד נגד רוב _____ פא

בירך ברכת המזון, ואומר בנו הקטן כי בירך, האם נאמן ובפרט בדאורייתא כשהיה בכדי שביעה. והשיב שקטן בר דעת יכול לסמוך עליו ע"כ, וצריך לומר דאינו אלא גילוי מילתא, כדלעיל. [וע"ע בספר בר אלמוגים להגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל שכתב בזה].

העוֹלָה מן הדברים: מסופק אם הזכיר מעין המאורע, נאמן קטן בר דעת לומר שהזכיר, כיון דאין זה גדר של עדות כלל².

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

ב. וכעין זה ראה בספר חשוּקֵי חמד (ברכות ד, ב) שהביא מהגרי"ש אלישיב זצ"ל, האם מהני לסמוך על 'קטן' או שעון מעורר כשומר. והשיב: דאפשר לסמוך על קטן אם הוא בר סמכא. וכמו"כ על שעון מעורר מהני. ע"כ.

סימן יט

האם מותר בשבת לרחוץ הידים בסבון נוזלי

יום ו' לחודש אשר ישועות בו מקיפות ה'תש"פ*

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

שאלה: ע"ד שאלתו, האם מותר בשבת לרחוץ הידים בסבון נוזלי.

אופן השאלה: בימים אלו שהנגיף מתפשט רח"ל, ואנשי הרפואה דורשים כל הזמן לרחוץ את הידים – לשמור על הגיינה מפני הנגיף.

תשובה: הנה בשו"ת מהרש"ם (מ"א סימן ק"מ) כתב, לאסור להשתמש בסבון מפני שהוא מוליד את הקצף. עיי"ש. ובערוך השלחן (סימן שכ"ו ס"א) כתב, יש שמכנים מעש"ק בורית שניתך [סבון נוזלי] שקורין מוליענע"ס [קצף], ומותר בזה לנקות את הידים. ע"כ. וכיוב"ז הביא בכף החיים (שם סקמ"ג) מהבן איש חי (פר' יתרו אות טו) לדללו מעש"ק עיי"ש.

וכבר מאז נשאלתי הרי גם אם ידלל את המים מעש"ק, הרי כשיבא להשתמש עמהם בשבת, יתוסף הקצף, וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם. ואמרתי לתרץ בפשיטות, הרי באיסור מוליד מצינו בשו"ע (סימן ש"כ ס"ט) לענין קרח ושלג דאין מרסקין אותם כדי שיזובו מימיו – [ובמשנה ברורה (סקל"ג) דדמי למלאכה שבורא המים הללו], אבל נותן הוא לתוך כוס של יין או מים והוא נימוח מאליו ואינו חושש. ובמשנה ברורה (סקל"ד) כתב דכיון שנתערב במה שבתוך הכוס ואינו בעין, לא גזרו בה כלל ע"כ, וכיון שכן ה"ה בנד"ד מכיון שדיללוהו לא יהיה ניכר כ"כ שרי. ² אולם בספר גינת ורדים (כלל ג' סו"ס י"ד) העלה דמכל מקום מותר, כיון דאינו מתקיים. עיי"ש. וע"ע בשו"ת אגרות משה (או"ח סימן קי"ג) שכתב לאסור מצד ממחק עיי"ש, ובקובץ תשובות להגרי"ש אלישיב (מ"א סימן לא) כתב דדבריו צ"ע וקשה לירד לסוף דעתו. וסיים וכבר התירו את הדבר ע"כ.

א. יוד"ר דאדמו"ר רבי אהרן ראטה משומרי אמונים זצ"ל מח"ס שלחן הטהור.

ב. ברם, ראיתי בספר מנוחת אמת להגר"מ גרוס שליט"א (עמ' רלג סכ"ז) שכתב, דלא ישתמש בסבון אא"כ הוא נוזלי ביותר ואינו מעלה בועות. ע"כ. וע"ע בספרו שיעורי טהרה (עמ' תיט ד"ה רחיצה) שהעלה דבסבון נוזלי מותר. ע"כ.

ואני העני רגיל להורות בביתי להחמיר¹ בסבון אא"כ דיללוהו מעש"ק, אולם בנד"ד דהוי צורך בריאות ודאי דיש יותר מקום להקל².

ג. בספר מנחת שבת (סימן ע"ב סקט"ז) הביא מספר זכרון טוב שכתב בשם הרב הצדיק הקדוש ה"ר יצחק זצ"ל מנעסכ"ז שסיפר אשר אביו הרב הגאון הקדוש ה"ר מרדכי מנעסכ"ז היה מחמיר בהלכות פסח וכו' [וע"ע להלן (עמ' קב ועמ' תקח) בזה], ושהרב הקדוש מבארדיטשוב ז"ל בעל קדושת לוי היה מחמיר בהלכות שבת יותר מזה מאוד. ע"כ. וכן כתב בהנהגות ישרות שבסוף ספר מאור עינים (אות יד). [וע"ע בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' תקסד) בזה].

ד. וכבר מצינו אצל גדולי הדורות היאך החמירו בדין פקוח נפש, זהירות אחר זהירות אף שהדבר היה גובל בלאוים שיש עליהם כרת וסקילה. והוא לו בספר תנועת המוסר להרב דוב כץ ז"ל היו"ל בשנת תשי"ח מהדורה ג' (ח"א עמ' קנז ד"ה בגלל), מה שהובא על הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל, בשנת תר"ח, ומגיפת החולירע בתוקפה. רבי ישראל זצ"ל אסף כששים שבעים צעירים יראים ולומדים, וסידר מהם תורנים שיהיו מוכנים להגיש עזרה תכופה, בכל מקום ובכל זמן שידרש. עם כל הסכנה הגדולה הכרוכה בדבר, היה גם הוא בעצמו מופיע בכל מקום ומזרז את העבודה. בעיקר, היה מבקר בערבי שבתות ובשבתות, בחששו שלא יבואו לידי רשלנות בגלל קדושת השבת. מטעם פיקוח נפש הקיל מאוד במאכלים ובמלאכת שבת - הוא ציווה להם לעשות בשבתות את כל העבודות כמו בחול, ודוקא בעצמם ולא ע"י נכרי [ראה פלוגתת השו"ע והרמ"א (סימן שכ"ח ס"ב) - ובשו"ת בירורי חיים (ח"ז עמ' קצט) מה שכתבנו בזה], והיה עומד ע"ז בתקיפות רבה.

בנו הרב ר' יצחק מספר, פעם אחת אירע שנחלה ל"ע בכניסת השבת נכד הר' יוסף חלפן שהיה מהזקנים והיראים, ובאו התורנים מהאברכים הנ"ל, ואמר הרב ר' יעקב דימיצינר 'אנחנו לא נשנה מציווי אדמו"ר [רבי ישראל מסלנט] ולא נניח בשום אופן לעשות ע"י עכו"ם. ומה נעשה עם הישיש הר' יוסף חלפן, לכן שלחו אותו לביהמ"ד, והם בקעו עצים וחממו מים והכינו מיחם'. וכאשר היה השעה שש וראו שאין סכנה הלכו וכו'. אחר איזה ימים בא הר' יוסף חלפן ונתן תודה שהצלנו אותו [את נכדו] ממות. וגער עליו רבי ישראל 'מה לך להודות, ה' רצה, לכן נתרפא'.

אח"כ אמר הר' יוסף חלפן, 'אבקש מחילה, מי אנכי לומר לפניכם, רק האברכים הנ"ל הם הרי מפארי עירנו, והם מחללים שבת יותר מדאי'. ואדמו"ר, כאשר ירא אולי מפני זה יתרשלו במלאכתם, אף שמעולם לא זלזל בכבוד שום אדם, ומכ"ש שלא אמר בלשון 'אתה' (וכידוע אשר לא סיפר בשבח עצמו מעולם, וכ"ש דכ"ש שלא סיפר מנפלאות עצמו וכו'), התחיל להשיב בכעס, אשר מעולם לא ראו אותו בכעס כזה, כי זה היה למען הצלת אלפי נפשות מישראל, ...האמת תאמר לי מה מותר ומה אסור, אנכי לקחתי שבעים אברכים לעסוק בחולים כל הזמן, והבטחתי לאבותיהם שאחזירם בשלמות כולם בעז"ה, וכן היה שהיו כולם בריאים, ולא נחלה שום אחד מהן ומהמתעסקים האחרים, תעשה אתה כן. התעשה כזאת?, אח"כ תיכף חליץ הר' יוסף חלפן מנעליו וישב על הקרקע וביקש מחילה.

סימן כ

האם אפשר לצרף חלה מהשכן ללחם משנה, בעיתוי של הנגיף

לכבוד ידידי הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

שאלה: ע"ד שאלתו, האם אפשר לצרף חלה מהשכן ללחם משנה, בעיתוי של הנגיף.

צדדי השאלה: מכיון שמקפיד שלא לאכול מאחרים בעיתוי של הנגיף.

תשובה: נראה דמ"מ עדיין חשיב אוכל, וכיון שכן ראוי לצירוף ללחם משנה.

וכעין זה נזכרתי מה שכתבנו למע"כ בספר בירורי חיים (מ"ג עמ' תתכ"ט-תתכ"ח) ע"ד השולח מנות לחבירו שבו מנה אחת של בשר ומנה אחת של גבינה קשה, ובאופן שאין אפשרות לאכול תרומתו ביום דפורים, כיון שצריך להמתין שש שעות אחר אכילת גבינה קשה כמבואר בשו"ע (יו"ד סימן פ"ט ס"ז), דמה דעתה אינו יכול המקבל לאכול אינו אלא כאריה דאיסורא דרביע עליה לאותה שעה, ומאחר דהא איכא הרווחת המקבל, וכמו"כ נתרבתה הריעות, יצא.

וראה בשו"ת קנין תורה (ס"ז סימן נ"ה) שכבר כתב דאף אם שלח לחבירו מין מאכל שמחמת בריאות אינו אוכלו [המקבל], יצא ידי חובתו, כיון דיכול לכבד לבני ביתו ולאורחיו, אף שהוא עצמו אינו יכול לאוכלו. יודמי לשולח מאכל חלבי, בשעה שחבירו אחר אכילת בשר, דאף שעד סוף היום לא יוכל לאכול חלבי, מכל מקום ודאי יצא ידי חובתו עיי"ש.

העולה מן הדברים: אפשר לצרף חלה מהשכן ללחם משנה בעיתוי של הנגיף, דמ"מ עדיין חשיב אוכל.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

רבי ישראל זצ"ל היה מזהיר את הקהל שישמעו לעצת הרופאים, באשר זו היא גם חובת התורה, והחמיר בזה כ"כ עד שהוציאו כרוז שכל האוכל דגים - שהיה אסור עפ"י צו הרופאים, כאוכל חזיר. והנה אחד מנכבדי וילנא הרב ר' יצחק בהרב ר' זלמן בא אליו בשאלה, בהיות שהוא מעודו מדקדק בדגים לכבוד שבת, ועתה בישלם בעצמו האם מותר לו לטעום מן המרק, והשיב לו ר' ישראל שיחד עם הדג יקנה חזיר ויאכלם, כלומר שטעימת המרק, כמוה כאכילת חזיר. ע"כ.

סימן כא

האם מותר לגוי למדוד חום בשבת במקום ציבורי

לכבוד ידידי הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החדש

ע"ד שאלתו, האם מותר לגוי למדוד חום בשבת, בכדי להיכנס למקום ציבורי.

תשובה: כבר נשאלתי בעש"ק זה ע"י בעל שמחה שנולד לו בן זכר, וביקש לידע האם מותר לו להיכנס לבי"ח מעייני הישועה בכדי לבקר את בני ביתו תחי' והרך הנולד [שלא שוחרר מפני צהבת ילודים] לרפוא"ש, באופן זה.

והשבתי דהגוי עושה מלאכת עצמו, עושה בנאמנות את תפקידו, ואין לו לישראל שום שייכות עם פעולתו. ובביאור הענין, הא איירי בשבות לצורך מצוה, כיון דהמידה לא אסרו אלא משום עובדא דחול כדלהלן, וכל זה נעשה אך בשביל צורך היולדת שהיא עדיין בגדר חולה.

וביסוד הדבר, בשו"ע (סימן ט"ו ס"ו) מותר למדוד בשבת מדידה של מצוה, כגון למדוד אם יש במקוה ארבעים סאה, ולמדוד אזור מי שהוא חולה...דהוי מדידה של מצוה. וכתב המשנה ברורה (סקל"ו) של מצוה, דמדידה רפואה היא, ורפואת הגוף מצוה היא, וגזירת שחיקת סממנים לא שייך בזה. ע"כ.

ראה בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"א עמ' תרכט הערה ג') שהביא מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל ע"ד מה שכתב בשערי תשובה (סו"ס טז) דאמת מידה של אומנים חשיב מוקצה מחמת חסרון כיס, מ"מ מדידת חום שאני, דהרי איסור מדידה הוא משום עובדא דחול, מפני שבדרך כלל רגילים למדוד בשעה שעסוקים במשא ומתן של מקח וממכר – עיין בשו"ע (סימן טכ"ג ס"א) ובמשנה ברורה (סק"ג-ד), משא"כ הכא שהוא רק לידע מידת חום של איש מסויים בזמן מסויים. וגם הדבר נודע רק לאיש זה בלבד, מהיכא תיתי נימא דהוי עובדין דחול וכו'. ואף דתרופות חשיב מוקצה [וראה בשו"ת בירורי

פו _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

חיים (מ"ו עמ' קלד) בזה], היינו משום דרפואה הוי איסור שלא התירו אלא לצורך חולה, משא"כ מדידה זו אין בה משום רפואה, הרי זה חשיב ככלי שמלאכתו להיתר ואין לחוש בזה למוקצה. ע"כ.

ובן כתבו להתיר למדוד חום בשבת, בשו"ת מהר"י שטייף (סימן קכ"ג), ושו"ת אגרות משה (או"ח ס"א סימן קכ"ט), ושו"ת מנחת יצחק (מ"ג סימן קמ"ז), ושו"ת חלקת יעקב (מ"ג סימן כד), שו"ת אור לציון (מ"ז פל"ו, יג), שו"ת להורות נתן (מ"ה סימן י"ט), שו"ת יביע אומר (מ"ט או"ח סימן קס אות קט), חזון עובדיה – שבת (מ"ג עמ' פג), ושו"ת ציץ אליעזר (חי"א סימן ל"ח). וממילא יכול למדוד חום בשבת ע"י מד חום ע"י כספית, לא דגיטלי, כמ"ש בפשיטות בשו"ת משנה הלכות (חי"א סימן רנ"ט), ושו"ת יחיה דעת (מ"ד סימן כ"ט)*.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

*. וכשרוצה למדוד שוב, מותר לו להוריד את הכספית בשבת, כדהובא בשו"ת באר משה (ח"ו סימן נ"ו), ושו"ת ציץ אליעזר (חי"א סימן ל"ח), ושו"ת אז נדברו (ח"א סימן ס"ב - ח"ד סימן ל"ה), וספר ארחות שבת (כ, קסו).

סימן כב • ראה אילנות מלבלבים, האם ימתין שייפסק הנגיף בכדי לברך ברוב עם . פז

סימן כב

ראה אילנות מלבלבים, האם ימתין שייפסק הנגיף בכדי לברך ברוב עם

לכבוד ידידי הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

שאלה: ע"ד שאלתו, רואה בתחילת ניסן את האילנות, האם ימתין שתיפסק המגיפה בכדי לברך ברוב עם.

תשובה: כבר כתבנו בספר לקט הלכות (מ"א עמ' יא אות ד') דנראה פשוט דמטעמא דזריזין מקדימין למצוות יקדים לברך מיד בר"ח.

וראה בפסקי תשובות (סימן רכ"ו הערה י') שהביא, שהיו גדולי ישראל שכך נהגו לברך מיד. ברם היו שנזהרו לברך ברכה זו דוקא במנין, כמובא בספר מועד לכל חי (סימן א' אות ו'), וכשידעו על תאריך מסויים דאזי איכא כנופיא ויברכו ברוב עם הדרת מלך, המתינו. וכגון זקנו אדמו"ר בעל החלקת יהושע מביאלא זצ"ל המתין מלברך עד אור ליום י"ד ניסן בעת שאיבת מים שלנו, דאז יצא מחוץ לעיר ובירכה. ויש שהמתינו לברך עד חול המועד.^א

וראיתי בספר בית הבחירה להגאון רבי אברהם חמוי זצ"ל [היו"ל בליוורנו שנת 'והתענגו על'] (דף כ, ז אות ה') שכתב בזה"ל, ימהר לקיים מצוה זו תיכף בימים ראשונים של ניסן^ב, כי זריזין מקדימין למצוות, ודבר בעיתו מה טוב, ואם לא יוכל מפני טירדת צורך החג, לפחות בחול המועד לא יעבור מלברכה והמברך מתברך. ע"כ.

העולה מן הדברים: יקדים לברך ברכת האילנות מיד בר"ח, ולא ימתין לעצירת המגיפה, כיון דזריזין מקדימין למצוות.

בברכה מרובה: **חיים שלום הלוי סגל**

א. אולם עתה חזיתי דיש הנוהגין לברך דוקא ביום שביעי של פסח, וטעמם דכתב בספר בן איש חי דהטעם דמברכים האי ברכתא ביומי ניסן, משום שמסוגל לברר בו טפי ניצוצות הקדושה, כי בו יצאו ישראל ברכוש גדול (בראשית טו, יד), הם הניצוצות שנטלו ממצרים דכתיב (שמות יב, לו) וינצלו את מצרים. וגמר התיקון הוא בשביעי של פסח, דבו היה ביטול הרע הוי כליון דמצרים, להכי זמן זה מוכשר להעלות ניצוצות הקדושה, בזמן ביטול הרע, ובירור הטוב (קובץ אגרתא דחדוותא חי"ד עמ' קסג אות יב).

ב. עיין רש"י (יבמות צג, א ד"ה עד) אם בא לחזור קודם ניסן שאז האילנות מוציאים וכו' עיי"ש.

סימן כג

הנמצא בבידוד, האם יצא לברכת האילנות

לכבוד ידידי הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס גם אני אורך, ופרדס יוסף החדש

ע"ד שאלתו, אדם הנמצא בבידוד מפני הנגיף, האם יצא לברכת האילנות.

תשובה: בשו"ע (סימן כ"ו) כתב, היוצא בימי ניסן וראה אילנות שמוציאין פרח, אומר בא"ה אמ"ה שלא חיסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות וכו' עיי"ש, וכיון שאנשי הרפואה אסרו לצאת, א"כ הרי לא ראה את האילנות, וכל שלא ראה אינו צריך לברך, ואינו מחוייב לצאת על מנת לראות. וכיוצא בזה כבר דייק מו"ר הגאון רבי נתן געשטטנער זצ"ל בשו"ת להורות נתן (ח"א סימן כ"ז)^א, אהא דאיתא בגמ' (סנהדרין מג, ב) ואיפסק בשו"ע (סימן מכו) 'הרואה' לבנה בחידושה מברך אשר במאמרו ברא שחקים וכו' ע"כ, ומי שאינו רואה את הלבנה ואינו נהנה ממנה אינו חייב לברך, ואם התכסו השמים בעבים כל ימי חידוש הלבנה, או שהיה כלוא בבית אינו חייב לברך וכו' ע"כ.

ומעתה אתי שפיר נמי מה שכתב בקובץ פסקי בושם [היו"ל ע"י מכון גם אני אורך] להגאון רבי מאיר ברנדסדורפר זצ"ל (עמ' סט אות כג) לא נהגו לחזור לברך על אילנות שמחוץ לעיר דוקא^ב עיי"ש, ולהאמור דכל שאינו רואה אינו מחוייב, א"כ אף הכא אינו רואה את האילנות מחוץ לעיר, ותו אינו מחוייב.

העולה מן הדברים: אדם שנמצא בבידוד, לא יצא לברכת האילנות, כיון שכל שלא ראה לא נתחייב.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

א. והובא בספר בירורי חיים (ח"א עמ' קמה-קמו).

ב. בספר מורה באצבע (אות קצח) כתב לברך על שני אילנות, וכ"כ בכף החיים (סימן רכ"ו אות א-ב), ושכן הוא לשון הגמ' 'אילני דמלבלבי' שהוא לשון רבים, ומיעוט רבים שנים [וכ"ה לשון השו"ע דידן בנוסח הברכה]. עיי"ש. אך הסכמת הפוסקים שאינו לעיכובא אלא להידור ולכתחילה, דהרבה מצינו בגמ' דאיתא בלשון רבים, ומ"מ אין הכוונה דוקא למיעוט רבים שנים, וכדמצינו בברכת הרים וגבעות ומלכים וכו'. וראה עוד מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"א עמ' יח הערה ח') בזה.

סימן כד

הגעלת כלי חמץ לפסח בבית

יומא תנינא למעשה בראשית

י"ב לחודש אשר ישועות בו מקיפות ה'תש"פ

לכבוד תלמידי הבה"ח בנימין מרגליות נ"ו
מלומדי למד ישיבתינו כנסת מרדכי - סאדיגורה

אחר מבוא הברכה והשלום

שאלה: ע"ד שאלתו, היאך סדר הגעלת כלי חמץ לפסח בבית.

אופן השאלה: בשנים כתיקונם יש עמדות הכשרה בכל העיר, להגעיל הכלים כדת וכדין, אבל עתה שיושבים על מסגר ובריה בבתים, אין יוצא ואין בא, אזי נאלצים להכשיר בבית.

תשובה: (א) כתב השו"ע (סימן תנ"ז ס"א) יש לזהר להגעיל קודם שעה חמישית, בכדי שלא יצטרך לדקדק אם הכלים בני יומן או לאו. או אם יש ששים במים נגד כלי שמגעיל או לאו וכו'. וכן כדי שלא יצטרך להגעיל היורה הגדולה שמגעילים בה תחילה וסוף. ובמשנה ברורה (סק"י) כתב, רצונו לומר דאם יגעיל לאחר זמן איסור, צריך להגעיל מתחילה היורה שמגעיל בה הכלים – אם היא בת יומא (שעה"ס סק"ט), וישפוך מי הגעלה לחוץ, וירתיח בה מים אחרים ויכניס בתוכה את הכלים ע"כ, מדבריו למדנו דכל שאינו בן יומו אין צריך להגעיל היורה מתחילה.

ובמו"כ כתב המשנה ברורה שם... אם מגעיל הכלים קודם זמן האיסור, אין צריך להגעיל היורה בתחילה, דאז הוא נותן טעם בר נותן טעם דהיתירא עיי"ש.

ומ"מ נהגו דאף בכלי שאינו בן יומו להגעיל מתחילה את היורה שמגעילים בה. וכמבואר במשנה ברורה (סס סוס"ק י"ג) בזה"ל 'אבל כבר נהגו לכתחילה להחמיר בכל החומרות, ואפילו אם מגעיל בשעה רביעית או קודם'

(מג"א סק"ו וז"ס ס"ד). ובשעה"צ (סקט"ו) הביא עוד מהפרי חדש (ס"ד) שכתב, דאף היורה שמגעילין בה, נוהגים להגעיל אותה מקודם אף כשהיא אינה בת יומא. ע"כ. וכבר כתב כן בשו"ע הרב (שס סכ"א), וז"ל נהגו במדינות אלו להחמיר להגעיל היורה תחילה אף אם אינה בת יומא, ומגעיל בתוכה קודם שעה חמישית. וכן נהגו שלא להגעיל שום כלי כשהוא בן יומו אף שהוא יחידי – ויש במים יותר משישים כנגדו וכו', גזירה שמא יבואו להגעיל כלי הבלוע משאר איסורי תורה כשהוא בן יומו ולא ידקדקו אם יש במים ששים כנגדו ע"כ. מדבריהם למדנו, דרך מצד המנהג הוא דבעינן להגעיל את היורה.

היאך פדר ההגעלה

(ב) **בשו"ע** (סימן מנ"ז ס"ו) כלי גדול שאינו יכול להכניסו לתוך כלי אחר מחמת גדלו, עושה שפה לפיו בטיט כדי שיתמלא היטב ויגיעו המים בשפתו, וממלאו מים ומרתיחו. או יקח אבן רותחת או לפיד אש [ברזל מלובן] וישליכנו לתוכו בעודו רותח, ומתוך כך ירתיחו המים יותר ויעלו על שפתו. ובמשנה ברורה (סקט"ט) כתב, פירוש שרוצה להכשירו וחושש שמא יש על שפתו בליעת חמץ במקום שאין המים עולים שם, צריך לעשות לו שפה או אבן רותח. ע"כ.

מטרת הטלת אבן רותחת

ומטרת הטלת האבן הרותחת בכדי להרים את המים שיזובו תוך כדי רתיחתן על שפת הכלי, [וכן על דופני הכלי מבחוץ] דבאופן זה מתכשר הכלי. וכן כתב בספר פסקי תשובות (סימן מנ"ז אות יא) ...וכשהוא מלא על גדותיו ישליך לתוכה אבן או ברזל רותחת ויזובו המים על דופני הכלי מבחוץ וכו'. או יוכל לערות בעת רתיחת המים בפנים, לערות מים רותחים מכלי ראשון על צדו החיצוני במקום שניתז שם האיסור. ע"כ.

וראה בספר הגעלת כלים (פי"א הערה ל') שכתב, דלמעשה סגי שהאבן או הברזל חמים יותר מחום המים, ואינן צריכים להיות מלובנים דוקא, דהעיקר שלא יצננו את המים [כמבואר במשנה ברורה (שס סקל"ג) דאבן צוננת מצננת את המים]. וכמו"כ יש ליזהר להניח האבן בנחת ולא בזריקה, כי בזריקה לא יעלו המים על שפתו בכל המקומות. ע"כ.

גם בלי אבן רותחת שייך להגיע ליעד ההכשרה

ולאור זה הציע ידידי הרה"ג רבי אברהם חן שליט"א, דיכול להרתיח מים בדוד עד קצה הכלי למעלה, ולצד זה גם ירתיח מיחם מים [שבו עושים מים לקפה בכל ימות השנה], ואזי ימלא ממנו לתוך הדוד הגדול, וכשהכל רותח הושלם ההכשרה. ותו לא צריך אבן מלובן. ועיצה זו, לא היתה בכדי שיעשה כ"כ בימים הקדמונים, משא"כ כהיום דהפריטים נגישים וקרובים, היינו מיחם המים קרוב שיכול לשפוך ממנו על אתר לתוך הדוד שעל גבי הגז הבוער.

(ג) **וכך** יהיה הסדר למעשה, אם צריך להשתמש בכלי גדול בכדי להכשיר בו אזי א' ימלא מים על כל גדותיו עד שירתחו, אבל אינו צריך ליתן בכלי זה שמכשיר בו אבן מלובנת כדמבואר במשנה ברורה (שס סקט"ט) בזה"ל, 'אבל בתחילה קודם שמכשיר הכלים, ומכשיר היורה תחילה מן האיסור שבו, אין צריך לעשות לו שפה' ע"כ, ובביאור הדבר נראה לומר כיון דכל ענין הכשרת היורה אינו מן הדין, וכאמור אך משום דנהגו להחמיר, א"כ על זה לא נהגו להחמיר^א.

ב] **ואח"כ** שופך את המים למקום נקי שאין בו חמץ כלל^ב. ג] ושוטף את הכלי במים צוננים כמבואר בשו"ע (שס ס"ו)^ד. ד] ושוב ימלא מים על כל גדותיו, וכשזה ירתיח מטיל אבן בנחת לתוך הכלי. או ישפוך מקומקום מים רותחים אל תוך הכלי בכדי שיגיע גם על שפת הכלי. ה] ועתה יוכל להתחיל להכשיר את כלי החמץ לפסח^ה.

א. וידידי הרה"ג רבי אברהם חן שליט"א הוסיף טעם לשבח, דאפשר דבימים ההם היו שפתי הכלי מאוד עבים, ולכן חששו שלא הגיע המים לשפת הכלי.

ב. דאם ישפוך לתוך מקום שיש בו חמץ, אזי הבל חום המים עם החמץ עולה בחזרה אל הכלי.

ג. נוהגין לשטוף הכלי במים קרים אחר ההגעלה מיד. ובמשנה ברורה (שם סקל"ד) בכדי שלא יחזור ויבלע ממים רותחין שעליהם שיש בהם פליטת חמץ. ומ"מ בדיעבד אף אם לא שטף כלל, אין לחוש וכו'. ע"כ.

ד. וכעין זה ראיתי שכתב בספר שערי ימי הפסח (עמ' עח אות ה') בזה"ל, הכנת כלי הגעלה: א] יש להכין סיר גדול או דוד שיכול להכיל גם כלי גדול יותר שצריך להגעיל.

צב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

אמרו רז"ל (ראש השנה יא, א) בניסן נגאלו, ובניסן עתידין ליגאל, ונזכה במהרה
לכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מילמא פר' נשלם פרשה ח').

ובהאי שתא נזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים בתוככי ציון וירושלים.

בברכה מרובה

חג כשר ושמח

חיים שלום הלוי סגל

ואם הדוד הוא כלי חמץ, ב] יש להכשירו מקודם ע"י שימלאוהו מים וירתיחם עד שיגלשו
על כל גדותיו, ג] וישפכו את המים האלו, ד] וישטפו הסיר במים קרים. ה] ושוב ירתיחו
בסיר זה מים חדשים בשביל הגעלת [כלי החמץ] לפסח. ואם יש לו מכסה יש להכשיר
גם אותו. ו] ואם רוצה אח"כ להשתמש בכלי ההוא שהגעיל בו כדי לבשל בו אוכל לפסח,
אז אחר גמר ההגעלה ישפוך את מי ההגעלה, ושוב ימלא אותו מים וירתיחם עד שיגלשו
על גדותיו, כדי להכשירו לפסח. ע"כ.

סימן כה

הגעלת כלים חדשים

יומא תנינא למעשה בראשית

י"ב לחודש אשר ישועות בו מקיפות ה'תש"פ

שאלה: האם יש איזה אופן להקל בהגעלת כלים חדשים, בימים אלו שנגיף הקורונה מתפשט רח"ל.

אביא הנה מכתב ששלחתי לבני משפחת כהן תחי' עם פטירת אביהם האי גברא רבא ויקירא תלמיד חכם מפורסם הרב הגאון רבי צבי כהן זצ"ל מח"ס 'הגעלת כלים', אמרתי אעלה עלי גליון אחד מהדברים ששוחחתי עמו בשלהי תמוז ה'תשע"א בארוכה.

הסתלקותו ביום ט"ו בשבט נשמעה בכל קצוי ארץ כרעם ביום בהיר, כיון דאדם גדול זה עדיין היה במיטבו, בשיא כוחו ומירצו. וזכה בחייו לחבר חמישים ספרים, וחלק גדול מספריו נהפכו לנכסי צאן ברזל בכמה וכמה הילכתא גבירתא. וזכה שהיה גברא דמריה סייעא (יומא נכ, ז), וזה חלקו מכל עמלו, שנשאר בהאי עלמא לנצח נצחים, זכות הלומדים הרבים בספריו תגן בעדו, ויהיה מליץ יושר על בניו הרבנים הגאונים שליט"א וכל משפחתו.

שאלה: האם בזמנינו צריך להגעיל כלים חדשים.

יפוד השאלה: האם כהיום עדיין מורחים בשומן מן החי.

תשובה: השיבני, דגם אם מורחים בשומן מן החי, מ"מ כיון דמרגע הראשון של המריחה ברובו הוי טעם פגום, וכל שאינו טעם לשבח לא בעינן הגעלה. ואמר דשוחח בענינא דא עם הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל, ואמר הגר"נ זצ"ל דבחזון איש איתא דאף אם מרגע הראשון נבלע טעם פגום בעינן הגעלה. ואז ביקש הרה"ג ר' צבי זצ"ל ספר חזון איש, והראה להגאון ר' ניסים זצ"ל דלא כתוב כן בחזו"א, השיב הגר"נ זצ"ל דכן קיבל מהחזו"א בעל פה דבעינן להגעיל אף אם נבלע טעם פגום מרגע הראשון.

אולם הגאון ר' צבי זצ"ל עדיין לא נח ולא שקט, ורצה לברר את הדברים עד תומם, הלך לגדולי תלמידי מרן החזו"א, בתחילה נכנס אצל הגאון הגדול רבי דוב לנדא שליט"א ראש ישיבת סלבודקא, האם כן אמר החזו"א, השיבו: שאינו יודע. ואח"כ הלך אל הגאון רבי יחזקאל ברטלר זצ"ל, והשיבו: שהחזו"א לא אמר כן מעולם.

ומכיון שהגאון ר' צבי זצ"ל נתחבט בהכרעת הדברים, נכנס אל בעל שבט הלוי זצ"ל, ואמר לו שכל אחד ינהג כמנהג רבותיו בזה.

ועוד אמר, שבקובץ מוריה הובא שהגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל מח"ס שו"ת יביע אומר והגאון רבי ישעיה נובירט זצ"ל מח"ס שמירת שבת כהלכתה גם כתבו להילכתא שטעם פגום אין צריך להגעיל.

ועתה הלך (הגאון ר' זני זצ"ל) לברר את מציאות הדברים, וביקש מהיצרן החברה בגרמניה את החומר, ומסרו לכימאי, והוברר שהחומר הבלוע היה שמן צמחי, ואם היה מן החי אזי הטעם פגום.

ולכן אמר להילכתא, דכהיום אפשר לבטל ענין הגעלת כלים, הן דכמעט ואין משתמשים עם שומן מן החי, ואף עם משתמשים הא הוי פגום, וספק אם הוא בגדר מיעוט המצוי. ובאמת בחוץ לארץ אין מגעילים כלים כלל^א. ומ"מ סיים, דמהיות טוב היכא דאפשר להגעיל בקל בלי טירחה והוצאה כספית, יגעיל הכלים^ב.

א. והגאון רבי אפרים פישל מוטצען שליט"א רב אב"ד קרית הבעש"ט פתח תקוה, אמר במשך כל השנים שהיה מו"ח האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל בחוץ לארץ, לא ידענו מדבר זה להגעיל כלים חדשים, כמו שנהוג בארץ ישראל. והוסיף ששמע מהרה"ג רבי אברהם יצחק אייזנברגר שליט"א שהאדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל אמר לו בלשון זה 'אדער דארף מען נישט כשר'ן, אדער העלפט נישט כשר'ן' [או שלא צריך להכשיר או שלא מועיל], והיינו בדרך ממה נפשך, כי את השמן מדביקים ע"י אש, ואם נקטינן שאינו נפסל מאכילה וצריך להכשירו, א"כ לא סגי בהגעלה, וצריך ליבון. אמנם החזו"א (יו"ד סו"ס מ"ד) ס"ל דמהני גם לזה הגעלה.

ב. וכעין זה כתב בספר שערי ימי הפסח (עמ' עה הערה כא) בזה"ל, אמנם היום אין נחוץ להגעיל כלים חדשים, אחר שרוב המפעלים עברו להברקה עם חומר שאינו עשוי מבעלי חיים. ומ"מ היות ויתכן שיש מפעלים ברחבי העולם שעדיין משתמשים בחומר לא כשר, אם אין טירחא או הוצאה גדולה להגעיל את הכלים, יש לעשות כן בכדי לצאת מכל חשש. ע"כ.

ועתה בימים אלו שהנגיף מתפשט רח"ל ובכל העולם מתים אלפים וריבי רבבות², וכיון דברירא דהוי טירחא נראה ודאי דאפשר להקל³ ואין צריכים להגעיל כלים חדשים.

ג. א] הנה מצינו דהחתם סופר במכתבו אל חותנו הגרע"א מיום ד' ח"י תמוז תקצ"א בעת שהיה במרחץ פשיטיאן לצורך רפואה ונחלה [עיי' דרשות חתם סופר (ח"א דף סא ע"ג באמצע הדרוש משנת תקצ"א) ובהגהות שער יוסף], וז"ל הגיעני מכתב תשובה אחד מבראד מהגאון מו"ה שלמה קלוגר, ושם נאמר כי תלי"ת שמה שקטה המגפה והרויח ה' להם, אך במשך חמשה שבועות מתו קרוב לאלפי תלמידי חכמים יראי ה' ר"ל, ומשאר ערי גאליציא [גם] קיבלתי מכתבים, וכולם מבקשים ממני שאעזור לב מו"ח הגנ"י להתפלל בעד שארית הנמצאה. ומסתמא גם לו הגיע מכתבים כאלו, מ"מ לא אמנע מה שבכוחי לעשות וכו'. ע"כ. והובא בקובץ כרם שלמה (אייר תשל"ט).

וראה בספר סדר הדורות החדש (פ"ט) בעת המגיפה בשנת תקצ"א הלך הרה"ק בעל העטרת צבי מזידטשוב זיע"א בכל יום אצל המזוזה והיה בוכה ואומר הריני כפרת ישראל והריני מוסר עצמי למיתה שינצלו ישראל מהמגיפה, ותעל שוועתו אל האלוקים, ביום השבת ז' תמוז תקצ"א נחלה במחלת החלירע, ואור ליום הרביעי י"א תמוז שבה רוחו השמימה, והמגפה נעצרה. ע"כ. והובא גם בספר צבי לצדיק - תולדות בעל עטרת צבי (פי"ד). וע"ע בספר שנות דור ודור (דסלר - ח"ב עמ' קנ"ד) אודות הקמיע שכתב הגרע"א באותו זמן.

ב] וכיוצא בזה ראיתי מובא מספר קורא הדורות ע"ד המגיפה שהיתה בזמן האריז"ל בשנת של"ב, דהראשון שנלכד במגיפה היה רבינו הרדב"ז - רבי דוד בן זמרה שזכה לאריכות ימים והיה חי יותר ממאה שנה, ונלב"ע בשנת של"ב. ואח"כ המשיכה המגיפה והרגה עוד ועוד עד שנלכד בה רבינו האר"י - שנלב"ע בחמשה לחודש אב שנת של"ב, בגיל שלשים ושמונה שנים, ואז המגפה נעצרה. ואמר בספר הנ"ל דקראו עליה הא דכתיב (יהושע ו, כו) בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה, בבכורו זה הרדב"ז שהיה בכור, והאריך ימים, ובצעירו זה האריז"ל עיי"ש.

ד. א] וכבר מצינו אצל גדולי הדורות היאך החמירו בדין פקוח נפש, זהירות אחר זהירות אף שהדבר היה גובל במצוות שיש עליהם כרת. והוא לו בספר תנועת המוסר להרב דוב כץ ז"ל היו"ל בשנת תשי"ח מהדורה ג' (ח"א עמ' קנט ד"ה באותו), מה שהובא על הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל, בפרוס שנת תר"ט, וכבר הגיעו הימים הנוראים, ומגיפת החולירע עדיין בתוקפה. כידוע עלולים מקרים של רעב, צפיפות, התעייפות וכדומה הגורמים חלישות הגוף, להביא להתפשטות המחלה [כדמצינו במג"א (סימן תקע"ו סק"ב) שכתב, דהאידינא בשעת הדב"ר אין מתענים כלל, דמן הנסיון כשאין האדם אוכל ושותה, אזי הגוף קולט ח"ו את שינוי האויר עיי"ש]. בכל זאת לא הרהיבו רבני וילנא להכריע להתיר בפרהסיא לאכול ביום הכיפורים, אז קם רבי ישראל ז"ל ונהפך מצנוע ועניו לגאה ותקיף, ויצא לבדו להכריע על דעת עצמו בדבר הזה. הוא החשיב את הצום בשעה זו לאיסור ועבירה חמורה.

העוֹלָה מִן הַדְּבָרִים: בימים אלו שהנגיף מתפשט רח"ל הוי שעת הדחק, אפשר להקל ואין צריכים להגעיל כלים חדשים.

עד כדי כך, שאחד מידידיו סיפר לו שהחמיר על עצמו לצום ביום הכיפורים, התפלא ר' ישראל זצ"ל היאך העיז לעבור עבירה חמורה כזו בעצם היום הקדוש - יום הכיפורים הזה (רשימת הזכרונות של בנו הגאון ר' יצחק ליפקין בקובץ 'תבונה' (ירושלים שנת תש"א חוברת ר').

גם ראה (ר' ישראל ז"ל) בזה חילול השם, שלא יאמרו הגוים שבגלל אמונת ישראל הביאו עליהם את המחלה הזו, ובערב יום הכיפורים פירסם מודעות בכל בתי הכנסיות שבעיר 'לא להתענות ביום הקדוש והנורא. לקצר בפיוטים. ללכת לטייל בחוצות העיר לרוח היום. ולהושיע איש את רעהו בכח ובכסף ובעצה'. בחששו שהקהל לא יציית לו, מפני אימת יום הקדוש הזה, עלה אל הבימה בבית הכנסת הגדול - כתום תפילת שחרית, הוציא יין ועוגות, קידש ואכל לעיני כל הקהל [בנו הרב ר' יצחק הנ"ל כתב, שאביו התיר לאכול פחות פחות מכשיעור. עיין בביאור הלכה (סימן תקנ"ד ס"ו ד"ה דבמקום) שהביא מפתחי עולם שכתב, לענין החולירע ביום תשעה באב, להתיר לאכול פחות פחות מכשיעור כדמצינו בסימן תרי"ח לענין יום הכיפורים, שבזה לא נעקר התענית לגמרי, ורחמנא ליבא בעי עיי"ש (וע"ע לעיל עמ' לח הערה א')], הקהל היה נפחד מאוד, ולא האמין למראה עיניו.

ב] אחד מנכבדי בית הכנסת גם התקומם כנגדו וקרא בקול, 'האם אין לנו רבנים ומוצי"ם היודעים דיני פיקוח נפשות, והם לא התירו בפרהסיא כמוהו'. ויש מספרים שאחריו עלה אל הבימה הדיין דק"ק וילנא רבי בצלאל [הכהן זצ"ל מח"ס שו"ת ראשית ביכורים (עיין ספר בירורי חיים (ח"א עמ' קכח הערה ה') מה שהבאנו מדבריו), אחיו של הגאון רבי שלמה כהן זצ"ל בעל החשק שלמה], ומיחה בשם כל הדיינים על ההיתר הכללי הזה, בלי פקודת רופא מיוחד על כל מקרה ומקרה.

[וראיתי בספרו ראשית ביכורים הנ"ל (עמ' סט ד"ה וראיתי) שכתב בזה"ל, עלינו להודיע הדבר הגדול הזה... אשר תהילות לאל התענו כולם בצום הגדול ביום הכיפורים דשנת תקצ"ב ו-תר"ט ו-תרכ"ז בכל מדינתנו אז, ולא קרה להם כל רע חלילה, ונודע זאת כמעט בכל העולם, ואין לנו דבר שנתברר בנסיון באמת יותר גדול מזה, וכאשר נודע זאת ביחוד לכל האנשים אשר עסקו במצות פיקוח נפשות אז, שביום צום הכיפורים לא נחלה שום אדם ח"ו ע"י הצום כלל, רק לאותן האנשים שלא נזהרו בנפשותם אז באכילתם ובשתייתם ומלאו כרסם בדברים הקשים לגוף אז בערב יוה"כ וכ"ש במוצאי יוה"כ שאז צריך שמירה רבה ביותר כנודע וכו' ע"כ].

אבל ר' ישראל זצ"ל עמד על דעתו, ולא זו משם עד שכל מתפללי בית הכנסת עלו אל הבימה, אחד, אחד, ועשו כמותו, ומשם, כפי המסופר עבר לכל בתי הכנסיות שבעיר והשפיע על כל המתפללים לבל יצומו.

ג] המעשה הנועז עורר רעש גדול, ותהום כל העיר וילנא, העיר וילנא היתה אז מלאה

הרחמן יגדור פרצת עמו ישראל, וינחם אותם בבנין ירושלים במהרה בימינו^ה, ושנזכה במהרה לביאת משיח צדקינו ולתחיית המתים, ויבולע המות לנצח. ושנשמע ונתבשר בשורות טובות ישועות ונחמות. אמן.

בברכת התורה חיים שלום הלוי סגל

רבנים ודיינים גאוני תורה וזקני הוראה. ורבים הקפידו על אשר תלמיד חכם צעיר וכו', הרהיב לצאת בשאלה כה חמורה ובפומבי. כשרבי ישראל זצ"ל ראה את המצב שנוצר, פירסם שיאמר שיעור בבית הכנסת הגדול שיעור בהלכה, תלמידי החכמים שבעיר חשבו, שבודאי ירצה בשאלה זו, והתאספו בכדי לשמוע את חידושי ואת פסק דינו. להשתוממות כולם רבי ישראל לא הזכיר מילה על דבר אותו מאורע. והרצה פלפול תורני בענינים אחרים. ברם, מוסרים שפלפול זה עלה בעמקותו וחרפותו על כל הפלפולים שהשמיע בוילנא עד אז והרעיש את כל שומעיו. כנראה רצה הפעם להתגלות במלוא גאוניותו, בכדי שלא יוסיפו לערער עליו ועל מעשהו.

בכל פעם שרבי ישראל היה מספר על אותו מאורע, היה מביע את שמחתו הרבה על המצוה הגדולה הזו שבאה לידו, שבודאי הצילה כמה נפשות מסכנה. ע"כ.

ד] וראה עוד בתשובות מצפה אריה להגאון רבי אריה לייב ברודא (תנינא סוף הספר ענינים שונים אות מה) בזה"ל, וכן נודע לי שכן הורה הגאון בעל שואל ומשיב בשנת תרל"ג לק"ק אסטראה בוואלין שלא להתענות הן חולים והן בריאים ויאכלו פחות פחות מכשיעור. ודכירנא שבימי עלומי שמעתי בעיר מולדתי הוראדנא דליטא שהיה בדבר זה מחלוקת בק"ק ווילנא בין הרבנים דשם, כי הרב הגאון רבי ישראל סאלאנטר ז"ל הורה שלא להתענות ביוה"כ ושאר גדולי הרבנים חלקו עליו, אך הוא בעצמו לא השגיח על דבריהם ועשה מעשה בעצמו שטעם ביוה"כ בפומבי בביהכ"נ, וע"ז נהיה רעש גדול בעיר. ואנכי בהיותי עדיין עול ימים לא ידעתי טעם המחלוקת, לא טעמם של האוסרים ולא הטעם של המתיר. ע"כ.

(והגאון בעל שואל ומשיב בעצמו כתב בספרו עדות ביוסף (או"ח סימן תקס"ב סי"ג ד"ה ודרך) בזה"ל, ודרך אגב ארשום בשנת תר"ט אז חל צום גדליה וכו', ואז עבר בעוה"ר החולאת חליר"ע ר"ל, והגידו הרופאים שסכנה להתענות, ובאמת גם המג"א (סימן תקע"ו סק"ב - הנ"ל) כתב, שבדוק ומנוסה שאין להתענות בדבר שקולט האויר המעופש. והשכתי, דאין להורות שלא להתענות כלל ולתת כופר נפש, פן חלילה יאמרו שאין תענית כלל רק כופר נפש בממון, ואינו כן וכו', ורק שיש להתענות עד חצות היום כמו בכל יום מעשי"ת ע"כ).

ברם ראיתי מובא, דגם בועד ארבע ארצות היה משא ומתן ארוך ע"ד הנהגתו של רבי ישראל סאלאנטר, אך בסופו של דבר הסכימו להוראתו. ואחד הטעמים היה, דאם נעשה חילוק בין הבריאים לחולים, אזי גם החולים יאמרו שהם בריאים ויצומו ויבואו לידי סכנה ח"ו. ע"כ.

ה. לשון הבאר היטב (יו"ד סו"ס ת"ג).

סימן כו

טבילת כלים חדשים

שאלה: האם יש איזה אופן להקל בטבילת כלים, בימים אלו שנגיף הקורונה מתפשט רח"ל.

אופן השאלה: בימים אלו שאנשי רפואה לא מרשים לצאת מהבית. וכמו"כ איכא סכנה להטביל במי המקוה שאינם נקיים כ"כ [הגם ששמעתי שהכניסו 'כלור' בכמות גבוהה].

תשובה: (א) הנה השו"ע (סימן שכ"ג ס"ז) כתב דאסור לטבול כלים בשבת, ובמשנה ברורה (סק"ל) כתב דאסור מפני שנראה כמתקן הכלי ע"י הטבילה, דמתחילה היה אסור להשתמש בה. והשו"ע הביא שני דיעות בזה. והוסיף השו"ע – דירא שמם יצא ידי כולם, ויתן את הכלי לגוי במתנה, ויחזור וישאלנו ממנו ואין צריך טבילה. ובמשנה ברורה (סקל"ד) כתב, ואע"ג דאסור ליתן מתנה בשבת כמ"ש בסימן ש"ו (סקל"ג), הכא שרי משום צורך שבת ע"כ, ולפי"ז נימא נמי בנד"ד במכירת החמץ לגוי יוסיף למכור שם גם את הכלים חדשים, ואזי משתמש בכל ימי הפסח בכלי של הגוי, והתורה לא אסרה אלא כשמוציא מרשותו של עכו"ם ונכנס לרשותו של ישראל, אבל הכא עדיין נשאר ברשותו של הגוי.

אסור להשתמש בכלים לא טבולים, קודם זמן המכירה לגוי בפועל

(ב) **אלא** שח"א העיר נכונה, דמכיון דלגוי מוכרים במכירת החמץ, והמכירה הרי חלה רק ביום י"ג לעת ערב להני דעבדי מכירת י"ג [בכדי להיפטר מלבדוק את החמץ במקומות המושכרים], או ביום י"ד למוכרים באופן רגיל, א"כ צריכים להיזהר מלהשתמש בכלים אלו כל זמן שהמכירה עדיין לא חלה. והנפק"מ דאם רוצים להתחיל לאפות ולבשל עבור החג מוקדם יותר.

ומ"מ איכא עיצה שהשנה בנוסף למכירת י"ג ומכירת י"ד הרגילים, יעשו גם מכירה מוקדמת. ושמעתי שהגאון רבי שמואל דוד הכהן גרוס שליט"א

רב דחסידי גור – אשדוד, כתב שכך עשה – מכירה מוקדמת לגוי, וגם ציין שם במכירה המוקדמת שעושה תנאי דיוכל להוסיף עוד כלים חדשים למכירה לגוי.

ג) **ועדיין יש לעיין**, היאך שרי להשתמש בכלים בפסח, הרי זה שייך לגוי. ונראה לומר עפ"י מה שהבאנו בספר לקט הלכות (ח"א עמ' לזה) דמותר להשתמש במקומות שהושכרו לגוי, אעפ"י שהם עדיין מושכרים לו, דהא נתבאר בט"ז (יו"ד סימן ק"כ סק"א) דשואל שלא מדעת בכליו של גוי הוי כמו הפקעת הלואתו דשרי. ולהמג"א (סימן מע"ג סק"ג) שרי להשתמש בחפצי הגוי דרך עראי, באופן שמסתמא לא יקפיד הגוי^א עיי"ש, וה"ה בנד"ד שרי להשתמש בכלים אלו בימי החג דמסתמא הגוי אינו מקפיד.

העולה מן הדברים: כלים חדשים מחו"ל שלא הוטבלו עדיין, ימכרם לגוי, ובאופן זה שרי להשתמש, דמסתמא לא יקפיד הגוי.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

א. והוסיף המג"א, כדמצינו לענין משכונות של עכו"ם דשרי להניחן בליל הסדר אצלו, מכיון דאינו משתמש בהם אלא פעם אחת בשנה, אזי אינו מקפיד העכו"ם. ע"כ. [וע"ע מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"א עמ' קנג) לענין מוקצה בזה].

סימן כז

הכשרת חצובה ומבערים לפסח

יומא חמישאה למעשה בראשית לסדר צו
ח' לחודש אשר ישועות בו מקיפות ה'תש"פ

משוכן מרומים רוב שלומים, בחודש ניסן יתברך בכל ענין
הר"ר יוסף חיים הנפלינג שליט"א מק"ק ברכפלד - מודיעין עילית

אחר מבוא הברכה והשלום

שאלה: ע"ד שאלתו, בעקבות הנגיף רח"ל שאינו יכול לצאת מביתו
לרכוש כירים לפסח, היאך יעשה בענין הכשרת החצובות
והמבערים.

תשובה: בספר לקט הלכות (ח"א עמ' נח אות עג) כתבנו, חצובה [שעליה
מניחין את הקדירות ע"ג האש], צריך ליבון (רמ"א סימן מ"א ס"ד),
וסגי ליבון קל, דיש לתלות דאף אם נשפך כבר נשרף והלך לו, כיון שבכל
שעה היא על האש (מ"ז סקל"ד), ונראה דחצובות של זמנינו ליכא האי סברא,
וא"כ בעינן ליבון חמור כהשו"ע הרב (נ"ל).

ובביאור הדבר, הנה במשנה ברורה שם כתב דחצובה, הוא כלי שיש לה שלש
רגלים ומעמידין עליה קדירה או מחבת בתנור על האור כל השנה.
ואם רוצה להשתמש בה בפסח צריך ללבנה באור, לפי שלפעמים נשפך עליה
עיסה ונבלע בה טעם חמץ ע"י האור. וזהו רק לכתחילה משום חומרא דחמץ,
דבאמת שתי קדרות הנוגעות זו בזו אין יוצאת הבליעה מזו לזו [אלא אם איכא
רוטב באמצע] כמבואר ביו"ד (סימן נ"ז ס"ז). וגם יש לתלות דאף אם נשפך כבר
נשרף והלך לו, כיון שבכל שעה היא על האש וסגי ליבון קל, ובדיעבד אף אם
נשתמש עליו בלי ליבון כלל ג"כ אין לאסור ע"כ.

ונראה לענ"ד דכל זה אינו אלא בחצובה שהיה בזמנם, דכל החצובה היתה
מעל גבי האש בשלימות, אבל כהיום דרק קצוות החצובה נוגעים ממש

סימן כז ♦ הכשרת חצובה ומבערים לפסח _____ קא

באש, הרי ליכא סברת המ"ב דכבר נשרף והלך לו. וממילא כיון דנשפך על כולו, אזי הוי שתי קדרות הנוגעות זו בזו ולח ביניהם, ולזה לא סגי ליבון קל"א.

וממילא בעינן למיעבד ליבון גמור, כסתימת דברי השו"ע הרב (סימן תנ"א סכ"ד) שכתב בזה"ל, חצובה ...אם רוצה להשתמש בה בפסח צריך ללבנה באור, לפי שלפעמים נשפך עליה עיסה ונבלע בה טעם חמץ ע"י האור וכו' ע"כ.

והללום ראיתי שכבר העיר כן בקובץ מבית לוי (ח"א עמ' כט), דחצובות דידן שאני מחצובות שהזכיר המ"ב. וכיוב"ז בספר אשרי האיש (ח"ג פנ"ג אות לה).

ולכן טפי עדיפא שיהיה לו חצובות מיוחדות לפסח, או שילבנם עד כמה ששייך ויעטפם בנייר כסף חזק, שלא ייקרע בפסח.

העולה מן הדברים: חצובות של זמנינו שאני מחצובות שהיו בזמן המשנה ברורה, ומשו"ה צריך ללבנן ליבון גמור.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

א. ולפי"ז לא נחא לן מה שפירסם הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א במכתבו, וז"ל שאלה: אברכים שהשנה ישבו בביתם בפסח, מה הדרך שיוצאים בזה עיקר חובת ההלכה של הכשרת המטבח לפסח. תשובה: הכשרת הכיריים נעשית ע"י ניקוי יסודי של החצובות שעליהם עומדים הסירים, ובנוסף לזה יש ללבנם ליבון קל, עיין סימן תנ"א ס"ד ובמשנה ברורה (סקל"ד), והליבון יכול להעשות ע"י אש הגז עצמו, שיחזיק החצובה עם צבת ויעביר אותה מעל הלהבה, כך שכל חלק של החצובה יהיה מעל האש בערך כשלוש דקות. ובנוסף לזה יש לשפוך מים רותחים על המשטח שתחת החצובה, ולשים שם נייר כסף. ואת המבערים שמהם יוצא האש יש להדליק מעט. ע"כ. ולהאמור זה אינו, כיון דלא סגי לזה ליבון קל. וכמו"כ מהיכן מקור שלוש דקות אלו.

סימן כח

חומרות בפסח בשנה זו - נגיף קורונה

רב ברכות משמי המערכות, לכבוד ידידי היקר
הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החדש

(א) **הנה** בספר לקט הלכות (ח"א עמ' קלד הערה יד לוק"ג) הבאנו מקובץ קרית מלך (י"ס עמ' פג) שהביא מאדמו"ר רבי מרדכי שלמה מבאיאן זצ"ל שאמר, רבי פנחס קאריצר זיע"א היה נוהג להחמיר בפסח משונהדיג [וע"ע לעיל (עמ' פז הערה ג') מה שהבאנו מהרה"ק רבי מרדכי מנעסכין זצ"ל בזה]. כל השנה לא היתה דעתו נוחה מחומרות, כיון שיכול להביא לעצבות ומרה שחורה, וזה מאוד לא טוב, אבל פסח מה שיותר מחמירין זה יותר טוב עיי"ש.

להוסיף בכל שנה איזה חומרא בכדי לשבר כוח הקליפה

וראה בספר שער המלך - ספר מוסר לרבי מרדכי בהמנוח הרבני שמואל אב"ד ווילקאטש זצ"ל (ח"א שער השני פ"ד אות יז עמ' שסז ד"ה והנה מהדו' משנ"ז) שכתב בזה"ל, והנה כל הדיברות והאמירות שאמרת כן להזהיר את העם, רובם ככולם ממש מוזכרות בפירוש בשו"ע או"ח וכו', וגם אם יודע בעצמו שהוא תלמיד חכם בדבר הזה, ובכל שנה ושנה עושה כהלכה, מחוייב להדר בכל בכל חמירא להחמיר איזה דבר שלא החמיר בשנה העברה, כי כמו שבכל שנה הקליפה רוצה להתגבר ולהרים ראש, לעומת זה כשהוא מחדש חומר בקודש ונותן כוח להקדושה, בזה הוא משבר כוח הקליפה וכו' ע"כ. מדבריו למדנו בחשיבות הענין להוסיף בכל שנה איזה חומרא בכדי לשבר כוח הקליפה.

(ב) **אולם** בשנה זו שאנו זקוקים לרחמי שמים מרובים מפני הנגיף קורונה, וכולם יושבים בהסגר בתים פירסמו גדולי הרבנים שליט"א שאין להוסיף בחומרות על עיקר הדין, ותחת זה להשקיע בשלוות הבית והילדים, בכדי שיישארו בריאים בגופם ונפשם.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן כט

למכור לגוי חמץ בעין

יום שנכפל בו כי טוב לסדר ויקרא אל משה
שמונה ועשרים לחודש שקיבלנו את התורה ברצון ה'תש"פ

בחודש אדר שלמא אשדר, לפרי עץ הדר לכבוד ידידי הנעלה, איש המעלה, לשבח
ולתהלה איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים צמודות ה"ה ירא וחרד
המופלא ומופלג הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה
'אור החכמה' מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

שאלה: ע"ד שאלתו, א] האם יש מקום להקל בשנה זו של מחלת
הקורונה, למכור לגוי חמץ בעין. ב] והאם צריך לעשות התרת
נדרים.

אופן השאלה: בימים כתיקונם נוהג שלא למכור להגוי חמץ שבעין, אבל עתה
שאינו יודע מה ילד יום, האם יש בזה צד קולא.

תשובה: א) הנה בספר לקט הלכות (ח"א עמ' כח הערה כח) הבאנו דמקור מכירת
חמץ להגוי מדברי התוספתא, ע"ד ישראל וגוי שהיו באים בספינה,
וחמץ ברשות הישראל, הרי זה מוכרו לגוי ונותנו במתנה עיי"ש. ובפשטות חזינן
דעיקר תקנת המכירה היה למי שאין נמצא ליד החמץ, ומ"מ המנהג המקובל
והנפוץ בכל תפוצות ישראל למכור, אף אם נמצא במקום החמץ ובידו לבערו.

ותו, כתבו הפוסקים דעיקר התקנה נתקנה למי שיש לו הרבה חמץ והוא הפסד
מרובה, [עיי' (שם הערה כט - יוצא להלן אות ג') מדברי האליה רבה (סימן ממ"ח
סק"ז) והמחצית השקל (שם סק"ד) בזה], אך נתפשט המנהג למכור בכל גווני.

ותו, הנה בזמן המשנה (פסחים כ"ז) חזינן דהיתה מכירה גמורה, והיינו הוצאת
כל החמץ מביתו, ותשלום כל הכסף, ולאחר הפסח לא היה חוזר וקונהו
מהעכו"ם. מ"מ בתוספתא איתא שאחר הפסח חוזר וקונהו.

האם מכירת חמץ הוי הערמה, ולא מהני באיסורי תורה

(ב) **ואביא** הנה מה שכתבנו (שם הערה כט) הנה ע"ד מכירת חמץ נתחבטו הפוסקים, דפעמים המכירה אינה אלא הערמה, והערמה אסירי באיסור תורה, כמ"ש בתבואות שור (נכור שור פסחים כא, א) בענין בעלי הבהמות שחיפשו עיצה להאכילם חמץ בפסח, והיו מוכרים את כל העדר לנכרי, כדי שהוא יאכילם גרעיני חמץ, וקאסר מטעם הערמה הנ"ל. [וכן נהג הגר"א שלא למכור חמץ בעין, עיין מעשה רב (אות קפא). ומשמע שהורה כן לתלמידיו. וכיוצא בזה נהג הגרע"א, עיין בספר אגרות סופרים (עמ' נ), וע"ע מה שכתבנו שם (הערה לא) בזה], אלא דלפי"ז אזי יש להקשות על כל ענין המכירה להגוי, דהוי נמי הערמה נגד איסורא דאורייתא דבל יראה ובל ימצא. וכתב לבאר, דאינו אלא איסורא דרבנן, כיון דמדאורייתא סגי בביטול, דמהני מה שאנו אומרים כל חמירא וכו', וכל אחד מבטל חמצו, ורק מדרבנן אסור להשהותו לאחר הביטול, וע"ז מועיל המכירה.

וראה בקובץ מבקשי תורה – אור אפרים (ענף ז') הובא מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל, דכבר תמהו הרבה על דבריו, דהלא את החמץ שמוכרים אין מבטלים, וכגון בעל מפעל גדול לבסקויטים שמוכר את כל אוצרות הבסקויטים לנכרי, ודאי ברור שאינו מתכוין אח"כ בביטול החמץ להפקיר את אוצר החמץ הזה, וההפקר והביטול הוי רק על שאר החמץ דחזיתיה ודלא חזיתיה. וא"כ פש לן לאקשוויי היאך קעבדינן מכירת חמץ אצל הנכרי, הא הוי הערמה בדאורייתא. ועיין בישועות יעקב (סימן ממ"ח סק"ט) שתמה נמי כעין זה. וע"ע בסוף ספר מעדני ארץ – שביעית, בקונטרס 'מילי דאבא' מה שהרחיב הגאון רבי חיים יהודה לייב אויערבאך זצ"ל [אבי הגרשז"א], בזה.

ועיין בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן מ"ט) שכתב נמי, הנה חומרא זאת דלא מהני מכירת חמץ רק בצירוף דין ביטול, יצא מבית מדרשו של התבואות שור, שהוא יחיד בדורו, ומ"מ גדולי הפוסקים לא עשו מעשה כדבריו, ומשמעות כל דברי רבותינו דאין שני הדברים תלויים זה בזה, ועל עצם המכירה אנו סומכים, וכן סתימת הטור והשו"ע וכל הפוסקים שלא הציבו תנאי ד'ביטול' להיתר 'מכירת חמץ', וכן בשו"ת בית שלמה (או"ח סימן ע"ג) דעתו נוטה דלא כהתבואות שור. וכ"ה פשטות המג"א (סימן ממ"ח סק"ד), דסגי בקנין כל דהו, ולא צירף הני תרתי להדדי.

וגם הסברא מחייבת כן, דממ"נ אם מבטל תחילה ואח"כ מוכר הרי זה גילוי דעת דחמץ זה לא היה בכלל הביטול כעפרא, דהיאך מוכר מה שהפקיר תחילה והוא אינו שלו, ואם מכר ואח"כ ביטל, א"כ הביטול מגרע כח המכירה, דבזה מגלה דעתו דלא היתה המכירה בלב שלם ובקנין גמור, דא"כ היאך מבטל ומפקיר מה שמכר כבר והוא ברשות אחרים. וכמ"ש בשו"ת איגרא רמא (או"ח סימן ל"ט) דכל שמכין חמץ לפני הפסח על מנת שיהא לו אחר הפסח, אינו מבטל בלב שלם, דאומדנא המוכחת בלב מבטלת מאמר פיו ע"כ.

המוכר את החמץ צריך לידע שחתם על מכירה אמיתית

(ג) **וראה** עוד במחצית השקל (סימן ממ"ט סק"ד) שכתב, דוקא אם יש לו חמץ הרבה שאינו יכול להוציאו מהבית, הותר, אבל אם אפשר להוציאו מתוך הבית צריך להוציאו. ושכן כתב בספר אליה רבה (סק"ז - הנ"ל) שכן המנהג בפראג שמוכרי שרף צריכים להוציא כל החמץ מתוך ביתם. ושאלוהו, מה נשתנו הם ממוכרי יין שרף שהותר להם שיהיה החמץ בביתם וימכרוהו לגוי, והשיב להם: דשאני מוכרי יין שרף שא"א להם להוציא החמץ ע"כ. וע"ע בשו"ת להורות נתן (ס"ד סימן ל"ו), דבלשון האליה רבה הנ"ל חזינן שכתב, 'שאף אם מוכרים הכל כדינא א"א למכור' עיי"ש.

אלא ביאר (הגהש"ו 6) דצריך לומר דאין זו הערמה, וכל אחד שמוכר את החמץ צריך באמת לידע שהוא חותם על מכירה אמיתית, ואם אכן יביא אח"כ הנכרי את הכסף וימלא אחר התנאים האמורים בחוזה, אזי יהיה החמץ של הנכרי. ובאמת צריכים במכירת חמץ לדעת שאין זו הערמה בעלמא, אלא צריכים לכוון למכור. אלא מאי יש הרבה אנשים שאינם מכוונים למכירה ממש, אנו לא מתחשבים בזה, ודברים שבלב אינן דברים. ודוגמא לדבר, אם יבוא חתן ויאמר אני חתמתי על הכתובה, אבל לא ידעתי מה כתוב בה, הרי אין מתחשבים בדבריו, ואדרבה נאמר לו הלוא ידעת שזה כתובה, הרי לא חשבת שזה פרוזבול, ומכיון שחתמת עליה הרי אתה מחוייב בכתוב בה [כמבואר בשו"ע חו"מ (סימן מ"ה ס"ג)]. ולכן כל שידע שזה מכר וחתם עליו, הכניס עצמו לכל מה שכתוב בה, ודברים שבלב אינן דברים. ע"כ.

בהפסד מרובה התירו

ד) **ובשדי** חמד (מערכת חמץ ומלה סימן ט' אות ו' ד"ה נדנר החדש) הביא מה שכתב בשו"ת אורי וישעי בזה"ל, חמץ רב שא"א למוכרו בכסף ומשיכה, ונצטרך לשאר קנינים התירו חז"ל [האחרונים] לצורך גדול, אף שהיא הערמה ניכרת התירו, וחשו על הפסד ממונם של ישראל, וסמכו אהא דאדם בהול על ממונו, ופן יעבור בשאט נפש על איסור חמץ בפסח ע"כ.

ה) **ומהו** הפסד מרובה, כבר הבאנו בספר לקט הלכות (ח"א עמ' כח הערה כח אוק"צ) שמעתי בבית ההוראה זכרון מאיר מהגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א – שחמישים ש"ח לענין זה חשיב הפסד מרובה. וראה מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תמלג אות ז') באורך בזה.

האם צריך לעשות התרת נדרים

ו) **וע"ד** השאלה, האם צריך לעשות התרת נדרים.

תשובה: אין צריך לעשות התרת נדרים, כדמבואר בדגול מרבבה (יו"ד ריש סימן רי"ד) שכתב בזה"ל, וה"ה אם אירע לו איזה מיחוש ורוצה לאכול היום, ולעתיד שוב חוזר למנהגו, ג"כ אינו צריך התרה. ע"כ. וכן העלה הגרי"מ שטרן שליט"א במכתבו שנתפרסם עתה לרגל המצב בזה"ל, גם מי שרגיל להקפיד לא למכור בשנה רגילה חמץ גמור, רשאי השנה למכור גם חמץ בעין, ואינו צריך לעשות התרת נדרים עיין... ושו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן ל"א). ע"כ.

העולה מן הדברים: מותר למכור חמץ בעין שיש בו הפסד מרובה, וחמישים ש"ח לענין זה חשיב הפסד מרובה. ואין צריך לעשות התרת נדרים.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן ז

סיום בערב פסח לבכורים דרך הטלפון, מפני הנגיף

יום שנכפל בו כי טוב למעשה בראשית לסדר צו
ו' לחודש אשר ישועות בו מקיפות ה'תש"פ^א

שאלה: האם אפשר להקל לשמוע סיום בערב פסח לבכורים דרך הטלפון,
בעקבות שאין אנשי הרפואה מרשים לצאת מפתח הבית מפני
הנגיף הקורונה רח"ל.

תשובה: (א) כבר הבאנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' קכז אות ג') מספר הליכות
שלמה (עמ' רסד הערה נו) שכתב, נודע בשער בת רבים כי עוד בימי
חורפו, אור רבינו [הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל] כנגד חלציו, לדרוש
ולתור בחכמה בכל השאלות שנתעוררו בדבר השימוש במכשירים חשמליים,
בכל דיני התורה בכלל וכו', וחזרו ונדפסו בספרו מנחת שלמה (ח"א סימן ט'),
ופרש הדבר כשמלה שאין נשמע בהם קול האדם כלל, אלא שהאדם בקולו
גורם רק לשנות אנרגיה חשמלית, הגורמת לבסוף באופן מכני לזעזע את
המכשיר הנקרא 'מברנה', ע"י מגנט, כדוגמת הזעזועים שעשה בתחילה במיתרי
הקול, ולכן נחשב הדבר רק כהנפת סודרים שהיתה במצרים לדעת היכן החזן
עומד בתפילתו, אבל א"א כלל לצאת בשמיעה זו, בשום דבר שחייבים לשמוע
מפי אדם.

וסיים בזה"ל: האמת הוא כדברינו, וברור הוא בעיני, שזה מוזר רק לאלה
שאינם יודעים כלל מה טיבם של המכשירים האלה. וחושבים מחשבות
הבל, שחוטי הטלפון או גלי הרדיו מוליכים ממש את קול האדם, וכדי להוציא
מלבם טעות זו הארכתי מאוד בבירור הדברים, אבל לא ליודעים את האמת, כי
בדברי בזה עם מביני מדע ויודעים בהלכה כולם הסכימו לי וכו'. ומצטער אני
שאין אני ממלא בזה את חובתי לפרסם איסור זה, שאין יוצאים ידי חובה על

^א. יוד"ר דאדמו"ר רבי אהרן ראטה משומרי אמונים זצ"ל מח"ס טהרת הקודש, שלחן
הטהור, שומרי אמונים.

ידו, - בשער בת רבים. ע"כ. ועיין בשו"ת שלמת חיים (סימן רע"ז) שכתב נמי, 'פשוט דלא יצא [ע"י טלפון] ע"כ. ובספר אגן הסהר (עמ' רסג) הובא שהגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל הקפיד בזה. וע"ע בספר החשמל בהלכה (ס"א פ"ג) באורך בזה.

דיעות הפוסקים שיוצאים ידי חובה ע"י רמקול וטלפון

(ב) **אולם** יעויין בשו"ת מנחת שלמה (ס"א סימן ט' - ה"ל) שהביא (נעמ' סו נהערה) מדברי החזון איש זצ"ל שאמר לו שיתכן שהקול הנשמע נוצר ע"י המדבר, וגם הקול הנשמע מיד ע"י הרמקול או הטלפון כדרך המדברים, אפשר דחשיב כשומע ממש מפי המדבר עיי"ש. וכן הובא בספר ארחות רבינו הקהלות יעקב (ס"ה עמ' יט) שלא הקפיד בזה. ובספר גם אני אורך - הגר"מ גבאי (ס"ז עמ' רטו) הביא מבעל המשנת יוסף שליט"א שאינו מקפיד מלהשמיע הברכות ברמקול. וכ"ה מהגר"ח קניבסקי שליט"א שכתב לו, דלכאורה אין קפידא ברמקול. עיי"ש.

וראה בשו"ת אגרות משה (או"ח ס"ז סימן ק"ח) שכתב, ולדידי מספקא לי טובא, שאף אם נאמר שהאמת כאמירת המומחים שהנשמע דרך רמקול, אין זה קול האדם אלא קול אחר שנעשה מקולו, הרי כל מה שנשמע נעשה מקולו ממש, ומניין לנו על עצם כוח השמיעה איך הוא, שאולי הוא ג"כ באופן זה שנעשים גלי קול באויר ומגיעים לאזנו. וכן מסתבר לפי דברי חכמי הטבע שאומרים שהקול הולך ומגיע לאוזן, ויש שיהוי זמן בהילוכו. ומ"מ נחשב שהוא קולו של האדם, וא"כ אפשר שגם הקול הנעשה ע"י רמקול, הוא קול האדם ממש, ובכלל אינו ברור הדבר מה שאומרים שהוא קול אחר, וא"כ מצד ההלכה אין למחות ביד הקוראים קריאת המגילה ברמקול.

וכמו"כ בספרו (או"ח ס"ד סימן נ"א אות ד') העלה, דהיכא דלא אפשר שרי לשמוע הבדלה דרך הטלפון, שהדעת נוטה יותר לומר שיוצאים בזה ידי חובה, כמו שכתבנו במקום אחר [הובא לעיל] לענין קריאת המגילה ע"י רמקול. וכמו"כ צריך לענות אמן על ברכה ששומעים דרך רמקול וטלפון. ע"כ.

וכן כתב בספר מקראי קודש להגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל (עמ' נ). וכ"כ בשו"ת ירושת פליטה (סימן י') דמכיון שהקול הנשמע ברור, אף שהרמקול מסייעו, יש לומר דמסייע אין בו ממש, והוי כמו ששמע מפה לאוזן.

סימן ל ♦ סיום בערב פסח לבכורים דרך הטלפון, מפני הנגיף _____ קט

ע"כ. וכ"ה בספר מעשה חושב להגאון רבי לוי יצחק הלפרין זצ"ל (מ"א עמ' מו) המשמיע קול ע"י רמקול או טלפון, או ע"י מכונת שמיעה, כל ההפעלה של הדיבור, יש לייחס אותה כמעשה האדם, ולא הוי כמו כח כוחו ע"כ.

וראה עוד בספר חזון עובדיה - ימים נוראים (עמ' כא) באורך בזה². ובשו"ת משנה הלכות (מ"ד סימן פ"ה ד"ה ומחילה - ואל"ן). וע"ע בשו"ת פני מבין (או"ח סימן ל"ג), ובשו"ת מערכי לב (סימן ה') ובהשמטות (סימן א').

ועיין בגליוני הש"ס לרבי יוסף ענגיל זצ"ל (נרכות כה, ג) שכתב ע"ד אם יוצאים י"ח מצות קול שופר ע"י טלפון, והביא ממה שכתב בשו"ת הלכות קטנות (מ"ג סימן מ"ה) בחרש המדבר ואינו שומע כי אם ע"י כלי כמין חצוצרות, דחייב בשופר, שכשם שאמרו בגמ' (סוכה לו, א) לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה, ה"נ שמיעה ע"י דבר אחר הוי שמיעה. ע"כ.

תענית בכורים קיל יותר, לפי שבגמ' לא נזכר כלל מזה

(ג) **זאת** ועוד, תענית בכורים קיל יותר, לפי שבגמ' לא נזכר כלל מזה. כמו שכבר הבאנו בספר לקט הלכות (מ"א עמ' קו הערה קסו אוק"ד) מערוך השלחן (סימן מ"ע ס"ה) שכתב, אמנם עתה זה כמה דורות שמקילים לגמרי בתענית בכורים, והיינו בסיום מסכתא, ...ולפי שבגמ' לא נזכר כלל מזה, וגם בירושלמי המסקנא דא"צ להתענות, ואינו אלא מנהג עפ"י מסכת סופרים ע"כ.

ובמו"ב הבאנו (שס עמ' קט הערה קע אוק"א) משו"ת חוט השני (סימן כ"ה) שכתב, דתענית בכורים בערב פסח אינו חמור מתענית בה"ב, כיון דשניהם לא הוזכרו בתלמודא דידן, ותרווייהו הוזכרו זה אצל זה במסכת סופרים, וכיון שכן נראה דדין אחד יש להם עיי"ש.

ב. וראה בספר הביאני חדרי - הלכות מגיפת הקורונה במאמרו של הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א (עמ' רח) שכתב ע"ד צירוף למנין דרך הטלפון, ...יש להשתדל להצטרף דרך הטלפון בשידור חי, למנין של עשרה אנשים הנמצאים ברשות אחת, כגון מנין חולים שמשודר בקו ההלכה, וכן מנין שהרשויות אישרו בכותל המערבי וכדומה, רשאי לענות להם לקדיש ולקדושה, ברכת כהנים וברכות של קריאת התורה, ולכל דבר שבקדושה ללא שום חשש. וי"א שנחשב לתפילה בציבור ממש, ויש חולקים שאינו ממש תפילה בציבור כמו בבית הכנסת. עיין ילקוט יוסף (תפילה ח"א עמ' רפב) בזה.

קי _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ובמו"ב הבאנו (שס עמ' קי הערה קע אוק"ד) משו"ת תשובות והנהגות (מ"א סימן ט') שכתב, דמן הראוי להחמיר לאכול בסיום המסכת שיעור ככותבת [דהוא יותר מכזית, וקרוב לכביצה], או לשתות מלוא לוגמיו. ואולי מה דהקילו אף בפחות מרביעית וככותבת, דאזי אינו אלא גילוי דעת שמשותף עמהם. כיון דכאמור כל חיובא דהאי תעניתא קלישא טובא, דאינו מבואר בש"ס דילן. ע"כ.

בפלוגתא בדרבנן נקטינן להקל

וכיון שכן דרוב גדולי הפוסקים סברי דמהני שמיעה דרך טלפון, דיש לייחס אותה כמעשה האדם, ולא הוי כמו כח כוחו. ואף לדעת המחמירים נראה דהכא שאני, כיון דכל חיובא דהאי תעניתא קלישא טובא, דאינו מבואר בש"ס דילן. והוי כספק ספיקא, וכיון שכן נקטינן כבכל פלוגתא בדרבנן דספיקא להקל, כדמצינו בש"ך (יו"ד סו"ס רמ"ז אות ז' קילור צהנהגת הוראות ליסור והיתר), וכן הוא במשנה ברורה (סימן ק"ס סקמ"ז) דבפלוגתא הפוסקים נקטינן להקל.

האם סעודת מצוה לאחר הסיום מעכב

(ד) **וראה** עוד בשו"ת אבני דרך (מ"ח סימן שטט) העיר, דלמבואר בשו"ת מהר"ם בריסק (מ"א סימן קל"ג) שכתב, דבאם שמע מהמסיים סיום המסכתא, אבל אינו נוטל חלק בסעודת הסיום, לא הותר לו לאכול אח"כ בביתו, כמו שלא הותר לאכול לאותם האנשים שהיו בביהכ"נ בברית מילה, דבעינן למיהוי בסעודת הברית. דאחרים שלא למדו אין להם שוב התקשרות עם המסיים, רק לענין זה לבד שיוכלו לשמוח בשמחת התורה בסעודה שעושין לכבוד גמר התורה והמצוה. וטפי מהכי, אף אם באו הבכורים אחר שכבר גמר המסיים סיום המסכת, יכולים לאכול עם המסובים בסעודת מצוה. כיון דלענ"ד עיקר ההיתר שיאכלו עם המסובים ביחד. וזה דלא כמ"ב (סימן מ"ע סק"ו) [יובא להלן] ע"כ, והכא אינו משתתף בסעודה עמו.

הנה מצינו בדברי המשנה ברורה הנ"ל שכתב, דהמנהג שמתקבצים אצל המסיים קודם שסיים, ומסיים לפנייהם המסכת, ושומעים ומצטרפים עמו בסיומו ואח"כ עושין סעודה ע"כ, הרי דלדעתיה אף דאינו משתתף בסעודה עמו, מהני.

סימן ל ♦ סיום בערב פסח לבכורים דרך הטלפון, מפני הנגיף _____ קיא

ומ"מ לרווחא דמילתא נראה, שהשומע והמסיים יטעמו כל אחד בביתו לכבוד האי יומא טבא לרבנן דשלים מסכתא, ויברך השומע למסיים שיזכה להתחיל ולסיים עוד הרבה ספרים אחרים, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

העוֹלָה מן הדברים: אפשר להקל לשמוע סיום בערב פסח לבכורים דרך הטלפון¹, בעקבות שאין מאפשרים לצאת מפתח הבית מפני הנגיף².

יתן ה' דיקויים בנו מקרא הכתוב כָּל הַמַּחְלֶה אֲשֶׁר שָׁמְתִי בַּמִּצְרִים לֹא אֲשִׁים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רֹפֵאֲךָ (שמות טו, כו). ואמרו רז"ל (ראש השנה יא, א) בניסן נגאלו, ובניסן עתידין ליגאל, ונזכה במהרה לכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מכילתא פר' נשלח פרשה ח'). ובהאי שתא לאכול מן הזבחים ומן הפסחים בתוככי ציון וירושלים.

בברכה מרובה

חג כשר ושמח

חיים שלום הלוי סגל

ג. וראה עוד בספר מועדי הגר"ח (ח"א סימן ל"ה) דס"ל להגר"ח קניבסקי שליט"א דאף בשעת הדחק אינו יכול לשמוע הסיום דרך הטלפון, ומאידך בספר יומא טבא לרבנן (עמ' קיא) הביא שהגר"ח קניבסקי שליט"א נסתפק בזה.

וע"ע בספר הליכות שלמה - פסח (עמ' קפא) שכתב נמי דאף בשעת הדחק לא מהני בטלפון. ומאידך בספר מעדני שלמה - מועדים (עמ' ב') הובא מבעל המנחת שלמה בשעת הדחק מהני שמיעתו ע"י הטלפון. וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סימן קכ"ו) שכתב דלא מהני.

ד. וכן כתב בשו"ת משנת יוסף (ח"ז סימן פ"ג), בסיום ערב פסח הקילו בדיעבד לשמוע הסיום בטלפון, מפני שתענית זה אינו אפילו מדרבנן, רק מנהג שהובא במסכת סופרים. ע"כ. וכיוצא בזה פירסם בשער בת רבים הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א ...שנה זו מי שאינו יכול לעשות סיום בעצמו, יוכל לצאת ע"י שמיעת הסיום בטלפון. ע"כ.

סימן לא

שמיעת שיר וזמר בימי ספירת העומר לחולֵי קורונה

יום ערב ז' דפסח ה'תש"פ

ישפיע ה' אור גאולתינו ופדות נפשינו אל כבוד איש המעלה, לשבח ולתהלה איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים צמודות, ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' מח"ס גם אני אורך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

שאלה: ע"ד שאלתו, א] האם אפשר להתיר לשמוע שיר וזמר בספירת העומר לחולי קורונה. ב] אלו הנמצאים בבידוד. ג] משפחה שלימה שאינם יכולים לצאת מהבית.

תשובה: בתחילה אביא מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' ממקלס-ממקמא) להתיר לשמוע שיר וזמר באסרו חג, אף לאנשים הבריאם.

א) כתב הפמ"ג (סימן תל"ג א"א סק"א) בזה"ל, עמג"א משמע ריקודין רשות...אסור^א, ועיין שם [באליה רבה] שמסופק בניסן עד ר"ח אייר ומר"ח סיון עד שבועות אם מותר לעשות רקודין של רשות. עכ"ל. חזינן דאליבא דהא"ר מספקא ליה.

ולא ברירא לן כולי האי, אמאן איירי, אי איירי למנהגא קמייתא שאין לישא אשה ולהסתפר עד ל"ג בעומר, הא פשיטא שאין לעשות רקודין של רשות, ומאי איכא לספוקי בהא. ואי איירי למנהגא בתרא שעד ר"ח אייר שרי להסתפר, א"כ ה"ה שרי לעשות רקודין של רשות.

א. וראה בלקט יושר (או"ח עמ' צז) דהתרומת הדשן, לא היה אומר (מזמר) הפזמון במוצ"ש 'אליהו הנביא' בימי העומר, לבר אם חל ל"ג בעומר ביום א', אזי היה אומרו ע"כ.

סימן לא ♦ שמייעת שיר וזמר בימי ספירת העומר לחולי קורונה _____ קיג

ויעצוין בשער הציון (שס סק"ד) שלמד פשט בדברי הא"ר הנ"ל, דאיירי לאותן הנוהגים להסתפר איכא לספוקי אי שרי רקודין של רשות. אולם הגר"י סילמן שליט"א טען שהמעין בדברי הא"ר (שס ס"א) בפנים יראה דקאי לאותן שאין נוהגין להסתפר, [מאחר דהא"ר הביא דברי המג"א הנ"ל, והמג"א איירי אליבא דהמחבר למנהגא קמיתא]. וממילא לפי"ז פשטן של דברים שיש להסתפק אליבא דהשעה"צ, אם שרי רקודין של רשות עד ר"ח אייר ומר"ח סיון להאוסרין להסתפר.

בספק אין להחמיר באבילות ישנה

(ב) **ומצינו** בדברי החק יעקב (סימן מ"ג סק"צ) שכתב, דאם חל ר"ח אייר בשבת מותר לישא אשה אף למנהגינו שאוסרין הכל קודם ר"ח וכו', 'ובספק אין להחמיר באבילות ישנה דקילא, והוא רק מצד המנהג' ע"כ, היינו דאיכא מקום להקל בספק מב' טעמים, הן מאחר דכל ענין שלא לישא אשה וכו' בימי הספירה אינו אלא מנהגא, והן דהוי אבילות ישנה.

ולבר מהא, הא ידעינן בעלמא דבאבל הלך אחר המיקל (גמ' מו"ק י"א, א) [וראה בדברי סופרים הקצר (עמ' תמ"א אות ז') שהביא, דהא דאמרין הלך אחר המיקל זה דין לכתחילה, ואין זה כמו שאמרו ספיקא דרבנן לקולא – דזה אמרין אך בדיעבד וכשא"א בענין אחר, כמ"ש הט"ז (או"ח סימן ע"א סק"ד). וע"ע בשו"ת בירורי חיים ח"ח (עמ' שסג)].

ואף דבפשטות החק יעקב קאי על מי שנסתפק איך המנהג אצלם בחשבון ל"ג הימים, אי מפסח עד ל"ג בעומר או מר"ח אייר עד ג' סיון, דאמרין ליה דלא צריך להחמיר את שני המנהגים. וכדחזינן מדברי השעה"צ (סימן מ"ג סק"ד) שהביאו להא דהנ"ל. מ"מ ילפינן מדברי החק יעקב יסודא דא דשאני אבילות ישנה שהוא רק מצד המנהג במקום ספק.

(**ועוד** סברא להקל לענין אסרו חג, דהא בספר לקט הלכות (מ"א עמ' ש"א אות ז"ב) הבאנו, דאסרו חג קדושתו נמשכה מקדושת המועד. ואיפסק ברמ"א (סימן תכ"ט ס"ב) להילכתא 'ונוהגים להרבות קצת באכילה ושתייה ביום אחר החג, והוא אסרו חג' ע"כ, וכמו"כ אין אומרים תחנון בכל אסרו חג, [ואף דהכא ממילא אין אומרים תחנון בכולא ירחא כדלעיל (שם אות ג')]. משו"ה

קיד _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

נראה דיש מקום להקל בשמיעת כלי שיר. וראה שם (נירורי חיים ח"ג עמ' תתקמ) מכתב הגרא"צ הכהן שליט"א אלי, דהסכים עמי בזה.

ג) **והוסיף** הגרא"צ שליט"א לאור הדברים הנ"ל, אזי ייצא דמר"ח סיון אפשר נמי להקל לשמוע כלי שיר, דהא אמרינן דכל מה שהסתפק הא"ר אינו אלא להני דנוהגים אבילות אף אחר ל"ג בעומר, אבל למנהגינו דליכא אבילות דתלמידי ר"ע אחר ל"ג בעומר, אזי שרי. ומ"מ נהגו להחמיר עד ר"ח סיון².

ימי העומר

ד) **וראה** עוד בשו"ת בירורי חיים ח"ו (עמ' תלז-תלזא) שכתבנו להתיר לסופרי סת"ם לשמוע בשביל פרנסה. דהיכא דקאתי כדי לזרוזי מלאכתו נראה דשאני. וחילי, דכתב הב"ח (סו"ס מק"ס ד"ה ולענין הלכה) גרסינן בסוף סוטה (ממ, 6), אמר רב אודנא דשמע זימרא תעקר, אמר רבא זימרא בביתא חורבא, בסיפא אמר רב הונא זימרא דנגרי ודבקרי שרי, דגרדאי אסור. פירוש הנגינות שמנגנין בני אדם בשעה שמושכין משאוי, או בשעה שמנהיגין השוורים לחרישה – מותר, שאינו אלא לתקן מלאכתן וכו' עיי"ש, והביאו המשנה ברורה להילכתא (שם סק"ג) בזה"ל, דאמרינן בגמ' דרק זמרא של מושכי הספינות או מושכי הבקרים שרי, שאינו אלא לזרזם במלאכתם, אבל דגרדאי אסור שהוא לשחוק בעלמא ע"כ¹. הרי לן דכל שהוא לזרוזי המלאכה, ואינו לשחוק ח"ו שרי.

והנה בפמ"ג (סימן תקנ"א א"א סק"י) כתב, אהא דמסיק המג"א (שם) ונ"ל דאסור לעשות רקודין ומחולות מי"ז בתמוז עיי"ש, וישראל שפרנסתו כלי זמר אצל אינו ישראל בבית המשתה יראה כדי פרנסה שרי, ודאי אף דבר האבד י"ל דשרי להרויח כה"ג אם אין שכיח כלל ע"כ, ומהכא קא יליף בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן שס"ח) ע"ד אם שרי ללמוד חכמת המוזיק בשנת אבל על אמם, דמבואר בשו"ע יו"ד (סימן ש"א) דאבל אסור בכל מיני שמחה כל י"ב חודש על אביו ואמו ע"כ, דכיון דמתכוין לידע האומנות כדי להחיות נפשו ולא לשמחה, והביא ראה מהך דברי הפמ"ג הנ"ל. ע"כ.

ב. וראה בספר לקט הלכות 'ל"ג בעומר' - שבועות' (עמ' תיד הערה נט אוק"ב) מה שהרחבנו בזה.

ג. וע"ע מה שכתבנו בספר בירורי חיים ח"ג (עמ' תתקלד הערה י' אוק"ב) בזה.

סימן לא ♦ שמייעת שיר וזמר בימי ספירת העומר לחולי קורונה _____ קטו

ובביאור יסוד הדבר, כתב בשו"ת ציץ אליעזר (מט"ו סימן ל"ג אות א'), ע"ד ללמוד לזמר בכלי שיר בזמן הזה, דבשו"ע (סימן תק"ס ס"ג) כתב וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר¹ וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר לשמח בהם עיי"ש, הרי דבשו"ע האיסור כדי 'לשמח בהם', אבל לא איפה כשמנגן בשביל המקצוע, דאזי אינו נקרא שהוא כדי לשמוח או לשמח בהם. וראה בספר שו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א אות קצ"ו) שכתב בזה"ל, לענין [אבל] אומן בכלי שיר עיין אחרונים התירו [עיין שו"ת מהר"ם שיק הנ"ל], וכן נראה מהא דקיי"ל סימן רצ"ז דהמרביע גופיה שרי משום הרהור, דטריד בעבדותיה, וה"ה הוא [האבל] אינו שמח בעמלו כלל, ונושא נפשו אל שכרו עכ"ל, וכך מצינו בפמ"ג (סימן תקנ"א סק"י - הנ"ל) שהתיר לישראל לנגן בכלי שיר אצל עכו"ם מי"ז בתמוז וכו' עיי"ש, והכל מבוסס על הטעם שאינו נקרא שמח כי בעבדותיה טריד² ע"כ.

ובמו"כ ראיתי שהובא משו"ת זכר שמחה (סימן ס"ו), שהתיר מכח זה לתלמידים ללמוד חכמה זו - מי"ז בתמוז עד שבוע שחל בו תשעה באב, דאבילות ישנה קיל מאבילות סתם³ עיי"ש, ובודאי כוונתו בלומד לצורך פרנסה.

וביזו"ד דחזינו דלפרנסה שאני, ושריא אף בבין המצרים עד שבוע שחל בו ת"ב, אזי נמי יש להתיר בימי העומר, ואף קודם ל"ג בעומר, דמי גרע ימי

ד. וראה בד"ת מאדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל (חורש"י פר' תצוה תשל"ח) בזה"ל, ואין בכוחי להאריך כעת בבירור הדברים שאיסור חמור יש בזה שמעמידים את הכלי שישימיע כל היום קול שיר וזמרה (ועיין שו"ת דברי יציב (או"ח סימן רמ"ו)), והרי אסרו חז"ל (סוטה מח, א) זמרא כמו שאסרו לאכול בתשעה באב, ובעוד שבתענית תשעה באב יש מקום להקל כפי ראות עיני המורה מחמת חולשת הדור, ובפרט בימי הקיץ החמים, הרי שלשמוע קול זמרה אין היתר אף לחולה שיש בו סכנה, כיון שאין בכך משום רפואה. ורק בפורים נהגו העולם היתר לשורר קצת בכלי זמר, וכן נהגו בחול המועד סוכות אצל זקה"ק מצאנז זיע"א, אבל בשאר ימות השנה אין היתר בדבר וכו'. ומחמת חוסר ידיעה עם הארצות מקילים בזה וכו' ע"כ. וע"ע בספר בירורי חיים ח"ג (עמ' תתקלג ד"ה ואף, ובהערה י') בזה. [וע"ע מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' שצג הערה רס"ד)].

ה. ואף דהתם מישך שייך טפי סברת טריד בעבדותיה, דהא עצם פרנסתו מלימוד המוזיק. ו. וסברא זו כבר הבאנו לעיל (אות ב') דמצינו בחק יעקב (סימן תצ"ג סק"ב), ועיין בירורי חיים (ח"ג עמ' תתקלב ד"ה ועתה).

העומר מבין המצרים, אדרבה לענין אכילת בשר ושתיית יין חמירי בין המצרים, כדאיתא בשו"ע (סימן תקנ"א ס"ט) דיש שמוסיפין מר"ח עד התענית, [ובמ"ב (סקנ"ח) וכן המנהג במדינותינו עיי"ש], ויש שמוסיפין מי"ז בתמוז ע"כ, משא"כ בימי העומר. וכמו"כ לענין ברכת שהחיינו אליבא דהמ"ב (סימן מ"ג סק"צ) קיל ימי העומר, דהא כתב דאם נזדמן לו איזה ענין שצריך לברך עליו שהחיינו יברך עיי"ש, (ועיין בספר בין פסח לשבועות (פט"ז הערה א') שהביא מהגר"ח קניבסקי שליט"א, דלישנא ד'נזדמן' הוא לאו דוקא עיי"ש. וכיוב"ז כבר כתב בספר הליכות שלמה - פסח (עמ' שס"א הערה נג) דלאו דוקא כשנזדמנו, וכיון דלא מצינו בשום ספר אין לחוש לכך, ואין לנו אלא מה שאמרו חכמים ע"כ), משא"כ בבין המצרים טוב ליזהר מלומר שהחיינו כמבואר בשו"ע (סימן תקנ"א ס"ז), ובמ"ב (סקנ"ח) אע"ג דאפילו אבל מברך שהחיינו, מ"מ ימים אלו אין כדאי לומר שהחיינו לזמן הזה ע"כ.

ולכן, היכא דשומע טייפ לזרוזי מלאכתו לפרנסתו, ואיירי דקשה עליו כתיבת הסת"ם מבלי לשמוע טייפ, כפי שהמציאות הוכיחה - וכדברינו בספר בירורי חיים ח"ד (עמ' קס) וכמ"ש הגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א במכתבו אלי (שס עמ' קסד ד"ה שז), אזי שרי לשמוע בימי העומר. וכדמצינו בשו"ת אגרות משה (או"ס ח"ד סימן פ"ו) שכתב, הנה באחד שרוצה ללמוד לשורר זמר, אם הוא לפרנסה מותר אף בימי ספירה, דלדידיה אין זה ענין של שמחה. דאם הוא להנאתו אסור אף ללמד וכו' ע"כ.

העולה מן הדברים: שרי לסופר סת"ם לשמוע טייפ לזרוזי מלאכתו, בימי העומר"י.

(ה) **ובנדון** דידן חולי הקורונה שיושבים בעמק הבכא, וכמו"כ אלה היושבים בבידוד שצריכים להיות מבודדים מעולם החיצון, שדבר זה קשה עד למאוד לישב ימים על גבי ימים בחדר אחד, ופעמים אף נמשך הדבר כמה

ז. וחזיא לאיצטרופי מה שהובא בספר הליכות שלמה - פסח (עמ' שס"א דבר הלכה אות כב) 'וכן שמיעת פרקי חזנות ונגינות קלאסיות, יש להתיר'. ושם בארחות הלכה (הערה 54) ומ"מ הוסיף, דאין לנהוג היתר זה בשופי, ורק כשקיימת סיבה לכך, יש להתיר. ע"כ.
ח. וראה עוד בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' תרצו) שכתבנו להתיר לנגן לגני ילדים בימי הספירה באופן מסויים, עיי"ש.

סימן לא ♦ שמייעת שיר וזמר בימי ספירת העומר לחולי קורונה _____ קיז

שבועות, נראה פשוט דלא גרע מה שהתרנו בשו"ת בירורי חיים ח"ו (עמ' תלז-תרלז) לסופרי סת"ם לשמוע שיר וזמר לזרוזי מלאכתם. והכא עדיפא טפי, דפעמים מצב זה יכול להביא לדכדוך הנפש רח"ל.

ומכל מקום בכדי שזכור שאנו נמצאים בימי העומר שבו מתו תלמידי רבי עקיבא, ונוהגים בו אבילות, נראה להקל בוואקלי בלי ליווי תזמורת, והגם דכתבנו בספר לקט הלכות (ח"א עמ' מיז הערה נז) דזה מכבר ראיתי, דבאם נתיר לשמוע ווקאלי בבין המצרים, אזי בטל כמעט תורת אבילות בימים אלו. ולכן העלנו להילכתא (סס עמ' תיא) דאפילו אם הטיף נעשה משירה בפה [בלי ליווי תזמורת, והוא הנקרא 'ווקאלי'] נהפך לכלי שיר^ז.

מ"מ הכא שאני, וישימו לב שהשירים יהיו בטון יותר נמוך, כדי לתת ביטוי לאבל על פטירתם של תלמידי ר"ע. וכעין זה כתב בספר הלכות חג בחג – ספירת העומר (עמ' סג הערה לט) דמי שיש לו מרה שחורה, ועלול עיי"ז להגיע לאיסורים חמורים טפי וכו', יש מקום להקל בצנעה. ושכן שמע מהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א. וראה במאירי (גיטין ז, א) שלא נאסר זמרה רק דרך שחוק וקלות ראש ותענוג ע"כ.

ולכן נראה לענ"ד דאפשר להתיר לשמוע שיר וזמר בספירת העומר לחולי קורונה. וכמו"כ לאלו הנמצאים בבידוד. ומ"מ באם אפשר שיהיו השירים בלי ליווי תזמורת בוואקלי. אולם משפחה שלימה שאינם יכולים לצאת מהבית, רק אם זה באופן שיכולים להגיע למרה שחורה נראה נמי להקל באופן הנ"ל.

העולה מן הדברים: אפשר להתיר לשמוע שיר וזמר בספירת העומר לחולי קורונה. וכמו"כ לאלו הנמצאים בבידוד. ומ"מ באם אפשר שיהיו השירים בלי ליווי תזמורת בוואקלי. אולם משפחה שאינם יכולים לצאת מהבית, רק אם זה באופן שיכולים להגיע למרה שחורה נראה נמי להקל באופן הנ"ל.
בברכה מרובה **חיים שלום הלוי סגל**

ז. וכעין זה כתב בקובץ פסקים ותשובות להגר"מ גרוס שליט"א (ניסן תשס"ט עמ' קלג) לענין ימי העומר, 'וראוי להחמיר גם כשמוקלט בטיף בלא ליווי כלי שיר'. ותקליטי חזנות. ע"כ.

י. ויעויין בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן קס"ו) שכתב לחלק, בין זמרא דמנא לזמרא דפומא עיי"ש. וכ"כ בשו"ת פאת שדך (סימן קכ"ו).

סימן לב

כיבוס וחידוש מסכה בתשעת הימים

יום שנכפל בו כי טוב ער"ח החמישי
לסדר הואיל משה באר את התורה הזאת ה'תש"פ

משוכן מרומים רוב שלומים, בחודש מנחם אב נתנחם בכל ניחום
הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה
'אור החכמה' מח"ס גם אני אורך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

**ע"ד שאלתו, נמכרים בשוק מסכות איכות שעלותן שלושים שקלים, האם
מותר לכבסן ולחדשן בתשעת הימים.**

תשובה: כתב הרמ"א (סימן תקנ"א ס"ג) אין מכבסין מר"ח עד אחר התענית.
וכן נתבאר דאסור ללבוש בגדים מכובסים מר"ח, אף שנתכבסו קודם
ר"ח, וכמו"כ מצעי המיטות. וז"ל (השו"ע) וכן המכובסים מקודם בין ללבוש
בין להציע בהם המטה, ואפילו מטפחות הידים והשלחן אסור.

ומעם איסורו, משום שמחה, כדחזינן בגמ' (פסחים ע"א, א) 'במה משמחו בכסות
נקיה'. הרי דבגד מכובס מביא שמחה על האדם. וכמ"ש במשנה ברורה
(שם סקמ"ז) דאין איסור כיבוס משום דאסור במלאכה, אלא כדי 'למעט
בשמחה', ולהראות האבילות ע"כ, וכיוב"ז כתב בסקפ"ד לענין בגדי קטנים,
'דאין בכיבוסן של אלו משום שמחה'. עוד טעם כתב המ"ב (שם סקכ"א) דנראה
כמסיח דעתו מהאבילות. ע"כ.

א. וראה עוד מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' רפד אות כג - עמ' רצב אות לב).
ב. ושמעתי מח"א ביאור ענין היסח הדעת, דחזינן דהאכל על אחד מז' קרובים אין לו
כלל את הראש והמוח לכבס את בגדיו, לזאת ייקרא מסיח דעת. ויסוד הדבר מצאתי בדברי
הב"ח (ריש סימן תקנ"א) שכתב בזה"ל, ומשו"ה אסרו דוקא לספר ולכבס, מפני שהוא
מלאכה לצורך תענוגי הגוף, שבוזה מראים קצת אבילות, 'שכשעוסקים בתספורת וכביסה
נראים כאינם חוששים להתאבל על החורבן' ע"כ.

סימן לב ♦ כיבוס וחידוש מסכה בתשעת הימים _____ קיט

ולפי"ז נראה פשוט, דאין במסיכות משום שמחה, ואין הנאה בחידושן, וכל מטרתו לקנות מסיכה יותר יקרה ואיכותית (עם פתחי אויר), אך בכדי שיוכל לנשום יותר בקלות, ושהמסכה תחזיק יותר זמן.

העולה מן הדברים: אין במסיכות משום שמחה, ואין הנאה בחידושן, ושרי לכבסן ולחדשן בתשעת הימים כשנצרך.

יתן ה' שייהפכו הימים האלו לששון ולשמחה, ונראה כבר בטובתן של ישראל עם קרובו, בבריות גופא ונהורא מעליא.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן ק"ג

חולֵה שאִמְרוּהוּ לְהַתְעַנּוֹת הָאֵם אִיכָא מַעֲלָה שִׁיעֶשָׂה 'סִיגוֹף הָרָאב"ד'

בס"ד ערב יום הכיפורים ה'תשפ"א

שלמא אשדר, לפרי עץ הדר לכבוד ידידי הנעלה, איש המעלה, לשבח ולתהלה איש
חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים צמודות ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג
הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

שאלה: ע"ד שאלתו, חולה שנדבק מהנגיף והרופאים פקדוהו שלא יתענה
ביום הכיפורים, האם איכא איזה מעלה שיעשה סיגוף הנקרא
'סיגוף הראב"ד', או לא.

בעת מאכלו ועודנו תאב לאכול, יניח ממנו לכבוד הבורא

תשובה: (א) כתב הראב"ד בספר בעלי הנפש (שער הקדושה עמ' קפז) בזה"ל,
ואני רואה הגדר הגדול והשמור המעולה והדרך הטוב להכנעת היצר,
הוא רעבון הנפש ממעוט הנאותיה ותענוגיה במאכל ובמשתה, רק שיהנה מן
הריח הטוב ורחיצת החמין לפי שהחמין ערבין עליו^א וכו', ו'לעולם יניח מעט
מכדי צרכו ומהשלמת תאוותו' וכו', ועל זה אמרו רבותינו ז"ל (גיטין ע, ב) (ב)
סעודה שהנאתך ממנה משוך ירך הימנה.

והוסף – ושתי תקנות גדולות יש בענין הזה, האחת שלא תזיקנו אכילתו,
והשנית כי היא כניעת היצר ושברון התאוה. וכמו שאמרו בסעודה, כן
הדרך לכל הנאות העולם ותענוגיו שלא ימלא האדם מהם כל תאוותו. ואין צריך
לומר שישמור האדם את עצמו מן המאכלים שהוא מכיר שהן מזיקין אותו, כי

א. וביאור הענין אמר ח"א, דאף דריח טוב ורחיצת חמין הוי נמי מתענוגי הנפש, מ"מ
אינו מגשם את האדם כשאר הנאות.

סימן לג • חולה שאסרוהו להתענות האם איכא מעלה שיעשה 'סיגוף הראב"ד' – קבא

האוכל מאכלים המזיקים אותו, ואפשר לו זולתן הרי זה פושע בגופו ופושע בנפשו, מפני שהוא הולך אחר תאוותיו, ואינו חושש על אבידת גופו וכו' ע"כ. מדברי הראב"ד למדנו שמוטל על האדם ליתן רסן על תאוותיו, ולכן לעולם יניח מעט מהשלמת תאוותיו.

וכן מצינו בדברי רבינו יונה בספרו יסוד התשובה [המסונף לשערי תשובה] שכתב בזה"ל, ואם חלש הוא, שאינו יכול לסבול עינויים קשים ותעניות, ימשוך מתאוותיו, ואל ימלא כל תאוותיו לא במאכל ולא במשתה. וכן אמר הרב אברהם ב"ר דוד ז"ל [ה"ה הראב"ד] שהיה אחד מחסידי עולם, הגדר הגדול המעולה המופלא מניעת המאכלות. וכן פרש דבריו, אל יעזוב לגמרי מלאכול בשר ולשתות יין, כי דייך מה שאסרה תורה, אך בעת מאכלו ועודנו תאב לאכול, יניח ממנו לכבוד הבורא מתאוותיו, ואל יאכל כפי תאוותו. ודרך זו תמנענו מחטוא, ותזכירנו אהבת הבורא יותר [מאשר] תענית אחד בשבוע, כי זה בכל יום תמיד מידי אכלו ומידי שתותו יניח מתאוותיו לכבוד הבורא. עכ"ל.

הרי לן דהוי טפי מתענית, דאילו תענית אינו יכול להתענות כל ימי חייו, משא"כ דרך זו הוי בכדי שיעשה בכל עת².

ב) וראה עוד שכתב המג"א (סימן תקע"א סוסק"א) בזה"ל, וכתבו ספרי המוסר, דבאמצע אכילתו בעוד שהוא מתאוה לאכול ימשוך ידו ממנה, וזה נחשב לו לסיגוף גדול. ע"כ³. וכן הובא במשנה ברורה (ס"ס ק"ג) ... וזה נחשב לסיגוף ומתכפרים עוונותיו. עיי"ש. וכיוצא בזה בספר תוצאות חיים לבעל הראשית חכמה (אומ ע"ה) שכתב בזה"ל, עוד כתב רבינו בענין סדר התשובה, שאם אינו יכול להתענות, שבעוד שהוא תאב עדיין לאכול יניח מתאוותו לכבוד הבורא, וזה חשוב לו כעינוי. ע"כ.

ומ"מ נראה פשוט דחולים אלו דנדבקו בנגיף קורונה ואסרו עליהם הרופאים והרבנים להתענות ביום הכיפורים, הרי בהכרח מדובר בחולים שבדרך

ב. ובספר המדות לרבי נחמן מברסלב זצ"ל (ערך אכילה אות א') כתב, ממה שאתה אוכל תשייר, כדי שיחול ברכת ה' במזונותיך ע"כ. וראה עוד בשו"ת בירורי חיים (ח"ז עמ' סב-סג) בזה.

ג. אלא דיש להבין אלמה רבינו המג"א לא הביאו בשם הראב"ד.

ד. במהדור' וואלדמן הובא בסוף כרך ג' של הראשית חכמה.

כלל פקד אותם חולשה, וא"כ פשיטא וברירא דאין להם לעשות שום סיגופים, דאין זה העת ואין זו השעה, אלא יש להם להתנהג כמו שהורו אותם, ולאכול כהרגלם לגמרי אך בכדי שירגישו טוב.

בשעת הדבר ישמור עצמו מלהסתכל בפני הנשים

(ג) **ואגב** גררא תיתי ליה על הפסק הלכה מהגרמ"ש קליין שליט"א ששלח מעכ"ת אתמול בענין הנגיף, ובו הובא בין הדברים מדברי זקנו של הרחיד"א ה"ה בעל החסד לאברהם.

בגמרא (נבא קמא ס, ז) דָּבָר בעיר כנס רגליך שנאמר (שמות יב, כג) וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר. ואומר (ישעיה כו, כ) לֵךְ עָמִי בֶּחֱדָרֶיךָ וּסְגֹר דְּלָתְךָ בְּעֶדְךָ [חֲבִי כְמַעַט רָגַע עַד יַעֲבֹר זַעַם], וכתב בעל החסד לאברהם (מעין המישי נהר כח), משמע בזה"ק שהשמירה מהדבר להסגר בחדרים וכו', ולפי"ז ראוי להסגיר עצמו בזמן הדבר ויעסוק בתורה ויסך ה' בעדו, אבל עכשיו הולכים ומתפזרים בכפרים בביטול תורה ותפילה, והנפש אבודה והעבירה עשויה, שהרי נכשלים בכמה מיני עבירות, ולא כך דרך התורה.

וכתב שם דבזמנים הקודמים היה הדבר יום או יומיים והיה שייך להסגיר עצמו, אבל בזמנינו שזה עומד ג' או ד' חדשים, ואם יסגיר עצמו מי יטפל במתים או יבקר חולים, על כן אין להסגיר עצמו בבית, אלא יצא מביתו לעסוק בביקור חולים ובקבורת מתים ושאר מצוות, ושומר פתאים ה'. ויש כמה דברים שכתבו שיש סכנה, ובזמנינו אינם נזהרים, ועל כיוצא בזה אמרו מאן דלא קפיד לא קפדינן, ואין הקב"ה משליט בעולם אלא כדי מה שיכולים לסבול, לכן כל אדם יזהר וישמור עצמו מלהסתכל בפני הנשים, וכן כמה גופי עבירות שהן גורמים הרעה, ועל היותר יבטח בשם ה' וישען באלוקיו. ע"כ.

התפעלתי עד למאוד מדבריו, כיון דהא חזינן דדבריו יסובו על דיני נפשות – דָּבָר בעיר, ועל מה כתב לעורר ולתקן – וישמור עצמו מלהסתכל בפני הנשים, רואים כמה הדברים חמורים ופוגמים, ורגיל אני תמיד לומר לפני חברים מקשיבים, עניני קדושת העינים, אפשר להמליץ מה שאמרו צדיקים על עניני אמונה, דע"י מה שמדברים מענינא דא, יתחזק בזה. כן הוא ממש בעניני שמירת העינים, כמה שידברו מזה יוסיף חיזוק אחר חיזוק, ודבר בעתו מה טוב

סימן לג ♦ חולֵה שאסרוהו להתענות האם איכא מעלה שיעשה 'סיגוף הראב"ד' – קבג

בערב יום הכיפורים – דקוראים בתורה ביום גדול ונורא זה בפרשת עריות^ה,
להתחזק בחיזוק אחר חיזוק בזה.

ובזה באתי לברכו, יתן ה' שנזכה לגמר חתימה טובה, אתה וכל הנלווים אליך,
אתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום. פרנסה בריוח, יפוצו
מעינותיך חוצה מקצה העולם ועד סופו, ויזכה עוד רבות בשנים לזכות את
ישראל בעוד חיבורים טובים ומועילים, מתוך רעותא וחדוותא דליבא. אמן.

בברכת התורה

שנה טובה ומבורכת

חיים שלום הלוי סגל

ה. וראה בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' קנו הערה שכ) שהבאנו לדברי התוס' (מגילה לא, א
ד"ה במנחה) דהטעם שקורין בעריות, לפי שהנשים מקושטות בשביל כבוד היום, לפיכך
צריך להזכירם שלא יכשלו בהן. ועוד הביאו ממדרש, לפי שישראל מרמזין בזה להקב"ה,
שכשם שהזהיר אותם שלא לגלות ערוה, כך לא תגלה [הקב"ה] ערותם [של ישראל]
בעונותם. ע"כ.

ובט"ז (סימן תרכ"ב סק"ד) אחר שהביא מדברי התוס' הנ"ל, כתב ולי נראה דכיון
שנפשו של אדם חשקה בעריות טפי מכל עבירות, על כן מזהירין על זה ביוה"כ שהוא
יום נורא וחקוק בלב האדם, טפי משאר ימות השנה. ע"כ. וראה עוד בחכמת שלמה על
גליון השו"ע (שם) שכתב, דרוח הקודש דיבר בו [לבעלי התוס'], שכן מצאו בתיקוני זוהר
(תיקון נו צ, א).

סימן לד

תפילה בסוכה, או טפי עדיף מחוץ לסוכה מצד ברוב עם

עמ"י עש"ו בין יוה"כ לסוכות ה'תשפ"א

שלמא אשר לפר עץ הדר, לכבוד ידידי הנעלה, איש המעלה, לשבח ולתהלה
איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים צמודות ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג
הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
מח"ס גם אני אורך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח

אחר מבוא הברכה והשלום

שאלה: ע"ד שאלתו, בסוכה יש מנין מצומצם, ואילו מחוץ לסוכה במרחב
הפתוח - כמו שהרשויות דורשות, יש ציבור גדול, היכן יעדיף
להתפלל.

צדדי השאלה: האם טפי עדיף להתפלל בסוכה, או טפי עדיף להתפלל מחוץ
לסוכה מצד ברוב עם הדרת מלך.

תשובה: (א) הנה בספר לקט הלכות (מ"צ עמ' ריא הערה עג) הבאנו מתשובות
והנהגות (מ"א סימן טע"ס) מה שציין להנהגות הגאון האדר"ת, [הודפס
בספר 'אשר יצוה' לתלמידי הגר"א], דמכיון דתפילה במנין הוי רק סניף למצוה,
ואינה מן התורה, לכן תפילה בסוכה ביחידות עדיף מתפילה בציבור [לדעתיה].
ומשו"ה כתב הרמב"ם בלשונו הזהב (סוכה פ"ו ה"ט) 'רצה מתפלל בסוכה'. ואני
מצידי כל פעם דאבה לבי, על הליכתי לביהמ"ד להתפלל, ומצות סוכה חביבא
לי טובא, אך כדי שלא יבואו העם לזלזל בתפילה בציבור, אשר גם בלעדי זה
הורגלו להקל הרבה בזה, מתפלל אני בציבור. ע"כ. ולפי"ז היכא דאית ליה
מנין בסוכת ביתו, אזי יתפלל בסוכה.

ועתה (משגי' ה'תשע"ו) נתפרסם תשובתו של הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א
בזה, דבאמת ס"ל דהיכא דאית ליה מנין בסוכה, טפי עדיף שיתפלל
עמהם בסוכה. ע"כ.

סימן לד ♦ תפילה בסוכה, או טפי עדיף מחוץ לסוכה מצד ברוב עם _____ קבה

(ב) **אולם** בספר חזון עובדיה - סוכות (עמ' קמו ס"ז) ראיתי דפליג, וז"ל ולא יתפלל לכתחילה בסוכה, כשיש בית הכנסת בעירו, ואפילו יש לו מנין, שאין תפילתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת (גמ' זרכות ו, א). וע"ע בשו"ע (סימן ז' ס"ט) ובכף החיים (שם אות נא ו-נד).

הנה בב"י (שם ד"ה לא יתפלל עמ' שגא זנדמ"ח) הביא מרבינו יונה (ד, א ד"ה אימתי) שכתב בשם הגאונים, אפילו כשאין הציבור מתפללין יש לו לאדם להתפלל בבית הכנסת, מפני שהוא קבוע ומיוחד לתפילת ציבור ע"כ. וראה עוד בכף החיים (שם אות נ"א - הנ"ל) מה דהביא הב"י מדברי רבינו יונה, ולא [היה סגי ליה] להביא מדברי הגמ' בברכות הנ"ל - אין תפילתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת, מפני דדברי הגמ' היה יכול לפרש כמו שפירש הטור, דבבית הכנסת היינו יחד עם הציבור, לכך הביא מרבינו יונה שאמר בהדיא הכי - אף כשאין מנין בביהכ"נ. ע"כ.

(ג) **ברם**, ביסוד הדבר יש להבין דברי האדר"ת זצ"ל ויבלחט"א הגר"ח קניבסקי שליט"א - הנ"ל, דהא בסוכה בעינן תשבו כעין תדורו, ומאחר דבשאר ימות השנה אין אנו מתפללים בבית, א"כ מהיכי תיתי להתפלל עתה בסוכה, דהא כאמור בעינן כעין תדורו, ובתדורו הא ליכא. וכי מי גרע מהא דכתב השעה"צ (סימן תל"ט סקנ"ז) דמי שמבדיל הבדלה כל ימות השנה בבית הכנסת, אזי גם בסוכות יכול לשמוע בביהכ"נ, ואינו צריך להבדיל בביתו **בסוכה** עי"ש. וידידי הרה"ג ר' אברהם חן שליט"א אמר, אפשר דס"ל להאדר"ת ודעימיה, דדמיה להא דכתב השו"ע (שם ס"ד) דכל שבעת ימים קורא 'ולומד' בתוך הסוכה [אף שבדרך כלל לומדים בבית המדרש] עי"ש, א"כ ה"ה תפילה בסוכה עכ"ד.

אולם הלום ראיתי בקונטרס נפש דוד להאדר"ת - הובא בספר אשר יצוה (מ"א עמ' מיט אות י') שכתב, דכמה פעמים נפלאתי על החסיד בעל יסוד ושורש העבודה (שער י"א פ"ז) שכתב, דבכל רגע שיושבים בבית מבטלים מצות עשה [עיין מה שכתבנו בספר לקט הלכות (מ"צ עמ' ריז הערה עד) דבריו], ואני מסופקני מאוד א"כ כוונת תורתנו הק' לשבת ז' ימים כבבית אסורים ח"ו, והלא כל השנה כולה כל אחד בביתו יוצא ובא, ואינו יושב בלי הרף בביתו, ובודאי תשבו כעין תדורו, הוא גם כשיוצא לפעמים להתענג ולטייל, ודרכיה דרכי נועם כתיב. ע"כ.

קבו _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ד) **אמנם**, הא פשיטא דכל זה אינו אלא היכא דאית ליה ישוב הדעת להתפלל בסוכה כדבעי. אבל פעמים דאין לו את הנוחות בסוכה, כיון שרגיל להתפלל במקום קביעותו, וממוזג נובפרט בארץ ישראל שמזג אויר חם מאוד בימי חג הסוכות, וצריך לעמוד פרק זמן ארוך מעוטף בטליתו כשהוא מחזיק בידיו את הד' מינים ולנענע, והדר להקיף את הבימה], אזי בגוונא דא פשיטא דלכו"ע יתפלל בבית הכנסת, ולא בסוכה. כדמצינו בשו"ע (סס) להדיא 'המתפלל, רצה מתפלל בסוכה או חוץ לסוכה', ובמשנה ברורה (סק"ל) כתב דרצונו לומר דבאיזה מקום שיש לו מנוחה יותר להתפלל בכונה, שם יתפלל. ע"כ.

ב

אחד מבני הסוכה משתעל, וחבירו חושש מקורונה

שאלה: ע"ד שאלתו, כמה אנשים ישנים בסוכה, ואחד מהם משתעל דכידוע שזה אחד התסמינים של הנגיף קורונה, ואזי פוחדים חביריו להישאר עמו בסוכה, האם אית להו דינא דמצטער שפטורים מסוכה.

תשובה: נתבאר ברמ"א (סימן מ"מ סו"ד) דכל היכא דלא יופטרו מהצער ע"י שיצאו מהסוכה לאכול בבית, לית להו דינא דמצטער עי"ש, וממילא הכא הרי ע"י שיצאו מהסוכה לאכול בבית, יופטרו מהצער. והמצטער פטור מן הסוכה.

ובזה באתי לברכו שיזכה לחוג את החג בדיצה וחדוה.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

קורונה – יורה דעה

סימן לה

הרחקות נדה בעידן הנגיף

מוצש"ק ד' לחודש אשר ישועות בו מקיפות ה'תש"פ

משוכן מרומים רוב שלומים, בחודש ניסן יתברך בכל ענין הרה"ג רבי
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

ע"ד שאלתו, באשה שאינה טהורה, דצריך להיזהר בכל דיני הרחקות
כמבואר בשו"ע, האם לעת עתה שאנשי הרפואה דורשים מחמת
הנגיף שמתפשט רח"ל להתרחק שני מטר, האם זה סגי להרחקה, דלא
ליבעי היכר.

תשובה: בספר פרדס שמחה (סימן קל"ה סק"ל לוק"ה) כתב, אם יושבים באופן
שאינו יכול להגיע בהושטת ידו לכוס שלה, שרי, דלא חשיב כשותים
בשלחן אחד. וז"ל אם אוכלים משלחן אחד רחוקים זה מזה, עד שאינם יכולים
לפשוט ידם כל אחד לקערתו של השני, יש להקל ללא שינוי. ע"כ. וכיוצא בזה
האריך בספרו שיעורי טהרה (עמ' קנ"ד ד"ה כהשלטון), דמצינו בב"ח בהלכות בשר
בחלב (סימן פ"ח) שכתב בשם המהרש"ל, וכן פסק הפמ"ג (שם שפ"ד סק"ג)
דיכולים לאכול באופן זה, זה בשר וזה גבינה אף בשלחן אחד. ועפ"ז כתבו
החופת חתנים ועוד, דהוא הדין לענין נדה כן, דיכולים לאכול על שלחן אחד
באופן שהוא אינו יכול להגיע לקערה שלה ואין היא יכולה להגיע לקערה שלו.
והיינו דאין כאן דרך חיבה^א. ע"כ.

א. והוסיף דיש חולקין, דלא מהני מה שאין יכולים להגיע זה לזה. ומ"מ מהני אם יש
אחרים שיושבים עמהם, דאין חיבה. עיי"ש.

קכח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

וראה בשיעורי שבט הלוי (עמ' כנה אות ז') שכתב, דבשלחן גדול מאוד, שזה יושב בקצה זה והשני בקצה אחר שרי, דהוי היכר גדול. ע"כ. וכיוב"ז כתב בספר חוט שני (עמ' ריט), בשלחן ארוך מאוד, אין צריך הפסק דלא נחשב שאוכלין יחד. אמנם לא ידוע לן השיעור בזה ע"כ.

העולה מן הדברים: כשמתרחקים שני מטר כפי הוראת אנשי הרפואה, אזי סגי באשתו שאינה טהורה, אף שאין היכר.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן לו

טבילה בזמנה

רב ברכות משמי המערכות, לכבוד ידידי הרה"ג זך הרעיון ומיטב ההגיון רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א** מח"ס גם אני אורך, ופרדס יוסף החדש

ע"ד שאלתו, האם אשה שהגיע זמן טבילתה לבעלה, תידחה את הטבילה, מפני הנגיף.

תשובה: אין לה לדחות את הטבילה כל זמן שהרשויות מאפשרות את הדבר. דזה הרי פשיטא וברירא דהוי צורך חיוני שגם אנשי הרפואה מבינים ומאשרים לצאת לדברים חיונים והכרחיים. ומכיון שנמצאים בני הזוג יחדיו בבית שעות על גבי שעות וימים על גבי ימים, הרי המכשול יותר מצוי, ודי למבין, ויפה שעה אחת קודם*.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

א. ואגב, שמעתי מידידי הרה"ג רבי משה ויזמן שליט"א מו"צ בבית ההוראה דהגרמ"ש קליין שליט"א, דהגיע אליהם שאלה מארגטינה הרחוקה, ע"ד אשה הנמצאת בבידוד, האם תילך לטבול לבעלה. והשיבו לה מכיון דבמקום מגוריה שם מחליפים את מי המקוה בכל יום, לכן שרי לה לילך לטבול לטהרתה, אבל מ"מ שתטבול אחרונה, וכל זה בכדי שלא תהיה בגדר חב לאחרינא.

[לימים הוברר אצל אנשי הרפואה, שבמקוואות לא נמצאו הדבקות כלל].

סימן לז

מציצה לתינוק בברית מילה בעת הנגיף

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

שאלה: ע"ד שאלתו, מציצה לתינוק בברית מילה בעת הנגיף.

תשובה: ידוע השערוריה אודות מציצה בפה שבשנת תר"ה, חמש שנים אחרי פטירת החתם סופר, הודפס מכתב בשם החת"ס לאיזה גדול שהיה אמור להכתב בשנת תקצ"ז שאין צריך לעשות מציצה בפה דוקא. ותלמידי החת"ס יצאו נגדו בכל החומר, מהם אמרו שאינם מאמינים שיצא מכתב כזה מתחת ידו, מהם מצאו סיבות שונות למה החת"ס כתב כן – עיין באורך בספר ברית כרותה לשפתים (פ"י דף פג ואילן). ובשו"ת עין הבדולח להגאון רבי חיים צבי הירש מאנהיימר זצ"ל כתב, 'ומעולם לא עלה על דעת שום אדם לשנות ולמצוץ בדבר אחר, רק השיב כן לוועידה [שהיה אז מגיפת החולרע שם] ששמה לא רצו למצוץ' ע"כ.

וכן כתב בשו"ת מהר"ם שיק (או"מ סימן קנ"ז) בזה"ל, מעשה שהיה כך היה דהמוהל בעיר מלוכה בעיר ווינה היה מומחה גדול ונשוא פנים, והוא היה המוהל הראשון שנתחזק שם, והיה לו חולי המתדבק, שבכי האי גוונא וכו' בודאי זה מזיק, והיה קשה להעביר את המוהל המומחה הנ"ל, והתיר מרן הגאון זצ"ל בשעת הדחק שהיה קשה להעבירו, על כן התיר לעשות את המציצה ע"י ספוג. ע"כ.

ומאידך ראיתי בקובץ מה טובו (ח"י עמ' מלט הערה מח) שהביא משו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן תקג) שבזמן מגיפה מותר לעשות המציצה ע"י כלי קטן. וכן כתב להתיר בשו"ת השבי"ט (ח"מ יו"ד סימן לו). וכן אמר לי המוהל הרב יצחק ברנשטיין שליט"א שנזהר מלמצוץ בפה אלא ע"י כלי, לבר אם אבי הילד אומר שלוקח את האחריות על כתפיו, אזי מוצץ (המוהל) בפה כדרכו.

ואולם המוהל המקובל הגאון רבי נתן בן סניור שליט"א רב שכונת אור החיים, מל עתה [שלהי פר' ויקרא (בתחילת הגל הראשון)] – בבית ידידי הרה"ג ר' אברהם חן שליט"א בברית מילה אצל נכדו הי"ו [כהרגלו במציצה בפה. ודומני דשאלה זו שייכת להתייעצות עם גדולי המוהלים שיחי', וההכרעה נתונה לגדולי ישראל שליט"א.

בברכה מרובה:

חיים שלום הלוי סגל

סימן ל"ח

הזמינוהו לסעודת ברית מילה, ופוחד לילך מפני הנגיף

יום שנכפל בו כי טוב לסדר אמור
י"א לחודש אני ה' רופאיך ה'תש"פ
יוד"ר דהרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זיע"א

כבוד איש המעלה, לשבח ולתהלה איש חמודות בעל מידות, תורה
ויראת שמים צמודות ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג הרה"ג רבי
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

שאלה: הזמינו אותו לסעודת ברית מילה, ופוחד לילך מפני הנגיף.

תשובה: הנה בספר בירורי חיים (ס"ג עמ' תמנ"ז אות יז) כבר כתבנו בארוכה בזה,
ואביא הנה את עיקרי הדברים.

מי שאינו אוכל בסעודת מילה הוי כמנודה לשמים

(א) **בגמ'** פסחים (ק"ג, ז) שבעה מנודין לשמים וכו' וי"א אף מי שאין מיסב
בחבורה של מצוה, וכתב רשב"ם (שם ד"ה נחזרות) בחבורת מצוה
כגון משתה של ברית מילה ע"כ, ובתוס' (שם ק"ד, א ד"ה ואין) כתבו ואין מיסב
בסעודת מצוה^א היינו סעודת מילה, דאמר במדרש דניצול מדינה של גיהנם,
ודוקא שיש שם בני אדם מהוגגין כדאמר בסנהדרין (כג, א) נקיי הדעת
שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אא"כ יודעין מי מיסב עמהם, [והובא
בשו"ע או"ח (סימן ק"ע ס"ז)] ע"כ. וכן הוא להלכה – כתב הרמ"א יו"ד (סימן
רס"ה ס"ז), וכל מי שאינו אוכל בסעודת מילה הוי כמנודה לשמים, ודוקא
שנמצאו שם בני אדם מהוגגים, אבל אם נמצאו בני אדם שאינם מהוגגים אין
צריך לאכול שם. עכ"ל.

א. ועיין בשו"ת דברי יציב (יו"ד סימן קס"ג אות ב') שכתב, דיש להעיר שבש"ס הלשון מי
שאין מיסב בחבורת מצוה, ובתוס' נקטו ואין מיסב בסעודת מצוה, וטעמא בעי להא דניידו
מלשון הש"ס. ע"כ. וכבר הרגיש בזה בספר יפה ללב (יו"ד סימן רס"ה אות כ"א).

סימן לח ♦ הזמינוהו לסעודת ברית מילה, ופוחד לילך מפני הנגיף _____ קלא

ובשו"ת תשב"ץ (ח"א סו"ס קמ"ד) כתב, שלא יסעוד תלמיד חכם אלא בסעודה של מצוה ובסעודה שת"ח מסובין בה, וכן אמרו בגמ' ברכות (מג, ג) ששה דברים גנאי הם לתלמיד חכם, וחד מיניהו ואל יסב בחבורה של עמי הארץ, ואמרינן מאי טעמא דילמא אתי לאמשוכי בהדיהו, ואמרו עוד (פסחים מט, ב) תלמיד חכם המרבה סעודתו בכל מקום, סוף מחריב את ביתו ומאלמן את אשתו ומייתם את גוזליו ותלמודו משתכח ממנו וכו', וסיים התשב"ץ – שבח לתלמיד חכם שיסב בסעודה של מצוה כגון בת כהן לתלמיד חכם וכיוצא בזה, ובלבד שלא יסב בחבורה זו עם אנשים שאינם מהוגנים שלא יזדלזל בעיניהם² וכו'. ע"כ.

מי שאינו מיסב, היינו באם נמצא שם ואינו מיסב עמהם

(ב) **והנה** בהגהות וחדושים לרבי משה טייטלבוים זצ"ל¹ על השו"ע (סז) כתב בזה"ל, ותמיה לי על הרמ"א ז"ל דהתוס' כתבו כן לפרש דברי י"א דתניא שם בפסחים (קיג, ג), אבל מהיכי תיתי לומר דהלכה כ"א דהא קיימא לן די"א היינו ר' נתן², ותנא קמא ור' נתן הילכתא כת"ק, דסתמא דת"ק הוי רבים ויחיד ורבים הלכה כרבים, אם לא במקום שנקבע להדיא הלכה כר' נתן, וזה ברור. ונראה דלכך דקדק לכתוב כמנוחה לשמים דר"ל דלכתחילה אין נכון לעשות כן, כיון דלדעת ר' נתן הוי מנוחה לשמים, ואף דלא קיי"ל כן מ"מ אינו נכון לעשות כן, אבל ח"ו שיהיה מנוחה לשמים דהוא לבר מהלכתא לפי כלל הלכה המסורה בידיו.

וגם י"א הנ"ל י"ל דוקא ביושב שם ואינו רוצה להסב עמהם [אזי הוא בנדיין], וכן משמע לשון ברייתא וי"א מי שאינו מיסב [היינו באם נמצא שם

ב. וכבר כתבנו באורך בהקדמה לספר בירורי חיים ח"ב (עמ' א' אות ב') במהות תלמיד חכם.

ג. מח"ס ישמח משה עה"ת ושו"ת השיב משה.

ד. כדאיתא בגמ' הוריות (יג, ב) אסיקו לרבי מאיר אחרים ולר' נתן יש אומרים, ועיין תוס' סוטה (יב, א ד"ה אחרים) בזה"ל דהא לרבי נתן יש אומרים ואית לך שכל שמועותיו קבעו כך, ולר"מ נמי עשו כיוצא בו ע"כ, ועיין תוס' ב"ב (צג, ב ד"ה מאן) דקיימא לן דיש אומרים היינו ר' נתן ע"כ, וע"ע תוס' (שם טו, ב ד"ה ויש אומרים) הני יש אומרים לאו היינו ר' נתן, דהא פליגי עליה, [אבל בעלמא סתם י"א היינו ר' נתן]. ע"כ.

ואינו מיסב עמהם], וכן הוא לשון הרמ"א מי שאינו אוכל, אבל לא מצינו שהוא מחוייב לילך, דלא קאמר [הרמ"א] מי שאינו 'הולך לאכול' וז"ב. ע"כ. וכעין זה כתב בספר כורת הברית 'ואולי דוקא כשהיה בשעת הברית'. ע"כ.

וכיוצא בזה ממש כתב בספר יפה ללב (סימן רס"ה סק"א), וז"ל וכל מי שאינו אוכל בסעודת מילה הוי כמנודה לשמים, הנה זה הוראה יוצא ממ"ש בפסחים (ק"ג, ז) וכו', והתוס' (פסחים קיד, א ד"ה ואין) תפסו בלשון ואין מיסב **בסעודת מצוה**, וכתבו היינו סעודת מילה דאמרינן במדרש דניצול מדינה של גיהנם, וכ"כ בפסקי התוס' (סז) ז"ל הנהנה מסעודה של מצוה ניצול מדינה של גיהנם ע"כ, ולמה השמיט [הרמ"א] זה, ולמה לא כתב בהדיא הוי מנודין לשמים כלשון רבותינו ז"ל שאמרו בפירוש מנודין לשמים ולא אמרו כמנודין בכף הדמיון, ולזה אפשר לומר דזה אייתוה בלשון י"א כמסתפק בדבר, לכך כתב בלשון הזה כמנודה. עכ"ל.

האם יש להיזהר מלהזמין לסעודה

(ג) **ולפי"ז** אין מקום לדברי תשובת מקום שמואל – לרבי שמואל אשכנזי ז"ל, [י"ל אלטונא שנת תצ"ח] (סימן פ' ד"ה הנט) שכתב בזה"ל, וכתב בספר שרביט הזהב וז"ל וראיתי רבותי גאוני עולם שהיו מוחים בהשמישים הסובבים בתי בני ישראל ומודיעים שהם מזומנין לסעודת ברית מילה, [ומזהירים אותם] כנהוג שלא להזמין, באומרם אולי לא ילכו לסעוד שמה מטעמים המתהווים ויהיה ח"ו בכלל נדוי. ע"כ. והובא בפתחי תשובה (סימן רס"ה סק"ח). וכ"כ במגדל עוז (נחל המשעי ראש א' יאור יז אות ה') לא יזמין מי שידע בו שאינו בא אל הלחם, (שאסור לגנוב דעת הבריות), וגם יש בו קצת מכשול לנקרא לדבר מצוה ואינו הולך שהוא כמנודה לשמים. ע"כ. וכיוצא בזה ראיתי בספר הזכרונות לרבי צדוק הכהן מלובלין ז"ל (סוף מאות עשה ז' פרק שני, עמ' כ נד"מ תשס"ז ד"ה נוהגים) שכתב, ולפיכך יזהר מלבקש על הסעודה אדם שידע בו שלא ילך שלא יביאו לידי מכשול (ובלאו הכי איכא גניבת דעת). ע"כ.

ועתה ראיתי בשו"ת דברי יציב (י"ד ח"ז סימן קס"ג) שהעיר על דברי זקנו רבי משה טייטלבוים ז"ל, מה שכתב זקני דהרמ"א נקט כמנודה כיון שהלכה כת"ק אלא שיש חשש אליבא דר' נתן, הנה באמת בש"ס שלנו בפסחים (ק"ג, ז) נכתב בצידו גירסא שבעה כמנודין, ולא שבעה מנודין ממש, וכן הגירסא בעין יעקב, ולפי"ז אתי שפיר בפשיטות דברי הרמ"א [שכתב דהוי כמנודה

סימן לח ♦ הזמינוהו לסעודת ברית מילה, ופוחד לילך מפני הנגיף _____ קלג

לשמים]. ואולי יש עוד לתרץ דברי הרמ"א ז"ל דלת"ק אדרבה חמור כל כך מי שאינו מיסב בסעודה שהוא יותר מכמנודה, ואך כיון שספק נפשות להקל נקט הרמ"א רק כמנודה שזה אליבא דכו"ע, ודו"ק.
ונסתפקתי ג"כ בהא דיש אומרים היינו ר' נתן, אם יש לחלק בין יש אומרים ליש אומר, ועכ"פ לדברי זקני הבנתי מה שכתב באגודה עמ"ס פסחים (סימן ט"ו) ויש אומר אף מי שאינו מיסב וכו', שנקט דוקא לשון יחיד ויחיד ורבים הלכה כרבים ודו"ק.

עוסק בפרנסה או מי שתורתו אומנותו אין עליו חיוב לילך לסעודת ברית

ד) וראיתי מובא מספר כורת הברית (סקס"ז) שכתב, ומי שתורתו אומנותו או שיתבטל עי"ז מתפילה בציבור או עוסק במלאכה לפרנס בני ביתו אין עליו חיוב לילך לסעודת ברית מילה ע"כ. ועיין שו"ת שבט הלוי (ת"מ סימן רי"ז אות ג') שכתב נמי, דפשוט דמי שתורתו אומנתו ממש או שטרוד טירדא דמצוה שאין חל עליו ענין זה כדמובא בספר כורת הברית וכו', ואני דרכי ליקח דבר מסעודת הברית לביתו. ע"כ.

ה. ומקור הדבר בשו"ת יד אליהו (סימן ו'), שנשאל אם רוצה לילך לסעודת מצוה אם יכול להתפלל יחידי מקודם הציבור, או לא ילך כלל [כדי להתפלל במנין] כי המסובים כבר התפללו, והשיב נלע"ד דאינו מחוייב לילך שאינו בכלל מה שכתוב ביו"ד סימן רס"ה דהוי כמנודה לשמים, וזה פשוט, ואפילו בכלל מצוה כל דהו נמי ליתיה וכו', ועכ"פ איתא בכלל מה שכתוב בירושלמי (חלה נא) ושבת (יד) – אם עשיתן כמצותן הרי הן מצוות ואם לאו אינן מצוות. ע"כ.

ו. הובא בספר זוכר הברית לרבי אשר אנשיל גרינוואלד ז"ל (סימן כ"ה סי"א).

ז. וזכרני שמו"ר רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל היה אומר לבחורי הישיבה, אם אתם בני ישיבה רוצים לילך לברית מילה, יש לכם להסתכל קודם על בעלי המסחר אם הם סוגרים מסחרם, כדי להשתתף בסעודת ברית מילה אצל קרוב משפחה, אזי גם הינכם יכולים לילך, אבל אם הם אינם סוגרים חנותם, למה שאנחנו נסגור את הגמרא.

ח. וכבר מצינו כן בילקוט מעם לועז לרבי יעקב כולי ז"ל (פר' לך), ויש אנשים המדקדקים במצוות לוקחים קצת מן הסעודה או פרי או עוגה, והם מביאין הביתה לאכול כשיוכלו, וכן נהג אבי זלה"ה מאחר שרוב ימיו היה שרוי בתענית כשנזדמנה לו סעודת מצוה היה לוקח פרי או עוגה ובזה היה מפסיק תעניתו בלילה. עכ"ל.

ט. וכיוצא בזה כתב (שם סימן ר"ח) לענין ברית מילה גופא, שנשאל ע"י משגיח בישיבה

קלד _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

וביוצא בזה כתב בשו"ת יביע אומר (ח"ד יו"ד סימן יט אות ח'), מסקנא דמילתא תלמיד חכם השקוד על לימודו יכול להמנע מלילך לסעודת ברית מילה וה"ה סעודת נשואין, על מנת שישב ויעסוק בתורה, ומכ"ש אם כבר עוסק בתורה שאינו צריך להפסיק מלימודו בגלל סעודת מצוה, ומ"מ הכל לפי הענין דאם רואה שבהליכתו לשם יוכל לזכותם ע"י אמירת דברי תורה, וגם ע"י נוכחותו ימנע מהוללות וליצנות כדאי הדבר לבטל מלימודו, [כדאיתא בביאור הלכה (סימן ק"ע ד"ה לא)]. ע"כ.

ולאור זה נראה פשוט דבנדון דידן דחס על חייו ובריאות גופו, לא גרע, ואינו צריך להשתתף בסעודת ברית מילה.

העולה מן הדברים: הזמינו אותו לסעודת ברית מילה, ופוחד לילך מפני הנגיף, אינו צריך להשתתף.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

שסמוך להיכל הישיבה שלומדים בו בני הישיבה נערכים מזמן לזמן בריתות מילה, אם מחוייבים או רשאים לבטל מלימודם כדי להיות ממשתתפי מצות ברית מילה, והשיב דפשוט שאינם חייבים וגם אינם רשאים לבטל מלימודם, והוא עפ"י הגמ' (מו"ק ט, ב) כתיב (משלי ד') פלס מעגל רגלך וכל דרכיך יכוננו, וכתיב (שם ה', ו) אורח חיים פן תפלס, ופן תפלס היינו שהתורה קדמה לכל דבר, ובאפשר לקיים ע"י אחרים אין מבטלים, והכי הילכתא.

וברית עצמו פשוט יותר דאין צריך להשתתף, דהרי העומד [המשתתף] שם מצד ההלכה אין לו חלק במצוה [עיי' בספר בירורי חיים ח"ב (סימן א' אות י"ח) עוד בזה], מלבד מה שמרבה לכבוד ה' הנוכחים למצוה, משא"כ בסעודת מצוה שנהנה בעצמו ואעפ"כ פטור גם מזה עפ"י הגמ' הנ"ל ע"כ.

י. וז"ל אם יכול להיות תועלת ממה שהתלמיד חכם מיסב שמה, כגון מה שנוהגין בזמנינו חבורה של מכניסי אורחים או של גמ"ח וכדומה שעושין סעודה בזמן המיוחד להם, וממה שהת"ח יהיה אז ביניהם יתחזק עי"ז הדבר יותר ויותר אין שום חשש בדבר, ואדרבה כבוד התורה הוא כשמצוותיה מתחזקין וכו'. עכ"ל.

סימן לט ♦ האם גם בשבת ירד האבל לפני התיבה _____ קלה

סימן לט

האם גם בשבת ירד האבל לפני התיבה

מוצאי יו"ט א' דפסח ה'תש"פ

משוכן מרומים רוב שלומים, בחודש ניסן יתברך בכל ענין הרה"ג רבי
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

קיבלתי את שאלתו שהתעוררה בעקבות הנגיף קורונה.

שאלה: ע"ד שאלתו, מניין שהאבל יורד לפני התיבה בכל יום, וגם עתה
מחמת המציק הנגיף קורונה עומד הוא בחצר ביתו לפני התיבה
ומצטרפים אליו אנשים מהמרפסות, ויש לו קול חזק ומתפלל בקול רעש
גדול אדיר וחזק, באופן שיכולים לשמוע את קולו היטב, האם גם בשבת
ירד לפני התיבה.

תשובה: (א) כתב הרמ"א (יו"ד סימן שע"ו סוף סעיף ה') והאבלים אומרים קדיש
אפילו בשבת ויו"ט, 'אבל לא נהגו להתפלל בשבת ויו"ט', אעפ"י
שאינן איסור בדבר ע"כ. וכבר הבאנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ט עמ' מ"ז) משו"ת
דברי מלכיאל (ח"ה סימן פ"ט) שכתב בזה"ל, עיקר הטעם [שאינן האבל מתפלל
בשבת ויו"ט] לפי שעל האבל מתוחה כל השנה מדת הדין כדאיתא בגמ' (מו"ק
מ), ובשבת ויו"ט הם ימי שמחת הנפש ואתערותא דלעילא, וחלילה לעורר דינים
בימים אלה. ולזה יש נוהגים שלא להניח אבל להתפלל בר"ה ויוה"כ ואף בימי
הסליחות ועשי"ת, כי אף שהם ימי דין, אבל כל תפילתינו אז הם לעורר רחמים
ולמתק הדינים. וכן איתא בזוהר (ויקרא ח, א) דבשבת הדינים מתמתקים, וכתב
הפרי עץ חיים (שער השנה פ"ח) שאז אין לכוין בדין רק ברחמים וכו'. ע"כ.

ומצינו בשו"ת מאיר נתיבים* להגאון רבי מאיר מרגליות זצ"ל (ח"א סימן פ')

א. אבדק"ק לבוב ואוסטרהא, מגדולי וראשוני תלמידי הבעש"ט זיע"א. [וע"ע בספר עיוני
הלכות (ח"א עמ' קצ הערה ג)].

קלו _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרמ"ש סגל

שנשאל בכגון דא ע"ד תפילת האבלים בשבת וכו', ... וכדאי הם הר"י מקורביל והרוקח ואחריהם בעל ספר בנימן זאב כמבואר בתשובה, וז"ל הר"י מקורביל שמעתי שהעולם טועים לומר שלא יועיל כל כך קדיש בשבת או תפילה, כמו קדיש נער בחול. וטעות הוא, שאם יועיל קדיש, כל שכן שאר התפילה שיתפלל הבן בשבת או בחול. וזקן אחד הגיד לי שצוה את בניו שלאחר מותו אחר ז' ימי אבלות, יתפלל עד ל' יום חול ושבת. וכן שמעתי שאמר בעל הרוקח, וכתב עוד שכן צוה את בניו כשנפטרה אמה. עכ"ל (הר"י מקורביל).

וכתב על זה שם, מהכא שמענין שאין להקפיד לומר קדיש בראש חודש ושבת ויו"ט, וכ"ש תפילה. והוסיף עוד וכתב, שכן נוהגים בין האשכנזים שאין מקפידים. עכ"ל. ואהא כתב (מאיר נחניס) עפ"י הדברים האלו נראה לי דהגאון הרמ"א בעצמו לא רצה לכתוב כדרכו בשאר מקומות בלשון פסק דין, או בלשון מנהג קבוע שיהא שייך לומר אל ישנה אדם מן המנהג, ואל תטוש תורת אמן, אלא כתב בזה בלישנא קלילא 'לא נהגו להתפלל', מזה יבין כל איש לבב, שלא נתכוין הגאון דרך פסק דין, או מנהג קבוע, רק כבא לחוות דעתו שראה שהאבלים בעצמם, אף שבאמירת קדיש מהדרים הרבה לומר בשבתות כמו בחול, אפ"ה בתפילה לא נהגו. אבל לא עלה על דעת הגאון להורות שלא להתפלל וכו', ולשונו לשון הזהב מורה על זה וכו' ע"כ.

ועפ"י ז כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן קסה) בזה"ל, ומה שכתב בענין להתפלל שבת לפני היארצייט תפילת מוסף, הנה ידוע מה שבכלל מקיל בזה הגאון הקדוש בשו"ת מאיר נתיבים (סימן פ'), ועכ"פ להתפלל לפני היארצייט אין איסור גם בשנה ראשונה אם אין הציבור מקפידים. 'וכן אני בעניי מורה ובא' ע"כ.

(ב) **ולאור** זה נימא נמי בנד"ד, היכא דאין הציבור מקפידים ומרוצה הוא לקהל שרי ליה להתפלל. הגם דביסוד הדבר מסופקני, האם תפילת המרפסות חשיב לענין זה כציבור שיכולים למחות.

העולה מן הדברים: אבל בתוך שנתו, ומרוצה לקהל ואין הציבור מקפידים – בתפילת המרפסות, יכול גם בשבת לירד לפני התיבה.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן מ • האם מחוייב להכניס עצמו בספק סכנה, בשביל להציל חיי חברו _____ קלז

סימן מ

האם מחוייב להכניס עצמו בספק סכנה, בשביל להציל חיי חברו

יומא קמא למעשה בראשית לסדר ואתחנן
ה' לחודש החמישי ה'תש"פ יוד"ר דהאריז"ל זיע"א

שאלה: האם מחוייב אדם להכניס את עצמו בספק סכנה, בשביל להציל
חיי חברו.

אופן השאלה: א] האם מחוייבים רופאים או אחיות לסכן את עצמם ולטפל
בחולים שנדבקו בנגיף קורונה. ב] ויסתעף, האם מחוייב אדם לסכן עצמו
ולתרום כליו לחבר שנמצא בסכנת חיים. ג] האם מחוייב אדם שרואה את חברו
שנסחף במערבולת מים והולך ונטבע בים רח"ל, לקפוץ לים ולנסות להצילו
מטביעה. וכבר היה לעולמים שאנשים שניסו לחלץ והצליחו להציל ולבסוף הם
בעצמם נטבעו.

תשובה: א) בירושלמי (מנומק פ"ט סוף ה"ד) רבי אימי איתצד בסיפספה
ניצוד במקום סכנה הרבה (פני משה), אמר ר' יונתן יכרך המת
בסדינו [כלומר שנתיאש ממנו, ואין לו אלא להכין לעצמו תכריכי המת (פני
משה)], אמר ר' שמעון בן לקיש עד דאנא קטיל אנא מתקטיל [ושמע רשב"ל
ואמר או אני אהרוג, או אני נהרג (פני משה)], אנא איזיל ומשיזיב ליה בחיילא
[אני אלך ואציל אותו בכוח (פני משה)], אזל ופייסון [והלך ופייס לאותן גזלנים,
והניחוהו (פני משה)], ויהבוניה ליה [ונתנו את רבי אימי לידו (פני משה)], אמר
לון ואתון גבי סבון והוא מצלי עליכון [ואמר להם תבואו איתי לזקן שלנו והוא
ר' יוחנן והוא יתפלל עליכם בגלל שהחזרתם את רבי אימי (פני משה)], אתון
גבי ר' יוחנן אמר לון מה דהוה בלבכון איעבד ליה יתעבוד לון [באו אצל ר'
יוחנן, ואמר להם מה שרציתם לעשות לרבי אימי, כך נעשה לכם (פני משה)],
ימטא לההוא עמא לא מטון אפיפסירוס [לא הגיעו למקום אפיפסירוס (פני משה)],
עד דאזלון כולהו [עד שנהרגו כולם]. ע"כ. הרי לן שרבי שמעון בן לקיש הכניס
עצמו למקום סכנה – להילחם עם הגזלנים, בשביל להציל את רבי אימי.

והנה הב"י (ח"מ סימן תכ"ו עמ' תנו נדמ"ס ד"ה וכמזו) ציין להגהות מיימוניות (דפוס קושטא) שהביא מדברי הירושלמי דמסיק, דמוטל חוב על האדם להכניס את עצמו בספק סכנה בשביל להציל את חבירו מסכנת ודאי עיי"ש, ובשו"ת יד אליהו – לובלין (סימן מ"ג) כתב דכוונת הגהות מיימוניות להך ירושלמי. ואהא הוא דכתב הב"י ונראה שהטעם מפני שהלה ודאי והוא ספק ע"כ. וכיוצא בזה כתב בספרו על הרמב"ם – כסף משנה (יו"ט סוף פ"א).

היכא שיש לו הפסד מוכיח אינו צריך להפסיד בשביל חבירו

ובגמ' (נצח מניעא לג, ה) אבדתו ואבדת אביו אבדתו קודמת. מנא הני מילי, אמר רב יהודה אמר רב אמר קרא (דברים טו, ד) אפס כי לא יהיה בך אביון, שלך קודם לשל כל אדם, ואמר רב יהודה אמר רב כל המקיים בעצמו כך סוף בא לידי כך. וברש"י (שם ד"ה כל המקיים נעלמו כן) אף על פי שלא הטילו עליו הכתוב יש לאדם ליכנס לפנים משורת הדין ולא לדקדק שלי קודם, אם לא בהפסד מוכיח, ואם תמיד מדקדק פורק מעליו עול גמילות חסדים וצדקה, וסוף שיצטרך לבריות. עכ"ל. ביאור דבריו, דכל היכא שיש לו הפסד מוכיח היינו הפסד ודאי, אזי פשיטא וברירא דאינו צריך להפסיד בשביל חבירו. אלא שעדיין יש להבין כוונת רש"י, דלכאורה נראה כסתרי אהדדי, דבתחילה כתב דיש לו לאדם להיכנס לפנים משורת הדין, והא הכל יודעים דלפנים משורת הדין אינו חיוב, והיאך כתב דיש לו לאדם להיכנס.

היכא דאיכא ספק השקול, לפנים משורת הדין יש לו להכניס עצמו

והנראה לומר, דכל היכא דאיכא ספק השקול, והיינו דאינו הפסד מוכיח, בזה הוא דקאמר רש"י דהגם דאינו חיוב, אבל לפנים משורת הדין יש לו להיכנס להציל את חבירו, דאי לאו הכי – ותמיד מדקדק שלי קודם, אזי פורק מעליו עול גמילות חסדים וצדקה, וסוף שיצטרך לבריות. ויסוד הדברים כבר כתב בפרישה (ח"מ סימן רס"ד אות א'), וז"ל ונראה לי כוונתן שלא יורה היתירא לנפשיה להתנצל תמיד ולומר לא אשיב ואעסוק בעסקי שלא אבוא לידי הפסד, והתורה אמרה אפס כי לא יהיה בך אביון, שבאמת לא פטרה התורה אלא בשהפסד שלו מוכח וניכר. שאם ידקדק סופו וכו', מדה כנגד מדה, שכיון שהוא פורק ממנו עול גמילות חסד מיראתו שלא יבוא לידי עניות, לכן בסופו יבוא

סימן מ • האם מחוייב להכניס עצמו בספק סכנה, בשביל להציל חיי חברו — קלט

לידי כך וכו' ע"כ, ולכן כל היכא דהוי ספק השקול, אין לו להירתע מלסייע בעד חברו.

(ב) **ובסמ"ע** (סימן מכו סק"ז) כתב, דהא ראינו שהראשונים הפוסקים לא הביאו לדברי הירושלמי, דאינו לא ברי"ף ולא הרמב"ם הביאו, וכן הרא"ש והטור לא הביאוהו, ומשו"ה גם המחבר בשו"ע והרמ"א לא הביאוהו. ע"כ.

האם תלמודא דידן פליג על הירושלמי

ובפתחי תשובה (סק"ז) כתב, הביא מספר אגודת אזור להגאון מהר"ם זאב זצ"ל (ספר הדרכות סוף דרוש א' למועץ אלול) שכתב טעם נכון מה דהראשונים הנ"ל לא הביאו לדברי הירושלמי, משום דסברי דתלמודא דידן פליג על הירושלמי בהא. ושם בסוף הספר בהשמטות הביא בשם שו"ת הרדב"ז (מ"ג סימן תרכ"ו) שכתב כן בפשיטות, דספק חייו שלו עדיפא מודאי דחבריה, ולכן אין לו להכניס עצמו בסכנה בשביל להציל את חברו, [והיינו דלא כהירושלמי הנ"ל]. וסיים – אולם צריך לשקול הענין היטב אם יש בו ספק סכנה, ולא לדקדק ביותר, כאותה שאמרו בגמ' (נצח מניעא לג, א - ה"ל) גבי שלך קודם לכל אדם, שכל המדקדק בעצמו כך, סוף בא לידי כך. וכן הובא בשו"ע (סימן רס"ד ס"א) ע"כ.

גם כביסה שלו הוי חיי נפש, והיא קודמת

(ג) **והנה** מה דציין לשו"ת הרדב"ז כבר הבאנו בספר בירורי חיים (מ"ז עמ' תכ"א) [ולקמן (עמ' תקיט)], ואביא את הדברים בשלימות, בשו"ת מהרש"ם (מ"ז סימן ר"י) נשאל ע"י האדר"ת – הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים זצ"ל, האם שרי לרב אב"ד לשכב מעט לישון ביום, דשמא בעת שישכב יבוא מאן דהו לשאול שאלה בהלכה, וחושש מעינוי הדין להשוואל. וציין לדברי הגמ' (גריס פ, ז) כביסתן [כביסת בגדיהן] וכביסת אחרים כביסתן קודמת וכו', ולרבי יוסי כביסתן קודמת אפילו לחיי אחרים, ובירושלמי שביעית (פ"ח ה"י) כתב דטעמיה דרבי יוסי דס"ל דגם כביסה הוי חיי נפש, וכן הוא בר"ש (שם מ"ה). ובשו"ע (אנן העור סימן פ' ס"ז) בשם רמב"ם (אישות פכ"א ה"א) דצער גופה קודם אפילו ספק סכנה לולד, כמו שכתב הבית שמואל (שם סקט"ו).

ועיין שו"ת חתם סופר (יו"ד סימן ל"א) שהביא מדברי הפנים יפות (פר' ראה), וסיים החת"ס דצרכי בני ביתו קודמין אף לבני עירו בכל צרכיהם, אפילו אין לבעלי העיר מזון ומחיה כלל. ובשו"ת הרדב"ז (מ"ג סימן מרכ"ז) דספק סכנה שלו קודם לסכנה ודאי של חבירו וכו' [והיינו דאין לו להכניס עצמו אף לספק סכנה בשביל חבירו - עיין להלן מדבריו]. ואני מצאתי באליה רבה (או"ס סימן שכ"ט סק"ח) בשם איסור והיתר (כלל נ"ט דין לח) שפסק דאין צריך להכניס את עצמו בספק סכנה עבור חבירו. ועיין שו"ת מהר"ם שיק (מיו"ד סימן קנ"ה) ועכ"פ אין חיוב לצער את עצמו בשביל צער חבירו. עיי"ש.

המכנים עצמו אף לספק נפשות בשביל חבירו, הרי זה חסיד שוטה

וז"ד הרדב"ז הנ"ל, שאלת ממני אם אמר השלטון לישראל הנח לי לקצץ אבר אחד שאינך מת ממנו, או אמית את חברך ישראל. יש אומרים שחייב להניח לקצוץ אבר שלו, הואיל ואינו מת וכו'. ויבוא הנדון מקל וחומר, ומה שבת החמורה שאין אבר אחד דוחה אותה [והיינו דשבת חמירא ואין דוחין אותה], ועכ"ז היא [שבת] נדחית מפני פקוח נפש, אבר אחד שנדחה מפני השבת, אינו דין שתדחה מפני פקוח נפש. אולם הרדב"ז בתשובתו לא הסכים, וכתב לו דזו מידת חסידות לוותר על אבר שלו בכדי להציל את חיי חבירו. אבל מצד הדין אין לדמות לשבת הנ"ל, דסכנת אבר דשבת הוי אונס דאתי משמיא, ולכן אין סכנת אבר דוחה את השבת, אבל שיביא את כוח האונס אליו בשביל חבירו לא שמענו.

ותו, דילמא ע"י חתיכת אבר אעפ"י שאין הנשמה תלויה בו, שמא יצא ממנו דם הרבה וימות, ומאי חזית דדם חבירו סמיק טפי, דילמא דמא ידידה סומק טפי. ואני ראיתי אחד שמת ע"י שסרטו את אזנו שריטות דקות להוציא מהם דם, ויצא כ"כ עד שמת, והרי אין לך באדם אבר קל כאוזן, וכ"ש אם יחתכו אותו וכו'. ותו, דכתיב (משלי ג, יז) דרכיה דרכי נועם וגו', וצריך שמשפטי תורתנו יהיו מסכימים אל השכל ומסברא, והיאך יעלה על דעתנו שיניח אדם לסמא את עינו, או לחתוך את ידו או רגלו כדי שלא ימיתו את חבירו, הלכך אינו רואה טעם לדין זה, אלא מידת חסידות, ואשרי חלקו מי שיוכל לעמוד בזה. ואם יש ספק סכנת נפשות, הרי זה חסיד שוטה, דספיקא ידידה עדיף

סימן מ • האם מחוייב להכניס עצמו בספק סכנה, בשביל להציל חיי חבירו — קמא

מודאי דחבריה. ע"כ. מדבריו למדנו נמי דלא כהירושלמי, ולכן אין לו לאדם להכניס עצמו בספק סכנה בשביל חיי חבירו.

וראה עוד מה שכתב הרדב"ז (מ"ה סימן ריח) בזה"ל, אבל להציל נפש חבירו, או שלא יבוא אל הערוה אפילו במקום דאיכא ספק סכנה חייב להציל, והכי איתא בירושלמי. ומ"מ אם הספק נוטה אל הודאי אינו חייב למסור עצמו להציל את חבירו, ואפילו בספק מוכרע אינו חייב למסור נפשו, דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי, דילמא דמא דידה סומק טפי. אבל אם הספק אינו מוכרע, אלא נוטה אל ההצלה, והוא לא יסתכן ולא הציל, עבר על לא תעמוד על דם רעך. ע"כ.

ודבריו צריכים ביאור דבתחילה העתיק לדברי הירושלמי דמחוייב להכניס עצמו לסכנה בשביל הצלת חיי חבירו, והא לעיל הבאנו מדבריו בחלק ג' דנקיט דלא כהירושלמי, וא"כ נראה כסתרי אהדדי, וידידי הרה"ג רבי אריה שרעבי שליט"א אמר ליישב דנראה דמה דכתב אח"כ – ואם הספק נוטה אל הודאי אינו חייב למסור עצמו להציל את חבירו, ואפילו בספק מוכרע אינו חייב למסור נפשו וכו'. – קאתיא למימר כן בפירוש דברי הירושלמי גופא, דגם הירושלמי ס"ל דכל שהספק נוטה אל הודאי אינו חייב לסכן את עצמו.

כל שאינו עושה מעשה בהעברת הלאו, למה יתחייב להכניס עצמו בספק סכנה

וכן מצינו במנחת חינוך (מנוה רל"ז אות ד') שכתב לתמוה אדברי הירושלמי הנ"ל, וז"ל ולדידי גוף דין הגהות מיימוניות צ"ע, כיון דהוא רק לאו ואינו עושה מעשה כלל בהעברת הלאו, למה יתחייב להכניס עצמו בספק סכנה, והלא וחי בהם כתיב (ויקרא יח, ט), ופיקוח נפש דוחה הכל [את כל התורה כולה], **אפילו ספק פיקוח נפש**. ואי משום פיקוח נפש דאידיך, זה דוקא בעושה מעשה כמבואר בראשונים, דימסור עצמו ולא יהרוג לחבירו משום מאי חזית. אבל אם רוצים להפילו על חבירו, אין צריך למסור עצמו, דאדרבה דילמא דמא דידה סומק טפי, 'א"כ הוא הדין בספק סכנה ג"כ אין צריך למסור עצמו היכי דלא עביד מעשה' וכו'. ונראה לי דעל כן השמיטוהו הראשונים דלא סבירא להו כן. ע"כ.

דיעות הפוסקים דנקמו כהירושלמי

(ד) **ברם** מצינו לשו"ת חות יאיר (סו"ס קמ"ו) שהביא לדברי הירושלמי וחייש ליה, וז"ל וגדולה מזו כתב בכסף משנה (רו"ח סוף פ"א - ה"ל) בשם הירושלמי שמחוייב לכנוס לספק נפשו [בשביל] להציל נפש חברו. וש"ס דידן (נצח מנעם סג, א) נמי הכי משמע, דדוקא התם אם ישתו שניהם ימותו ודאי, משא"כ בספק ישתו שניהם, ולא ישתה הוא לבדו וימותו חברו ודאי, וא"כ מחוייב לכנוס [עצמו] לספק נפשות אפילו בספק הצלה. וצ"ע. עכ"ל.

ובגמ' שם איתא... כדתניא שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם מתים, ואם שותה אחד מהן מגיע לשוב, דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו, עד שבא ר' עקיבא ולימד וחי אחיך עמך חייך קודמים לחיי חבריך ע"כ, מדבריו למדנו דכל מה דחזינן בגמ' אינו אלא בודאי דשניהם ימותו, אזי הוא דילפינן מוחי אחיך עמך דחייך קודמים לחיי חבריך, אבל בספק – היינו היכא דחברו ישתה אפשר דיחיה, לא אמרינן דחייך קודמים, וצריך להכניס עצמו לספק סכנה – וכהירושלמי.*

ובחידושים וביאורים להגאון רבי חיים גריינימן זצ"ל (סג) הוסיף, ולפי"ז צריך לומר דהפסוק וחי אחיך גופא איירי בודאי סכנה, ובאמת בספק סכנה, צריך לילך להציל את חברו. וצ"ע. ע"כ.

ובמו"כ ראיתי בספר שדי חמד (ס"ג מערכת הלמ"ד כלל קמד) שהביא בזה"ל, וכתב הרב הגדול מוהרא"ף בספרו ויען אברהם (מו"מ סימן ז') שכן כתב הר"ן בחידושו (סנהדרין עג, א) בזה"ל, ואם תאמר כיון דמצוה היא בזמן שבית המקדש קיים להרוג לרודף כדי שינצל הנרדף, למה לי קרא דלא תעמוד על דם רעך, הא פשיטא דמצוה היא לטרוח בהצלתו, ויש לומר דמקרא דניתן להצילו בנפשו לא שמעינן אלא במי שברור לו כשמש שיטבע בנהר – אם לא יצליהו, הוא דחייב להצילו, אבל על הספק לא שמעינן מידי, משו"ה אתי קרא דלא תעמוד על דם רעך לומר דהוא מצוה לטרוח אף על הספק.

א. אולם באיסור והיתר הנ"ל כתב, 'לא מצינו חילוק בין סכנה למיתה ודאית' עיי"ש, והיינו דאינו צריך להכניס עצמו היכא דחייש אך לספק סכנה. ודלא כהירושלמי.

סימן מ • האם מחוייב להכניס עצמו בספק סכנה, בשביל להציל חיי חבריו — קמג

ותו כתב (ויען אגרהס), דאף אם יש להמציא חשש סכנה חייב להכניס עצמו בספק סכנה בכדי להציל את חבריו מודאי סכנה וכו' ע"כ. הרי לן דנקטי להילכתא כהירושלמי.

האם אפשר להוכיח מדברי הירושלמי

(ה) **ובאמת** ביסוד הדבר, דנו הפוסקים האם אפשר להוכיח מדברי הירושלמי.

וכמה תשובות בדבר מצינו דליכא לאוכוחי א[דהא מצינו שם שנחלקו האמוראים ר' יהונתן וריש לקיש בזה, ואפשר דלהלכה נקטינן כר' יהונתן שאינו מחוייב להכניס את עצמו לספק סכנה. ב] הא בירושלמי מצינו שרבי שמעון בן לקיש אמר אנא איזיל ומשיזיב ליה בחיילא, והיינו ששייב מלחמה השערה עם צוות שיבוא לסייע בעדו, ומשו"ה שאני. ג] מה שהבאנו לעיל (אות ג') מדברי הרדב"ז ולבאר את הירושלמי – דכל היכא ד'הספק אינו מוכרע, אלא נוטה אל ההצלה' אזי הוא דיילך להציל. ד] הירושלמי איירי בתלמידי חכמים, וכיון שכן א"א לאוכוחי דלכל המון עם צריך נמי להכניס עצמו בספק סכנה.

(ו) **ולחילכתא**, מצינו בשו"ע הרב (חו"מ הלכות נזקי גוף ונפש ס"ז) שכתב בזה"ל, **...ואפילו ליכנס בספק סכנה י"א שצריך כדי להציל חבריו ממיתה ודאית. – והוסיף בסוגריים – ויש חולקים בזה, וספק נפשות להקל. עכ"ל.** והיינו שאין לו להכניס את עצמו לסכנה, כיון דבספק נפשות אזלינן להקל.

וכן מצינו בדברי המשנה ברורה (סימן שכ"ט סק"ט) שכתב שאין לו להכניס את עצמו לסכנה, וז"ל ומכל מקום אם יש סכנה להמציא אינו מחויב, דחיי קודם לחיי חבריו (איסור והיתר – הוצא לעיל אות ג'). 'ואפילו ספק סכנה נמי עדיף ספיקו דידיה מודאי דחבירו'. אולם צריך לשקול הדברים היטב אם יש בו ספק סכנה ולא לדקדק ביותר כאותה שאמרו המדקדק עצמו בכך בא לידי כך (פמ"י משנה חו"מ ס' תכ"ו - הנ"ל). ע"כ.

(ז) **וראה** עוד בשו"ת שבט הלוי (מ"ח סימן פ"ז) שכתב, דכל מאי דאמרינן דספק שלו עדיפא על פני ודאי דחבירו, ואין לו להכניס עצמו לסכנה, אינו אלא בספק הקרוב לודאי, או אפילו בספק השקול. אבל אם עפ"י הרוב אין סכנה למציא בדבר, ורק במיעוט המקרים איכא סכנה, הגם דבפיקוח נפש אין

הולכים בתר הרוב, עכ"ז היכא דחבירו נמצא במקום ודאי סכנה, מותר לו להעדיף את הצלת חבירו, ואפילו חובה על האדם להכניס את עצמו למצוה זו של הצלה. ע"כ.²

ב

מחלה המדבקת - בהלכה

ח) ע"ד הנגיף קורונה שהיא מחלה המדבקת, האם מוטל על הרופא לרפאות ולהסתכן. ראה בש"ך (שו"מ סימן ט"ז סק"ז) דאם חלה השוכר או אשתו אין המשכיר יכול לעכב עליו שלא יכנס. ושכן כתב בשו"ת הרמ"א (סו"ס כ'), כי מה שאומר שהוא חולי מתדבק כולו הבל, ומי שלבו נוקפו אומר כן, כי השם יתעלה הוא המוחץ והרופא, ואם היה כדברי המשכיר [שאין השוכר יכול להיכנס] בטל כל דיני ביקור חולים³, כי לא מצינו בשום מקום שחילקו

ב. וע"ע בשו"ת יחיה דעת (ח"ג סימן פד) ע"ד האם מחוייב אדם להכניס עצמו לקצת סכנה, ולתרום כליה לחבר שנמצא בסכנת חיים. ושם בתוך הדברים העלה, נמסר לנו מפי רופאים מומחים ויראי שמים שדרגת הסיכון בהוצאת הכליה לאדם התורם, היא מועטת מאוד, וכתשעים ותשע אחוזים מהתורמים חוזרים לבריאותם התקינה. ולאור זה, הרי כל מה שהסכימו הפוסקים שאסור להכניס עצמו בספק סכנה, זה אינו אלא בספק השקול, משא"כ בנד"ד מצוה רבה לתרום בכדי להציל את חבירו ממות ודאי. ע"כ.

ג. ראה בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סימן רנ"א אות ה') שכתב, דברי הרמ"א דא"כ ייבטל כל דיני מצות ביקור חולים, הוכחה זו צריך עיון רב, דהא אנו דנים על שכיחי היזיקא, ולפעמים סכנה, ואיזה נתינת טעם הוא דא"כ נתבטל. ועוד, דהא אפשר לקיים מצות ביקור חולים גם בהם, ע"ד המבואר ביו"ד (סימן של"ה ס"ח) דנכנסין בבית החיצון ושואלים ודורשין בו אם צריכים לאיזה שרות, וגם בלי להתקרב אליו באופן שיכול להזיק. ואם באמת אפשר להיזהר, ואין חשש להתדבקות, בודאי יש גם בזה מצות ביקור חולים. ע"כ.

וכן כתב הגר"ש שבדרון בהגהותיו על ספר דעת תורה (שם) שיעמוד בבית החיצון, לשאול ולדרוש אם צריכים לכבד ולרבץ לפניו, ושומע צערו ומבקש עליו רחמים, ובודאי יוצא בזה ידי מצות ביקור חולים שזה עיקר תכלית הביקור וכו'. ע"כ.

וראה עוד בספר דברי סופרים - אבילות (ח"א סימן של"ה עמ' ב') בירור הלכה ד"ה עוד י"ל) שכתב, עפ"י דברי אהבת חסד (פ"ג בהג"ה) דהנה אמרו חז"ל (בבא מציעא ל, ב) בן גילו נוטל אחד מששים בחליו, וגם הוא חייב לבקר את החולה, וקים להו לחז"ל דזכות

סימן מ • האם מחוייב להכניס עצמו בספק סכנה, בשביל להציל חיי חבריו — קמה

בין חולי מתדבק לשאינו מתדבק וכו' ע"כ, והובא בספר שיירי כנסת הגדולה (יו"ד סימן של"ה הגה"ט אות ז') דאין חילוק לענין ביקור חולים עיי"ש.

ובעיקר דברי הרמ"א הנ"ל ומי שלבו נוקפו אומר כן וכו', עיין יו"ד (סימן קט"ז ס"ה) ברמ"א שהביא ממהרי"ל לברוח מן העיר כשיש דָּבָר רח"ל, ובפתחי תשובה (סק"ח) מתשובת הרשב"ש שהקשה מה תועיל הניסה [לברוח] אם נכתב בראש השנה למיתה וכו' עיי"ש. ובספר חסידים (סימן תרע"ג) שלא ירחץ אדם שהוא מוכה שחין עם יהודי אחר, אא"כ יודיענו שנאמר ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח), ולא תעמוד על דם רעך (שם טו) עיי"ש.

ט) וראה בשו"ת דברי יציב (שו"מ סימן עט אות לו) דבאמת דברי הרמ"א תמוהים מצד הסברא והמציאות, ואולי כוונתו רק על ביקור חולים דשייך לבקרו מרחוק קצת וכדומה באופן שיזהר שלא יתדבק בו, חוץ מבעלי ראתן שמבואר בגמ' (כמוצא עז, ז) דהסכנה אף לישוב בצלו. אך משמעות לשונו לא נראה כן, וגם מהראיה שהביא בפרק המדיר דלא חשבו למום אשה רק בחולי נכפה שהוא מין ראתן, אבל בשאר חולי לא אמרינן הכי עכ"ל, והרי באשתו הוא מתקרב אצלה, ומוכח דס"ל דלא שייך כלל ענין מתדבק.

ובאמת צריך ביאור, דשמא בימי הש"ס לא היה מחלה המתדבקת, והרבה דברים כתבו בפוסקים לגבי מומין מה שלא הוזכר בש"ס. ועיין בב"י (אהע"ז סימן ל"ט) שהביא מר"ש בן הרשב"ץ במי שטען על אשתו מום שהיא מצורעת וטמאה וכו', דמצורעת אינה אסורה בתשמיש המיטה, וכתב דדברי תימא הם, אי משום דמאיסה ואי מפני שהיא חולי המתדבק עיי"ש, ובשו"ע ורמ"א לא נזכר כלל מזה. ולמה לא נקטו מילתא דפסיקא שכל חולי המתדבק חשיב מום. ויגעתי ומצאתי בערוך השלחן (אהע"ז שם סי"ח) שכתב 'ולבד המומין שחשבנו בודאי יש עוד מומין כמו מחלה המדבקת' וכו' עיי"ש, ולא זכר מדברי תשובת הרמ"א הנ"ל. וצ"ע.

המצוה תגין עליו שלא יזיק אותו זה חלק המועט, וא"כ אפשר דה"ה מחלה המדבקת קים להו לחז"ל שלא יידבק. ואולי זה כוונת הרמ"א דכיון דהשי"ת הוא המוחץ והרופא לא יידבק.

אלא דיש לתמוה על הרמ"א, א"כ אלמה לא אמרו חז"ל בגמ' שם רבותא טפי דאפילו במחלה מדבקת חייב לבקרו, אך לדברי הגר"ש שברדון [ונכמו"כ לדברי שבט הלוי] ניחא דבמחלה מדבקת אינו חייב להיכנס לפנים, משא"כ בבן גילו צריך להיכנס. ע"כ.

קמו _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ולכן ע"ד אם מוטל על הרופא - חיוב לרפא חולים במחלה המדבקת, שעלול לפרוץ מגיפה רח"ל, יש לחלק בין רבים החולים ליחיד החולה, דבסכנת רבים כיון שכל רופא יסלק ידיו מזה ולא יהא מי שירפא אותם, אפשר שחייב להסתכן בנפשו. וצ"ע לדינא ע"כ.

(י) **ובאמת** יש עוד לומר, דבנד"ד בחולי נגיף קורונה הרי יכול הרופא לעטות על פיו ואפו מסיכה וללבוש אמצעי מיגון על כל גופו, ואזי סכנתו פחותה עשרת מונים, וכיון שכן ודאי מוטל עליו לרפאות את החולים.

שוב ראיתי בשו"ת שבט הלוי (מ"ח סימן קנ"א אות ז') שכתב כן, וז"ל בענין חובת הרופא, האם יש חובה לטפל בחולה עם מחלה מדבקת מסוכנת, ובעיקר בזמן מגיפה, או שהעצה לברוח מן העיר כשיש דבר כמבואר בגמ' (ננא קמא ס, ז). והשיב: פשוטם של דברים, שאסור לרופאים שיכולים להועיל לחולים לברוח¹ לסלק [עצמם מ]תפקידם, רק ישמרו עצמם ככל האפשר שלא להתדבק כתקנת הרפואה בעתים הללו. וראיה לי מתקנת רבינו הגאון רבי עקיבא איגר זיע"א - הנדפס באגרות סופרים (מכתב ל') בשעת מגיפת הכולירע בעיר פוזן, שכתב שאנשים שיכולים לשמש החולים האלה יהיו באופן קבוע בחדר הלאצארעט, וכתב שם שהוא שכר האנשים האלה. וכן כתב שם, שיקראו מיד לרופא. [וואינו משמע לי שידבר דוקא מאנשים אשר לא מבני ישראל המה]. ע"כ.

העולה מן הדברים: גם בחולי נגיף קורונה יכול הרופא ללבוש אמצעי מיגון על כל גופו, וכיון שכן ודאי מוטל עליו לרפאות את החולים.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

ד. וע"ע לעיל (עמ' קכב) שהבאנו מחסד לאברהם (מעין החמישי נהר כח), דבזמנים הקודמים היה הדבר יום או יומיים והיה שייך להסגיר עצמו, אבל בזמנינו שזה עומד ג' או ד' חדשים, ואם יסגיר עצמו מי יטפל במתים או יבקר חולים, על כן אין להסגיר עצמו בבית, אלא יצא מביתו לעסוק בביקור חולים ובקבורת מתים ושאר מצוות, ושומר פתאים ה'. ע"כ.

ה. הסוגריים במקור.

סימן מא • האם מותר בידים להדביק את עצמו בקורונה _____ קמו

סימן מא

האם מותר בידים להדביק את עצמו בקורונה

בס"ד יומא חמישאה למעשה בראשית לסדר נצו"י

כ"א לחודש הרחמים והסליחות ה'תש"פ

שאלה: האם מותר בידים להדביק את עצמו בקורונה.

אופן השאלה: אחר שבחורי הישיבות ראו, שבזה שנדבקים אחד אחרי השני [היינו כשהראשון גומר, אזי השני מתחיל], אזי זה מפריע לאוירה של הישיבה, באו בשאלה, האם מותר עפ"י התורה להדביק אחד את השני, ואזי כולם ייחלו בעיתוי אחד.

תשובה: (א) בגמ' (נבא קמא לא, ז) מאן תנא דשמעת ליה דאמר אין אדם רשאי לחבל בעצמו אילימא האי תנא הוא דתניא ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש (נבאשית ט, ה) ר' אלעזר אומר מיד נפשותיכם אדרש את דמכם ודלמא קטלא שאני וכו' ע"כ.

ומצינו בתוספתא (שס פ"ט ה"ו) כשם שחייב אדם על נזקי חברו, כך הוא חייב על נזקי עצמו, הרק וטש בפניו כנגד חברו, מתלש בשערו, מקרע את כסותו, משבר את כליו, מפזר את מעותיו בחמתו, פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים. שנאמר ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש. ע"כ. והובא בספר חסידים (סימן תרעו).^א

א. אלא דיש להבין דהא מדברי הגמ' בב"ק הנ"ל מצינו דעל פסוק זה אמרינן דקטלא שאני, וא"כ היאך אמרו בתוספתא להוכיח מפסוק זה דאף להזיק את עצמו אסור. וצע"ג. והנה מצינו במאירי (שם ד"ה זה שביארנו) שכתב בזה"ל, שאין אדם רשאי לחבול בעצמו וכו', שנאמר (בראשית ט, ה) ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, ושמא תאמר דוקא בהריגה, הא בחבלה מניין תלמוד לומר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכו' אלא מפני שציער עצמו מן היין ע"כ, מדהביא בתחילה את הילפותא מואך את דמכם, משמע קצת שהלימוד מנזיר מגלה לך על קרא דואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, דקאי גם על חבלה, ולא אך קטלא.

וכן נראה מדברי הפנים יפות עה"ת לבעל ההפלאה (סוף פר' לך ד"ה ויהי אברם בן תשעים

קמח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגר"ש סגל

וראה בטור (חו"מ סימן תכ סל"א) שכתב, החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי (פטור), אחרים שחבלו בו חייבים, כתב הרמ"ה שאינה הלכה אלא האדם רשאי לחבול בעצמו ע"כ. אולם הרמב"ם (חונן ומזיק פ"ה ה"א) פליג, וכתב בזה"ל אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו, ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישאל בין קטן בין גדול, בין איש בין אשה, דרך נציון הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר (דברים כה, ג) לא יוסיף להכותו. ע"כ.

פְּלוֹגַת הַרְאִשׁוֹנִים הָאֵם הַאיסור לְחַבֹּל בַּעֲצָמוֹ הוּא דְאִוְרִייתָא

(ב) ונחלקו הראשונים, האם האיסור לחבול בעצמו הוי איסור תורה, דבמעשה רוקח על הרמב"ם (ס) ציין לדברי הגמ' (נבא קמא נא, ג) דתניא אמר רבי אליעזר הקפר ברכי מה תלומד לומר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין, והלא דברים קל וחומר ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה² ע"כ, ומהכא יליף דהוי איסור תורה לחבול בעצמו.

- הראשון), דהביא קושיית המפרשים דכיון שקיים אברהם אבינו כל התורה כולה, אמאי לא קיים מצות מילה קודם שנצטווה. ותירץ דאיסור חובל נאסר גם לבן נח, וכפירוש רש"י (בראשית ט, ה) בפסוק ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש - לחובל דם עצמו, ואמרו בגמ' (בבא קמא צא, ב) דלאו דוקא קטלא, אלא אפילו חבלה בעלמה, וא"כ לא היה רשאי לדחות איסור חובל בשביל החומרא שהחמיר על עצמו - היינו למול את עצמו. ע"כ. וכן כתב בספרו המקנה (סוף קידושין).

מדבריו הנ"ל 'דלאו דוקא קטלא, אלא אפילו חבלה בעלמה', נראה דלמד בדברי הגמ' בב"ק, דאחרי דילפינן מגזיר שאסור לצער אדם את עצמו אפילו מהיין [כדהבאנו לעיל וכן להלן (אות ב)], אזי גם מהפסוק אך את דמכם ילפינן דלא רק קטלא, אלא כל צער וחבלה אסור לאדם לעשות.

ב. והנה בירושלמי (סוף קידושין) איתא, אמר ר' יוסי בי ר' בון אף אסור לדור בעיר שאין בה גינוניתא של ירק, רבי חזקיה ר' כהן בשם רב עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראת עינו ולא אכל, ר' אלעזר חשש להדא שמועתא, ומצמיח (פ"י מכין) ליה פריטין ואכיל בהון מכל מילה חדא בשתא. ע"כ. ובקרבן העדה פירש, שעתיד ליתן דין על הא דלא אכל משום "שחטא על נפשו שספגה חינום" ע"כ, הרי דגם על מה שראתה עינו ולא אכל ונצטער עתיד ליתן דין וחשבון.

סימן מא • האם מותר בידים להדביק את עצמו בקורונה _____ קמט

וכן נראה מדברי הרדב"ז על גליון הרמב"ם, דכתב הרמב"ם (שנועות פ"ה ה"ו) נשבע להרע לעצמו כגון שנשבע שיחבול בעצמו אעפ"י שאינו רשאי, שבועה חלה עליו וכו' ע"כ, ואהא כתב הרדב"ז ואע"ג דאמרינן בפרק החובל, שאין אדם רשאי לחבול בעצמו, מדרשא אתיא, וכל מידי דלאו מפורש בהדיא לא נקרא מושבע מהר סיני, לענין שלא תחול עליו השבועה אע"ג דעבר **אדאורייתא**, דומיא דחצי שיעור [שעובר איסור מן התורה] כדכתיבנא לעיל ע"כ. הרי לן נמי דס"ל דלחבול בעצמו הוי איסור תורה.

וכן נראה מדברי הש"ך (יו"ד סימן רל"ו סק"ג), דכתב הרמ"א (טס ס"ז) אבל אם נשבע להכות עצמו, אע"פ שאינו רשאי, חיילא שבועה. ואהא כתב הש"ך – כלומר אע"ג שהוא מן התורה, כיון שאינו מפורש מן התורה, אלא דאתיא מדרשא (נבא קמא טס) הוי כדבר שהוא מדרבנן [כ"ף הדמיון], ושבועה חלה עליו ע"כ.

אולם המאירי (צ"ק נא, ז ד"ה אעפ"י) כתב, דאינו אלא מדברי סופרים, והמקרא הוי אך אסמכתא¹. ע"כ. וכ"ה בלחם משנה (דיעות פ"ג ה"א).

האם יכול אדם ליתן רשות שיכו אותו

ג) עוד יש לעיין, האם יכול אדם ליתן רשות שיכו או יקללו אותו. הנה במנחת חינוך (מנחה מה אומ' ג') כתב, אביו או אמו או חבירו אומרים לו שיכם או יקללם, נראה דאינו עובר בלאו ואינו חייב מלקות ולא מיתה, דמכיון שנתנו רשות מתחילה לקלל, אין כאן עבירה כלל, לא בחבירו ולא באב ואם. ואעפ"י שלא מצאתי מפורש מ"מ הסברא נותנת כן. ע"כ. וכן כתב מהרלב"ך (קונטרס הסמיכה קו"א ד"ה עוד אני אומר) הרי שאמר לחבירו הכני ופצעני על מנת לפטור, פטור אליבא דכו"ע, ונראה שהוא מותר, דכן משמע ברמב"ם (מונל פ"ה) דאינו עובר רק דרך נציון. ע"כ. וכן כתב בספר טורי אבן (מגילה כח, א סוד"ה אל תקרי) דיכול למחול על הכאתו ע"כ.

ג. אולם יש לעיין מדברי המאירי גופא (שם ד"ה זה שביארנו) שכתב בזה"ל, שאין אדם רשאי לחבול בעצמו 'מן התורה הוא', שנאמר (בראשית ט, ה) ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש ע"כ, וצ"ע.

קג. _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

או"ם בשו"ת הריב"ש (סימן תפ"ד) מצינו שכתב, דאינו יכול ליתן רשות שיחבלו בו, וז"ל אלא ודאי, בין בראשי אברים, בין בצערו, לא אמרו שאדם מוחל עליהם אלא לענין הממון המתחייב עליהן החובל. אבל שיוכל אדם להתנות שיצער והו בגופו... זה אינו עכ"ל.

וב"ב הרדב"ז על הרמב"ם (סנהדרין פ"ח ה"ו), אין הורגין אדם ואין מלקים אותו עפ"י הודאת עצמו, כאשר אין עדים, ואין אנו אומרים הודאת בעל דין כמאה עדים – כמו בממון שממונו של אדם הוא קנינו, אבל נפשו של אדם אינו קנינו אלא קנין הקב"ה שנאמר (יחזקאל יח, ד) הנפשות לי הנה. ומטעם זה אסור לחבול בעצמו, אפילו כאשר חבירו נותן לו רשות לכך, כי אין לאדם רשות על גופו כלל ע"כ.

חבלה לַחוד והכאה לַחוד

והנה בשדי חמד (ח"א מערכת האל"ף פאה השדה אות מ' עמ' קסה ד"ה וממיה ל') כתב, דיש לתמוה על מהרלב"ך הנ"ל, דמחד גיסא העלה שמותר לחבול, וכדמצינו בדברי הרמב"ם דאינו עובר אלא דרך נציון. ואילו מדבריו (סימן ק"ג) מתבאר שלחבול בעצמו אסור מן התורה. וכתב השדי חמד ואולי יש לומר שסובר מהרל"ח 'דחבלה לַחוד והכאה לַחוד', ואף שלחבול בעצמו אסור, מכל מקום להכות בעצמו מותר. וצ"ע. ע"כ.

וידידי הרה"ג רבי אריה שרעבי שליט"א העיר, דכיון דלומדים מנזיר, הא צער מניעת היין דמי טפי להכאה מאשר לחבלה. וצ"ע. ועיין במנחת חינוך (מנזר מה אות ג' - הנ"ל) שכתב, דנתינת רשות מועילה אף לגבי חבלה ואפילו אם אביו ואמו נותנים לו רשות, מותר לחבול בהם עיי"ש, הרי מבואר מדבריו שאין חילוק בין חבלה להכאה.

האם איכא איזה היתר לחבול בעצמו לצורך

ד **וילכא** למימר דכל היכא דחובל בעצמו לצורך שאני, דהא כתבו התוספות (שם ד"ה אלף הא) ...שאסור לחבול אפי' לצורך כגון אשה שטפחה על ראשה" עיי"ש.

ד. והוא במתניתין (בבא קמא ז, ב) ומעשה באחד שפרע ראש האשה בשוק, באת לפני

סימן מא • האם מותר בידים להדביק את עצמו בקורונה _____ קנא

בספר ים של שלמה (ננא קמא פ"ח סימן נט) כתב בזה"ל, ולי נראה דהלכה כמתניתין שאסור לחבול ולבייש בעצמו, דמתניתין עיקר לגבי ברייתא, וכן הרי"ף והרא"ש לא הביאו רק המשנה, וא"כ אפילו לצורך אסור, דהא מעשה דרבי עקיבא [(מתניין ע"ס 5, 3) אשה שטפחה על ראשה - הנ"ל] לצורך ממון היה, ואפילו הכי אמר ר"ע שאינו רשאי לחבול בעצמו, וקל וחומר חבלה ממש ע"כ.

וראה בשו"ע הרב (הלכות מזיק גוף ונפש ס"ד) בזה"ל, אין לאדם רשות על גופו כלל..., ולא לצערו בשום צער אפילו במניעת איזה מאכל או משה, 'אא"כ עושה בדרך תשובה שצער זה טובה היא לו להציל נפשו משחת', ולכן מותר להתענות לתשובה וכו' עכ"ל.

ובקונטרם אחרון (ע"ס סק"ז) כתב להקשות על דברי הים של שלמה הנ"ל, דאוסר לצער גופו בשביל ממון, דצריך עיון גדול מיעקב אבינו שאכלו חורב וקרח בלילה (נראה ע"ל, מ) ע"כ. ומו"ר הגאון רבי נתן געשטטנער זצ"ל העיר על דבריו, מדברי הרמב"ם (סוף הלכות שכיחות) שכתב בזה"ל 'וכן חייב [הפועל] לעבוד בכל כוחו שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אבייך (ע"ס ו)', לפיכך נטל שכר זאת אף בעוה"ז וכו' עכ"ל, וכ"ה להלכה בשו"ע (שו"מ סימן של"ז ס"כ), הרי דפועל מחוייב לעבוד בכל כוחו ולצער גופו, ולפי"ז אינו צע"ג כ"כ אמה שכתב השו"ע הרב [בשם היש"ש] דאסור לצער גופו, כיון דאיירי בסתם אדם ולא בפועל.

ובביאור דברי מו"ר זצ"ל נראה, דיש לחלק בין צורך פרנסה דבזה הוא דשרי לחבול, משא"כ היכא דהוי סתם לצורך הרווחת ממון לא שרי לחבול בעצמו. וכדחזינן בדברי הים של שלמה הנ"ל שכתב דמעשה דרבי עקיבא [(מתניין ע"ס 5, 3) אשה שטפחה על ראשה - הנ"ל] לצורך ממון היה, שאינו רשאי לחבול בעצמו עיי"ש, והיינו לצורך צבירת הון, ולא לצורך הכרחי של

רבי עקיבא וחייבו ליתן לה ארבע מאות זוז, אמר לו רבי תן לי זמן ונתן לו זמן, שמרה, עומדת על פתח חצרה ושבר את הכד בפניה וכו' כאיסור שמן, גילתה את ראשה והיתה מטפחת ומנחת ידה על ראשה, העמיד עליה עדים ובא לפני רבי עקיבא אמר לו לזו אני נותן ד' מאות זוז, אמר לו [רבי עקיבא] לא אמרת כלום, החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי פטור, אחרים שחבלו בו חייבים. ע"כ.

קנב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

פרנסה [ועיין מה שכתבנו בהקדמה ללקט הלכות (ח"צ אות ה'–ו')]. וראה עוד בספרו שו"ת להורות נתן (ח"ט סימן ע"ז אות ג' – ח"י סימן ס"ח אות יא) בזה.

ויסוד הדברים מצינו בשו"ת נודע ביהודה (יו"ד תנינא סימן י') שנשאל אם שרי לאדם לצוד חיות, ובתוך הדברים (ד"ה ואמנא מאד) כתב בזה"ל – שהרי כל העוסקים בזה צריכין להכנס ביערות ולהכניס עצמם בסכנות גדולות במקום גדודי חיות, ורחמנא אמר (דברים ז, טו) ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ומי לנו גדול ואומן בקי בצידה יותר מעשו שהכתוב העיד עליו (נלאסית כה, כו) ויהי עשו איש ידע ציד וגו', ופוק חזי מה אמר הוא על עצמו (שם לז) הנה אנכי הולך למות, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו שהיינו שהוא מסתכן בכל יום בין גדודי חיות, וכן פירשו הרמב"ן.

ומעתה איך יכניס עצמו איש יהודי למקום גדודי חיות רעות, ואף גם בזה מי שהוא עני ועושה זה למחייתו לזה התורה התירה, כמו כל סוחרי ימים מעבר לים, שכל מה שהוא לצורך מחייתו ופרנסתו אין ברירה, והתורה אמרה (דברים כה, טו) ואליו הוא נשא את נפשו, ואמרו רז"ל (נ"מ ק"ז, א) מפני מה זה עלה בכבש ונתלה באילן ומסר עצמו למיתה לא על שכרו וכו', אבל מי שאין עיקר כוונתו למחייתו ומתאוות לבו הוא הולך אל מקום גדודי חיות ומכניס עצמו בסכנה הרי זה עובר על ונשמרתם וגו' עכ"ל, הרי לך נמי שכל שעושה לפרנסה שרי ליה אף לסכן את עצמו, ואף שמצער עצמו וגופו עי"ז, וכדברי הרמב"ם בפועל. ועיין עוד בספר אמרי יעקב – חושן משפט (עמ' ריז) מה שכתב בזה.

(ה) **ברם** מצינו בפני יהושע (שם ד"ה הא) שכתב לחלק, דהיכא שהוא צורך גדול וסכנת נפשות אפילו בחובל בעצמו שרי וכו', כדאשכחן בשאול, אבל עיקר פלוגתא דתנאי דהכא היינו דאיכא צורך קצת ע"כ.

ולאילכתא מצינו בשו"ע (ח"מ סימן תכ סל"א) החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור, אחרים שחבלו בו חייבים. ובפרט הכא בנדון דידן של הנגיף קורונה, דאנו רואים שאף אנשים צעירים נדבקו וחלו באופן קשה והגיעו לשערי מות. וכיון שכן אין נראה להתיר.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן מב

נתינת צדקה לתוך ידי העני

רב ברכות משמי המערכות, לכבוד ידידי הרה"ג זך הרעיון ומיטב
ההגיון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אודך,
ופרדס יוסף החדש

**ע"ד שאלתו, יש ענין ליתן צדקה לידי העני, ואזי יכוון שם הוי"ה שידו
זה אות ו', והצדקה זה אות י', האם יעשה עתה יחוד זה.**

תשובה: לענ"ד נראה פשוט דהחכם עיניו בראשו ימנע מזה. כיון דהמצב
דמחוץ תשכל חרב, ואיכא סכנה ליתן מידו לידו.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן מג

נישוק המזוזה וספר תורה

עוד להנ"ל

**ע"ד שאלתו, בימים אלו שהנגיף מתפשט רח"ל האם מותר לנשק המזוזה,
וספר תורה.**

צדדי השאלה: שומר מצוה לא ידע דבר רע.

תשובה: אין לנשק, דכיון דשכיחא היזיקא שאני. וכבר נתפרסם מכבוד הרבנים
שליט"א דאין לנשק את המזוזה וספר תורה.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

קורונה – חושן משפט

סימן מד

מנין יהודים התפללו בימים של נגיף הקורונה, ואח"כ נתווספו עוד ולבסוף נקנסו כולם, האם יכולים הראשונים לתבוע את האחרונים

מוצש"ק לסדר ויקהל פקודי – החודש
כ"ה לחודש שקיבלה ברצון – אדר ה'תש"פ

בחודש אדר שלמא אשדר, לפרי עץ הדר לכבוד ידידי הנעלה, איש המעלה, לשבח ולתהלה איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים צמודות ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' מח"ס גם אני אורך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

שאלה: ע"ד שאלתו, מנין יהודים התפללו בימים של נגיף הקורונה, ואח"כ נתקבצו ונתווספו עוד הרבה מתפללים, ולבסוף קנסו את כולם על התקהלות*, האם יכולים הראשונים לתבוע את האחרונים.

אופן השאלה: הנה באחד מבתי המדרש בעיה"ק ירושלים ת"ו, נתאספו בעש"ק האחרון בבית המדרש כשבעים מתפללים, על אף שאנשי הרפואה פירסמו שמפני נגיף הקורונה אין להתקבץ יותר מעשרה אנשים במקום אחד והנה פקחי

א. שורש ענין זה שלא יהיה התקהלות גדולה אף בתפילה, כבר מצינו באגרות רעק"א (אגרת עא עמ' קט) ובמכתבו לתלמידו הגאון רבי אליהו גוטמאכר זצ"ל בעקבות מגיפת החולירע, שנתפשטה במהירות בפולין וסביבותיה, והגרע"א הודיע לשלטונות שהוא מצטרף ליוזמתם להיות לעזר לעצירת המגיפה. וז"ל בענין תפילה בבית הכנסת, לדעתי זה אמת שהקיבוץ במקום צר אינו נכון, אבל אפשר להתפלל כתות כתות ובכל פעם במתי מעט 'ערך ט"ו אנשים'. ויתחילו כאור הבוקר ואחריה כת אחרת, ויהיה מיוחד לאנשים אלו באיזה זמן יבואו להתפלל שם, וכן במנחה וכו'. עיי"ש.

סימן מד ♦ מנין יהודים התפללו בימים של נגיף הקורונה, ואח"כ נתווספו עוד — קנה

אנשי הרפואה הגיעו למקום וקנסו כל מתפלל ומתפלל על סך אלפיים ש"ח ועתה עשרה הראשונים טוענים לששים המתפללים האחרים, אתם גרמתם שיחייבו גם אותנו, אזי עליכם לשלם את הקנס עבורנו.

צדדי השאלה: אחרי שעשרה הראשונים ראו בעיניהם שנתווספו מתפללים, היה עליהם לקום ולילך לביתם, ומכיון שלא עשו כן אזי הם חייבו את עצמם. או דילמא, נימא דהששים המתפללים ייחשבו כמזיקים.

תשובה: א) בתחילה אמרתי בלבי אפשר דענינא דא מיתלא תליא, אי אמרינן דחשיב כגרמא בניזקין אזי פטור, או נימא דחשיב כגרמי וחייב.

מדהו גרמי, נתבאר בשו"ע חו"מ (סימן שפ"ו ס"ז) השורף שטר חוב של חבירו, או שהשליכו לנהר, חייב לשלם לבעל השטר מדינא דגרמי את כל דמי השטר. וכתב הש"ך (סקי"ד) היינו כמה שהיה שוה השטר בשעת האיבוד. ע"כ. ושם סעיף ג' סופר שטעה וכתב בשטר במקום מנה, מאתיים, פטור מטעם גרמא. עיי"ש.

ב) אולם בשוחחי על זה עם הגאון רבי יהודא סילמן שליט"א אמר דלדעתו גם העשר הראשונים חייבים בקנס, ואינם יכולים להטיל את החוב והקנס שהטילו עליהם על אחרים. ע"כ. וכמה תלמידי חכמים שיחי' הוסיפו לומר, וכי מאן דהו מנע בהדיהו דעשרה הראשונים לברוח. ביאורן של דברים, הרי עשרה הראשונים ראו שמקומן אנשים נעשה ציבור גדול, וא"כ היה להם לקום לצאת מביהכ"נ, וכיון שלא עשו כן, איהו דאפסיד אנפשיה.

וראיה לדבר, מצינו בסוגיא דספסל (ננא קמא י, ז), דחמשה בני אדם ישבו על ספסל אחד ולא שברוהו ובא אחד וישב עליו ושברו, האחרון חייב. ואמר רב פפא כגון פפא בר אבא, וברש"י (ד"ה כגון) שהיה בעל בשר². וראה בתוס' (ס"ט ע"א ד"ה כגון) דהביאו מר"ת, דדוקא רב פפא בר אבא שהוא אדם כבד, ומתוך כבודו מונען לעמוד. אבל שאר בני אדם שאין כבדין כל כך, ואין סמיכתן [הישענותם] מעכב מלעמוד, אינהו נמי פשעו שלא עמדו, וכולן חייבין³.

ב. ובני הבה"ח ישראל מאיר הלוי נ"י הראני לדברי המאירי שהובא בשיטה מקובצת (ב"ק י, ב ד"ה כגון) שכתב, לא נאמר כן אלא דרך צחות, ומילי דבדיחותא. ע"כ.

קנו _____ גם אני אודך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ע"כ, ולפי"ז נימא נמי בנד"ד עשרה הראשונים היה להם לקום לצאת מביהכ"נ, וכיון שלא עשו כן, נתחייבו.

העולה מן הדברים: נראה שגם עשרה ראשונים חייבים בקנס, ואינם יכולים להטיל חובתם על אחרים.

יהי רצון שלא ישמע שוד ושבר בגבולותינו הן בארץ הקודש והן בארץ העמים, וישלח דברו וירפאם לכל מכאובינו ולכל מכותינו בגוף ובנפש, ויצלינו מכל פגע רע ומכל מיני משחית, ומכל מחלה ומכל תקלה וקטטה, ובהתחננו אל אבינו רועינו מנע מגיפה מנחלתיך.

והרי כבר בירכנו את החודש ניסן, החודש אשר ישועות בו מקיפות, וצדיקים אמרו שאנו לוקחים מהקב"ה בהקפה, וה' מסכים ליתן לנו באופן זה. וכמו"כ אמרו שחודש זה מוקף מצד אחד חודש 'אדר' – שר"ת שלו אני ה' רופאיך, ומצד שני שלו הוא חודש 'אייר' שגם ר"ת שלו אני ה' רופאיך. כדכתיב (שמות טו, כו) כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שִׁמְתִּי בַּמִּצְרִים לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפְּאֵךְ. ואמרו רז"ל (ראש השנה יא, א) בניסן נגאלו, ובניסן עתידין ליגאל, ונזכה במהרה לכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מכילתא פר' בשלח פרשה ח').

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן מה • סופר סת"ם שהתחייב לילך לטבול במקוה בכל יום _____ קנז

סימן מה

סופר סת"ם שהתחייב לילך לטבול במקוה בכל יום

לכבוד ידידי הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החדש

ע"ד שאלתו, סופר סת"ם שהתחייב לילך לטבול במקוה בכל יום, ועתה בעקבות הנגיף קורונה שאנשי הרפואה לא מאשרים את היציאה מהבית, היאך ינהג.

תשובה: (א) הנה אם המדובר שכותב לאדם פרטי, אזי יאמר ויסביר לו שגם עתה ברצונו לילך לטבול, אלא שאנוס הוא על פי הדיבור, וראוי לאדם הפרטי הנ"ל [שכותב עבורו] לוותר על דרישתו זו.

אבל היכא שכותב לסוחר, דבבוא העת הסוחר משבח את מקחו ללוקח – בזה שהסופר נזהר לטבול בכל יום, נראה דסגי שכל היכא שנזקק לטבילת עזרא ישפוך על עצמו תשעה קבין מים, וכבר כתבנו למע"כ באורך בזה. וראיתי בקובץ מה טובו אהליך יעקב* (ח"י עמ' שמ) שהביא מהגרי"מ שטרן שליט"א שהורה, דאם שופך על עצמו תשעה קבין מים די בזה, ואין צריך להודיע למזמין כלום דחשיב בשעת הדחק כאילו טבל. ע"כ.

עוד עיצה מצינו בכף החיים (סימן ע"ו אות כז) שהביא מספר אמת ליעקב – גיניו (קונטרס שפת אמת אות ו' תיקון הטבילה), מי ששימש מיטתו או אירע לו מקרה אשר לא טהור, והוא חולה ולא יעצור כוח לטבול, שיעשה רחיצת ידים, וז"ל בקיצור – בתחילה יאמר לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו', ארחץ בנקיון כפי ואסוכבה את מזבחך ה' (מהלס כו, ו), ויהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלקי אבותינו שתהא רחיצת ידי אלה נחשבת לי כאילו טבלתי במקוה של ארבעים סאה, וכשם שאני מטהר עצמי מלמטה כך תטהר נשמתי למעלה בנהר דינור בשם ה' צור עולמים. ויהי נועם וגו', ואח"כ ירחץ בנקיון כפיו, ויכוין באותיות שם ע"ב כזה יוד הי ויו הי, כל אות ואות על שני ידיו, ותחילה

א. היוצא לאור על ידי מכון גם אני אודך.

קנח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

יערה מים על יד ימין ויכוין באות יו"ד פשוטה, ויערה על שמאל ויכוין ג"כ באות י'. ואח"כ יערה מים שוב על יד ימין ויכוין באות ו' של מילוי היו"ד, ויערה על שמאל, ויכוין ג"כ בוא"ו הנזכר. ויחזור ויערה שוב על ימין ויכוין באות ד' הנזכר. וכן ע"ז הדרך שאר האותיות, ונמצא מערה על כל יד עשרה פעמים. ואח"כ ישוב כבראשונה ויערה על יד ימינו י' פעמים רצופים זו אחר זו, ויכוין היו"ד אותיות בכל פעם וכו', סך הכל נעשו ארבעים נטילות כנגד ארבעים סאה². ע"כ.

וכיוצא בזה הביא בכף החיים (סימן פ"ס אות ה') דמי שאי אפשר לו בטבילה יעשה נטילה של ארבעים פעמים ע"כ. וכן הביא בספר יפה ללב (סג) בשם אמת ליעקב הנ"ל³.

העולה מן הדברים: סופר סת"ם שהתחייב לילך לטבול במקוה בכל יום, אזי כשנצרך לטבילת עזרא יערה על עצמו תשעה קבים מים, או נטילה של ארבעים פעמים כנ"ל.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

ב. רגיל בפי חסידים ואנשי מעשה לומר, מי שצריך טהרה במקוה ואין לו, ילך בין עשרה מישראל [צדיקים נתנו רמז בזה 'מקוה ישראל ה' (ירמיה יז, יג)]. והובא בספר אהלי שם (עמ' קלג - ברוקלין ה'תשכ"א), דאמר על זה הה"צ רבי אברהם מרדכי מזאלישיץ זצ"ל [נכד הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זיע"א בעל היכל הברכה וזוהר חי] סימן לדבר, שיעור מקוה הוא ארבעים סאה שהם תתק"ס לוגין, ומחנה ישראל במדבר היה י"ב מיל על י"ב מיל, וי"ב פעמים מיל [היינו תיבת 'מיל' שהוא 80 כפול יב=960] בגימ' תתק"ס שיעור מקוה. והבן. ע"כ.

ג. וראה עוד בכף החיים (סימן ע"ו אות כב - הנ"ל) שציין לדברי השל"ה הק' שכתב, טוב לאדם שאינו יכול לטבול, שיפשפש במים ידיו, לטהר ערותו מן הקרי הדבוק. והביאו באליה רבה.

סימן מו • הזמין צימר ורוצה לבטלו בגלל מחלת הקורונה _____ קנט

סימן מו

הזמין צימר ורוצה לבטלו בגלל מחלת הקורונה

בס"ד ליל פורים דפראים ה'תש"פ

בחודש אדר שלמא אשדר, לפרי עץ הדר לכבוד ידידי הנעלה, איש המעלה, לשבח ולתהלה איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים צמודות ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ג"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

שאלה: ע"ד שאלתו, הזמין צימר ורוצה לבטלו בגלל מחלת הקורונה.

אופן השאלה: הנה מחלת הקורונה רח"ל, פגעה בכמה עשרות אנשים הדרים בארץ ישראל, והרבה מעימנו רועדים וזוחלים. וכיון שכן פוחד לצאת מביתו למקומות זרים, ואנוס הוא עפ"י הדיבור.

תשובה: אביא הנה מה דנשאלתי בכגון דא עתה ביום י"ב אדר ה'תש"פ, ע"ד קבוצת בנות שרצו לנסוע עם מורתם לצימר בצפון, אזי חלוקת התפקידים התחלקה לשנים, מורה אחד צריכה להזמין צימר אחרי שיתברר שיש אישור ממשרד החינוך, והיא התרשלה וזלזלה ואמרה מסתמא משרד החינוך ייאשר, והיא הזמינה את הצימר הגם שלא היה לה עדיין את האישורים. והנה יום לפני הנסיעה התקשרו למשרד החינוך והלה לא אישר את הנסיעה, מכיון שבכדי לקבל אישור צריך להגיש בקשה שבועיים קודם. ומכיון שכן ביטלו את הצימר. והנה בעל הצימר טוען הפסדתם את ממוני.

נראה שפטורים מלשלם, מכיון דאינו אלא מבטל כיסו של חברו, והיינו מניעת ריוח, ולא הפסד. וח"א ציין לדברי התוס' (נבא קמא כ, א ד"ה זה אין נהנה) שכתבו, בחצר דקיימא לאגרא [חצר העומדת להשכרה] וגברא דלא עביד למיגר [האדם עצמו אינו עומד להשכרה], דפטור, כיון שלא נהנה, ואף שגרם הפסד לחברו, ואפילו גירשו, אין זה אלא גרמא בעלמא. ע"כ.

קס _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגר"ש סגל

אולם בהגהות הגר"א על הגליון כתב, דהרי"ף ושאר פוסקים כתבו דחייב. ועיין ברא"ש ע"כ. וכיון שכן הרי יכול לומר קים לי כהכרעת התוס' דאין זה אלא גרמא. [ועיין עוד במחנה אפרים (הלכות גזילה סימן יא), ובקצות החושן (סימן שלג סק"ז)]. וכן אמר הרה"ג רבי עמרם פריד שליט"א דפטור, אלא שאסור לעשות כן ע"כ. אבל בנד"ד במחלת הקורונה רח"ל, שרי לעשות כן כיון דאנוס הוא.

וידידי הרה"ג רבי אריה שרעבי שליט"א אמר, דמ"מ נראה דכל היכא שכבר שילמו מקדמה מראש, אזי הוי כהסכמה מצד שניהם שאם יבטלו את העיסקא, את זה ישלמו.

העולה מן הדברים: הזמין צימר ורוצה לבטלו בגלל מחלת הקורונה, פטור מלשלם.

מי יתן וביומא דפוריא, דהוא יום גדול כדהובא בספר סגולות ישראל (סימן ס"ו), דמקובל מפי תלמידי הבעש"ט דסגולה בפורים להשכים בבוקר ולהרבות בתפילה ובבקשה לפני השי"ת על כל דבר, הן על בני חיי ומזוני, והן על שאר דברים וכו'. וכעין יוה"כ שהוא יום תפילה כך פורים [עיין תיקוני זוהר (מיקון כא - דף נ, ז) יוה"כ - כפורים] הוא יום עת רצון מאוד, וכל העולמות הן בשמחה וברצון, ואהא איתא בירושלמי (מגילה פ"א ה"ד) כל מי שהוא פושט את ידו ליטול נותנין לו ע"כ, יתהפך הכל לטובה, לרחמים ולרצון.

וכתב האריז"ל (פרי עץ חיים שער הפורים) והנה ההארה הזאת לא היתה לא בשבת ולא ביו"ט אלא בפורים בלבד..., כי תמיד נשאר הארה זו בזמן הזה של ימי הפורים, והיא הארה אשר מעולם לא נהיה כמוהו. עכ"ל.

בברכה מרובה

שמחת פורים

חיים שלום הלוי סגל

סימן מז

גביית שכר לימוד מהורי ילדי המעונות

עמ"י עש"ו יום עש"ק לסדר במדבר
ער"ח מוקדם לחודש שבו ניתנה תורה ה'תש"פ
מ"ג למטמונים

לכבוד הנהלת מעון שיר
אחר מבוא הברכה והשלום

**ע"ד שאלתכם, אחר שכבר גביתם תשלום בתמורה עבור שכר לימוד על
חודש שבאמצעו פרץ נגיף הקורונה, האם צריך להחזיר חלק
מהתשלום להורים.***

אופן השאלה: א] הסדרי התשלום בין ההורים להנהלת המעון ברורים וקבועים,
שכל הורה מעביר את התשלום מראש בתחילת החודש. ב] וכמו"כ יש
התחייבות בכתב שכל הורה חותם בתנאי קודם למעשה שאין אפשרות להוציא
את הילד מהמעון לאחר חודש החמישי הלוועזי. ג] זאת ועוד, ילד שיוצא צריכים
הוריו להודיע חודש ימים מראש.

פרטי השאלה: הוצאות המעון כוללות א] שכירות המבנה. ב] שכר צוותות
העובדים, הגננות הסייעות, עובדי מטבח וטבחית. עובדי משרד.
ג] ביטוחים – כולל ביטוח מבנה, ביטוח עובדים, ביטוח ילדים ועוד.

תחזוקת המעון בנוי משני חלקים. תקציבים ממשלתיים ממשרד התמ"ת. ושכר
לימוד ע"י הורי ילדי המעונות. משרד התמ"ת פירסם שאין לגבות
תשלום מההורים עבור חופשת פסח. לאחר מאבק ע"י איגוד המעונות לאי
הצדק המשווע דהרי בכל שנה ההורים משלמים עבור חופשת הפסח ודומיו –
כמנהג המדינה, הסכים משרד התמ"ת שלא להתערב בסוגיא זו.

א. וכיוצא בזה נשאלתי, הזמינו אירוע חתונה ולעת עתה דחאוהו מפני הנגיף, אלא
דכבר שילמו דמי קדימה לבעל האולם, האם צריך להוסיף לשלם לבעל האולם. ואי
נימא דלא, האם אפשר לחייב את בעל האולם שיחזיר את הדמי קדימה שקיבל.

תשובה: (א) בשו"ע (חו"מ סימן של ס"א) השוכר את הפועל להשקות השדה מזה הנהר ופסק הנהר בחצי היום, אם אין דרכו להפסיק, או אפילו שדרכו לפסוק והפועל יודע דרך הנהר, פסידא דפועל ואין בעל הבית נותן לו כלום אע"פ שגם בעל הבית יודע דרך הנהר, אבל אם אין הפועל יודע דרך הנהר ובעל הבית יודע, נותן לו שכרו כפועל בטל. וכתב הרמ"א 'וכן בכל אונס שאירע לפועל, בין ששניהם היו יודעין שדרך האונס לבא, או ששניהם אינו יודעין - הוי פסידא דפועל'. אבל אם בעל הבית יודע, והפועל אינו יודע הוי פסידא דבעל הבית (טור ס"ז), ואם הוי מכת מדינה עיין לעיל סימן שכ"א. ע"כ.

מדברי הרמ"א למדנו דבכל אונס ואונס אמרינן דבין ששניהם ידעו, ובין ששניהם לא ידעו, הוי פסידא דפועל.

ומה דציין הרמ"א לענין מכת מדינה - עיין לעיל סימן שכ"א סעיף א', וז"ד הא דאמרינן אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חכירו, הוא הדין בכל כיוצא בזה דכל מקום שנפסד הענין לגמרי והוי מכת מדינה מנכה לו משכירותו, ואם אפשר לתקנו ע"י טורח ותחבולות אינו מנכה לו (מהר"ס פאדוואה סימן לט). וראה בביאור הגר"א (שס סק"ו), ועיין בנתיבות (סימן של"ד סק"א) דליכא לאוכוחי מדברי הרמ"א בסימן שכ"א, כיון דכל דבריו נאמר אך במלמד. ע"כ. ועיין בסמ"ע (סימן של"ד סק"ז) דבמכת מדינה פעמים יד הפועל על העליונה. ע"כ.

ולכן נראה, דמה שכבר שילמו לו, הרי הוא מוחזק בזה וא"א להוציא ממנו. וכן אמר הרה"ג רבי עמרם פריד שליט"א.

(ב) **וראיתי** בקובץ פסקי בושם [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] להגאון רבי מאיר ברנדסדורפר זצ"ל (עמ' רסא אות יט) שהובא משו"ת קנה בושם (ס"ג סימן רט"ו), עובדא הוי ששכרו אולם לעריכת חתונה, ויום טרם יום המיועד של החתונה נפטר אבי החתן ל"ע, והיו מוכרחים לדחות את החתונה, ונתעוררה השאלה האם המחותנים חייבים לשלם את דמי השכירות על האולם, ופסק רבינו כל זמן שעדיין לא שילמו על האולם פטורים מלשלם, מפני שבאונס שלא עלה על דעת שניהם פסידא דמשכיר הוא [כמבואר בשו"ע (חו"מ סימן שלד) - הנ"ל], ואולם אם כבר שילמו מראש את כל התשלום או חלקו, אין בעל האולם צריך להחזיר מה שקיבל. וטעם הדבר שאין בעל האולם צריך להחזיר, כיון דהוי מחלוקת הפוסקים, והמוציא מחבירו עליו הראיה וכו'. ע"כ.

סימן מז • גביית שכר לימוד מהורי ילדי המעונות _____ קסג

ובנידון דמעון שיר, הרי יש בו דברים שווים וזהים לנידון אולם הנ"ל, דבתרוויהו יש הוצאות קבועות, וכאמור לענין הורי ילדי המעון הרי נתחייבו מראש בחיוב שנתי על חלק זה בודאי.

ולאור זה בנד"ד שבעלי מעון 'שיר' נהגו בהוגנות ראויה, שעל חודש אדר שהמגיפה פרצה במחציתו, גבו מראש עבור כל החודש, דכאמור מה שכבר שילמו, הרי הם מוחזקים וא"א להוציא מהם. אבל לבר מהכי, הרי בעלי המעון מצהירים שהגביה עבור חציו השני של החודש הנ"ל היה עבור חופשת ימי הפסח ודומיו. וע"ז לית מאן דפליג שיד בעלי המעון על העליונה, וכמו שראיתי בפסק דין הנמצא באמתחתי מבית דין הישר והטוב בעיה"ק ירושלם תובב"א בראשות הגאונים רבי מנחם מענדל הכהן שפרן שליט"א ורבי זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל, וז"ל (עמ' ז' אות י') 'חופשת פסח שעליה משלמים כרגיל'. וכיוצא בזה בחוות דעת הנמצא באמתחתי מ'בית דין צדק - בני ברק' מיסודו של הגר"נ קרליץ זצ"ל, פסקו הרבנים הגאונים רבי יהודא סילמן שליט"א ורבי שריאל רוזנברג שליט"א (סוף אות ז') 'עבור התקופה שאמורה להיות חופשת פסח יש לשלם תשלום מלא'. ע"כ.

העולה מן הדברים: אין בעלי המעון צריכים להחזיר את גבייתם עבור החודש הראשון שפרץ הנגיף.

חכמים הזהרו בלשונכם ניצרו לשונכם מרע, חידלו מהשמצות, מאי דסני לך לחברך לא תעביד (שנא לא, פ), והאמת והשלום אהבו.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן מח

ביטול גרמאר לחתונה שתיערך תחת מגבלות הנגיף

עמ"י עש"ו א' לחודש שבו ניתנה תורה ה'תש"פ
מ"ה למטמונים

לכבוד הרה"ח ר' יעקב יוסף לונגר הי"ו מיקירי קרית צאנז נתניה
אחר מבוא הברכה והשלום

ע"ד שאלתכם. הזמנתם מראש גרמאר למצוה טאנץ של חתונת ביתכם
תחי' בשעה טובה ומוצלחת שתהיה בי"ז לחודש סיון בעזה"י,
ומכיון שההוראות של אנשי הבריאות שלא להתקהל יותר ממאה אנשים,
וגם זאת תחת מגבלות מסויימות, אי לכך אנשים מבוגרים פוחדים יותר
על חייהם, וכיון שכן ברצונכם לבטל את הגרמאר.

אופן השאלה: כאמור אירוע זה יהיה באופן מצומצם של עד מאה איש, ובדרך
הטבע עד שיגיע ה'מצוה טאנץ' יהיה ציבור מצומצם ביותר. זאת ועוד,
הוריתם המבוגרים שיחיו לא יוכלו להרשות לעצמם להישאר עד לסוף החתונה.
וכיון שכן הינכם עומדים בפרשת דרכים, הרי אין למי להוציא אלפי שקלים.

צדדי השאלה: הגרמר טענתו בפיו, היה לי לאותו יום הזמנה ע"י משפחה
אחרת, ולא קיבלתי אותה מפני שכבר התחייבתי לאירוע שלכם.

תשובה: א) הנה מגיפת הקורונה היא מכת מדינה כמבואר ברמ"א סימן שכ"א
סעיף א', וז"ד הא דאמרינן אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חכירו,
הוא הדין בכל כיוצא בזה דכל מקום שנפסד הענין לגמרי והוי מכת מדינה
מנכה לו משכירותו, ואם אפשר לתקנו ע"י טורח ותחבולות אינו מנכה לו
(מהר"ס פאדוואה סימן לט). וראה בביאור הגר"א (סס סק"ז), ועיין בנתיבות (סימן
של"ד סק"א) דליכא לאוכוחי מדברי הרמ"א בסימן שכ"א, כיון דכל דבריו נאמר
אך במלמד. ע"כ. ועיין בסמ"ע (סימן של"ד סק"ז) דבמכת מדינה פעמים יד
הפועל על העליונה. ע"כ.

סימן מח ♦ ביטול גרמאר לחתונה שתיערך תחת מגבלות הנגיף _____ קסה

(ב) **ובפסק** דין בכתב הנמצא באמתחתי מבית דין הישר והטוב בעיה"ק ירושלם תובב"א בראשות הגאונים רבי מנחם מענדל הכהן שפרן שליט"א ורבי זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל, וז"ל (עמ' א' אות ו') נותני שירות כנגנים וצלמים, שירותי קייטרינג, שרותי הסעות, או משלוחים שבוטלו, עקב מצב החירום. כיון שהשירות לא ניתן אין מקבלים תשלום, ומחזירין המקדמה. ואם נעשו הוצאות מיוחדות עבור הזמנה זו, ינכו ההוצאות. ע"כ.

ובנד"ד מכיון שלא היה לגרמאר שום הוצאות כספיות, ואף לא התחיל לעבוד דהרי עדיין לא קיבל כלל את החומר לידיו מבני המשפחה, וכיון שכן הרי לא השקיע מאומה, ו'השירות לא ניתן אין מקבלים תשלום'. וליכא כלל טענת הפועל – הגרמאר הפסדתי אירוע אחר, דזה דינו של מכת מדינה.

(ג) **ונראה** דחזיא לאיצטרופא מה דהבאנו לעיל, דמכיון דאינו אלא מבטל כיסו של חברו, והיינו מניעת ריוח, ולא הפסד. וח"א ציין לדברי התוס' (צגא קמא כ, א ד"ה זה אין נהנה) שכתבו, בחצר דקיימא לאגרא [חצר העומדת להשכרה] וגברא דלא עביד למיגר [האדם עצמו אינו עומד להשכרה], דפטור, כיון שלא נהנה, ואף שגרם הפסד לחבירו, ואפילו גירשו, אין זה אלא גרמא בעלמא. ע"כ. אולם בהגהות הגר"א על הגליון כתב, דהרי"ף ושאר פוסקים כתבו דחייב. ועיין ברא"ש ע"כ. וכיון שכן הרי יכול לומר קים לי כהכרעת התוס' דאין זה אלא גרמא.

העולה מן הדברים: אין חיוב לשלם לגרמאר עבור ביטול הזמנתו.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן מט

מלמד שלא בא ללמד, מפני הוראת אנשי הרפואה

יום עש"ק לסדר מטו"מ

כ"ה לחודש הרביעי ה'תש"פ

שאלה: ע"ד שאלתו מלמד או מגיד שיעור שלא בא ללמד, מפני הנגיף עפ"י הוראת אנשי הרפואה, האם מקבל שכרו משלם, או דילמא כיון שבפועל לא עבד אינו מקבל את שכרו.

צדדי השאלה: מכת מדינה, ההפסד על בעל הבית או הפועל.

תשובה: (א) כתב הטור (טו"מ סימן שכ"א) החוכר או המקבל שדה מחבירו וכו', ואפילו נקצצו כל האילנות...ויבש כל הנהר הקטן, אינו מנכה לו מחכירו, כיון שאפשר להביא מהנהר הגדול להשקותה. ואם יבש גם הנהר הגדול מכת מדינה היא, ומנכה לו מחכירו וכו'.

ובדרכי משה (שם אות א') הביא תשובת מהר"ם פאדווה (סימן לט) שכתב, ראובן שהשכיר לשמעון חנות, (מקום מיוחד עם רשיון מאת השלטון להלוות בריבית - כעין בנק בזמנינו), לז' שנים בעד שכר קצוב לשנה, והיו אז בעיר ד' חנויות כאלו, וקמו בעלי זרוע והשיגו אף הם רשות להלוות, וכתוצאה מכך פחתו ההכנסות, ונתפשר עם המשכיר למעט בדמי השכירות שמכאן ולהבא. ושוב יצא צו מהשלטון שלא להתעסק בהלוואות בריבית בלי משכונות, וגם זה גרם למיעוט ההכנסות, וניסה השוכר בהשתדלויות לבטל הגזירה, וכך עברו ט' חדשים וראו שלא יוכלו לבטלה.

ועוד הוסיף השר צו, שלא להלוות כלל בריבית וכו', ועתה טוען השוכר שרוצה לנכות מדמי השכירות של ט' החודשים האחרונים בגלל מיעוט ההכנסות. והמשכיר טוען שלא הוסיפו לו על דמי השכירות בגלל הלוואות באמנה, ולכן גם בחסרונם לא ימעט בשכירות. וכמו"כ טוען המשכיר שלא אמר לו השוכר דבר בתחילת הגזירה. ע"כ.

סימן מט • מלמד שלא בא ללמד, מפני הוראת אנשי הרפואה _____ קסז

(ב) **ובדרכי** משה הנ"ל תמה על דברי מהר"ם פאדווה, שהביא ראייה מדין חמור שאינו מכת מדינה לדבר שהוא מכת מדינה. דאפשר שלעולם בדין ניכוי קאי [שמנכה לו מעלות השכירות], ולא בדין חזרה [שאיין יכולים לחזור מעצם השכירות]. ושכן משמע מתשובת מהר"ם מרוטנבורג שבמרדכי (גנא מניעא פרק האומנין) בדין מלמד שאינו יכול ללמד מחמת גזירת השלטון, ופסק דהוי מכת מדינה, ולכן ההפסד על בעה"ב. ומשמע שם להדיא דאף בלהבא שיין מכת מדינה, ולא יוכל בעה"ב לחזור. ולא דמי לקרקע דאכלה חגב דמנכה לו, ולא אמרינן שהפסד על השוכר, דיש לומר דוקא בקרקע שבחזקת משכיר קיימת אמרינן שגם הוא יפסיד [הן המשכיר בעל הקרקע והן השוכר]. וכן כתב בתשובות מיימוני בדין בית שנשרף. ע"כ.

נחלקו הרמ"א והגר"א האם חשיב כמכת מדינה

והרמ"א במפה (סימן שכ"א ס"א) כתב, והא דאמרינן דבמכת מדינה מנכה לו מחכורו, ה"ה בכל כיוצא בזה דכל מקום שנפסד הענין לגמרי והוי מכת מדינה מנכה לו משכירותו, ואם אפשר לתקנו ע"י טורח ותחבולות אינו מנכה לו. וכל מקום שמנכה לו אין חילוק במה שעבר או להבא. וכן פסק מהר"מ על מלמד שגזר המושל שלא ילמוד דהוי מכת מדינה, וכל ההפסד על בעה"ב. ע"כ.

והגר"א בביאורו (סק"ז) תמה על דברי הרמ"א, וכתב דדבריו מרפסין איגרא, יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא וכו'. ע"כ.

לחלק בין סוגי האונס

(ג) **ובחכמת** שלמה (סימן שכ"א) כתב לחלק, דמה שכתוב שגזר המושל שלא ילמוד דמכיון דבזה עיקר כוונת המושל שלא ילמוד, דבזה הוי הכוונה רק על התלמידים למונעם מן הלימוד, ולא על המלמד, ולכן בזה ההפסד על בעה"ב דמזלא ידידה גרם. אבל המהר"ם פאדווה מיירי דהוי האונס מחמת שינוי האויר, ובזה האונס על המלמד כמו על התלמיד, בזה כתב שפטר בעה"ב. ע"כ.

החת"ם עשה פשרה

(ד) **ומצינו** להחתם סופר בספר הזכרון (נאמנע הספר - ד"ה וידל ישראל), שהובא בספר ארחות המשפטים* (כלל ז' אות י' עמ' פד מדפי הספר) דאירע שהמלמדים והתלמידים נתבטלו מלימודם מחמת המלחמה, והחת"ס כתב שהוא שילם למלמדים - שכירים שלו כל שכרם, בלי ניכוי כלל. אבל לענין שאר בני הקהל כתב, דמכיון שמכת מדינה היא ומזל שניהם גרם, אעפ"י שמעיקר הדין נראה שכל ההפסד על בעה"ב, אבל קשה להוציא ממון, על כן עשה פשרה לשלם חצי השכר. ע"כ.

ובארחות המשפטים הנ"ל כתב, דמצא בדברי הראשונים כדברי החת"ס, והוא לו בשו"ת מהר"ם בר ברוך (סימן שפ"ח - היטות). וכן ראיתי שבית דין צדק בני ברק בראשות הגאונים רבי שריאל רוזנברג שליט"א ורבי יהודא סילמן שליט"א כתבו להילכתא לחלוק ההפסד.

פשרת החת"ם כשנעשה מרצון שני הצדדים

ברם ראיתי בספר דברות יעקב (סימן טז) שכתב על פשרת חת"ס הנ"ל, כיון דשם נאמר 'עשיתי פשרה מרצון שניהם, וחפצם שיהיה ההפסד של שניהם' עיי"ש, הרי לן דאין זה כי אם מרצון שניהם.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

א. להגאון רבי אברהם שלמה כץ זצ"ל אב"ד ריסקווא, ולימים רב אב"ד שיכון סאטמר בני ברק.

סימן נ • חתן שאינו רוצה לדחות את החתונה, והוריו רוצים לדחות _____ קסט

קורונה – אבן העזר

סימן נ

חתן שאינו רוצה לדחות את החתונה, והוריו רוצים לדחות

יומא תנינא למעשה בראשית לסדר צו
ה' לחודש אשר ישועות בו מקיפות ה'תש"פ
יוד"ר דאוהב ישראל מאפטא זיע"א

משוכן מרומים רוב שלומים, בחודש ניסן יתברך בכל ענין הרה"ג רבי
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

קיבלתי את ארבעים וחמש שאלותיו שהתעוררו בעקבות הנגיף קורונה.
בבחינת ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך. ואנשים רגילים
לחשוב ששאלות הם דבר של מה בכך, וכביכול נופלים מהשרוול כלאחר יד,
אבל לי פשיטא וברירא ששאלות כגון אלו באים רק אחר שמע"כ מונח ושקוע
בתורתנו הק'. ואשתדל לענות עליהם כפי מיסת הפנאי.

שאלה: ע"ד שאלתו, חתן שקבעו לו תאריך לנישואיו" עב"ג, ועתה
בעקבות הנגיף יש אילוצים לדחות את החתונה, והוא אינו רוצה

א. בתחילת הענין אביא הנה, חשיבות הדבר לקבוע תאריך לחתונה, הגם דפעמים נראה
דעדיין אין את היכולת הכספית לזה, עכ"ז יש לקפוץ למים ולקבוע, וה' יהא בעזרו,
כדחובא בספר קדוש ישראל על האדמו"ר בעל אהבת ישראל מויז'ניץ זצ"ל, דיהודי נכנס
לפניו שאחד מיוצאי חלציו עומד לפני הנישואין, אולם לרש אין כל במה לעשות הכנות
לחתונה, שאלו האדמו"ר האם כבר קבע זמן לחתונה, והשיב: שלא, כי אין בידי פרוטה
לפורטה. וישא בעל אהבת ישראל משלו ויאמר [על דבר בעתו], התורה קבעה מועד לזמן
חג הפסח, ולכאורה מדוע קבעה תאריך, הוה לה למימר דכל אחד תחילה ינקה את הבית
לפסח, וכשיסימו אזי יקבעו את הזמן לחג, אלא שאם אכן התורה היתה נוקטת כך,

לדחותו, והוריו רוצים לדחות. והיאך הדין איפכא חתן שרוצה לדחות את החתונה, והוריו אינן רוצים לדחות.

תשובה: (א) הנה ע"ד דחיית זמן החתונה², מצינו להיעב"ץ במגילת ספר (עמ' כד) בו מספר מתהלכות חייו של אביו בעל החכם צבי זצ"ל בזה"ל 'וקודם חג השבועות קרב זמן החתונה שלי...שבנו מהמבורג לברעסלוי על נישואין שלי ולא רצה לדחות הזמן'

ומצינו מכמה גדולים וצדיקים ה"ה בעל התניא³, והרה"ק מאוסטרובצא בשם הרה"ק מקאז'ניץ⁴, והרה"ק רבי אהרן מטשערנביל⁵, והרה"ק רבי פנחס

לעולם לא היו מסיימים את העבודה, על כן קבעה התורה זמן קבוע לחג, ולעת ההיא 'בערבי פסחים סמוך למנחה' הכל מוכן ומזומן, דהרי כולם צריכים להספיק לעשות ביעור חמץ ושאר צרכי הסדר לשעה שקבעה התורה.

סיים בעל אהבת ישראל, בדרך זו תתנהג גם קב"ע זמן לדחותה, והקב"ה יהא בעזרך להשיג כל הנחוץ לכך. ע"כ.

ב. מפורסמת האימרא ד'אפשר להקדים זמן חתונה, אבל לא לדחותו'. כן הובא באגרות קודש מאדמו"ר רבי מנחם מנדל מליובאוויטש זצ"ל (חכ"ב עמ' לז).

ג. באגרות קודש אדמו"ר הזקן (עמ' קפח) כתוב בזה"ל, הנה אמת נכון הדבר, והוא קבלה בדינינו מרבתינו קדושי עליון נ"ע, שלא לבטל השידוך בעבור שום דררא דממונא, ויש חשש סכנה בזה ח"ו. 'וגם שלא לאחר עוד זמן הנישואין ח"ו'. ע"כ. וכן הובא בספר מאה שערים (אות יג).

ד. בספר מאיר עיני חכמים (מהדו' תליתיאי עמ' ריג) מובא דהרה"ק מאוסטרובצא קיבל מפי הרה"ק ממאגלניצא בשם זקנו הרה"ק המגיד הק' מקאז'ניץ - במכתב למחותנו הרה"ק רבי נתן מבארדיוב זצ"ל, וז"ל הלא דבר זה לאחר ח"ו זמן חתונה אינו דבר קל...ויותר טוב לבעל דבר לאחר זמן חתונה יום אחד, מלהביא את צדיק הגמור לעבירה הגדולה ח"ו. ע"כ.

ה. בספר נעימת החיים (עמ' תקעה) הובא מכתבו של הרה"ק רבי אהרן מטשערנביל זיע"א שכתב לחתנו הרה"ק רבי דוד משה מצ'ורטקוב זיע"א בזה"ל, כבוד חתני ולבבי הרב הק' וחסיד מפורסם בוצינא קדישא וכו' כבוד שם ק' הרב ר' דוד משה שי' וביתו בתי... ובניהם נכדי היקר מנחם מרדכי שי' וכו' שלום וברכה חיים וכל הטוב. מכתבכם קיבלתי...ואשר שאלו אם לאחר זמן הנישואין מזמן המוגבל בהתנאים של נכדי החתן היקר מנחם מרדכי שי', הנני להשיבם שלא יאחרו זמן נישואיו מזמן המוגבל בהתנאים, כי הדבר הזה היה קפידא בלב אבי אדמו"ר הק' זיע"א, ובזה יעשו הנישואין בזמנו. ע"כ.

סימן נ • חתן שאינו רוצה לדחות את החתונה, והוריו רוצים לדחות _____ קעא

מקאריץ' זיע"א שכתבו שלא לדחות, עיין הערות הנ"ל. וכמו"כ בספר מאיר עיני ישראל (ח"ג עמ' 933) מצינו שהורה החפץ חיים שאין לדחות, כדמסר תלמידו רבי שלמה בלוך זצ"ל 'מדארף זיך צו איילן וואס גיכער, וויל דער בעל דבר זוכט צושטערן' [ובתרגום: צריך להזדרז כמה שיותר מהר, מכיון שהבעל דבר מחפש להפריע]. 'ע"כ".

ו. בספר לקוטי שושנים (אות עב) הביא בשם הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זיע"א, דדבר גדול שלא לעכב החתונה מזמן הכתוב אפילו יום אחד, כיון דהשדוך הוא כמו הגליפה של בריאת העולם, ואם מאחרין החתונה מתקלקל ח"ו הגליפה, ואח"כ קשה כבר לעשות החתונה ע"כ. וכ"כ בספר לקוטי מאיר (עניני אזהרות סימן ט' אות לב).

ז. בספר דברי א"ש להגאון רבי אברהם שלמה כ"ץ אבד"ק ריסקווא זצ"ל [לימים רב אב"ד שיכון סאטמאר בני ברק] (בהקדמה) הובא, טרם נישואי בנו של הרב מריסקווא ה"ה הרה"ח מו"ה רבי יוסף ז"ל - והחתן כבר היה בארה"ב, והרב מריסקווא מחמת שלא היה עדיין בידו המסמכים הנדרשים, נשתהה ביאתו לארה"ב, ולאחר שכבר נקבע זמן החתונה של בנו נתקבלו בידו המסמכים שיוכל לבוא לארה"ב אחר איזה שבועות, שזה יצא כבר אחרי מועד החתונה, ואז שאל החתן את רבינו [בעל הדברי יואל מסאטמאר] ז"ל האם כדאי לדחות מועד החתונה לזמן מאוחר, בכדי שאביו יוכל לקחת חבל בשמחתו. 'רבינו לא הסכים לזה', והוסיף לו תשאל לאביך ותראה שגם הוא לא יאמר לך לדחות את זמן החתונה.

כשקיבל הרב מריסקווא ז"ל את המכתב עם השאלה הנ"ל מבנו, היה נבוך בדעתו, כי באמת רצונו היה עז להשתתף בחתונת בנו, והיה לו לפלא דברי רבינו מה שצוה שישאלוהו, וגם מה שאמר רבינו שבודאי לא יסכים על זה.

ולמעשה היה ענין מפליא, דביום קבלת המכתב נסע הרב מריסקווא לשוב אחד שכיבדוהו בסנדקאות, ובהיותו על מסילת הברזל פגש באיש אחד שהיה צריך ליתן להרב מריסקווא איזה כתב אודות דין תורה שהתקיים אצל הרב מריסקווא, והאיש הזה מידי משמושו עבור הכתב הנ"ל, הוציא מכתב הרה"ק מאוסטרובצא בשם הרה"ק מקאז'ניץ [הנ"ל] שהיה ברשותו, ולגודל חשיבותו הראהו להרב מריסקווא וכו'. ומעתה כבר הבין את דברי רבינו [מסאטמאר] מה שאמר לבנו וכו', והיה לו תשובה ברורה לכתוב לבנו כל הנ"ל. ע"כ.

ח. בספר נחלת שבעה (סימן ח') העתיק נוסח התנאים שכותבין, דהחתונה יהיה למזל טוב ולשעת ברכה והצלחה לזמן פלוני, או בתוך זה הזמן מתי שיתרצו שני הצדדים עיי"ש, וראה בספר מנהג ישראל תורה - נישואין (עמ' ע') שכתב דמבואר שנהגו לקבוע זמן לחתונה, ורק על תוך הזמן כתבו מתי שיתרצו שניהם. ועיין בפתחי תשובה (אהע"ז סימן מ"ה סק"ג) בשם תשובת קהלת יעקב להגאון רבי יעקב מקרלין [ה"ה בעל המשכנות יעקב

ובן פסק הגאון בעל מנחת יצחק זצ"ל – הובא בקובץ עדות (עמ' פו), במענה לשאלה האם יש מקום לדחות את זמן החתונה אשר נקבעה ליום ג' באלול ה'תשל"ט, והימים ימי צער אחר שנשבה ארון הקודש האדמו"ר רבי יואל טייטלבוים מסאטמאר זצ"ל, וביום הנ"ל היה הקמת מציבה, ואבי החתן הוקשה לו ביום כאב זה לחגוג הילולא לבריה, והשיב בזה"ל 'דעת תורתנו הק' שאין ח"ו להעלות על הדעת לעשות כן, לדחות ח"ו החתונה מהיום שנקבע להיות בשעטור"מ'. ע"כ.

דעת שבט הלוי דשרי לדחות חתונה על דבר של מה בכך

(ב) **אולם** יש באמתחתי מכתב ובו עדות אישית הוראת בעל שבט הלוי זצ"ל בזה, דנשאל ע"י הרה"ג רבי יצחק בירך דסקל שליט"א האם מותר לדחות חתונה על דבר של מה בכך², והשיב בזה"ל: 'אין כל ענין שלא לדחות חתונה. העולם סתם חושש בזה, ובאמת אין בזה שום חשש ושום ענין'. עכ"ל"ק. **ושמעתי** מידידי הגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א, ע"ד בתו הכלה תחי', שהיתה צריכה להינשא בשעטור"מ בימים אלו [שהנגיף מתפשט] –

זצ"ל] (סימן י"ח) דאיכא מעליותא בזה, שלא יהיה חשש קידושין בהסבלונות שישלח אח"כ, דכיון דקובעין זמן לחופה, אין לחוש שעשה מעשה לסתור דברי התנאים המפורשים עיי"ש.

אולם בספר שמירת הנפש להגאון רבי ישראל מתתיהו אויערבאך זצ"ל [אב"ד גוואדודיץ ומח"ס נזר ישראל] (ענין ק' אות ז') הביא משמיה דאביו הרה"ק רבי נחמן זאב ממאנסטרישץ זצ"ל 'ושמעתי מאדמו"ר הרה"צ זצ"ל, שהיה לו קבלה מצדיקים שלא לכתוב זמן בתנאים, רק היה כותב שזמן החתונה תהיה בתוך שנה או שנתיים וכדומה'. ע"כ.

ט. שאלה זו היתה לעת חתונתו, דכבר נקבע תאריך ליום מסויים, ואז שמע אביו הרה"ח רבי שמואל דסקל ז"ל שידידו הקרוב אליו גם קבע חתונה לאותו ערב, אזי רצה לדחות אך בכדי ששני הידידים יוכלו להשתתף האחד אצל השני, וכאמור התיר בעל שבט הלוי זצ"ל במחי יד.

י. בספר מאמר מרדכי להרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצ"ל הובא, דבשנת ה'תרע"ד השיא את אחד מצאצאיו. והיתה זו עת צרה זמן מלחמת העולם [הראשונה], ואנשי העיר לא רצו לקבוע חתונות לצאצאיהם, כי לא ידעו מה יולד יום, אמנם הצדיק ר' מוטל זצ"ל לא שת לבו לכך. וכאשר ראו כי האיש מרדכי לא יכרע ולא יתפעל מפגעי הזמן, קבעו זמן חתונה לנכדו. והוא מצא אסמכתא לדרך שלו, דכתיב (בראשית ט, ו) שופך דם האדם

סימן נ • חתן שאינו רוצה לדחות את החתונה, והוריו רוצים לדחות _____ קעג

בשלהי אדר ה'תש"פ, ובתחילה שהרשויות עדיין הסכימו להתיר להינשא עד מאה משתתפים, אזי התחילו הצדדים להתארגן לזה, אבל כמעט בין רגע חלף והלך לו פרק זמן זה, ושוב לא התירו אלא עד עשרה משתתפים, ובאופן זה אמרה הכלה שאינה רוצה להינשא.

וכבר מצינו במהרי"ל – מנהגים (הלכות עירובי תעניות עמ' רל) שכתב בזה"ל מעשה שאירע לפניו אשר מתה מושלת המדינה, ולכבודה צוה המושל שלא לנגן בכל המדינה אותה השנה בשום כלי שיר, ואירע להיות נשואין בישוב אחד תחת ממשלתו תוך אותה השנה, ושאלו ממהר"י סגל אם לעשות נשואין בלי כלי זמר, והיה הרב מורה להם שלא יעשו הנשואין בלי כלי זמר, שהוא עיקר השמחה של חתן וכלה, וכן עיין בתוס' (סוף מסכת זינה) וכו'. ואם אי אפשר במקומם ילכו למקום [אחר] שאפשר, וכן עשו שהלכו ג' פרסאות מעיר עייפנישטיין לק"ק דמגנצא ועשו שם הנשואין בכלי זמר. ע"כ. ובמג"א (סימן ש"ס סק"ד) הביא לדבריו, הרי לן חשיבות ענין כלי שיר, וממנו בנין אב.

ועיין בספר אמרי יעקב – אהע"ז (עמ' כה מקומות סק"ג) שכתב, ונראה דבמקום צורך אין להקפיד מלדחות. ע"כ. ושמעתי סברא", דכל מה שמצינו בצדיקי קמאי שהזהירו שאין לדחות זמן החתונה, זה היה בימים ההם דעיקר העילה לדחות את החתונה מפאת ריב ומדנים בין המחותנים על עסקי ממון, ופעמים מכיון דאידיחי אידיחי, לכן נזהרו מלדחות. אבל עתה שאינו על רקע זה כלל וכלל, נראה דשאני.

(ג) **ומ"מ** כל היכא דהחתן רוצה לישא אשה, ודאי שאין למנוע בעדו, כיון דמוטל עליו החיוב דמצות פריה ורביה.

וכבר הבאנו בשו"ת בירורי חיים (מ"ח עמ' רט הערה א') משו"ת שבט הלוי (מ"ז סימן קיא) שכתב, ע"ד מה שהביא הרמ"א (יו"ד סו"ס ר"מ) מדברי

באדם דמו ישפך. וסמ"ך ליה קרא ואתם פרו ורבו, ולכאורה מה שייכות בין שני הפסוקים, אלא כך מלמדתינו התורה דאפילו בתקופה של שופך דם האדם באדם, אתם אין לכם להתעסק בהדי דכבשי דרחמנא, אלא ואתם פרו ורבו. ע"כ.

יא. וכן ראיתי מובא בהוספות לאגרות קודש הנ"ל (עמ' תסו), דהמו"ל דייק דרך בביטול שידוך משום דררא דממונא יש קפידא, משא"כ אם יש סיבה אחרת.

קערד _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

המהרי"ק (שורש קסו) דאם האב מוחה בבן לישא איזה אשה שיחפוץ בה הבן, אין צריך לשמוע אל האב ע"כ, ואיירי שהיה זילותא לאב ומשפחתו שישא הבן אשה זו, כיון דיש קול שנחשד עליה, דהיתה נטענת ממנו בעודה אשת איש, ואעפ"כ אם מן הדין אין איסור, הצדק עם הבן [ואין האב יכול למחות], ויש ללמוד מזה לכל כיוב"ז, והוא חידוש בעיני וצ"ע. וסיים (שנע הלוי) – 'וכל פעם שבא שאלה כזאת לפנינו, אני מחמיץ הדין וממתין אולי יראה הבן צדקת האב' ע"כ.

העולה מן הדברים: במקום צורך אין להקפיד מלדחות החתונה.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

קורונה – ענינים שונים

סימן נא

האם מותר להתחפש לחולה קורונה

לכבוד ידידי הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החדש

ע"ד שאלתו, האם מותר להתחפש לחולה קורונה, ולכתוב אני חולה וכו'.

צדדי השאלה: אולי הוי בכלל אל תפתח פה לשטן.

תשובה: (א) הנה כבר הבאנו בספר גם אני אודך – הרח"ש סגל (ס"ג עמ' שס) מדברי הגמ' (כמוצות מ, ז) לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן, וכתב המהרש"א (ד"ה אל תפתח) דרך בדיבור הוא דשייך פתיחת פה לשטן, מכיון דהדיבור מעורר מידת הדין. אולם מצינו בתשובת רב שמואל בן חפני גאון סורא (שערי דק דף נה, ז סימן י"ד) שאין כותבים בכתובה תנאים אודות שבי או מיתה [היינו דאין כותבים בכתובה שנתחייב לפדותה ולקברה* ולרפאותה], בכדי שלא לפתוח פה לשטן. וכמו"כ מצאנו לדברי הלבוש (אהע"ז סימן ס"ו ס"ז - ו-קכ"ו ס"ג) שהזהיר מלכתוב בכתובה 'לירח', כיון דכן כותבים בגט, ויש לכתוב רק 'לחודש', והוא בכדי שלא לפתוח פה לשטן, דכאמור בגט כותבים 'לירח'. עיי"ש. וכן היו נוהגים מלכתוב בשטר תנאים לגבי קטנת בני הזוג, בכדי שלא לפתוח פה לשטן. ראה בשו"ת אהל יהושע (סימן ע"ו).

א. ראיתי מובא על אשת המו"צ בעיר בריסק – רבי שמחה זליג ריגר זצ"ל, מה שסיפר נכדם, לפני הקבורה ניגש הסבא אל רבי דוד השמש דמתא – שהיה גם הקברן, ואמר לו 'אני עושה אותך שליח לקבור את אשתי'. באותו מעמד סיפר באזני המרא דאתרא ה"ה הגרי"ז מבריסק זצ"ל, כי כך עשה גם אביו הגר"ח מבריסק כאשר נפטרה אשתו, שלפני ההורדה לקבר מינה את הקברן לשליחו.

והוסיף ואמר רבי שמחה זליג, יתכן גם שזהו דין מדאורייתא שעל הבעל לקבור את אשתו, כי כתוב בפר' ויחי (מט, לא) ושמה קברתי את לאה. ע"כ.

קעו _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ויש עוד להוסיף אגב גררא, מה שכתב בספר חסידים (סימן תמה), מעשה בגוי אחד שהיה יושב ועצב, אמר לו חבריו למה פניך זועפים, אמר לו שראה בחלום שהיה רוכב על סוס אדום והסוס אצל בהמה טמאה, אמר לו חבריו זהו שימות מהרה וירכיבהו במיטה [ישאו מיטתו בעגלה רתומה לסוס]. אמר הפותר, אם יתן לו לשתות יקנה חלומו ממנו [היינו שזלזל בכל החלום], אמר לו על מנת כן אתן לך שיהא חלומי מכור לך, וקיבל עליו, ונתן לו לשתות, ומת פותר החלום ביום השני.

וכן, אחד היה חולה עד מות, והיה אחד מתלוצץ, אמר לו תקנה לי החולי שלך, תן לי כך וכך, אמר לו אתן לך, מיד עמד החולה, וזה חלה ומת. ע"כ. וראה עוד (סימן תע"ט).

שלא להזכיר שם הנגיף קורונה בפה

(ב) **טורם** אכלה לדבר, מצינו בגמ' (גריס מא, ז) אמר ר' יוחנן בורדס (מין מחלה) אין מבקשין ואין מזכירין שמו, מאי טעמא אמר ר' אלעזר מפני שהוא כמעין הנובע. ופירש רש"י (ד"ה כמעין הנובע) שקופץ מזה לזה ויש בו סכנה להזכירו. ע"כ.

וראה בספר בן יהוידע (סס) שכתב, דנראה הטעם דאין מזכירים שמו כי על כל מין חולי יש ממונה בפני עצמו, ואלו הממונים על חולי זה של ברדס מידתם להתפעל בשומעם שם החולי הזה מפני בני אדם, שאז יכבדו החולי על כל אותם בני אדם שהם חולים בו. וכאשר תמצא לחז"ל שאין דרכם להזכיר שם צרעת בפירוש, אלא קורין לחולי הצרעת בשם 'דבר אחר', וכמו שאמרו² אכילת בשר ודגים ביחד קשה לדבר אחר, והיינו טעמא היא משום הכי. ומה שכתב רש"י ז"ל שקופץ מזה לזה, נראה דמדמהו לחולי הדבר, דכתיב (דברים כח, כא) ידבק ה' בך את הדבר, שהוא חולי המדבק בר מינן ע"כ. הרי לך שיש ליזהר אף להוציא מהפה³.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

ב. עיין בשו"ע (או"ח סימן קע"ג ס"ב) בין בשר לדגים חובה ליטול הידים משום דקשה לדבר אחר. והיינו צרעת. ויסודו מדברי הגמ' (פסחים עו, ב).

ג. אמר הכותב: באמת הרגשתי בעצמי קושי להוציא תיבה זו מפני, ושמחתי לראות דיסודו ושרשו מקמאי.

קורונה – פרקי אמונה וחיזוק

סימן נב

פרקי אמונה על נגיף הקורונה

יומא חמישאה למעשה בראשית לסדר ויקרא אל משה

א' לחודש אשר ישועות בו מקיפות ה'תש"פ

רבים אומרים מי יודע עד מתי תימשך גזירת הקורונה. ושואלים עד מתי עוזך בשבי.

א) **הנה** בשו"ת בירורי חיים (מ"ח עמ' שלג אוק"ד) הבאנו מספר מנחת נתן* (סיון תשס"ז שיחו בכל נפלאותיו עמ' קצט-לא) שכתב, ...הפרופסור בדק אותי, הוא קבע חד משמעית שהבעיה נובעת מחוט השדרה. וכמה זמן להערכתך יימשכו הכאבים, והפרו' ענה בטיפול הולם ישככו הכאבים בעוד כששה שבועות, אבל יהיה צורך בטיפול פיזיותרפי רצוף במשך שנה שלימה. נזעקתי, אוי!, כ"כ הרבה זמן אמשיך לסבול, וענה במשיכת כתף, אין דרך אחרת, זה המצב, נראה שהטלטולים והמאמץ נתנו אותותם, והייסורים התגברו והתעצמו באותו לילה, ללא נשוא, כאבים רצופים, שהאפילו על כל מה שהתייסרתי עד כה וכו'. בני הבית יצאו, והצעתי שתנעל את הבית מבחוץ, ותיטול עמה את המפתחות, שהרי איש אינו עומד לבוא, וגם אם ינקשו בדלת אין בכוחי לילך ולפתוח.

עמדתי להתפלל בשברון לב, וכשסיימתי את התפילה צלצלו בפעמון הכניסה, משלא עניתי נשמעו נקישות רמות בדלת, לא יכולתי להציג את כף רגלי על הארץ בלא יסורים נוראים. לכן צעקתי, מי שם, הדלת נעולה. כנראה שקולי נשמע, ובתשובה שמעתי את קולו של נאמן ביתו של הגאון רבי חיים

א. להרב נתן חיים איינפלד שליט"א.

קניבסקי שליט"א, 'הרב נמצא למטה במכונת, ורוצה לעלות לבקר'. אין לתאר את התרגשותי, למרות הכאבים העזים שממש פילחו את כל גופי, מכף רגלי עד ציצית ראשי, מיהרתי לקום, וחיפשתי בקדחתנות את מפתח הבית, דילגתי על רגל אחת וחיפשתי בכיסי הבגדים ובמגירות, ולשוא, בצער רב הודעתי שהמפתח אינו מצוי ברשותי.

נאמן ביתו ירד, והודיע להגר"ח שליט"א שאין מה לעלות, הבית נעול והמפתח אינו תחת ידו. שאל הגר"ח, מנין לך זאת, היאך דברת עמו, והשיב: שוחחתי עמו מעבר לדלת. אמר הגר"ח, אם כן, אף אני מבקש לשוחח עמו מעבר לדלת. יצא מהמכונה, והחל עולה במדרגות, ונשמע קולו שאומר 'המבקר את החולה נוטל את חליו', כשהגיעו להדלת, אמר נאמן ביתו בקול 'הרב נמצא ליד הדלת'. וכששמעתי התרגשתי והרעיד כל גופי, וזעקתי בבכי, רבי יש לי יסורים נוראים. ושמעתי את קול הרב משיב 'ר' נתן, רפואה שלימה, רפואה שלימה'. 'הקב"ה ישלח לכם רפואה שלימה במהרה'.

מיהרתי לחלון, ונשארתי נטוע עד שהמכונה נעלמה מעיני, ורק אז פניתי לשוב לחדר, חזרתי לחדרי, ולפתע עצרתי בתמהון. ורק עתה שמתי לב שפסעתי מהמרפסת לשלחן שבמרכז החדר, בלא לחוש כאב, ועם שתי הרגלים.

משראיתי שהכאבים אכן חלפו, מיהרתי והלכתי לבית הגר"ח שליט"א, וכשעמדתי לפניו פרצתי בבכי נרגש, סיפרתי על כל ההתייפחויות, על הכאבים והיסורים הנוראים, לא עזרו לא זריקות מורפיום, ולא כדורים חזקים, והנה תיכף לתלמיד חכם ברכה (נכוח מנ, 6). ואז קם הגר"ח והוציא מארון הספרים גמ' ע"ז (דף נה, 6), והחל לקרוא בהתעוררות "אף כך, יסורים בשעה שמשגרים אותם על האדם, משביעים אותם שלא תלכו אלא ביום פלוני, ולא תצאו אלא ביום פלוני, ובשעה פלונית וע"י פלוני, וע"י סם פלוני, כיון שהגיע זמנם לצאת וכו', והיינו דאמר ר' יוחנן מאי דכתיב (דברים כח, נט) 'רעים' בשליחותם, ו'נאמנים' בשבועתם" עיי"ש, הרי זה גמ' מפורשת, שנגזר על היסורים באיזה יום יבואו, ובאיזה רגע יסורו. הגעתי רגע לפני כן, וזכיתי לקיים מצות ביקור חולים, וברגע שלאחר מכן קיימו שבועתם בנאמנות ויצאו. ע"כ.

(ב) **רבים** מאיתנו עוד זוכרים את טילי הסקאד שעפו מכל עבר, והיה הפחד שפילח את הלבבות איום ונורא, פישט את כל עקמומיות שבלב², וכך נמשך הדבר כששה שבועות, בכל יום לעת ערב היו הרחובות נעשים שוממים, כי הכל ידעו שהרשע מבבל – עירק זורק את הטילים לעבר ארץ הקודש לעת ערב, והכל ישבו בבתים מסוגרים מפחד טילים כימים ושאר מרעין בישין. והנה יושב במרומים בורא כל העולמים בערב חג הפורים החליט לעצור את כל זאת, ויהי הדבר לפלא ולנס, ולימים תלו אותו על עץ גבוה והרגו אותו, כן יאבדו כל אויביך ה' (שופטים ה, ל⁶).

במוחני ללא כל ספק מתוך אמונה תמימה, שכן יהיה בעזרתו יתברך במגיפה זו, בין רגע יחלוף ויתכלה מהעולם, חֲבִי כְּמַעַט רָגַע עַד יַעֲבֹר זָעַם (ישעיה כ"ו, כ)³.

הראנו ה' חסדיך

ולסיומא: דוד המלך ע"ה אומר בתהלים (פה, ט) הראנו ה' חסדיך, אנו בתחינה לבורא עולם הראנו ה' חסדיך, שנזכה לראות בעינינו בעיני בשר ודם חסדים מגולים, ובגמ' (נצח נמרץ עה, ז) כיצד במשיכה קורא לה והיא באה, או שהכישה במקל – איתא מהתפארת שלמה מרדומסק זיע"א אנו בבקשה להקב"ה הכישה במקל כבר היה לנו די והותר, עכשיו אנו מצפים לקורא לה והיא באה.

ב. עיין ילקוט שמעוני (קהלת פ"ג סימן תתקסח).

ג. וראה במדרש פנחס להרה"ק רבי פנחס מקאריץ זיע"א (קונטרס ד' אות ג') שכתב, כשבא על אדם חס ושלום איזה צרה רח"ל וצר לו מאוד, אין לו תקנה רק שיבטח בחסד עליון בל ימוט, ואז לא יעשה שום דבר ושום רפואה כלל, רק לַבְטוּחַ, ואפילו שלא להתפלל להקב"ה, ולא לילך למקוה וכדומה, רק לבטוח. ע"כ.

ואדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל (רעוא דרעוין פר' במדבר ה'תש"ל) הוסיף על דבריו, ודבר גדול דיבר בזה הרה"ק מקאריץ דכל זמן שיש לפניו צד אפשרות של הצלה בדרכי הטבע אז יירא לנפשו ויחזור בתשובה וירבה בתחנונים לפני המקום, אבל בעת צרה גדולה מאוד שאפס כל תקוה אז אין לו לפחד כלל, רק להשליך על ה' יהבו שבודאי יושיענו, ואין לו אלא להתאמץ בבטחון חזק באמונת השי"ת, והבוטח בה' חסד יסובבנו (תהלים לב, י), וכפי שאמרו (מכות כד, א) בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר (חבקוק ב, ד) וצדיק באמונתו יחיה. ע"כ.

קפ _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ע"כ. וכמו דמובא מהרבי ר' זושא זיע"א שהיה אומר 'כל טוב וטוב', ומהו הכפילות? אלא בכדי שנרגיש את החסדים ע"כ, וזה מה דכתיב (נראשית לז, יג) וְאַתָּה אֶמְרָתָּ הַיָּטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וּגְו', ומהו הכפילות?, אלא בכדי שנרגיש את גילוי החסדים, את ה'ורחמיו על כל מעשיו' ע"כ, וכן אמר הרה"ק מסקולען זיע"א מה דאנו אומרים בברהמ"ז הוא היטיב הוא מיטיב הוא ייטיב לנו. לשון הטבה אחר הטבה בעיני בשר.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן נג

פתיחת הזמן

יומא קמא למעשה בראשית לסדר אחו"ק
ב' לחודש אייר – אני ה' רופאיך ה'תש"פ

פתיחת זמן קיץ לתלמידי הישיבה הק' בצל הנגיף – דרך המלפון

בסיעתא דשמיא אנו מתחילים את זמן הקיץ ה'תש"פ. הנה אנחנו נמצאים בימי הספירה, כתיב בתורה הק' (ויקרא כג, טו-טז) וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' והקרבתם מנחה חדשה לה'. וראיתי בדרשות חתם סופר (ליקוטים לימי הספירה דף רעט, א ד"ה וספרתם) ע"י הספירה אדם מתברר ומתקדש עד שביום מתן תורה נעשה בריה חדשה, ולפי"ז מנחה חדשה היינו נפשו מתחדשת ממש ע"י תוספת אור שיתקבל ביום שבועות – ביום מתן תורה, והנפש הרי קרויה מנחה כדכתיב (שם ג, א) ונפש כי תקריב מנחה. ועל דרך זה יפרש מה שדוד המלך ע"ה אמר בתהלים (נ, יא) מי יודע עוז אפיך וכיראתך עברתך, למנות ימינו כן הודע ונביא לבב חכמה, ואיתא בקהלת (ג, ט) אף חכמתי עמדה לי, ובמדרש רבה (שם) חכמה שלמדתי באף היא עמדה לי, התורה היותר מקוימת תורה שלמדתי באף*, אבל לצד זה צריך יראת שמים.

ולפי"ז יבואר כשיש לנו את שני הדברים גם יחד, היינו תורה שלמדתי באף יחד עם יראת שמים, וזה יהיה בימי הספירה, אזי בלי ספק כשיגיע חג השבועות יתוסף בנו קדושה על קדושה. וזה מרומז בפסוק, 'מי יודע' ידיעה הוא לשון חיבור, ומי אשר ירצה לחבר ולדבק 'עוז אפיך' – תורה נקרא עוז*,

א. ידוע על בעל שאגת אריה שלמד תורה מתוך דחקות ועוני בחינת 'אף', וחיבר את ספרו הנ"ל, ואילו אח"כ כשנעשה לרב ק"ק מיץ וגם חיבר ספר ה"ה 'טורי אבן', אלא דדורשי רשומות אמרו שספרו הראשון 'שאגת אריה' עולה באיכות על ספרו השני.

ב. כדכתיב ה' עוז לעמו יתן וגו' (תהלים כט, יא) וברש"י 'הקב"ה נותן תורה לעמו',

קפב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

'אפיך' תורה שלמדנו באף, 'וכיראתך עברתך' יחד עם היראה, 'למנות ימינו' בימי הספירה, אזי בלי ספק 'ונביא לבב חכמה'.

ביאור הדברים, בימים אלו שאנו נמצאים במסגר, ואין אנו יכולים לבוא ללמוד תורה לשיבה הק' תמידין כסדרן, ללמוד בחברותות ולשמוע שיעורים מהרמ"ם הגאונים שליט"א, אבל אנו בדרך ה' נלך עם יראת שמים, והיינו כי גם כי אלך בגיא צלמות – כי אתה עמדי, הקב"ה יראה ללבב באם אנו באמת מתנהלים ומתהלכים בחדרי חדרים עם יראת שמים כמו שאנו בפרהסיה, דצריך להיות ירא וחרד גם כשאין כופים עלינו הר כגיגית. ומי שעניו בראשו וידע – לשון חיבור כאמור לנצל ולחבר תורה עם יראת שמים, ודאי יגיע לחכמה גדולה.

ולבן תלמידי וחביבי היקרים עליכם לדעת, דכל מי שמוח בקדקדקו יאמר אל לבו, גם בעידן כגון דא אפשר להתעלות בלימוד התורה, ובידיעת התורה, ע"י יגיעת התורה ואהבת התורה, ולא ח"ו למרוח ולטיח את הזמן, דאם ייזכר לאחר זמן ויכה על חטא למה לא ניצלתי את השעות הימים והשבועות, אבל אז כבר יהיה מאוחר, וכיון שכן החכם עניו בראשו יעשה איזה 'סדר היום' לעצמו בכדי שיבוא לניצול המירבי של הזמן.

יתן ה' שבאמת נוכל לעשות שטייגן בתורה הק' מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, ויקויים בן מה דכתיב (שמות טו, כו) **כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפְּאֵךְ**. ובפרט בחודש אייר כדהובא בחידושי חתם סופר (שנת קמ"ז, ז) **ד'אייר** נוטריקון אני ה' רופאך.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

ותרגום 'ה' אורייתא לעמיה יהב'. וכן מצינו במדרש רבה (שיר השירים פרשה א' פסוק משכני) מפי עוללים ויונקים יסדת עוז (תהלים ח, ג), ואין עוז אלא תורה, שנאמר ה' עוז לעמו יתן וגו'. וכ"ה במדרש רבה (פרשת אמור לא, ה).

סימן נד

יזכרם אלוקינו לטובה

עש"ק לסדר בהעלותך את הנרות ה'תש"פ

הנה בארץ הקודש נלקחו מאיתנו מאות אנשים, וכן בכל העולם כולו רבבות רבבות של אנשים נשים וטף עלו בסערה השמימה בעקבות הנגיף, נשמות יקרות צדיקים וגאונים, חסידים ואנשי מעשה, עם חסידי אומות העולם.

מעולם לא נשאר בחיים זה שנגזר עליו למות

וראיתי בספר מכתבי התעוררות להגאון רבי חיים גריינימן זצ"ל (ח"א פק ו' 6) שכתב בנדון זה, וז"ל מן המורגלות לחשוב כי קידום הרפואה מוסיף חיים ופלוני שחלה במחלה פלונית היום יזכה לרפואה, לא כן אילו חלה בה אתמול, ואלמלא פורעניות הדרכים היו הרבה אנשים נוספים חיים אתנו כיום, וגם שנתארגנו מצילים לכך נשאר פלוני בחיים, כי הגיעו בעוד מועד וטיפלו בו כהוגן, וכל אלו מחשבות שיסודם כפירה בהשגחה פרטית. ומעולם לא נשאר בחיים זה שנגזר עליו למות, ולא מת זה שלא כלו ימיו, וכשם שאין לעשות צירוף מן הטובע בנהר בדרום עם זה שמת על מיטתו בצפון לומר שכך וכך נספו, כי בידוע שכל אחד ענין לעצמו, כמו כן אין לצרף שניים שחלו במחלה אחת או שנסעו באותה מכונית שבה אירע מה שאירע.

מטעים את הקוראים לייחס את הכל למקרים

והאמת בהיפוך, כי פלוני נגזרה עליו מיתה, ולכן חלה במחלה שאין לה מזור, או שנזדמן במקום הפגע, ובשעה שאין מצילין, ואילו חברו שלא כלו ימיו חלה במחלה שכבר יש לה תרופה, ואיחר ברגע את מקום הפגע, או שנפגע בשעה שהמצילים מצויים, והמצרפים וסופרים ומונים כמה מתו במיתה זו בחודש זה, וכמה לקו בתאונות בירח פלוני וכיוצא בזה, הרי הם עוסקים בכפירה בשוגג, ומטעים את הקוראים לייחס את הכל למקרים, כאילו ח"ו עולם של הפקר לפנינו.

כל סבל של אדם נגזר בראש השנה

ומלבד שלהתקדמות הרפואה אין לייחס שום הוספת חיים או מניעת סבל, כי כל סבל של אדם נגזר בראש השנה, ואין מספר למאורעות המייסרים את האדם, וכולם בחשבון יבואו כפי הנגזר עליו, ורואים במציאות שכל מחלה שנתחדשה לה רפואה מתרבים החולים בה. כי בעוד שהיתה חשוכה מרפא לא הגיעה אלא לאנשים שבקיצם, הנה משנמצא לה מזור הרי רבים הם שלוקים על ידה, ולעומת זה שלא הרוחנו בהתקדמות הרפואה, הרי במציאות כיום הסבל מרובה עשרת מונים על ידי ה'יוסף דעת יוסף מכאוב', כי בעוד לפני כיוכל שנים לא היה פחד המחלות על האנשים, והדורשים ברופאים היו מועטים, ועיירות רבות היו שאין בהם הקרוי רופא, הנה כיום כמעט כל יושבי תבל דורשים ברופאים, וכולם רעדה יאחזון אם אולי כבר נפל בחלקם מחלה פלונית או פלונית, ונשללה השלוה והרגיעה מכל החיים על פני האדמה.

הכל בהשגחה פרטית

וראה עוד מה שכתב (מ"ז פ"ו נא, נד) מידת הבטחון עפ"י מה שביאר מרן [החזון איש] זללה"ה עיקרה במצבים כמו אלה להתחזק באמונת אומן, כי הכל בהשגחה פרטית, וכל המצבים שוים לפניו יתברך, וכל האנשים בכל המצבים שקולים, פרט לחובת ההתעוררות אשר זו מעיקרי מטרת החולי והייסורים. אבל השתדלות צריך לעשות, להשמע להוראות.

כדיום הנביא שנשאר הוא השלחן ערוך

לאחר הידיעה שהכל בהשגחה פרטית, לא נשאר לנו אלא לחשוב מה רוצים בשמים שאנחנו נעשה, והנה בזמן שהיו נביאים בישראל היו פונים לנביאים והיו עושים על פיהם, וכדיום הנביא שנשאר הוא השלחן ערוך שהוא משמש כקשר נצחי של האדם ליוצרו יתברך. ויש להתייחס להוראות השלחן ערוך כשליח מן השמים אל האדם. עכ"ל.

אם נגזר על האדם חיים, אזי גם כשכבר היה בגיא צלמות ישרוד

כאמור מעולם לא נשאר בחיים זה שנגזר עליו למות, ומאידך מי שלא נגזר עליו עדיין למות, פעמים אף שהיה כבר בגיא צלמות ממש, שרד וזכה לאריכות ימים ושנים טובות.

שמעתי לספר, בזמן מלחמת העולם הראשונה, בשנת תרע"ט היה בחור שהלך ברחוב, והנה חייל שפגשו רצה להרוג אותו על היותו יהודי, וצוה עליו מיד לעמוד דום, אלא שהבחור מרוב פחד לא יכל לעמוד עמידת חוסן, והיה עומד ומתנדנד כמי שנזרק מדחי אל דחי, מרוב פחד מהמות העומד לפתחו מול עיניו, והחייל פתח עליו את פיו בצעקה שיעמוד ישר, ודבריו לא נפלו על אזניים קשובות, דכל זמן שאינו עומר ישר אזי אינו יכול לירות בו, וצעק עליו בצעקה גדולה ונוראה 'עמוד דום ואל תזוז', ואז שמע המפקד האחראי עליו את צעקותיו, מיד פתח את חלונו והציץ ושאל אותו למה צווח וצורח, השיבו החייל, מכיון דברצונו להרוג את היהודון הלז, והלה לא מאפשר. השיבו המפקד אז עזוב אותו לחייו, ותהרוג מישהו אחר במקומו, וכך הווה עזבו לנפשו, וחיינו ניצלו. ובחור זה שמו בישראל 'מאיר חדש' לימים נתמנה להיות מנהל רוחני והמשגיח בישיבת חברון.

עברו עשר שנים, ומאיר חדש עלה לארץ הקודש, ונכנס בשנת תרפ"ט לישיבת חברון בעיר חברון, והיה מאיר חדש לומד עם חברותא, והנה נכנסו הערבים להיכל הישיבה והרגו וטבחו ביהודים, עשרות אנשים נשחטו על ידם, וזה מה שידוע ומפורסם 'מאורעות תרפ"ט', ומאיר חדש והחברותא שלו השתטחו על הארץ, ותוך כדי שהם שוכבים אומר החברותא למאיר חדש, אני לא עומד בזה לראות מראות מזויעות אלו ששוחטים אנשים באכזריות נוראה. בוא שנינו נקום ונקרא שמע ישראל, ואזי הערבים יראו אותנו ויהרגו אותנו, השיבו מאיר חדש 'תשתוק, ותשכב, ותבטח לבורא יתברך'. וכך עשו, וניצלו לחיים, וזה שנשאר לכלל ישראל הגאון רבי מאיר חדש משגיח ומנהל רוחני בישיבת חברון המעטירה. וזכה להקים משפחה לתפארת ביניהם חתנו הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א ראש ישיבת עטרת ישראל.

לימים שאלו את הגאון רבי מאיר חדש, היאך הצליח לשמור על קור רוח במצב כל כך קשה, השיבם: לפני כעשר שנים בשנת תרע"ט שעמדתי לפני החייל שרצה להרוג אותי נפש, אזי באותן דקות שהיו נראות לי כנצח נצחים, קיבלתי על עצמי כל כך הרבה קבלות, אבל לא את כולם עדיין עומד ומקיים, אבל קבלה אחת עדיין שמורה אצלי, ויהי מה, והיא דגם כשכבר חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים (נזכות י, 6). ולכן כששכבנו בישיבת חברון על הארץ, נזכרתי בזה, וזה מה שאמרתי לחברותא לעשות 'לשתוק, ולבטוח לבורא יתברך'.

בברכה מרובה **חיים שלום הלוי סגל**

סימן נה

הכנה לשבועות

יום ערב חג השבועות ה'תש"פ

אתם חזקו ואל ירפו ידיכם כי יש שכר לפעלתכם (דברי הימים ז טו, ז). בגמ' (סנה פט, א) ויתיצבו בתחתית ההר א"ר אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית. וכתב רש"י גיגית שמטילין בה שכר. עיי"ש. ולכאורה יש להבין מה ענין שיכר אצל הר סיני, וכי אין גיגית מכילה גם שאר משקים. אלא יש לומר, דהנה מצינו לענין ברכות הנהנין, כל שהברכה יותר מבוררת, היא חשובה טפי. כגון לענין ברכת שהכל, הרי ברכת בפה"א העומד לנגדה יותר מבוררת, והיינו דאילו ברכת שהכל כוללת הכל, משא"כ ברכת בפה"א יותר מסויימת ומפורטת דמברכים אותה רק על דבר מסויים.

ומצינו בשו"ע (סימן ר"מ ס"ו) דאם עשאו משקה מחמשת מיני דגן, והוא רך בכדי שיהא ראוי לשתייה מברכין עליו שהכל. ואם הוא עבה מברכין עליו בורא מיני מזונות. והקשו הראשונים (נרכות לט, א) הרי שיכר העשוי משעורים מברכין עליו שהכל, ואילו על השעורים שמהם נוצר השיכר מברכין בפה"א, והלא איפכא צריך להיות, דהרי שיכר יותר משובח משעורים גופא, וא"כ הוי לך לברך את הברכה היותר מבוררת על השיכר.

וכתבו תלמידי רבינו יונה לבאר הענין, דהשעורים כיון שעדיין יכול להיות מהן מעלה גדולה אחרת, שיעשו מהן פת ויברכו עליו המוציא, ועכשיו ע"י שעשו מהם שכר יש להם גריעות יותר משאר שעורים, שאינם יכולים להגיע למעלת פת לעולם. משא"כ שעורים גופא, וכאמור. ויסוד הדברים מצינו בתוס' (נרכות לט, א ד"ה הא).

והנה בשעת קבלת התורה נדמה הר סיני, כגיגית של שכר, ורמז נסתר נשמע מדברי רש"י, הקבלה צריכה להשתרע על הכל, על הצד הטוב ביותר,

א. כן הוא לדעת השו"ע (סימן ר"ו ס"ד), אולם הרמ"א (שם) פליג בשעורים, וס"ל לברך עליהם שהכל, כיון דראויים לאכול רק ע"י הדחק. עיי"ש.

לא כשיכר הזה שנפל ממדרגת אבותיו שקדמו לו, בגלל המעצור באמצע הדרך. לא כשיכר שנגרע חלקו מן השעורים הפשוטים – ואף נחשבים למאכל בהמה, בגלל שלא חתרו להגיע לפיסגת המעלה.

והנה מאמר העולם אין דבר העומד בפני הרצון, ופירש האמרי אמת, אין מי שיעכב את הרצון, אין מי שיעמוד כנגדך שלא תרצה, וא"כ למה לא רצית, פאר וואס האסטו נישט געוואלט, מי לא הניח לך לרצות, מי עיכב בידך על השאיפה, הרי אין לך דבר העומד בפני הרצון.

ב

דברי תורה כמה שיותר לומדים, נעשה יותר צמא

הנה מנהיגינו ללמוד תורה בליל חג השבועות כמבואר במג"א (רי"ט סימן תל"ד) [וראה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"א עמ' תלו ואלף)] כמה טעמים בזה]. ובספר שפת אמת עה"ת (ח"ד חג השבועות שנת תר"ס דף כה, ז ד"ה הלימוד) כתב טעם נפלא על שאנו עוסקים בתורה בלילה גדול זה. וז"ל הלימוד בליל שבועות להראות חביבות התורה, כי כל חמדת עולם הזה בא מתוך רעבון, ולפי רוב הרגילות מתמעט האהבה [והיינו כמה שיותר רגיל במאכל זה, תתמעט תשוקתו], והמרעיב עצמו אוכל לתיאבון. והתורה כל מה שעוסקים בה ביותר מתרבה אהבה וחמדת התורה [כאמרם (עיונין נה, ז) ...כל זמן שאדם ממשמש בה מוצא בה תאנים, אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם], וע"י עסק התורה בליל שבועות נתרבה הצמאון אל התורה. הוי פל צמא לכו למים (ישעיה נה, ח).

וכתב המדרש נמשלו לדגי הים שגדלים במים, ופוחלים פיהם לכל טיפה של מים כאילו לא טעמו טעם מים, כן בני ישראל העוסקים תמיד בתורה חביב עליהם כל אות מהתורה, כאילו לא טעמו דברי תורה מעולם ע"כ, ולכן לומדים בליל חג השבועות בכדי שהצמאון לתורה יהיה גדול יותר בקבלת התורה למחרת.

מסירות נפש לתורה

אבל לכל זה זוכים ע"י מסירות נפש לתורה, כדמצינו בשפת אמת עה"ת (ח"ה פר' ואחמנן תל"ס דף יב, א ד"ה מנחת) שכתב בזה"ל, והנה למה היה צריך

קפח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

הבורא יתברך לתת את התורה באופן זה שיצתה נשמתן של ישראל [כמבואר בגמ' (שנא פט, ז)], והלא הבורא יתברך לא יפלא ממנו כל דבר, והיה יכול לדבר עם בני ישראל באופן טבעי וכו', אבל רצה להראות לדורות שא"א להתקרב אל התורה רק ע"י מסירות נפש ע"כ.
ודבר זה לפני הכל, שיהא אדם מקריב את עצמו למען תורה.

ג

קבלת התורה שפמוך על דבריו

הנה לכאורה יש להבין, מהו קבלת התורה שאנו אומרים, וכי הכוונה להושיט את שני ידינו, וכך נקבל את התורה.

ושמעתי בשם הגאון רבי דוד אולבסקי זצ"ל ראש ישיבת גור בארה"ב הנה בגמ' (שנא כא, ז) בסוגיא דכבתה, אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דר' ירמיה ולא קיבלה, כי אתא רבין אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דר' יוחנן וקיבלה. וברש"י (ד"ה ולא קיבלה) 'שלא חשבו לסמוך על דבריו', והיינו שהאדם סמוך על דבריו, מבטל את עצמו, וזה הכונה קבלת התורה שאנו סמוכים ובטוחים עליו יתברך, נשענים ומבוטלים לגמרי אליו.

זכות התורה להחיות את האדם ולהצילו ממות

וראיתי בספר בנין עולם מהדור' שנת ה'תשנ"ו, בסופו בקונטרס 'דברי חן' (סוף פ"ג אות י' עמ' רכו) הביא מרוח חיים (א, א) דזכות התורה להחיות את האדם ולהצילו ממות. וז"ל סופר מאדונינו דוד הגאון בעל הט"ז שאשה אחת צעקה אליו, אהה אדוני בני נחלש למות, ויאמר לה התחת אלוקים אני, ותאמר 'אל התורה שבאדוני אני צועקת' כי קודשא בריך הוא ואורייתא חד הוא. ויאמר לה, הלא זאת אעשה לך, דברי התורה שאני עוסק כעת עם תלמידי אני נותן במתנה לילד אולי בזכותו יחיה, כי בדבר הזה תאריכו ימים כתיב (דברים לג, מז), ובאותה שעה חלצתו חמה [הבריא]. הרי שבכל עסק מהתורה בכוח דבקותו זכותו להחיות מתים עכ"ל. יתן ה' שזכות התורה תגן בעדינו.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

גם אני
אודך
~

ד' חלקי שו"ע

עניני ציצית

סימן נו

הידוק ציצית בבית הכסא

יומא רביעאה למעשה בראשית לסדר חיי שרה
כ"ב מרחשון ה'תש"פ

לכבוד הגאון רבי יוסף שוב שליט"א
מו"צ בעיה"ק ירושלים תובב"א ובמודיעין עילית
אחר מבוא הברכה והשלום

ראה ראיתי בקובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד היו"ל ע"י יקירי ומכובדי
הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי
שריה דבלצקי זצ"ל.

(א) **הובא** (שם עמ' קז אות ט') אדם מבחין כשנמצא בבית הכסא שהקשר של
הציצית נפתח, ראוי שלא יקשור, רק כשיצא החוצה יקשור ויאמר
לשם מצות ציצית. ע"כ. כיוצא בזה כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן ט"ו אות ז')
הידוק קשר הציצית בבית הכסא, מעיקר הדין אין איסור, כיון שאין דיבור ולא
מחשבה לאיזה דבר שבקדושה, אבל כדאי להיזהר, וכן אני נוהג. ע"כ.

קשירת הציצית בלילה

(ב) **עוד** שם (עמ' קז אות יז) מותר לכתחילה לתלות בלילה את חוטי הציצית
בבגד, ואין חוששים למחמירים בזה וכו'. ע"כ.

כתב הפמ"ג (סימן י"ח משנ"ז סק"ה) ציצית שעשאן בלילה כשרות, ולא הוה תעשה
מן העשוי, דזמן ממילא קאתי ע"כ. וכ"ה בספר מאיר עיני ישראל (ח"ד
עמ' נד) שהחפץ חיים זצ"ל אמר שהאחרונים מדברים ע"ז, אבל מותר ע"כ.
וכמו שהובא בקובץ 'מה טובו' מספר מצות תפילין לבעל השל"ה הק' (עמ' רכח
נהערה) מתגובת החפץ חיים על חומרא זו, שניידען אנייא תורה - מען טאר
נישט שניידען אנייא תורה [פירוש אין להוסיף גזירות חדשות]. ע"כ.

קצב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ועיין בספר חיים וברכה (עמ' פח בהגהת המו"ל) הביא מנאות דשא שכתב, ציצית שעשאן בלילה פסול בדיעבד. וראה בספר דעת תורה להגאון מברעז'אן זצ"ל (סימן תרנ"א ד') דימה איגוד הלולב לציצית, דלהנאות דשא דפסל ציצית שעשאן בלילה, ה"ה איגוד הלולב בלילה פסול. ועיין הערה א*.

אולם בדינים והנהגות (מ"א עמ' לו אות יא) הובא מהחזון איש שאמר שמותר להטיל ציצית בלילה, וכן עשו עבורו על פיו. ע"כ.

האם מהני תנאי פעם אחת לכל חייו

דבעת שמברך על הטלית גדול שהברכה הוא גם על הטלית קטן

(ג) **עוד** שם (עמ' קט אות א') כתב בזה"ל, יש לכוין כל יום בעת שמברך על הטלית גדול שהברכה הוא גם על הטלית קטן, ולא מהני לגלות פעם אחת על כל החיים שהברכה על הטלית גדול תחול גם על הטלית קטן ע"כ.

ולכאורה מאן יימר דלא מהני פעם אחת לכל ימי חייו, מאי שנא משאר תנאים דמהני, כגון הא דמבואר בשו"ת ארץ צבי (סימן ס'), ובשו"ת דברי יציב (או"ח מ"א סימן קכ"א סק"מ ד"ה לזה), גבי תנאי לקבלת שבת, שתאמר פעם אחת לכל ימיה, ואולי בכל שנה, כעין תקנת כל נדרי לר"ת וכו' עיי"ש. וכ"ה בתשובות והנהגות (מ"צ סימן קס"ט). וע"ע בספר בירורי חיים (מ"א עמ' לג ד"ה ונצי"אור הלכה) בזה. והלום ראיתי בספר דעת נוטה (עמ' קנ"ד הערה יד), וז"ד ואמרתי לו [להחזו"א] שראיתי בספר עמק יהושע אחרון בקונטרס עלה לתרופה לרבי יהושע ווילדמאן זצ"ל מו"צ בעיר ווארשא (עמ' קס אות ד'), שאפשר להתנות פעם אחת לכל ימי חייו, שמתי שיקרא [ק"ש] לפני התפילה שיהיה על תנאי זה. ואמר לי [החזו"א] יתכן שדבריו נכונים. ועיין שלמת חיים החדש (סימן נ' נא). ע"כ. וכבר כתבנו בשו"ת בירורי חיים (מ"ה עמ' לל הערה ז') בזה.

א. אולם בהגהת המו"ל (שם) כתב דיש לחלק, דשאני ציצית דכתיב 'ועשו' לכו"ע פסול תעשה ולא מן העשוי, משא"כ לולב למה דקיי"ל לולב אין צריך אגד, הרי לא פסול ביה תעשה ולא מן העשוי, ולכו"ע אף לנאות דשא כשר באגד הלולב בלילה. ותו, דאם נימא דבאגד הלולב בלילה יש איזה קפידא כיון שאינו בזמן חיובא, א"כ היאך אוגדין לכתחילה בעיר"ט, והא הוא שלא בזמן חיובא, וע"כ דאין בזה חשש של תעשה ולא מן העשוי. ע"כ.

ובמו"ב הבאנו בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' תקס"א הערה קמ) מכף החיים (סימן רע"ט אות טו ו-יז) לדעת השו"ע (שם ס"ד) שכתב, דבאם התנה מע"ש על הנר שיטלטלנו משיכבה, שרי לטלטלו [אף שלא הניח דבר היתר מעש"ק], שהרי לא הקצה דעתו ממנו עיי"ש, ובכף החיים הביא מדברי הברכי יוסף שכתב, דכן נוהגים לדעת השו"ע להקל למיעבד תנאי, ומהני לעשות תנאי פעם אחת לכל השנה כוללה.

ברכת שהחיינו על טלית חדשה

(ד) **עוד שם** (עמ' קי אות ט) כשאני לובש טלית גדול חדש, אני מברך שהחיינו אחר לבישת הטלית. ע"כ.

בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' משפ"ז ד"ה ועיין) הארכנו בזה, ואביא הדברים הנה.

א [עיין בבאר היטב (סימן כ"ז סק"ז) שהביא ע"ד הא דאיתא בשו"ע שם לברך שהחיינו על טלית חדשה, מה שכתב עולת תמיד (שם סק"ז) דיש לברך שהחיינו תחילה ואח"כ ברכת להתעטף. והביאו נמי הפרי מגדים (א"א סק"א) וכן כתב בשו"ע הרב (סעיף א').]

ובל' זה דלא כמשנה ברורה (סימן כ"ז סק"ג) שכתב בשם פרי מגדים ודרך החיים (דין לקימת טלית מעכו"ס ס"ז), דבתחילה ברכת להתעטף ואח"כ שהחיינו. ע"כ. ודבריו דברי פלא, משום דהא בסימן רכ"ה (שער הציון ס"ק י"ז) מסיק, דטוב יותר לנהוג כהפמ"ג דסבירא ליה לברך ברכת שהחיינו קודם ברכת הפרי, דחושש [המ"ב] משום הפסק בין ברכה לאכילה. ואילו הכא מסיק לנהוג לברך ברכת להתעטף קודם, ולא חייש להפסק כלל.

ברם נראה דיש ליישב, דהא טעמיה דהשער הציון (שם) דיש לברך שהחיינו אפרי חדש קודם, כיון דמעיקרא דדינא רשות הוא, ולכן אמרינן דהוי הפסק. אבל בגד חדש דברכת שהחיינו עלה אינה רשות כבפרי חדש, [וכדמוכח מדברי הב"י (סימן רכ"ה ד"ה ודע). וכדברי המג"א (סימן רכ"ג סק"ג) שכתב, דאינו נכון לומר דמדאיתמר בגמ' (ערוגין מ, ז) דשהחיינו אפרי חדש הוי רשות, כל הברכות כיוצא באלו הוי רשות, דמאי דאיתמר בגמ' שהיא רשות אתמר. והביאו המ"ב (שם סק"ז)], וממילא לא הוי ברכת זמן הפסק, דומיא דלא הוי ברכת על אכילת מצה הפסק אחר ברכת המוציא, והשתא אתי שפיר דברי המ"ב בסימן

קצד _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

כ"ב, דבטלית חדשה יש לו לברך קודם ברכת להתעטף ואח"כ שהחיינו. ועתה ראיתי בספר משנה הלכה (סימן כ"ז) שכבר העיר מסתירת המ"ב, ועיי"ש מה שיישב בדוחק.

[ב] ומה שהביא המ"ב (סימן כ"ז סק"ג) הנ"ל מקור לדבריו מפרי מגדים ודרך החיים צריך עיון, דהנה זה זמן זמנים טובא תמוה תמהתי לפני חברים מקשיבים, דהא המעיין בלשון הפמ"ג (ס"א סק"א) יראה בדבריו דכתב לברך ברכת שהחיינו קודם ברכת להתעטף, וז"ל ויש לומר הכא ברכת שהחיינו קדמה כבר משעה שהטיל ציצית נגמר הבגד, וקנה כלים חדשים וכו' וראוי לברך תחילה שהחיינו בשעת לבישה, ויש לראות דא"כ באכילה נמי יברך שהחיינו ואח"כ פרי העץ וכדומה, דבראיה ראוי לברך, ועיין סימן רכ"ה (ס"ג) ועיין סימן ר"ו שלא הוה הפסק, דצורך אכילה הוא, ואי"ה יבואר לקמן שם בזה. עכ"ל. הרי דבפשטות חזינן מלשונו דס"ל להקדים ברכת שהחיינו.

ובלמדי דברי המ"ב הכא בסימן כ"ב שציין להפמ"ג להקדים ברכת להתעטף, דחקתי את עצמי דמכיון דכתב הפמ"ג בסוף דבריו 'דלא הוה הפסק', משו"ה ציין המ"ב להפמ"ג דס"ל לברך ברכת להתעטף קודם, אבל על אתר הפרכתי הני מילי, כיון דהא הפמ"ג כתב דאי"ה יבואר לקמן בסימן רכ"ה ושם ביאר להדיא דיש להקדים ברכת שהחיינו לברכת הפרי. ותהילות לאל עליון עתה ראיתי בהגהות רעק"א שעל דרך החיים (ז"ז טש"ז עמ' יט סק"ז), שהעיר על דברי דרך החיים שכתב לברך להתעטף קודם ברכת שהחיינו, וציין מקור לדבריו מהפמ"ג, ואהא העיר רעק"א דהרי דעת הפמ"ג דמברך שהחיינו ואח"כ להתעטף. ע"כ.²

האם כשיש הפסק גדול בין לבישת הט"ק לטלית גדול, יברך

(ה) **עוד** שם (עמ' קמ א"ת יח) אין נוהגים לברך על הטלית קטן, אף כשיש הפסק גדול בין לבישת הט"ק ללבישת הטלית גדול. ע"כ. ראה מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"ז עמ' תנ"ז), ואביאן הנה.

שאלה: עד מתי אפשר להשהות ברכת הטלית קטן על סמך ברכת הטלית גדול שעתידין אנו לברך. ועוד, מה טעם פטרינן ברכת טלית קטן

ב. וע"ע בספר חיי משה (סימן כ"ב) שעמד בזה.

בברכת הטלית גדול, אף שאין לובשן כאחד, דלא מצאנו כן באיזו שום מצוה, שמקיים המצוה עתה ופוטרה ע"י מצוה אחרת שמקיימה לאחר זמן.

תשובה: א] בתחילת דברינו צריכים אנו לידע שמקור הדבר שהטלית קטן נפטרת מברכה ע"י הטלית גדול, הוא מדברי הדרכי משה (סימן ס' אות ג') שכתב בזה"ל, והמנהג הנהוג עכשיו שכל ירא שמים יש לו טלית גדול שמתעטפין בו בשחרית ומברכין עליו, והמדקדקין לובשין עוד ד' כנפות כל היום בבגדיהם כדי שלא יהיו בלא ציצית כל היום, ופוטרים עצמם מלברך על הקטן בברכת הטלית גדול עכ"ל. וכן כתב בארצות החיים (ס"ט), דאם לובש טלית קטן בעוד שאין ידיו נקיות, אזי כשילבש טלית אחר יברך עליו, ויכוין לפטור גם את זה שלבש כבר. ע"כ. וכיוצא בזה כתב הרב בפסקי הסידור (ד"ה וכן נטלימות).

ובן במשנה ברורה (ס"ט סק"ד) כתב כן להלכה וז"ל, והכי נהוג בזמנינו לברך על טלית גדול ולכוין לפטור בזה הטלית קטן, והכי עדיף טפי ממה שנוהגין איזה אנשים שמברכין על הטלית קטן ותיכף מברכין על הטלית גדול, שגורמין ברכה שאינה צריכה. ועוד, אפילו אם יפסיק זמן מרובה בין הטלית קטן לגדול, כמה פעמים אין ראוי לברך עליו דאין פתוח רובו, או שהוא קטן מהשיעור המבואר בסימן ט"ז, או שהוא ישן בו כלילה. עכ"ל.

ג. וצריך להיות מעוטף בטלית שיעור מהלך ד' אמות, וכבר התריע בזה בספר עוד יוסף חי (פר' בראשית אות ו'), וז"ל אמינא תוכחת מגולה לכמה אנשים שהם מברכין על הטלית גדול בבוקר ומניחים אותו על ראשם כהרף עין ממש, ותיכף ומיד מורידין אותו על כתפם ואין כאן עיטוף, והם מברכין להתעטף בציצית לבטלה, כיון דעיטוף קאי על הראש ואין מניחין אותו על הראש אלא כהרף עין זה נכנס וזה יוצא וא"א לעמוד עליו, על כן צריך להזהר להניחו על הראש לפחות שיעור מהלך ארבע אמות במהלך בינוני. עכ"ל.

ד. וקודם שמברכין עליו יש לנשק הציציות, וכמו שכתב הבן איש חי בספרו עוד יוסף חי (פר' בראשית ס"ה) בזה"ל, בכל יום כשמוציא הטלית גדול מן הכיס ללבשו ינשק בתחילה את הציציות של ארבע כנפות ביחד, ואח"כ פותחו ומברך ומתעטף, וה"ה בעת שפושטו מעליו ומקפלו דג"כ אחר הקיפול יאחז בידו הארבע ציציות וינשקם ואח"כ יניחנו בכיס. וכן יעשה בטלית קטן כשפושט הישן ינשק הציציות וכשלובש החדש ג"כ ינשק הציציות, וכל זה משום חיבוב מצוה, וכמו שכתבתי בשם הגאון השל"ה ז"ל עכ"ל.

מדבריו למדנו דהיכא דליכא האי חששות, דיש לו טלית קטן שגדלו כשיעור המחוייב ואינו ישן בו בלילה, והפסיק זמן מרובה בין לבישת הטלית קטן לטלית גדול, יש לו לברך אף אטלית קטן.

ב] ומה שלא מצינו כן בשום מצוה, דמקיים המצוה עתה ופוטרה ע"י מצוה אחרת שמקיימה לאחר זמן. נראה לומר דטעמיה הוא, עפ"י מה שכתב הדרכי משה (סס אות ה') וז"ל, והמנהג לברך [על טלית קטן] ע"י מצות ציצית [ולא בלמ"ד, יעויין גמ' פסחים (ז, ב)], וטעם המנהג נראה לי כי חששו לדברי הפוסקים שאין יוצאין בטלית קטן כזה [עיין בב"י (סימן ס' ד"ה ודך העטיפה)] שלמד מלשון בעל העיטור, דטלית קטן שלנו לא נפקינן ביה ידי חובת ציצית, שהרי אין רחבו לקומת איש. וכן הביא מדברי המרדכי (הלכות קטנות סימן תתקמ"ג) דהני טליתות קטנים שלנו אינם מן המובחר, דלא מקרי אשר תכסה בה (דנ"ס כג, יג), ואף ראשו משמע קצת שצריך לכסות וכו'. ע"כ (נ"י), ולכן לא מברכין להתעטף או להתלבש, דאז הוי משמע דעכשיו מקיימין המצוה כהוגן, רק מברכין השם יתברך שנתן לנו מצות ציצית, ואף שאין מקיימין אותה עכשיו כתקנה, ולכן תקנו לשון על דלשעבר משמע, כן נראה לי טעם המנהג. עכ"ל (דרכי משה).

מדבריו חזינו להדיא, שקיום מצות ציצית בטלית קטן דידן אינה המצוה בשלימותה" וכיון שכן, נהגו דהיכא שמסמין לבישת הטלית קטן

ה. וראיתי בשם ספר רפאל המלאך (אות צ' ערך ציצית) שכתב, וז"ד, אף אחד מאלף אינו מקיים מצות ציצית כראוי, כי מלבד שחסר מצות תכלת אבל גם מצות לבן אינו מקיים, כי כמה דקדוקי דינים יש במצות ציצית כמבואר בשו"ע, ולא לחנם אמרו במסכת שבת (לב, ב) כל הזהיר במצות ציצית זוכה ומשמשין לו ב' אלפים ות"ת עבדים וכו'. וצריך לבקש אחד בעיר ושנים במשפחה אשר יהיה זהיר במצות ציצית, שיקיים המצוה כראוי בכל פרטיה ודקדוקיה, ויש בה סגולה גדולה לכמה ענינים, ושקולה כתר"ג מצוות, ומצלת האדם מן החטא ומשמרתו מכל רע, וכמו מזוזה לבית כן ציצית לגוף, כי היא הנותנת לאדם את הכח של אור מקיף. עכת"ד.

ועתה בא וראה כמה נאים דברי החזון איש (קובץ אגרות ח"א אגרת י') שכתב, כשתזכה לקיים מצות ציצית, תרגיש שמחה מופרזה ברגשי קודש לקשור קשר של קיימא עם התורה והמצוה, ולכרות עמה ברית עולמים. ע"כ.

[וכעין דברי ספר רפאל המלאך הנ"ל לגבי מצות ציצית, כתב בקונטרס סוד הדלקת נר

ללבישת הטלית גדול ללא הפסק מרובה, יכוין בלבישת הטלית גדול לפטור הטלית קטן' משא"כ היכא דמפסיק לזמן מרובה, היינו דלבר מהכנותיו הנחוצות לתפילה קעביד שאר צרכיו, באופן זה צריך לברך אף על הטלית קטן.

ובן נראה מדברי הלקט יושר (עמ' יג) שכתב בזה"ל, בשבת היה [רבו התרומת הדשן] מברך מיד על טלית קטנה כשעומד ממטתו בשחר, לאחר שבירך אוזר ישראל בגבורה, ואח"כ היה מעביר הסדרה בפירוש רש"י מקצתה או כולה, ואח"כ היה הולך לבית הכנסת ומברך על טלית גדולה וכו'. ע"כ. מדבריו ראינו, דכיון שידע שיפסיק זמן מרובה בירך על טלית קטן.

ובן ראיתי בספר ציצית להגאון רבי צבי כהן זצ"ל (עמ' מ"ג נמקורות הלכה פסוקה מס' 380), שהביא כן בשם מעורר ישנים (עמ' י"ד) – דלכן כתב בספר משמרת

חנוכה לרבינו יצחק סגי נהור בן הראב"ד, (הובא בספר הזכרון על הגר"י הוטנר (עמ' תל"ה) על מצות הדלקת נר חנוכה, ובספר בירורי חיים (ח"ג סימן כ"ב הערה א') הבאנו לשונו)].

ו. ועיין בסידור יעב"ץ לרבי יעקב עמדין (דף כז, ב) שכתב, לומר בנוסח הלשם יחוד כן, "והריני מכוין לפטור בברכה זו גם הטלית קטן שאני לבוש בה". ע"כ. וכן בכף החיים (סימן ח' ס"ק ס"א) ראיתי שכתב כן וז"ד, נכון שירגיל עצמו להוסיף בנוסח הלשם יחוד, והריני מוכן לברך על עטיפת הטלית כתיקון חז"ל, "והריני מכוין לפטור בברכה זו גם הטלית קטן שעלי". ע"כ. וכן כתב בבן איש חי (פר' בראשית אות ב'). וכ"ה בספר מחזה אברהם עה"ת להרה"ק מבוטשאטש מח"ס אשל אברהם (בהקדמה), שכן היה כתוב בסידור שלו.

ואגב דאירינן על נוסח הלשם יחוד, זה זמן זמנים טובא נתקשיתי, דהעיקר בה חסר מן הספר, דהא מבואר בשו"ע (סימן ח' ס"ח) יכוין בהתעטפו שצונו הקב"ה להתעטף בו "כדי שנזכור כל מצותיו לעשותם" ע"כ, ואם אמרינן לשם יחוד קודם האי מצוה חשובה זו, שעל ידה אדכרינן לעשות כל מצוות בוראינו שנאמר (במדבר טו, מ) למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי וכמבואר בתוס' מנחות (מג, ב ד"ה חותם) שהציצית מעידים על ישראל שהם עבדי הקב"ה [לעשות כל מצוותיו וגזירותיו], אלמה לא אמרינן בה עיקר מהותה.

שוב ראיתי בסידור הנ"ל וכף החיים (שם אות ל"ג), שבאמת כתבו לומר בתוך נוסח הלשם יחוד שצונו הקב"ה להתעטף בו "כדי שנזכור כל מצוותיו לעשותם". וכן כתב בספר בית ברוך (עמ' רע"ג).

קצח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגר"ש סגל

שלוש (סימן ג' אות א') שנוהג לברך על הטלית קטן [ע"כ], כי מנהגו היה להתפלל אחר זמן רב. וכן הוא בשו"ת באר משה (ס"ו סימן ד' אות י"ג). וכך שמע מהגר"ח קניבסקי שליט"א.

ג] וכל זה יצא ממה דמבואר בטור ושו"ע (סימן מ"ו ס"ז), דעכשיו תקנו לסדר כל ברכות השחר בבית הכנסת, ולא כבזמן הגמרא שבירכו כל אחת ואחת בשעתה, והוא מפני שאין הידים נקיות וגם מפני עמי הארצות שאינם יודעים אותם, דאי לאו האי טעמא, הוי לן לברוכי אף אטלית קטן מיד בלבישתו, דלא גרע מאלוקי נשמה שאמרוה מיד – כי מתערי משנתייהו¹, אלא שכיון שכבר נהגו לומר כל הברכות בבית הכנסת, ממילא אף ברכת ציצית בכללה, אלא דאז פטרינן אותה ע"י הטלית גדול, וכל זה כשלא הפסיק זמן מרובה, וכדאמרן².

ד] ואם בדעתו להתפלל מיד דאמרינן דנפטר בברכת הטלית גדול, והרי בעינן לברך עובר לעשייתן כמבואר בגמ' (פסחים ז', ז ק"ט, ז – סוכה לט, א – מגילה כא, ז), יעויין בארצות החיים סימן ח' (המאיר לארץ ס"ק מ"ו, וארץ יהודה סק"ס) שכתב, דכל זה דאמרינן דבעינן לברך עובר לעשייתן, אינו אלא במצוה שאין לה משך זמן כמו מילה ושחיטה ודומיהן, דמיד ששחט כבר אזדה לה המצוה, משא"כ ציצית כיון דכל זמן שהוא מעוטף המצוה נמשכת, אמרינן דיכול לברך אף שאינו עובר לעשייתן. עכ"ד.

וכן מצינו באשל אברהם – בוטשאטש (סוף סימן ט"ו) שכתב, דאף דברכת מצוה צריכה להיות עובר לעשייתן ומוטל להקדים (משא"כ ברכות השחר שהם על סדרו של עולם), מכל מקום כמו דחזינן בסוכה שממתינים בהברכה עד אכילה, משום דספק הוא אימתי יברך [כדאיתא בשו"ע (סימן תרמ"ג ס"ז) דלהרמב"ם מקדש מעומד ומברך לישיב בסוכה ואז יושב, משום דצריך להסמיך עשיית המצוה אל הברכה, וכיון שבירך לישיב בסוכה צריך לישיב תיכף, אולם

ז. ועיין בב"ח (סימן מ"ו ד"ה ולפי) שכתב, דחכמי התלמוד היו קדושים ומתוך כך היו נזהרים ורוחצים ידיהם [קודם שנתם], ועומדין בענין שהיו יכולים לומר הברכות בנקיות, אבל אנן שאין אנו יכולין ליזהר ולשבת בנקיון כל כך אינו נכון לאומרם [ברכות השחר] עד לאחר נטילה. ע"כ.

ח. ועתה ראיתי שכבר באשל אברהם – בוטשאטש (סימן ח' ס"ו) השוה את הדברים.

הרמ"א פליג וכתב דאנן נוהגין כדעת הרא"ש ומקדשין מיושב, ויכולין לישב בסוכה אף קודם הברכה].

הוא הדין הכא בציצית איכא לן ספיקא, א) דבושה לילך בטלית קטן בשוק וא"א לברך עליהם [כדאיתא בגמ' מנחות (מ, ז) דשיעורא דטלית, בגד שהקטן מתכסה בו ראשו ורובו והגדול יוצא בו דרך עראי, וברש"י (שם ד"ה והגדול) כתב, שאינו בוש לצאת בה לשוק. ע"כ. וכך נפסק בשו"ע וברמ"א (סימן ט"ז ס"א), ובמשנה ברורה (סק"ד) כתב, דאם הגדול מתבייש לצאת בו אפילו באקראי לשוק לא חשיב כסות^ל]. ב) וגם בישן בהם כלילה, שהברכה ספק, דאולי כסות יום חייב בציצית כלילה, [דלדעת הרמב"ם (נתיב פ"ג ה"ח - שנת פ"ט ה"כ) כסות יום פטורה כלילה, ואילו לדעת הרא"ש (הלכות קטנות נתיב סימן א') כסות יום חייבת אף כלילה], ומשום הכי ממתנינים אנן להברכה שעל הטלית גדול, ואין אנו מברכין עליה (טלית קטן) עובר לעשייתו.

וע"ע מה שכתב (סימן מ' ס"ו) דאין קפידא בהאיחור דדמיא לברכות השחר, ודומיא דברכות השחר יש אומרים שאינן על סדרו של עולם רק על ההנאה ומ"מ מאחרים לסדרם בביהכ"נ ופעמים שאומרן אף לאחר זמן רב, הוא הדין ברכת ציצית אומרה לאחר זמן רב מלבישתו. ע"כ.

העו"ה מהדברים: באם מיד אחר לבישת הטלית קטן הולך להתפלל אזי אין לו לברך עליה, דברכת הט"ג קאי נמי עלה, משא"כ אם משתהה אחר הלבישה צריך לברך אף על הט"ק, לאפוקי היכא דמשתהה משום דקעסיק בהכנות לתפילה אזי נמי אמרינן דיפטרנו ע"י ברכת הטלית גדול^ל.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ז. ועיין בביאור הלכה (סימן ט"ז ד"ה לשוק) שכתב, דגדול נקרא בענינינו נער בן י"ג שנה כדמשמע מדברי הב"ח וארצות החיים, ולשוק שכתב בשו"ע לאו דוקא, דהוא הדין על פתח ביתו ברחוב, ובודאי לא יתבייש נער בן י"ג שנה לילך בו בימות החמה לחוץ על פתח ביתו וכו'. ע"כ.

י. והסכים עמי בזה ידידי הגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א.

עניני תפילין

סימן נז

שאין להוריד את כל השרוול בין תפילין של יד לשל ראש

א) בקובץ מה טובו (מ"ד עמ' קיג אות יח) הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל נוהגים להסיר הבית [הקופסא] מעל התפילין של יד בשעת הנחת תפילין. ע"כ. וראיתי דבריו אלו, נזכרתי בנידון שכתבו הפוסקים שאין להוריד את כל השרוול בין תפילין של יד לשל ראש.

הגה הגאון האדר"ת בקונטרס עובר אורח, המצורף לספר ארחות חיים – ספינקא (סימן כ"ה) כתב בזה"ל ראוי להזהיר להרבה אנשים שממשיכין בתי ידים של הכתונת ובגד עליון על התפילין של יד, בטרם יניחו השל ראש, והוא הפסק גדול שלא לצורך, ואם כוונתם רצויה שלא להיות לאחרים לאות, די במעט המשכת הבית יד של הכתונת לבד, או להטות את עצמו מעט ויתכסה מאליו וכו'. ע"כ. והביאו בספר פסקי תשובה – לודז' (מ"א סימן י"ד).

ועיין בספר אפיקי מגינים (סימן כ"ה זילאריס סק"ד) שכתב בזה"ל, ולכאורה נראה דגם הבית יד אסור להוריד על ידו קודם הנחת של ראש, אלא צריך לכסות רק התפילה גופיה, דזה ג"כ מהמצוה כמ"ש המג"א דשל יד צריך להיות מכוסה משום לך לאות ולא לאחרים לאות, אבל כריכות הרצועה אין מצוה לכסותן וכמ"ש הרשב"א וכו', וא"כ אין לכסות רק הקציצה ולא יותר, משום הפסק. וגם בזה אין העולם נוהגין וכו', ומ"מ יש להחמיר. עכ"ל. וכיוב"ז מסיק שם (מידושים סק"ו) בזה"ל, וכן יש להחמיר מלהוריד הבית יד על ידו, קודם הנחת של ראש, רק לכסות על הקציצה לחוד וכו'. ע"כ.

ובן הזהיר בשו"ת יביע אומר (מ"ה סו"ס ד') על זה. וכ"ה בספר פסקי תשובות (סימן כ"ה אות יז) וז"ד 'ולכן לא טוב עושים אלו הרגילים להלביש שוב

סימן נח • האם הנוגע בזרועו בשעת ההנחה, צריך ליטול ידיו _____ רא

בית היד (השרוול) של הבגד לאחר הנחת תפילין של יד, קודם הנחת תפילין של ראש, כי כאמור יש למעט בהפסק בכל מה דאפשר' ע"כ^א.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן נח

האם הנוגע בזרועו בשעת ההנחה, צריך ליטול ידיו

א) בקובץ מה טובו [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (ח"ד עמ' קיג אות יט) הביא מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל הנוגע בזרועו במקום הנחת תפילין בשעת ההנחה, ראוי להחמיר ליטול ידיו. ע"כ.

הנה בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' פד-פה הערה ד') כבר הארכנו בזה, דהמג"א (סימן קס"ז סק"ד) שכתב על דברי השו"ע (שם ס"ח - ה"ל) ושפשפה בראשו - פירוש 'בכובע שבראשו' עיי"ש, ובפמ"ג (א"א ס) ביארו, דדוקא נגע בכובע הוא דאמרינן דאינן טמאות, הא נגע בשערות אעפ"י שלא חיכך טמאות. ולפי"ז במניח תפילין של ראש, לדעתו [דהמג"א] צריך לזהר שלא יגע כלל בשערות ראשו, וצ"ע ע"כ. וכ"כ הפמ"ג (סימן נ"א א"א סק"ג) ולהניח תפילין של ראש יזהר... גם לא יגע בידו בשערות ראשו דבעי נטילה ע"כ, ומ"מ כאמור בספר בירורי חיים (שם עמ' פג אות ג') חזינן מדברי האחרונים דפליגי. וכמ"ש בשעה"צ (סימן קס"ז סקמ"ו) 'ודלא כמג"א' ע"כ. וע"ע בדעת תורה (סימן ד' סקכ"א), דתפילין של ראש חמירי, כיון דלא הוי כנגיעה בעלמא, אלא כחיכוך הוי. ע"כ.

א. אולם בספר איש על העדה (עמ' כא) הובא על הגרי"ש אלישיב זצ"ל בזה"ל, אחר שהניח רבינו תפילין של יד והניח הקופסא על הבית, הוריד הבית יד של הכתונת (העמ"ד) על זרועו, ורק אח"כ הניח התפילין של ראש. ע"כ. ועיין בשו"ת אביגדור הלוי (ח"א) שנשאל בזה האם הוה הפסק, והשיב: דאינו הפסק, מאחר שהוא חלק מהמצוה. וכשנשאל מדברי האדר"ת הנ"ל - השיב, אפשר דהבית יד שלהם היתה בצורה אחרת מדין, ואזי היה קצת עסק להורידה ונחשב להיסח הדעת. ע"כ.

רב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרש"ש סגל

ויעזיין בספר אות חיים ושלום להגאון בעל מנחת אלעזר ממונקאטש זצ"ל (סימן כ"ז סק"ד) שכתב, דדמיה להא דאיתא בשו"ע יו"ד (סימן רס"ה ס"ח) דאין צריך לכסות ערות הקטן בשעת ברכת המילה, ובביאור הגר"א (סקל"ח) כתב דצריך לאחוז הערלה בשעה שמברך, כדי שלא יהיה עובר דעובר לעשייתו עיי"ש, והיינו כיון דהוא לצורך המצוה וא"א בענין אחר א"צ נט"י. וכן ה"נ בתפילין שקשירתם והדיקתם הוא לצורך המצוה א"צ נט"י. ואין לחלק ולומר דעכ"פ אחר הקשירה של ראש יצטרכו נט"י, כמ"ש בסידורים דהמוהל ינקה ידיו קודם ברכת אשר קידש ידיד מבטן, משום כבוד הברכה, זה אינו אלא חומרא בעלמא, משום שנראה לפעמים לכלוכי דם מהפריעה על הידים, ואינו מדינא כלל. אבל בתפילין שאין ניכר אח"כ לכלוך בודאי א"צ שום נטילה עיי"ש.

וב"ב בשו"ת שלמת חיים (סימן ל"ט-מ) שכתב, נראה דהכל מה ששייך להמצוה אין בהנגיעה צורך נטילה. ומ"מ המחמיר תע"ב. ע"כ.

(ב) **וכיוצא** בזה כתב בבן איש חי (ש"ר פר' מולדות אות יז), וז"ל ויד שמאל אפילו אם נוגע בפרק הסמוך לזרוע שמניח שם תפילין עד אחר שני שלישי הפרק ההוא, חשיב בכלל מקומות המגולים וא"צ רחיצה כלל, אבל יד ימין שאין מניחים בה תפילין של יד, אם נגע באותו פרק שאחר פרק הזרוע צריך רחיצה, דחשיב מקומות המכוסים. וכן האשה ג"כ חשיב פרק ההוא בשתי ידיה בכלל המכוסים, ואם נגעה צריכה רחיצה. אבל הדדים בזמן שמינקת את בנה שדרכן להיות מגולין, אם נגעה בהם א"צ נטילה, אבל אם אינה מינקת שדרכן להיות מכסות אותן לגמרי, אז הם בכלל מקומות המכוסים וצריכה רחיצה אם נגעה בהם ע"כ, והובא בכף החיים (סימן ד' אות נט). וראה עוד בא"א מבוטשאטש (שס סכ"ה).

וכן כתב בספר הליכות שלמה - מועדים פסח (עמ' שס"ה הערה פד), דלמעשה לא נקטינן כהפמ"ג הנ"ל שהחמיר בנגיעה וכו', וכן נהג רבינו הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שלא נטל ידיו לאחר הנחת תפילין. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן נט

מסורת בפרשיות התפילין – כתב ב"י או האריז"ל

בקובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל (עמ' קיג אות ט') מי שיש לו תפילין בכתב האריז"ל [ואינו חסיד (הסוגריים נמקור)] ראוי לו להחליף את הפרשיות לכתב בית יוסף ע"כ.

ראה בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' מד אות ז') שכיוצא בזה השיב בעל שבט הלוי זצ"ל, ע"ד קונה הבא לקנות פרשיות תפילין ואין לו שום נפק"מ אם יניח תפילין כתב האר"י או כתב ב"י מכיון שאינו יודע ומבין בזה כלל, איזה תפילין יש למכור לו, והשיב 'כתב ב"י כיון שהוא אליבא דכו"ע'. עכ"ד.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן ס

הקדים להניח תפילין דר"ת בטעות, ובירך עליהם

בקובץ 'מה טובו אהליך יעקב' (ח"ד עמ' קיג אות יז) הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל הטועה והניח תפילין של יד של רש"י ותפילין של ראש של ר"ת – בחשבו שהוא של רש"י, כשמחליף לתפילין של רש"י אין צריך לחזור ולברך. ע"כ.

וראה בספר גידולי אהרן לדודי הרב הגאון רבי אהרן גדליה הופמן זצ"ל רב ואב"ד בבודפשט – הונגריה [קבלתיו מידו בהיותי בביתו נאווה קודש]^א, על הלכות תפילין (עמ' נו) שכתב, זכורני בעת שלמדתי אצל האדמו"ר מסערט

א. נלב"ע ביום ט"ז ניסן ה'תשס"ט ומנוחתו כבוד בהר המנוחות חלקת הרבנים בעיה"ק ירושלם תובב"א.

רד _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ויז'ניץ [בעל המקור ברוך] זצ"ל ועמדתי בעת הנחת תפילין על ידו ממש, והניחם ובירך עליהם, ותיכף נזכר שהם של ר"ת. ואמר לי באותו מעמד, ששמע מהרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זיע"א שקבלה בידו שכל איש המניח ב' זוגות תפילין מוכרח פעם בחייו לטעות ולהניח של ר"ת בברכה. ע"כ.

וע"ד אם צריך לחזור ולברך, אחר שבירך על תפילין דר"ת, ראה מה שהבאנו בספר בירורי חיים (מ"צ עמ' רמ) מספר אות חיים להרה"ק ממונקאטש זצ"ל (סימן ל"ד סק"ג ד"ה ולענין) שכתב בתוה"ד, דבלאו הכי הברכה שבירך על של רש"י קודם התפילה לא עלה על תפילין דר"ת שמניח לאחר התפילה 'משום הפסק התפילה בנתיים', כמו שביארתי בארוכה בשו"ת מנחת אלעזר (מ"א סימן כ"ה) עיי"ש.

תפילין דר"ת לאחר השקיעה

בקובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל (עמ' קטו אות מא) אין להניח תפילין של ר"ת לאחר השקיעה, אף דלדעת ר"ת אפשר עדיין להניח תפילין. ע"כ. ראה בספר גם אני אורך (מ"א עמ' כא אות ז') שהבאנו משו"ת מאזני צדק להגאון רבי מנחם זכריה זילבר ראב"ד התאחדות הרבנים דארה"ב (מ"צ סימן ד') דבדיעבד שרי. עיי"ש.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

ואגב גררא, בבואי לנחם את בני גיסו - דודי הרה"צ רבי אברהם צבי הלוי בעק זצ"ל רב ואב"ד קהל יראים מלבורן - אוסטרליה, ומלפנים רב ואב"ד באורגוואי (נלב"ע ה' תמוז ה'תשע"ח), אמר בנו הגדול הרה"צ רבי חיים יהודה הלוי בעק שליט"א אדמו"ר מטשרקס, דבהיותם באורגוואי ישב עם דודי הרה"ג רבי גדליה זצ"ל בחדר הספרים של אביו רבי אברהם צבי הלוי בעק, ובחדר זה היו מאות ספרים של שו"ת"ם, והיה דודנו הרב גדליה ז"ל בדיחא דעתיה, ואמר לו שיכול להוציא מארון הספרים איזה שו"ת שירצה, והוא יאמר לו מי השואל ומה תוכן התשובה.

ועוד הוסיף בן דודי שליט"א (בניחוס אבליס הנ"ל), ע"ד המכתב ששלח בעל המנחת יצחק לבעל המקור ברוך מסערט ויז'ניץ זצ"ל, דבהיות והדוד רבי גדליה ז"ל כאמור למד בסערט ויז'ניץ, ובא להיבחן אצל המנחת יצחק על היתר הוראה, שולח לו מכתב על ידיעותיו המפליאות ושעתיד להיות אחד מגדולי הדור.

סימן סא

תפילין לאבלים בעת ניהום אבלים

בקובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל (עמ' קטז אות מה) בימי אבלות מותר ללכת עם התפילין כל היום, ואף בעת שמנחמים ומספרים ממעשה הנפטר, לכאורה הוי כשעת הספד. מ"מ כיון שאין בוכים, לא חשיב כשעת הספד. ע"כ. וכן ראיתי שנהגו בניו של הגאון רבי חיים גרינימן זצ"ל בעת ישבם שבעה על אביהם הגדול זללה"ה. בברכת התורה
חיים שלום הלוי סגל

סימן סב

האם נכון ליתן תפילין לחבירו באופן שיתבטל ממצותה עי"ז לכמה ימים

ליל שישי לסדר וישב
כ"ב כסלו ה'תש"פ

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ולעומד בראש מפעל הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי ורב חביבי יקירי ומכובדי הרה"ג רבי **גמליאל רבינוביץ** שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
אחר מבוא הברכה והשלום

(א) **ראה** ראיתי את הקובץ מה טובו אהליך יעקב' חלק ו', קובץ מלא וגדוש, מלא מזן אל זן, אשרי עין ראתה.

שם (עמ' לו) הובא שאלה ע"ד האם נכון ליתן תפילין לחבירו באופן שיתבטל ממצות תפילין עי"ז לכמה ימים.

ובך הוה מעשה, יהודי שנזדמן למקום מנותק מיהודים בגלל גזירות שלטון הקומינסטי, ומצא שם יהודי יקר שעוד זכר דברים מגירסא דינקותא, וכשנודע לו שיש ברשותו של האורח תפילין, שש ושמח בהם והניחם מידי יום כל משך שהותו של האורח שם, וכשפנה האורח לשוב, ביקש ממנו אותו יהודי להשאיר את התפילין אצלו, מכיון שהוא כשיחזור לארצו יוכל בקלות לרכוש תפילין אחרים, ואילו יהודי זה לא ימצא תפילין אחרות ויישאר בלא תפילין כל ימיו. ויהודי זה נעתר לו בשמחה והשאיר לו את התפילין, וכשחזר למקומו רכש לו תפילין חדשות ומהודרות, ועתה שאלתו בפיו האם נהג כשורה, שהרי עי"ז התבטל ממצות תפילין במשך כמה ימים.

והגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א השיב, שעשה כשורה. ומ"מ הוסיף שכדאי שיעשה בדרך תיקון והשלמה של החסרון, שביום הראשון שמתחיל מחדש להניח תפילין יניח פעמיים ביום בשחרית ובמנחה, ובזה יהיה תיקון לאותם ימים שלא הניח.

והובא שם מדברי הגאון רבי שלמה זלמן אולמן זצ"ל דומ"ץ זכרון מאיר שנלב"ע עתה מעימנו, לבאר דברי הגר"ח קניבסקי שליט"א הסתומים, שכתב להניח תפילין פעמיים ביום. דהנה בביאור הלכה (יט סמן ל"ו) כתב בזה"ל, עיין בפמ"ג שמסתפק אם מן התורה חייב כל היום, או מן התורה די ברגע אחד שמניח, ומדרבנן כל היום, ובטלזה עכשיו שאין לנו גוף נקי, ומסיק דעיקרן של דברים דאם לא הניח יום אחד כלל לתפילין ביטל מצות עשה, ובהניח רגע עליו קיים המצוה, אבל מצוה מן המובחר מן התורה להיותן עליו כל היום עיי"ש. ובספר ישועות יעקב פסק דמן התורה מצותן כל היום ע"כ^א.

א. [א] וראה בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' תסז הערה קטו) שהבאנו מספר מנורת המאור - אלנקווה (ח"ב עמ' קפא) שכתב בזה"ל, החסידים שמבלים ימיהם בעבודת בוראם היו משתדלים להניחן כל היום, ואם עברה שעה אחת שלא היו מניחין אותן היה בעיניהם הפסד גדול שאין לו תשלומין. ע"כ. וכיוב"ז הוסיף הישועות יעקב הנ"ל בספרו שם [מה שלא הביא הביה"ל], ובאמת ראיתי חסידים ואנשי מעשה שאין מסירין התפילין כל היום. ואנחנו לרוב טרדות הזמן, אין בידינו לקיים מצוות כתיקונן. ע"כ.

סימן סב • האם נכון ליתן תפילין לחבירו באופן שיתבטל ממצותה עיי' לכמה ימים . רז

ועיין בתשובות והנהגות (ח"צ סימן ל') שכתב, ששמע ממרן הגרי"ז גאב"ד בריסק זצ"ל שאין חיוב תפילין כל יום, רק הוא מצות עשה תמידי, ולא תלוי ביום כלל, וכשם שאם ביטל מקצת היום, כך מן התורה כל היום, ואינה מצוה התלויה מידי יום ביומו כלל. ועיין בספר קרן אורה (סוף פרק המכלת) שכתב כדברי מרן זצ"ל. ע"כ. ולפי דברי הגרי"ז מה שחוזר ומניח את התפילין בשעת מנחה, הוא תיקון על מה שלא הניחם כמה ימים. אבל לדעת הפמ"ג שעיקר המצוה היא פעם אחת ביום אין כ"כ תיקון בזה שחוזר ומניחם שנית באותו היום ע"כ.

אולם הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א השיב, שבדאי אסור לאדם לבטל מצות עשה של תפילין אפילו יום אחד בכדי לזכות את חבירו. ואמר שבספרו 'קב ונקי' הביא ששאל שאלה זו ממש את גאון ישראל הגרי"ש אלישיב זצ"ל והשיב לאסור. וטעמו, דזה האורח חייב במצות תפילין מידי יום, ואין לו

[ב] ועיין עוד בספר בירורי חיים (ח"א עמ' לב בהערה) שהבאנו מהגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו מסכת תפילין (ד"ה היוצא), שדחה לדברי הישועות יעקב הנ"ל. עיי"ש.

[ג] וע"ע מה שהבאנו בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' מא) משו"ת משנה שכיר (ח"ב סימן י"ג), דבימיהם [של הקדמונים] היו נוהגים להניח תפילין כל היום וכו'. ע"כ.

ועל זה הדרך ראיתי בספר אדרת שמואל, הנהגות ופסקים מרבי שמואל סלנט זצ"ל. שם בהסכמת הגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל כתב, סיפר לי הגה"צ רבי חיים טודרוס הרשור זצ"ל משערי חסד, שהוא ואחוזת מרעהו כהגה"צ ר' לייב טודרוס זצ"ל מבתי ברוידא, והצדיק [דודי זקני] ר' יהודה הולצמן זצ"ל [בעל דודתי בזו"ש מרת רבקה רויזא ע"ה (אחות סבתי הצדקנית מרת פרידא בת הרב שלמה דוב ע"ה) שנלב"ע (הדוד) ללא זש"ק] 'היו מעוטרים כל היום בתפילין' [גם לאאמו"ר שליט"א זכור עת דודו הלך כן], ובתחילת הנהגתם היו כמה שערערו על זה [כנהוג בעוונותינו הרבים שיש מערערים על כל דבר טוב. גם זה הוספת רבי שריה זצ"ל], ואז החליטו לשאול את פי הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, והוא כששמע שאלתם ענה בחכמתו 'אינני מבין, למה המערערים לא באים לשאול אם אפשר להסתובב בלי להיות מעוטר בתפילין' ע"כ.

[ובאמת נוכחתי לראות עתה ברובע היהודי בעיר העתיקה ירושלים תוכב"א - סמוך ונראה למקום המקדש כותל המערבי, שהנוהגים עפ"י מנהגי הגר"א ותלמידיו והולכים עם ציצית תכלת, כמו"כ התפילין בזרועותיהם ובראשם כל היום - עד סמוך ונראה ממש לכניסת השבת].

רח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

כל טענת אונס, דהרי יש תפילין באמתחתו. ואם ישאיר את התפילין שלו, נמצא מבטל מצות עשה במזיד. אבל המארח בן המקום אנוס הוא בזה שאינו מניח תפילין, ואונס רחמנא פטריה, ואינו עובר בזה איסור שאינו מניח. ע"כ (מקונן מה טויו).

ואמרתי להביא סימוכין לדבריהם, עפ"י מה שהבאנו בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' מקיד) דהנה מצינו בשיירי כנסת הגדולה (סימן מר"ס הגנ"י סק"א) שכתב, ע"ד שנים שבאו כאחד לקנות אתרוג, האחד לעצמו והשני לגדול הדור, אין צריך להניח האתרוג לפני הגדול, דמה שציונו ד' אין חולקין כבוד לרב, דיותר קרוב אדם אצל עצמו לעשות המצוה שציונו הקב"ה ע"כ², וכ"ש הכא דאיירי דיתבטל לגמרי מהמצוה לכמה ימים. וע"ז הדרך כתב בספר ביכורי יעקב (סו"ס תרנ"ו) דה"ה באביו אין צריך לנהוג כבוד בזה, דהא אין חייב לכבד אביו משל עצמו אלא משל אביו, וכ"ש דאין חייב לכבדו במצוה של הקב"ה [וע"ע לקמן (עמ' תנד) מה שכתבנו בזה]. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ב. וראה בשערי תשובה (סו"ס תרנ"ח) שהביא ממור וקציעה (סימן תר"ס) שגמגם בדברי השיירי כנסת הגדולה.

סימן סג

רצועות שחורות משני הצדדים

מוצש"ק לסדר תולדות

ג' לחודש כסלו ה'תש"פ

לכבוד הרה"ג רבי מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס בית מתתיהו -

ומועדי הגר"ח

אחר מבוא הברכה והשלום

מכתבו הגיעני, ובו העלה הארות ומראי מקומות, על ספר 'גם אני אודך - הרח"ש סגל ח"ג'.

(א) **בתחילה** אות א' הביא מבעל מעדני השלחן הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ זצ"ל ע"ד שרצועות התפילין שלו לא היו שחורות מב' צדדיו, כיון דאם יתהפכו הרצועות לא יידע. ע"כ.

הנה יסוד דבריו כבר הביא בספר אות חיים להרה"ק ממונקאטש זצ"ל (סימן ל"ג אות ז'), וציין לדברי רש"י (מנחות לה, ז ד"ה ונויהן לנר) שכתב בזה"ל נוייהן של רצועות שהן חלקות מצד אחד וצבועות שחורות, והוא נוייהן, וראיה לדבר מדאמרינן אתהפיכא ליה רצועה דתפילין, אמר ליה ולא סבר לה מר ונוייהן לבר וכו' זמנין דמתהפכין, אלמא כהאי גוונא הוי מתהפכין שנהפך צד הרצועה התחתון למעלה ונראה ע"כ (רש"י), ואם צבועות שחור משני הצדדים היאך יכיר אם נתהפכו. ויש לומר, שיכיר ע"י כניסתם במעברתא עד הקשר שילכו וימשכו ביושר בלי תהפוכות. וגם י"ל כנ"ל שיכיר ע"י שחלק החיצוני חלק, משא"כ בפנים. ע"כ.

ממחטות לחות למים אחרונים

(ב) **ע"ד** מה שכתב אות ב' ממחטות לחות למים אחרונים, אי בעינן כלי. הנה הא ציינתי לספר בירורי חיים (מ"ד עמ' קלד) וכמו"כ לספר גם אני אודך - הרח"ש סגל (מ"א עמ' פ') ושם הארכנו כבר בזה עיי"ש.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן מד

האם עדיף להיות מעשרה ראשונים, או כניסה לביהכ"נ מעוטר בתפילין

בס"ד מוצש"ק יתרו - קבלת התורה

אור ליום כ"א לחודש שבו הואיל משה באר את התורה ה'תש"פ

יוד"ר דבעל החלקת יהושע מביאלא זצ"ל

לכבוד ידידי מכובדי הרה"ג רבי מתתיהו גבאי שליט"א

מח"ס בית מתתיהו - ומועדי הגר"ח

אחר מבוא הברכה והשלום

א) ע"ד מה שהביא בקובץ מה טובו אהליך יעקב (מ"ח עמ' יד), מזקנו הגאון רבי שלום יצחק מזרחי זצ"ל מח"ס דברי שלום י"ב חלקים, ושם (אות ג') היה יוצא מביתו כשהוא עטוף בציצית ומעוטר בתפילין. וצויין למכתבו (של זקנו) בשו"ת ישכיל עבדי (מ"ה סימן ד') האם עדיף להיות מעשרה ראשונים, או כניסה לביהכ"נ מעוטר בתפילין ע"כ, ראה מה שכתבנו בספר בירורי חיים (מ"ד עמ' עט), ובספר גם אני אודך - הרח"ש סגל (מ"א עמ' כג), ובספר לקט הלכות (מ"ג עמ' מסב הערה קד - ועמ' מקעג הערה שכה) באורך בזה.

חזרת הש"ץ מעלתה יותר גדולה מן הלחש, להמקובלים

ב) עוד בקובץ מה טובו אהליך יעקב שם (עמ' עו סוף אות ט') אם הפסיד חזרת הש"ץ היה זקנו זצ"ל מחכה למנין הבא, בכדי לשמוע את חזרת הש"ץ, דלפי דברי הקבלה המעלה של החזרה יותר מתפילת הלחש. ע"כ. ואביא הנה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (מ"ג עמ' מקכז אות קט) ידוע שכל דברי רז"ל אעפ"י שיש בהם סודות נפלאים אין מגלין אותם ומלבישים אותם בדברי הפשט. אבל בימי רבינו האריז"ל ניתנה רשות לגלות, וגילה הסוד של החזרה שמעלתה יותר גדולה מן הלחש, 'ושניהם חובה', כמבואר בשער הכוונות (חומת העמידה דרוש א'), ובפרי עץ חיים (שער חזרת העמידה פ"א ו-פ"ב) עיי"ש, ולכן היה

סימן סד ♦ האם עדיף להיות מעשרה ראשונים, או כניסה לביהכ"נ מעוטר בתפילין. ריא

האריז"ל עוצם עיניו בחזרת הש"ץ, ושומע ומתכוין לדברי הש"ץ וכו' ע"כ (קף)
החיים סימן קכ"ד סק"צ).

האם בעינן להמתין קודם תפילת לחש לעשרה או פגי בששה

ג) **בקוביץ** מה טובו אהליך יעקב שם (עמ' טו אות י') היה מקפיד שיתפללו
תפילת שמו"ע בעשרה ממש, ולא לצרף לעשרה מי שכבר התפלל
וכו' ע"כ, ראה בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' קנג) באורך בזה. (וכמו"כ להלן
עמ' ללה).

מנחה גדולה דוקא

ד) **בערוב** ימיו נהג להקפיד להתפלל מנחה גדולה דוקא, וכשנשאל ציין
לשו"ת הרי"ף (סימן ט"ז) שאפשר לכתחילה להתפלל מנחה גדולה
ע"כ, ראה בשו"ת יחווה דעת חלק ד' שגם ציין לדברי הרי"ף אלו, וכך מסיק.
עיי"ש^א.

תפילת הדרך וברכת הגומל מתל אביב לירושלים

ה) **בקוביץ** מה טובו אהליך יעקב שם (עמ' טז אות כה) לא היה זקנו זצ"ל מברך
ברכת הגומל כשהיה נוסע מתל אביב לירושלים וחוזר באותו היום,
מפני שהיום אין סכנות דרכים, ולא כל הדרכים מוחזקים בחזקת סכנה כמו
שהיה בזמנם. ע"כ.

ראה בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תקנד) שהבאנו מספר מנחת שלמה להגרש"ז
אויערבאך זצ"ל (מניח סימן ס' אות ד') בזה"ל, מתל אביב לירושלים לענ"ד
לגמרי פטור [לומר תפילת הדרך], שהרי צריך להיות מקום של (שתי פרסאות)

א. ומה שציין מע"כ מהגר"ח קניבסקי שליט"א שגם מקפיד להתפלל מנחה גדולה עיי"ש,
זה אינו מילתא חדתא, דהא הגר"א מצדד כן כדחובא בשעה"צ (סימן רל"ב סק"ג), דסבירא
ליה כהני ראשונים דנקטי דלכתחילה אפשר להתפלל משש שעות ומחצה - כדהביא
המשנה ברורה (שם סק"א). והחידוש הוא על זקנו זצ"ל שהיה מבני עדות הספרדים שנהג
כן, הגם דמין הב"י (שם ס"א) נקט דעיקר זמנה מתשע שעות ומחצה ולמעלה.

ריב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

[פרסה ועוד ע' אמה ושיריים²] בלי ישוב, ותודה לה' שמיושב, אולם במקומות שיש ישוב ערבי הואיל וכעת הם אויבים יש לחשובו כמקום לא מיושב וכו'. ובעיקר הדבר מסופקני, דבאותם הכבישים ובאותם הזמנים שכלי רכב מצויים וכ"ש אם יש גם פקוח של משטרה - ניידת, יתכן שטוב לברך בלי הזכרת החתימה, אך זה חידוש. עכ"ל.

הרגיש שלא נתכוין כראוי כשאמר ברוך אתה ה'

(ו) **בקובץ** מה טובו אהליך יעקב שם (עמ' טז אות כט) אם אירע שהתחיל ברכה והרגיש שלא נתכוין כראוי כשאמר ברוך אתה ה', אזי סיים למדני חוקיך ע"כ, שמחתי לראות תנא דמסייע להנהגתי כן.

החלפת כל בגדי החול ל'שבת, אף ציצית ונעליים

(ז) **בקובץ** מה טובו אהליך יעקב שם (עמ' יז אות לח) מקפיד היה זקנו זצ"ל להחליף לכבוד שבת גם הציצית והנעלים ע"כ, ראה מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ס"ז עמ' רמג הערה לו) בזה.

ב. וכמו שכתב בקצות השלחן (בדי השלחן סימן ס"ז אות ד') בזה"ל, ומה שכתבו הפוסקים לברך על דרך פרסה, צריך לומר דהיינו כשיש לו ללכת פרסה לבד הע' אמה, דאם אחרי הע' אמה לא נשאר פרסה אין צריך לברך, ופשוט. עכ"ל. וכ"כ בספר אהלך באמתך (פ"ט סמ"ה), וז"ל ונראה דהך פרסה דחשבינן לה מחוץ לעיבורה של עיר, וכל שאינו הולך פרסה מחוץ לעיבורה של עיר לא יחתום בברוך. ושם בהערה (אות ע"ו) כתב [מדברי המג"א (סימן ק"י סק"ד)] דחזינן ממתניתין נדרים (פ"ז מ"ה) דהנודר מן העיר אסור ליכנס לעיבורה, הרי שעיבור העיר כהעיר. ועיין שו"ע (סימן שצ"ח ס"ה ו'). ועיין כף החיים (סימן תרפ"ח סק"י) לענין מיל סמוך לדרך, דהיינו שמודדין מיל חוץ מן הבתים הסמוכין, וכן לענין כפרים הנראים סגי בנראים לבתים הסמוכים עיי"ש, וה"ה בנדר"ד.

ועיין באשל אברהם - בוטשאטש (סימן ק"י ד"ה עטו"ז סק"ז) שכתב, ואולי כשאין פרסה מחוץ לעיבור העיר רק ע"י הצטרפות עיבור העיר ילך פרסה, אולי מודה המג"א ז"ל שאומר תחילת לכתו היטב עכ"ל, משמע דפשיטא ליה דעיבורה של העיר מצטרפת לדרך פרסה, רק מספקא ליה אם המג"א (שם סק"ד) מודה דבכי האי גוונא יאמרנה בתחילת לכתו כדי שיוכל לחתום בברוך וכו'. ע"כ (אהלך באמתך).

סימן סד ♦ האם עדיף להיות מעשרה ראשונים, או כניסה לביהכ"נ מעוטר בתפילין. ריג

הקפיד לברך לחם משנה על פיתות, כיוון דהחלות חסרות במקצת

(ח) **בקוביץ** מה טובו אהליך יעקב שם (עמ' יז אות מ) הקפיד זקנו זצ"ל לבצוע ולברך לחם משנה על פיתות, כיוון דהחלות חסרות במקצת ובעינן שיחא שלם ע"כ. והביא מספרו מועדי הגר"ח (ח"צ משנה שמו) שהגר"ח קניבסקי שליט"א השיב על זה, לא שמענו ע"כ. ראה בלקט הלכות (ח"א עמ' רו אות ק"ט) שהבאנו מערוך השלחן (סימן רע"ד ס"ה) דס"ל דאף אם חסר מעט לא מקרי שלם. עיי"ש.

הזכרת מעין המאורע - רצה אחר סעודה ג' כשסיים במוצ"ש

(ט) **בקוביץ** מה טובו אהליך יעקב שם (עמ' יז אות מז) סעודה שלישית סיים זקנו זצ"ל קודם השקיעה לחוש לסוכרים שאם סיים במוצ"ש אין מזכיר רצה, כדהובא בב"י (סימן קפ"ח). ע"כ. ראה בספר בירורי חיים (ח"א עמ' נ) בירור נרחב בשיטות הראשונים האם אזלינן בתר השתא או בתר מעיקרא. ושיטת הפוסקים בזה להילכתא. עיי"ש.

לברך ספירת העומר קודם הקהל

(י) **בקוביץ** מה טובו אהליך יעקב שם (עמ' יח אות מו) כשכיבדוהו בבית הכנסת לברך ספירת העומר קודם ברכת הקהל היה משתמט, בכדי שיוכל לספור עם הציבור יחד וכו' ע"כ. ראה מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"א עמ' קמז - ח"ב עמ' תמו) "ויש לברכה במנין משום ברוב עם", כדאיתא בשל"ה הק' (מסכת פסחים פרק נר מצוה ד"ה וכתב), והובא בחק יעקב (סימן תפ"ט סקט"ז) ובבה"ט (שם סק"כ), וכן כתב בילקוט מעם לועז (ויקרא עמ' רעח) דאיכא מעלת ברוב עם בספירת העומר.

וראה מה שהבאנו בספר בירורי חיים (ח"א עמ' קנט) משו"ת המבי"ט (סימן ק"פ), וענין "ברכת ספירת העומר" שנהגו ברוב המקומות לברך כל הקהל ביחד ואח"כ ש"ץ, ובמקומות מועטים הש"ץ קודם ואח"כ כל הקהל יחד כמו שנוהגים האשכנזים בברכת הנטילה [בהלל], נראה לי כי הטעם הוא מפני שצריכין כולם לכוין ספירת הימים שלא יטעו בה ויהיה הברכה לבטלה, ואם היו צריכים לכוין

לצאת ידי חובה בשמיעה ולענות אמן היה קרוב לטעות, ולכך נהגו לברך כל אחד ולספור מיד ובזה לא יטעה כיון שאינו נותן דעתו למה שאומר חברו אלא למה שאומר הוא.

ויעוין בבירורי חיים שם (הערה ו') שמעתי שבקרלין נוהגין כעין זה, שהקהל מברכים וסופרים יחד עם הש"ץ. ונראה דטעמם משום הא דכתב בשו"ע הרב (סימן תפ"ט סי"ג), וי"א שמצות שמדברי סופרים לדברי הכל אין צריכות כונה כמו שנתבאר בסימן תע"ח, ואפילו לא סיפר [ספירת העומר] עמהם כלל, אלא ששמע הספירה מן אחד ומן הציבור שספרו ולא נתכוין כלל להוציאו וגם הוא לא נתכוין לצאת בשמיעה זו, "אלא שמע לפי תומו לא יברך" כשיספור בלילה, שהשומע כעונה, "ואפילו אם היה מחשב אין אני מתכוין לצאת בספירה זו, אין זה כלום להאומרים שמצות אין צריכות כונה כלל, אלא אם כן מחשב אני מתכוין שלא לצאת בה". עכ"ל. ונראה לומר דלכך נהגו הם לברך יחד עם הש"ץ, משום דבדרכנן בעינן כוונה הפכית. ועיין עוד מה שכתבנו לגבי כוונה הפכית במכתבי להגרא"צ הכהן (ציורי חיים שם עמ' רנו אות ג'). ואולי זה היה גם טעם של זקנו זצ"ל.

לשם יחוד קודם ספירת העומר, האם אית ביה משום בל תוסיף

(יא) **בקובץ** מה טובו אהליך יעקב שם (עמ' יח אות מח) עורר במנהג לשם יחוד בספירת העומר שיש לחוש לבל תוסיף, כשאומר לקיים מצות עשה שכתוב בתורה. ע"כ. ראה בשו"ת דברי יציב (או"ח ח"ג סימן ריד אות ד') שכתב בזה"ל, וזה לי ימים רבים שמנהגי לדלג על תיבות הללו, ולומר 'לקיים מצות ספירת העומר וכתוב בתורה [ולא כמו שכתוב בתורה] וכו', כיון שלדעת רוב הפוסקים ספירת העומר בזמן הזה מדרכנן [ראה מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' תרפג) בזה]. ושמחתי שמצאתי כעת בארחות חיים החדש (סימן תפ"ט) שהביא כן בשם ספר מאורי אור [(חלק עוד למועד דף לג, א) ציינתי את המ"מ לספר מאורי אור עפ"י הצילום שיש באמתחתני] עיי"ש. וביותר יש לחוש בזה לפי שיטת הרמב"ם (ממריס סוף פ"ג) שבכלל בל תוסיף שלא לומר על תקנת חכמים שהיא דבר תורה שהאריכו בזה הרבה, וא"כ חשש איסור בל תוסיף יש

סימן סד ♦ האם עדיף להיות מעשרה ראשונים, או כניסה לביהכ"נ מעוטר בתפילין . רטו

בדבר^ג. עיי"ש. וע"ע בשו"ת דברי משה להגאון רבי משה הלברשטאם זצ"ל (סימן כ"ט)^ה.

ובעיקר אמירת לשם יחוד, ראה מה שכתבנו באורך בספר בירורי חיים (מ"ד עמ' חיח - חכא הערה ז') מפלוגתת הנודע ביהודה (קמא יו"ד סימן ז"ג), וספר שער התפילה לבעל באר מים חיים (נמשונה שנסוף הספר). ועיין שם מה שהבאנו משו"ת להורות נתן למו"ר זצ"ל בהקדמה לחלק י' (ענף ד' עמ' ס'), מה שאמר באריכות בזה בהיותו בפראג בביהכ"נ אלט-נייא לכבוד יומא דהילולא דהנוב"י. ובספר להורות נתן - מועדים (מ"ז עמ' תנ-תנה) הוסיף עוד על האמור בשו"ת שלו הנ"ל. ויישב קושיית שער התפילה הנ"ל על הנוב"י.

שלא לצאת מהסוכה כל שבעת הימים

(יב) **בקובץ** מה טובו אהליך יעקב שם (עמ' יט אות נט) בסוכות היה מקפיד זקנו זצ"ל שלא לצאת מהסוכה כל שבעת הימים, כי אם לבית הכנסת ע"כ. ראה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (מ"ז עמ' ריז הערה עד).

ומה שציין שם מהגר"ח קניבסקי שליט"א שמקפיד שלא לצאת. ראה מה שכתבנו בדבר הנהגתו של הגר"ח שליט"א דהיכא דאית ליה מנין בסוכה, טפי עדיפא שיתפלל עמהם בסוכה (סס עמ' ריא הערה עג), ולעיל (עמ' קכד).

פורים בלי תלמוד תורה הוי כדבר והיפוכו

(יג) **בקובץ** מה טובו אהליך יעקב שם (עמ' יט אות סג) בפורים אין לעשות ביטול תורה, ליהודים היתה אורה זו תורה. ע"כ. ראה מה שכתבנו בספר

ג. וראה עוד בדברי יציב שכתב כמה יישובים להנוסח הנדפס בסידורים, א[א] אולי יש לומר בנוסח הנדפס לחוש לדעת הני רבוותא שחיובה דבר תורה, דאם יכוין רק לצאת מצוה דרבנן, י"ל דהוא חסרון בכוונה. ב[ב] בעיקר הנוסח אפשר, דמצות עשה היינו מדרבנן, ומה שכתוב 'כמו שכתוב בתורה' רצונו לומר כמו שכתוב בתורה עיקר המצוה בזמן שבית המקדש קיים, ועכשיו זכר לכך, והוי יש לו עיקר מן התורה ע"כ.

ד. שוב ראיתי שמע"כ כבר הביא את המ"מ אלו בספרו מועדי הגר"ח (ח"א בנדמ"ח תשובה קנ) כמו שציין בקובץ שם.

לקט הלכות (ס"ג עמ' קפט הערה קפו), וכיון שמתקרב ימי הפורים, דאנן כבר בתוך שלושים יום קודם החג, אביא הנה בשלימות את הדברים.

א [עיין מ"ש אדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל (דברי מורה גליון מרכ"ו), ...וברמ"א (סימן מל"ה ס"ג) הביא ממהרי"ל דאין צריך להשתכר כ"כ, אלא שישתה יותר מלימודו וישן ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי, ונ"ל לומר דהוא הדין כאשר משקיע האדם כל הגיוניו בתורת ה' תמימה עד שאינו יודע מאומה מהנעשה סביבו, ונדמה לו שעומד לפני הקב"ה ומקבל את התורה, שחלילה לומר שבזה אינו יוצא ג"כ ידי חובתו, דלא גרע משינה, והלא זהו עיקר פורים לקבל עול תורה ולשמח עצמינו בפקודי ה' ישרים משמחי לב.

ואמרינן בגמ' מגילה (ז, ז) אמר רבא סעודת פורים שאכלה כלילה לא יצא ידי חובתו, מ"ט ימי משתה ושמחה כתיב (אסתר ט, כג), רב אשי הוה יתיב קמיה דאמימר [לגירסת השאלות] נגה ולא אתו רבנן, אמר ליה מאי טעמא לא אתו רבנן דלמא טרידי בסעודת פורים, א"ל ולא הוה אפשר למיכלה באורתא, א"ל לא שמיע ליה למר הא דאמר רבא וכו', הרי שהיה פשוט בעיניו שביום הפורים ג"כ היו צריכים הרבנן ללמוד תורה, [דאי ס"ל דאין יום הפורים זמן ועת ללמוד תורה, אזי לא הוי תמה דהוי להו למיכל באורתא], "כי לחוג את יום הפורים בלי ללמוד תורה הוא כדבר והיפוכו", כי כל עצם הפורים הוא קיימו וקיבלו, קיימו מה שקיבלו כבר את התורה שבעל פה, ואדרבה בפורים הוא זמן של קבלת עול תורה שאומרים ישראל נעשה ונשמע. ע"כ.

ב [וראה עוד מה שכתב בשיעור חורש"י (פר' ויקרא משמ"א) דלכן כתב הרמ"א (סימן מל"ה ס"ג) טוב לעסוק בתורה קודם שיתחיל הסעודה בפורים ע"כ, כדי להראות כי כל מה שזכו בו"י לישועה בימי מרדכי, היה רק בזכות שעסקו בתורה"ק ולא נתבטלו הימנה אפילו בשעת צרתם, כי זכו שלימוד תורתם בקע רקיעים וקרע את גזר דינם. ע"כ.

ה. ושמעתי להקשות מהו פשרו של גדר זה בין ארור המן לברוך מרדכי. ובמגילת סתרים על מגילת אסתר מרבינו יעקב מליסא זצ"ל בעל נתיבות המשפט והחות דעת, בגמ' (שבת פח, א) הדר קיבלוה בימי אחשוורוש, וברש"י (ד"ה בימי) מאהבת הנס שנעשה להם. הרי לן לכאורה דבזכותו של המן קיבלנו את התורה מרצון, אלא י"ל דכוונת הדברים דישתה וישתכר, ולא יבחין בין ארור המן שעל ידו קיבלוה מרצון, לברוך מרדכי. ודפח"ח.

סימן סד ♦ האם עדיף להיות מעשרה ראשונים, או כניסה לביהכ"נ מעוטר בתפילין . ריז

ג] כתיב (שמות יט, ו) אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, וברש"י 'לא פחות ולא יותר'. ותמה הרה"ק רבי שלום מבעלזא זיע"א, מה כוונת רש"י לומר בזה, הרי פשיטא וברירא דהדברים שאמר לא פחות ולא יותר הם, ותירץ 'לא פחות' היינו מי שאינו לומד תורה הרי הוא פחות שבפחותים. 'ולא יותר' היינו מי שלומד תורה אין למעלה הימנו. ע"כ.

נותן התורה יהא בעזרו שיפוצו מעיינותיו חוצה, ותזכה לראות פרי בעמלך ולעשות עוד פרחים ציצים ושקדים לתורתנו הק', מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, מנוחת הנפש והרחבת הדעת כל הימים.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

עניני אורח חיים

סימן פה

אין להסתייע ע"י אחר שיביא לו את בגדי הבוקר

בס"ד יומא תנינא למעשה בראשית לסדר תולדות
כ"ז מרחשון ה'תש"פ

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ולעומד בראש מפעל
הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי ורב חביבי יקירי ומכובדי הרה"ג
רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף
החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
אחר מבוא הברכה והשלום

ראה ראיתי את הקובץ מה טובו אהליך יעקב' חלק ד', קובץ מלא וגדוש,
מלא מזן אל זן, אשרי עין ראתה.

מה שהובא שם (עמ' מא) ממרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א ע"ד דיש
ליקח את הבגדים בעצמו.

א) הנה בגמ' (נרכות נא, א) אמר רבי ישמעאל בן אלישע שלושה דברים סח לי
סוריאלי שר הפנים, אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש. ואל
תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו וכו'. וברש"י (ד"ה אל מיטול) אלא אתה בעצמך
טלהו ממקום שהוא שם ותלבשנו. והובא להילכתא במג"א (סימן ד' סק"א)
ובמשנה ברורה (סס סק"צ). וראה בשו"ת דברי יציב (או"ח מ"א סימן ז') מה שכתב
בזה. ושם בסוף התשובה (או"ח ז' ד"ה אמנס) כתב בזה"ל, ועובדא ידענא אצל כ"ק
אא"ז [בעל הדברי חיים] מצאנו זיע"א שהקפיד מאוד ליטול גם הבגד העליון
בעצמו ולא מהשמש אף שנטל ידיו. ע"כ.

ובשעור חורש"י (פר' נחוקמי ה'משל"ו) האריך בעובדא שהיה אצל זקנו, פעם
תלה אחד מאנשי ביתו את הבעקטשע של זקה"ק על יתד שהיה תקוע

סימן סה ♦ אין להסתייע ע"י אחר שיביא לו את בגדי הבוקר _____ ריט

בגובה הכותל, כנראה שהלה לא רצה שיהא הבעקישא מתגלגל במקום התורפה ויתקלקל, וארון מיוחד לבגדים לא היה לו לזקה"ק על כן תלאו שם. ויהי כאשר קם זקה"ק משנתו ומשום מה רצה ללבוש את הבעקישא הזה דוקא, אבל מחמת שהיה תלוי במקום גבוה לא היה יכול ליטלנו משם, וקרא אליו את משמשו ר' רפאל [מח"ס דרכי חיים] וצוה לו להביא שלחן וכסא ולהניחו אצל הכותל, וזקה"ק עלה על הכיסא ומשם עלה על השלחן, וניסה לקחת את הבעקישא מעל היתד ולא יכל. המשמש ר' רפאל שנכח שם נענה ואמר, רבי, אני אקחנו, אבל זקה"ק לא הניחו בשום אופן.

מכיון שלא הצליח ליטלנו אמר לר' רפאל שישים את הכסא על השלחן, ועלה על השלחן ומשם על הכסא, וניסה משם לקחת את הבעקישא, אבל זקה"ק זיע"א כבר עמד אז בערוב ימיו, וכוחותיו אזלוהו כבר, ועל כן גם בכך לא הצליח ליטלנו, אמר ר' רפאל, רבי, אני אקחנו, ושוב גער בו זקה"ק ואמר מה אתה סח, ולא הסכים בשום אופן שהמשמש יקחנו, עד שלבסוף עלה ר' רפאל על הכיסא שעמד על השולחן, והוא שהיה גיבור עצום – כידוע למי שהכירו, וגם קראו לו 'דער הויכער ר' רפאל', הגביה את זקה"ק אל על, ואז עלה בידו להסיר את הבעקישא מעל היתד. עובדא זו שמעתי מפי ר' רפאל, והוא גם הדפיסו [הובא בספר דרכי חיים החדש (מ"ז עמ' כח אות ו').] וכן בח"א (עמ' מד אות ה')^[*].

ובספר הליכות חיים – סדר היום (עמ' כז-כט) הובא עוד מרעוא דרעוין (פר' נהעלומן ה'תש"מ) בזה, ...וכשרוחץ צריך לדעת איזה אבר צריכים להקדים. וכן איזה מלבוש יש ללבוש קודם לשני, העליון או התחתון. והכל היא תורה שלימה, ולדאבונינו הרבה עמי הארצות אינם יודעים שגם זו היא תורה, ושצריכים ליטול את הבגד קודם בשני ידיו, ואח"כ יקדים לימין וכו'.

יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. ושם הובא שהטעם דאין ליטול הבגדים ע"י אחר אלא צריך ליטול הבגדים בעצמו, שהוא מחמת גאות. ושכן משמע מפירש"י הנ"ל אתה בעצמך טלהו ממקום שהוא שם ותלבשנו. והרה"ק מנאסויד זצ"ל אמר אלמלא לא היה אצל הדברי חיים אלא בכדי לשמוע פשט הזה בגמ' דיו. עיי"ש.

סימן פו

שלא לדבר או להתעסק קודם אשר יצר

יומא קמא למעשה בראשית לסדר פנחס
י"ג לחודש הרביעי ה'תש"פ

ישפות ה' משמי מעונים, אומץ כח ורב אונים, על ראש האי חכם
וסופר מהיר, ונרו יאיר כאור הבהיר
לכבוד הרה"ג ר' משה חליוה שליט"א מח"ס ענפי משה וש"א"ס
אחר מבוא הברכה והשלום

בתשואות חן קיבלתי את הספר 'גם אני אודך - הגר"מ חליוה' חכ"א-כ"ב,
היו"ל ע"י ידידינו ומכובדינו הגדול שמו הטוב הולך לפניו הרה"ג
ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, וברכתי עליו ברכת הנהנין, כל הרואה אומר
ברקאי, המאיר לארץ ולדרים עליה. ולאות כי עיינתי בדבריו הנחמדים, אבוא
נא באיזה גרגיר.

(א) **שם** עמ' ב' הביא מהגאון המקובל רבי שריה דבלצקי זצ"ל שלא ידבר או
יתעסק בשום דבר עד שיברך אשר יצר, כיון דשכיח שיפרח מזכרונו
שצריך לברך. ע"כ.

וראה בפסקי תשובות (סימן ד' הערה קעג) שהביא כן מספר שלחן הטהור לבעל
השומרי אמונים (מאמר הנניעות פ"ג) שכתב, 'טוב לנהוג שלא לדבר קודם
נטילה, כמו שהזהירו שלא לדבר קודם נטילת ידים שחרית' - כמובא במג"א
בשם היכל הקודש. ע"כ.

מה שהביא מהמג"א בשם היכל הקודש, ראה בסימן ז' סק"א שכתב דהיוצא
מבית הכסא צריך ליטול ידיו ג"פ כדין הנוטל ידים לרוח רעה דשחרית
[עיי' בירורי חיים (ח"צ עמ' שכה לוק"ג)]. ומ"מ לא הוזכר שם כלל מהא דאין
לדבר קודם הנטילה.

(ב) **שם** עמ' ג' ע"ד לימוד אותיות אלפא ביתא בתשעה באב. ראה מה שכתבנו
בספר 'גם אני אודך - הרח"ש סגל' (ח"א עמ' קפא) בזה.

סימן סו ♦ שלא לדבר או להתעסק קודם אשר יצר _____ רכא

ג) **שם** עמ' ד' כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין. ראה מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ס"ה עמ' קיט) בזה.

ד) **שם** עמ' ז' הסתכלות ברבו בעת שאוכל. דהביא מהסבא קדישא רבי שלמה אליעזר אלפאנדרי זצ"ל, דפעם אחת נשא ונתן בדברי תורה עם ידידו תלמיד חכם, ולכשהיה נצרך לאכול אמר לו הנה כתיב (שמות כג, כה) ועבדתם את ה' אלוהיכם וברך את לחמך ואת מימך, דעבודת ה' צריכה להיות בצוותא [דכתיב 'ועבדתם' 'אלוהיכם' בלשון רבים], משא"כ אכילה בלחודיה [דכתיב 'לחמך' 'מימך' בלשון יחיד] ע"כ.

ובן ידוע על הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלא היה אוכל כשהיו אנשים מסביבו, דקיי"ל דאין מסתכלין בפני האוכל שלא לביישו [וע"ע לקמן (עמ' תנו הערה ו') בזה], לבר משמחת תורה. כדהבאנו בספר לקט הלכות (ס"ז עמ' טו אות רעט) מכתבי הגרי"ש אלישיב (עמ' לו), הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל היה אומר שבג' דברים נהגו להקל בשמחת תורה משום כבוד התורה. א' עריכת קידוש בביהכ"נ. ואכן בביהכ"נ של הגרי"ש אלישיב זצ"ל הקפידו מלאכול בו כל השנה, אך בשמחת תורה נהג הוא בעצמו לאכול את העוגה בביהכ"נ. ב' לאחר את תפילת מוסף אף לאחר שבע שעות, מפני כבוד התורה. ג' הדבר השלישי נשמט מזכרוני. [ואולי ריקוד וטיפוח, וכמו שהובא במ"ב (סימן של"ט סק"ט). אלא דזה כבר הפוסקים התיירו].

נותן התורה יהא בעזרו שיפוצו מעיינותיו חוצה, ותזכה לראות פרי בעמלך ולעשות עוד פרחים ציצים ושקדים לתורתנו הק', מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, מנוחת הנפש והרחבת הדעת כל הימים.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן פז

אמירת מקרא בלילה עדיף מביטול תורה

לכבוד הרה"ג רבי אלחנן פרינץ שליט"א

בספרו שו"ת אבני דרך (מט"ו עמ' כג הערה ג') [שנתקבל מהרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א] הובא מספר אשכבתיה דרבי (א, קכז) ששאלו את בעל הקהלות יעקב זצ"ל, מדוע הוא קורא תהלים בלילה, והשיב דזה עדיף מביטול תורה ע"כ.

מקרא בלילה

(א) **אביא** מה שכתבנו בזה בשו"ת בירורי חיים (מ"ה עמ' תמא-ב), וברוך שכוונתי*. הנה מקור הדבר דאין ראוי לקרא מקרא בלילה, מצינו בשער המצוות (פר' ואממן), לפי שהמקרא הוא בעשייה והלילה עצמה בחינת עשייה והכל הוא דינין ואין ראוי לעורר הדינין ע"כ, והובא בבאר היטב (סימן קל"ח סק"ב). וכ"ה במשנת חסידים (שער השכינה פ"א) מה שהזהיר האריז"ל על קריאת מקרא בלילה, כיון שמקרא בלי פירוש הוא מקום תגבורת הדינים, אין ראוי לעוררם בזמן שליטתם שהוא לילה. ע"כ. [וע"ע בשו"ת בירורי חיים ח"ז (עמ' תקכ"ה הערה ט' אוק"צ) דיש שחילקו בזה בין קודם חצות לאחר חצות].

לילי שישי ושבת ויוה"כ שרינן לקרוא מקרא בלילה

וראה בספר נגיד ומצוה (עמ' עז ד"ה יוס' ו' נשנת) שכתב בשם האריז"ל, דבליל שישי יכול לקרות מקרא לפי שהוא מכין לשבת והרחמים מתגברים, וז"ל ואם ירצה לקרותה בליל שישי מפני שאז יש רשות לקרות מקרא מפני שהוא מכין לשבת, משא"כ בשאר הלילות שאין לקרות מקרא, בלילה הזאת רשות בידו. – ושם עוד (ד"ה ליל ו') ליל שישי יש קצת מציאות שיוכל לקרא מקרא, כי מכין לשבת והרחמים מתעוררים, משא"כ בשאר הלילות לפי שהוא סוד העשיה, וגם הלילה זמן שליטת העשיה ואין לעורר הדינים וכו' ע"כ, ובארצות החיים (סימן א' המאיר לארץ סקל"ו) הביא עוד מדבריו דכ"ש בליל שבת*.

א. הובא להלן (אות ג').

ב. וראה עוד בלוח דבר בעתו (שנת תשס"ד עמ' מ') מה שכתב הגאון רבי חיים יעקב סופר

סימן סז ♦ אמירת מקרא בלילה עדיף מביטול תורה _____ רכג

וכתב אהא, די"ל ב' ימים מקרא יהיה ליל (ה') [ז'] וליל ו', וכן בליל יוה"כ שבת שבתון מלא רצון ה' ע"כ.

לבעלי הנגלה אינו אלא ענין דלכתחילה

(ב) **אולם** בשער הציון (סימן ק"ס סק"א) כתב, דאף להמחמירין לית בזה איסורא אלא שלכתחילה יותר טוב ללמוד מקרא ביום, ונובע דבר זה ממדרש [תנחומא (פר' כי משא)] שהיה הקב"ה לומד עם משה מקרא ביום ומשנה בלילה ע"כ, וכן הובא בפרקי דר"א (פמ"ו). ועיין בארצות החיים הנ"ל דבזה יובן מה שכתוב בתנא דבי אליהו רבה (פ"ג) יום ליום יביע אומר זה תנ"ך, ולילה ללילה יחזה דעת זה משניות ע"כ.¹

שליט"א, ע"ד מנהג הספרדים לומר ברכי נפשי בליל שבת שחל בו ר"ח, דכן הוא מנהג בגדאד לקרוא מקרא בלילה בשבת ויו"ט, ככתוב בספר יין הטוב (סימן נ"ד) - והמליצו ע"ז 'חדש ושבת קרא מקרא' (ישעיה א, יג). עיי"ש. ועיין בבן איש חי (פר' פקודי ס"ז) דליל ר"ח [שחל בחול] דינו כשאר הלילות, ואין לקרות מקרא בלילה. ע"כ.

ג. וראה באור החיים הק' (פר האזינו לב, ב) על הפסוק יערף כמטר לקחי תזל כטל וגו', שכתב בזה"ל, עוד ירצה ע"ד אומרם אנשי אמת (האריז"ל), כי מצות עסק תורה שבכתב אינה אלא ביום ולא בלילה, וכן אמרו בברייתא (מדרש תהלים יט), שמשנה [רבינו ע"ה] באותן ארבעים יום שהיה אצל ה' היה מכיר בין היום ללילה, מהלימוד שהיה ה' מלמדו, כשהיה מלמדו משנה היה יודע שהוא לילה, ויש טעם בדבר שאין לימוד מקרא בלילה. [ועיין בשו"ת אבני צדק (יו"ד) לאדמו"ר רבי יקותיאל יהודה טייטלבוים מסיגעט זצ"ל שכתב, להטעים הדבר עפ"י דברי חז"ל, דידוע מהאריז"ל דתורה שבכתב הוא דין, ותורה שבע"פ הוא חסד, כדמצינו בגמ' (מכות כב, ב) תורה אמרה (דברים כה, ג) ארבעים יכנו, ואתי רבנן ובצרי חדא עיי"ש, לכך בלילה שהוא זמן שליטת הדינים [עיין פ"ח (שער ט"ו פ"ב)], קורים משנה שהוא חסד כדי להמתיק הדינים ע"כ. הובא בליקוטי מהרי"ח (ח"א סדר קביעת עיתים לתורה - אחר תפילת ערבית. דף קמג, ב)].

ולזה כינה 'תורה שבכתב' ל'מטר' שאינו תמיד אלא בימות הגשמים, אבל לא בימות החמה וכו', כמו"כ המקרא הוא דוקא בזמנו המוגבל לו יום ולא לילה. ודימה 'תורה שבע"פ' ל'טל', כמו שהטל לא מפסיק קיץ וחורף יומם ולילה, כמו"כ תורה שבע"פ אין לך זמן שאינו זמנה וכו' ע"כ (אוה"ח). וע"ע בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' רצד בהערה). [וראה עוד בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' שכה הערה ח') מעלת לימוד ויגיעת התורה בלילה].

רכד _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ג) **ולאור** זה דאינו איסור, ולא הוי אלא דלכתחילה יותר טוב ביום, אמרתי מאז דפשוט יותר מביעתא בכותחא, דבאם פעמים רואה אדם שאין לו חשקות התורה ללמוד בעיון, וכל מה שיכול ללמוד אינו אלא קריאת שמו"ת, אזי פשוט שלא ימנע עצמו מזה, דלבטל הזמן להבל ולריק גריעי עשרת מונים מהך לכתחילה דקריאת מקרא ביום.

במקום שבעלי הקבלה חולקים עם בעלי הפוסקים, הלך אחר הפוסקים

ואף דלהאמור עפ"י הקבלה אין לומר כלל בלילה (לבר מלילי שישי ושבת ויו"ה כ), ולדידהו דבעלי הנגלה לא הוי רק דינא דלכתחילה כהנ"ל, כבר הארכנו בספר בירורי חיים (ח"צ עמ' פט-ס) דבמקום שבעלי הקבלה חולקים עם בעלי הפוסקים הלך אחר הפוסקים^ד, כמבואר בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סימן אלף פ"ג), וכנסת הגדולה (יו"ד סוף ח"ד כללי הפוסקים ס"א) שהובא במשנה ברורה (סימן כ"ה סקמ"ג), ובפרט במקום דאיכא חשש ביטול תורה.

ד. ואגב גררא, איכא למימר עפ"י הכרעתם דבר נוסף. הנה מצינו במג"א (סימן ח' סקי"ג) שהביא מכתבי האריז"ל (פרי עץ חיים שער הציצית פ"א) דטלית קטן בעי למהוי דוקא תחת בגדיו ע"כ, והובא במ"ב (שם סק"ה). ומצינו בשער הכוונות (דרושי תפילת השחר דרוש ג') שהאריך בזה, דהאריז"ל הקפיד ע"ז מאוד ללבוש דוקא תחת מלבושיו, כי כן הוא הנכון עפ"י סדר השתלשלות השפעת המצוה, טלית גדול על מלבושיו, שהוא כנגד תיקון החיצוניות, וטלית קטן תחת מלבושיו שהוא כנגד הפנימיות עיי"ש.

ומזה רבות בשנים נפלאות, היאך הוא דאצל מקהלות חסידים לא נהגו כן. ואולי איכא למימר בישוב הדבר, דהנה מצינו בתוס' (נדה סא, ב ד"ה אבל) שכתבו דציצית אם אין בו הנאת לבישה אין חייבין, ומשו"ה מוכרי ציצית יכולים ללבוש בגד של ד' כנפות אף בלא ציצית, כיון דלית להו הנאת לבישה עיי"ש, והובא להילכתא במג"א (סימן י"ט סק"ב) ובמשנה ברורה (שם סק"ה).

וראה בספר דעת נוטה להגר"ח קניבסקי שליט"א (ח"ב סימן רס"ב) שכתב, דגם לבישת הטלית קטן על בגדיו אית ליה הנאה בזה דהוי ליה בגד של כבוד. והיינו כשהבגד עשוי מבד צמר נאה. אבל כשעשוי מבד צמר פשוט לא שייך זה. והחזו"א לא לבש טלית קטן של צמר, כיון דמה שהיה מצוי אז טלית קטן של צמר לא היה בגד של כבוד. ושם (הערה 314) דהלובש הטלית קטן תחת בגדיו, ומוציא הציציות לחוץ ומתכבד בהן, לא סגי בהכי למהוי בגד של כבוד, דבעינן שתהיה ההנאה מן הבגד ולא מן הציציות ע"כ.

סימן סז ♦ אמירת מקרא בלילה עדיף מביטול תורה _____ רכה

ואחר זמן זמנים ראיתי אסמכתא לדברינו מדברי הברכי יוסף (סימן קל"ט אות ז'), דאחר שהביא מדברי גורי האריז"ל שלא ילמד מקרא בלילה, כתב – איברא שלא למדנו אלא ד'מקרא' הוא מידת יום, אמנם י"ל דכי היכא דקרינן 'משנה ותלמוד' ביום, ה"נ שפיר דמי לקרוא 'מקרא' בלילה. ואין מופת חותך. ובפסוק (איכה ג, יט) קומי רוני בלילה תרגם המתרגם, עסוקי משנה בלילה [והיינו דזמן משנה בלילה]. ע"כ. ותו, בספר בן איש חי (פר' פקודי ס"ו) הביא מהרחיד"א בהשמטות לפתח עינים שכתב, דעם הארץ שאינו יודע לקרות אלא רק תורה שבכתב, שרי לקרות בלילה ע"כ, ורק שלא יבטל זמנו להבל. וכל דברים אלו שוים המה להנהגת בעל הקהלות יעקב הנ"ל שהביא מע"כ, דקרא תהלים בלילה, והשיב דזה עדיף מביטול תורה.

יזכרו הבורא יתברך עוד להגדיל תורה ולהאדירה, ויפוצו מעיינותיכם חוצה.

בברכה מרובה

שבת שלום ומבורך

חיים שלום הלוי סגל

ועפ"י זה נימא אנן דהא דנהגינא ללבוש הטלית קטן 'על הבגדים', ולא כהאריז"ל, כיון דעפ"י בעלי ההלכה בעינן להתכבד בבגד של הציצית, ולזה לא סגי ללבוש תחת בגדיו. וכאמור הוכרע דהילכתא כבעלי ההלכה.

(וע"ע בפסקי תשובות (סימן ח' אות כב) שיש שכתבו דעפ"י האריז"ל אין ללבוש תחת הבגדים, אלא על החולצה, תחת מעיל העליון. ושכן נהג האריז"ל עיי"ש).

סימן פח

לישב כנגד ארון הקודש

בקובץ פסקי בושם היו"ל ע"י מכון 'גם אני אודך' (עמ' רי אות ט') נשאל הגאון רבי מאיר ברנדסדורפר זצ"ל, האם מותר לישב כשאחוריו כלפי ארון הקודש. והשיב שנידון זה אינו ברור בפוסקים להתירא. ובהערה ח' ציין דהיה מזהיר ומעורר על כך, ובעת עריכת אירועים או שמחות היה עומד על המשמר בעוז ובתעצומות לבל יקילו בהלכה זו, ושלא יסדרו את שולחן המזרח ליד ארון הקודש באופן שישבו הרבנים או חלק מן הקהל כשאחוריהם כלפי ארון הקודש. אמנם ראוי לציין, שהרבה פעמים כשהיה מוזמן לפאר שמחות או אירועים בבתי מדרש, והיו מושבים אותו במרכז השולחן המזרח שהוא בדרך כלל מול ארון הקודש, לא נמנע מלישב שם אף שאחוריו היה כלפי ארון הקודש, ואולי סמך על כך שבדרך כלל עומדים מאחוריו אנשים המפסיקים בינו לבין ארון הקודש. ע"כ.

ובאמת הדברים ברורים בהלכה, דהנה הט"ז (יו"ד סימן רפ"ג) כתב להתיר לרבנים לדרוש אצל ארון הקודש, אף שאחוריהם להיכל, משום דהס"ת ברשות אחרת. ע"כ. ובשער הציון (סימן קג סק"ג) העלה דתלוי הדבר בשני תנאים להתיר א] ארון הקודש הוי רשות בפני עצמו. ב] לשעה ודרך ארעי, ולא בישיבה ובקביעות. ע"כ. ולפי"ז אתי שפיר דבאירועים היו מושבים אותו במרכז השולחן המזרח שהוא בדרך כלל מול ארון הקודש, לא נמנע מלישב שם אף שאחוריו היה כלפי ארון הקודש, כיון דהיה אך דרך ארעי ולא בקביעות. ולבר מהכי, אפשר דגם דרש, וכדברי הט"ז. וראה עוד בשו"ת מנחת שלמה (מ"ג סימן נ"ז אות יט).

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן סט

הידור מצוה או מסורת

בקובין פסקי בושם (עמ' שלם אומ כה) בימי זקנותו בא אליו [אל הגאון רבי מאיר ברנסדורפר זצ"ל] בעל בית חרושת ליצור תפילין, וסיפר לו שהמציא שיטה מסויימת לעיבוד הבתים באופן שאפשר להרויח כמה וכמה הידורים, וביקשו שיבוא לבדוק את הדבר וליתן לו הכשר והמלצה. רבינו הגיע למפעל, ולאחר בדיקה לעומק התרשם לטובה מההידורים והתיקונים שמצאו חן בעיניו, וללא היסוס הזמין לעצמו זוג תפילין, והחליף את תפיליו ביותר מהודרות.

ושם (הערה יט), כי אצל רבינו לא היה קיים השיקול 'מכיון שעד עכשיו נהגנו כך, נמשיך כך לנהוג', אלא אדרבה מיד שנתחדש לנו דרך להדר יותר, עלינו לשוש על המציאה כמוצא שלל רב, וכן החליף את תפיליו שכבר הלך בהם עשרות שנים, שכמובן גם אלו היו בתכלית ושיא ההידור ע"כ.

ומפליאים הדברים דהא לעיל (שם עמ' לז אומ כה) לענין רצועות, לא היתה דעתו נוחה מאלו שהתחילו להנהיג להשחיר את הרצועות משני הצדדים, שאין לנו לשנות מן הנהוג. ע"כ.

אביא מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' מקמו הערה ז') בזה.

(א) **וז"ל** הרמב"ם (פ"ג הי"ד - ה"ל), אבל אחורי הרצועות הואיל ומבפנים הן, אם היו ירוקות או לבנות כשרות, "ונוי הוא שיהיו כולן שחורות הקציצה והרצועה כולה" עכ"ל. וכן איתא בשער הכוונות להאריז"ל (עניי מפילין סוף דרוש ד') בזה"ל, ענין הרצועות וכו' גם צריך שישחירם פנים ואחור שחורות כעורב ע"כ.

וראה בספר מצות המלך - סאדיגורה (י"ל תמוז תשס"א), שכתב (עמ' לו אומ ג') שאדמו"ר הכנסת מרדכי מסאדיגורה זצ"ל נהג להשחיר את רצועות התפילין מבחוץ ומבפנים, וכן היה מורה לכל הבאים לפניו ע"כ. ושם האריך בעוד מ"מ בזה.

רכח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

[**וכשאני** לעצמי עוד בימי עלומי (רבות בשנים לפני שספר הנ"ל הודפס), ביקשתי לצבוע רצועותי הן מבחוץ והן מבפנים, והניע אותי הבתים מאכער ז"ל מזה, באמרו שלא נהגו כן. ובשנת תשע"ב-ג' בעת שהחלפתי הפרשיות והרצועות רש"י ור"ת, ביקשתי גם מהבתים מאכער שיחי' לצבוע אף מבפנים, אלא שאמר שיש איזה בעיה כשרותית ברצועות הצבועות מבפנים, שאינן מן המותר בפ"ך. אולם עתה כשהזמנתי התפילין לבני נ"י, ביקשתי לצבוע לו מבפנים, וגם ניסה להניע אותי מזה, באמרו שרבותינו [כוונתו לרבותיו אדמור"י גורן] לא נהגו כן, אולם עמדתי על דעתי, וב"ה עלתה בידן].

ושמעתי שהאדמו"ר בעל ישועות משה מויז'ניץ זצ"ל החליף לעת זקנותו את רצועות התפילין שלו, ושחורות הן אף מבפנים. וכ"ה המנהג בבעלזא.

(ב) **וכתב** בשו"ת שבט הלוי (מ"ט סימן ט"ז), דאין צריך להנהיג השחרת הרצועות מבפנים, אולם אם יחידים ינהגו כן תבוא עליו ברכה ע"כ, ובביאור הדבר אמר הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א, דאין הוראה שכולם ילכו מחר להחליף רצועותיהן כדי שיהיו שחורות אף מבפנים.

והוסיף (הגרי"מ שליט"א), שעתה הוצרך להחליף רצועות של תפילין של ראש, ושאל אותו הבתים מאכער אם לצבוע אף מבפנים כשחור, השיב בחיוב, ואזי רצועות תפילין של ראש שחורות הן אף מבפנים, אולם רצועות של יד שלו עדיין צבועות הן אך מבחוץ.

הרמב"ם החליף בחצי ימיו תפילין שלו מר"ת לרש"י

(ג) **וכשנשאל**, א"כ אנו כמוציאים לעז על אבותינו^א, השיב: גם הרמב"ם החליף בחצי ימיו תפילין שלו מר"ת לרש"י, שהיה סבור בתחילה דהלכה כר"ת, ואח"כ ראה שתפילין דרש"י נכונות להילכתא. וכמו שכתב בתשובת פאר הדור (סימן י"ט), וצויין בספר משנת הסופר (רי"ט סימן כ"ו,

א. ועיין בט"ז (סימן תרי"ד סוסק"א) לענין לילך יחף ביוה"כ - כדעת הב"ח (שם) שהחמיר, שהביא לדברי תרומת הדשן (סימן רל"ב) שאין להחמיר בגט, כדי שלא להוציא לעז על הראשונים. והכא נמי [לענין נעילת הסנדל ביוה"כ] בפרט שהאמוראים עשו כן לכתחילה, מי יחמיר ויצדיק עצמו יותר מהם, אין זה אלא מן המתמיהים. ע"כ.

עמ' רע"א משנת הסופר סק"א - ונשע"ל שס סק"ג) [וראה בספר בירורי חיים (ס"א עמ' טג) שהבאנו באורך הלשון שהביא הכסף משנה (תפלין פ"ג ה"ג) מפאר הדור הנ"ל].

האם יש ליזהר מלהדר בכדי שלא להוציא לעז על הראשונים

וביון דאיתנא להא, אבוא נא עוד ע"ד טענת האומרים א"כ אתה מוציא לעז על הראשונים. הנה בשו"ת סמיכה לחיים לרבי חיים פלאג"י זצ"ל (ס"א לו"ס סימן א') כתב, ע"ד מנהג שנהגו, דמאן דאית ליה שמחת חתן או חתן תורה בשמחת תורה, אזי הולכים ידידיו ומכיריו מביהכ"נ שלהם לביהכ"נ שלו, אך דא עקא שהיו יוצאים באמצע קריאת התורה [ואיתא בטור (רי"ט סימן קמ"ו) בזה"ל, גרסינן בפ"ק דברכות (ט, א) ועוזבי ה' יכלו זה המניח ספר תורה כשהוא פתוח ויוצא וכו' עיי"ש], והשיב: בהאי מנהגא כו"ע מודו דיש לבטל המנהג אפילו שלא יהיה האיסור כי אם מדרבנן וכו'.

ובתוך הדברים כתב, ואין לומר שמאחר שכן נהגו מזה כמה ימים ושנים, א"כ יש לחוש בביטול המנהג מפני לעז על הראשונים. י"ל דלא שייך טענת מוציא לעז מכמה טעמי, חדא - דהנה הרשב"א ז"ל בתשובותיו (ס"א סימן אלף ק"ט) העלה, דבמקום עשה יש לעז על הראשונים, אבל בשב ואל תעשה אין לחוש ע"כ, ומה שכתב מהריב"ל (ס"ג סימן י"ד) שהרא"ש פליג בזה, עיין למהרח"ש (לו"ס סימן ג') שהשוה דעת הרא"ש עם הרשב"א, דכל שהוא בשב ואל תעשה ליכא חששא משום לעז על הראשונים ע"כ.

וגם הפרי חדש (לו"ס סימן ט"ו - הנ"ל), בדין קהל אחד שזה כמה שנים נהגו קולא בדבר אחד ורוצים להסכים לבטל אותו המנהג ולהחמיר בדבר אם יש לחוש להוצאת לעז על הראשונים, והביא דברי הרא"ש והרשב"א, ולבסוף העלה שהקהל יכולים לבטל המנהג של קולא ולהחמיר בדבר, כל שיש פקפוק מעיקר הדין או דהויא פלוגתא דרבוותא וכיוצא עכ"ל. ועוד מצינו בתשובת מהראנ"ח (ס"ז סימן א'), דדוקא בדיני אישות דהוי פגם ופסול חיישינן בדבר ההוא עכשיו, אבל בדיני איסור אפילו אי מוציא לעז על הראשונים שאכלו דבר איסור מאי דהוה הוה וכו' ע"כ. וע"ע בשו"ת נודע ביהודה (מניא סו"ס קל"ט), מוטב להוציא קצת לעז על הראשונים מלהכשילם לעתיד וכו' ע"כ.

(ד) זאת ועוד, הנה ברבות השנים יצא שנשאלתי על דברים שכתבנו להילכתא, מהא דאין המנהג כן. וכגון מה דהארכנו בספר בירורי חיים ח"ד (עמ' רפ"א אות ד') ע"ד הדלקת נר חנוכה קודם תפילת מעריב, ולא אמרין משום תדיר להקדים מעריב עיי"ש, ותמיד השבתי ע"ז, אף דמנהג ישראל חשוב הוא עד למאוד, ולא בכדי כתבנו שם (ח"ד עמ' חכז-חפ) כשישים עמודים על 'מנהג ישראל תורה', מ"מ [פעמים] דשאני כשנוגד דברים מפורשים בהלכה.

ושמחתי כמוצא שלל רב שעתה מצאתי כעין זה בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סימן ק), וז"ל "ועשיה כדין לא נכנס בהלכות מנהג, שלכן כשנראה לחכם אחד שיותר טוב לפי ההלכה, ואף רק להידור ולחומרא בעלמא, אין להחשיבו כאינו חושש להמנהג, כי כשהכוונה היא בעולם לעשות כדין אין בזה ענין חיובי מנהג" (אך ששייך בזה ענין יוהרא כשבא להחמיר בדבר שנעשית ברבים, אם גם הוא סובר שמעצם הדין אין לחוש במה שמפסיק בהתפילה וקריאת השם [בברית מילה, בין ברכת בפה"ג לשתייה], שלפי"ז יש חילוקים בין גדול מפורסם, לאינשי ואף לת"ח שאין מפורסמים). ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן ע • האם דין שומע כעונה תליא בחלות דין או בעצם המילים _____ רלא

תפילה

סימן ע

האם דין שומע כעונה תליא בחלות דין או בעצם המילים

א) בקובץ מה טובו אהליך יעקב [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (ס"ח עמ' כא
לוח ה') הובא מהגראי"ל שטיינמן זצ"ל, ע"ד אדם שבירך בורא פרי
האדמה וחזר בו תוך כדי דיבור ואמר בורא פרי העץ, כי רצה לאכול פרי העץ
וכיון להוציא את מי שרצה לאכול פרי האדמה, האם יצא ידי חובה. ונראה
דזה תלוי האם שומע כעונה זה דוקא בחלות דין, או דזה תלוי בעצם המילים,
דאם זה תלוי בחלות דין, הרי המברך המשמיע אינו יכול לאכול פרי האדמה,
דכאמור חזר בו מברכת האדמה, אבל אם שומע כעונה תלוי במילים, הרי
השומע נתכוין לצאת במילים של פרי האדמה, ומה איכפת לן מה שהמשיך
המשמיע. ובפשטות נקטינן כצד א' דזה תלוי בחלות דין, אך איכא דסברי כצד
ב', וציין לשדי חמד שהביא מחלוקת בזה. ע"כ.

הגה על אתר נזכרתי בדברי הרמ"א (סימן ר"ט ס"ז) לקח כוס שכר והיה סבור
שבכוסו איכא יין, והיו אחרים שותים ג"כ ויין לפניהם, וכונתו היתה
לפטור גם את האחרים, נקטינן דמכיון דמהני ברכתו לגבי אחרים נמצא שלא
היתה ברכתו לבטלה, אזי מהני גם לו לשתות שאר יין וכו' עיין שם במשנה
ברורה (סק"ח). אבל הכא בנד"ד נראה דשאני, כיון דתיקן את ברכתו לבורא פרי
העץ, הרי קלקל את ברכת בורא פרי האדמה. ויש לעיין.

האם אמרינן שומע כעונה בדבר של רשות

ב) ע"ד האם אמרינן שומע כעונה בדבר של רשות, ראה בחזון איש (או"ח סימן
נט) שכתב בזה"ל, נראה מדבעינן טעמא להא דיצא מוציא, משום דכל
ישראל ערבין, והלכך אינו מוציא בברכת הנהנין כשיצא דהיינו טעמא דשומע
כמדבר אינו אלא כששומע ברכה ודיבור של מצוה וכו' ע"כ, הרי דנקט כדבר

רלב _____ גם אני אודך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

פשוט דלא חידשה התורה דינא דשומע כעונה אלא בדיבורים ואמירות של מצוה. וראה בספר שמועות אליהו על עניני שומע כעונה^א (סימן א'), האם מהני שומע כעונה במסירת מודעה שאומרים בשעת התרת נדרים, בכדי לבטל כל הנדרים שעתיד לידור, דאי נימא דלא נאמר דין שומע כעונה אלא בדבר של מצוה, א"כ אין בהתרת נדרים מצוה חיובית, וכן במסירת מודעה. ועיין בשו"ת אור לציון (ח"ד פ"א זיכוריס למשנה י"ג) שרצה לתלות נידון זה בפלוגתא הבית הלוי בחידושי עה"ת (סוף ספר זרואשית) עם החזון איש – וכבר הארכתי בספר בירורי חיים (ח"א עמ' קכט הערה ה') ובלקט הלכות (ח"ג עמ' קעג הערה קנט) בזה.

וראה ביד אברהם (יו"ד סימן א') שכתב, דמהני דינא דשומע כעונה בכל מצוות שבדיבור. ועיין בספר מנחת אשר (דברים סימן מ"ז אות ד') שכתב לדון, האם מהני שומע כעונה בקריאה של חליצה, דשמא לא נתחדש דין זה אלא בדיבור של מצוות כגון ברכות ותפילה, אך בקריאה דחליצה שאינה במהותה קריאה של מצוה, וכל מהותה לבאר את ענין החליצה, אפשר שלא נתחדש בה דין זה. עיי"ש.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. להרה"ג ר' אליהו קדושים שליט"א רב דקהל טוב סטאטין איילנד.

סימן עא

לעבור בפני המתפלל – אשה

יומא חמישאה למעשה בראשית

י"ב לחודש העשירי הוא חודש טבת ה'תש"פ

לכבוד ידידי הרה"ג רבי מתתיהו גבאי שליט"א

מח"ס בית מתתיהו - ומועדי הגר"ח

אחר מבוא הברכה והשלום

שאלה: ע"ד מה שהביא בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ס"ז עמ' נ), האם שרי לעבור לפני המתפלל – אשה.

חידוד השאלה: הנה ביסוד הדבר יש להבין מהיכי תיתי דיהא שרי לעבור לפני אשה המתפללת, הא בגמ' (נרכות כ, ז) איתא דנשים חייבות בתפילה 'דרחמי נינהו', מהו דתימא הואיל וכתוב בה (מל"ס נה, יח) ערב ובוקר וצהריים, כמצות עשה שהזמן גרמא דמי, קמ"ל. ובפמ"ג (סימן ק"ו ע"ס) כתב, דהמג"א לא גריס בגמ' דרחמי נינהו, וכמ"ש הב"ח שגם הרי"ף והרמב"ן לא גרסי לה, וכ"ה במאירי ותוס' רבינו יהודה החסיד. אך לפנינו בש"ס איתא, וכ"ה ברש"י (ע"ס ד"ה הכי גרסינן), וברא"ש, ובב"י. ובספר מגיד תעלומה להבני יששכר (נחידותיו על הרי"ף) כתב, דלגירסא זו [דרחמי נינהו] חייבות הנשים בכל התפילות שבכל יום עיי"ש.

ומע"כ ציין לדברי הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א בספרו דעת נוטה (מ"א ח' ע"ס והערה ט') דמעיקר הדין שרי לעבור לפני אשה המתפללת.

תשובה: הנה בספר בירורי חיים (מ"ז עמ' תקכ) כבר הארכנו בדין איסורא דעובר לפני המתפלל, אי משום שהשכינה לפני המתפלל כמבואר בשבלי הלקט (סימן כ"ה), או משום דבעברו לפני המתפלל יתבטל כונתו כמבואר באליה רבה (סימן ק"ז אות ג'). ועתה הבוא נבוא, לטעם דהשכינה לפני המתפלל, בשו"ת כרם שלמה (א"ח סימן נ"ו) כתב דנראה דליכא קדושה במקום תפילה של אשה, כמו שאין צירופה יכול להביא השראת השכינה לעשרה. ע"כ. ואילו לטעמא

רלד _____ גם אני אודך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

דכונה, מצינו בשלחן הטהור – קאמרנא (סימן ק"א ס"ג) ע"ד השוכח ותן טל ומטר או יעלה ויבא בראש חודש וכו', האידנא שמתפללין משפה ולחוץ – בלי כונה, שלא יחזור כלל, אם לא שהוא איש צדיק וקדוש שמתפלל בכונה, ולאיש כזה לא יארע לו השכחה. ובזר זהב (אות ג') הביא לדברי הגמ' (נרכות ל, ג) לעולם ימוד עצמו אם יכול לכוין יתפלל, ואם לאו אל יתפלל. ואמרינן התפלל ולא כיון לבו אם יודע שהוא חוזר ומכוין לבו יתפלל, ואם לאו אל יתפלל. וכן בבא מן הדרך, לא יתפלל בשעה המבטלת כוונתו. וכל אלו הלכות קבועות וכו'.

ועפ"ז כתב בשו"ת דברי יציב (או"ח ס"א סימן קכ"א אות ה'), בגמ' (עירובין סה, א) יכול אני לפטור וכו' מדין תפילה עיי"ש, וציין לדברי השלחן הטהור הנ"ל 'ועכ"פ יש סמך גדול לנשים בזמן הזה שאינן בגדר ימוד את עצמן שיכול לכוין', וכסתמא דלשון הרמ"א (סימן ק"א ס"א) דהאידנא אין חוזרין משום חסרון כונה [באבות], שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוון ע"כ, ואפשר נמי דמהאי טעמא שאין הנשים מכוונות, ליכא איסורא דעובר לפני המתפלל.

האם שרי ללוי לעבור לפני המתפלל

ע"ד מה שהביא בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"צ עמ' נח), האם שרי ללוי לעבור לפני המתפלל בכדי ליטול ידי הכהנים ע"כ, כנראה נעלמו מעיניו מה שכתבנו באורך בספר בירורי חיים (ח"צ עמ' תקיז), ובספר לקט הלכות (ח"ג עמ' תקלח ואילך) עיי"ש, וע"ע בספר גם אני אודך – הרח"ש סגל (ח"א עמ' סא סימן כג).

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן עב ♦ להתחיל שמו"ע עם ששה או ימתין שעוד ארבעה יגיעו לשמו"ע ____ רלה

סימן עב

להתחיל שמו"ע עם ששה מתפללים או ימתין שעוד ארבעה יגיעו לשמו"ע

יומא חמישאה למעשה בראשית לסדר חיי שרה
כ"ג מרחשון ה'תש"פ

יזרח אור לישרים וקרנו ירים, בקי ומשנתו קב ונקי, יתברך מגנוזי
מרומים, מע"כ ידידי הרה"ג המופלג בתורה, מעוטר בכל מדה נכונה
מיחוסי כהונה מו"ה גמליאל רבינוביץ שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום

שאלה: ע"ד שאלתו, להתחיל שמו"ע עם ששה מתפללים, או ימתין שעוד
ארבעה מהמתפללים יגיעו לשמו"ע.

צדדי השאלה: אם ימתין שעוד ארבעה מהמתפללים יגיעו לשמו"ע, הרי
מתפלל בעשרה. ומאידך אם לא ימתין ויתחיל עם ששה, הרי יש
מהפוסקים דסברי דחשיב כמו ציבור גמור.

תשובה: ביסוד הדברים כבר הארכנו בשו"ת בירורי חיים (מ"ה עמ' קנג), קחנו
משם.

(א) **הנה יש שהוכיחו*** מדברי החיי אדם (כלל י"ט ס"א) דבעינן דייקא עשרה
לתפילת לחש, וז"ל ועיקר התפילה בציבור הוא תפילת י"ח, דהיינו
שיתפללו עשרה אנשים שהם גדולים ביחד, ולא כמו שחושבין ההמון שעיקר
להתפלל בעשרה הוא רק משום לשמוע קדיש וקדושה וברכו, ולכן אינם
מקפידים רק שיהיו עשרה בביהכ"נ, והוא טעות גדול, ולכן חוב על האדם
שימזהר לבוא לביהכ"נ שיתחיל עם הש"ץ, בכדי שיוכל להתפלל כסדר וכו'.
עכ"ל. והעתיקו המשנה ברורה (סימן 5' סקכ"ח).

א. עיין שו"ת אגרות משה (או"ח סימן כח-ל').

ברם כתב בשו"ת מנחת יצחק (ס"ט סימן ו'), דהמ"ב שינה את לשון החיי אדם בסיומו, דכתב ולכן חוב על האדם שימהר לבוא לביהכ"נ, 'כדי שיגיע להתפלל י"ח בציבור'. רצונו לומר, בדבר הטעות דחושבים דאין חיוב על כל אחד ואחד להתפלל עם הציבור, רק שיהיו עשרה בביהכ"נ, והמה יוצאים במה שבאים לשמוע קדיש וקדושה, אבל שוב יכולין להתפלל ביחידות, וזה טעות, רק המצוה על כל אחד ואחד להתפלל בציבור, ולכן צריכים למהר לבוא לביהכ"נ 'כדי שיגיע להתפלל י"ח בציבור'. ולא בא לאפוקי דששה מתפללים לא מיחשב תפילה בציבור², דהא כתב המ"ב להדיא (סימן ס"ט סק"ח) כשיש רוב מנין 'הם כמו ציבור גמור'. ע"כ.

ב) וכדמצינו להדיא בשו"ע הרב (סימן ס"ט ס"ה) שכתב, דאין להתפלל תפילה בלחש, אלא א"כ יש ששה שהם רוב מנין שלא התפללו, **שאז הם כמו ציבור גמור**. ואח"כ חוזר אחד מהם התפילה בקול רם, אם יש תשעה שישמעו ויענו אמן. אבל בפחות מששה שלא יתפללו, לא יתפלל הש"ץ בלחש תחילה, אלא יתחיל מיד בקול רם, שהרי עיקר הכוונה בשביל הקדושה³. ע"כ.

ובן כתב בספר עמק ברכה (סימן ו'), דאין הבדל בין אמירת דבר שבקדושה, לבין מעלת תפילה בציבור גמורה, דרובו ככולו מהני. וכ"כ בספר בית ברוך על החיי אדם (ע"ס סק"ג). ופלא מה שמורגל בפי רבנן ללמוד מכח דברי החיי אדם, דלא אמרינן רובו ככולו בתפילה בציבור, ויש לתמוה על הלומדים ששמו בפיהם של החיי אדם והמשנה ברורה מה שלא כווננו לזה כלל. ע"כ.

ובן ראיתי תשובת הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר זצ"ל, שהובא בקובץ שערי הוראה (קונן ז' עמ' ס') שכתב כן, וז"ל בדין תפילה בציבור אם בעינן עשרה מתפללים בפועל כאשר הביא כבודו מהחיי אדם, או דסגי בששה מתפללים. הנה דברי המג"א (סימן ס"ז סק"ד) כמפורש דסגי בששה מתפללים

ב. וגם מלשון החיי אדם נראה דלא בא לאפוקי זאת, דהא לא כתב הח"א 'שיתחילו עשרה', אלא 'שיתפללו' עשרה, והיינו שתפילתם יהיה במנין.

ג. והוסיף: דמטעם זה, לא יאמר בקול רם אלא עד האל הקדוש ולא יותר, שלא התירו להשמיע קולו בתפילתו אלא בחזרת הש"ץ בלבד, וזה אינו ש"ץ, כיון שאינו רשאי לחזור התפילה, ואינו מתפלל אלא פעם אחת בשביל חובת עצמו ע"כ. וחזינן דאין הש"ץ יכול לחזור התפילה אם לא התפללו ששה קודם בלחש, דאזי הוא דשרינן לחזור התפילה.

סימן עב ♦ להתחיל שמו"ע עם ששה או ימתין שעוד ארבעה יגיעו לשמו"ע _____ רלז

בתפילת ציבור בלחש, ואח"כ חזרת הש"ץ כדין תפילת ציבור. וכן פסק שם למעשה בשו"ע הרב [הנ"ל], וכן ראיתי מכבר בשו"ת אמרי יושר (ח"צ סימן ט') פסק כן להלכה ועוד, ואין בכוחינו לדחות שיטת המג"א בלי טעם מספיק, ופשוט דבעינן עוד שם [בתפילת לחש] ד' משלימים לעשרה אעפ"י שאין מתפללים בפועל, וראיתי גם בשו"ת מנחת אלעזר (ח"צ סו"ס י') פסק כן למעשה. עכ"ל. והלום הובא תשובה זו בשו"ת שבט הלוי (חי"א סימן כ' אות א').

ג) **אולם** בשו"ת יד אליהו – רגולר (סימן ה' פסקים) פליג, וכתב דברור בלי ספק דששה או שבעה שלא התפללו בצירוף ג' שהתפללו, שאפשר לקיים מצות קדיש וברכו וקדושה, אבל אין זה עולה לתפילה בציבור עיי"ש, אבל לא כתב שום ראיה לדבר.

אמנם לענין לכתחילה כתב בספר לקט הקמח החדש (סימן ס"ט אות י'), יש להחמיר דלא הוי תפילה בציבור עיי"ש, ובכן נראה להלכה דבאם ששה מתחילים להתפלל תפילה בלחש נחשב לתפילה בציבור, אבל היכא דאפשר לכתחילה שיהיו עשרה עדיפא, והיכא דלא אפשר אז כנ"ל. ע"כ.

העולה מן הדברים: נראה דמכיון דתפילה עם ששה מתפללים חשיב תפילה בציבור, יתחיל עמהם^ד.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ד. וראה בט"ז (סימן תרמ"ז סק"ב) דס"ל דא"צ לדקדק למצות נטילת ד' מינים ליקח ערבה מאותן הגדלים על הנחל, כיון דלהילכתא סגי 'במין' הרגיל ליגדל במים. אזי טפי עדיפא ליקח ממנו, כדי להראות חידושו דמהני אף שלא גדל בפועל על הנחל, וכדמצינו בגמ' (ברכות לח, א) לענין נוסח ברכת המוציא, דטפי עדיפא לברך בנוסח ברכת 'המוציא' ולא 'מוציא', כדי להראות חידושו, דמברכותיו של אדם ניכר אם הוא תלמיד חכם. ע"כ. וראה עוד מה שהארכנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' שיח הערה עדר) בזה. אף אנן נימא נמי בנדר^ד, מכיון דרוב הפוסקים סברי דאם יש ששה שהם רוב מנין שלא התפללו, שאז הם כמו ציבור גמור, בזה סגי.

סימן עג

שאלת גשמים

עמ"י עש"י עש"ק לסדר נח
ה' לחודש מרחשון ה'תשפ"א

ישפות ה' משמי מעונים, אומץ כח ורב אונים, על ראש האי חכם
וסופר מהיר, ונרו יאיר כאור הבהיר הרה"ג רבי חזקיה דחבש
שליט"א מח"ס 'עטרת ישראל ורחמים' מחכמי ק"ק ראש העין

בתשואות חן קיבלתי את ספרו 'סידור תכלאל - שאמי', דשדר לן ידידי אהובי
ויקירי מזכה הרבים, הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, וברכתי
עליו ברכת הנהנין, כל הרואה אומר ברקאי, המאיר לארץ ולדרים עליה.

(א) **בברכת השנים** - ברך עלינו ראיתי בסידור הנ"ל הגירסא ותן טל ומטר
'לברכה' על פני האדמה^א. אולם בסידור תכלאל - בלדי, לא גרס
'לברכה', והוא פלא, אלמה? ולמה?

ושמעתי לתרץ, הנה מצינו ברבינו בחיי (פר' עקב יא, יז) שכתב בזה"ל, במסכת
(מעניט ט, ז) נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע המטר מאין בא, ר"א
אומר כל העולם כולו ממי אוקיאנוס הוא שותה, שנאמר (נלאט"ז ג, ו) ואד יעלה
מן הארץ והשקה, רבי יהושע אומר ממים העליונים הוא שותה, שנאמר (דנריס
יא, יא) למטר השמים תשתה מים. וכל אחד ואחד יש לו ראיות חזקות, ר"א יש
לו ראיה ממה שכתוב (מהליס לג, ז) כונס כנוד מי הים נותן באוצרות תהומות, מי
גרם לאוצרות שימלאו, תהומות, וזו ראיה שהמטר ממי אוקיאנוס וכו'. ור'

א. בספר ליקוטי חבר בן חיים (ח"א בהגהותיו לסימן קי"ז - דף כט, א) כתב בזה"ל, עוררני
תלמיד אחד אם בשומע תפילה די לומר ותן טל ומטר לברכה, או צריך לומר ג"כ 'על
פני האדמה', ואולי מדכתיב בקללה (איוב לח, כו) להמטיר על ארץ לא איש וגו', ד'עיקר
הברכה [שהמטר משקה] על פני האדמה' [כדמבואר במצודת דוד (שם) להוריד המטר על
מקום מדבר שממה שאין שם אדם] ע"כ, משו"ה אתי שפיר דברי הפוסקים שכתבו, דצריך
לומר אף תיבות אלו. וכן הובא בשו"ת דברי ישראל (ח"א סימן ר"ח).

יהושע יש לו ראייה ממה שכתוב (שס קד, יג) משקה הרים מעליותיו, ואמר רבי יוחנן מעליותיו של מעלה, דתניא מים העליונים במאמר הן תליון ופירותיהן מי גשמים שנאמר (שס) מפרי מעשיך וגו'. דברי החכמים האלה דברי אלהים חיים הן, ואפשר להיות כי נאמנו דברי שניהם, כי לפעמים המטר יורד מן השמים כלומר ממים העליונים, ולפעמים ממי אוקיאנוס שהן מים תחתונים, ואותו שהוא ממי אוקיאנוס אינו נקרא מטר אלא גשם, מלשון גשמות ודבר גופני, ואותו שהוא ממים העליונים נקרא בשם שניהם בלשון מטר ובלשון גשם, נקרא בלשון גשם (ישעיה נה, י) כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים, ונקרא בלשון מטר, למטר השמים תשתה מים (דברים יא, יא), את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו וגו' (שס כח, יב), ועצר את השמים ולא יהיה מטר (שס יא, י). ומצינו בפרשת המבול שתי לשונות, מטר וגשם, שנאמר (בראשית ז, ד) אנכי ממטיר על הארץ, וכתיב (שס יב) ויהי הגשם על הארץ, לפי ששם נבקעו כל מעינות תהום רבה, תהום עליון ותהום תחתון.

ומצאתי בפרקי רבי אליעזר פרק ה' סיוע לדברי אלה, ...אבל כשירצה הקב"ה לברך צמח האדמה המטר בא מן השמים שהם מים זכרים, ומיד הארץ מעוברת ומצמחת זרע של ברכה. שנאמר (דברים כח, יב) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים. עכ"ל. הרי לך מדבריו דמהות מטר היינו ברכה, וממילא כשאמר מטר הרי כאילו אצר ברכה, וכיון שכן יובן גירסת סידור עפ"י נוסח בלדי, שלא גרסו 'לברכה'.

פְּלוּגַת הָרֵאשׁוֹנִים וְהַפּוֹסְקִים הָאֵם מֵהֵנִי שִׁיאָמַר צ' פְּעָמִים

(ב) וְכִיּוֹן דַּאֲתִינֵן לְדִינָא דְשִׁאֲלַת גְּשָׁמִים, שְׁבִסִּיעֶתָא דְשִׁמְיָא בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת הַבַּעַל"ט מִתְחִילִין לְשִׁאוּל עַל הַגְּשָׁמִים, אֲבִיָּא הֵנָּה מָה שֶׁהָבֵאנוּ בַּסֵּפֶר לְקַט הַלְכוֹת (מ"ז ע"ג) מִמֶּנּוּ אִתּוֹ י' בִּזְהָ.

אם אמר תשעים פעמים 'ותן טל ומטר לברכה' [היינו מ'ואת כל מיני תבואתה לטובה', עד אחר תיבות 'ותן טו"מ לברכה']² (מ"ז סימן קי"ד סק"מ) וכו', כנגד שלושים יום שאומר אותו ג' פעמים בכל יום, כדי להרגיל לשונו, הרי הוא בחזקת ששאל, ושוב אינו חוזר אם הוא מסופק, אבל היכא שעדיין לא

ב. א] בספר ויאמר הנני על הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל הובא, דהגאון הנ"ל ז"ל קבע לעצמו את השעה הזו - בעת סעודת יארצייט על הגאון מטשעבין זצ"ל [ליל י'

עבר שלושים יום, או דלא אמר צ' פעמים²,

במרחשון] לומר ק"א פעמים [כדעת החת"ס (או"ח סימן כ') - שהובא במ"ב (סימן קי"ד סקמ"א), וטעמו מבואר עפ"י דברי הגמ' (חגיגה ט, ב) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד פעמים עיי"ש. וראה לקמן (הערה כ"ג) שהבאנו לשונו בארוכה], 'ותן טל ומטר לברכה', ולסימן שאמר, לקח מטבעות, ועל כל עשר פעמים שספר באצבעותיו הניח מטבע אחת וכששלמו המטבעות פסק. והנה הגאון רבי יהודה רבינוביץ זצ"ל שישב לצידו, שאלו פעם מנין לכם שאמירה זו בקול, מועלת לתפילת העמידה הנאמרת בלחש, שמא צריך לומר את הק' פעמים בלחש באותו אופן שהם נאמרים בתפילה. ר' אברהם ז"ל לא חשב על כך מעולם, והתפעל 'אשינע הערה', ומיד שינס מוחו והשיב 'יש לי ראייה לכך, כי הנה מפורש בדברי הפוסקים ששליח ציבור יכול לצרף את התפילות שלו לצ' פעמים... צא ולמד דמהני אמירה בקול'.

ב] הגאון רבי זונדל קרויזר זצ"ל שישב לצידם, התפעל ממהירות התשובה. אח"כ דן עמו האם אפשר לומר את הצ' פעמים אלו, במקום שאינו נקי לומר דברי תורה. ע"כ.

וראה בביאור הלכה (סימן תקפ"ח ס"ב ד"ה שמע) שכתב, היכן מצינו שאסור לקיים מצוה כשגופו אינו נקי, האם אסור ללבוש טלית של ד' כנפות כשגופו או המקום אינו נקי לא מצינו כן בשום מקום ע"כ, הרי לן מדבריו דמדינא שרינן לקיומי המצוה אף היכא שהמקום אינו נקי.

אלא דהביא עוד שם (הביה"ל), דקיום המצוה כיון דקיי"ל דמצות צריכות כונה לצאת ידי המצוה שציונו הש"י, זה גופא חשיב כדברי תורה. ולא גרע מהרהור בדברי תורה. וגם יש לומר, דבשעה שמקיים מצוה בפועל היא עבודה, ואין לעשות עבודת ה' דרך בזיון, דהוא בכלל ביזוי מצוה. וגדולה מזו אמרו (ר"ה לג, א) דאסור לצחצח שופר של ר"ה במי רגלים מפני הכבוד, 'והוא רק הכשר מצוה', וכ"ש המצוה עצמה ע"כ, ואמירת צ' פעמים טל ומטר, לא גרע מהכשר מצוה דאסור. [וע"ע בשו"ת ויצב אברהם לידידי הגרא"צ הכהן שליט"א (ח"א סימן לד) ע"ד אמירת ברוך המבדיל וכו' במקום מטונף].

ג. ולדעת החת"ס (או"ח סימן כ') - שהובא במ"ב (סימן קי"ד סקמ"א), צריך לומר ק"א פעמים 'ותן טל ומטר לברכה', וז"ד (החת"ס) דהנה בירושלמי (רפ"ק דתענית) איתא התפלל ואינו יודע אם הזכיר מוריד הגשם אמר ר' יוחנן כל שלושים יום חזקה מה שהוא למוד מזכיר, וכתב בהגהות מיימוניות (תפילה פ"י אות ה') דהורה מורי רבינו שהרוצה להיות מיד בחזקת למוד שלא יצטרך לחזור ולהתפלל על הספק, יאמר כל ברכת אתה גבור עד מכלכל חיים כל כך פעמים כאשר יאמרוהו כל שלושים יום, וכן ברכת השנים, ומיד חזקתו למוד,

ומסופק אם אמר, חוזר (שו"ע סימן קי"ד ס"ט).⁷

הגה מקור הדבר, הטור (סו"ס קי"ד עמ' טל זנדמ"ח) הביא מתשב"ץ קטן (סימן רכ"ה) דמהר"ם מרוטנבורק רגיל היה לומר בשמיני עצרת ברכת אתה גבור צ' פעמים, וראיתו מפרק כיצד הרגל (נ"ק כה, 6) דאמרינן גבי שור המועד ריחק נגיחותיו חייב, קירב נגיחותיו לא כל שכן ע"כ, והכי נמי לענין נד"ד דלא בעינן דוקא צ' תפילות שיתפרסו על פני שלושים יום, אלא סגי אף אם אמר צ' פעמים בבת אחת ביום אחד.

כדאמרינן בב"ק ובחזקת הבתים גבי שור המועד ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כל שכן, וה"ה בנידון זה ע"כ, ונראה לי דבכיוון דקדק לומר 'כל כך פעמים' ולא כתב תשעים פעמים, וכן דקדק מג"א (שם סק"ב), ומנא ליה לר' יוחנן הא.

ונראה לי דדברי ר' יוחנן בנויים על מה דאמרינן בש"ס דילן (חגיגה ט, ב) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד פעמים, וכבר הוא מפורסם ומקובל שהשונה מאה פעמים ואחד לא במהרה הוא שוכח, וי"ל דהירושלמי קאי בפסח ובחזקתו לארץ שעושים ח' ימים, אע"ג דר' יוחנן בארץ ישראל הוה מ"מ כך היה דרכו של ר' יוחנן לומר הלכה לפני תלמידים העומדים לפניו שהיו מחוץ לארץ, כמ"ש תוס' בשבת (ט, ב ד"ה הא לן) עיי"ש, וא"כ הוה שפיר מאה פעמים ואחד, הא כיצד הרי בשלושים יום יש צ' תפילות שחרית מנחה ערבית, צא מהם ב' – ערבית ושחרית דיום א' של פסח, משום שיום א' דפסח נחשב במנין שלשים יום ואין מזכירין בו אלא ממוסף ואילך, הוי ליה פ"ח פעמים, ושמונה מוספים דשמונה ימי הפסח שבחוץ לארץ, ועוד ג' מוספים של ג' שבתות שנשארו מאחרון דפסח עד ט"ו אייר, וב' תפלות מוספים דב' ימים ר"ח אייר, הוי ליה י"ג מוספים צרף עם פ"ח הנ"ל עולה ק"א תפילות וכו', ומקום הניחו לי משמים בזה. ע"כ. [וע"ע בכף החיים (סימן קי"ד סקנ"ח) בזה].

ד. הא דמהני ל' יום, כיון שכן תקנו חז"ל, ואף דלענין שאלה ליכא בל' יום תשעים תפילות שאנו אומרים ותן טל ומטר, דהא בשבת ויו"ט אין שאלה, וכמו שהביא בבאר היטב (סימן קי"ד סק"ד).

וראיתי מובא מהגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו מנחת תודה, דבאמת איכא דבר תמוה בזה, דמחד גיסא אנו אומרים דאם מסופק אם שאל ותן טל ומטר, לאחר ל' יום אינו צריך לחזור. ואף דאיכא שבתות בתוך הל' יום. וזאת ועוד, דהא מצינו בדברי הט"ז (סקי"ג) דאף אם לא התפלל באמצע הל' יום בשוגג או במזיד, לא הורע חזקתו עיי"ש, אלא כאמור דכיון דכך תקנו, אזי א"צ לחזור לאחר ל' יום. ע"כ. וראה עוד בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תרפו בהערה אוק"ג).

רמב"ם _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגר"ש סגל

אולם רבינו פרץ (הגהות משנ"ץ סימן כ"ה) ופליג וסבר דאינו דומה להתם, כיון דכאן הוא תלוי בהרגל הלשון, והוא דוקא באורך הזמן. והיינו דלא מהני מה שיקרב אמירותיו ליום אחד, כיון דהרגל הלשון נעשה אך כשמתפרס על פני אורך זמן. וראה בביאור הגר"א (שם ס"ט ד"ה אס זיוס לאשון) דהוי פלוגתא בגמ' (נבא קמא כג, ז) בין רבי יהודה לרבי מאיר, וקיי"ל כרבי יהודה, ולכן נקט להילכתא כדעת רבינו פרץ, ודלא כמהר"ם מרוטנבורק ע"כ. וראה במשנה ברורה (סימן קי"ד סקל"ז) שהביא דמדברי הגר"א [הנ"ל] ועוד כמה אחרונים משמע דהעיקר תלוי רק בל' יום וכו' ע"כ, וכאמור דבעינן שייתפרס על פני אורך זמן.

ובביאור הלכה (שם ד"ה אס זיוס) הביא לדברי ביאור הגר"א שחולק ומסכים לשיטת רבינו פרץ המובא בטור דלא ס"ל כן. וגם בט"ז (סקי"ג) מפקפק בפסק זה, ושארי כל האחרונים רובם וכמעט כולם העתיקו את דברי השו"ע להלכה הנ"ל דמהני לומר צ' פעמים.

וכיוצא בזה שמעתי דבספר חוסן יהושע להגאון רבי יהושע העליר זצ"ל הובא, דבכדי לזכור את תלמודו צריך לחזור באופן שייתפרס על פני זמן.

יתן ה' שיתבדרון דבריכם בבי מדרשא, ויפוצו מעיינותיכם חוצה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים טובות. ונשמע ונתבשר בשורות טובות, ישועות ונחמות לפרט ולכלל כולו.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן עד

נטילת ידי הכהנים ע"י הלוי

יום שנכפל בו כי טוב לסדר בשלח - שירה
ט' לחודש שבו הואיל משה באר את התורה הזאת - שבט ה'תש"פ

כבוד הרה"ג רבי אלחנן יעקב דוד הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס מועדי קדשיך
אחר מבוא הברכה והשלום

בקובץ 'מה טובו אהליך יעקב' היו"ל ע"י בנו ידידי אהובי ורב חביבי יקירי
ומכובדי המפורסם לשם ולתהלה הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א
(ס"ז עמ' קלד), הביא מע"כ ממנהגי וורמיישא (ח"א שחרית יו"ט סימן מ"ח) שכתב
בזה"ל, לוי החשוב, גם הוא עצמו לא יתפוס הקנקן לעצמו, רק פעם אחד,
ופעמים אחרים יכבד חבריו הלויים, לזה פעם אחד ולזה פעם אחד עכ"ל.

ולכאורה יש להבין, אלמה יתפוס הלוי רק פעם אחד, אדרבה כל המוסיף
מוסיפין לו מן השמים, אלא יש לומר, הנה כבר כתבו הפוסקים דאין
לשני לויים ליטול כאחד ידי הכהנים, דהא שנים שעשאוה פטורים, עיין בספר
לקט הקמח החדש (סימן קכ"ח סקמ"ה), ובשו"ת שבט הקהתי (ס"ז סימן נ"ז) בשם
הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ובפסקי תשובות (סימן קכ"ח אות כג). ומעתה אתי שפיר
מה שהביא ממנהגי וורמיישא הנ"ל.

ירוזה רוב תענוג ונחת דקדושה מכל יוצאי חלציו, ויפוצו מעיינותיכם חוצה.
אמן.

בברכה מרובה
חיים שלום הלוי סגל

סימן עה

האם צריך להפסיק ולעמוד ולומר י"ג מידות

ליל א' דר"ח כסלו ה'תש"פ

יזרח אור לישרים וקרנו ירים, בקי ומשנתו קב ונקי, יתברך מגנזי
מרומים, המופלג בתורה, מעוטר בכל מדה נכונה כבוד הרה"ג רבי
אלחנן פרינץ שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום

הגיעני מכתבו, מלא ברכת ה', יישר כח על כל הברכות והאיחולים, יתן ה'
גם למע"כ ברכה ותהלה, מאת נורא עלילה, ברכות מרובות משמי
ערבות. ספרו הגדול 'שו"ת אבני דרך חי"ד' אתאי ע"י המיוחס בכהונה מו"ה
גמליאל רבינוביץ שליט"א, מזמן זמנים טובא, ומתחילה לא חשבתי לבוא עתה
בכתובים, אלא דאין מסרבין לגדול.

בספרו שם (עמ' תקלח) ע"ד האם צריך להפסיק ולעמוד ולומר י"ג מידות.

וכבר הבאנו בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תקעמ הערה יז) משו"ת אגרות משה (או"ח
ח"ג סימן פט) שכתב דאינו חיוב, דכיון דאינו אלא תפילה שירחם עליו
במידות הרחמים. ומ"מ מנהג העולם לומר י"ג מדות אף אלה שאינן
מהמתפללים, והוא בכדי להיטיב עם ציבור המתפללים, דכל כמה דאיכא אינשי
טפי אזי מתעוררים הרחמים מהשי"ת ביותר. עיי"ש.

וראה עוד בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' קלו) שהבאנו משו"ת ציץ אליעזר (חי"א
סימן ג' אות ו') דאינו מחוייב לאומרו כבקדיש וקדושה וברכו דהוה חיוב
על האדם, דבי"ג מדות אין שום חיוב עליה מדינא דש"ס לאומרן עיי"ש.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן עו

האם יש לעמוד כשהציבור אומר עלינו

הנה בלקט הלכות (ח"ג עמ' תקנז אות קעז הערה שעד ו-שעו) הבאנו שמע שהציבור אומרים א' עלינו לשבח, אומר עמהם, אף שאינו מתפלל עמהם (מחלית השקל סימן ס"ה סק"ג)^א. ב' וכן הוא הדין בק"ש שאומר עם הציבור (שו"ע שס ס"ז)^ב, ג' וכמו"כ תהלה לדוד, במג"א (שס סק"ג) הביא מתניא (רנתי סימן ז') ושבלי הלקט (סימן מ"ד) שכתבו, וה"ה שאר דבר שהציבור אומרים כגון תהלה לדוד, קורא עמהם, שכן דרך ארץ [שלא יפרוש מן הציבור]. ע"כ. והובא במ"ב (סימן ס"ה סק"ט). ד' וכן נפילת אפיים^ג.

א. ובליקוטי מהרי"ח (ח"א דף קב, ב ד"ה ועיין) כבר הביא כן מאליה רבה בשם זקנו. והוסיף (מהרי"ח), דפשוט דדוקא במקום שרשאי להפסיק.

וראה בערוך השלחן (סימן ס"ה ס"ו) שכתב, דאין אנו נוהגים כן רק בשמע ישראל וגו'. וכן בעלינו לשבח כשאומרים 'ואנחנו כורעים' צריך לכרוע עמהם, כדי שלא יהא נראה שכל העם כורעים והוא אינו כורע עמהם. ומ"מ הוסיף, דיש נוהגים לומר גם 'עלינו' עם הציבור ע"כ.

ב. והוא לו בשו"ע (סימן ס"ה ס"ב) קרא ק"ש ונכנס לביהכ"נ ומצא ציבור שקורין ק"ש, צריך לקרות עמהם פסוק ראשון, שלא יראה כאילו אינו רוצה לקבל עליו עול מלכות שמים עם חבריו וכו' ע"כ.

ג. וכעין זה מצינו לענין תחנון, שאף שכבר נפל על פניו צריך לחזור וליפול על פניו. בשערי תשובה (סימן קל"א סק"ב) הביא מה שכתב בשו"ר ברכה (אות ה') בשם מהר"א חזקוני בספר שתי ידות (פר' ויגש ד"ה ולא יכול), בשעה שהצבור נופלים אף שהוא לא התפלל עמהם, צריך לעשות נפילת אפיים עם הציבור ולכסות עצמו בטלית כמו שעושין הציבור, ואף שהוא אינו אומר נפילת אפיים משום שהוא עומד בפסוקי דזמרה וכיוצא ע"כ.

וע"ע בספר אפיקי מגינים (שם סק"ג) שכתב אהא דאיתא ברמ"א (שם ס"ב), דבשעה שהציבור מתפללין אפילו יחיד בביתו אומר תחינה בנפילת אפיים ע"כ, עמג"א (סק"ה

רמו _____ גם אני אודך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

וראה בקובץ פסקי בושם [היו"ל ע"י מכון 'גם אני אודך'] (עמ' מו אות לה) שכתב בזה"ל, האוחז באמירת שיר של יום, והקהל כבר התחילו לומר עלינו לשבח, אף שכתבו הפוסקים [הובא לעיל] כשהציבור אומרים עלינו, צריך היחיד לומר עמהם, יכול הוא להמשיך באמירת שיר של יום, כי הטעם מה שיש לומר עמהם עלינו הוא משום דרך ארץ, וממילא למנהג נוסח ספרד שאומרים עלינו לשבח בסוף התפילה דייקא ליכא בזה העדר דרך ארץ, דמה שאינו אומר עכשיו עלינו, הוא מפני שסדר התפילה הוא לאומרה רק אחר מימרא דרבי אלעזר תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. ע"כ.

ומזה זמן זמנים טובא, שמעתי הוראה זאת מהגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל, ולא נתיישב אל לבי, אבל עתה שנתן טעם לשבח בזה, זכינו להבין טעם שיטתו ופסקו.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

ו-סק"ח) דמשמע שצריך ליזהר לומר תחנון בשעה שהציבור נופלין על פניהם, ולכן אם רואה עשרה אנשים מהציבור שאומרים תחנון ידלג בוהוא רחום ויאמר תחנון בשוה עם הציבור, ודלא כמו שנוהגין שכל אחד נופל על פניו בשעה שגמר והוא רחום [היינו לנוסח אשכנז שנופלים על פניהם בימי שני וחמישי קודם 'ה' אלהי ישראל שוב' וגו'], וגם הש"ץ יעשה כן, "וכמו"כ הציבור כשרואין הש"ץ נופל על פניו ידלגו בוהוא רחום, ויפלו על פניהם ביחד". עכ"ל.

סימן עז • אדם שיש לו כפיתיות בחזרה על מילים בתפילה, או בנטילת ידים ____ רמז

סימן עז

אדם שיש לו כפיתיות בחזרה על מילים בתפילה, או בנטילת ידים

בס"ד יומא רביעאה למעשה בראשית
לסדר וירא ט"ו מרחשון ה'תש"פ
יוד"ר דמרחן החזו"א זצ"ל

ישפות ה' משמי מעונים, אומץ כח ורב אונים, על ראש האי חכם וסופר
מהיר, ונרו יאיר כאור הבהיר כבוד רבי יוסף חיים מסעוד אביחצירא
שליט"א מח"ס מריח ניחוח

אחר מבוא הברכה

בתשואות חן קיבלתי את הספר 'גם אני אודך - הגריח"מ אביחצירא' ח"ו,
היוצא לאור ע"י ידידינו הדגול מזכה הרבים הרה"ג ר' גמליאל
רבינוביץ שליט"א, וביקשני לבוא בכתובים כפי מיסת הפנאי.

שם (עמ' נא) ע"ד אדם שיש לו כפיתיות בחזרה על מילים בתפילה, או בנטילת
ידים. וציין לספר הביאני המלך חדריו להגאון רבי משה שפירא זצ"ל (פ"א
מורה לנזוכי תשע"ז ז' עמ' שלו) שכתב בזה"ל, מקובל בידי מגדולי עולם, אף שאדם
כזה אינו בחזקת 'שוטה' הפטור לגמרי מהמצוות, אבל באותם דברים שהוא
מסובך בהם, הוא פטור לגמרי. ע"כ. ולא ציין מי הם הגדולי עולם.

הנה בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' כח הערה ז') הבאנו מקריינא דאגרתא לבעל
הקהלות יעקב זצ"ל (ח"ט עמ' שפ אגרות שעג-ד), שכתב ע"ד אנשים שיש להם
כפיתיות בנקיון הגוף. והביא משו"ת דברי חיים - צאנו (ח"ז סו"ס ט"ז)^א, דאיתא
בגמ' (שנא פא, א) דסגי לקינוח אותו מקום בג' אבנים כביצה וכאגוז וככזית, על
כרחך שזה כבר מספיק לקינוח. וסידרתי לו [לשואל] שיקנח בחמש או שש
ניירות, ואח"כ לרחוץ במקצת מים כמ"ש הפוסקים בשם האריז"ל, ואח"כ שוב

א. וראה בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תתקד הערה נז) הבאנו לשונו.

רמח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

לא ישגיח כלל אם נשאר נקי או לא. 'הכלל חובה גמור עליו שלא להיות משונה
מרבותיו ושום תלמיד חכם' וכו'.

ושם עוד (אגרת טעד) כתב, ואני מצוה להשואלים ששוב לא ישגיחו ולא יבדקו
אם נשאר משהו או לא, כי כבר נקרא טהור. ואני יודע איזו צעירים
שממש הצלתי אותם בזה מניוון ח"ו, ואחד שהתעקש וחשב תמיד שהוא הוא
הצודק נשאר אח"כ במצב שאינו מתפלל כלל ר"ל, והוא במצב של חולה ר"ל.
ע"כ.

יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

נטילת ידיים

סימן עח

הורדת רגליו על הארץ קודם נטילת ידיים שחרית

בקובץ מה טובו אהליך יעקב [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (מ"ה עמ' קיא אומ כ') הובא מהגאון רבי נתן קופשיץ שליט"א שנשאל, האם יש ענין אף לא להניח הרגלים על הקרקע קודם נט"י. והשיב: יש ענין, אך לא נוהגים להקפיד בזה. ע"כ.

(א) **הנה** בדבר זה כבר הארכנו בשו"ת בירורי חיים (מ"ה עמ' נ הערה ז') דהובא באשל אברהם מבוטשאטש (סימן ד' ס"א ד"ה יחזן) מהרבי רבי זושא זיע"א, וז"ל ששמעתי... בשם החסיד מ' זוסיא ז"ל שמנוחתו כבוד בק"ק הניפאלי יצ"ו, שיש סמך שלא לקום על רגליו קודם נטילת ידיים שחרית, במה שכתוב (תהלים לו, ה) יתיצב על דרך לא טוב וגו', שהעמידה היא בחינת לא טוב. ועי"ז סיפא דקרא ח"ו [רע לא ימאס]. עכ"ל.

וכן כתב בספר אגרא דפרקא לבעל הבני יששכר זיע"א (אומ ט') בזה"ל, קבלה מאת כבוד דודי זקיני סבא קדישא מוהר"ר משולם זוסיא זצוק"ל, הא דאין רשאי לילך ד' אמות בלי נטילה בשחרית, אמר הוא ז"ל, דיש להיזהר שלא להציג רגליו על הארץ בלא נטילה, כי בהציג רגליו על הארץ בלא נטילה אזי ח"ו כל היום הרע רודף אחריו להסיתו, ואמר ע"ז רמז הפסוק, יתיצב על דרך לא טוב, אזי ח"ו – רע לא ימאס. והנה דבריו ז"ל ברוח הקודש אינם צריכים חיזוק. ע"כ.

וביוצא בזה הובא בספר זוהר חי להרה"ק מקאמרנא זיע"א (קפד, ז), ואמר הצדיק רבי זושא ז"ל אחיו של רבינו הקדוש מו"ה אלימלך, שאסור לעמוד כי לא ישלים הצורה בטומאה, כי כשעומד משלים קומתו זוקף כפופים, ואסור קודם שנוטל ידיו. ע"כ. וע"ע בספר משמרת שלום – קוידנוב (סימן א' ס"ז) שהוסיף, הצדיקים החמירו שלא להציג רגליהם על הארץ קודם נט"י שחרית, וכן שלא לעמוד זקוף אפילו על מטתו, קודם נט"י שחרית [והיינו

שלא יתיישב על מיטתו קודם הנטילה, אלא יתכופף ליטול כשהוא עדיין שוכב].
וטעמו, דבעוד הרוח מסאבא שורה ע"י האדם אין ליתן לו שיעור קומה. ע"כ.

ובן כתב בספר דרכי חיים ושלום (השכמת הנזקף לז"א) בבוקר בהתעוררו משנתו, לא הציג רגליו על הארץ 'ולא הקים גופו בלי נט"', כי אם בעודו שוכב, היה מטה ידיו לנט"י מהכלי שהיה מוכן עם מים סמוך למיטתו ממש. ע"כ.
ולאור דברים אלו, נראה פשוט דכל מי שיוכל יש לו להיזהר שלא להציג רגליו על הארץ קודם הנטילה.

ב

האם מאז שעלה על המוקד בנו של הגרף פוטוצקי נתבטלה טומאת הידים

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ה עמ' קיא לז"א) הובא מהגאון רבי נתן קופשיץ שליט"א, האם מאז שנשרף על קידוש ה' הגרף פוטוצקי נתבטלה טומאת הידים וכו'. עיי"ש.

(ב) **הנה** בדבר זה כבר הארכנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' נג הערה י"ז) מפורסם שרבי דוד בהר"ן זצ"ל אמר, שיש לנו בקבלה איש מפי איש עד הגר"א מוילנא זיע"א, בעת שעלה רבי אברהם בן אברהם – הגר צדק"א מוילנא [בנו של הגרף פוטוצקי] על המוקד על קידוש ה', בחג השבועות שנת תק"ט, יצאה להבת אש ממערת המכפלה, והסיטרא אחרא איבדה מכוחה, ונתבטלו כמה וכמה מיני טומאה, וביניהם רוח רעה דשינה. ע"כ. והיינו דהקידוש שם שמים שעשה הביא רוח טהרה על האי עלמא, עד כדי כך שנתבטלו כמה מיני טומאות. והובא בספר הגאון החסיד מוילנא (דף סו, הערה 1). וראה בספר אשי ישראל (פ"ז הערה יז) ובספר אורחות רבינו (ח"ג עמ' קפד) שהביאו שמועה זו בשם הגרש"ז

א. ושמעתי משמו של רבי אברהם בן אברהם – הגר צדק, הנה מלאכים יש להם את הזכות להזכיר שמו של הויה ברוך הוא, אחרי שמקדימים לומר ג' תיבות והמה הם 'קדוש קדוש קדוש' – ה' צבקות (ישעיה ו, ג). ואילו ישראל יש להם את הזכות להזכיר שמו של הויה ברוך הוא, אחרי שמקדימים לומר ב' תיבות, והמה הם 'שמע ישראל' ה' אלוקינו (דברים ו, ד). אבל הגר יכול לזכות להזכיר שם הויה, אחרי שיקדים לומר תיבה אחת, וכדמצינו אצל יתרו 'ברוך' – ה' אשר הציל (שמות יח, י).

סימן עח ♦ הורדת רגליו על הארץ קודם נטילת ידיים שחרית _____ רנא

אויערבאך זצ"ל. ועיין בספר הליכות שלמה (תפילה פ"כ הערה מט). וע"ע בשו"ת רבבות אפרים (ח"ד סימן נ"ז) בזה. [וראה עוד בלקט הלכות (ח"א עמ' ממח הערה לא) מה שכתבנו עוד אודות הגר צדק מוילנא].

והללום ראיתי כעין זה, מובא מספר מקור חיים לבעל החות יאיר (סימן ד' סוס"ג) שכתב, ומה שאין אדם ניזוק מרוחות הללו אף שאינו נזהר בנטילה וכו', דבסילוק נבואה ורוח הקודש נתמעט גם סטרא דמסאבותא ורוחות הטומאה, כמ"ש בספר נשמת חיים (מאמר ג' פי"ז) ע"כ. ובשו"ת דברי יציב (או"ח ח"א סימן א' סוף אות ג') כתב, לפענ"ד איירי בנשמת חיים לענין רוח רעה במכשפים ותחבולות וכדו', והמקור חיים כנראה מדעתו ס"ל שה"ה ברוח רעה המזקת ודו"ק. ע"כ.

ג) וראה בספר עיוני הלכות (ח"א עמ' מח הערה ה') שהביא מזקנו בעל חלקת יהושע מביאלא זצ"ל, שהיה ברור לו הדבר שלא אמר הגר"א זאת כלל לגבי נטילת ידיים שחרית. עיי"ש.

[ועיין בספר דעת נוטה (עמ' קעו ח' מכז) ששמע גם שמועה דא, אלא שאינו יודע אם היא בר סמכא. ובהערה (שס מ"ח) כתב, דאין לסמוך ע"ז. ושגם אביו בעל הקהלות יעקב זצ"ל, לא שמיע להו צד קולא בזה. ע"כ].

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן עט

ברכת ענט"י מעומד או בישיבה

בקוביץ מה טובו (ח"ה עמ' קיד אות נד) האם יש לברך ברכת ענט"י מעומד.
והשיב: אין צריך. ע"כ.

הנה בדבר זה הארכנו טובא בספר בירורי חיים (ח"צ סימן א') דכל ברכת המצוות בעינן בעמידה. והבאנו (שם עמ' לח אות יב) מספר שדי חמד (כללים מערכת הצי"ת סימן כ"ט דף קט, ז ד"ה ומה שכתב הר"ז חלקו) שכתב, דקשה מברכת על נטילת ידים שנוטלים במסיבות מיושב, וכן מברכין מיושב, והרי בנטילה עצמה אין בה הנאה וכו', ותירץ דהנה בספר האשכול לרבי אברהם ב"ר יצחק ז"ל [חותנו ורבו של הראב"ד ז"ל] (הלכות נרכות הודאה סימן כ"ג) כתב "אבל ברכת הנהנין כאכילת מצה וכסוכה וכו', ומוציא וברכת המזון, לא ראינו מימינו מי שמברך מעומד" ע"כ (האשכול). ואהא כתב בשדי חמד (שם דף קט, ז ד"ה וראיתי) ומדקא חשיב (האשכול) ברכת לישיב בסוכה בהדי ברכת הנהנין, אע"ג דזמנין דלית ליה הנאה בגוף הישיבה אלא כשיושב לאכול בה, משמע דכיון דהישיבה לצורך אכילה חשיב נהנין [והרי ברוקח (הלכות סעודה סימן שט) כתב, דרך ארץ לא יאכל אדם מעומד וכו'], וא"כ הוא הדין ברכת ענט"י שהיא לצורך אכילה חשיבי נהנין וכו'.

ומדקרי רבינו האשכול לאכילת מצה וברכת סוכה 'ברכות הנהנין', שמעינן דאף שאומר בברכה וצונו לא מפני זה אינה נקראת ברכת הנהנין [היינו דמנוסח הברכה שאומרים אנו 'וצונו' ליכא הכרעה דמשום זה ייחשב כברכת המצוות], ושלא כדברי מאמר מרדכי הנ"ל. ע"כ (שדי חמד).

ובן כתב בספר העיטור (ח"צ הלכות יציאת, שער ג' חלק השני ד"ה גרסינן נמוספתא), נטילת ידים ולישב בסוכה מיושב מברכין. וכמו שכתב בשער החדש (שם אות נ"א) דמיירי בנטילת ידים לאכילה, דזה מקרי ג"כ ברכת הנהנין דאם אינו רוצה לאכול אינו מברך. ע"כ.

אולם בשער הכוונות (דף עג, א) כתב דבעינן לברך ענט"י מעומד, וז"ל אח"כ תיטול ידיך, וצריך שבעת שתנגב ידיך ובשעה שתברך על נטילת ידים,

סימן פ ♦ אין מים לנטילת ידים לאכילה בטיול _____ רנג

תגביה ב' ידיך זקופות למעלה כנגד ראשך מב' צדדי ראשך, גם יהיה כל זה מעומד וכו' ע"כ. והובא בכף החיים (סימן קס"ז סק"א). ועתה ראיתי מספר מעורר ישינים (עמ' קנא) שכתב דבליל פסח אומרים אותו [ענט"י] מיושב מפני שנוטלים מיושב על ההסבה דרך חירות ע"כ, משמע דבשאר ימות השנה בעמידה. הובא בשו"ת רבבות אפרים (או"ס ח"א סימן קכ"ה).

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן פ

אין מים לנטילת ידים לאכילה בטיול

בס"ד יום שנכפל בו כי טוב לסדר תולדות

כ"ח מרחשון ה'תש"פ

יזרח אור לישרים וקרנו ירים, בקי ומשנתו קב ונקי, יתברך מגנזי
מרומים, המופלג בתורה, מעוטר בכל מדה נכונה כבוד הרה"ג רבי
אלחנן פרינץ שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום

הגיעני מכתבו, מלא ברכת ה', יישר כח על כל הברכות והאיחולים, יתן ה'
גם למע"כ ברכה ותהלה, מאת נורא עלילה, ברכות מרובות משמי
ערבות. ספרו הגדול 'שו"ת אבני דרך חי"ד' הגיעני ע"י המיוחס בכהונה מו"ה
גמליאל רבינוביץ שליט"א, מזמן זמנים טובא, ומתחילה לא חשבתי לבוא עתה
בכתובים, אלא דאין מסרבין לגדול.

במפרו שם (עמ' תקיג) כתב בזה"ל, לענין הדרכות לטיול: כאשר אין מים
לנטילת ידים יש להמתין למים – אם יהיו מים בתוך כקילומטר – ח"י
דקות. אם המים רחוקים יותר, יש לעטוף את הידים בבגד או לאכול את הלחם
כשהוא בתוך ניילון וכו' ע"כ.

דבריו לא נכתבו במדויק כדבעי. בשו"ע (סימן קס"ג ס"א) כתב אם אין מים
מצויים לפניו בריחוק יותר מארבעה מיל, ולאחריו מיל, אזי הוא דיכרוך

ידיו, והיינו רק היכא כשאין מים לפניו 'יותר' משבעים ושתים דקות, אזי הוא דשרי ליתן כפפות על ידיו, וכך לאכול. אבל פחות משיעור זה, היינו דאם יש מים לפניו במרחק שבעים ושתים דקות, אסור לו לכרוך ידיו בשביל לאכול.

עוד נתבאר בשו"ע דלאחריו צריך לחזור בשביל מים שיעור מיל, מכיון דיש לו טירחא לחזור מדרכו סגי בשיעור מיל בכדי להתיר לו לאכול במפה, כמבואר במשנה ברורה (ס"ג סק"ג). וביושב בביתו הובא שם מהחיי אדם ושאר אחרונים דדינו תמיד כמו מלאחריו, שאינו צריך לילך לפניו אלא כשיעור מיל^א ע"כ. ולפי"ז איכא למימר דכוונת מע"כ לומר דכל היכא שאין בדעתם להמשיך לילך ולטייל עוד היום, דבזה הוא דאמרינן אם אין מים לפניו כדי מהלך ח"י דקות, סגי^ב. אבל כל היכא דנעצרו באמצע הדרך רק לאתנחתא, ובדעתם

א. וראה בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תקסא הערה כח) שהבאנו, עיין מג"א (סימן קס"ג סק"א) שכתב דמשמע בירושלמי (ברכות פ"ח) דאדם היושב בביתו צריך לילך ד' מילין, וצ"ע. ע"כ. ובמחצית השקל (שם) ביאר הענין דאדם ההולך בדרך אמרינן כיון דבלאו הכי ילך היום או למחר אותן ד' מילין, לכך צריך לילך ד' מיל קודם אכילה בשביל ליטול ידיו, אבל היושב בביתו אין שייך לחלק כלל בין לפניו ובין לאחריו דהא אין דעתו לילך כלל. ע"כ.

וכתב רש"י (פסחים מו, א) ד"ה אלא לפניו, אנטילת ידיים ואתפילה דמהלך בדרך קאי [ולכן לפניו ד' מיל], דאילו גבל [אף כשיושב בביתו] ילך עד ד' מילין דמה יש לו להפסיד עכ"ל, וכוונת הדברים, דהמגבל העיסה תמיד הרי יושב ומגבל בביתו וממילא לא שייך גביה דבלאו הכי ילך, ואזלינן לחומרא דחשיב תמיד כלפניו. ובספר נתן פריו - נט"י למו"ר הגאון רבי נתן געשטטנער זצ"ל (סימן קס"ג ס"א אות ג' ד"ה ומדברי רש"י) כתב דילפינן מרש"י, דכמו דלגבל היושב בביתו צריך לילך ד' מיל דמה יפסיד, ה"ה לענין נט"י נראה פשוט דהיושב בביתו צריך לילך ד' מיל, דשיעור מיל לאחריו נאמר רק בהולך בדרך, דע"י שחוזר לאחריו איכא טירחא יתירה שיצטרך אח"כ לילך עוד פעם את הדרך שכבר הלך, דמה יש לו להפסיד בזה וכלשון רש"י גבי גבל. ע"כ. (ולפי האמור איכא למימר דאף לתפילה היושב בביתו יש לו לילך ד' מיל אליבא דרש"י. ובהמשך הדברים (ד"ה ובהיותנו) ראיתי שכבר הרגיש בזה).

ב. וכמו כן אם צריך לנטות מנתיב נסיעתו, אמרינן נמי דהשיעור הוא ח"י דקות, כדמצינו במ"ב (סימן צ' סק"ג) שהביא בשם אליה רבה ופמ"ג דלאחריו לאו דוקא, אלא ה"ה לכל דרך אחרת שאינה במסלול נסיעתו, ואפילו לצדדיו. ע"כ.

סימן פ ♦ אין מים לנטילת ידים לאכילה בטיול _____ רנה

להמשיך, אזי דינא הוא כאמור יותר מע"ב דקות. וכיון שכן היה למע"כ לחלק אם הם באמצע הדרך, או לא.

העולה מן הדברים: ההולכים בטיול ואין להם מים ליטול ידיהם לאכילה, אם עדיין בדעתם לילך לפנייהם (קדימה), דינם דכל היכא שאין מים יותר משבעים ושתים דקות, אזי הוא דשרי לכוון הידים עם כפפות ולאכול בלי נטילת ידים. אבל אם אין בדעתם לילך עוד היום, אזי דינם כלאחריו, דכל היכא שאין מים לפניו מהלך ח"י דקות, כבר שרינן לכוון הידים ולאכול.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ג. וראה בספר נתן פריז - נט"י (סימן קס"ג ס"א אות ב'), דלדינא לענין נטילת ידים יש לומר דודאי יש לחוש להחמיר דכל שיכול להגיע למים ע"י גמלי פרחי תוך שיעור זמן ד' מיל אסור לו לאכול בלי נט"י, כיון דחזינן שגאוני פראג הסכימו דכיון שיכול לבוא ע"י בי דואר ההולך במרוצה הרי זה נקרא מקום קרוב, וכמו שהובא בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן שס"א), הרי שכתבו אף להקל מכח סברא זו וכו' וכן כתב בשו"ת חכמת שלמה לרבי שלמה קוועטש זצ"ל [הנספח לספר הר המור] (סימן י"ג) ששמע מרבנים מפורסמים להקל, ואע"ג שהמהר"ם שיק כתב שהחת"ס אמר פסק זה לחידוש ולא אמר כן להלכה למעשה, יש לומר שלא מלאו לבו לסמוך על סברא זו להקל, אבל לענין נט"י דהוא להחמיר יש לחוש, ולכן היכי שיכול להגיע לידי מים כשנוסע במכונית תוך שיעור זמן ד' מיל ודאי שצריך להמתין. ועיין פתחי תשובה (יו"ד סימן קי"ב ס"ו). ע"כ.

ובשוחחי ע"ז עם מו"ר זצ"ל תמהתי, וכי יעלה על הדעת שאדם שיצטרך מים לנט"י יוצרך לנסוע פרק זמן של שבעים ושתים דקות - יותר מנסיעה מבני ברק לירושלים. והשיבני: כל זמן שאין ראייה נגד דבריי הרי זו ההלכה. עכ"ד.

ברכות הנהנין

סימן פא

ברכה על ליפתן באמצע הסעודה כשהוא עיקרו של הסעודה

בקובץ פסקי בושם (עמ' נז הערה יז) כתב, ע"ד ברכה על קומפוט באמצע סעודת שבת ויו"ט, והביא לדברי המשנה ברורה (סימן קע"ז סק"ד) שכתב, דמה שמביאים מעט פירות מבושלים לקינוח סעודה שקורין קאמפאט, דזה אין בא למזון כלל רק לקינוח סעודה, ולכן צריך ברכה. וסתימת דבריו מורים שדיבר גם על שבתות ומועדים שהקומפוט קבוע בסעודה, כבר כתב ע"ז בספר תשובות והנהגות (ח"א סימן קע"ז) ששמע עדות נאמנה הלכה למעשה, שבזקנותו חזר בו מהמשנה ברורה ובעצמו לא בירך על קומפוט. וכן כתב גם בספר וזאת הברכה (עמ' עז) בשם רבי שלמה בלוך ורבי מנדל זקס זצ"ל דהחפץ חיים חזר בו ולא בירך על קומפוט. ויש אומרים שהיה מבקש מאחר לפטור אותו בברכה. ושמענו שיש שרוצים לדחות ראייה זו, דשמא בזקנותו של החפץ חיים היה הקומפוט עיקר סעודתו ולפיכך לא בירך עליו.

אך דבריהם צ"ע, משום ד'בפוסקים לא מצינו כלל מקור לסברא זו, שכשהפירות הם עיקר שביעתו יהיו פטורים מברכה' כשאוכלם בלא פת, משום דאזלינן בתר דרך העולם, ודרך העולם הוא שהפירות נאכלים לקינוח ותענוג ולא לשובע, ולפיכך כל שאינו מלפת בהם פתו לא בתחילה ולא בסוף הרי הם טעונים ברכה וכו' ע"כ.

הנה ע"ד מה שכתב דהיכא שעיקר שביעתו מהפירות אינו מברך עליהם. לכאורה מצינו בשו"ע (סימן חס ס"ג), כשנותנים קמח לתוך שקדים שעושים לחולה, אם עושים כן כדי שיסעוד הלב מברך בורא מיני מזונות, אם לדבק בעלמא, אינו מברך בורא מיני מזונות, וטוב להחמיר ולגמעו בתוך הסעודה לאחר ברכת המוציא, ופטור ממנה. וכתב במ"ב (סקי"ג) דהקשו האחרונים דאם הוא רק לדבק א"כ בטל לגבי השקדים והרי צריך לברך על פרי בתוך הסעודה,

סימן פב ♦ האם דין קדימה אמרינן 'על הברכה', או אף על 'סדר האכילה' _____ רנז

ונראה ליישב דכיון שהוא חולה וצריך להשקדים עיקר קביעת סעודתו לכתחלה הוא עליהם והו"ל כקובע סעודתו על הפירות דאינו מברך עליהם וכדלעיל בסימן קע"ז ס"ג עיי"ש, הרי לן להדיא דכשהפירות הם עיקר סעודתו פטורים הם מברכה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן פב

האם דין קדימה אמרינן 'על הברכה', או אף על 'סדר האכילה'?

יום שנכפל בו כי טוב

א' דר"ח שמרבים בו שמחה ה'תש"פ

בחודש אדר שלמא אשדר, לפרי עץ הדר לכבוד ידידי הנעלה, איש המעלה, לשבח ולתהלה איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים צמודות ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ג"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ט עמ' קמט אות כז) האם דין קדימה הוא בברכה או באכילה. וכתב לדייק מדברי המשנה ברורה (סימן ר"א סק"י) שכתב בזה"ל, ומשמע מדברי הפוסקים דיתנהג כך, יברך על המין שרגיל להיות תמיד חביב עליו, ויטעום קצת ממנו, ואח"כ יאכל המין שחפץ עכשיו לאכול, ואחר גמר אכילתו יחזור לאכול המין הראשון עכ"ל, ואהא כתב הכותב בקובץ נר התורה כפי שהובא שם דלכאורה מה איכפת ליה סדר אכילתו עכשיו, על כרחך מוכח דיש דין קדימה גם בעצם אכילתו ע"כ. אולם לא לבבי לא ידמה כן להוכיח מהתם הכי. ובתחילה הבוא נבוא על יסוד הדברים.

בספר לקט הלכות (מ"ג עמ' כז אות יד) הבאנו, אם דין קדימה אמרינן 'על הברכה', או אף על 'סדר האכילה' באופן שאינו מברך עתה.

(א) **הנה** בספר מלבושי מרדכי (סימן א' ס"ד) כתב, דין קדימה אמרינן אך על הברכה שמברך על המאכל. ולא נאמר דיני קדימה על סדר האכילה. וכיון שכן אזי לאחר שבירך יכול לאכול כפי שירצה. ומה שיש בני אדם האוכלים את הפירות בט"ו בשבט לפי סדר הקדימה, לסלסול בעלמא עושים כן. וכן כתב בספר תורת חיים (סימן רי"א סק"י ד"ה אמנס).

ולכך היכא דהפירות באים מחמת הסעודה, ואזי אינו מברך עליהם. וכמו"כ באונן רח"ל שאינו מברך, אינו צריך להקדים ולאכול לפי סדר הקדימה. וכן פשוט הוא, דגם במיני מאכל שאין ברכותיהן שוות, ואין מברכים עליהם עתה – שאוכלם באמצע הסעודה, אינו צריך להקדים מיני מזונות לשאר מינים, ולא מיני העץ והאדמה למיני שהכל. ע"כ.

(ב) **אולם** הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשיעורי ברכות (עמ' תמו) כתב, שבאמת דיני הקדימה אינם בברכה אלא באכילה, שאם יש לפניו כמה מינים, יש לו להקדים ולאכול את המוקדם לברכה, אף היכא שאינו מברך מאיזו סיבה.

ובזה יישב דברי הגמ' (נכסות מא, א) שלמדה מהפסוק, שהמוקדם בפסוק מוקדם לברכה, אף שהברכה לפני האכילה אינה אלא מדרבנן, והיאך יתכן שהפסוק לימד דיני קדימה בברכות שהם מדרבנן. ומה שבגמ' הזכירו מוקדם לברכה, היינו משום שלאחר שתקנו חז"ל ברכת הנהנין, הרי שההקדמה היא הברכה.

אלא שהוסיף, דאף לדבריו מי שיש לו כמה מיני פירות מז' המינים, אין צריך להקדים באכילתו את המוקדם בפסוק, לאחר שבירך על המין החשוב, משום דדיני קדימה הם בראשון בלבד, ואח"כ אין כבר דיני קדימה. ע"כ.

(ג) **ומה** שכתב להוכיח מדברי המ"ב דיש דין קדימה גם בעצם אכילתו, לענ"ד נראה דכל כוונת המשנה ברורה לומר, דלא נימא כיון דצריך להקדים המין שחביב עליו תמיד, אזי יצטרך לאכול את כולו, ורק בתר הכי הוא דנשרי ליה [נתיר לו] לאכול את המין הראשון, זה אינו, אלא לאחר שכבר הקדים בברכתו את המין שרגיל להיות תמיד חביב, מעתה יכול לאכול את כל אשר יחפוץ. ולאור דברינו, נראה לומר איפכא דליכא דין קדימה באכילה, ורק בברכה

סימן פג ♦ ברכת תפוחי אדמה שנתרסקו _____ רנט

הוא דאיכא דיני קדימה, ומשו"ה הוא דיכול לאכול אח"כ אף את המין שחביב לו עכשיו.

ועוד יש לומר, דהא בביאור הלכה (ס"א ד"ה ויש אומרים) הביא לדעת הרמב"ם (ברכות פ"ח ה"ג) דחביב נקרא מה שהוא עתה חביב עליו. וכן משמע דעת אור זרוע (הלכות סעודה סימן קעו) דכתב, דחביב מה שהוא מתאוה לאכלו עיין שם, ואף דבשו"ע לא פסק כן מכל מקום נוכל לצרף דעתם עיי"ש, ולפי"ז איכא למימר מה דכתב המ"ב דאח"כ יאכל המין שחפץ עכשיו לאכול, כיון דחייש להני פוסקים דסברי דחביב נקרא מה שעתה מתאוה וחביב לפניו.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן פג

ברכת תפוחי אדמה שנתרסקו

בס"ד יומא רביעאה למעשה בראשית

לסדר וירא ט"ו מרחשון ה'תש"פ

יוד"ר דמרון החזו"א זצ"ל

ישפות ה' משמי מעונים, אומץ כח ורב אונים, על ראש האי חכם וסופר
מהיר, ונרו יאיר כאור הבהיר לכבוד הרה"ג ר' משה חליוה שליט"א
מח"ס ענפי משה וש"ס

אחר מבוא הברכה והשלום

בתשואות חן קיבלתי את הספר 'גם אני אודך - הגר"מ חליוה' חי"ט, היוצא
לאור עולם ע"י הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, וברכתי עליו
ברכת הנהנין, כל הרואה אומר ברקאי, המאיר לארץ ולדרים עליה. ולאות כי
עיינתי בדבריו הנחמדים, אבוא נא באיזה גרגיר.

ע"ד מה שכתב (עמ' מה) בענין ברכת תפוחי אדמה שנתרסקו, דהגר"ח קניבסקי
שליט"א סבירא ליה דברכתו בורא פרי האדמה, דלא שייך אין צורתו
ניכר. אבל אם עשה לביכות אזי הוא דיברך שהכל, דבזה אין צורתו ניכר. עכ"ד.

איבד את צורתו הטבעית איבד את חשיבותו

א) הנה בספרי לקט הלכות (מ"ג עמ' מז) הבאנו מספר איש על העדה (עמ' רנג) שכתב בזה"ל, אחר הדלקת הנרות [חנוכה] קיים רבינו [הגרי"ש אלישיב] מנהגן של ישראל באכילת לאטקע"ס שהכינה הרבנית הצדקנית ע"ה. והיה מברך בפה"א על הלאטקע"ס מתפוחי אדמה שהכינו בביתו. ושם בהערה הביא דבספר שיעורי מרן הגרי"ש על מסכת ברכות להג"ר בן ציון קוק שליט"א מבואר דרבינו פליג בזה על המשנה ברורה, וסבירא ליה דחלוק תפוחי אדמה מתמרים, ובתפ"א אפילו איבדו צורתם לגמרי מברכין בפה"א, דמאחר דאינם נאכלים חיים רק מבושלים, א"כ כל דרך אכילתם הוא ע"י שינוי שהבישול עצמו הוא השינוי. דהא כל הטעם שכשנדרסק הפרי מאבד את ברכתו, הוא מפני שכשאיבד את צורתו הטבעית הפסיד את חשיבותו, משא"כ פרי שאין אוכלים אותו כמות שהוא חי, וצריכים תחילה לבשלו, הרי כבר נשתנה מצורתו הטבעית בבישול וא"כ הריסוק אח"כ לא מעלה ולא מוריד, ושפיר מברך עליו ברכתו. ע"כ.

וביוצא בזה בספר באר ישראל חנוכה – פסקי הגרי"ש אלישיב זצ"ל (עמ' יח) הובא, לביבות מתפוחי אדמה אף אם הפרי אינו ניכר, ברכתם בפה"א. ושם (הערה נה), כיון שאין הריסוק נחשב קלקול, כי חלק גדול מאוד מאכילת תפ"א הוא ע"י ריסוק ע"כ.

מכ"ל מקום לדעת המשנה ברורה, כל היכא שהם מרוסקים ברכתן שהכל. משא"כ היכא שניכרים שהם מתפ"א מברכים בפה"א. וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות (מ"ג סימן ע"ד), ובאוצר הברכה (עמ' קנג) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל.

וב"ה מנהג העולם לברך על קוגל העשוי מתפ"א שנטחן במגרדת [ריב אייזן] שהכל. וכ"כ בסידור יעב"ץ (הלכות זרמא הנהגין אות יט דף קמ, ז) בזה"ל, קארטאפילס (תפ"א) אפילו נתמעכו היטב בכף [ברכתן] האדמה, אבל מיעכן על ריב אייזן ועשה תבשיל או לחם, בלי קמח, או רק מעט כדי לדבק, שהכל ע"כ. וכיוב"ז בסידור דרך החיים (דיני זרמא הנהגין ערך קיגל) שבתפוחי אדמה מפורדים וחוזרים ולשים אותן מברך שהכל ע"כ.

(ב) וראא בשו"ת שבט הלוי (מ"י סימן מ"ו) כתב דעל קוגל תפו"א הנטחן בבלנדר, ברכתו בפה"א. ומאידך ראיתי בספר פני השלחן – ברכות הנהנין (עמ' 15) שכתב, דחשיב שעשו ממנו מהות וצורה אחרת לגמרי, ופנים חדשות באו לכאן. והביא שכן מורה הגר"ש ואזנר (שליט"א) [זצ"ל] לברך שהכל אף בגוונא דאיכא כעין חוטים. ע"כ. וע"ע בשו"ת שבט הלוי (מ"ח סימן ל"ז סק"ג). והדבר פלא, דנראה דדבריו סתרי.

הנה בהיותי בבית ההוראה אמר לי הגרא"צ הכהן שליט"א, דבספרו כיצד מברכים (עמ' יט) הביא מהגר"ש ואזנר (שליט"א) [זצ"ל] שאמר לו ג"כ, שמברכים על קוגל תפו"א שריסקו את התפו"א – 'שהכל'. וטפי מהכי אמר אף היכא שטוחנים את התפו"א במג'ו מיקס שנשאר פרוסות של תפו"א שמבשלים אותו יחד עם כל הקוגל, דזה ודאי ניכר דהוי תפו"א, עכ"ז כיון דמהותו של המאכל זה התפו"א המרוסק, אזי הוי הפרוסות טפל.

והוסיף הגרא"צ שליט"א, דיש איזה בנש"ק דהוא תלמיד של הגר"ש (שליט"א) [זצ"ל], ובשלחן של אביו, בירך הבן על קוגל תפו"א 'בפה"א' כדברי הגר"ש בספרו (וזה היה שלא לרצון אביו), וברכות הימים נעשה הבנש"ק הנ"ל קרוב משפחה של הגר"ש (שליט"א) [זצ"ל] [ע"י שנשא את הרבנית בזיווג שני], ואזי הוזמן פעם לסעודת שבת אצל הגר"ש, והגר"ש בירך על קוגל תפו"א 'שהכל', ולא כדבריו בספרו.

הדלקת נר יארצייט ביו"ט

בספרו (עמ' נא) ציין ע"ד הדלקת נר יארצייט ביו"ט. ראה מה שכתבנו באורך בספר לקט הלכות ח"א (עמ' תק א"ח ע') בזה.
יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן פד

שהייה והתבוננות קודם שיברך ברכת הנהנין והמצוות

בקוביץ מה טובו ח"א (עמ' לו) הובא פסקי דינים והנהגות מהגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל מרשימות הרה"ג ר' יוסף שוב שליט"א.

(א) **וז"ל** (ד"ה ועיין נפשות) שהביא מספר פעולת צדיק תולדות הגה"צ דומה למלאך ה' צבאות רבי חיים לייב מסטאוויסק (עמ' מ') דמסופר עליו שמעולם לא זרק ברכה מפיו, וכשבא לאיזה ברכת המצוות והנהנין 'היה שוהה כמו רגע דק, ואח"כ בירך כמונה מעות'. ע"כ.

בעיני זה הבאנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' תקיז אות לו) מספר מאיר עיני ישראל (ח"א עמ' רסה) שהביא עדות מתלמידו הגה"צ רבי מרדכי צוקרמן זצ"ל^א [שמונה שנים למד בישיבתו בראדין, שמתוכם שנתיים וחצי במחיצת הח"ח], זכורני עשר שנים טרם בואי לראדין, כשלמדתי בישיבה קטנה בלידא, ורבינו החפץ חיים היה בא לפרקים לשם לחזק את תושבי לידא, והיתה לי הזכות לחזות בכהן הגדול בעבודתו שבלב זו תפילה. והיה מונה את תיבות התפילה מילה במילה, וכיון ששמיעתו כבר היתה לקויה מאוד, הגביה קצת את קולו, ושמתי לב לפרט חשוב שבתפילת שמו"ע בלחש, 'לפני כל ברכה וברכה היה ממתין קימצא ורק אחרי המתנה קצרה היה פותח בברכה הבאה'. וטעם הנהגתו זו בלי ספק עפ"י מה שכתב בספרו בהשמטה [בסוף ספר שם עולם (השמטות עמ' פג) כתב החפץ חיים זצ"ל בזה – עיין הערה^ב] וכו' ע"כ.

א. כותב השורות זכה להכירו, בעת בואו לבתו תחי' לשכונת רמת אלחנן בב"ב.

ב. **וז"ל** 'עצה לכוון בתפילה ובברכות'... והזמין לי הקב"ה קצת עצה לזה וכו', שקבעו חז"ל בהם [בתפילת י"ח] הרבה עניני שבח המקום והרבה עניני בקשות הנוגע לגופו ונפשו, ובכל אחת ברכה לה', 'צריך להתבונן מתחילה מה הוא רוצה לבקש מה', ועל מה יברכנו, ואח"כ יאמר אותה הברכה' וכו'. ע"כ. וראה עוד בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' תקטז אות צו) שהבאנו דבריו באורך בזה.

שלא להבליע התיבות

(ב) עוֹד בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"א עמ' לו ד"ה כחמ"י) הביא מהגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל שכתב, ... כל זה לעורר כי רע עלי המעשה שאני רואה מדי פעם בפעם כאלה, 'שכמעט אינם מברכים כלל ברכות הנהנין רח"ל, כי הסתכלתי על שפתותם ומעשיהם, וכרגע התעיף עינך בו ואיננו (משלי כג, ה) וכמעט שלא רחש בשפתיו, ואינני מאמין כלל שבירך, וזה לא פעם אחת ולא שתים, על כן יראו לחזור בתשובה מכאן ולהבא בעזה"י ע"כ.

וראה בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' פט) שהבאנו מספר יסוד ושורש העבודה (שער השיר פ"ז) שהאריך על אמירת התיבות כדבעי, ושלא להבליע אותן, וז"ל תיבה שאינה שלימה במתכונתה לא תעשה פעולה ולא תעלה לרצון לפני הבורא יתברך שמו ויתעלה, כי אינה נחשבת לתיבה כלל, ולפעמים יראה כחירוף וגידוף רחמנא לצלן, כמבואר בזוהר הקדוש (פר' פנחס דף רמו, א) בזה"ל, מאן דאפיק מילין דצלותין או דאורייתא מפומיה [מי שמוציא דברי תפילה או דברי תורה מפיו], בעי לאפקא לון בהטחנה שלמים [צריך להוציאם בטחינה שלמים], ולא בהלעטה חסרים [ולא בהלעטה שיהיו חסרים משלמותם]. ואנון מילין אתקריאו שלמים [ואלו המילים נקראים קרבן שלמים], ואחרנין דאנון שטין [ואחרים שהם שוטים] דאכלין מילין בהלעטה [שאוכלים המילים בהלעטה], מה כתיב בהו [מה כתוב בהם?], הבשר עודנו בין שניהם ואף ה' חרה וגו' (נמדנר יא, לג), רחמנא לצלן. עכ"ל (זוהר).

ובודאי יחרד האיש וילפת האדם בראותו דברי הזוהר הקדוש הלז, ותסמר שערות ראשו כשמשער בעצמו שאינו מוציא התיבה כמות שהיא צריכה, הן בלימוד והן בתפילה וכו'. ועל כן צריך האדם להזהר בזה עד מאוד ולהרגיל את עצמו בכל התפילה, וההרגל נעשה טבע להוציא מילין דכשרין בשלמותה ולא תחסר כל בה. כי הלא זה ידוע מזוהר הקדוש, שבכל אות ואות ובכל קוץ וקוץ תולין כמה וכמה רבבות עולמות עליונים קדושים ונעלמים כמבואר בזוהר הקדוש (פר' אחרי דף עג, א) וכו'.

כשהאדם מוציא מפיו התיבה באותיותיה כתיקונה, מנענע כל העולמות העליונים התלויים בהם, אך כשאין האדם נותן דעתו ולבו אל הרגשת המבטא היטב, מחליף תיבה זו לתיבה אחרת שאינה כלל בתיקון סדר התפילה, וגורם

רסד _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

פגמים גדולים ר"ל באותן העולמות העליונים הקדושים התלויים באותן האותיות של תיבה זו, כנזכר בזוהר הק' בהרבה מקומות, דבאתערותא דלתתא תליא אתערותא דלעלא וכו' עכ"ל. וע"ע בכף החיים (סימן 5"ט אות ז') מה שהביא מסידור נהורא השלם בזה.

[וראה עוד בספר צפורן שמיר להרחיד"א (סימן 1' אות קז) לענין ברכה, דבאם בולע תיבה בברכה, אפשר דבחסרון התיבה ההיא לא תיחשב ברכה ואוכל בלא ברכה, ומרעה אל רעה יצא שבא לידי קרי, [כמ"ש שם (אות קא) כי הלשון והמעור מכוונים], ועל הכל ענוש יענוש כאשר ישית עליו גדול העצה. עיי"ש באורך].

ועיין בהנהגות בעל קב הישר (אות ו') להיות נחשב אצלי כל תיבה ותיבה בפסוקי דזמרה וק"ש ותפילת י"ח, ממש כאבן טוב היקר מאוד וכו'. וכבר יש קבלה מהקדמונים שעל כל אות ואות ממונה מלאך אחד. ע"כ.

מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דברכות ללא ספיקות

ג) עוד בקובץ מה טובו שם (עמ' לה ד"ה חז"ל) כתב ע"ד הא דאמרו ז"ל (גמא ל, ב) מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דברכות בזה"ל...שלפי דעת הערוך השלחן (סימן ר"ז ס"ז) הכוונה היא יקיים דיני ברכות בכל דיוקם האפשרי ללא השארת כל ספק. ע"כ.

הנה מקור הדברים מדברי האריז"ל שהובא באליה רבה, ולא הוי חידושו של הערוך השלחן, וכבר הארכנו בזה בספר לקט הלכות (ס"ג עמ' א-ב) ואביאן הנה. באליה רבה (סימן ר"ז סק"א) כתב, אהא דאמרינן (ב"ק ל, א) האי מאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דברכות, ולכאורה אם לא בירך רשע מקרי, אלא שר"ל ברכה הראויה לו, וכתב בשם כתבי האריז"ל, שלא יאמר אפטר בברכת שהכל כי הרי זה בור שקללוהו חכמים, אלא יש ללמוד לידע, ו[רק] מה שהוא ספק דינו שהכל, ואם הוא דבר שיכול לפוטרו בתוך הסעודה עדיף טפי. ע"כ. והובא בשע"ת (שס סקכ"ח).

ג. ועיין עוד במשנה ברורה (סימן קע"ז סק"ג) שהביא מהאחרונים, דבאם אינו חפץ לאכול פת, אלא אוכל מעט כדי לפוטרו, אפשר דלא שייך לומר שהם נטפלים להפת, כיון שלא

זהירות בברכות הנהנין יביא מאיליו יראת שמים

הנה אמרו ז"ל (נ"ק ל, א) האי מאן דבעי למחוי חסידא ליקיים מילי דברכות. והנה יש לדקדק דהיה ראוי לומר 'מאן דמקיים מילי דברכות הוי חסידא', וכתב לתרץ בשו"ת גינת ורדים (כלל א' סימן כד), דהזהיר במילי דברכות, כדאי הוא לו שיהיה חסיד בעבור זהירותו זאת, וטעמא כדכתבו התוס' [עיין (תוס' שם יב, ז ד"ה רבי נמן¹)] שגוף האדם נהנה מהמאכל וגדל ממנו, וכיון שלא נהנה מן העולם בלא ברכה, אלא היה זהיר לברך ברכה המיוחדת לאותו דבר, הנה גופו מתקדש ומתעלה 'וטבעו מאליו ירדוף ליראה את ה' ע"כ. והיינו שבזכות זהירותו במילי דברכות, יבוא ליראה את ה'.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

היה חפץ באכילתו, וכ"ש כשאכל רק פחות מכזית וכו', ע"כ כתבו דבאופן זה טוב יותר שיברכו על כל אחד הברכה הראויה ולא יאכל פת כלל, אם לא בשבת ויו"ט דאז מצוה לאכול כזית פת - חשוב הוא ונעשו הכל טפלים. ע"כ.

ד. דכתבו דאכילת איסור גנאי הוא לצדיק ביותר עיי"ש, וכתב מהריק"ש בהגהותיו (ריש טור יו"ד) דהוא מפני שהגוף מתהווה מדימוס המאכל ואיך יהיה גוף הצדיק חתיכא דאיסורא. ע"כ.

שבת

סימן פה

נר שבת בפמוט פשוט מכסף, או בפמוט מיוחד מנחושת

יומין דחנוכה ה'תש"פ

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך' יעקב' ולעומד בראש מפעל הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי ורב חביבי יקירי ומכובדי הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'

אחר מבוא הברכה והשלום

בקובץ מה טובו (ח"ו עמ' לה) הובא ע"ד יהודי שקנה באיטליה פמוטות נחושת יפים מאוד למראה, מעשה אומן שאין רואים כדוגמתם במקומנו, וכשחזר לארץ ישראל הביאם לאשתו במתנה, וכעת היא מסופקת, האם ראוי לה להדליק נר שבת בפמוטות הישנים העשויים כסף טהור – אך הם פשוטים במראה, או עדיף שתדליק בפמוטות נחושת, דהגם מצד החומר שהם עשויים הם בדרגה נמוכה יותר מן הכסף, אך הם נאים יותר מצד צורתם.

והשיב הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל, דאחר שכבר הורגלה להדליק בפמוטות מכסף, אין ראוי שתפסיק להדליק בהם ותתחיל להדליק בפמוטות מנחושת, אעפ"י שהם נאים יותר, מכיון שיש בהם צד פחיתות לגבי הפמוטות הראשונים שהדליקה בהם עד היום. ע"כ.

והרהרתי לעצמי, אלמה לא כתב הגאון רבי ניסים זצ"ל מצד כיון דאתעביד ביה חדא מצוה ליעבד ביה נמי מצוה אחרייתי. ברם ראיתי שם בקובץ מה טובו (עמ' קיא) מהגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א שכתב בתוך הדברים, דינא 'כיון דאתעביד ביה חדא מצוה וכו'' שייך בדבר שהוא גוף המצוה עצמו כגון בפתילות הנרות עצמן, אבל במנורה שהיא אינה גוף המצוה אלא (הכשר) [תשמיש דמצוה] שבה מונחת וכו' [כמו שהארכנו בספר בירורי

סימן פו • קידוש על כוס פגום, פעמים הוי לעיכובא _____ רסז

חיים (ס"ז עמ' שיא אות יח) רשימת ז' דברים שמצינו בחז"ל שאמרו כן על גוף המצוה] ע"כ, ולפי"ז ה"ה נמי בנד"ד.

אלא דעדיין יש מקום לעיין להני פוסקים דסברי דבעינן 'כלי' לנר [חנוכה], האם המנורה תיחשב אך תשמיש דמצוה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן פו

קידוש על כוס פגום, פעמים הוי לעיכובא

יום עש"ק לסדר נח ג' מרחשון ה'תש"פ

יוד"ר דקדוש ישראל מרוז'ין זיע"א

לכבוד הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א ראש כוללי ישיבת

שומרי החומות רב קהל סאדיגורה י-ם ומח"ס שו"ת משנת יוסף

אחר מבוא הברכה והשלום לכהדר"ג

הגה שדר לן ידידי אהובי ויקירי מזכה הרבים, הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, ספרו הגדול 'שו"ת משנת יוסף חי"ד', כבר כתבנו למעכ"ת דעל ספרו אפשר ממש לברך ברכת הנהנין ללא כל גוזמא, כיון דצורת וסגנון התשובות של כבוד הדר"ג שליט"א מאוד ייחודי ומיוחד, וכמעט שאין לו אח ורע ביופיין, וכל הרואה אומר ברקאי, המאיר לארץ ולדרים עליה.

הגה ע"ד מה שכתב בסימן קע"ו (עמ' קכד) קידוש על כוס פגום, וז"ל מסתברא מילתא, שכיון שכל הדברים שנאמרו בכוס (נרכות נא, ה), אף שהם רק לכתחילה ולא לעיכובא בדיעבד, עכ"ז מצינו כנ"ל שעל יין פגום אפשר שלא יקדש בליל ש"ק, א"כ ה"ה על כוס פגום, דאין הכי נמי שיש חילוק כנ"ל, אבל לכתחילה בעינן גם כוס שלם כמבואר בשו"ע (סימן קפ"ג ס"ג) לענין כוס של ברכה וכו' ע"כ, נראה מהדברים דלברך על כוס שלם, אינו אלא ענין לכתחילה.

רסח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

אולם דומני דזה אינו, ופעמים דהכוס אינו שלם הוי לעיכובא עיין בשעה"צ (סימן קפ"ג סק"ד) ע"ד כוס שבור לברהמ"ז וה"ה לקידוש, וז"ל ופשוט דאם יש נקב בשולו ועי"ז אינו יכול להחזיק רביעית, אין ע"ז שם כוס כלל והוא לעיכובא אפילו בשעת הדחק וכו' עיי"ש.

וביזין דאתינא להכא, אביא מה שהעלנו עלי גליון זה מכבר, ע"ד מה שנשאלנו בליל התקדש חג קודם הקידוש.

עשה קידוש על כוס פגום עם חור, האם יצא ידי חובתו

שאלה: ע"ד שאלתו, עשה קידוש בליל התקדש חג על כוס פגום עם חור, ושתה רק מעט יין ויצא מביתו בכדי לשאול האם יצא ידי חובת קידוש.

אופן השאלה: עשה קידוש על יין, ומקפיד שלא לשתות יין חוץ מכוס של קידוש מטעם הידוע לו, ומיץ ענבים לא היה כלל על שולחנו. והנקב שהיה בגביע היה טיף אחר טיף, ואינו מחזיק רביעית.

תשובה: (א) בגמ' (פסחים קז, א) המקדש וטעם מלוא לוגמיו יצא, ואם לאו לא יצא. והביאו המשנה ברורה (סימן רע"א סק"ד) להילכתא, דאם לא שתה בקידוש כמלא לוגמיו לא יצא ידי קידוש^א עיי"ש^ב, ולפי"ז בנד"ד כיון שלא שתה כשיעור לא יצא, וצריך לחזור ולקדש.

אלא דמצינו לדברי המ"ב (שם סקע"ח) בהא דכתב השו"ע (שם סט"ו) נשפך כוס של קידוש לאחר שקידש וקודם שטעם, דחזור לברך בפה"ג, אבל אין צריך לחזור ולקדש, והביא פלוגתת הפוסקים, ע"ד היכא דבקבוק היין היה מוכן לפניו על השלחן, ודעתו היה לשתות ממנו אח"כ, אין צריך גם לקדש שנית,

א. וזה הוי מדין ברכה, וכדמצינו בשער הציון (סקס"ה) שהביא מתוספת שבת, דחז"ל חלקו כבוד לכוס של חובה דיצטרך מלא לוגמיו דוקא ע"כ. וראה בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' תרה) מה שכתבנו עוד בזה.

ב. וראה בב"י (סו"ס רע"א סט"ו) ע"ד אם נשפך כוס הקידוש, דאינו צריך לחזור ולקדש, כיון דמאי דאמרינן דאם לא שתה לא יצא, היינו לא יצא ידי המצוה כתיקונה. ע"כ. וכן נקטו כמה מהאחרונים.

סימן פו • קידוש על כוס פגום, פעמים הוי לעיכובא _____ רסט

כיון דחשיב כאילו קידש על כל היין שמוכן לפניו וישתה מהן תיכף כמלוא לוגמיו, וכך ס"ל להט"ז (סקי"ט), ועיין בשעה"צ (סקפ"ו) דהביא דרך נקטו הרבה אחרונים ולכן העתיק דבריהם להילכתא עיי"ש, מ"מ נראה לענ"ד דהכא בנד"ד גריעי ולא מהני מה שהיין מוכן לפניו, כיון דמע"כ אמר לי שמקפיד בדוקא שלא לשתות יותר מכוס יין מדוייק.

(ב) **ולבר** מהכי, הא מצינו שם בדברי המ"ב (סקע"ח) דהביא לדברי המג"א דאם יצא ממקומו קודם שטעם מכוס אחר, צריך לחזור ולקדש עיי"ש, והכא בנד"ד הא איירי הכי, שיצא ממקומו לבוא לשאול היאך ינהג להלכה למעשה.

(ג) **וראה** בשעה"צ (סימן קפ"ג סקי"ד) ע"ד כוס שבור לברהמ"ז וה"ה לקידוש, וז"ל ופשוט דאם יש נקב בשולו ועי"ז אינו יכול להחזיק רביעית, אין ע"ז שם כוס כלל והוא לעיכובא אפילו בשעת הדחק, דכוס של ברכת המזון וקידוש צריך להחזיק רביעית כמבואר ברמב"ם (נזכות פ"ו ה"ד - שנת פכ"ט ה"ז) ע"כ, והכא בנד"ד איירי באופן זה שאינו יכול להחזיק רביעית. וכיון שכן נראה להילכתא שיחזור ויקדש על היין כמו שאמרנו לו.

העולה מן הדברים: עשה קידוש על כוס פגום עם חור ואינו מחזיק רביעית, ולא היה דעתו לשתות עוד מהיין כלל, ויצא ממקומו בכדי לשאול היאך ינהג כדת של תורה, לא יצא ידי חובתו, ויחזור לקדש על היין.

ואבוא בזה בברכת הדיוט, יאריך ימים על ממלכתו מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, ונזכה עוד רבות בשנים לראות אור כתיבת תשובותיו. יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה בכתב ובע"פ לאלפים ולרבבות. בביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן פז

האם יש להימנע מלהזיז את הקדרות שעל הפלטה

א) בספר בירורי חיים (ס"א עמ' תל"ז) הארכנו ע"ד קדירה העומדת בשבת על גבי הפלאטה במקום פחות חם, אי שרי להעביר את הקדירה למקום חם יותר. והבאנו לדברי המג"א (סימן קכ"ג סק"ג) דמותר להעביר מאש קטנה לאש גדולה, אף שע"י ההעברה התבשיל רותח יותר. והובא במשנה ברורה (ס"ס סק"ג) דאם התבשיל מבושל כל צרכו מותר להחזיר אפילו אם הבלה מרובה מראשונה, דהוי רק חזרה ושרי ע"כ, וכ"כ בספר אגלי טל (מלאכת אופה סק"מ) עיי"ש.

ומאידך הבאנו (ס"ס עמ' תלד אות ז') מספר שלחן עצי שיטים שכתב, דהיכא דמצטמק ויפה לו יש בישול אחר בישול אף בעודה חם, בין בדבר לח ובין בדבר יבש ע"כ.

ב) ועתה ראיתי בקובץ פסקי בושם [היו"ל ע"י מכון 'גם אני אודך'] (עמ' פה) עוד בזה, דכתב דבכירים שלנו קשה ליתן גבולות מה נקרא שהייה, ומה נקרא סמיכה, ולכן אם הזיזו את הקדירה המונחת על הבלע"ך עד שאינה מונחת על האש, נכון שלא להחזירה מעל האש ממש. ובהערה ג' שם, מה שמצוי שמזיזים את הקדירה ולפעמים מרחיקים אותה מכיוון האש, ולפעמים מקרבים אותה לכיוון האש, שאם מקצתה מונח מעל האש שאז היא במצב של שהייה, מותר להזיזה שתהיה כולה מעל האש, אבל אם הזיזה מן האש עד שאין אש כלל תחת הקדירה, יש לחוש שאז אין זה נחשב מצב של שהייה אלא מצב של סמיכה. ואם בא לחזור ולקרבו מעל האש הוי כמעביר מסמיכה לשהייה, שאסור לפי רוב הפוסקים.

והוסיף להסביר את הענין, מפני שבתנורים וכירים של זמן הגמ' היתה בוערת אש גדולה, מסתבר דכל הקדירה עומדת מעל חלל הכירה הרי היא נחשבת במצב של שהייה אף אם אינה מונחת מעל האש ממש, כיון שיש עליה השפעה חזקה של חום האש, ולכן מותר להזיזה ולקרבה מעל האש ממש, אבל בכיריים דידן שהאש שלה קטנה, קשה ליתן גבולות מתי זה נקרא על האש

סימן פח ♦ האם העצמות שבחמין שלא נתבשלו כל צרכן, ימנע חזרה _____ רעא

ומתי זה נחשב רק סמוך לאש, ולפיכך היה רגיל להורות תמיד שאם הזיז את הקדירה עד שאפילו מקצת ממנה אינו נמצא מעל האש, נכון שלא לחזור ולקרבו על האש ממש. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן פח

האם העצמות שבחמין שלא נתבשלו כל צרכן, ימנע חזרה

בקובץ פסקי בושם (עמ' פז אות ו') הורה הגר"מ ברנסדורפר זצ"ל שמותר להחזיר על האש בשבת קדירה שיש בה בשר שכבר נתבשלו כל צרכן, ואף אם העצמות טרם נתרככו לגמרי, ואין לחוש בזה לאיסור בישול העצמות. וע"ע בשו"ת קנה בושם (ח"ד סימן כ"ד).

הנה הגאון רבי משה יאדלר שליט"א סיפר מה ששוחח בענינא דא עם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל וז"ל כאן בירושלים נוהגים לאכול את העצמות, כאן היה עוני ורעב ומחסור, והיינו לועסים את העצמות, זה ממש אוכל. ומה שפסק אותו גדול [אחד מגדולי הדור שכתב להתיר את הדבר, והיה שרוי בידידות נפלאה עם הגרש"ז] פסק עפ"י מה שהיה נהוג במחוז שממנו בא, במדינת הונגריה שהיה להם בשר לרוב ובשפע, ולא הוזקקו לאכילת העצמות. אנחנו אוכלים עצמות וזה איסור ממש, אמר ברגש רב.

ואגב הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל, למרות היותו ירושלמי שורשי, התיר, ונימוקו עמו בטעמו שאדם אינו לוקח צלחת עצמות ומתיישב לאכול עצמות, אי לכך אין זה מאכל, אפילו שאנשים אוכלים אותן. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן פט

טבילה בעיו"ט שחל בשבת, האם אית ביה הכנה

בקוביץ פסקי בושם (עמ' נג אות מ') כתב בזה"ל, וכן כשחל ערב יו"ט בשבת, אסור לילך בשבת לפנות ערב לטבול עצמו במקוה לכבוד יום טוב, משום דהוי מכין משבת לחול. ע"כ.

ראה מה שהבאנו בספר לקט הלכות (ח"א עמ' מקמה אות כו והערה מזו) להיתירא. וז"ד שרי ללבוש בגדים אחרים לשבת, כיון דעתה ביו"ט נהנה נמי מזה שהולך עם בגדים נקיים, ותו לא חשיב כהכנה לשבת, ומטעם זה שרי נמי לטבול (נ"ל).

ושמחתי שכוונתי לדעת מו"ר הגאון רבי נתן געשטטנער זצ"ל, שהובא בספר עירוב תבשילין הערוך (ח"א עמ' נח הערה כו), וז"ד הטבילה ביו"ט אינה נחשבת כהכנה לצורך שבת, מאחר דפעולת הטבילה ומטרתה נגמרת בו ביום, שכוונתו לטהר עצמו קודם כניסת השבת, ולקבל ההארה מיד, ומשום שרי אף בלי ע"ת, משא"כ הדחת כלים שנתלכלכו ביו"ט עיקר מטרת הפעולה שיישארו נקיים לשבת גופא, ולכן בעי ע"ת להיתירא. ע"כ.

אולם בספר הנ"ל (ח"ג עמ' חננ) הובא מהגאון רבי מאיר ברנסדורפר זצ"ל דפליג, וס"ל דאין לטבול לכבוד שבת ביו"ט שחל בע"ש, וכ"ש בשבת שחל להיות בעיו"ט, שאין לטבול לכבוד יו"ט. וס"ל דכיון שהדבר ניכר שעושה זה לכבוד שבת, בגדר הכנה יחשב. עיי"ש.

ומובא מספר דברי יחזקאל (ליקוטים דף פד) שהרה"ק משיאנווא זיע"א לא היה טובל בע"ש שחל בו יו"ט לכבוד שבת, כיון דס"ל דאית ביה זלזול לקדושת יו"ט. והתבטא פעם נגד אחיו הרה"ק מגארליץ זצ"ל, שכן נהג לטבול. ע"כ. וע"ע בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' שיא).

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן ז' + האם שרי להרגיל את עצמו לומר בשבת צ' פעמים טל ומטר _____ רעג

סימן ז'

האם שרי להרגיל את עצמו לומר בשבת צ' פעמים טל ומטר

בקובץ פסקי בושם (עמ' 55 אות לו) כשחל ז' במרחשון במוצש"ק שמתחילים אז לומר 'ותן טל ומטר לברכה' בארץ ישראל, ורוצה להרגיל את עצמו על ידי שיאמר בשבת תשעים פעמים ותן טל ומטר (עיין לעיל (עמ' 11ט) שהבאנו פלוגתת הראשונים בזה), יש בזה איסור מכין משבת לחול ע"כ.

ראה מה שהבאנו בספר לקט הלכות (ח"א עמ' רמו אות רמו) באורך מדברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל להיתירא, ומאוד צדקו דבריו. וז"ד שרי לומר צ' פעמים^א

א. בשו"ת מהרש"ג (ח"א סימן נ"ב) כתב, ואם עדיין לא אמר צ' פעמים, ובחזרה"מ התפלל תפילת י"ח עם יעלה ויבא, אבל טעה והזכיר 'טל ומטר', וחזר להתפלל שנית ואמר ותן ברכה כדבעי, אבל שכח לומר יעלה ויבא, הדבר פשוט אצלי דצריך לחזור ולהתפלל פעם שלישית, כיון דכל תפילה ותפילה הוי שלא כראוי, אין אנו מצרפין ב' התפילות להדדי לומר דבזה לא הזכיר טל ומטר, ובשני הזכיר יעלה ויבא.

והוסיף – ודומה אצלי למי שלקח ביו"ט א' דסוכות שני אתרוגים [בזה אחר זה, דלא ליהוי בל תוסיף], באחד היה חסר קצת מלמעלה, ובהשני היה חסר קצת מלמטה, דאע"ג דמה שחסר בזה לא חסר בהשני, לא יצא, דמ"מ בכל אתרוג היה פסול וכו'. א"כ ה"ה בנד"ד בעינן שיתפלל תפילה אחת בשלימות, וכל שבאותו תפילה איכא חסרון לא חשיבי תפילה, ולא יצא ידי חובתו. ע"כ.

ובשו"ת הר צבי (ח"א סימן נ"ד) כתב, דתליא בפלוגתת תוס' וחכמי פרובינצ"א [רבינו יהודה שהובא בתוס' (ברכות כו, ב ד"ה טעה), עם חכמי פרובינצ"א שהובאו ברבינו יונה (שם יח, א מדפי הרי"ף ד"ה טעה), בשכח הזכרת מעין המאורע, אם יחזור ויתפלל כיון שתפילה שהתפלל כמאן דליתא, וכך סברי חכמי פרובינצ"א. או דילמא אינו חוזר כיון דתפילתו תפילתו, ורק חסרה לו הזכרה, וכך ס"ל תוס'. לכן יתפלל בנדבה. ויסוד הדבר מהטור (סימן רצ"ב), ושו"ע (סימן ק"ח סי"א) ובמג"א (שם סקט"ו). ובספר 'לקט הלכות - (ח"ב עמ' תלט הערה י"ב – ועמ' תמו הערה י"ז ד"ה ובנד"ד) הרחבנו בזה], דלהתוס' דכבר יצא ידי חובת תפילה אלא דלא שאל בה מטר, הרי תיקן זאת בתפילה השנית, ומה שחיסר בה יעלה ויבא הרי כבר אמר בראשונה. ואילו לחכמי פרובינצ"א דהוי כלא התפלל כלל, צריך להתפלל שלישית, וכדי לצאת ידי ספיקא אמרינן ליה שיתפלל אותה בנדבה. ע"כ.

עדר _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגר"ש סגל

‘ותן ברכה’ ביו”ט, כדי שלא ישכח לאומרו במוצאי יו”ט, ולא מקרי הכנה².

הנה מצינו בגמ’ ברכות (כא, 6), כי הוינן בי רבה בר אבוא בען מיניה הני בני בי רב דטעו ומדכרי דחול בשבת, מהו שייגמרו ואמר לן גומרין כל אותה ברכה וכו’, גברא בר חיובא הוא ורבנן הוא דלא אטרחוהו משום כבוד שבת. ביאור הדבר דבדין הוא דבעי לצלויי י”ח ברכות בשבת כמו בחול, ורק משום כבוד שבת לא אטרחוהו רבנן, ולכן באם התחיל הברכה גומרה דהרי ראויה היא לו מן הדין ואח”כ מתחיל הברכה המיוחדת לשבת. וכך איפסק בשו”ע (סימן קס”ט ס”ז) טעה והתחיל תפילת החול גומר אותה ברכה שטעה ומתחיל של שבת.

הרי לן דהני י”ח ברכות מישך שייכא אף בשבת ויו”ט, ומשום הכי ליכא למימר דחשיב הכנה, דכל הא דקאמרינן דשייך הכנה היינו דיבור שאינו שייך כלל לשבת וקעביד דיבורו איזה חלות או אף מחזי דקעביד. ועתה ראיתי שכך מסיק נמי הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ”ל, דשרי למימר צ’ פעמים ביו”ט א’ דפסח ותן ברכה, כיון דהיום התחילו לומר מוריד הטל, שרינן ליה מיד להכין עצמו שלא יטעה כיון דמהיום זימניה ע”כ, ואולי אפשר לומר דכוונת דבריו ‘דמהיום זימניה’ כדברינו, דמן הדין זמן ברכות אלו אף בשבת, ודו”ק. וע”ע בספר בירורי חיים (ח”ג עמ’ מרפה-מרפז) בזה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

וע”ע בחיי אדם (כלל כ”ז סט”ז-י”ז) שכתב, דבזמנינו יש להימנע מלהתפלל תפילת נדבה, ואפילו במקום דאיכא פלוגתא דרבוותא אם חייב להתפלל, כיון דהמתפלל נדבה צריך שיהיה בטוח שמכוין בה מרישא לסיפא, [כמבואר בשו”ע (סו”ס ק”ז)], ובזה”ז אפשר שאין מצוי איש כזה ע”כ, ולכן עדיף להשתדל תמיד לשמוע מהש”ץ ויכוין לצאת ידי חובתו. ועיין בפסקי תשובות (ח”א סימן קי”ד הערה פט-צא). וע”ע במ”ב (סימן ק”ז סק”ב), דהחזור ומתפלל על הספק אין לך חידוש גדול מזה, שיצא ידי ספקו.

ב. וח”א כתב עוד להסביר, דאיסור הכנה מהותו לעשות איזה פעולה לצורך מחר, כגון הדחת כלים לחול, ואין לו עתה תועלת וענין בזה, אבל כשמרגיל בעצמו ב’ותן ברכה’ הרי קבע בעצמו תכונה של הרגל, רק שישתמש בה לאחר היו”ט, באופן זה לא מקרי הכנה. ע”כ.

סימן צא

להכניס סימניה בספר בשבת לימי החול

בקוביץ מה טובו אהליך יעקב [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (מ"ח עמ' קנ"ז) הובא מהגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א, ע"ד אחד שהוא מגיד שיעור בימות החול, ובשבת לוקח הרבה ספרים ומכניס דפים קטנים לשמור את המקום בלפחות עשר מקומות, האם יש בזה הכנה. והשיב: יש חשש, אך ילמד קצת בכל מקום. ע"כ.

ובביאור הדברים נראה לומר פשוט, דכל מה דאסור משום הכנה אינו אלא היכא שכל מטרתו אך בכדי לסמן לו את הספרים לימות החול, ולכן מוציא ספר אחר ספר. אבל היכא שיושב ולומד, ותוך כדי לימודו מניח סימניה בכדי שיזכור היכן יש להעיר ולהאיר שרי לצורך מצוה. וכן ראיתי בספר ילקוט יוסף (מ"ד - שנת ז' סימן ט"ז ס"ג עמ' פ') שכתב, מותר לקפל נייר בשבת, וכגון הלומד בספר ועושה סימן ע"י קיפול זוית הדף, בכדי לידע להיכן הגיע, או בכדי שיוכל להעתיק במוצאי שבת מהדברים שעיין בהם בספר, ואין בזה איסור קיפול בשבת, או איסור מכין משבת לחול. ובהערה ציין לשו"ת שער שמעון אחד (מ"ג סימן קמ"ט), וכן השיב לי מרן אאמו"ר [הגר"ע יוסף] זצ"ל. ע"כ. וכן כתב בשו"ת רבבות אפרים (מ"ג סימן רכ"ג אות יא) מסתברא דמותר בשבת לכוף דף לסימן היכן הוא עומד, אלא דבספרי קודש אין לעשות כן משום בזיון וכו'. והרה"ג רבי בנימין זילבר זצ"ל [בעל שו"ת אז נדברו] כתב לי, דלא הוי בזה כמתקן אם מקפל הדף, וזה אינו מתקיים כלל וכו'. ע"כ". [וראה עוד מה שכתבנו בספר בירווי חיים (מ"ג עמ' מרמ"ה ואילך) בענינא דהכנה משבת לחול, באורך].

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. וע"ע בקובץ וקנה לך חבר (היו"ל לשנת תשס"ה עמ' צו) מה שהובא מהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א בזה.

סימן צב

כרטיס מקוה בשבת

בקובץ פסקי בושם (שס עמ' נה אות נא) הובא, הורה על הכרטיס הפלסטיק שנכנס בשנים האחרונות לשימוש במקואות – שפותח את הקרוסלה שבכניסה למקוה ע"י זיהוי חשמלי, שאסור לטלטלו בשבת אף לצורך גופו ומקומו [והיינו כמוקצה מחמת גופו], ואפילו כשהוא קשור בצרור מפתחות. וראה מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' תפט-תנח) באורך בזה. ושם (עמ' תנח הערה יב) ע"ד היכא שקשור בצרור מפתחות ולא הוציאם בעש"ק, חשיב כטלטול מן הצד עיי"ש. בברכת התורה
חיים שלום הלוי סגל

סימן צג

מוקצה – צבעים על הריצפה בשבת

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ח עמ' קנג) הובא מהגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א, ע"ד האם שרי לסלק צבעים בכדי שהילדים לא יקשקשו על הקירות, האם זה נחשב לצורך גופו או מקומו ולהזיז אותם למקום משומר בשבת. והשיב: אם אפשר לטלטל אותם כלאחר יד מה טוב ע"כ.

הנה בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' תקלד) כתבנו עפ"י יסוד מהמאירי ודעימיה בזה, וז"ל המאירי (שנח קנד ד"ה מקנח וד"ה כלי) מקצת מפרשים כתבו, שלא נאסר במלאכתו לאיסור מחמה לצל אלא לדעת האוסר במוקצה, אבל לר' שמעון שמתיר במוקצה ושאונו פוסקים כמותו בשבת מותר ואין זה כלום, שאף לר' שמעון ודאי אסור מפני שאין כאן צורך שבת כלל, ונמצא מטלטל לצורך חול ר"ל להצניעו שישתמש בו למחר וכו'. [משא"כ] כלי שמלאכתו להיתר, מותר לטלטלו אף מחמה לצל כמו שביארנו, ואעפ"י שאין לו בהם שום צורך שהרי מ"מ לצורך עצמו הוא עושה שלא להפסד. ואם הוא דבר שאינו נפחת בחמה כ"כ אינו מטלטלו אלא לאיזה צורך, ומ"מ היו לו בגדים בחמה, הואיל ומלאכתו להיתר אעפ"י שאין נפחתים בחמה, ושאין לו צריכים עכשיו, מותר לטלטלם, שהרי אפשר שיבוא מי שישב עליהם, ונמצא כאן קצת צורך ע"כ.

הרי לן מדבריו דיסוד הדבר דטלטול לצורך גופו ומקומו היכא דאיכא צורך שבת שרינן, ורק היכא דליכא שום צורך כמו שכתב בלשונו 'מפני שאין כאן צורך שבת כלל', ולזה הסכימו כל פוסקי זמנינו.

כדמצינו בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סימן כ"ג) ע"ד מכשירי חשמל, וז"ל ובנוגע למה שנכלל בהיתר 'לצורך מקומו', נראה שגם אם צריך שהמקום שעליו הולך האור כעת יהיה חשוך, נמי מקרי צורך מקומו. ע"כ.

וכן בספר מאור השבת (ח"ד מהדו' משכ"ס עמ' לו-י), האם להביא קדירה ריקנית להסוכה, חשיב ככלי שמלאכתו לאיסור דלצורך גופו שרינן. ושאל להגרי"ש אלישיב זצ"ל, והשיב לו וז"ל כל צורך שהכלי נצרך לו, הוי כלצורך גופו, ואינו נפק"מ באם משתמש בהכלי גופא, או שהכלי מתיר לו להשתמש בסוכה, הכל דינם כלצורך גופו. ע"כ.

וביוב"ז הביא מהאדמו"ר רבי יוחנן סופר מערלוי זצ"ל, דמסתבר דהוי כצורך גופו. וציין לדברי התוס' (שם ס, א ד"ה לא) ע"ד דשרי לשלוח לחבירו כלים שמלאכתן לאיסור, וז"ל (תוס') משום שמחת יו"ט חשיב כמו לצורך גופו ע"כ, ובנד"ד אף דאין הקדירה ממש עושה את השמחה כמו בשילוח, אלא בעקיפין, מ"מ בזה שגורם לו השמחה, הוי כמו לצורך גופו. ע"כ.

וכן ראיתי במשנה ברורה למעשה (סימן ש"ס עמ' קיז תשובות אות לז אוק"ב) שהביא מהגר"ש ואזנר זצ"ל, דמותר להסיט את המאוורר לצד אחר כדי שעוצמת הרוח לא תפריעו, לפי דחשיב כטלטול לצורך מקומו, מאחר דרוצה לישב במקום שאין נושבת הרוח. ע"כ.

וביוצא בזה כתב (שם עמ' קיא תשובות אות לז אוק"א) בשם הגאון רבי שמואל דוד גרוס שליט"א, וז"ל יש להתיר טלטול כלי שמלאכתו לאיסור עבור כל צורך שבת, ולא דוקא לצורך גופו או מקומו^א. 'לפיכך מותר לייטל עטים וכדומה מהילדים, שלא יקשקשו בהם על הרהיטים שבבית' ע"כ.^ב

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. וכ"כ בספר פני שבת (ח"ג סימן א' ס"ו).

ב. וע"ז הדרך כתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' תצט) ע"ד מה דמצוי שעל השיש נשאר קדירות ריקניות, ובבואו לביתו בליל שבת, רוצה לפנותן. דשרי לפנותן, דמה שאינו רוצה לראות בעיניו קדירות ריקניות, הוי נמי צורך דשרי.

סימן צד

האם יש צביעה באוכלין

יום ערב ז' דפסח ה'תש"פ

ישפיע ה' אור גאולתינו ופדות נפשינו אל כבוד איש המעלה,
לשבח ולתהלה איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים
צמודות ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג הרה"ג רבי יואל יחיאל
מיכל פרנקל שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום.

בקובץ פסקי בושם (עמ' קד אומ נט) כתב, אין שום חשש של איסור צביעה
כשמערב פטל לתוך מים או חלב לתוך קפה בכדי לשתותם יחד, דאף
הפמ"ג (סו"ס ע"כ) שמחמיר וסובר שמדרבנן יש איסור צביעה באוכלין, לא מיירי
אלא כשמתכוין לצביעה, אבל כשעיקר כוונתו לטעמא אלא שממילא מצטבע
גם הוא מודה שאין בזה חשש איסור אפילו מדרבנן. ע"כ.

ונראה דמה שכתב מע"כ דהפמ"ג לא מיירי אלא כשמתכוין לצביעה, אינו
מדוייק, דהפמ"ג אסר כשמתכוין לצביעה **בשביע' למכור**. ואבוא נא ביסוד
הדברים.

(א) **בגמ'** (שנא עה, ה) שוחט משום מאי מחייב, רב אמר משום צובע, ושמואל
אמר משום נטילת נשמה. ורב ס"ל דחייב הן משום צובע והן משום
נטילת נשמה, דניחא ליה דליתווס בית השחיטה דמא כי היכא דליחזזה אינשי
וליתו ליזבנו מיניה. וברש"י דניחא ליה להאי שוחט בצביעת הבשר שיהא צבוע
בדם, כי היכא דניחזיה אינשי שנשחטה היום וניתו ונזבנו ע"כ. וברבינו חננאל
(סס) כיון דנחזיה אינשי דנשחט הוא, וקאתי למיזבן ולא יאמרו של נבילה היא.
ע"כ.

ובשו"ע (סימן ע"כ ס"ט) מותר ליתן כרכום לתבשיל, ואין לחוש משום צובע,
כיון דאין צביעה באוכלים. ושם סעיף כ' וכן נמי הצובע פתו במשקה
הפירות לית לן בה, כיון דאין צביעה באוכלים. ע"כ. והנה הפמ"ג (סס א"א
סקכ"ה) כתב, דיש לעיין במוכרי יין שרף ומי דבש אם רשאים ליתן מראה ביי"ש

ודבש לקונים, דניחא להו בכך. והוה דומיא דשוחט המבואר בגמ' שבת [הנ"ל – דכוונתו שיראו דעכשיו נשחט ויקנו ממנו]. ואף דקיי"ל כשמואל, כמ"ש המגיד משנה (שג"פ פ"א ה"א), היינו דאין כוונת השוחט לשם כך, אבל היכא דעושה גוון במשקה בכדי שיקנו ממנו חייב. ע"כ. מדבריו למדנו דכל היכא דצובע בשביל למכור, אזי הוא דאסור.

(ב) **ולפי"ז** מה שכתב מע"כ בקובץ פסקי בושם דהפמ"ג לא מיירי אלא כשמתכוין לצביעה, אינו מדוייק, דהפמ"ג אסר כשמתכוין לצביעה **בשביל למכור**. [וטעם הדבר צריך לומר, דכל היכא שנעשה בשביל למכור, דעיקר מטרתו בשביל מסחר ושיווק, אזי אינו חשיב כסתם אוכלין שעליהם הוא דאמרו דאין בהם צביעה].

והפמ"ג הביא לשו"ת חכם צבי (סימן נ"ז) שכתב, דאין צביעה באוכלין, דכתב אדברי הט"ז (סימן תקי"א סק"ח) לענין מוליד ריח במים, דכל שראוי לשתייה לית ביה מוליד ולא צובע. ומשו"ה הרמב"ם (שג"פ פ"א ה"א) פסק דלא כרב בשוחט [היינו רב דס"ל דחייב משום צובע]. ואף אליבא דרב י"ל דכל היכא שאסור באכילה כגון הדם בזה הוא דשייך צביעה ע"כ, משמע דדבר הראוי לאכילה אין בו צובע. וכמו"כ דייק ממה שכתב הרמב"ם (שס"ט פ"ד הי"ד) עין צבע, איסטיס במי כרכום, ולכאורה אמאי לא נקט כרכום לתוך מים, אלא על כרחך דדבר הראוי לשתייה אינו חייב על צביעה. ע"כ.

(ג) **אולם** הפמ"ג תמה עליו, וכתב לדייק מדברי הרמב"ם (יו"ט פ"ד ה"ו) דמותר לעשן תחת הפירות בכדי שיוכשרו לאכילה, משמע דשביל להריח אף באוכלין אסור*.

ובן העתיק המשנה ברורה לדברי הפמ"ג דאסור לצבוע כל היכא דהוא בשביל למכור. וז"ד (משנה נרוה סימן ט"ז סק"ו) שכתב, דמותר ליתן יין אדום בתוך יין לבן, ואף דמתאדם, ואפילו אם מכוין לכתחילה לעשות מראה במאכל או במשקה, מסתברא דאין להחמיר, כן נראה מהפמ"ג. ולפי מה שכתב בנשמת אדם (כלל כ"ד סק"ג) נכון למנוע מזה. והביא מהפמ"ג דמ"מ אין רשאי לעשות מראה ביי"ש ודבש בכדי שיקנו ממנו, וכ"ש שלא להשים סממנים בצלוחית מים להעמיד בחלון נגד השמש, ויש בזה חשש חיוב חטאת. ע"כ.

א. וציין לדברי השיטה מקובצת (ביצה כג, א) דבאוכלין ומשקין ליכא צביעה עיי"ש.

מסקנת הדברים: מצינו ג' דרגות א' כשצובע בשביל למכרו לאחרים, דהפמ"ג אסר. ב' כשכוונתו לעשות מראה וגוון באוכל, להחיי אדם נכון למנוע. ג' להחכם צבי ליכא כלל צביעה באוכלין.

וכיוצא בזה נראה בדברי הביאור הלכה (שם סי"ט ד"ה ליתן כרכוס) שהביא לדברי האור זרוע (מ"ז סימן ס"ג) [שהובא בדרכי משה (שם אות ז')] שפירש מה דאיתא בגמ' (שנ"ט ע"ה, ז' - ה"ל) דליתווס בית השחיטה, היינו העור של בית השחיטה, [דזה אינו אוכל] וניחא הכל ע"כ, הרי דס"ל דבאוכלין ליכא צובע.

וכן נקט החתם סופר בחידושו (שנ"ט ע"ה, ז' ד"ה רצ אמר), ומהר"ם שיק (שנ"ט ע"ה, ז' ד"ה והרמז"ס), וכן בהגהות רבי משה אלעזר הורוויץ (שם על רש"י ד"ה משום לוצע), וכן כתב בשו"ע יעקב (סימן שט"ז סק"ו ד"ה והנה צ"ח - וסימן ש"כ סק"ט), ובתוספת שבת (שם סק"מ), וכ"כ במנחת חינוך - מוסך השבת (הלוצע אות ד' ד"ה ועיין), ובשו"ת מהרש"ם (מ"ז סימן ק"ו ד"ה ומה שהציא קושיא המוס'), וכ"ה בפרי מגדים בפתיחה להלכות שבת (אות כ"ה עוד ראוי לדבר) דהרמב"ם פסק כשמואל דאין צביעה באוכלים.

ד) עוד שיטה מצינו בשערי תשובה (סימן ש"ח סק"ד) שהביא משו"ת גינת ורדים (אות כ"ג ג' סימן ט') בשם תשובת מהר"ש חיון, דאסור ליתן קפה שחוק לתוך מים כיון שנשתנה מראית המים והוי ליה כצובע וכו' ע"כ, מדבריו למדנו להחמיר בכל אופן, דאיכא צביעה באוכלין.

עוד שיטה מצינו בשו"ת רב פעלים (מ"ג סימן י"א), דכתב לחלק בין אוכלים למשקין, דבאוכלים ליכא צביעה כדברי השו"ע הנ"ל, אבל במשקים יש לאסור לצבוע. וכן כתב בספרו בן איש חי (פר' פקודי אות ג'). והובא בכף החיים (סימן ש"כ אות ק"ג).

סיכום השיטות לפי דרגות חומרתם: א' לדעת מהר"ש חיון בכל גווני איכא צביעה. ב' לדעת החיי אדם כל שנתכוין לצבוע בכדי שייראה גוון. ג' לדעת הפמ"ג רק היכא שנתכוין בשביל למכור. ד' לדעת הרב פעלים יש לחלק בין אוכלים דליכא צובע, למשקין דאית ביה צביעה. ה' לדעת החכם צבי, ליכא כלל צביעה בדבר אוכל ומשקה. וכן נקטי רוב הפוסקים.

ה) והנה בתחילה נתפלאתי מה דהביא הגר"מ ברנדסדורפר זצ"ל לדברי הפמ"ג דאית ליה צביעה באוכלים. ולא הביא כלל לדברי שער הציון (סימן

ש"ס סקס"ה) דחשש לצובע - [לכאורה] בשם היערת דבש. וז"ל (שעה"ס) באופן זה טוב יותר שיערה המים לתוך הסענ"ס, לצאת בזה גם דעת החוששים לצביעה, ועיין ביערת הדבש עכ"ל, ומקופיא נראה דכונת השעה"צ לומר דהיערת דבש חשש לאסור אף משום צובע.

ומוזה זמן זמנים טובא, טרחתי טירחא אחר טירחא למצוא דברי יערת דבש הנ"ל, ואין בנמצא כזאת, ועתה תרתי לחפש בספר יערת דבש הנדפס מחדש [בשיא היופי וההידור עם מפתחות מפורטות], ושם ליכא כלל ערך על צובע, כיון דכל דבריו נסובו אך על בישול התה. וכיון שכן נראה פשוט דגם רבינו המשנה ברורה בשעה"צ לא נתכוין לייחס דברי היערת דבש על ענינא דצובע. ולאור זה יש לתקן בדפוסים, דצריך ליתן 'נקודה' בדברי השעה"צ קודם הציון לדברי יערת הדבש, 'ולא פסיק', כיון דעד עתה איירי מענין צביעה, ומעתה איירי שוב בענין בישול.

האם יש לחלק בין נתינת מים לסענ"ס או איפכא, לענין צובע

(ו) **ובגוף** דברי השעה"צ הנ"ל לחלק בין נותן המים לסענ"ס דלית ביה צביעה, להיכא דנותן את הסענ"ס לתוך המים. וה"ה לגבי יין, יש לחלק בין מוזג יין לבן ליין אדום, או איפכא יין אדום ליין לבן. וראה בשו"ת רב פעלים (ס"ג סימן י"א - ה"ל) שכתב להסביר העין, דהנה אם יש בכלי מים ונותן לתוכו יין ניכר מעשה הצבע לעיני כל, אבל אם בכלי יש יין ונותן אח"כ לתוכו מים, אין ניכר מעשי הצבע לעיני רואיו, כי למראה עיניו היה בכלי יין מתחילה ועכשיו ג"כ יין. ע"כ.

אולם בספר קצות השלחן דחה סברתו, וכתב דכשנותן היין לתוך המים הרי זה הדרך, וכשהופך ונותן מים ליין הוי שינוי. ומ"מ שינוי זה מהני אך בצביעה דרבנן, משא"כ באופן האסור מן התורה לא מהני הך שינוי. וסיים - דבסענ"ס לא מהני שינוי זה, כיון דאין מנהג ידוע בזה. ע"כ. ועיין עוד בספר שמירת שבת כהלכתה (פ"א הערה קלה - פ"א סל"ח) בזה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן צה

בורר

בס"ד יום שנכפל בו כי טוב לסדר שמו"ת ה'תש"פ

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ולעומד בראש מפעל הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי ורב חביבי יקירי ומכובדי הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' אחר מבוא הברכה והשלום

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ה עמ' קה) הובא מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א בזה"ל, החותך מילון לשתי חצאים יש להחמיר שלא לשפוך ממנו את הגרעינים עם המשקה שבתוכו, אלא יש לחתוך פרוסות מהמילון, ויקח את האוכל מתוך הפסולת. ע"כ.

כעין זה מצינו לענין גביע לִפְנֵי שהצטברו מים על גביו, דבספר הלכות שבת בשבת (ח"א פ"ט סנ"ג) הובא, דאסור לשפוך את המים אא"כ ישפוך מעט לבן עם המים.

אולם בספר חוט שני (ח"ב פכ"ה סק"ט) הובא שאם המים מונחים על הלבן ואינם מעורבים בו, מותר לשפוך את המים ע"כ, ולפי"ז נראה דה"ה לענין גרעיני המילון, מכיון שהם אינם מעורבים ומונחים לעצמן שרי.

מחיטה באכילת אשכולית עם כפית

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ה עמ' קו) כתב הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א מותר לאכול אשכולית חצויה ע"י כפית, ואף שהפרי נסחט תוך כדי אכילתו ע"כ, וכן כתב בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"א זנדמ"ח עמ' נז סי"ג) ובהערה מט בשם אביו הגרש"ז זצ"ל. וטעמו, דאפילו אם יסחט אותם בידיים אינו אלא איסור מדרבנן, כסימן ש"כ במשנה ברורה סק"ה, ומכיון שהפרי נסחט קצת בשעת האכילה הוה סחיטה כלאחר יד, והוי תרי דרבנן, הואיל ואינו מתכוין לסחוט, ובכי האי גוונא שרינן בתרי דרבנן בפסיק רישא. וגם י"ל דאינו

מפריש את המיץ בנפרד, אלא הוא נשאר מעורב בפרי, ואין בזה משום סחיטה.
ע"כ. ומטעמא דא כתב נמי הגר"ש אלישיב זצ"ל להתירא. עיין בספר הלכות
שבת בשבת (ח"א פ"א הערה מו).

וכן ראיתי בספר אוצרות השבת^א (עמ' מעג) דעת בעל שבט הלוי זצ"ל בזה,
שהביא תלמידו הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א שזכה פעם בצפרא
דשבתא להיות בקידוש בביתו נאווה קודש וכיבדו אותו (אם הגר"ש ולאנר)
באשכולית חצויה לשתים עם כפית. ושם (עמ' מעג) ביאר הגרמ"ש שליט"א,
נראה דאחשבינהו היינו דוקא בעושה כדרך עשית משקין, וכוונתו למשקין, אבל
בעושה דרך אכילה וכוונתו לאכילה, אף דנעשה ג"כ קצת משקה, מ"מ אין ע"ז
שם משקה אלא שם אוכל. ואף דלפעמים ניחא ליה שיוצא קצת מיץ, מ"מ
עיקר כוונתו לשם אכילה ודרך אכילה בכך. ודמי קצת למה שכתב בשו"ע הרב
(סימן ע"כ ס"ז) דבשאר פירות שאין רגילות לסחטן, אף לדעת הט"ז אם סוחט
על מנת לטבל המאכל במימיהם אף שסוחט לתוך כלי ריקן מותר. והטעם,
דכיון דכוונתו לשם אכילה, אף שסוחט ונעשה משקין מותר, דהרי לא
אחשבינהו. ואף דבתותים ורימונים אסור, היינו משום דנראה כסוחט לצורך
משקין, אבל במוכח דסוחט לצורך אוכלים מותר. ע"כ.

אולם בספר חוט שני (ח"צ פכ"ד סק"ג) כתב לאסור הדבר, כיון דפסיק רישא הוא
שיצא המיץ תוך כדי אכילה. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. להרה"ג רבי שמואל קורין שליט"א.

סימן צו

זמן קריאת שנים מקרא ואחד תרגום דפרשת וזאת הברכה

יומא קמא למעשה בראשית לסדר משפטים
אור ליום כ"ב לחודש שבו הואיל משה באר את התורה ה'תש"פ

בשמחה ובטוב לבב קיבלתי את הקובץ החדש 'מה טובו אהליך יעקב' חלק ח', ובו המאמר על הסבא קדישא מהרש"א אלפאנדרי זצ"ל הובא (עמ' ס') ע"ד זמן קריאת שנים מקרא ואחד תרגום דפרשת וזאת הברכה. וז"ל עיקר דבר זה הוא משום שאין ללמוד שמו"ת בשבת ויו"ט, ומשום נהגו לקרותה בהושענא רבה ע"כ, ולא אדע כוונתו האם בכל שבת ויו"ט אין לקרות שמו"ת, או כוונתו בימי חג הסוכות, וודאי שאין כוונתו על כל שבת דהא להדיא נתבאר בשו"ע (סימן רפ"ה ס"ד) מצוה מן המוכרח שישלים אותה קודם שיאכל בשבת עיי"ש, הרי להדיא דבכל שבת שרי לקרות שמו"ת. וה' יאיר עיני.

וע"ד גופו של ענין ראה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' שפא-שפז)
קריאת פר' וזאת הברכה, ביום* הושענא רבה².

א. וראיתי בספר מנחת שבת (סימן ע"ב סקמ"ד) שכתב בשם ספר זכור לאברהם, דאין אומרים תרגום בלילה. עיי"ש. ואפשר דמשו"ה מצינו בכף החיים (סימן תרס"ט סק"ו) שהביא בשם האריז"ל [הובא להלן] שכתב, לקרוא שמו"ת של פר' וזאת הברכה 'ביום' הושענא רבה.

ב. ומקור הדבר מספר הכוונות (פע"ח שער הנהגת הלימוד ד"ה מנהגים של מורי) שהובא במג"א (סימן רפ"ה סק"י), בערב שמח"ת יקרא וזאת הברכה ע"כ, ועיין בפמ"ג (שם א"א סק"י) שכתב, וכמדומה שהעולם נוהגין בליל הו"ר קורין וזאת הברכה שמו"ת, ומ"מ טוב יותר ערב שמחת תורה [והיינו בחו"ל]. עכ"ל.

סימן צו ♦ זמן קריאת שנים מקרא ואחד תרגום דפרשת וזאת הברכה _____ רפה

(כף המייס סימן תרס"ט סק"ו נשס האריז"ל. ומ"צ סימן רפ"ה סקי"ח).

בברכת התורה חיים שלום הלוי סגל

ג. וצ"ע דברי המשנה ברורה (סימן תרס"ט סק"ד) שהביא מדברי הפוסקים שכתבו, דבלייל שמחת תורה יקרא שמו"ת, דעתה הוא זמנה. עיי"ש. ועיין בלקט הלכות (ח"ב עמ' שצ הערה שצא) שהבאנו מספר שלמי תודה - סוכות (עמ' תתקעו ד"ה ומעתה), דכתב לדייק מדברי המ"ב הנ"ל 'דעתה הוא זמנה', שצריך לקרותה קודם, בלייל שמחת תורה, ולא למחר לאחר התפילה כמו בכל שבת, היינו דקאיתי לאפוקי מהא דאיתא בשו"ע (סימן רפ"ה ס"ד) דמצוה להשלימה קודם שיאכל בשבת או ישלימנה עד המנחה, דדוקא בשבת דעלמא שאינו מתחיל בקריאת פרשה האחרת עד המנחה, אזי יכול מדינא לקרותה עד מנחה, אבל בשמח"ת דמיד אחר סיום פר' ברכה, מתחילים על אתר בקריאת פר' בראשית, א"כ המאחר לקרותה עד שיאכל, כבר הפסיד קריאתה מן הדין. ע"כ.

והגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א השיב, דנכראה דתרווייהו הן זמנה, הן בהושענא רבה, והן בשמחת תורה. (בנתיבות ההלכה - והגית, קובץ מא עמ' שפט).

וראה בספר משא המלך - שבת (ח"א סימן רפה ס"ז עמ' שיט אות א*) שכתב, דלדעת המקובלים [שהובא בבאר היטב (שם סק"א) בשם הכוונות, ובשערי תשובה (שם) בשם גורי האריז"ל] לקרוא בעש"ק, אלא שנחלקו האם קודם חצות או לאחר חצות, [וכבר הארכנו בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תרלו ואילך) בזה. וראה עוד בספר ארחות חיים - ספינקא (שם סוסק"ד) שהביא מספר דברי יצחק (אות ה') שכתב, ששמע בשם הרה"צ מו"ה מאיר מסטאבניץ [ואפטא] בעל מח"ס אור לשמים, שמי שקוצץ הצפרנים בערב שבת וגומר הפרשה שמו"ת קודם חצות היום דוקא בערש"ק, אז הוא מובטח לכל השבוע שלא יבוא לידי עבירות חמורות רח"ל. ע"כ], וכיון דכאמור קריאת שמו"ת בכל שבוע לדעתייהו זמנה בעש"ק, אזי ה"ה הכא ביום הושענא רבה דהוא ערב יו"ט זה זמנה המובחר. אבל מ"מ כיון דלבני חו"ל קוראים פר' וזאת הברכה אך למחרתיים ביום שמחת תורה, א"כ יש מקום להקל אף לפי המקובלים לקרוא ביו"ט ראשון - שמיני עצרת. אבל לדעת הפוסקים והשו"ע שאף לכתחילה יכול לקרוא בשבת, א"כ יכול אף לכתחילה לקרוא בארץ ישראל ביום שמחת תורה. וכן כתב המשנה ברורה (סימן תרס"ט סק"ד).

וכבר הערתי למחבר שליט"א דאין מקום לומר דאליבא דהמקובלים מישך שייך קריאת פר' וזאת הברכה לכתחילה בארץ ישראל ביום שמחת תורה, וכל זאת מפני דבחו"ל עדיין הוי שמיני עצרת, וכי יעלה על הדעת בשבתות דהקריאות מחולקות - דבארץ ישראל קראו פר' מסעי בשבת זו, ובחו"ל קראו פר' מטות, וכי נימא דבא"י יוכל עדיין להשלים פרשת מטות בשבת, להני ראשונים דסברי דא"א להשלים לאחר השבת. והסכים עם דברינו דבאמת לדעת המקובלים זמן קריאת שמו"ת בארץ ישראל לכתחילה ביום הושענא רבה. אבל בחו"ל מהני אף להמקובלים ביום שמיני עצרת.

ימים טובים

סימן צו

ברכת שהחיינו על היו"ט קודם הדלקת הנר או לאחריו

בס"ד עש"ק פר' כי תשא – פרה ה'תש"פ

בחודש אדר שלמא אשדר, לפרי עץ הדר הרה"ג רבי חיים מרדכי
דבליצקי שליט"א נכד להאי גאון וצדיק רבי שריה^א זצ"ל
אחר מבוא הברכה והשלום.

בתשואות חן קיבלתי את ספרו החדש שיצא לאור עולם 'הגדה של פסח –
מחשבת בצלאל לזקנו הגאון רבי שריה דבליצקי זצ"ל', דשדר לן
ידידי אהובי ויקירי מזכה הרבים, הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, וברכתי
עליו ברכת הנהנין, כל הרואה אומר ברקאי, והוא מאיר לארץ ולדרים עליה.
ולאות כי עיינתי בדבריו הנחמדים, אבוא נא באיזה גרגיר.

הנה הובא שם (עמ' פמ אות ו') נוהגות הנשים לברך שהחיינו בהדלקת הנרות.
המברכות ביו"ט לפני ההדלקה צריכות גם לברך שהחיינו לפני ההדלקה.
ויש שאינן מברכות שהחיינו. ע"כ.

בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' כח הערה מח) הבאנו מספר הלכות חג בחג – פסח
(עמ' רמז) שכתב, דהנשים שנהגו לברך ברכת שהחיינו בשעת הדלקת
הנרות, יש להן לברך ברכת זמן אחר ההדלקה, ולא קודם לה, כיון דהוי הפסק
בין הברכה להדלקה, שהרי ברכת שהחיינו אינה עולה על ההדלקה אלא על
היום, ולא שמענו שיהא דין סידור על הדלקת הנר, רק על הכוס.

א. ראה בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' ב' הערה ד') מה שכתבנו אודותיו. וכמו"כ בקובץ
'מה טובו אהליך יעקב' (ח"ז עמ' שצה ואילך) העלנו עלי גליון כמה עשרות עמודים על
פסקיו שהובאו בקובץ הנ"ל.

סימן צח ♦ האם הנשים ידליקו נרות יו"ט בלילה דייקא _____ רפז

והוספת, דלכן באמת נהגו לברך אף ביו"ט ברכת הנר אחר ההדלקה, ולא מיחו הגדולים בידם, כיון דהיו מברכות זמן בהדלקת הנרות ביו"ט, וכל זה כדי דלא ליהוי הפסק בין הברכה להדלקה. ע"כ. ועיין בתשובות והנהגות (מ"א סימן ע"ג) שכתב, דאם מברכות זמן בהדלקה לא מהני תנאי שלא לקבל יו"ט.

אולם בספר אור לציון (מ"ג אות פ"ח אות ג' צניאוריס) כתב, דאין לחוש להפסק בין ברכת שהחיינו להדלקה, משום דגם ברכת שהחיינו שייכא לנרות, דבאו ג"כ לכבוד היום. וכן מוכח מהאחרונים שלא חששו לזה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן צח

האם הנשים ידליקו נרות יו"ט בלילה דייקא, בכדי שיברכו את ברכת שהחיינו בלילה

יום שיתסר לחודש שמרבין בו שמחה ה'תש"פ

לכבוד הרב **עובדיה הומינר שליט"א**

אחר מבוא הברכה והשלום

בתשואות חן קיבלתי את ספרו החדש שיצא לאור עולם 'הגדה של פסח - שערי זבול להגאון רבי זבולון* בן הגאון רבי משה אברהם המבורגר זצ"ל', דשדר לן ידידי אהובי ויקירי מזכה הרבים, הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א [שגם הוא התעסק בקדשים בסיוע הוצאת ספרא דא], וברכתי עליו ברכת הנהנין, כל הרואה אומר ברקאי, והוא מאיר לארץ ולדרים עליה. ולאות כי עיינתי בדבריו הנחמדים, אבוא נא באיזה גרגיר.

(א) **הנה** מצינו בדברי המג"א (סימן תל"ט סק"א) שכתב, ע"ד מה שכתב הרמ"א (שם ס"ג) דלא יאכל בליל א' דסוכות עד שיהא ודאי לילה, דומיא

א. נלב"ע ביום כ"ט שבט ה'תשע"ט ללא זש"ק. ת. נ. צ. ב. ה

דמצה. ואהא כתב המג"א ונראה לי דקידוש יכול לעשות מבעוד יום קצת על הייץ², וברכת לישב בסוכה והמוציא יאמר בלילה, דהא אפילו בפסח הוי שרי

ב. א] וראה מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"א עמ' שעו) דהתוספות (פסחים צט, ב ד"ה עד) כתבו, דגבי מצה דווקא בעינן עד שתחשך כדתניא בתוספתא (שם פ"ב) הפסח ומצה ומרור מצותן משתחשך, וטעמא משום דכתיב (שמות יב, ח) ואכלו את הבשר בלילה הזה, ומצה ומרור איתקשו לפסח. אבל סעודת שבת וימים טובים מצי אכיל להו מבעוד יום, כדאמר בברכות (כו, ב) מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש היום מבעוד יום. ע"כ.

ובקובץ שיעורים (פסחים שם) דייק מהא, דמשמע דאי לאו קרא ראוי לומר דיוצא בפסח ומצה בתוספת יום טוב, כיון דקדוש לענין איסור מלאכה הוא הדין לענין מצות היום. והקשה מתוספות בכתובות (מז, א ד"ה דמסר) שכתבו, דשעה אחת לפני יו"ט הוא כיו"ט לענין מלאכה דתוספת דאורייתא, אבל ליכא עדיין מצות ושמחת בחגיך, וממילא לא הוי בכלל אין מערבין שמחה בשמחה ויכול האב למסור בתו להנשא. ועפ"ז כתב הקובץ שיעורים דאתי שפיר דאין יכול לאכול המצה בתוספת יו"ט, דהא עדיין לא נתחייב במצות יו"ט, דמאי שנא מצות ממצות ושמחת. ע"כ. הרי דחזינן פלוגתא בזה, דהתוספות בפסחים סבירא ליה דתוספת שבת ויו"ט הוי חלק מקדושת השבת והיו"ט ממש, ולכן אי לאו קרא מצי אכיל כזית מבעוד יום, והתוספות בכתובות סבירא להו דתוספת שבת ויו"ט הוי קדושה בפני עצמה.

ולולי דברי הגמ' בברכות הנ"ל, דמתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש היום מבעוד יום. הוי אמינא דאליבא דהתוס' בכתובות דסבירא להו דהתוספת אך לגבי מלאכות - לאוין, ממילא קידוש דהוי עשה דילפינן לה מזכור את יום השבת לקדשו, לא שייך למיעבד בזמן התוספת. [ועיין עוד (שם עמ' שפ סוף אות ט"ו) מה שהבאנו מספר שלמי תודה בזה].

ובשלחן ערוך (סימן רס"ז ס"ב) איתא, מקדימין להתפלל ערבית [בליל ש"ק] יותר מבימות החול, ובפלג המנחה יכול להדליק ולקבל שבת בתפילת ערבית ולאכול מיד. ע"כ. ומקור דברי השו"ע שאפשר לאכול סעודת שבת בזמן התוספת, מפסקי הרא"ש (ברכות פ"ד אות ו') ורבינו ירוחם (ח"א, ס"ו ע"ג) והגאון מהר"י אבוהב ז"ל. והם למדו כן בשיטת התוספות (ברכות כז, א ד"ה דרב) וברא"ש (שם פ"ד סימן ו'), [אף דברא"ש ותוס' גופייהו אין מוכרח דסבירא להו דיכולים לאכול סעודת שבת בזמן התוספת, כיון דברא"ש איתא אך דאכילת מצה הוא משתחשך, ומהא ילפינן להו דבליל ש"ק אפשר לאכול אף קודם].

ב] לתלות פלוגתת האחרונים אי בעינן לגמור הסעודה בלילה בפלוגתת התוס': והנה הט"ז (סימן רצ"א סק"ו), הביא מספר חסידים (סימן רס"ט) שכתב, דבליל שבת צריך שיהיה

סימן צח ♦ האם הנשים ידליקו נרות יו"ט בלילה דייקא _____ רפט

[לקדש מבעו"י] אי לאו משום ד' כוסות. ומיהו – כתב המג"א דלא יקדש מבעוד יום, כיון דאומר סוכה ואח"כ זמן, צריך לומר הקידוש גם בלילה ע"כ, וביאר הלבושי שרד דברכת זמן צריך לאומרו בשעת הקידוש, ואם יקדים לקדש הרי יצטרך אח"כ לחזור ולברך שהחיינו בשביל הסוכה. [ואין להרבות בברכות כמבואר בפמ"ג (משנ"ז סק"י)]. ע"כ.

וראיתי בהגדה של פסח 'שערי זבול' (בהקדמה עמ' ג') שהביא מחכם אחד, לדברי המג"א הנ"ל דאין להקדים שהחיינו קודם זמן החיוב, ולכן יש לברך ברכת זמן בלילה, בשעה שכבר חייב במצוה, א"כ ה"ה בפסח דמברכות שהחיינו בהדלקת הנרות, צריכות לברך בלילה. וע"ז קאמר (שערי זבול) ומכאן איכא ראייה למה שכתבנו להצדיק להדליק הנרות בלילה דוקא ואז לברך שהחיינו ע"כ.

גמר הסעודה בלילה, ורש"ל נהג שלא אכל כליל שבת עד הלילה, ולי נראה כיון דתוספת מחול על הקודש דאורייתא על כן יצא שפיר אפילו גמר קודם הלילה. עכ"ל. וכן כתב המג"א (סימן רס"ז סק"א), דמדברי התוס' והרא"ש לא משמע כדעת הספר חסידים, ומסיק דמכל מקום טוב להחמיר. ע"כ. גם בעולת שבת (שם) הביא דברי ספר חסידים, וכתב ולא ידעתי טעם לדבריו דהא תוספת שבת מדאורייתא הוא. עכ"ד.

ואפשר לומר, דפלוגתא תליא בפלוגתא התוספות דלעיל, אי תוספת שבת הוי חלק מקדושת השבת ממש, דהט"ז והמג"א סבירא להו דהוי תוספת חלק מקדושת השבת, ולכן כל מצוות הנוהגות בשבת נוהגות בתוספת נמי. אבל רש"ל וספר חסידים סבירא להו דהתוספת אינה כשבת עצמה, ולכן את מצוות השבת בעינן לקיים בעיצומו של יום השבת. ג. וראה מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"ב עמ' תנו הערה כב) דעת רוב הפוסקים דסבירי דיש להדליק הנרות דיו"ט דייקא בכניסתה.

א [ועיין בהקדמת בן הסמ"ע (הובא בטור או"ח ח"א הוצאת מאורות, ובטור הוצאת מכון ירושלים יו"ד ח"א), שזמן הדלקת הנרות בכניסת דיו"ט כבכל ערב ש"ק, שהביא מאמו ע"ה שהיתה בקיאה בפרט בדיני נשים ובהלכות נדה כמעט כאחד מבעלי הוראה, והרגישה בטעות הנשים בהדלקת הנרות ביו"ט, מה שנוהגות להדליק נרותיהן של יו"ט אחר שהתפללו הקהל ערבית ואחר יציאתם מבית הכנסת לביתם קודם אכילה, וזה אינו נכון, התייחס בליל יו"ט של גליות שהוא ספיקא דיומא ואסור להכין מיו"ט ראשון לשני אזי ראוי לעשות כן, אבל מה שנמשך מזה שנוהגות לדלוק גם ביו"ט ראשון זה אינו נכון, ויותר טוב מדינא להדליק הנרות ג"כ קודם תפילת ערבית, ולקבל היו"ט בהדלקתן הכל

(ב) **ובביאור** הדבר, דמצינו במג"א הנ"ל דבעינן לברך ברכת זמן בלילה, בכדי שיעלה ברכתו הן על היו"ט והן על מצות ישיבה בסוכה. ואילו

כמו שעושיין לכבוד שבת" וכו', וחפשתי אחר זמן בפוסקים, ונלע"ד שהדין דין עמה וסודה ברוך וטעמה עידית, ואמרתי להעלות על הספר בשמה ותשואות חן חן לה. עכ"ד.

וכן באליה רבה (סימן תפ"ח סק"ז) כתב להדליק משחשיכה, פירוש סמוך לחשיכה כמ"ש בסימן תקי"ד (ס"ה), ומשמע שיש לנשים לברך ולהדליק אף ליל שני קודם הליכה לבית הכנסת כשהוא סמוך לחשיכה, וכן כתב בשל"ה (דף קמ"ג) וסיים שהוא יותר מצוה ממה שנוהגים להדליק בבואם לביתם שהוא יושבי חושך ע"כ (של"ה), וזה [היינו] המדליקים ביו"ט שני קודם הליכתן לבית הכנסת] דלא כמ"ש בהקדמת פרישה ליו"ד [דסבירא ליה דביו"ט שני של גליות בעינן להדליק אחר ביאתן מביה"כ, משום דהוי ספיקא דיומא ואסור להכין מיו"ט ראשון לשני. ואילו הא"ר ס"ל דכיון דנהנין מאורה אף ביו"ט ראשון – דהא מדליקין סמוך לחשיכה, שרי]. ע"כ (אליה רבה).

[ב] ועיין בשם הגדולים להרחיד"א (מערכת ו' אות ז' בסופו) שכתב בזה"ל, ומוהר"ר יוזפא [ה"ה בן הסמ"ע] כתב שם שני חידושי דינים חידשה הרבנית אמו, וכתב עליו הרב מג"א (סימן רס"ג סק"ב) אין חכמה לאשה אלא בפלך, ואנו בעניותינו כתבנו במקומו דהם שתיים כהלכתן, ועתה לא מפיה לבד אנו חיים כי אם מחכמת אדם מהר"ר יוזפא גברא בגוברין, ובחכמתו מסכים הולך על הדין ועל האמת. עכ"ל.

וכיוצא בזה ראיתי בשו"ת רב פעלים (או"ח ח"ד סימן כ"ג), שהביא מהגהות רבי יוסף שאול נתנון ז"ל על שו"ע (סימן רס"ג) [לפנינו ליכא הגהותיו על האי סימן] שכתב נמי דביו"ט ראשון יש להדליק קודם הלילה כמו בשבת. וכן כתב בספר נימוקי אורח חיים (סימן תקכ"ט), שנמצא בתשובות האחרונים שיש להזהיר את הנשים להדליק הנרות בעיו"ט ראשון בתחילת בין השמשות, כדי שיכנסו ליו"ט באורה ושמחה כמו בשבת, ולא יכנסו ליום טוב בחשיכה. ע"כ.

וכן בשו"ת פרי יצחק לרבי יצחק בלאזר ז"ל (ח"א סו"ס ו') העלה, דאף הדלקת נרות דיו"ט צריכה להיות מבעוד יום כבערב שבת, וכמ"ש בגמ' שבת (כג, ב) דביתהו דרב יוסף הוות מאחריה ומדליקה לה, אמר לה רב יוסף תנינא (שמות יג, כב) לא ימיש עצמוד הענן יומם ועמוד האש לילה, מלמד שעמוד הענן היה משלים לעמוד האש ועמוד האש היה משלים לעמוד הענן, דמשם נלמוד דיש להקדים עכ"פ להדליק קודם שקיעת החמה והוא מכלל כבוד שבת, ולפי"ז נראה דהוא הדין לענין הדלקת הנר בעיו"ט שהדלקתה מצוה כמו בשבת וצריך לברך עליה, יש להקדים ולהדליק קודם שקיעת החמה שהוא מכלל כבוד יו"ט. ע"כ.

סימן צח ♦ האם הנשים ידליקו נרות יו"ט בלילה דייקא _____ רצא

בליל פסח על מה מכוון בברכת שהחיינו. אלא דמצינו בדברי האבודרהם (רי"ט ספרו נשער השלישי) שהקשה למה אין אנו מברכים ברכת שהחיינו על מצות המצה, וז"ל ואם תאמר והרי מצה ומרור וארבעה כוסות שיש בהן שמחה והנאה לגוף, ואין מברכין שהחיינו. ותירץ דדי לו מה שמזכיר בברכת אשר גאלנו ו'הגיינו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור'. עוד תירץ, דסגי מה שאומר ברכת שהחיינו על הכוס⁷. ואהא כתב בכף החיים (סימן מע"ג סק"ו) דלכן בשעת הקידוש שמברך ברכת שהחיינו, יכוון לפטור מצות מצה ע"כ. וכבר קדמו בספר תשובה מאהבה (ס"ז על שו"ע ריש סימן תע"ג). עיי"ש.

וביון שכן סבירא ליה לשערי זבול, שהנשים תברכנה ברכת שהחיינו בליל התקדש חג הפסח, דאז תכוון גם על שאר מצוות הלילה. וכמו"כ בליל חג הסוכות, יברכו שהחיינו בלילה בכדי שיעלה גם על מצות הישיבה – דגם נשים (מבני אשכנז) יכולות לחייב את עצמן, וכדעת הרמ"א (סימן י"ז ס"ז) דהרשות בידן לחייב את עצמן בכל מצות עשה שהזמן גרמא. וראה עוד מה שכתב בהגש"פ – שערי זבול (עמ' לא) בזה.

נותן התורה יהא בעזרו שזכותו של האי גאון וצדיק בעל שערי זבול יגן בעדו, ויפוצו מעיינותיו חוצה, ותזכה לעשות עוד פרחים ציצים ושקדים לתורתנו הק', מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, מנוחת הנפש והרחבת הדעת כל הימים.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

וכך שמעתי לנהוג למעשה [להדליק כבכל שבת] בשם הגרמ"ש קליין שליט"א. ועתה ראיתי שכך היה נוהג הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל. וראה עוד בספרי לקט הלכות (ח"ב עמ' כז אות מג) שהבאנו דכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן ס"ט - הנדמ"ח בשולי הגליון), דכן ראוי לעשות. ומה שהבאנו (שם הערה מו) להוכיח כן מדברי הרמב"ם (שבת פ"ל ה"ב - יו"ט פ"ו הט"ז) ע"כ.

ד. וכן כתב הרוקח (סימן שע"א) בשם הריב"ק.

ה. וכן כתב הברכי יוסף (ריש סימן תע"ג) בשם תשובות מהר"י מולכו, דבמה שמברכין שהחיינו על הכוס, נפטר מלברכו על המצה. ע"כ.

סימן צט

הקבלת פני רבו ברגל, כשרואה את רבו, אבל רבו אינו רואהו

יומין דחנוכה ה'תש"פ

בימי החנוכה המאירים, שלומים מרובים, כטל וכרביבים החיים
והשלום, כל ימי עולם, לנופך ספיר ויהלום ליקירי ומכובדי הרה"ג
רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף
החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
אחר מבוא הברכה והשלום

שאלה: הקבלת פני רבו ברגל, כשרואה את רבו, אבל רבו אינו רואהו.

תשובה: הנה בספרי לקט הלכות (ח"צ עמ' שנט אוק"ס) הבאנו דלהני הרוצים
לקיים מצות הקבלת פני רבו ברגל בזה"ז, האם צריך לדבר עם רבו
או סגי בזה שרואהו. ומצינו ברש"י (מגינה ג, א ד"ה להקביל) שכתב בזה"ל, יום
טוב היה, שחייב אדם לכבד את רבו בהקבלת פנים וכו' ע"כ, ומרהיטת לשונו
משמע דסגי בזה שבא אל רבו ורואהו, ולא הזכיר כלל שצריך לדבר עמו. וכן
כתב בספר מנורת המאור לתלמיד הרא"ש ה"ה רבי ישראל אנקווה הי"ד זצ"ל
(פרק כגוד שצמות וימים טוים עמ' תקפה), וז"ד וחייב אדם לבקר רבו במועדים
וחדשים, לפי שהוא עונג לראות את אוהבו ע"כ.

ובן מצינו בספר חסד לאברהם לרבי אברהם אזולאי זצ"ל (נהר ל"ג) שכתב,
דהענין להקביל פני רבו ברגל, לראות פני רבו, ולהשיג ע"י ראייה זו השגה
גדולה, בסוד והיו עיניך רואות את מוריך ע"כ. וכ"כ הגרי"ש אלישיב זצ"ל
בספר הערות (סוכה כז, ז) דגדר הקבלת פני רבו היא בראיה בעלמא, ותו לא
מידי. עיי"ש. וראה עוד בספר גם אני אודך – להגר"ד (סימן ש"נ עמ' שלה) שהביא
מהגר"ח קניבסקי שליט"א 'שרבו ירגיש שבא לכבודו'. ע"כ.

אולם עתה ראיתי בקובץ אליבא דהלכתא (גליון ט עמ' קפג) שהביא מהגר"ר ניסן
קפלן שליט"א שאירע שבא לקבל פני רבו הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל
ברגל, ובאותה שעה נמנם והמתין כחצי שעה ויותר, ומשראה שעדיין מנמנם

סימן צט ♦ הקבלת פני רבו ברגל, כשרואה את רבו, אבל רבו אינו רואהו _____ רצג

שב לביתו, ושאל להגרש"ז אויערבאך זצ"ל האם יצא ידי חובתו, והשיב דיצא לפי שהעיקר שהוא ראה את הרב. וכמו"כ הגר"ח קניבסקי שליט"א נשאל ע"ז, והשיב דמסתבר שיצא נזה שלא כדבריו לעיל – דבעינן שרבו ירגיש שבא לכבודו]. אולם הרב הנ"ל כשחזר בתחילת הזמן לישיבה, סיפר להגאון רבי דוד שבא להקביל פניו – והראש ישיבה נמנם, והשיב: דמאחר דדרשינן מדכתיב 'יראה יראה', כדרך שבא לראות כך בא להראות. וכיון שכן מסתבר דאף הרב צריך לראותו. וכפי הנראה הבין דמצות הקבלת פני רבו הוא בדומה למה שנצטוונו להקביל פני השכינה. ע"כ.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

עניני ראש השנה

סימן ק

סימנים בליל ראש השנה

א) **בקובץ** 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (עמ' קיט אות ו') הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל אני נוהג לומר את היהי רצון על הסימנים בליל ראש השנה בשם ומלכות. ואינני יודע מה מנהג הפרושים בזה ע"כ.

בקונטרס הליכות והנהגות מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל [היו"ל שלהי ה'תשע"ח] (עמ' י"ד) הובא שנוהג היה לומר 'יהי רצון מלפני אבינו שבשמים'. עיי"ש. וראיתי בקונטרס היו"ל ע"י דרשו שהובא, שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה נוהג לומר עם הזכרת שם שמים רק בראשון, ואילו השאר היה אומר בלי הזכרת שם שמים. מפני דקשה לכוון [באמצע האכילה] את שמו הגדול בכל יהי רצון לחודא. ע"כ.

אם עייף ואינו יכול להתפלל כדבעי, ילך לישון 'ביום' ראש השנה

ב) **עוד** שם (עמ' קכז אות מט) מי שעייף מאוד בראש השנה בבוקר, וקשה לו להתפלל בכוונה, מותר לו ללכת לישון אם לא יפסיד תפילה בציבור וקריאת התורה אף שאין ישנים בר"ה, מ"מ עדיף טפי תפילה בכוונה. ע"כ. וכעין זה הבאנו בספר לקט הלכות (ח"א עמ' תמו) לענין ליל שבועות, דכתב בלוח ארץ ישראל (חג השבועות) גדול שכר הלימוד בליל שבועות, אך בתנאי שלא יצא שכרו בהפסדו, שלא יתפלל בבוקר בנמנום ובלא כוונה^א. עיי"ש.

א. וראה עוד בקובץ אגרתא דחדוותא להגר"מ גרוס שליט"א (חי"ד עמ' קצט אות ד') מה שכתב בזה, הנה יש מקומות שתפילת שחרית בחג השבועות ממהרים בה, כיון שלא ישנו

ובמו"כ (שס עמ' תמג הערה כו אוק"צ) הבאנו משו"ת שבט הלוי (ח"י סימן מ"ט) שכתב בזה, וז"ד... וכיון דאם יתפללו אחרי שניעורו כל הלילה, רובם ככולם אין תפילתם תפילה כלל, כי השינה מתגברת עליהם לדלג ושלל לכוון, וגם חוטפים ורודפים ומבטלים הפיוטים נכדי לילך לישון, ודמיא להא דאמר הצמח צדק מליובאוויטש זצ"ל לבתו ע"ה 'ראוי יותר לאכול בשביל להתפלל, מאשר להתפלל בשביל לאכול'. הובא בשו"ת ארץ צבי (ח"צ סימן ז' נהערה). וע"ע בשו"ע הרב (סימן פ"ט ס"ה) שכתב, דאם אינו יכול לכוון דעתו בתפילה עד שיאכל, שרי לאכול אפילו כהיום שאין מכוונים כ"כ עיי"ש], ועכשיו במאחר מתפללים במתינות ובכוונה רצויה, אלו היתה שאלה כזאת באה לפנינו מה עדיף, ספק הרגיל של לא יתפלל כלל, וספק קטן דלמא יאחר ע"י שינה – מ"מ רובם ככולם אין מאחרין, היה בודאי דעת תורה מחייב ג"כ לדחות ספק התפילה של עכשיו כלל, לפני ספק איסור שינה לפני התפילה.

ופי"ם, זה הנלענ"ד, היות שגם אני ראיתי גדולים וטובים שעשו כזאת, אעפ"י שמצוה גמורה לחפש דרך של שומר. ואני בעצמי רגיל מאבותי ורבותי להתפלל מיד בעלות השחר כותיקין דרך התעוררות וחמימות הלב וברוב עם. ע"כ.

האם להתפלל בר"ה כותיקין ויצטרך לילך לישון ביום ר"ה או לקום מאוחר יותר, ולא לילך לישון בר"ה

(ג) **בקובץ** 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל (שס עמ' קכג אות מו) עדיף להתפלל בר"ה כותיקין, אף

בלילה וכו'. והערת בזה, דתפילת שחרית הוא בזמן מתן תורה שהיה 'ביום', מעלתה נשגבה ביותר. ואין ספק דזמניה קגרים לבקש הבקשות על התורה כבברכות התורה, באהבה רבה, ונשמת, וכדמובא בספרי הסוד דזמן אמירת כתר של מוסף הוא כוחו ועיקרא דיום שבועות. וכן ראיתי בקונטרס 'מרבה חיים' להגאון רבי חיים ברים זצ"ל שהיה מתריע בזה בכוונה בתפילת שחרית שלא למהר, אלא לבקש שם על תורה שהוא עיקר חיותינו. וכמו"כ בקריאת התורה דשבועות, ובפרט ההכנות למתן תורה ומתן תורה עצמה שלא יהא קריאה חטופה, אלא בהטעמה ובאיטיות. וכן אמירת ההלל יהא שלא במהירות, ויש לזמר בו, ובהא יורגש שהוא יום שמחה, דהוי שמחה על קבלת התורה, דשמחה מוכיח על הרצון והסיפוק שזכינו לתורתנו. והוא גופיה הוי סיבה להשפעה של תורה. ע"כ.

שעי"ז יצטרך לילך לישון לאחר התפילה, מלהתפלל מאוחר יותר ולא יצטרך ללכת לישון אחר התפילה ע"כ. ונראה לבאר דבריו דכתב הרמ"א (סימן תקפ"ג ס"ז) נוהגים שלא לישון ביום ר"ה, כדאיתא בירושלמי מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזלא (מ"ז סק"ט). וראה באלף המגן (סימן תקפ"ד סק"א), ויזהר לקום קודם אור היום מחמת חרדת אימת הדין, דאמרו רז"ל דבשעה ראשונה מהיום הוא התחלת הג' שעות שהקב"ה דן את כל העולם, ואם הוא ישן מראה כאילו אינו חושש לדין שדנין אותו. עיי"ש. ועיין בשו"ת תשובות והנהגות (ס"א סימן של"ט) שכתב, דעצם הדבר שמעיינים בדיניו והוא ישן, הוי קטרוג. ומאידך כשהוא ער זהו סגולה לזכות ביום הדין. ע"כ.

החזרת המחזור אחר תשל"ך לביתו

ד) **עוד שם** (עמ' קכז אות נא) אסור להחזיר את המחזור לאחר אמירת תשל"ך לביהכ"נ, אלא א"כ ישתמשו בזה מבעו"י ע"כ.

ולכאורה יש להעיר, מאי גרע מהא דמבואר ברמ"א (סימן תקי"ח ס"א), לענין הוצאה ביו"ט שהותרה אלא אם יש בה צורך קצת¹, ואעפ"כ העלה

ב. עיין במהר"ץ חיות (מגילה יב, א) שכתב דירושלמי זה לא נמצא לפנינו. והרבה מאמרים מהירושלמי היו לנגד הראשונים, ונאבדו מאיתנו.

ג. ועיין בשו"ת שרגא המאיר (ח"ב סימן ע"ב) שכתב, מה שראית אברכים שהלכו אחר התפילה ביו"ט מבית המדרש עם לולביהן בידיהן לבית הוריהם, ואחר אכילתן הולכין הם שוב לביתם עם הד' מינים, והא הוצאה שלא לצורך היא [וברמ"א (סימן תקי"ח ס"א) נתבאר דבעינן עכ"פ צורך קצת], ברם נראה לפע"ד דאפשר לדונם לכף זכות, ולא מקרי הוצאה שלא לצורך, דהא מבואר בשו"ע (סימן תרנ"ד) דביו"ט שרינן להחזירן למים, וכיון שמוכן בביתם הכלי עם המים להחזיר הלולב למקומן, שפיר הוי הוצאה לצורך ומותר להוליך הלולב לביתם. ע"כ.

ולפי"ז בזמנינו דאיכא נרתיקים ללולב שבו מניחים הלולב עם ההדסים והערבות כל ימי החג, ואין מניחים אותן כלל במים, הוי הוצאה שלא לצורך. ברם אפשר לומר דאף בזמנינו שרי, דפעמים אין לו יישוב הדעת כ"כ אם הם אינן עמו, ובפרט אם שילם עבורם דמים תרתי משמע כדרך המהדרין במצוות, אזי לא גרע מהא דכתב הרמ"א הנ"ל דבאיכא צורך קצת סגי - ובכדי שלא יוטרד ויופרע ממנוחת ועונג יו"ט, וכעין הוצאת מפתח שנתבאר במשנה ברורה (שם סק"ו) בשם הגהת סמ"ק דכיון דלבו דואג ומצטער חשוב הוצאת המפתח צורך עונג יו"ט, ולהפוסקים דפליגי וסברי דלא הותר הוצאה אלא לצורך

המשנה ברורה (סס סק"י) דהמחזורים שהביאם ביו"ט לבית הכנסת ומתיירא מגניבה מותר להביאן לביתו לדברי הכל, דהתירו סופן משום תחילתן דאל"כ לא יביאם בתחילה לביהכ"נ ע"כ, וראה עוד בשו"ת בירורי חיים (מ"ג עמ' מרעט) שכתבנו ע"ד אם שרי לטלטל סידור ומחזור או מגבת מבית הכנסת לביתו.

תחינות ובקשות פרטיות בראש השנה

ה) **בקובין** 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד (עמ' קים אות ג') הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל זה לא ברור אם אפשר לבקש בקשות פרטיות בראש השנה. ובראש השנה שחל בשבת אין לבקש בקשות פרטיות. ע"כ.

אביא הנה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (מ"צ עמ' עט אות קכה) הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל הורה למעשה לתלמידים, שלא יוסיפו בקשות פרטיות בראש השנה, אלא יתפללו רק את התפילות הקבועות, כי עיקר היום הוא מלכיות – כדי שתמליכוני עליכם. (הליכות שלמה מועדים ר"ה עמ' י' ארחות הלכה הערה נח).⁷ אולם בספר דינים והנהגות להחזו"א (מ"א פ"כ ס"ה) כתב בזה"ל, יש אומרים שהשיב לשואל שבראש השנה מותר להתפלל בקשות ותחינות פרטיות ע"כ, ועיין הערה"י.

אוכל נפש או צורך מצוה, אזי נכון להחמיר ליטול הלולב שוב בביתו, וכמו שנהגו אנשי ירושלים עיין סוכה (מא, ב).

ד. שאלו תלמידים להגרא"מ שך זצ"ל, היאך יכוונו בתפילות הימים נוראים למציאת זיווג הגון. והשיב: שיכוונו בתפילת 'שבענו משובך' [כיון דאמרו רז"ל (יבמות סב, ב) דהשרוי בלא אשה שרוי בלא טובה] (קובץ אמרי שפר ח"ד עמ' רמג).

ה. א] ולכאורה יש להבין הא לא התירו לזעוק ולהתחנן הן בשבת והן ביו"ט. כדמצינו ברמב"ם (שבת פרק ל' הי"ב) בזה"ל, אסור להתענות ולזעוק ולהתחנן ולבקש רחמים בשבת, ואפילו בצרה מן הצרות שהציבור מתענין ומתריעין עליהן, אין מתענין ולא מתריעין בשבת, 'ולא בימים טובים', חוץ מעיר שהקיפיה עכו"ם, או נהר או ספינה המטרפת בים, שמתריעין עליהן בשבת לעזרן ומתחננין ומבקשין עליהן רחמים.

וכ"ה בהלכות תעניות (פ"א ה"ו) בזה"ל, אין גוזרין תעניות על הציבור לא בשבתות ולא בימים טובים. וכן אין תוקעין בהן לא בשופר ולא בחצוצרות, ולא זועקים ומתחננים בהם בתפילה, אא"כ היתה עיר שהקיפיה עכו"ם או נהר וכו' עכ"ל. ובפרק

וייש אומרים דשרי להתפלל על חולה בר"ה, כיון דהוא יום דין (מטה אפרים) (סימן תקפ"ד סכ"ה), ועיין הערה'.

ב' (ה"ב) כתב נמי, ובכל מקום אין צועקין ולא מתריעין בשבת כמו שאמרנו, חוץ מצרת המזונות שצועקין עליה אפילו בשבת, אבל אין מתריעין עליה בחצוצרות בשבת ע"כ. הרי לך להדיא דאסרו לזעוק הן בשבת והן ביו"ט.

ובשו"ע (סימן תקע"ו ס"ב) נפסק בזה"ל, ובכל מקום אין מתענין ולא זועקים ולא מתריעים בשבת 'ויום טוב' על שום צרה, חוץ מצרת המזונות שזועקים עליהם בשבת ע"כ. וכ"ה בסימן רפ"ח (ס"ח-ט) אין מתענין על שום צרה מהצרות כלל, אין צועקים ולא מתריעין בו על שום צרה, חוץ מצרת המזונות שזועקים עליה בפה בשבת ולא בשופר וכו' ע"כ. והגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א במכתבו אלי השיבני 'עיקר ראש השנה להתפלל על כל השנה'. ע"כ. ובשו"ת בירורי חיים ח"ז (סימן י') הארכנו עוד בזה.

ב] ועתה העירני ח"א, מכיון דלחלק מהפוסקים הרי שרי להתענות ביום ראש השנה [דהא מטעם זה העלנו בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' נט אות פז) דאם שכח יעלה ויבא בברהמ"ז בסעודת 'היום' בר"ה אינו חוזר], א"כ מותר גם לזעוק.

והנראה לומר דהוי ב' שיטות, דהנה הבאנו בלקט הלכות (שם הערה קטז) מדברי השאגת אריה (סימן ק"ב) שכתב, 'לא זו בלבד שאסור להתענות בראש השנה, אלא דשמחתו מצוה היא כשאר יום טוב... וכל דין סעודת יו"ט עליו'. ע"כ. (וע"ע בספר בירורי חיים (ח"ב עמ' תטז) שהבאנו מהבית הלוי דס"ל, דשרי להתענות. עיי"ש), א"כ אין היתר להתריע.

ו. וראיתי במטה אפרים (סימן תקפ"ד סכ"ה) שכתב, בראש השנה נוסח מי שבירך לחולה הוא כדרך שאומר בחול, ואין צריך לומר יו"ט הוא מלזעוק. ואף אם חל בשבת אין צריך לומר שבת הוא מלזעוק, כיון שהיום הוא יום דין. ע"כ. ובאלף למטה הביא דברי הגמ' (ר"ה טז, א) כמאן כר' יוסי דאמר אדם נדון בכל יום, משמע דראוי להתפלל על חולים ביום דין, וכיון דאף בשבת של ר"ה הוא עיקר יום דין, יש להתפלל על החולים ע"כ. וכ"ה בסידור הגר"א 'שכן מותר לזעוק ולהתחנן, כי ימי תשובה ותפילה הם' ע"כ.

ולא זכיתי להבין דבריו, דהא הרמ"א (סימן תקפ"ד ס"א) כתב, דאין אומרים בשבת אבינו מלכנו. ומקור הדברים מדברי הר"ן (ר"ה ט, א ד"ה גמ'), והריב"ש (סימן תקי"ב). ובמג"א (שם סק"ג) הביא מהר"ן טעם דבריו, מפני שהוא שאילת צרכיו. וכ"כ במעגלי צדק (אחר מוסף ליום ב' דר"ה רסד, ב), דאפילו כשחל ר"ה בע"ש אין אומרים אותו במנחה ע"כ, והא המטה אפרים (סימן תקפ"ד ס"א) גופא העתיק דברי הרמ"א הנ"ל, וז"ל ואם חל בשבת אין אומרים אבינו מלכנו כלל לא בשחרית ולא במנחה. וכן ביום ב' של ר"ה שחל בע"ש אין אומרים במנחה. ע"כ. ובאלף המגן (סקי"ט) ציין לדברי המג"א. וכ"ה במשנה ברורה (שם סק"ד) דהטעם כיון שאין שואלים צרכים בשבת ע"כ.

אכילת חמוצים בראש השנה

(ו) **בקוביץ** 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד (עמ' קיט אות ז') הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל נוהגים שלא לאכול שום דברים חמוצים בראש השנה. אך בערוך השלחן (סימן תקפ"ג) כתב, דרך בלילה הראשונה אין אוכלים דברים חמוצים. אולם בעשרת ימי תשובה אוכלים דברים חמוצים. היום יש מחמירים בכגון דא יותר מאיסורי סקילה, אני [הגר"ש דבלצקי זצ"ל] מחמיר רק בראש השנה. ע"כ.

בספר מטה אפרים (סימן תקפ"ג ס"ג) כתב, דברים מרים וחמוצים (כגון מלפפון חמוץ וכדומה) אין אוכלים בר"ה עיי"ש, אבל דברים חריפים (כגון 'חריין') שרי. (זיכורי חיים ח"ד עמ' רמ) ¹.

טיבול הפת בלילי ראש השנה בדבש ובמלח

(ז) **עוד** שם (עמ' קיט אות ה') אני נוהג להטביל את הפת בדבש, רק בלילי ראש השנה, ובסעודה המפסקת, ולפעמים גם בהושענה רבא. 'ואני מטביל אז גם במלח מצד אחר' וכו' ע"כ.

אביא הנה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' לז אות ג), נוהגין לטביל פרוסת המוציא בדבש" (מטה אפרים סימן תקפ"ג ס"א ומ"צ סק"ג), ומ"מ יש לטביל אף במלח (קף המייס שם סק"ד, וק"ה המטה שם), וכן נהג כבו"ק מרן אדמו"ר בעל העקבי אבירים מסאדיגורה זצ"ל.

ז. ושכן אמר מו"ר הגאון רבי נתן געשטטנער זצ"ל, עיין שם באורך.

ח. ואגב: הנה איפסק ברמב"ם (רוצח ושמירת נפש פי"א ה"ז) דבכלל המשקין האסורין משום גילוי, נכלל גם 'הדבש'. וכ"ה ברמ"א (או"ח סימן קנ"ח ס"ד) שהוא אחד משבעה משקין. והגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א נזהר עד למאוד שהדבש שבו מטביל פרוסת המוציא יהיה ללא חשש גילוי, ויש ע"ז השגחה מיוחדת שהדבש לא יהיה מגולה כלל עד האריזה. וכל זה דלדעת הגר"א גם בזמן הזה נזהרין שלא לשתות משקין מגולין [וכדעובא בספר פאת השלחן (הלכות ארץ ישראל פ"ב סכ"ה בבית ישראל אות לב)]. וכמנהג החזון איש זצ"ל להיזהר בזה (דברי שי"ח גליון קלו). [וראה עוד בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' נז הערה י"ד אוק"א ד"ה וכדאיפסק) בזה].

א [ע"ד המנהג לטבל פרוסת המוציא בדבש, כדהובא, אם לטבל פרוסת המוציא אף במלח, או בדבש לחודא.

בש"ת שלמת חיים (סימן שמ"ו) נשאל, אחרי דנוהגין לטבל פרוסת המוציא בדבש, אם יתן עליה גם מלח הא נותן טעם לפגם, והרי העיקר שטובל בדבש לסימן טוב [דזה נמי ענין הסימנים שאוכלים כליל ר"ה, כדהובא בשו"ע (מקפ"ג ס"א), ובגמ' (כריתות ו, א - הוריות יב, א)], ואפילו אי נימא דשומר מצוה לא ידע דבר רע, אבל מ"מ ענין הטיבול בדבש אינו מצוה כי אם לסימן טוב המתקנת. ומאידך ענין הבאת מלח, מבואר בשו"ע (סימן קס"ו ס"ה) דהוי משום דהשלחן דומה למזבח, והאכילה כקרבן, ועל כל קרבנך תקריב מלח, וכמו"כ נתבאר ברמ"א (שס) דהוא מגין מן הפורענות. [וע"ע בספרי לקט הלכות (מ"ז עמ' קג הערה י"ז) מה שכתבנו ע"ד הטיבול בסעודת עיו"כ].

והשיב: דקודם יטביל בדבש ויטעום לסימנא טבא, ושוב יטבול במלח להזכיר ברית מלח עולם. אבל לא בפעם אחת [במקום אחד] כי אם משני צדדים. ע"כ.

ב [ויש לעיין, דהא תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, וא"כ בעינן לאקדומי לטבול במלח והדר בדבש. והאמת דבכף החיים (סימן מקפ"ג סק"ד), כתב להדיא דקודם מטביל פרוסת המוציא במלח והדר מטביל בדבש. ואתי שפיר דהא תדיר קודם. וכ"ה בקצה המטה (שס סק"ד), דאין לבטל המנהג מהאריז"ל והמקובלים, ויש לנהוג כבכל השנה לטבל פרוסת המוציא במלח ג"פ לבטל הגבורות ע"י החסדים כידוע, ומכ"ש בימים אלו. ע"כ. וכיוב"ז כאמור בכף החיים הנ"ל, דלא יטבל בדבש לבד בלתי מלח תחילה, דהוא למתק הגבורות וכו'. ואינו מן הראוי לבטל זה בשום סעודה, כידוע ליודעי חן ע"כ.

אולם בארחות רבינו (עמ' קעג) הובא, דאצל בעל הקהלות יעקב זצ"ל לא הביאו בראש השנה כלל מלח על השלחן. וביאר בנו הגר"ח שליט"א, דדבש ומלח סתרי אהדדי, ולא מסתבר שיביאו אותם יחדיו. עיי"ש.

ג [רמז וסמך על ענין טבילת המוציא בדבש מצינו בקצה המטה (שס) שכתב, בתהלים (פ"א, י) 'ויאכילהו מחלב חטה' - הוא פרוסת המוציא, וסמך ליה 'מצור דבש' אשביעך'. וכעין זה כתב במקדש מעט בשם הרוקח. ע"כ. [ובני הבה"ח ישראל מאיר נ"ו הוסיף דבתיבת 'מחלב' מרומז גם הטיבול 'במלח' דהם אותן אותיות].

בברכת התורה **חיים שלום הלוי סגל**

עניני יום הכיפורים

סימן קא

לחם משנה בסעודת ערב יו"כ

א. **בקובץ** 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (עמ' קכג אות ט') הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל בסעודות של עיו"כ אף שאין חיוב לבצוע על לחם משנה, מ"מ אני נוהג לבצוע על לחם משנה כמו שכתבתי בקיצור הלכות מועדים ע"כ.

ראה בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' קג הערה רי) שהבאנו מספר יפה ללב (ח"צ סימן תר"ד אות ג') שהביא מספר מעיל שמואל, שיש קצת רמז 'לבצוע על לחם משנה בסעודת עיו"כ', משום שנקרא יו"ט. עיי"ש. וכיוב"ז הביא באלף המגן (שס סקמ"ז) בשם השל"ה הק"א ע"כ.

סוגי מאכלים בעיו"כ

ב. **עוד** שם (עמ' קכד אות י') הא דאיתא ברמ"א (סימן תר"ס ס"ד) שבעיו"כ אין אוכלים דברים המחממים את הגוף, שלא יבוא לידי קרי. וכן אין לאכול מאכלי חלב שמרבים זרע. נשים וקטנים וכן זקנים אין צריכים להקפיד ע"ז. ע"כ.

ראה בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' קיז אות קסה) שהבאנו בסעודה המפסקת אוכלין בשר עוף דוקא (תר"ס מ"ז סקט"ז ממג"א, ופלא יועץ ערך כפור ד"ה ולכן. ועיין תוס' חולין פג, א ד"ה וכדנרי), אבל לא בשר בהמה (פמ"ג א"א שס סק"ה)², וכמו"כ לא דגים

א. עוד הביא שם מהספרים, דנוהגין שבעיו"כ עושין חלות עגולות כדמות כנפים, משום דבעיו"כ דומין ישראל למלאכים וכו'. ע"כ.

ב. וציין לדברי הב"ח (סימן תרח עמ' תט בנדמ"ח ד"ה כתבו התוס') שהביא מדברי התוס'

כדי שלא יתחמם גופו¹ ויבא לידי קרי מקרה לילה. וכמו"כ לא יאכל שומשמין מפני שמעלה גרה (מט"א ס"א), [ומפני זה היה מורה הגרמי"ל לנדא זצ"ל אב"ד ב"ב, שלא לשמשם את החלות שבהכשרו (דנר נעמו ה'משע"א עמ' קלד)].

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קב

טבילת נשים בעיו"כ

(א) בקובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל (ס"א עמ' קכד אות יז) נשים בז' נקיים אין להם לטבול ע"כ. ע"ד טבילת הנשים בעיו"כ, אביא הנה מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ז עמ' תלג הערה ד') באורך.

[א] כתב בשו"ת לבושי מרדכי (יו"ד ס"א סימן קכ"ג), והנה להלכה ראיתי בספר שערי דעה להגאון רבי אלעזר מינץ זצ"ל בעל שמן רוקח (סימן קפ"ח) שהביא דברי הב"ח [ס"א ד"ה ומלאמי, עמ' מ' נדמ"ח] שכתב בזה"ל, ...ונראה שעפ"י הוראה זו נהגו הנשים שלא לילך למרחץ בימים שבין לבישת לבנים לטבילה, והוא

(ע"ז ה, ב ד"ה וכדברי) שכתבו דבעיו"כ אין אוכלים בשר בהמה, רק עופות ודגים ודברים קלים, ונראה דטעמא הוי משום דבשר שמן מרבה הזרע וכו' ע"כ. וכן נראה מדברי תרגום שני (אסתר ג, ט) שכתב, וכד מטא בתשעה ביה נכסין חיוין ואוזין ואכלין ושתיין ומתפנקין אינון נשיהון ובניהון ובניהון ע"כ, ובפירוש כוכבי אור (שם אות מב) פירש, דאתשעה בתשרי הוא דקאי ע"כ, ובמאורות המגילה פירש, דכאשר מגיע תשעה בו שוחטים חיות ואוזים ואוכלים ושותים ומתענגים הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם עיי"ש, הרי דלא הזכיר בהמה, כיון דאוכלים רק עופות ודברים קלים, וכאמור. [וע"ע בספר 'גם אני אורך - מהגר"מ חליוה' (ח"ד עמ' קט"ז) בזה].

ג. כדחזינן בפירוש המשניות להרמב"ם (יומא פ"א מ"ד) דחשיב דגים מדברים המרבה זרע. ועיין באלף המגן (שם סק"ב) שכתב דדוקא דגים חמים, דהוא מרבה את הזרע, משא"כ קר. אולם בקצשו"ע (סימן קל"א סי"ב) וכמו"כ במטה אפרים הנ"ל, לא חילקו.

שחששו פן תראה דם ויתלבן אחר הרחיצה ותהיה טמאה, והיא לא ידעה עכ"ל], וממנהג הנשים ומסקנתו, ואם כי הט"ז (סק"א) חולק עליו, מ"מ מה דאפשר ליזהר תיזהר. וסיים – רחיצה בחמין במשך זמן יש ליזהר עיי"ש, ולפי"ז כתב בספר ציוני טהרה (סימן קפ"ח עמ' ריד ד"ה חילוק), דטבילה שהוא רגע כמימרא, למה נחוש לומר שבאותו רגע ראתה ונהפך האודם ללובן, ודאי מילתא דלא משכחת. ע"כ. ופשוט.

וב"כ בשו"ת רב פעלים (ח"ד יו"ד סימן ט"ו) דיכולה לטבול בעיו"כ אף תוך ז' נקיים. עיי"ש. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סימן קמ"ו - ח"ט סימן ז"א). ובספר ציוני טהרה (סימן קפ"ח עמ' ריו) העלה ג"כ דיכולות לטבול. ע"כ. ועיין בספר שיעורי טהרה (עמ' טו ד"ה ומהא) דהאחרונים דנו בזה, דאשה תוך ז' נקיים לא תטבול בעיו"כ [עיי' שיעורי שבט הלוי להלן], כיון דקל ליה לאינשי אחר שכבר טבלה, וכמ"ש הריב"ש לענין פנויות. ומ"מ הטובלות יש להם על מי לסמוך. ע"כ.

ב] אולם בשיעורי שבט הלוי (סימן קנ"ד ס"א, עמ' רמג ד"ה נא"ד דלא קיי"ל) לא כתב כן, וז"ל ומהאי טעמא נראה דאין לאשה לטבול בעיו"כ בתוך ז' נקיים, דעלול לצאת מכשול שיזלזלו בז' נקיים, אלא רק כשהיא נדה ממש או בימי טהרה וכו'. ע"כ, וחזר עליו בלוחות שניות (שם סימן קנ"ה ס"א, עמ' רנג ד"ה ומה"ט), דהוא איסור גמור, ואפילו ביום ו' לנקיים, דקרוב מאוד שיצא מכשול גדול, אלא יטבלו רק בימי טומאה ממש ובימי טהרה, וכן היו גדולים שהקפידו ע"ז. ע"כ. וכן העלה בספר טהרת הבית (ח"א עמ' לו) בזה"ל, וכן הנשים שהן בתוך ז' נקיים לא יטבלו בערב ר"ה ובערב יוה"כ דיש לחוש למכשול ולתקלה. ע"כ.

ג] ויעויין בספר סוגה בשושנים – וינד (פכ"ח ס"ד) דיכולות לטבול אף בתוך ז' נקיים. ובהערה (שם סק"ד), דכיון דאין מדקדקין בטבילה זו בכל הדקדוקים שנוהגין כשטובלת לטבילה לבעלה, כגון הסרת השער וכל דיני חציצה וחפיפה, הרי זה היכר גדול שאין הטבילה מועלת לטהרה לבעלה, ואינה אלא משום טהרת הנפש ונקיות לעבודה ותפילה של ימים נוראים, ולא יבואו לידי מכשול. וע"ע בספר קצה המטה על מטה אפרים (סימן תר"ו - ה"ל) שהביא פלוגתא לענין פנויות (אלמנה וגרושה), אבל מאשה נשואה נדה לא הזכירו, משמע דמודו דשריא לה לטבול באמצע ימי נדותה וליבונה. ע"כ.

בתולדות אין להם לטבול בעיו"כ

(ב) עור שם (עמ' קכד אות יז) בתולדות אין להם לטבול בעיו"כ ע"כ.

בספר מטה אפרים (סימן מ"ו ס"ח) כתב, חייב כל אדם לטהר את עצמו [בערב] יוה"כ, ולטבול שיהיה טהור מטומאת קרי [רמ"א (שס ס"ד)], וגם לשם תשובה [מג"א (סק"ח) בשם מהרי"ל (הלכות עיו"כ עמ' שטו-שטז)], ולכן אפילו נערים ובתולדות שהם בני מצוה יש להם לטבול וכו' ע"כ, ואהא הביא באלף המגן (סקט"ז) מספר מור ואהלות להגאון רבי אליהו פוסק זצ"ל (דף פ"ז סע"ה) [וכן כתב בספרו כורת הברית (סימן רס"ה סקמ"ח)], וכ"ה בשדי חמד (מערכת יוה"כ סימן א' אות ו'), שהבתולות (וכן כל פנויה כמו אלמנה וגרושה) לא תטבלו, כי יש לחוש למה שכתב הריב"ש [דידן] (סו"ס מכ"ה) בשם הרמב"ן ז"ל [בחיידושיו (שנת יג, ג)] דיש לחוש לתקלה עיי"ש, ובלא זה כתוב בא"ז בשם מ"מ דאין להן לנשים לטבול בערב יוה"כ, כי אינן יכולין להיות כמלאכים. ואף שנהגו לטבול משום תשובה כגר המתגיר, אבל עכ"פ הפנויה בודאי אין לה להחמיר ולטבול, משום חשש תקלה עכ"ל.

ואביא את לשון הריב"ש הנ"ל – שהובא בב"י (יו"ד סו"ס קפ"ג) וצויין בדברי הרמ"א (שס), וז"ל ומה שנפלאות איך לא תקנו טבילה לפנויה, כדי שלא יכשלו בה רבים. אין כאן מקום תמה, שהרי כיון שהפנויה אסורה כמו שכתבתי, אדרבה אם היתה טובלת היה בה מכשול שהיו מקילין באסורה, כיון שאין אסורה אלא מדרבנן, כמו שאירע לאותו תלמיד ששנה הרבה ושמע תלמידי חכמים הרבה ומת בחצי ימיו, שהיה מיקל בימי לבונה, ולא בימי נדותה, כדאיתא בפ"ק דשבת (יג, ג) וכו' [וכבר הרחבנו בזה בשו"ת בירורי חיים (מ"ז עמ' שכו)]. ואעפ"כ כתב הרמב"ן [הנ"ל] שביטלוה [לטבילה] בדורות האחרונים, משום דהויא חומרא דאתיא לידי קולא, שיבואו בה לידי מכשול להקל באיסורא דרבנן כמו שנכשל אותו תלמיד ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קג

הרטבת שער הפיאות והזקן ביוה"כ

בקוביץ 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל (שס עמ' קטו אות לח) מי ששערותיו ארוכות כגון פאותיו וזקנו, נראה שאין להרטיבם ביום הכיפורים, אף אם לא יגעו המים כלל במקום חיבור השערות לגוף, ולא יתרטבו ידיו או גופו עקב כך. ע"כ.

בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' קכד קפט) כתבנו, יש לעיין לענין להרטיב שערות הפאות או הזקן במים, באופן שאין גופו נהנה מכך, דלכאורה כל שאין גופו נהנה אין זה רחיצה אסורה (הגר"נ קרליץ זצ"ל הוצא נקונץ נגמיות ההלכה - והגיה, אלול תשע"ז עמ' קסו). וכמדומה שעמא דבר להחמיר בזה (נ"ל).

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קד

ליתן בידים ממתקים לקטנים ביוה"כ

(א) **בקוביץ** 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל (שס עמ' קטו אות לו) מותר ליתן בידים ממתקים לקטנים ביוה"כ ע"כ.

אביא הנה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' קטו אות קט) מותר ליתן לקטנים אוכל ביוה"כ (רמ"א סו"ס תרי"ז)^א, ואפילו יכול ליטלו בעצמו אין להחמיר בזה (מ"צ שס).

^א. וראה בט"ז (סימן תרי"ב סק"ח) שהביא מתרומת הדשן (סימן קמ"ז) דטוב ליזהר מליגע

שׁוּ גַם אֲנִי אוֹדֵךְ ♦ תְּשׁוּבוֹת הַגֵּרָח"שׁ סָגַל

וַע"ע בַּמִּנְחָת חִינוּךְ (מֵאוֹת שׁ"ג) שִׁכְתָּב בִּזְה"ל, קֶטֶן פְּחוֹת מִבֶּן ח' אִף דֹּאִין מַעֲנִין אוֹתוֹ, מ"מ בִּידִים אֲסוּר לְהֹאכִילוֹ, אִם אָכַל הַיּוֹם וַיְכוּל לִסְבּוֹל [הַתְּעִנִּית], אֲסוּר לְהֹאכִילוֹ בִּידִים ע"כ, וּלְפִי"ז צ"ע הֵיכָן שָׂרִי לִיתֵן דְּבָרֵי מַתִּיקָה לְקִטְנִים. אוֹלָם הַגֵּר"י פִּיק בִּשְׁו"ת זְכוּרֹן יוֹסֵף (סִימָן ו') הָעִיר דְּלֹא דְמִי לְאֲכִילַת אִיסוּר דִּהוּי אִיסוּר חֲפָצָא, מִשָּׂא"כ בְּקִטְנִים לֹא בְּנֵי עֵינֵי נִינְהוּ, וְאִינֵם מִצְּוִים בִּזְה ע"כ.

(ב) **וַיְסוּד** הַדְּבָר כִּבְר מִצִּינוּ בַּסֵּפֶר הַיָּשֵׁר לִר"ת (סִימָן נ"ז אוֹת ז') שִׁכְתָּב, דִּהָא דְּלֹא תֹאכִילוּם לְהַזְהִיר גְּדוּלִּים עַל הַקִּטְנִים, לֹא שִׁיךְ אֲלֵא בְּדִבְרֵי אֲסוּרִים כְּשֶׁרָצִים וְדָם, מִשָּׂא"כ אֲכִילָה וְשִׁתִּיה אִי אֲפָשֶׁר, וְאֵע"ג דְּלֹא הוּי סְכָנָה, חִיִּישִׁינָן וְלֹא גִזוּר. וְרֹאִיָּה גְּדוּלָּה מִגִּמ' (עִירוּזֵין מ, ז) גְּבִי בִּרְכַת זְמַן בִּיּוֹה"כ עַל הַכּוֹס, דֹּאִין נִוְתָּנִין לִינוּקָא מִשּׁוּם דִּילְמָא אֲתִי לְמִסְרֵךְ, הָא לֹא הִכִּי שָׂרִי, וְאִי נִימָא דֹּאִירִי מִבְּעוּ"י מֵאִי סִירְכָא אִיכָא, אֲלֵא ע"כ דֹּאִירִי אַחֵר שֶׁקִּיבֵל יו"ט וְהִתִּינוּק בִּר דַּעַת דֹּאִית לִיָּה סִירְכָא. ע"כ.

בְּבִרְכַת הַתּוֹרָה

חִיִּים שְׁלוֹם הַלּוֹי סָגַל

בְּאוֹכַל בִּיּוֹה"כ, דּוּמִיָּא דְּחִמָּץ בַּפֶּסֶח [וְהִיָּינוּ בַּגּוֹוֶנָא דְּהַחֲמָץ אִינוּ בְּרִשּׁוֹתוֹ, דֹּאִזִּי אִינוּ עוֹבֵר עָלָיו בְּבֵל יִרְאָה, דְּמ"מ אִין לִיגַע בּוֹ], וְכַתָּב (תְּרוּה"ד) לְחֵלֶק בֵּין חֲמָץ לִיּוֹה"כ. וְאֵהָא כְּתָב הַט"ז דֹּאִין הַחִילּוּק נִכּוֹן. וְהוֹסִיף (ט"ז) לְחֵלֶק, דְּשֹׂאנִי יוֹם הַכִּיפּוּרִים, כִּיּוֹן דְּכָל הַיּוֹם עוֹסֵק בְּתַפִּילוֹת, וְלֹא זֶז מִמֶּנּוּ קְדוּשַׁת הַיּוֹם. לְכֵן לֹא חִיִּישִׁינָן דַּע"י נִגִּיעַתוֹ יְבוֹא לְאֲכָלוֹ. ע"כ.

וְעִיֵּין בַּמַּג"א (סָק"ו) שִׁכְתָּב, דְּלִהֲר"ן (שִׁבְתָּ מִב, ב ד"ה גְּרִסִּינָן) וְהַמְגִיד מִשְׁנָה (שְׁבִיתָת עֲשׂוֹר פ"א ה"ג ד"ה וְכֵן) אֲמַרִּינָן, דְּדוּקָא בְּקִנְיַת יֶרֶק מִתּוֹךְ שֶׁהוּא מִתְּעַסֵּק וּמִתְקִינוּ לְאֲכִילָה, אִזִּי הוּא דְּחִיִּישִׁינָן שִׁיאֲכָל. אֲבָל בְּנִגְיָעָה בַּעֲלָמָא לֹא חִיִּישִׁינָן. וְכֵן עִיקָר. ע"כ. וַע"ע בְּבִיאוּר הַגֵּר"א (שֵׁם סָק").

סימן קה

אם נעל של עור ביום הכיפורים הוי מוקצה

עמ"י עש"ו בין יוה"כ לסוכות ה'תשפ"א

שלמא אשדר, לפרי עץ הדר, לכבוד ידידי הנעלה, איש המעלה,
לשבח ולתהלה, איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים צמודות,
ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ
שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' מח"ס גם אני אודך י"ח
ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום

הימים שבין יוה"כ לסוכות המה ימי מחילה כיוה"כ

בתחילה אעלה עלי גליון מה שכתבנו - בגודל ימים אלו 'בין יום הכיפורים
לסוכות' בו אנו עתה נמצאים, והוא לו בספר לקט הלכות (ח"צ עמ'
קסז אות רסז).

הימים שבין יוה"כ לסוכות אין אומרים בהם תחנון, דימי שמחה הם, כיון
שהיו מחנכין בהן המזבח בימי שלמה (מג"א סימן תרכ"ד סק"ז - משנה גרורה
סק"ד). או דהוי יו"ט כמו יוה"כ במקצת, כמ"ש במדרש ולקחתם לכם ביום
הראשון וגו' וכי ראשון הוא, אלא ראשון לחשבון עונות* - מכאן ואילך
חושבנא, [והיינו דימים אלו שבינתיים הוי ימי מחילה כיוה"כ²] (ניאור הגר"א שס).
כי ימים אלו שאחר יוה"כ הם מקודשים שקדשום שמים בכמה קדושות וכו',

א. איתא בגמ' (יומא כ, א) 'השטן' בגימ' שסד, לרמז ד'שס"ד' ימים מתוך שס"ה ימי השנה
יש לו רשות להשטין. ולכאורה הרי שמו 'שטן' בלא הה"א שלפניו, ואזי אינו אלא בגימ'
שנ"ט. וכתב לתרץ היערות דבש (חלק ב' דרוש י') דבאמת אין להשטן רשות לאסטוני כי
אם שנ"ט ימים כמספר 'שטן', ואילו בארבעה ימים שבין יוה"כ לסוכות ויום ראשון של
סוכות אין לו רשות להשטין [כדוגמת יוה"כ גופא']. ע"כ.

ב. וכן כתב בשל"ה הק' להדיא (מסכת סוכה פרק תורה אור אות ב'), כי כשם שבחמלת ה'
עלינו נתן לנו את יום הכיפורים כדי לכפר על עוונותינו, כך אלו הארבעה ימים הם ענפים
מיום כפורים לכפר עונות של השנה שעברה, ורק מיום ראשון דסוכות הוא ראשון לחשבון

כי אלו הימים ג"כ קדושים עליונים המה, כמו העשרת ימי תשובה להיות כל אדם ירא וזוחל בלבו¹, לבלתי יחטא כחוט השערה² (חמדת ימים פ"ב דמג הסוכות).³

ימים אלו ההתלהבות גדולה מאוד, וקשה לצמצם את המוח בלימוד

החת"ס זצ"ל 'רוב השירים כתב בין יוה"כ לסוכות'. (חוט המשולש עמ' מז צנדמ"ח). ובטעם הדבר השיב, דאחרי יוה"כ שהוא יום מחילת עוונות, ולפני חג הסוכות שהוא זמן תשובה מאהבה, ההתלהבות גדולה מאוד, עד שאינו יכול לצמצם את מוחו בלימוד. (שיחות מלוה מלכה למו"ר הגר"ג גשטטנער זצ"ל ח"א עמ' כא).

עסק התורה בימים אלו

וראה עוד בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' קסט אות רעא) דרבים מרגישים נפילה רוחנית בין יוה"כ לסוכות, ובספר לנפש תדרשנו להגר"ש דבלצקי זצ"ל (עמ' ריו) כתב, שסיבת הירידה, כיון שהיצר מסית את האדם לדבר הרבה דברים בטלים ע"כ. ויזכור לנגד עיניו דברי רבינו יונה בשע"ת (שער ג' מאמר קעז), וז"ל הקובע עצמו לשיחה בטלה ודברים בטלים, שתים רעות יש בדבר הרע הזה,

עונות⁴, בזכות שבני ישראל טורחים ועוסקים במלאכת שמים עם התעוררות הלב, יש בימים בעצמם מעין מחילה וסליחה – ענפים מיום הכיפורים. על כן החכם עיניו בראשו לעסוק במצות סוכה ולולב בעסק ובטורח גדול ובדמים יקרים, לשם הידור מצוה. ותהיה לו התעוררות גדולה בלבו, וישוב אל ה' וירחמהו, וישמח ישראל בעושיו. ע"כ.

ג. וראיתי מובא מספר סדר היום שכתב, כי בחמלת ה' עלינו רצה לזכות את ישראל והרבה לנו במצוות בימים אלו כדי להשלים נפשותינו עד יום שביעי לחג שהוא יום הו"ר, ובו נגמר הדין אם לטוב וכו'. וצריך כל אדם להיות ירא וזוחל בלבו שמא עדיין לא נגמר דינו, ומשפטו תלוי. וישתדל להרבות צדקה ומשפט וגמילות חסדים כדי שיצא משפטו לאור ויחתם לחיים טובים ביום גמר הדין וכו' ע"כ.

ד. והוסיף (חמדת ימים), מאחר שהאדם נתקדש ביום הכיפורים אזי ככל שמתקדש יותר, כן היצר הרע משתדל יותר להחטיאו כדי להפילו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. וכדמצינו בקיצור ראשית חכמה (שער הקדושה פי"ז) דהחיצונים רודפים אחרי מקום שהיה בו קדושה, ולפיכך כל אדם שהוא מתנהג בפרישות וטהרה [כגון כל ישראל ביוה"כ] ואח"כ פורש מאותה קדושה, החיצונים רודפים אחריו להידבק בו. ע"כ.

וכתב בישועות חכמה על קצשו"ע (סימן קל"ד) ואם אדם מכין עצמו לפני מוצאי היום ומודע לגודל הסכנה, אזי ה' יתברך עוזר לו להתגבר על הכל ולהמשיך קדושת יוה"כ לכל השנה. ע"כ.

סימן קה + אם נעל של עור ביום הכיפורים הוי מוקצה _____ שט

האחת כי כל המרבה דברים מביא חטא. והשנית כי הוא בטל מדברי תורה ויש בדבר הזה דרכי מות, כי איך לא זכר ולא שם על לבו, כי בעיתים ההם אשר הוא משחיתן יוכל להשיג הנעימות ולקנות חיי עולם אם יקבע בעיתים המזומנות ההן לתורה וכו', ומלבד אשר איבד טובה הרבה ישא את עונו, כי אשמת הביטול מן התורה בעת היכולת לעסוק בה, אש היא עד אבדון תאכל, כאשר אמרו כי דבר ה' בזה (נמדנר טו, לא), כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק (נרכות ה, א). ע"כ".

שאלה: ע"ד שאלתו אם נעל של עור ביום הכיפורים הוי מוקצה.

תשובה: בנדון זה כבר כתבנו למעכ"ת בספר 'גם אני אודך - הרח"ש סגל' (ס"א עמ' קפח), ומכיון שנשאלתי בזה האיש שתא, אמרתי אשנה פרק זה בתוספת נופך, מרובה על העיקר.

(א) **בגמ'** (צ"ה טו, א) סנדל המסומר אסור לנעלו, ומותר לטלטלו. וכתב רש"י (ד"ה ומותר) מפני שהוא כלי.

ובשו"ע (סימן תרי"ד ס"ד) מצינו שכתב, מותר כל אדם לנעול סנדל מחמת עקרב וכיוצא בו, כדי שלא ישכנו אם מצוים שם עקרבים או דברים הנושכים. הגה, ואם ירדו גשמים ורוצה לילך לביתו מבית הכנסת או להיפך, והוא איסטניס, מותר לנעול מנעליו עד שמגיע למקומו. ע"כ. לאור זה לכאורה נראה דלא הוי מוקצה, מאחר דראוי לתשמיש אף ביוה"כ.

והל"ל ראיתי בקובץ אור ישראל - תשרי תשע"ו (עמ' קנז) שחכם אחד כתב כדברינו דלא הוי מוקצה, מטעמא אחרינא, עפ"י הא דאיתא בגמ' (צ"ה יח, ג) דמי איכא מידי דבשבת שרי, וביוה"כ אסור. ובביאור הדבר כתב בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן ג' אות ל') שכל הימים טובים יונקים מהשבת, א"כ יש להם שייכות אחד. ומשו"ה כתיב בתורה קודם לפרשת המועדים, פרשת שבת [כגון בפר' אמור כתיב (כג, ג) וביום השביעי שבת שבתון, והדר כתיב פרשת המועדים], משא"כ מיו"ט ליו"ט אחר אינו כן עיי"ש.

ה. וח"א הוסיף דבר נאה, הנה אנו אומרים בימים אלו מר"ח אלול עד אחר הושענא רבה לדוד ה' אורי וישעי וגו', וכידוע [עיי' קצה המטה (סימן תקפ"א סקט"ו)] אורי זה ר"ה, וישעי זה יוה"כ, ויצפנני בסוכו רומז על סוכות. ודבר פלא מצינו דהפסוק 'אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שבתי בבית ה' כל ימי חיי' וגו', נמצא בין אורי וישעי - ליצפנני בסוכו, זה בא לרמוז על הימים שבין יוה"כ (ישעי) לסוכות (כי יצפנני בסוכו), דגם בימים אלו צריך לאחת שאלתי וגו' שבתי בבית ה'. ודפח"ח.

(ב) וראה עוד בספר שלמי יהודה (פ"ד ס"ט) שהביא מהגרי"ש אלישיב זצ"ל שכתב, דנעלי עור ביוה"כ הוי כלי שמלאכתו לאיסור. וביאר שאין להתיר מטעם [שנתבאר בשו"ע (סימן תרי"ד ס"ג)] דראוי ליולדת כל ל' יום, או לחולה אף שאין בו סכנה, או מי שיש לו מכה ברגליו עיי"ש, כי אין אדם נועל נעלים של אחר. אבל מ"מ אינם מוקצים לגמרי, כי שייך בהם שימוש לצורך גופם ע"כ, וכגון שרוצה להניח המנעל שלא תיסגר הדלת. ולא גרע מהא דאמרינן גבי דברים אחרים דלא הוי מוקצה, כיון דראוי לצור על פי צלוחיתו, כמבואר בתוס' (שנת קטז, ז ד"ה וכו'), וכ"ה במשנה ברורה (סימן ע"ז סק"ה).

אולם הגאון רבי חיים פינחס שיינברג זצ"ל [עיי' בספר שלמי יהודה (פ"ד ס"ט)] כתב, דאפשר שכיון שנעל בעיקרו הוא מלאכתו להיתר, ורק ביוה"כ הוא לאיסור, הולכים אחר רוב תשמישו שהוא להיתר. וכמו בדבר שרוב תשמישו להיתר ומיעוטו לאיסור, שהולכין אחר רוב תשמישו ע"כ.

פיתקא טבא **חיים שלום הלוי סגל**

ו. עיי' מנחת חינוך (מצוה שיג ס"ט סוד"ה והנה דינים). וראה בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"א בנדמ"ח עמ' תרכו הערה קיט) שהביא מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל שאמר, 'אולי יולדת מותרת תמיד [לילך במנעלי עור – אף בזמנינו דאיכא סנדל טוב לילך עמו ואיננו של עור], כיון שלא נזכר שצריכה להימנע מללכת שלא לצורך, וגם לא נזכר שתשתדל לנעול נעלי גומי. ולכאורה משמע מזה שלגמרי הפקיעו אותה חכמים מנעילת סנדל' ע"כ.

ז. וראה עוד בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"א בנדמ"ח עמ' תרכו הערה קיט) שכתב, יש לעיי' אי שרי לבריא לטלטל נעלי עור ביוה"כ, עיי' סימן ש"ח סמ"ז – דהובא בזה פלוגתא דיש אוסרין ויש מתירים. ובמשנה ברורה (ס"ק קס) כתב דטעם האוסרים כיון שאסור ללבשו, ומוקצה הוא, ואפילו לצורך גופו ומקומו. וטעם המתירין כתב (ס"ק קסא) דמ"מ מלבוש הוא, ותורת כלי עליו. והביא מאליה רבה ועוד 'דהעיקר כסברא הראשונה' – לאיסורא.

וכן כתב בשו"ע הרב (שם ספ"ה), וז"ל אבל אם גם בחול אינו ראוי למלאכה כגון בגד שעטנז שאסור להתלבש בו גם בחול, אין עליו תורת כלי ומלבוש כלל, "שאף שראוי להשתמש בו תשמיש אחר כגון לכסות בו כלים או להאהיל בו למעלה מראשו, וכיוצא בתשמישים אלו שאין הבגד מיוחד להם, ולא נעשה בשביל כך, אינן מורידים עליו תורת כלי", אא"כ ייחדו לכך, 'כמו שכל צורות ואבנים שהם ראויים לכיסוי כלים, ואעפ"כ אין עליהם תורת כלי ע"י כך' וכו', ואין מועיל כלל להבגד מה שיש עליו צורת ותואר מלבוש, כיון שאסור ללבשו, כמו שאין מועיל למאכל האסור באכילה בשבת להתירו בטלטול – מפני שיש עליו תורת אוכל, ותורת אוכל עדיף מתורת כלי עכ"ל.

וסיים בשש"כ הנ"ל, דאין להביא ראיה מדברי הרמ"א (סימן תרי"ב ס"י) דשם קיל טפי, כי האוכל ביום הכיפורים ראוי לילדים, משא"כ נעליים של מבוגר. ע"כ.

ד' מינים

סימן קו

הימנך בלולבי דרי

בס"ד יומא חמישאה למעשה בראשית
לסדר וירא ט"ז מרחשון ה'תש"פ

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ולעומד בראש מפעל
הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי ורב חביבי יקירי ומכובדי הרה"ג
רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף
החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
אחר מבוא הברכה והשלום

ראה ראיתי את הקובץ מה טובו אהליך יעקב' חלק ד', קובץ מלא וגדוש,
מלא מזן אל זן, אשרי עין ראתה.

שם (עמ' שג) ציין לדברי הר"ן (סוכה יד, א' מדפי הרי"ף) שחז"ל עשו ראשו של
לולב כחוטמו של אתרוג עיי"ש, [וטעמו כתב השו"ע הרב (סימן תרמ"ה ס"י)
כיון דשניהם נראים לענין בהשקפתו הראשונה], לכן החמירו בו יותר. וציין
(נקודת) למציאות שיש בלולב הימנך קטן שאינו פסול לדינא, דהיינו שאין ב'
חלקי התיומת פונים לצד אלא רק מעט רווח בין העלים, אבל העולם מחמירים
להדר בזה עכ"ד.

(א) **הנה** הבאנו בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' שג הערה רמא) שמה שהעולם מחמירים
בזה, בטעות יסודה.

וז"ד ראה בקונטרס 'להבין ענין ד' מינים' להרב יהודה טרייטל סאמעט הי"ו
(עמ' יז) שכתב, רבים חושבים שכל לולב שרואים שסופם של שני עליו
נראים כשני שפיצים בקו ישר, אינו מהודר. זה טעות, שכן דוקא מפני עובי
עליו וצורת גידולם הטבעית נראה כאילו בהתחברם יש אויר עובר בין ראשיהם.
ולולב זה כשר למהדרין, דזה אינו הימנך בשום צורה.

שיב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

וראה בספר היכל הוראה להגאון רבי משה ברנסדורפר שליט"א שכתב, דדבר זה מצוי בזן 'דרי' דמפני עביין של העלים נראים הן כשנים. וזו טעות גדולה נפוצה אצל המון העם שאינן יודעים מציאות הדברים כפי האמת, והם מעדיפים ליקח לולב שיש בו חשש לנקטם ראשו, ומניחים לולבים שהם חושבים עליהם שנפסלו מחמת דמחזי כהימנך. ולא טוב עושים הם, דמחמת חוסר ידיעתם עושים הטפל לעיקר. ואלפי לולבים באו אצלנו בהיכל הוראה, ואנו מכשירים אותן למהדרין מן המהדרין, אחרי שאין כאן ענין הימנך. משא"כ בלולבי 'אל עריש' יש מקום לחשוש להימנך. ע"כ.

(ב) **אולם** עתה שמעתי מהרה"ג רבי יצחק מאיר ליברמן שליט"א מח"ס פרי עץ הדר, בכנס למורי הוראה. דיש לידע דגם בלולבי דרי מצוי הימנך אמיתי ופסול, והוא בלולבים הזקנים – אחרי י"ג שנה לערך מתחילת גידולו. יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

ב

איגוד ההושענות בעלי הלולב שבירכו עליו

בספר הנהגות רבינו – הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל (ח"א עמ' רמו) הביא מהגאון רבי משה אלישיב שליט"א דכל הדין דאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה, הוא רק ב'קדושה' ולא ב'מצוה'. שב'מצוה' זה רק בשעתו, כמו עצי סוכה שאסורים כל שבעה כיון שהוקצה למצותו, אמנם לאחר סוכות שנגמרה המצוה, לא הוקצה עוד, רק שנוהגים שלא לבזותם וכו'. ע"כ.

בספרי לקט הלכות (ח"ג עמ' שסז אות ללא) הבאנו את יסוד הדברים עפ"י הש"ך (יו"ד סימן קנ"ט סק"א), שהביא גיסו הגר"י זילברשטיין שליט"א בספרו חשוקי חמד – סוכה (עמ' שפס), ע"ד איגוד ההושענות בעלי הלולב שבירכו עליו.

נותן התורה יהא בעזרו שיפוצו מעיינותיו חוצה, ותזכה לראות פרי בעמלך ולעשות עוד פרחים ציצים ושקדים לתורתנו הק', מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, מנוחת הנפש והרחבת הדעת כל הימים.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סוכות

סימן קז

לומר בעת הסיכוך לשם מצות סוכה

א) **בקוביץ** 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל (שס עמ' קל אות טו) בעת סיכוך הסוכה יש ענין לומר לשם מצות סוכה. ע"כ. בכף החיים (סימן מרכ"ה אות י"א) מצינו שכתב, קודם נתינת הסכך, אומר הריני נותן סכך זה לשם מצות סוכה.

ב) **וראה** בספר מועדים וזמנים (ח"ט סימן פ') שכתב, דאינו לעיכובא, דומיא דציצית דנתבאר בביאור הלכה (סימן י"ד ד"ה לא ינך), דסתמה לשמה קאי, דלמה הטיל אלו החוטין בבגדו אם לא לשם ציצית. ובמ"ב (סוכה) לא מצאנו דכתב בזה^א. וע"ע בספרי לקט הלכות (ח"ג עמ' קע"א אות א') בזה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

^א. ראה בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' תעז) מה שהרחבנו עוד בזה.

סימן קח

אם אומרים לבוד להחמיר, גבי סורגים וחבלי כביסה

א) בקובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד (עמ' קל אות כג) הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל, וז"ד סוכה שמעל לסכך יש סורגים או חבלי כביסה, רק לדעת הב"ח זה שאלה כיון דאין בסך הכל ד' טפחים של סכך פסול, ולכן א"א לחייב את השכן מלמעלה למנוע זאת. אולם אם בסך הכל של כל הסורגים יש ד' טפחים, וביניהם פחות מג' טפחים יכול לחייב את השכן מלמעלה כל שנה שיניח סכך כשר בין הסורגים. ע"כ.

אביא הנה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' קפו אות כד). י"א דאומרים לבוד להחמיר לגבי 'סורג', ואין אומרים לבוד להחמיר לגבי 'חבלי כביסה' (שו"ת מנחת שלמה מהדו"ק סימן נ"א אות י"ט). והליכות שלמה מועדים עמ' קמז-קמג וארחות הלכה הערה ע"ד⁸.

א. שאלה: אם מעל סוכתו יש סורג או חבל כביסה, של שכנו. האם פוסל מלישב תחתיו. תשובה: א) כתב המג"א (סימן תק"ב סק"ט) דאומרים לבוד להחמיר. והיינו כיון דאיכא מרווחים בין סורג לסורג, ואזי אי אמרינן לבוד להחמיר, הוי סכך פסול. ועפ"ז כתב הביכורי יעקב (סימן תרכ"ו סק"ח) בלטי"ש [הקורות שעליהם מונח הרעפים – לאחר שהוסרו הרעפים], צריך לסכך על גביו סכך כשר. ולפי"ז אפשר דהוי נמי לענין סורג, וחבלי כביסה. וכך כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סימן נ"ו) דהמחמיר לחוש לדעת הב"ח, יסיר את חבלי הכביסה, כיון שסמוכים הם זה לזה, וע"י לבוד חשיב כסכך רחב פסול.

אולם בספר הליכות שלמה (מועדים תשרי עמ' קמב-קמג וארחות הלכה הערה ע"ד) כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל לחלק, דהנה כתב הריטב"א (עירובין י, ב) בזה"ל, אבל יש לומר דבדבר העומד להיות פתוח לעולם ונעשה לכך אין אומרים בו לבוד עכ"ל, וכיון דדברי הביכורי יעקב [והמג"א] הוי חומרא, אין טעם להוסיף עוד חומרא. אולם לגבי סורג י"ל דלא דמי לחבלי כביסה, כיון דהחבלים תשמישם ע"י דאיכא ריוח ביניהם, [והיינו דאדרבה רצונו שלא יהיו מחוברים וסמוכים זה לזה, דעתה יכול לתלות בכל חבל] ואילו בסורג משום לבוד הוא לסגור הפירצה, ולכן כדי להכשירה יניח סכך בין החללים. ע"כ.

סימן קח ♦ אם אומרים לבוד להחמיר, גבי סורגים וחבלי כביסה _____ שטו

(ב) **אולם** יש חולקים וס"ל דחבלי כביסה וסורגים שוים הן, ואין אומרים בהם לבוד להחמיר (מוט שני - סוכות עמ' קלד) ועיין הערה². ומ"מ אף הרוצה להחמיר לכתחילה לחוש לדעת הב"ח בחבלי כביסה וסורגים, אינו יכול לחייב את שכינו להסירם (מוט שני שס, והגר"ש אלישיב זצ"ל - הוצא נספר אשרי האיש ח"ג פכ"ה אות כא-כג. הלכות מג נחג - סוכה פ"ט הערה י"ז). ואף יכול לברך לישב בסוכה על הישיבה שם (שס). והרוצה להחמיר יניח קצת סכך לאורך הסורגים (שס).

וראה בספר מקראי קודש (סוכה ח"א - סימן כ"ד) שכתב, דהביכורי יעקב הנ"ל לא החמיר אלא היכא דאם נצרף יהיה בסכך פסול - בלטי"ש עצמו שיעור ד' טפחים. משא"כ בחבלי כביסה אפילו כשנצרף את העובי לא יהיה בהם רחב ד' טפחים, אין להחמיר³. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ב] ולכאורה יש לעיין בדבריו, דאדרבה גם בסורגים אין רצונו שיהיה מסורג וסתום לגמרי, דחפץ שיהיה אפשרות לילדים לישב עליו ולהוציא את רגליהם בין הסורגים. וכמו"כ ברצונו שיהיה אפשרות להסתכל בשופי בין הסורגים.

ג. הנה בחוט שני כתב, דלא החמיר הב"ח אלא היכא דהלטי"ש מונחים בגוונא שמחוברים וקשורים זה לזה. וכמ"ש הב"ח גופא בשם שו"ת הרשב"א, שיש מחמירין לגבי סולם שמסככין עליו, מפני ששליבות הסולם קשורים זה לזה. אך באופן דהלטי"ש אינן קשורים זה לזה, אף הוא יודה דאין אומרים לבוד להחמיר. ולפי"ז הן בחבלי כביסה והן בסורגים אינן קשורים זה לזה עיי"ש, והיינו כמו שהעלנו לעיל דאף בסורגים אדרבה רצונו שלא יהיו סמוכים וקשורים זה לזה.

ג. וכתב דיסוד הדברים מדברי המג"א (סימן תרל"ב סק"ה) דכתב על דברי השו"ע (שם ס"ג) אם יש סכך פסול ב' טפחים, ועוד סכך פסול ב' טפחים ואויר פחות מג' מפסיק ביניהם, יש להסתפק אם שני הפסולים מצטרפים לפסול הסוכה. ואהא כתב המג"א - מיהו אם אין בשני הפסולים יחד ד' טפחים, לא אמרינן שיהא חשוב כסתום מחמת לבוד, דלא אמרינן לבוד להחמיר. ע"כ. והובא במשנה ברורה (שם סק"כ). ודברי המג"א מפורשים בתוס' (סוכה יז, א ד"ה אילו).

סימן קט

ארוחת צהרים - בשר ותוספות האם חייבים בסוכה

א) **בקוביץ'** מה טובו אהליך יעקב' ח"ד הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל (עמ' קלג אות מז) הרגילים לקבוע סעודת צהרים, בלא פת כלל, וקובעים סעודתם על בשר ודגים ותוספות, חייבים לאכול סעודה זו בסוכה, ויכולים לברך לישב בסוכה. ע"כ.

במשנה ברורה (סימן תל"ט סקט"ו) הביא דהסכימו כמה אחרונים, דנכון להחמיר מלאכול בשר וגבינה בקבע מחוץ לסוכה. והיינו דחיישנן להני דפירשו דכוונת מיני תרגימא, בשר וגבינה, אבל מ"מ לא יברך. (שע"ש סקל"ט). וכהיום דרגילי אינשי לקבוע סעודתם על בשר ותוספות, י"ל דחייבים בסוכה, אף להפוטרים באכילת פירות דרך קבע. ומ"מ אין לברך (משניות והנהגות ח"א סימן שע"ח).

ב) **ושמעתי** מהגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שכן הורה הגר"ש אלישיב זצ"ל. והביא (הגר"י שליט"א) סייעתא לדברים, מדברי היעב"ץ (פסמיס קיד, א) ע"ד קידוש במקום סעודה, וז"ל נראה לי שאם אין לו פת ויש לו שאר מאכלים מקדש עליהם, שהסעודה קרויה לחם בכל מקום, וכל דבר שסועד לחמו הוא וכו' ע"כ, למדנו מדבריו דאף שאר דברי מאכל חשיב סעודתו, וממילא בעי סוכה. וראה עוד בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' רמו אות ז') בזה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קי

שתיית מים סמוך לסוכה

א) בקובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל (עמ' קלג אות מט) העומד ליד הסוכה, ורוצה לשתות מים, אין עליו חיוב להיכנס לסוכה לשתות, ולא אמרינן ביה תשבו כעין תדורו לחומרא – דבכל השנה אילו היה עומד ליד פתח הבית ורוצה לשתות היה נכנס לבית לשתות, ונשאר רק ההידור של אי שתיית מים חוץ לסוכה. ע"כ.

הנה בדבר זה הארכנו בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' רמח הערה קלו), ואביא קצת הדברים הנה. עיין במג"א (סימן מר"מ סוקט"ו) דכתב בזה"ל בירושלמי (סוכה פ"ג ה"ה) רב הונא היה הולך בדרך, והיה צמא ולא רצה לשתות עד שנכנס לסוכה ע"כ, ובלבושי שרד (שס), מדת חסידות הוא, דמדינא שתיה אין צריך סוכה כמבואר (סימן מל"ט ס"ב) עיי"ש, הרי לך דאף בהולכי דרכים דפטורים מן הסוכה, עכ"ז לא שתה עד שהגיע לסוכה. ולפי"ז ה"ה בנד"ד איכא מקום להחמיר שלא לשתות. [וכן נקט הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בספרו כנפי רוח (עמ' קלו) (המסונף לספר 'אבני חפץ' לבנו הרה"ג ר' אברהם יעקב שליט"א), והוסיף לדברי הפמ"ג (שס א"א סקט"ו) שתלמיד חכם ראוי להחמיר כרב הונא עיי"ש].

ומ"מ הגרא"צ הכהן שליט"א במכתבו אלי כתב, 'ובלבד שלא יהיה ביטול שמחת יו"ט, דזהו מעיקר הדין'. והוסיף לכתוב, דכל ראיותיו של המועדים וזמנים (ח"א סימן פ"ט) [שכתב, שאין מצוה להדר כשפטור מהסוכה מסיבת המצוה מכח תשבו כעין תדורו] אינן ראיות, דנהי דלא הצריכה התורה לעשות הסוכה קבע, כיון דזה מהות הסוכה שתהא עראי, מ"מ מנלן שחובת הישיבה אינה כוללת בדרך חומרא עכ"פ גם שתיית מים בסוכה. עכ"ד. וכיוב"ז ממש כתב לי הגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א, וז"ל ולגבי עיקר השאלה, במי שצמא לשתות ואין לו כעת סוכה, 'אין לו להימנע מלשתות ולהצטער בחג זמן שמחתינו'. והוסיף – דאין ראיה ממהר"ח או"ז לומר דליכא הידור לאכול ולשתות ולעשות הכל בסוכה. ע"כ.

שיח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ובן כתב הגר"מ גרוס שליט"א בספר מנוחת אמת (עמ' רמח הערה כה) 'ונראה פשוט דבאופן דהוי עינוי אצלו יש לו לאכול, דאסור הוא [העינוי] ביו"ט וחול המועד'. ע"כ.

(ב) **וידידי** הגאון רבי מאיר לייפער שליט"א אמר גדר לדבר, הנה מצינו ברש"י (סוכה כו, א ד"ה הולכי) הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום, דכתיב (ויקרא כג, מז) בסוכות תשבו [ז' ימים] כעין ישיבת ביתו, כשם שכל השנה אינו נמנע מלכת בדרך בסחורה, כך כל ימות החג שאינו יו"ט לא הצריכו הכתוב למנוע ע"כ, הרי לן מדבריו דהישיבה בסוכה בעינן כדרך שדר ביתו, וכמו שבכל השנה יוצא לסחורה וטיול, ה"ה בסוכה אינו צריך להימנע, אף אם יודע שלא יהיה לו סוכה כשיגיע למחוז חפצו*.

אבל כשבא לחפש תחליף לבית, כגון שרוצה לילך לביהכ"נ ללמוד, ואין בו סוכה לאכילת פת שחרית. זה לא הוי כהולכי דרכים, כיון דההולך בדרך אינו מחפש תחליף לבית, משא"כ בהולך ללמוד בביהמ"ד דרוצה דליהוי כבית, צריך סוכה. וע"ע בלקט הלכות (ח"צ עמ' רמח אות נג) מה שהארכנו בזה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קיא • כשאוכלים מזונות, יקדים לברך לישוב בסוכה לברכת במ"מ _____ שיט

סימן קיא

כשאוכלים מזונות, יקדים לברך לישוב בסוכה לברכת במ"מ

א) בקובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל (עמ' קלג אות מג) כשאוכלים מיני מזונות בסוכה, יש לברך קודם ברכת לישוב בסוכה, ואח"כ לברך ברכת מזונות כדי שלא להיכנס לשאלה של הפסק בין ברכת מזונות לאכילה ע"כ.

ובן פסקו פוסקי זמנינו דרצוי להקדים לברך לישוב בסוכה 'קודם' ברכת במ"מ, כדי דלא ליהוי הפסק בין הברכה לאכילה. עיין בירורי חיים (ח"א עמ' מסג אות ז') שהבאנו, שכן כתב הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, והביאו בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"צ פמ"ח הערה מה). וכן כתב הגרי"ש אלישיב זצ"ל (מסנזי לשמן). וכ"ה בשו"ת רבבות אפרים (ח"ג סימן מ"ד אות ד'). וכיוב"ז ראיתי בספר בסוכות תשבו לרבי יוסף מרדכי פאק שליט"א (עמ' רט) שכן נהג הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, לברך לישוב בסוכה קודם לברכת המזונות. וכן כתב הגר"ח קניבסקי שליט"א (שם עמ' לו), 'מנהגינו להקדים ברכת לישוב בסוכה, מלבד כשיש קידוש' עיי"ש.

האם מברכים לישוב בסוכה בהבדלה

ב) עור שם (עמ' קלג אות מד) בהבדלה אין אני מברך ברכת לישוב בסוכה ע"כ. ראה בספרי לקט הלכות (ח"צ עמ' רכט אות עא) יש שאין מברכין 'לישוב בסוכה' בהבדלה (עיין שעה"צ מל"ט סקנ"ז מהט"ז), כי שתיית הבדלה אינה קביעות (עיין מ"צ שם סק"ג), אלא אחר ההבדלה אוכלים מזונות, ואזי מברכים לישוב בסוכה [ובמ"מ] (שש"כ ח"צ פנ"ח סכ"ז, ושכן נהג הגר"ש אויערבאך²).

א. וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סימן מ"ב אות ב').

ב. דכך עדיפא, דלא ליהוי ברכת לישוב בסוכה הפסק בין ברכת היין לשתייתו. (שש"כ שם הערה קג). כמ"ש לעיל מפורסקי זמנינו בזה.

ג. וכבר הבאנו מה שכתב בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ב עמ' רל הערה קג), דיברך

ש"כ _____ גם אני אודך ♦ תשובות הגר"ש סגל

ויש שמברכים לישיב בסוכה בהבדלה אף בלי מזונות. (לוח ארץ ישראל).

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

וראה בלקט הלכות (ח"צ עמ' רכ אות נ"ח) שהבאנו משו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סימן ז"ג) שכתב, דאסור לו לאדם לצאת לטיול לתענוג היכא שידוע שלא יהיה לו סוכה. ורק היכא כשהולכין למסחר וכיוצא שהוא צורך ממש, אזי הוא דשרינן עיי"ש. [והארכנו (שס) גם בדעת החולקים המתירים].

סימן קיב

מחבר שני שולחנות עם מפה אחת, האם חשיב כשלחן אחד לענין סוכה

בקובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ד הביא פסקי הלכות מהגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל (עמ' קלג אות נג) המחבר את השולחן עם עוד שולחן ע"י שפורס מפה אחת על שני השולחנות, נעשו כשולחן אחד לענין שצריך שיהיה השולחן בתוך הסוכה, ויש להקפיד שיהא רובו בתוך הסוכה ע"כ.

בלקט הלכות (ח"צ עמ' ריז אות נה) הבאנו, המחבר שני שולחנות ע"י שפורס מפה אחת על שני השולחנות, דינו כשלחן אחד, דבעי שיהיה רובו בתוך הסוכה (נעל משנה הלכות - הוצא בקובץ נתיבות הלכה 'והגית' חלו"ו עמ' קנ"ה).

אולם בקובץ תל תלפיות (קובץ ע"א פסח המשע"ו) הובא מפסקי הגר"ש ואזנר זצ"ל (אות כג), חיבר שני שולחנות ומפה אחת להם, ושולחן אחד מחוץ לסוכה, והשני שאוכל עליו הוא בסוכה, אי הוי בכלל גזירת שמא ימשך. והשיב: שבכי האי גוונא ליכא גזירת שמא ימשך, דהוא רק בשלחן אחד. ויש לעיין.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

המבדיל ברכת לישיב בסוכה קודם בפה"ג דהבדלה, ואח"כ ברכת המבדיל. [דאכתי נמי ליכא הפסק בין ברכת ההבדלה לשתיית היין]. ע"כ.

סימן קיג

הוצאת כלי אכילה מהסוכה, לאחר האכילה

יום שנכפל בו כי טוב לסדר חיי שרה
כ"א מרחשון ה'תש"פ

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ולעומד בראש מפעל הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי ורב חביבי יקירי ומכובדי הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' אחר מבוא הברכה והשלום

ראה ראיתי את הקובץ מה טובו אהליך יעקב' חלק ד', קובץ מלא וגדוש, מלא מזן אל זן, אשרי עין ראתה.

שם (עמ' קסג) הביא מהגאון רבי ישראל פסח פיינהנדלר זצ"ל מח"ס שו"ת אבני ישפה, ע"ד הוצאת כלי אכילה מהסוכה, לאחר האכילה. והעלה (עמ' קסג ד"ה וכו') דמכיון שאין אנו מושכין ידינו מן הפת, בודאי אין אנו מושכין ידינו משאר מאכלי הסעודה 'עד שאנחנו מברכים ברהמ"ז' ולכן כאשר הפוסקים הזכירו שצריך לסלק הצלחות מן הסוכה אחר אכילה, 'ודאי היתה כוונתם אחר ברהמ"ז', שהרי עד אז הוא עדיין נחשב זמן אכילה. וכדברי השו"ע (סימן קע"ז ס"ג) דאין אנו רגילים למשוך ידינו מן הפת עד ברהמ"ז. ע"כ.

ולענ"ד נראין דבריו דשרי עד אחר ברהמ"ז קצת מחודשים, דא"כ הרי הוי כבכל ימות השנה – שאחר שגמרו את הסעודה אזי מסלקים את הצלחות ושאר הציוד מהשלחן, והא חזינן להדיא בסוגית הגמ' והשו"ע שרצון חז"ל היה לסלק מהשלחן בסוכה טפי מבשאר ימות השנה. ומה שהוכיח מדברי השו"ע סימן קע"ז, כמדומה שאינו ענין לנד"ד, דהתם איירי לענין דברים הבאים לאחר הסעודה – קודם ברהמ"ז, האם ייחשב כבתוך הסעודה ואינו צריך לברך עליהן, או לא. ואהא הוא דקאמר השו"ע דכהיום עד ברהמ"ז חשיב הכל כסעודה אחת, ואית ליה דינא כדברים הבאים מחמת הסעודה שאין מברכין

שכב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

עליהם. אבל בנד"ד בסוכה, מעת שגמר אכילתו חשיב הכלים ככלי מיאוס, אלא דפעמים שדבר זה, גורם איזה לחץ ומתח בין הסועדים.

ולכן נראה לומר, כיון דאיפסק דשיבתינו בסוכה הוי כעין תדורו, וכיון דזה הרגילות אף בשאר ימות השנה בבית אין זה מיאוס וביזוי. ומצאתי כדברינו בביכורי יעקב (סימן תל"ט סק"א). כלי אכילה כגון צלחות אחר שסיימו לאכול מהם, כיון דפעמים מניחין אותן ג"כ בבית [במקום אכילתו], אינו נחשב ביזוי כ"כ, דהכל הולך אחר הרגילות אצלינו. ובספרי לקט הלכות (ח"ג עמ' רמא א"ט נד) הארכנו בזה, ואביא את הדברים הנה.

(א) **בגמ'** (סוכה נט, א) אמר רבא מאני משתיא במטללתא [כלי שתיה, יכול להניח בסוכה] וברש"י (ד"ה נמטללתא) לפי שאינן מאוסים עיי"ש, ותו בגמ' מאני מיכלא בר ממטללתא [כלי אכילה חוץ לסוכה]. ופירש רש"י (ד"ה מאני מיכלא) קערות לאחר שאכלו בהן צריך להוציאן, [והיינו לפי שהן מאוסים]. אולם תוס' (ד"ה מנא דמיכלא) פירשו, דתשבו כעין תדורו בעינן, וקדירות ואגני [כלי] לישא אין רגילין להיות בבית לבדם. וכן פירש בה"ג ע"כ.

וראה במגיד משנה (סוכה פ"ו ה"ה) שהוסיף לפרש בכוונת רש"י, דאינו כבוד לסוכה להביא דבר מיאוס בו, וז"ל ופירש"י מאני מיכלא כגון קדרות ושפודין שלא בזמן אכילה, שאין בהם צורך של כלום, חוץ לסוכה [מקומם], משום כבוד סוכה, דמאוס הוא עכ"ל.

וטפי מהכי הביא בב"י מדברי הארחות חיים שכתב בזה"ל, נהגו שלא להשתמש בסוכה דברים של בזיון, כגון שטיפת קדירות וקערות וכיוצא בהם, שלא יהיו מצות בזויות עליו עכ"ל. היינו אף אם דרכו בכל השנה שיהיה בתוך ביתו, עכ"ז סוכה הוי חפצא דמצוה וחמירי.

ובספר מחזיק ברכה (סימן תל"ט) הביא מספר האורה (סימן נ"ו), דרש"י מודה לתוס' דכלים דלאו אורחיה להיות בבית, אין להכניסם אפילו צח ונקי, משום תשבו כעין תדורו. אלא דהוא ז"ל מוסיף, דקערות לאחר שאכלו בהם, אף דארחות בני הבית להניחם קצת בבית, אפ"ה בסוכה אין להניחם, ותיכף יוציאם מהסוכה. ע"כ.

סימן קיג • הוצאת כלי אכילה מהסוכה, לאחר האכילה _____ שכג

(ב) **ולחני** תרי טעמי איכא נפק"מ, כגון בצלחות אחר אכילה, דאי אמרינן טעמא דתשבו כעין תדורו כדברי התוס', אזי לית לן למיחש כלל, ושרי להניח כלי אכילה בסוכה, כיון דאף בשאר ימות השנה בביתו אינו ממנהר כלל להוציאן, וא"כ ה"ה בסוכה, דתשבו כעין תדורו בעינן. ועיין ביכורי יעקב (סק"ד) מה שמכניס לחדר דירתו כל השנה, גם לסוכה יכול להכניס, משום תשבו כעין תדורו וכו' ע"כ, וכיוב"ז במ"ב (סק"ד). אבל לטעמא דרש"י דמשום מיאוס, הא בעינן להוציא על אתר הצלחות מיד אחר האכילה. ופעמים שדבר זה, גורם איזה לחץ ומתח בין הסועדים.

(ג) **הנה** בשו"ע (סימן מל"ט ס"א) איפסק, 'אבל כלי אכילה לאחר האכילה, כגון קדרות וקערות חוץ לסוכה' ע"כ, הרי דלדעת רש"י ודאי הוא דחייש, כמ"ש דלאחר אכילה אסור להשאיר כלי אכילה. ובמג"א (סק"ג) כתב, דמשמע מלשון השו"ע דקדרות וקערות דין אחד יש להם, קודם אכילה שרי, לאחר אכילה אסור שאז הן מאוסים. והעולם נזהרים מקדירה אף קודם אכילה, ומהקערה אין נזהרין אף לאחר אכילה, ואינו נכון ע"כ, ולפי"ז לכאורה צריך להוציא הצלחות מיד לאחר אכילתן.

ועיין במחצית השקל (סק"ג) מה שמחמירין העולם בקדרות אף קודם אכילה, יש ללמוד עליהם זכות דמחמירים כדעת היש מפרשים שהביא הב"י בשם המרדכי, והיינו משום תשבו כעין תדורו, וא"כ אפילו קודם אכילה אסור. אבל לאחר אכילה אע"ג דהב"י הביא בשם ראבי"ה דקערות שריין, אפ"ה אין בדינו להקל נגד הב"י בשו"ע דפסק דלאו כוותיה וכו', אין לנו אלא פסק הב"י ולאורו נלך ע"כ, וכ"ה בשו"ע הרב (שס ס"ג) כלי אכילה לאחר אכילה, כגון קדרות וקערות שאחר אכילה הן מאוסין, צריך להוציאן מן הסוכה ע"כ, הרי לן נמי דבעינן להוציא הצלחות אחר שסיימו האכילה.

(ד) **אולם** מצינו בביכורי יעקב (סק"א) שכתב להקל בנד"ד, וז"ל ולענ"ד מה שנזהרים מקדירה אף קודם אכילה, י"ל מפני שגם אין מכניסין כן לחדר כל ימות השנה, דנחשב ביזוי, [ו]רק במקום שמבשלים שופכים לקערה, [אבל אין שופכים במקום אכילה]. 'ומטעם זה אין נזהרין ג"כ בקערות לאחר אכילה, כיון דלפעמים מניחין אותן ג"כ בחדר, אינו נחשב ביזוי כ"כ, דהכל הולך אחר הרגילות אצלינו, ובפרט שיש להם לסמוך על רבים מהראשונים

שכר _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

שס"ל כן, כמו שהביא הב"י, וכן ראיתי בתמים דעים בשם ר"ת. ע"כ. הרי לן מדבריו, דאף לטעמא דרש"י משום מיאוס, שרי, כיון דזה הרגילות אין זה מיאוס וביזוי.

וא"כ לכאורה מאי קסבר המג"א, ושמעתי מח"א שליט"א סברא בזה דפעמים אף שסיים אכילתו, עדיין בא להטביל מפתו בשיירי האוכל שאישתייר בצלוחיתו, וא"כ עדיין לא חשיב כלי מיאוס עכ"ד. ובביאור הדבר נראה לומר, דכל מה דקאמר המג"א דכלי אכילה לאחר אכילה אינו נכון להניחן בסוכה, זה אינו אלא אחר שכבר אספו את כל הצלחות מכל הסועדים, דאזי לא יבוא להטביל פתו, וחשיב ממש כלי מיאוס, משא"כ כשעדיין הצלחת מונח לפני כל אחד, אזי עדיין לא בא לכלל 'כלי אכילה לאחר האכילה', כיון דאינו מאוס ממש.

(ה) **והלום** ראיתי בספר שמעתתיה דמשה (עמ' תמט), פסקים והנהגות מהגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בעל אגרות משה, 'רבינו לא הקפיד להוציא הצלוחיות מהסוכה מיד לאחר גמר אכילה' ע"כ. וראה עוד בספר חוט שני (ר"ה וסוכות עמ' רלח) בזה"ל, כלי אכילה דמבואר דהם מחוץ לסוכה, היינו דלאחר שכל בני הסעודה גומרים מלאכול אז מסלקים את הכלי אכילה, ולא שכל אחד שמיים לאכול צריך לסלק כליו, שכן הוא הדרך ע"כ. וכיוצא בזה ראיתי בקובץ דיליה 'מה טובו אהליך יעקב' (ס"ד עמ' קלג אות נ') שהביא מהגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל בזה"ל, את הכלים המלוכלכים, אין צריך למהר להוציא מהסוכה מיד בגמר אכילתו, רק כמו שרגילים כל השנה, להוציא את הצלחות המלוכלכות כשכולם גמרו לאכול, או כשהולכים להביא את המנה הבאה, אז יש להוציא גם מהסוכה את הכלים המלוכלכים. ע"כ.

יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קיד ♦ אכילה קודם שחרית ובסוכה, או אחר התפילה ומחוץ לסוכה _____ שכה

סימן קיד

אכילה קודם שחרית ובסוכה, או אחר התפילה ומחוץ לסוכה

עמ"י עש"ו יום ד' דסוכות ח"י תשרי ה'תש"פ

כבוד ידידי הרה"ג כהן שדעתו יפה, מלא חכמה ויראה טהורה, חו"ב טובא, שמעתין מתבדרין בבי מדרשא רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ג"ח
אחר מבוא הברכה.

שאלה: ע"ד שאלתו, ביו"ט הראשון דחג הסוכות התפלל בבית מדרשו של אדמו"ר מקרעטשניף שליט"א ברחובות, ומסיימים את התפילה שם באיחור גדול בשעה שלוש אחה"צ, ונתעורר בשאלה מי עדיפא לאכול פחות מכזית קודם תפילת שחרית – ובסוכה, או טפי עדיפא לאכול אחר התפילה שיעור כזה, אבל מחוץ לסוכה.

תשובה: הנה בשו"ע (סימן תל"ט ס"ג) הובא להילכתא, דפת עד אכילת כביצה חשיב עראי, ולא בעינן סוכה עיי"ש. וכן לענין אכילת חמשת מיני דגן, נתבאר במשנה ברורה (שם סקט"ו) דיותר מכביצה חייב בסוכה, ובשבת ויו"ט בבוקר ודאי יכול לברך לישב בסוכה דמשוי ליה קבע, ובחול ספק ברכות להקל, ומ"מ מנהג העולם לברך, וכדי להינצל מחשש ברכה לבטלה יראה לשהות שם זמן מה אחר אכילתו. ע"כ. הרי לן דפחות מכזית חשיב אכילת עראי ושרינן אכילתו מחוץ לסוכה.

ולענין אכילה קודם תפילת שחרית כבר הבאנו בשו"ת בירורי חיים (ס"ז עמ' יע ד"ה ואגב), וכמו"כ בספר לקט הלכות (ס"ג עמ' מו הערה לו אוק"צ), דמצינו בספר מקור חיים (סימן פ"ט ס"ג ד"ה וכן אוליס ומסקיס לרפואה) שכתב בזה"ל, ונראה לי שהוא הדין פחות מכזית, דאין זו משום גאווה, ולא משום לא תאכלו, דקיי"ל אין אכילה פחות מכזית, דאף דחצי שיעור אסור, מ"מ זה הוי רק אסמכתא ע"כ.

וע"ז הדרך בשו"ת שאילת יעב"ץ (ס"א סימן מ') בזה"ל, ואף בתפילת השחר דחמירא טובא דאית ביה נמי משום לא תאכלו על הדם, 'משמע

שכו _____ גם אני אודך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

דלטעימה לא חיישינן', לא מבעיא מיא בעלמא דשרי לכתחילה, אלא אפילו הטעימה נראה דלית ביה קפידא כולה האי, כדפסקינן במטעמת דאינה צריכה ברכה, ואינה אלא ממידת חסידות להזהר בה, ודבר ראוי והגון הוא לאדם הבריא וכו' ע"כ.

וביזין שכן נראה דיכול לבחור באחד משני האפשרויות או לאכול פחות מכזית קודם התפילה ובסוכה, או לאכול אחר התפילה פחות מכזית ומחוץ לסוכה, דעביד כמר עביד, ודעביד כמר עביד.

יזכה לחוג את החג ברוב דיצה וחדוה

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קטו

האם גזירה דרבנן, מעכב שאינו יוצא אף את הדאורייתא

בס"ד מוצש"ק לסדר וירא י"ט מרחשון ה'תש"פ

לכבוד הרה"ג רבי אדיר כהן שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום

בתשואות חן קיבלתי את הספר 'גם אני אודך - הגר"א כהן' ח"א, היוצא לאור ע"י הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, וברכתי עליו ברכת הנהנין, כל הרואה אומר ברקאי, המאיר לארץ ולדרים עליה. ולאות כי עיינתי בדבריו הנחמדים, אבוא נא באיזה גרגיר.

במפרו (מ"א עמ' קנג) אם אכל בסוכה כששולחנו בתוך הבית, האם יצא. וציין לדברי התוס' (סוכה ג, א) כיון דרבנן גזרו, ואמרו כאילו לא קיים מצות סוכה - גם את הדאורייתא עיי"ש.

וראה מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (מ"ו עמ' קט הערה ז') בזה. הנה בפסקי תוספות (נרמט פ"א אות כ"ו) כתבו בזה"ל, יש לדקדק על סייג שהוסיפו

סימן קטו • האם גזירה דרבנן, מעכב שאינו יוצא אף את הדאורייתא _____ שבו

חכמים על כל מצוה, אף אם קיים עיקר המצוה כהלכתה בלא התוספת שהוסיפו חכמים, הוה כאילו לא קיים כלום. ע"כ. אלא שהעיר שם א"ה, דזה לא נמצא בתוס' שלפנינו, ואפשר שדקדק כן לפי פירוש התוספות ע"כ. ועיין שו"ת להורות נתן (מי"א סימן כ"ז) שכתב, דכן נמצא בתוס' ר"י החסיד ובתוס' הרא"ש (שס).

וראה עוד בטור יו"ד (סו"ס קנ"ו), ע"ד אשה שעברה וטבלה ביום שביעי, יש מגדולי המורים שהורו שלא עלתה לה טבילה. [אף דמדאורייתא טבילתה טבילה, ואינו אלא גזירה דרבנן שלא יטבלו ביום]. ובב"י (שס) הביא דכך ס"ל להר"ן (שזעזע פ"ז ו, א ד"ה אצל אמרו).

ומאידך מצינו בשו"ע (או"ס סימן מרכ"ט ס"ח) שכתב, אסור לסכך בנסרים שרחבן ד', אפילו הפכן על צדן שאין בהן ד'. ואם אין ברחבן ד' כשרים, ונהגו שלא לסכך בהם כלל. ובמג"א (סקכ"ז) הביא מהגהות מיימוניות (סוכה פ"ה הכ"א אות א') שכתב, דפסול. הואיל ובזמן הזה מסככין בנסרים שאין בהן ד' איכא גזירת תקרה. 'ובשעת הדחק שאין להם במה לסכך, מסככין בנסרים אפילו יש בהם ד', והוא הדין בכל דבר האסור משום גזירה' ע"כ, הרי לן דדבר דאסור משום גזירה, יצא. ויסוד דבריו מדברי הרא"ז (שלטי גיבורים ז, ז אות ז'). וכן כתבו האליה רבה (סקט"ו), וחיי אדם (כלל קמ"ו סי"ו), ושו"ע הרב (סו"ס מרכ"ט). וכתבו המחצית השקל (שס) והביכורי יעקב (סקל"ג) דמהריטב"א נראה שיכול אף לברך ע"ז. ובפמ"ג (א"א סקכ"ז) הביא להריטב"א. ומ"מ אף הביא (הפמ"ג) לדברי התוס' (סוכה ג, א ד"ה דאמר - הנ"ל) שכתבו, דהיכא דאיכא גזירה דרבנן, אזי לא קיים אף את הדאורייתא. עיי"ש. וכיון שכן נראה דהוי פלוגתא הראשונים, בין תוס' והריא"ז, דלהריא"ז יצא, ולהתוס' לא יצא.

וראה במשנה ברורה (שס סק"ט) שכתב להילכתא, דבשעת הדחק שאין להם במה לסכך, מסככין בנסרים אפילו כשיש בהן ד' טפחים 'וה"ה בכל דבר שאסרו חכמים משום גזירה' וכו', ובחידושי הרשב"א (סוכה יד, ז ד"ה מניא כוומיה) נוטה, דיכול לברך עיי"ש, ובספר הלכות חג בחג - סוכה (עמ' קסט) כתב, דידוע דזה הריטב"א. וכמו שהובא בפמ"ג הנ"ל מהריטב"א.

יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

חנוכה

סימן קמז

ברכת הדלקה בעינין בעמידה

בקוביץ מה טובו אהליך יעקב (מ"ו עמ' כה אות סד) הובא מדברי הגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל, בברכות על הדלקת נרות חנוכה יש לעמוד ככל ברכת המצות, אבל בהדלקה עצמה אין חיוב לעמוד, אולם מנהג העולם, משום כבוד המצוה, ומי שקשה לו יכול להדליק בישיבה. ע"כ.

אביא בזה מה שכתבנו בלקט הלכות (מ"ז עמ' תל"א אות מא). ברכת הדלקת הנר בעינין עמידה, ככל ברכת המצות. אבל גוף מצות ההדלקה לא בעינין עמידה מעיקר הדין, דרך המצות דכתיב בהו 'לכם' כגון ציצית, הוא דבעינין עמידה אף בקיומן (צירוי מ"ז עמ' קל"ח-רג). ומ"מ נהגו להדליק מעומד, משום דעבדינן זכר לנס דמנורה והדלקת נרות המנורה* בודאי בעמידה, כשאר העבודות, ובהדיא תנן (ממ"ד ספ"ג) אבן היתה לפני המנורה שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות. (שו"ת מקל יצחק סימן ג' אות ד').

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. וראה בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' תצט הערה מט אוקי"ח) שהבאנו רשימה ארוכה של דברים דעבדינן דומיא דמנורה. ובין הדברים הבאנו דמצינו רמז, שיעור השמן ל'חצי שעה' היא שמינית הביצה, 'לפי חשבון ושיעור שמן המנורה' (שלטי הגבורים על הרי"ף שבת ט, א מהרי"א ז), וביארו בשלטי הגבורים על הגהות שבמרדכי (שם עח, ב אות ב), דחצי לוג שמן שהיו נותנין לכל נר במנורה [כמבואר בגמ' (מנחות פט, א), והובא ברש"י עה"ת (שמות כז, כא) דשיערו כדי שיספיק ללילי טבת הארוכים], הוא ג' ביצים, דמערב עד בוקר י"ב שעות, נמצא לד' שעות ביצה אחת, ואזי הוי ל'חצי שעה' שמינית ביצה. ע"כ. ועיין דעת זקנים מבעלי התוס' (שם) דבאמת הכל לפי עובי הפתילה, והיינו דלפי קיצור הלילות היו עושין הפתילות גסות שלא יישאר שמן. ע"כ.

סימן קיז

הפסק באמירת הנרות הללו בין הברכות להדלקה

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ו עמ' כה אות סה) הובא מדברי הגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל, טעה והתחיל לומר הנרות הללו לאחר שבירך את הברכות על הדלקת נרות חנוכה, לפני שהתחיל להדליק אין צריך לחזור ולברך דזה באותו ענין. ע"כ.

ואמרתי להביא סימוכין לדבריו הגדולים. הנה במסכת סופרים (פ"כ ה"ו) איתא דאומר 'הנרות הללו' אחר ברכה הראשונה, וקודם ברכת שעשה נסים ע"כ, הרי מבואר דהוה ממש מענין ההדלקה, ודמיא לגוף הברכה, א"כ לדידן ודאי הוה מענין המצוה. וכמבואר גבי בדיקת חמץ במ"ב (סימן תל"ז סק"ו), בדברים שהם צורך הבדיקה אף לכתחילה יוכל לדבר, שאין זה חשיב הפסק כלל עיי"ש.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קיח

אוכל אצל אביו או חמיו וישן במקום אחר - היכן ידליק

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ס"ו עמ' ל אות קיס) הביא מדברי הגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל, הנוסע לשבת חנוכה למקום אחר כגון לבית הוריו וישן בדירה אחת ואוכל בדירה אחרת, ידליק נרות חנוכה במקום השינה ששם עיקר דירתו בשבת, ויאכל שם משהו שייחשב גם כמקום אכילה ע"כ. אביא בזה מה שכתבנו בלקט הלכות (ס"ז עמ' מקו אות סג), אוכל אצל אביו או חמיו וישן במקום אחר, נראה דידליק אצל אביו - במקום אכילה, כיון דבאמת נראה דזה עיקר ביתו. כן משמע לי מדברי המנחת יצחק (ס"ז סימן מח), ועיין הערה^א.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. וכתב שם, דלכאורה זה הדין המבואר בשו"ע (סימן תרע"ז ס"א) דמדליק במקום שינה, ולהרמ"א כשמדליקין בפנים ידליק במקום שאוכל וכו', אבל יש לומר דזה דוקא באכסנאי או בן הסמוך באש"ל על שלחן אביו, שאין חילוק בין השינה ובין האכילה בענין הקביעות, אבל אם יש לו בית דירה משלו לישן ולכל תשמישיו דמקום השינה יותר קביעות מהמקום אכילה, צ"ע, די"ל קביעות של אכילה אפילו אצל אביו או חמיו לעומת שינה בבית עצמו, הוי רק כמו באקראי, דמבואר בט"ז ומג"א שם דצריך לילך לביתו להדליק שם.

ושוב ראיתי כי במתני' (עירובין עב, ב) מוכח, דאף אם ישנים בבתייהן ממש, ומקום האכילה הוא בבית אביהם או אצל בעה"ב, מקום האכילה הוא העיקר עיין שם ובתוס' יו"ט ובתפארת ישראל, ואף בנר חנוכה כיון שיש גם במקום האכילה קצת פרסום מדליקין שם, וצ"ע. ע"כ. וכן ראיתי בקובץ חדוותא דיליה (היו"ל חנוכה ה'תש"פ עמ' נט) שהביא הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א שכן הכריע הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל דאם ישנים בדירה אחת ואוכלים אצל משפחתם בדירה אחרת, בכי האי גוונא אמרינן דמקום אכילה עיקר, וכמבואר ברמ"א (שם), אבל אם אוכלים בכמה מקומות ידליקו במקום שישנים. ע"כ.

סימן קיט • לא התפלל מנחה בציבור בעש"ק חנוכה, האם יתפלל ביחידות _____ שלא

סימן קיט

לא התפלל מנחה בציבור בעש"ק חנוכה, האם יתפלל ביחידות לפני הדלקת הנרות

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (מ"ו עמ' ל אומ קיג) הביא מדברי הגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל, בערב שבת חנוכה, מי שלא התפלל בציבור מנחה לפני הדלקת נרות, שלא יתפלל ביחידות לפני הדלקת נרות, אלא יתפלל בציבור לאחר הדלקת נרות ע"כ. אביא בזה מה שכתבנו בלקט הלכות (מ"ז עמ' מקנא הערה אוק"ו).

הנה באמת יש לעיין במקום דליכא מנין שבו יוכל להתפלל מנחה מוקדם, אי נימא ליה להדליק קודם מנחה ואח"כ יתפלל, דהא לעיל בספרי (טס עמ' מקנא הערה קלו אוק"א) הבאנו מדברי המ"ב דלהקדים תפילת מנחה בנד"ד אינו אלא דין לכתחילה. [הגם שבמקורות שציין לזה המ"ב (סו"ס מרע"ט - הנ"ל), ה"ה הפמ"ג והשע"ת, לא כתבו כלל דהוא דין לכתחילה, מ"מ צריך לומר דהמ"ב הבין ברוחב דעתו דדמיון למקדש אינו אלא דין לכתחילה]. או דילמא יתפלל ביחידות קודם הדלקת הנרות.

וראיתי באליה רבה (טס סק"א) שכתב, דבאם רואה דכשיקדים להתפלל מנחה יעבור הזמן - יהיה קצת איחור דהדלקה, ידליק קודם מנחה בין בביהכ"נ ובין בבית. וה"ה מי שאפשר להתפלל עם מנין בביהכ"נ, ידליק בביתו קודם מנחה ואח"כ ילך לביהכ"נ ע"כ, הרי לן דהעדיף תפילה בציבור. וזה אתי שפיר עם דברי אגרות משה (מ"ז סימן כ"ו) דס"ל, דאיכא חיוב מעיקר הדין להתפלל בציבור וכו' עיי"ש, עיין בירורי חיים (מ"א עמ' רפט ד"ה אמנס).

אולם לכאורה יש לעיין בזה, דהא בשו"ת יד אליהו (סימן ו') כתב דאין התפילה בציבור חובה, ואינו אלא הידור מצוה, שכן מדויק לשון השו"ע (סימן ז' ס"ט) 'ישתדל אדם להתפלל בביהכ"נ עם הציבור' עיי"ש, וראה עוד בבירורי חיים (מ"א עמ' רפט ד"ה נשו"ע) שהבאנו משו"ת תשובות והנהגות (מ"ז אומ"ס סימן נ'), דמדינא מפורש בגמ' (נרכות ז, ב) דבאם טריחא ליה מילתא אין חיוב להתפלל בציבור ע"כ, ובב"ח (יו"ד סימן ש"מ ד"ה ומ"ש נשס ה"ר יונה, עמ' קפג נדמ"ח) קרי

שלב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

לתפילה במנין – מנהג הכשרים עיי"ש, וע"ע בספר עמק ברכה (עמ' ז) שכתב, תפילה בציבור אינה חיוב ככל מצוה דרבנן עיי"ש, וח"א כתב לי דבשו"ת כרך של רומי הובא ד'תפילה בציבור אין לה זכר בין המצוות' עיי"ש. ובשו"ת בירורי חיים ח"ה (עמ' קמ אות ז') הארכנו עוד בזה.

ולאור הנ"ל נראה, דהיאך שיעשה כדינא עבד. והלום ראיתי כעין סמך לדברינו, דהנה בספר מקור חיים (סימן מרע"ט) כתב בזה"ל, יחידי סגולה מתפללין מנחה בבתייהם ואח"כ מדליקין, והולכין לביהכ"נ ע"כ, ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן שצ"ה) כתב נראה דכוונתו, שיתפללו מנחה ביחידות ובלבד שידליקו אחר מנחה וכו' ע"כ. ובשו"ת דברי סופרים (סימן ס"ז) כתב, מי שיש לו טירחא גדולה לקבץ מנין קודם להדלקת נ"ח, יתפלל מנחה ביחידות, כדי לקיים דברי מהר"ש אבוהב [הנ"ל] שצריך להתפלל מנחה קודם הדלקת נ"ח ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קכ

האם בעינן דגם הלהב יהיה למטה מכ' אמה

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ו עמ' מה אות יד) הביא מדברי הגאון רבי מנשה קליין זצ"ל, שיעורי הגובה בנר חנוכה נאמרו על השלהבת ולא על המנורה. ע"כ. ופשוט. ואביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ז עמ' תלז אות לו) בענינא דא.

בעינן דאף הלהב של נר החנוכה יהיה בתוך שיעור גובה [כ' אמה] (פמ"ג סימן מרע"א משנ"ז סוסק"ה)*. וי"ח וסברי, דסגי שהנר או השמן יהיו בתוך

א. וז"ל והוי יודע, [המדליק] למעלה מעשרים אמה [דפסול] היינו אף בנרות שעוה ארוכים, כל שמקום הלהב הם למעלה מעשרים אמה פסולה. וכ"ש למה שכתב הט"ז (סק"ה) דבליה אין ניכר הכתלים והנרות, כי אם במקום שדולקים, [והתם למעלה מכ' אין

סימן קכ ♦ האם בעינין דגם הלהב יהיה למטה מכ' אמה _____ שלג

השיעור, ואזי לא אכפת לן שהלהב עולה למעלה מהשיעור הניתר (דצרי יציג לו"ח ס"ז סימן רפד)².

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

העין שולט] וכו'. עכ"ל. הרי לן להדיא דבעינן שאף הלהב יהיה בתוך השיעור. והובא בשער הציון (סימן תרע"א סקל"ג).

ב. א] הנה כתב, דלכאורה מלשון הגמ' (שבת כב, א) דאמר רב כהנא משמיה דרב תנחום נר של חנוכה 'שהניחה' למעלה מכ' אמה פסולה, ולא קאמר 'שהדליקה' למעלה מכ' אמה, דרק הנחה היינו הנר והשעוה בעינן למטה מכ', אבל אם הלהב למעלה מכ' שפיר יוצא בו, וזה ראיה ברורה.

וכתב עוד, והעירותי לעצמי להפמ"ג דס"ל דלא יצא כל זמן שהלהב יוצא, לענין נר שעוה אם הניח הלהב למעלה מכ' ואחר איזה רגעים שדלק השעוה הגיע למטה מכ', דנהי דלקחה דלוק מלמעלה מכ' והניחה למטה מכ' לא יצא כמבואר ברמ"א (סימן תרע"א ס"ו) [וע"ע בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' תקסד הערה קמ"ד אוק"ב)], אולי הכא דאשו משום חציו כבב"ק (כב, א) - וידועין דברי הנמוקי יוסף שם, דלהכי מדליקין הנר בכל ערב ש"ק הוי כהדליקו בע"ש ונגמר בע"ש מעשה ההדלקה, [דאל"ה הא חשיב שהדליק בשבת] עיי"ש, וא"כ אולי הכא מעשה ההדלקה מיחשב לא על הלמעלה מכ' רק על ההדלקה למטה מכ', ונימא דיצא [דאזי חשיב שהדליק בשעת הדלקה למטה מכ' דאשו משום חציו]. רק י"ל דכיון שנאמר דהדלקה עושה מצוה והדלקה במקומה בעינן (שבת כב, ב), אזי כיון שלא אדלקה להלהב במקומה לא יצא, ולא מקרי הדלקה במקומה על סמך אשו משום חציו. והוסיף (דברי יציב) דלהא דהוכחנו מדברי הגמ' דהניחה למעלה מכ', שההנחה מעכבת ולא ההדלקה, ודלא כהפמ"ג, ולכאורה למה לא יעכב ההדלקה, הרי לא ניכר ההדלקה [דהיא למעלה מעשרים אמה]. אלא שעיקר הנס היה מציאת הפך של שמן, ולא המשך ההדלקה, דהא נר המערבי תמידי ושכיח, ובמדרש תנחומא (פר' תצוה אות ג') מעשה נסים היה במנורה משהיו מדליקין מער"ה לא היה מתכבה עד שנה אחרת עיי"ש, ולזה הנס רק מציאת הפך. (וזה היה מהפכין קטנים שחזר עליהם יעקב אבינו (חולין צא, א) כמבואר בספרים - עיין ברכת שמואל (סו"פ מקץ ד"ה ואגב)). ולזה פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה, מגדים דייקא, היינו שעיקר הנס של השמן מגדים במציאת הפך שנשאר מיעקב "ולא הלהב שהאיר אח"כ". ע"כ.

ב] וראה עוד מהלך שם (דברי יציב), דהיכא דהלהב עולה למעלה - ואח"כ יגיע הלהב למטה מכ', כשר, ובזה אף הפמ"ג יודה עיי"ש, ביאור הדברים דכל מה דאמרינן דלמעלה מכ' אינו יוצא ידי חובתו, אינו אלא היכא דאיירי שישאר כך, אבל כגון הכא דאינו אלא לפרק זמן קצר, דאח"כ בודאי יגיע הלהב לפחות מכ' אמה, מהני אף להפמ"ג.

סימן קכא

מי עדיפא שבן אחד ידליק נר חנוכה בכל לילה נר אחד או שכל שמונת בניו ידליקו רק בלילה הראשון

יומא תנינא למעשה בראשית
לסדר ויחי ט' לחודש העשירי ה'תש"פ

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ולעומד בראש מפעל
הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי ורב חביבי יקירי ומכובדי הרה"ג
רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף
החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
אחר מבוא הברכה והשלום

בקובץ מה טובו (ח"ו עמ' עה) הובא שהגר"ח קניבסקי שליט"א נשאל, ע"ד מי
שיש לו שמונה בנים ויש לו רק בקבוק שמן אחד, ושייך שבן אחד
ידליק בכל הימים רק נר אחד, ושאר הילדים לא ידליקו כלל ויצאו בהדלקת
אביהם, או שכל הבנים ידליקו רק ביום הראשון בלבד, ובשאר הימים לא ידליק
אף אחד, כי כל המשפחה גמרה את השמן ביום הראשון, מה עדיף, האם עדיף
שכולם ידליקו ביום הראשון, כי עתה איכא מצוה לפני כולם, או טפי עדיפא
שאחד ידליק כדין בכל הימים, וכולם יצאו עם האבא. והשיב: חביבה מצוה
בשעתה. ע"כ.

הנה בהבנת הדברים אבוא נא מדברי הפוסקים, במשנה ברורה (סימן תרע"א סק"ו)
הביא מהאחרונים ע"ד אם יש לו שמן בצמצום, ולחבירו אין כלום, מוטב
שידליק בכל לילה נר אחד, ויתן גם לחבירו, דהא מדינא אין צריך להדליק
אלא נר אחד. ומ"מ כל זה אינו אלא כשחבירו אינו מבני ביתו, או שאינו סמוך
על שולחנו. אבל אם הוא מבני ביתו מוטב שידליק בעצמו כהמהדרין ע"כ,
ואילו הכא בנידון שאילתנו הא איירי שכולם מבני ביתו, ואין הנידון לגבי האב
עצמו, דכאמור דלעצמו יש שמן כדינא עם ההידור, אלא לגבי שאר בני הבית
הספק היאך לנהוג. וע"ז השיב 'חביבה מצוה בשעתה', והיינו שכולם ידליקו
ביום הראשון, דעתה איכא מצוה לפני כולם, וחביבה היא המצוה בשעתה.
בברכת התורה: **חיים שלום הלוי סגל**

סימן קכב ♦ הדלקת נר חנוכה מאוחר בלילה או אחר פלג המנחה _____ שלה

סימן קכב

הדלקת נר חנוכה מאוחר בלילה או אחר פלג המנחה

יומין דחנוכה ה'תש"פ

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ולעומד בראש מפעל הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי ורב חביבי יקירי ומכובדי הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'

אחר מבוא הברכה והשלום

שאלה: הדלקת נר חנוכה מאוחר בלילה, או טפי עדיפא שידליק אחר פלג המנחה.

תשובה: (א) בשו"ע (סימן תרע"ז ס"א) כתב, דמדליקים נר חנוכה עם סוף שקיעתה לא מאחרים ולא מקדימים. ויש מי שאומר, שאם הוא טרוד יכול להקדים מפלג המנחה ולמעלה וכו'.^א ובברכי יוסף (סק"א) כתב, דממה שהביא לדיעה זו בשם יש מי שאומר, משמע שדיעה ראשונה פליג וס"ל שאף אם הוא טרוד אין לו להקדים, וכיון שנקט בסתמא [לפי הכלל הנקוט בידינו ד'סתם' ויש' הלכה כסתם], הרי דהלכה כמותו.

אמנם מסיק הברכ"י, דלעולם אין כאן מחלוקת, ומה שהביא כאן בשם יש מי שאומר, כי כן דרך השו"ע כשמביא שיטה מחודשת שלא הוזכרה בפירוש בשאר הפוסקים [כדמצינו בסמ"ע (ח"מ סימן ט"ז סק"ח) ותורת השלמים (יו"ד סימן ק"ז סק"ז)], דכשכתב המחבר 'יש מי שאומר' אין כוונתו בזה שאחרים חולקין ע"ז, דידוע דרכו בדבר שאינו מוצא בפוסקים אחרים בפירוש, לכתוב בלשון זה. וכ"ה בביאור הלכה (סימן ש"א ס"ג ד"ה ויש). וע"ע בספר לקט הלכות (ס"ז עמ' תקנ הערה קלו) בזה, וכן עיקר. והובא בשעה"צ (סימן תרע"ז סק"ה) מהברכי יוסף דההלכה כהיש מי שאומר.

א. וראה בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' תסו בהערה) מה שהרחבנו עוד בזה.

שלו _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגר"ש סגל

(ב) **אולם** בספרו כסא רחמים על מסכת סופרים (פ"כ ה"ד), חזר בו הרחיד"א מדבריו, וכתב דיותר נראה דיש בזה פלוגתא, ותמה על מה שלא הזכיר אחד מהפוסקים שאין לברך כשמדליק בפלג המנחה, כי כן משמע להדיא במסכת סופרים. ע"כ.

וח"א העיר, מאחר דחזינן דהרחיד"א חזר בו, אולי אי היה המ"ב רואה דבריו, אפשר דלא היה מכריע כהברכי יוסף הנ"ל, אלא כחזירתו בכסא רחמים. והשיבוהו: הנה מדברי השעה"צ (ס"ט - ה"ל) שבתחילה ציין להפרי חדש דס"ל שיכול להדליק ולברך מפלג המנחה עיי"ש, והדר הוא דהביא לדברי הברכ"י. וכן ראיתי במחצית השקל (ס"ט סק"א) דנקט הכי, וכיון שכן נראה דהכי ס"ל להילכתא, אלא כיהודה ועוד לקרא הוסיף להבכ"י, וממילא אף אי נימא דהרחיד"א חזר בו, מ"מ נקיט השעה"צ כדבריו קודם החזרה, מטעם שאר הפוסקים דעימיה.

(ג) **והתענגתי** לראות בקובץ מה טובו (מ"ו) את הכרעת שלושה גדולי עולם זצ"ל שפסקו ע"ד הדלקה מאוחר בלילה או אחר פלג המנחה, דטפי עדיף להדליק אחר פלג המנחה. והראשון (עמ' כד אות נט) מהגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל בזה"ל, מי שאין באפשרותו להדליק בזמן, אלא או בלילה לאחר חצי שעה מצאת הכוכבים, או לפני השקיעה מפלג המנחה, עדיף שידליק לאחר פלג המנחה. ע"כ. והשני לו (עמ' נ' אות ד') מהגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצ"ל בזה"ל, ההולך מביתו אחר פלג המנחה ויחזור בשעה מאוחרת וכו', ידליק אחרי פלג המנחה, וזהו עדיף מלהדליק בלילה כשיחזור. ע"כ. והשלישי הוא לו (עמ' נח אות טו) מהגאון רבי מנשה קליין זצ"ל בזה"ל, מי שלא יהיה בזמן ההדלקה בבית, עדיף להדליק בעצמו אחרי פלג המנחה, מאשר להדליק בזמן ע"י שליח וכו'. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קכג • הגיע זמן ההדלקה ונמצא בנסיעה, האם שרי ליה לאכול _____ שלז

סימן קכג

הגיע זמן ההדלקה ונמצא בנסיעה, האם שרי ליה לאכול

יומין דחנוכה ה'תש"פ

בקובץ מה טובו [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (ס"ו עמ' מט אות ל) הובא מדברי הגאון רבי מנשה קליין זצ"ל, מי שנמצא בנסיעה לנסוע לביתו והגיע זמן ההדלקה ואינו יכול להדליק, מותר לו לאכול בשעת הנסיעה ע"כ. ונראה לענ"ד פשוט דשרי ע"י שומר. וראה עוד בשו"ת בירורי חיים (ס"ח עמ' לו), ובספרי בלקט הלכות (ס"ז אות מא), שכתבנו ע"ד האם מהני שומר לאכילה, וז"ד המדליקים נ"ח בתוך הבית מהני שומר לאכילה וכו', אף אחר שהגיע זמנה (נ"ל). ואף לאלו המדליקים בחוץ, לכאורה צ"ע אמאי לא הביאו הפוסקים להדיא דמהני שומר. וצ"ל כיון דזמנה קצוב מאוד, חששו.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קכד

הדלקה בצמר גפן או בפתיל צף, ומ"מ יחרוך קודם

יומין דחנוכה ה'תש"פ

בקובץ מה טובו (ס"ו עמ' מט אות לו) הובא מדברי הגאון רבי מנשה קליין זצ"ל, פתילות הכרוכות בשעוה כמו פתיל צף, הרי זה נחשב כהדליק נר משעוה, אף שלאחר כמה שניות הנר דולק אך מהשמן, דהדלקה עושה מצוה, וכבתה אין זקוק לה, ולכן יש להדר ליקח פתילות מצמר גפן להדלקת נר חנוכה ע"כ, ונראה עיצה פשוטה להבהב את הנרות מקודם, ואזי יוכל להדליק בפתיל צף שאורו יפה וזך, ולא דוקא בצמר גפן. ואביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ס"ז עמ' תקי אות נז) בזה. מצוה מן המוכרח להדליק בפתילה מצמר גפן (מ"ז סימן תרע"ג סק"ז), וכמדומה שכהיום הדלקה בפתיל צף עדיפא, שאורה יפה וזך^א,

^א. וראיתי מובא דבנו של האדמו"ר הפני מנחם מגור זצ"ל שאל את אביו, האם אפשר להדליק בפתיל צף, או להמשיך להדליק בצמר גפן. והשיבו: ודאי דפתיל צף עדיף. אלא

וכמו"כ הכנתו קלה יותר מבשל צמר גפן. וכיון דהדלקה עושה מצוה עדיף לטובלו קצת בשמן זית, או לחרוך קודם, דאזי ודאי חשיב שהדליק בשמן זית ולא בשעוה. (שו"ת להורות נתן מ"ו סימן מה)². בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

דחסר בה החלק של ההכנה של המצוה, ע"ז אמר אזי קודם ההדלקה יישב וילמוד תורה, ועי"ז יהיה ההכנה למצוה. ע"כ.

ב. א] ועיין בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סימן קנ"ז) שכתב, כיון שעד שתתפוס הפתילה הוא זמן קצר מאוד, הרי הוא בגדר הדלקה עושה מצוה עי"ש. ובספר שלמי מועד (עמ' ריב) הביא מספר ברכת משה (סימן י"ב סקכ"ז) דהגרש"ז אויערבאך זצ"ל נמי ס"ל הכי, כיון דהשעוה נמסה מיד. ע"כ.

וראה בשו"ת ויצב אברהם (ח"א סימן ע"ח) שכתב, דיש קצת לפקפק, דמ"מ החצי שעה שבה מקיים מצות ההדלקה, אינה כולה בשמן זית, ומה שבוער אחר החצי שעה אינה מצוה עי"ש, ומ"מ לאור מה שהעלינו בספר לקט הלכות (עמ' תקלז אות עז והערה ק') דכהיום התכלה רגל מן השוק אף טפי מחצי שעה, אתי שפיר.

ב] אולם ראיתי בתשובות והנהגות - חנוכה (עמ' ו), שהביא דדעת החזון איש זצ"ל דגם לענין נר שבת אין לנהוג כהמנהג דהבעל מדליק ומטיב את הנרות מקודם ומכבה, דבכה"ג כשהאשה מדלקת אזי חסר בקיום המצוה בהידור, דמדלקת בפתילה משומשת. וה"ה לנר חנוכה. עי"ש.

וכיוב"ז הובא בספר דינים והנהגות (ח"א עמ' נח אות ו') לענין נר שבת בזה"ל, י"א משמו שנרות שלנו שנדלקים היטב אין צריך להדליקם ולכבותם קודם ההדלקה, שהרי נדלקים היטב, ויותר נאים כשאינם מחורכים. ע"כ.

ג] ומ"מ דבריו מפליאים דהא מצינו במג"א (סימן רס"ג סק"ז) שהביא מכתבים (שער הכוונות ענין ליל ו' ד"ה גם תזהר), 'טוב שהאיש יתקן את הנרות' עי"ש, והובא במשנה ברורה (שם סק"ב). וראה עוד בתוספות רעק"א על המשניות (שבת פ"ב מ"ו אות מב) ע"ד הא דאיתא במתני', על שלוש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה ובחלה, 'ובהדלקת הנר', והעיר הגרעק"א אלמה לא תני גבי נר סתם 'ובנר' כדתני גבי חלה ונדה, אלא התנא רצה לרמז למה דאיתא בתיקוני זוהר, 'שבעה"ב יתקן את הנרות' ואשתו תדליק, משו"ה הוא דכתב 'ובהדלקת הנר', דהתיקון לאו עלה רמי ע"כ.

וע"ע במשנה ברורה (סימן רס"ד סקכ"ח) שכתב 'ומ"מ זה יעשה האיש מתחילה, ויהיה תועלת שלא תשהה האשה בהדלקתה בהגיעה זמנה' ע"כ. וראה בספר אוצר החיים (אות קלו) שבעל הדברי חיים זיע"א נהג להבהב הנרות בעצמו. ואמר פעם לאחד שביקש תיקון לחטאים, שידקדק בכל ערש"ק לחרוך את הנרות. ע"כ. וכיוב"ז נתפרסם מפוסקי זמנינו שנהגו להבהב את הנרות בעש"ק בעצמם, ה"ה הגר"ש ואזנר זצ"ל וכמדומה גם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל.

סימן קכה

ביתו נמוך מרה"ר יותר מעשרים אמה

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ו עמ' כא אות כז) הובא מהגר"ש דבלצקי זצ"ל, דהא דאיתא בשו"ע (סימן תרע"א ס"ו) דאם מניחו למעלה מכ' אמה לא יצא, זה רק בגובה, אבל במרחק שהבית רחוק מרשות הרבים יותר מכ' אמה אפשר להדליק שם. ויש לעיין אם הבית נמוך מרה"ר יותר מכ' אמה ע"כ.

אביא הנה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' תפ"ה) מי שביתו נמוך מעשרים אמה, כגון עיר הבנויה על הרים, שרה"ר בהר וביתו בעמק, יכול לכתחילה להדליק בביתו, דמה שאמרו בגמ' (עין רש"י שנת כז ד"ה פסולה) דלא שלטא ביה עינא, זה רק כלפי מעלה, אבל למטה לא מצינו (נאל ישראל - פסקי הגר"ש אלישיב זצ"ל עמ' נז)^א, [וכמו שהבאנו לקמן (עמ' שט) מדברי המאירי דאין אדם משליך ראשו לאחוריו להביט למעלה עיי"ש, משא"כ למטה].

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קכו

קומה עליונה שהחלונות למעלה מכ' אמה

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (עמ' כז אות לג) הובא מדברי הגר"ש דבלצקי זצ"ל מי שדר בקומה עליונה שהחלונות הם למעלה מכ' אמה אפשר לסמוך על דעת הריטב"א החדשים (עמ"ס שנת) שאפשר להדליק בחלון למעלה מכ' אמה,

א. בתשובות והנהגות (ח"ג סימן רטו אות א') נשאל, מהיכן יש למדוד עשרים אמה, אם מודדים מקרקע רשות הרבים, שהוא מקום הילוך בני האדם, או מקרקע חצירו. ונפקא מינה היכא שהרחוב נמוך או גבוה יותר מקרקע החצר. והשיב: דהדר בעליה ויש בה שני חלונות, אחד תוך כ' מרה"ר, והשני תוך כ' מחצירו, עליו להדליק בחלון שהוא תוך כ' מרה"ר. והיכא דאית ליה אך חלון אחד, שהוא תוך כ' מחצירו, ויותר מכ' ברה"ר, י"ל דמ"מ ידליק לפרסם לבני החצר, ועדיף להדליק שם אף שהוא גבוה מ' טפחים, ולא להדליק בפתח שבפנים הבית וכו'. ע"כ.

ש"מ _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרש"ש סגל

אולם ידקדקו שיראו את הנרות בתוך הבית, דאזי אף לדעות שאי אפשר להדליק בחלון למעלה מכ' אמה יצא בדיעבד כמו המדליק על שולחנו שיצא בדיעבד. ע"כ. אביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' תפ"ה אות כז) בזה.

קומות גבוהות - מקום הדלקתן

מקום ההדלקה לדריים בקומות גבוהות, שהם למעלה מכ' אמה מקרקע הבנין, י"א שמדליק בביתו בחלון הפונה לרה"ר^א, דאיכא פרסומי ניסא כלפי הדריים ממול בקומות העליונות^ב.

א. וכבר הרחבנו בזה בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תשצה הערה ז'), קחנו משם.
ב. בספר מצות נר איש וביתו לרבי אליהו שלזינגר שליט"א רב גילה י"ם (עמ' ק) הביא מהגר"ש ואזנר זצ"ל במכתבו אליו, וז"ד הנה כפי המנהג ...משום פרסומי ניסא בחלון הבית, גם בזה יעשה כן, דעיקר השאלה של למעלה מכ' אמה של נד"ד אינה דומה ללמעלה מכ' בש"ס ובשו"ע (סימן תרע"א ס"ו) דאין יוצאים בדיעבד, דזה איירי שלכולם גם לבני הבית הוא למעלה מכ', משא"כ הכא דמדליקין בפנים, ובפנים איכא למטה מכ', בזה יוצאים עכ"פ מעיקר הדין המצוה כמבואר שם, כיון דאיכא היכרא לבני הבית.
[כעין זה בבה"ל (ריש סימן תרכ"ח ד"ה העליונה) ע"ד סוכה שתחת סוכה, דכשרה העליונה אם היא תוך כ' מגגה של תחתונה, אף שהיא יותר גבוהה מכ' מן הארץ - מקרקעית התחתונה עיי"ש. וביסוד הדבר מצינו בריטב"א כת"י (שבת כא, ב) שכתב כן, וז"ל ואם היה דר בעליה מניחה בחלון הסמוך לרשות הרבים, פירוש סתמא קאמר, אעפ"י שהיא גבוהה לבני רה"ר למעלה מעשרים אמה 'דבדידה משערין', כיון דלא אפשר אלא בהכי עכ"ל], וגם בזה משמע בפמ"ג (סימן תרע"א משב"ז סוסק"ה) דידליק בחלון אפילו למעלה מכ', דמ"מ איכא היכרא קצת לרה"ר עיי"ש.

והוסיף הגרש"ו, וכיון דהאמת הוא דאיכא שכנים צדדים שיכולים להביט בנר חנוכה, שלהם הוא תוך כ' אמה. נוסף למה שכתב הפמ"ג (שם א"א סק"ז) דגם למעלה מכ' איכא היכרא קצת [לבני רה"ר]. מלבד היכר גמור לבני ביתו, איני רואה סיבה לשנות המנהג מכבר להדליק בזמן הזה על פתח החלון. ובשיעור מרחק של השכנים ממול לא קבלנו דבר, אלא העיקר שאפשר להסתכל עוד בראיה רגילה, דדוקא למעלה השיעור כ' אמה, דאין אדם משליך ראשו לאחוריו להביט למעלה כמ"ש המאירי (ריש סוכה). ע"כ.
וכיוצא בזה בספר הליכות שלמה להגרש"ז אויערבאך זצ"ל (עמ' רע"א) הובא נמי, דידליק בחלון דירתו, אף אם הוא גבוה למעלה מכ' אמה. וציין לדברי הריטב"א והפמ"ג הנ"ל. וכמו"כ בספר שלמי מועד (עמ' קצד).

וי"א דידליק בכניסה לחדר מדרגות¹, או בפתח ביתו².

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ג. בספר נר איש וביתו – הנ"ל (עמ' קה הערה טז) הביא מהגרי"ש אלישיב זצ"ל, דכיון דלא שייך פרסומי ניסא כלפי היחידים הדרים ממול בקומות העליונות, דפרסום הנס נתקן בפתח הפונה לרה"ר, והיינו למקום שהרבים מהלכין בו. ע"כ.

והגר"י זילברשטיין שליט"א שם (עמ' שכט) ביאר דברי חמיו הגאון זצ"ל, במענה לשאלה – וכי כוונתו דניבעי רה"ר דאורייתא דס' רבוא, או ט"ז אמה רוחב, אלא י"ל דכל רשות שבה מהלכים רבים, חשיב לגבי נר חנוכה 'פתח ביתו מבחוץ', פרט למקום הפונה ליחידים [והיינו דתקנת חז"ל להדר בעליה שידליק בחלון 'הסמוך לרה"ר', והבתים שממול אינם רה"ר אלא רשות של הרבה יחידים], וס' רבוא נאמר אך לגבי שבת כיון דבעי דומיא דדגלי מדבר, אולם לגבי נ"ח סגי בנר הפונה לרה"ר אף אם אינו דומה לדגלי מדבר ע"כ.

ד. א] בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סימן שמ"ב אות י"ב) כתב דידליק בפתח ביתו.

וכעין זה כתב בספר חזון עובדיה – חנוכה (עמ' לו), שידליק ליד פתח ביתו 'מבפנים'. ויסוד הדבר מצינו בפרי חדש (סימן תרע"א ס"ה) שכתב בזה"ל, דבר ברור שאם החלון למעלה מעשרים אמה, שמניחה על פתח ביתו ע"כ. וכ"כ בשו"ת שרידי אש (ח"ג סימן ס"א) ע"ד מי שדירתו גבוהה למעלה מכ' אמה, יניח את הנר בפתחו, כמ"ש הפרי חדש. ואפילו בארץ ישראל דהדרין לדינא דגמרא להניח את הנרות בפתח הבית או החצר, זה משום דבא"י אית לן רשותא לקיים המצוה כהלכתה, אבל מי שדר בקומה גבוהה דאין לו את האפשרות להניח את הנרות בפתח החצר, אזי יניח את הנרות בפתח ביתו. ע"כ.

וכ"כ בשו"ת תפלה למשה להגאון רבי משה לוי זצ"ל (ח"ב סימן מו), דידליק בפתח הבית מבפנים. ומ"מ אם רוצה להדליק בחלון הפונה לרה"ר מבפנים רשאי, דאזי ודאי איכא היכירא לבני הבית, וספק לבני רה"ר. ע"כ.

ב] וראה בספר ילקוט יוסף – חנוכה (עמ' קעד) דציין להאור החיים הק' בספרו חפץ ה' (שבת כא, ב), דבעינן דהמדליקין נמי יראו ויזכרו מהניסים והנפלאות ויאמרו בפיהם, ואם יניח המנורה בפתח החצר, נמצא שהמדליק אינו רואה הנרות, אלא בראשונה כשנכנס לפתח החצר, ואחר שנכנס כבר אינו רואה והוא כלא היה, ונמצא שהדלקת נ"ח רק לבני רה"ר ותיקן את העוברים ושבים, ואת עצמו לא תיקן. עיי"ש. וע"ע בקובץ יתד המאיר (גליון קכב עמ' 1) בזה.

סימן קכז

האם להעיר את הוריו הישנים בשביל הדלקת נ"ח שלו

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ו עמ' כה אות סג) הובא מדברי הגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל הבא מאוחר בלילה בחנוכה לבית הוריו ועדיין לא הדליק נר חנוכה, והוריו ישנים כבר, אסור להעיר אותם בכדי להדליק נר בברכה. ע"כ. אביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' מקג הערה נז) בזה.

(א) **הנה** נקטינן כהשו"ע (סו"ס מרע"ב) דאם לא הדליק, מדליק והולך כל הלילה. ע"כ. ובמג"א (שס סק"ו) כתב, דאם ישנים בני הבית אין לברך, אלא ידליק בלא ברכה. ובשעה"צ (שס סק"י) הביא לדברי החמד משה (סק"ג) שכתב, דיקיין שנים או שלושה מהם וידליק, ואם א"א להקיצם, מ"מ ידליק 'ויברך'. ומ"מ מסקנת השעה"צ דספק ברכות להקל, ואין לברך. אבל מי שרוצה לנהוג כהחמד משה ולברך אף בלי בני ביתו הנוכחים, אין מוחין בידו ע"כ. וראה בשו"ת אגרות משה (או"ח מ"ד סימן ק"ה אות ז') שכתב, דשיטת המג"א צ"ע, ולדעתו (דהאג"מ) מחוייב לברך, וכפשטות לשון השו"ע שיכול להדליק כל הלילה, ומשמע עם ברכה. עיי"ש. וכן כתב בקובץ מבית לוי (י' עמ' ז' אות ו') מהגר"ש ואזנר זצ"ל, דהמנהג שמדליק בברכה.

(ב) **ואגב**, הנה במשנה ברורה (סו"ס מר"ע) הביא מדברי הפמ"ג (שס משנ"ו סק"ה) דאם אין אשתו עמו, והוא יחידי, ידליק הנרות פרסומי ניסא בלא ברכה ע"כ, אולם לפי מה שהבאנו לעיל מדברי החמד משה, וציין (חמד משה) לדברי הריא"ז שהובא בשלטי הגבורים – דאף אם נמצא בין הנכרים ידליק, וידליק משמע בפשיטות בברכה עיי"ש, ומסיק השעה"צ להילכתא דהנהוג כוותיה אין מוחין בידו. וכמו שהבאנו מדברי פוסקי זמנינו דכן הוא המנהג, ה"ה הכא לענין היכא דהוא יחידי ידליק בברכה. ודלא כהפמ"ג.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קכח

זמן ההדלקה בליל טבילה

בְּקוּבִין מה טובו אהליך יעקב (מ"ו עמ' כה אות סא) הובא מדברי הגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל אשה שחל ליל טבילתה בחנוכה, אזי לנוהגין להדליק בשקיעת החמה יש לבעל להדליק את הנרות בשעה שאשתו בבית, ואילו להנוהגים להדליק בצאת הכוכבים או שידליק אחר שתחזור מהטבילה, או שתלך לטבול לאחר הדלקת הנרות, אף שתפסיד עי"ז לעשות החפיפה ביום. וזה עדיף טפי מלעשות שינוי במנהגו לגבי זמן ההדלקה. ע"כ.

(א) **אביא** בזה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (מ"ז עמ' תקלא הערה נח), מסופר על הגאון רבי נחום מהורדנא – רבו של מרן החפץ חיים זצ"ל, שהמתין כמה שעות לאשתו, ושאלוהו ע"ז, והשיב דאיתא בגמ' (שבת כג, ז) נר שבת ונר חנוכה, נר שבת עדיף משום שלום ביתו [ע"ע בספר לקט הלכות (סס עמ' תקכח הערה נ"א אות סא)] עיי"ש, ואם חזינן דבטלו לגמרי נר חנוכה משום שלום בית, כ"ש שיש לדחות ההדלקה בכמה שעות ע"כ.

או"ח שמעתי מהגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, שאמר משם חמיו הגרי"ש אלישיב זצ"ל, דזה אינו אלא בחו"ל שמדליקין בפנים, אזי הוא דאמרינן שימתין לאשתו. אבל בארץ ישראל שמדליקין בחוץ או בחלון הפונה לרה"ר, יש להדליק בזמן, ולא להמתין לאשתו. ע"כ.

ובקובין מבית לוי (י' עמ' ג' הערה יא) הביא ששמע מהגר"ש ואזנר זצ"ל, שבביל טבילה היה המנהג שהולכת בזמן וממתין לה ע"כ.

(ב) **ומה** שכתב 'אף שתפסיד עי"ז לעשות החפיפה ביום' עיי"ש, האמת שאינה צריכה להפסיד לעשות החפיפה. דהנה כתבנו בספר לקט הלכות (מ"ד עמ' קסו אות נטו) ע"ד, האם אברכי כולל צריכים לצאת מהכולל ביום טבילה מוקדם מהרגילות.

בשיעורי שבט הלוי (עמ' ססו ד"ה ואצרכי) כתב, נראה דאברכי כולל צריכים להשתדל לחזור לביתם כדי שתוכל לילך בזמן, ולא גרע משאר צרכים שיוצאים, וכאן הוא דבר מצוה ע"כ.

טדמו _____ גם אני אודך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

אולם בספר חוט שני (עמ' טכ) כתב, ע"ד אם הבעל צריך לבטל מלימודו כדי לשמור על הילדים, כדי שתוכל לחפוף מבע"י, נראה שאם יש לו חברותא אין לו לבטל משום ביטול תורה. ואם לומד לבדו מותר לבטל. ע"כ.

ושמעתי מהגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א דיכולה האשה לעשות החפיפה בצהרים, דאזי אינה מהומה לביתה. ובבית הטבילה תעשה שוב חפיפה סמוך לטבילה ממש, ואזי בעלה לא יוצרך להקדים יציאתו מהכולל ע"כ, וע"ז הדרך נימא נמי בנד"ד דתעשה חפיפתה בצהרים וכו'.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קכט

לא מהני ליתן דבר היתר על המגש של המנורה דלא התירו טלמול מן הצד לצורך דבר האסור

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (מ"ו עמ' ל אות קטז) הובא מדברי הגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל, אם הניחו חלות על שולחן שמונחים עליו נרות חנוכה בשבת, זה מועיל שהשולחן יהיה בסיס להיתר ולאסור, ויוכלו להזיזו אח"כ, ולא אמרינן שכיון שאסור להזיז נרות חנוכה ממקומם תוך חצי שעה מההדלקה [מדין נר חנוכה], ומגו דהוי מוקצה לבין השמשות הוי מוקצה לכל השבת, דבדיעבד מותר להזיז נרות חנוכה ממקומם. ע"כ. אביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (מ"ג עמ' תקס אות נג) בזה.

א) הרוצה להזיז המנורה בש"ק מפני שפוחד עליה שלא יזיקו אותה ילדיו הקטנים, לא מהני שיתן מע"ש שעון זהב על הכסא או המגש שתחתיו* – רק כדי שיהא בסיס אף לדבר המותר שהמותר חשוב יותר, כיון

א. [א] מצינו פלוגתא בין פוסקי זמנינו ביסוד הדבר, היכא דמניח דבר היתר על 'המגש' שעליו מונח הפמוט עם הנרות, אי חשיב כבסיס לדבר המותר והאסור, או דילמא לא הוי

סימן קכט ♦ לא מהני ליתן דבר היתר על המגוש של המנורה _____ שמה

דלא התירו טלטול מן הצד לצורך דבר האסור². לאפוקי אם מטלטלה מחמת

כן אלא ע"ג 'השלחן', ואילו מגש המיוחד להפמוט עם הנרות – חשיב רק כבסיס לדבר האסור.

הנה בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ב סימן ל') כתב, דכשמניח ההיתר ע"ג הטס [המגש] הרי זה דומה למניח על השלחן, והיינו דאף שמייחדים אותו להעמיד עליו המנורה, אבל לפי עצם מהותו הוא עשוי לשמש גם להנחת לחם או שאר דברים על גביו, כשם שמשמש להעמדת נר או מנורה, ומשו"ה היכא שהניח על המגש לפני בין השמשות דבר היתר, שפיר איכא למימר דדמיא כמניח על השלחן, ומותר לטלטל הטס עם המנורה לאחר שכבו הנרות למקום אחר, כשם שנהגין למיעבד הכי בשולחן. ע"כ.

וכעין זה כתב בספר טלטולי שבת בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, דהטס שמניחים תחת הפמוטים, ומניחים עליו דבר היתר, אינו דומה לפמוט עצמו לגבי דינא של בסיס לדבר האסור, וכיון דהניחו עליו דבר חשוב שרי לטלטל הטס עם המנורה לאחר שכבו הנרות. ע"כ.

ב[אולם בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סימן כ"ב) כתב, דהטס אסור בטלטול, כיון דמיוחד בשביל המנורה. ולא דמיא לשולחן, כיון דשולחן הוא לכל התשמישים, היינו לכיכר ולמנורה. משא"כ טס שמיוחד למנורה. ואפילו אם משתמש בטס זה לצורך אחר הוי ליה מוקצה, כיון דהדרך שהוא מיוחד לנרות. אכן אם הוא טס 'גדול מאוד' ושייך בו תשמישים אחרים לא הוי ליה מוקצה. ע"כ.

וכך סבירא ליה להגר"ש אלישיב זצ"ל, הובא בספר שבות יצחק (עמ' קצו) דבמגש קטן של כסף העשוי רק לשמש כבסיס למנורה, ואין דרך להניח עליו דבר היתר, ורוצה רק בשבת זו לעשות כן אסור. ע"כ. וכיוצא בזה כתב בספר אמת ליעקב – קמנצקי (סימן תר"פ בהערה), דבסיס לאיסור ולהיתר הוי רק באופן שהבסיס נעשה לזה וכגון שולחן שבת שעליו מונחים הנרות והחלות. משא"כ טבעת וכדומה שהניח על הטס של הנרות, כיון שאין מקומה של הטבעת על טס המנורה, ממילא לא נעשה הטס בסיס לאיסור ולהיתר. ע"כ.

ב. הנה בספר שערי ימי החנוכה (עמ' קעט) כתב, אופן דשרי לטלטלה אחר שכבו הנרות, והוא לדעת השו"ע (סימן רע"ט ס"ד) שכתב, דבאם התנה מע"ש על הנר שיטלטלנו משיכבה, שרי לטלטלו [אף שלא הניח דבר היתר מעש"ק], שהרי לא הקצה דעתו ממנו. אולם לדעת הרמ"א לא מהני תנאי כדי לטלטלו ע"י ישראל, ורק ע"י נכרי הוא דשרי [או ע"י שעשאו מבעוד יום בסיס להיתר ולאיסור, וההיתר חשוב יותר] עיי"ש. ובכף החיים (שם אות טו ו-יז) הביא מדברי הברכי יוסף שכתב, דכן נוהגים לדעת השו"ע להקל למיעבד תנאי, ומהני לעשות תנאי פעם אחת לכל השנה כולה. ע"כ. ואהא כתב (שערי ימי החנוכה) דתנאי מהני לבטל דין בסיס מן המנורה, דהתנאי אתי לגלויי שלא ביטל המנורה

שצריך למקום המנורה (שו"ת משנת יוסף מ"ז סימן ע"ד)¹. וכמו"כ אם כוונתו לטלטלה כדי שהילדים לא יתלכלכו מהשמן הנשפך, חשיב נמי צורך מקומה²,

להשלהבת. אבל המנורה עצמה הוי כלי שמלאכתו לאיסור, דלצורך גופו או מקומו הוא דשרי, אבל לא שרי לטלטלה כדי שלא תיגנב, דע"ז לא מהני תנאי, דהוי כמחמה לצל דאסירי.

ותו, הנה בערוך השלחן (שם ס"א) כתב, דמה דאמרינן לדעת השו"ע דמהני תנאי, זה אינו אלא בנרות [בפמוטים] שלהם, שהיה כלי ככל הכלים שבבית, ונתנו בו שמן והדליקוהו, ואם לא הדליקו בו אזי הוי כלי רגיל כשאר כלי הבית, אבל בפמוטות שלנו המה בעצמם מוקצים שאינם ראויים לשום תשמיש רק להדליק בו, והיא מוקצה גמורה אף כשלא הדליקו בה כלל, ומשו"ה לעולם אסורים בטלטול ע"כ.

ג. וכתב שם, דהן אמנם הועילה הנחת השעון שלא יהא על הכסא דין בסיס לדבר האסור, וכמבואר בשו"ע (סימן ש"י ס"ח), מ"מ מאחר דכוונתו בהזזת המנורה בשביל שמירתה, הא הוי טלטול מן הצד לצורך דבר האסור, ומבואר בשו"ע (סימן ש"א ס"ח) דרק לצורך דבר המותר שרי. וכ"ה (שם ס"ה וס"א), וע"ע במ"ב (סימן ש"ט סק"ד) ובשעה"צ (סק"ז), דמשום פסידת המוקצה אפילו ניעור אסור.

אולם אם מטלטל מחמת שצריך את מקום המנורה, או שרוצה לאפשר פתיחת הדלת שרי, כמבואר בשו"ע (סימן ש"ט ס"ד) בשכח אבן עפ"י החבית, דבאם צריך למקום החבית ולא סגי ליה בהטייתו, יכול לטלטלו עם האבן כדי לפנות המקום. [וע"ע בב"י (סימן ש"ח עמ' שי בגמ"ח ד"ה וכתב הרא"ש) בזה]. וכיוב"ז (סימן ש"י ס"ח) דבאם צריך למקום המחטה שרי לטלטולי. [וכ"ה במ"ב (סימן ש"א סק"ז)]. ואין להתיר לטלטל המנורה עם השעון זהב, מטעם שיש לו צורך שיהא השעון בחדר אחר, מכיון שיכול ליקח השעון בידו בלי הכסא, דדומה לאופן שיכול לנער, דאסור בכה"ג לטלטל מן הצד, כמבואר בשו"ע (סימן ש"ט ס"ג - [ש"י ס"ח]). ע"כ. [ועיין להלן (בגוף הספר) שהבאנו מהגרי"ש אלישיב זצ"ל דס"ל, דלא מהני שיתן על המגש דבר היתר אף לצורך מקומו].

ד. א. וכיון דאתינן להכי, אבוא נא ע"ד טלטול השלחן שעליו נרות שעדיין דולקות, או פתילות שמונחים בשמן שעדיין דולקות [ופשיטא וברירא דאיירי באופן שהשלחן הוי בסיס לדבר המותר והאסור, והמותר חשיב יותר מן האיסור, דאזי לית ביה משום מוקצה - וכאמור] בשו"ע (סימן רע"ז ס"ג) כתב אבל אם יש בו שמן אי אפשר שלא יקרבנו אל הפתילה, ונמצא מבעיר ע"כ, ובמ"ב (סק"ז) כתב ודוקא בנעור אמרינן דהוא פסיק רישא, אבל טלטול בעלמא את הטבלא או השלחן ממקום למקום, שרי אפילו מונח נר של שמן, דלא הוי פסיק רישא, ודוקא אם הוא מטלטלו בנחת. ע"כ. הרי לן דעצם טלטול הנרות דולקות שרי אף בשמן.

דרוצה שהמקום יהיה פנוי מחפצים המפריעים (שערי ימי החנוכה עמ' קפ).⁷

וכיוצא בזה להלן (סקי"ח) כתב, ואם צריך למקום שעומד השלחן להושיב שם איזה דבר, 'רשאי לטלטל השלחן ואפילו בעוד שהנרות דולקות עליו', כיון שהיה מונח עליו הלחם הצריך לשבת לא נעשה בסיס לאיסור. ומזה נובע המנהג שהנשים נזהרות ליתן ככר הצריך לשבת על השלחן קודם הדלקת הנרות, ומנהג נכון הוא כדי שיהא מותר לטלטל את השלחן כשיהיה צריך לו, 'ורק אם הנר הוא של שמן יזהר מאוד לטלטל השלחן בנחת, כדי שלא יבוא לקרב השמן לפתילה או לרחק' ע"כ.

ב] וראה בקובץ מבית לוי (ח"ו עמ' נב) שכתב, דאין צורך ליזהר מלטלטל דוקא בנחת את השלחן שעליו 'נרות שמן עם פתיל צף', שהרי הפתיל צף עליו ואינו מתרחק מהשמן כלל ע"כ. וכן כתב בשו"ת אז נדברו (ח"ז סימן מ') דבנרות שמן עם פתיל צף, הפתילה לעולם צפה על גבי השמן. ע"כ. וכ"כ בספר פסקי תשובות (סימן רעז עמ' שפה) דכן הוא בנרונות חלב שבתוך כוסיות זכוכית, ונרות נשמה וכיוצא בזה, שלעולם הלהבה סמוכה וצמודה לחומר הבעירה ע"כ. וכיוב"ז (סימן ערה עמ' שסב) 'בנר שמן ע"י פתיל צף שפיר קיל טפי, כי ההטיה לא תועיל לו כלום. ומחיתת האפר מעל ראש הפתילה ג"כ אין מצוי בה כלל. ולפי"ז ה"ה נרונות (בכוסיות או פך) אף שמתהפך ונעשה כשמן, כיון שהפתילה קרובה תמיד לחלב, אדרבה כל נגיעה בה יקלקל יותר מה שיתקן.

והביא לדברי קצות השלחן (סימן קו הערה א') דלמעשה מסתבר דלא שייך גזירת הטיה אלא בנר של שמן כבימיהם שהפתילה יוצאת ובולטת חוץ לכלי, דאזי הוא דבעינן להטות את הנר לקרב השמן אל הפתילה. ע"כ.

וראה עוד בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"א עמ' שכד סעיף סג) שכתב, ונוהגים להניח על השלחן, לפני זמן בין השמשות חלות או כל דבר אחר בעל חשיבות שהוא נחוץ לשבת, כי אז אין השלחן נהפך לבסיס לאיסור ומותר לטלטלו, ולכן היכא דא"א להסיר את הפמוטות ע"י נכרי וכו', 'מותר לטלטל את השלחן בעודם עליו אפילו בשעה שהנרות דולקים'. ע"כ. וראה בהערה (רנה) דבנרונים של זמנינו יש ליזהר בזמן הבעירה שנהפכים משעוה לנוזל, [וכבר הבאנו לעיל מפסקי תשובות, דגם בזה אדרבה כל נגיעה תקלקל]. ע"כ.

ה. וכתב שם עוד דיש לעיין אם מטלטל המנורה כדי ליפות את ביתו, והיינו ליתן אותה בויטרינה, דאם זה כוונתו אזי שרי. אבל אם כוונתו רק להחזירה למקומה הקבוע, נהי דמניח אותה שם לנוי, אבל מכיון דאין לו עתה צורך מיוחד לנאות את ביתו, הרי זה כמו הקנים שבשלחן לחם הפנים בבית המקדש, דמטעם ד'בהאי פורתא לא מתעפש' (שבת קכד, א) אסור לטלטלם וכו'. ע"כ.

ולכאורה יש לעיין בזה, דהנה איתא במג"א (סימן ש"ח סק"ח) בשם הירושלמי (ביצה פ"ה), והובא במשנה ברורה (סקט"ז) - דאף דאסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור מחמה

ומאידך, כיון דאין לטלטל נר חנוכה ממקומו אף בימות החול, א"כ בין השמשות היה הטס מוגבל מטלטול, ומיגו דאתקצאי ביה"ש אתקצאי לכולי יומא, ולפי"ז לא מהני שיתן על המגש דבר היתר אף היכא דהוי לצורך מקום המנורה (הגר"ש אלישיב ז"ל הוצא נשנות יחזק - מוקף עמ' קנז).¹

לצל, מ"מ אם חושב גם לתשמיש 'אף שעיקר כוונתו מחמה לצל' שרי ע"כ, ולפי"ז במנורה [שאינה של כסף] דדינה ככלי שמלאכתו לאיסור, נימא נמי אף שעיקר כוונתו להחזירה למקומה הקבוע, מ"מ כיון דאית ליה צורך אף בשביל נוי, נימא דשרי. וצ"ע.

ו. א[כתב המ"ב (סימן תרע"ה סק"ה-ר) ע"ד הא דאיתא בשו"ע (שם ס"א) - דצריך שידליקנה במקום הנחתה, שאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא, שהרואה אומר לצרכו הוא מדליקה עיי"ש, והביא מדברי הב"ח (ס"א) דאף אם הדליקה מדינא בבית, כשעת הסכנה דמניחה על שלחנו, עכ"ז צריך שיהיה הדלקת הנרות במקום שיניחם לבסוף, משום דהרואה יאמר לצרכו הוא מדליקה. וכמו"כ ציין לדברי הפוסקים שכתבו, שאפילו היה ההדלקה והנחה במקום אחד בפנים או בחוץ, ג"כ יש ליזהר שלא לטלטל הנרות חנוכה ממקומן, [אף דתרווייהו הוי מקום חיוב], ויש מאחרונים שמקילים בזה, וכתב הפמ"ג דלכתחילה בודאי יש ליזהר בזה. ואפילו בנרות חנוכה שמדליקין בביהכ"נ. ע"כ. הרי לן דבעינן להיזהר מלטלטלן.

וטפי מהכי בסימן תרע"ד, ע"ד הא דאיתא בשו"ע (שם ס"א) דמדליקין נר חנוכה מנר חנוכה, כתב המ"ב (סק"א), דהא מבואר לקמן בסימן תרע"ה שצריך להניחה תחילה על מקומה ואח"כ להדליקה. אלא דכבר כתב הט"ז דעל זמן מועט [שמטלטל הנר] אין להקפיד על זה. ולהני אחרונים (פמ"ג ומאמר מרדכי ודעימיה) דפליגי וסברי דעל זמן מועט נמי בעינן להקפיד, צ"ל דאיירי דהיה להן פתילות ארוכות, ואזי הפתילה מגיעה לנר שלפניה, וממילא אין צריך להסירה ממקומה ע"כ, ובשעה"צ (סק"ד) ביאר דברי האליה רבה, דהא כל הטעם [שאיין להסירה ממקומה] שלא יאמרו לצרכו הוא מדליק, והכא [שמסירה] הלא רואין שכוונתו לצורך נר חנוכה אחרת. ע"כ. חזינן נמי דבעינן להיזהר מלטלטולי הני שרגא.

ב[ומאידך גיסא מצינו בדברי הרמ"א (סימן תרע"א ס"ו), דאם הדליקה למעלה מכ' אמה ו[אח"כ] הניחה למטה מכ' לא יצא, דהדלקה עושה מצוה ע"כ, ובמג"א (סק"ז) הביא מים של שלמה (ב"ק ספ"ו) טעמא אחרינא, דהרואה אומר לצרכו הוא דנקט לה ע"כ, ועיין בלבושי שרד (סק"ו) שתמה, דטעם זה מועיל אפילו למ"ד הנחה עושה מצוה, דפסול. אכן אנן קיי"ל דהדלקה עושה מצוה, וכיון שכן לא ידעתי מה הוצרך הים של שלמה לטעם ידיה ע"כ.

ובמחצית השקל (שם סק"ז) כתב דהן לטעם דהרמ"א והן לטעם דהיש"ש, אם הדליקה

סימן קכט ♦ לא מהני ליתן דבר היתר על המגוש של המנורה _____ שמת

י'יש חולקים, עיין הערה"ל.

בברכת התורה חיים שלום הלוי סגל

למטה מעשרים ונטלה משם והניחה במקום אחר 'תוך עשרים' יוצא, דהא הוי הדלקה במקומה דשני המקומות כשרים ונקראים מקומה, וליכא למימר כהאי גוונא לצרכו. ע"כ. וכן הובא במשנה ברורה (שם סק"ל).

וח"א אמר בפשיטות, דמה דכתב המ"ב בסימן תרע"א סק"ל - הנ"ל, דשרי לטלטלן היכא דשני המקומות כשרים, אינו אלא בדיעבד, וכלשונו (דהמ"ב) ד"יוצא'. ומ"מ לכתחילה אין לטלטלן וכדבריו בסימן תרע"ד ותרע"ה.

ז. א] ולאור כל הנ"ל אמרתי ע"ד השאלה שבאה לפני, באיש עולה חדש שבטעות הדליק בעש"ק פר' וישב ה'תשע"ז נר א' דחנוכה, בזמן שגר א' היה במוצש"ק, ומכיון שהדליק בחלון הפונה לרשות הרבים בכדי לקיים פרסומי ניסא כדינא דהגמ' והשו"ע, ואזי עתה בש"ק הכל רואים את זאת [משום דאין לו תריס] ונכמר מבושה על טעותו, האם שרי לטלטל בשבת את הנרות, ואיירי שהיה מבע"י דבר היתר על השלחן שעליו נמצאים הנרות. ונראה דבאם היה דבר היתר חשוב, שרי, דהא הוי בסיס לדבר המותר והאסור, וההיתר חשוב יותר. וכיון דאין כוונת טלטולו לצורך המנורה כלל, דכאמור כל כוונתו לטלטל לצורך עצמו מפני בשתו. וכמו כן, לית ביה מאי דחייש הגרי"ש אלישיב זצ"ל (לעיל עמ' שמח) דאין לטלטל את הנרות חנוכה אף בימות החול וכו' עיי"ש, דהא הכא איירי שהדליק קודם החנוכה - בעש"ק וישב. ושמעתי שמורינו הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א אמר כדברינו במקהלות עם רב בביהמ"ד הגדול בקרית ויז'ניץ. [ובשו"ת בירורי חיים (ח"ז עמ' קמח) הארכנו עוד בזה].

ב] ולפי"ז אחודה נא חידה, היאך יתכן שני יהודים הדליקו מנורה בעש"ק, ולאחד יהא שרי לטלטלו בשבת, ולשני יהא ההוראה לאיסור.

והתשובה, זה שהדליק בעש"ק וישב - קודם החנוכה יהא שרי לטלטלו, בגוונא דאיכא דבר היתר מעש"ק, וכל כוונתו ומטרתו שלא לצורך המנורה. ואילו השני שהדליק בעש"ק מקץ - בתוך ימי החנוכה, יהא אסור לטלטלו, כיון דאתקצאי בין השמשות מצד דין החנוכה שאין לטלטלו ממקומו, אתקצאי לכולי יומא.

ח. אולם בספר שלמי תודה - חנוכה (עמ' רס סוף ד"ה וכל זה) הביא מהגאון רבי נסים קרליץ זצ"ל, דנראה דלהזיז המנורה מעט ממש, אין קפידא מצד דיני חנוכה, וכיון דשרי להזיזו מעט י"ל דתו לא הוי הכסא מוקצה כלל ע"כ. וכבר הבאנו בספר לקט הלכות ח"ב (עמ' תקסג הערה קמד אוק"א) מדברי המ"ב (סימן תרע"ה סק"ה"ד) שכתב, דיש מאחרונים שמקילים בזה לטלטל הנרות חנוכה ממקומן עיי"ש.

עוד ראיתי מי שכתב, דאף להסוברים דאין להזיז את הנרות מדין חנוכה, מ"מ אינו אלא בזמן חיוב המצוה - והיינו עד שתכלה רגל מן השוק. וכיון שכן חשיב כגמרו בידי אדם, ובגמרו בידי אדם לא אמרינן מיגוי דאתקצאי.

סימן קל

אם יבוא המשיח באמצע ימי החנוכה האם ידליקו באותו יום כדעת בית הלל או כבית שמאי

יום שנכפל בו כי טוב לסדר וישב
י"ט כסלו ה'תש"פ
יוד"ר דהמגיד הגדול ממעזריטש זיע"א

כבוד אהובי ידידי יקירי ומכובדי הרה"ג כהן שדעתו יפה, מלא חכמה
ויראה טהורה, חו"ב טובא, שמעתין מתבדרין בבי מדרשא רבי
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ג"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

שאלה: ע"ד שאלתו, דמבואר בקדמונים דבביאת המשיח אזי יהיה הילכתא
כבית שמאי, ולא כבית הלל. היאך יהיה הדין באם משיח צדקינן
יבוא באמצע ימי החנוכה כגון ביום ג' דחנוכה, האם ידליקו באותו יום
ג' נרות כדעת בית הלל שמוסיף והולך, או שש נרות כדעת בית שמאי
שפוחת והולך.

צדדי השאלה: האם מהני לעשות מצוה אחת כשני דעות, מחצה כבית שמאי
ומחצה כבית הלל, אפשר דבאופן זה לא חשיב כמצוה. או דילמא הא
כל מה שעושה באמצע מצוותה כבית שמאי, לא נעשה סתם, אלא אך משום
שנעשה שינוי בכל העולמות, דמשיח הגיע, וכיון שכן שאני.

ותו, הא באופן זה יוצא שלא הדליק כלל שמונה נרות ביום אחד.

תשובה: הנה מקור הדבר דבביאת המשיח יהיה הילכתא כבית שמאי, מצינו
בתוספות חדשים על מסכת אבות (רי"ט המסכת) שהביא, ששמע בשם
הגאון אב"ד מניקלשבורג זי"ע, דעתה בזה העולם הלכה כבית הלל, אבל
כשיבוא הגואל אז יהיה הלכה כבית שמאי^א, כי מדריגת ב"ש היא גדולה

^א. ומצינו בזמירות ליום שבת בפיוט חי ה' וברוך צורי וכו', אומרים כהלל ולא כשמאי,

ממדרגת ב"ה, ולמעלה מזה העולם, ואין זה העולם יכול לסבול אותו וכו' ע"כ. ועיין מקדש מלך (ס"א י, ז).²

בגמ' (שנא כא, ז) בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך, ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך. אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי חד אמר טעמא דבית שמאי כנגד ימים הנכנסין וטעמא דבית הלל כנגד ימים היוצאין, וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג, וטעמא דבית הלל דמעלין בקודש ואין מורידין.³

ויש מקומות [כגון ברוז'ין ובויוז'ניץ] אומרים 'כהלל וכשמאי', ושמעתי דבו ירמוז על העתיד לבוא דאזי יהיה ההלכה כשמאי, ועתה ההלכה כהלל.

[עוד ראיתי מובא מבעל הדמשק אליעזר זצ"ל (זקני הרב החסיד רבי אליהו ספר זצ"ל היה מתלמידיו, ראה מה שכתבנו אודותיו בספרי לקט הלכות (ח"ב עמ' ג')), טעם אחר לזה, והוא דהרי ידוע דאין התורה מתקיימת אלא במי שהוא עניו בעיני עצמו כהלל (עיין עירובין נד, א). אך מאידך גיסא אנו יודעים שהתורה ניתנה על 'הר' שהוא בבחינת ויגבה לבו בדרכי ה' (דברי הימים ב יז, ו), על כן אנו אומרים 'כהלל וכשמאי' שלימוד התורה צריך להיות הן לענוה, והן לגובה לב בדרכי ה' ע"כ].

ב. אולם בספר מסילת ישרים לא כתב כן, וז"ל (פ"כ משקל החסידות) שענין מחלוקת בית שמאי ובית הלל היה ענין כבוד לישראל מפני המחלוקת הגדולה שרבתה ביניהם, וסוף סוף נגמר שהלכה כבית הלל לעולם (עירובין יג), הנה קיומה של תורה שגמר דין זה ישאר בכל תקופה לעד ועליוני עולמים ולא יחלש בשום פנים. ע"כ.

ג. [א] וראה במהרש"א שביאר, אלמה בית שמאי לא חששו למעלין בקודש ואין מורידין, ותירץ עפ"י מה דמצינו בב"י (סימן תר"ע) שתירץ על הקושיא אלמה מדליקים שמונה נרות, הרי מצאו שמן ליום אחד וא"כ הנס היה רק שבעה ימים, והוי סגי לן להדליק שבעה נרות. ותירץ כיון דמיד בתחילה חילקו את השמן לשמונה חלקים, ושמן שהיה בו אך ליום אחד הספיק לדלוק כפול שמונה, נמצא שמונה חלקי שמן היו פוחתין מלילה ללילה, וזה מה דאמרו בית שמאי כנגד פרי החג, כיון דאית ליה טעמא וכאמור תו לא איכפת ליה מטעמא דמעלין בקודש.

[ב] ורמז נאה שמעתי מידידי הרב החסיד רבי דוד רוטנברג שליט"א בשם בנו העלם עדיו לגדולות ישעיה נ"ו, לדעת בית הלל שמוסיף והולך, אזי אם מונים את הפרשיות מתחילת חומש בראשית, אזי הפרשה השלושים ושש כמנין נרות החנוכה - היא פרשת בהעלותך את הנרות, ואילו לדעת בית שמאי שפוחת והולך, אזי אם מונים את הפרשיות מסוף חומש דברים, אזי הפרשה השלושים ושש כמנין נרות החנוכה - היא פרשת תצוה. וש"י.

ומצינו בשו"ע (סימן תרע"א ס"א) בלילה הראשונה מדליק נר אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך עד שבלייל האחרון יהיו שמונה נרות. וכתב הביאור הלכה (ד"ה גלילה) 'והטעם כנגד ימים היוצאים, וזה היום שעומד בו נמנה עם הימים שיצאו כבר, והיינו דבזה ידעו ויזכרו הכל כמה ימים יצא בהתמדת הנס, וכשיזכירו זה שהיה הנס משך זמן רב, יש בו פרסומי ניסא ושבח יותר לה' יתברך' ע"כ, ובני הרב צבי אריה הלוי שליט"א אמר, הנה מדבריו למדנו דפרסום הנס הוא להראות מעלת התמדת הנס, ובזה אף אם נעשה המצוה בתחילה מוסיף והולך, והדר פוחת והולך, הרי הוכיח לעיני כל התמדתו של נס.

ואגב גררא, הנה ימי החנוכה הבעל"ט מתקרבים ובאים, אכתוב לו מילתא חדתא שראיתי. בספר ערוך השלחן (סימן תרע"א ס"א) כתב בזה"ל, ועוד טעם לזה [שעושים ח' ימי חנוכה], מבואר בספר חשמונאי¹ לפי שע"י הגזרות בטלו אז מלהקריב בחג הסוכות העבר ובשמיני עצרת, ולכן לזכרון זה עשו שמונה ימים חנוכה, וממילא כשהראו להם מן השמים הנס של הדלקה הראום שהסכימו על ידם לעשות שמונה ימים. וזהו שאמרו בגמ' (שבת כא, ז) לשנה אחרת קבעום וכו', כלומר אחרי שראו דמשמיה הוא דאסכימו על ידיהו לעשות ח' ימים, והוא ע"י השמן שהראו להם שדלק ח' ימים, ולזכרון הנס הזה קבעו להדליק נרות בחנוכה. ע"כ.

ואני אסיר תודה למע"כ שהעתיר בעדי ליד כותל המערבי שריד בית מקדשינו, וב"ה תפילותיו נתקבלו.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ד. זה הכוונה לספר מכבים (ח"ב פ"י ו-ז). ספר זה נתגלגל עתה לידי, ובו נכתב סיפור נס חנוכה וגבורות בית חשמונאי ע"י עדי ראיה ושמיעה, כמו שכתב הרה"ג רבי יצחק ישעיה וייס שליט"א רב אב"ד נוה אחיעזר בני - ברק וז"ל **ספר הקדמון החשוב מכבים המכונה גם חשמונאים**, נתחבר כנראה סמוך לזמן התרחשות מרד החשמונאים באמצע ימי בית שני, והוא מספרי החולין היהודים העתיקים ביותר ששרדו והגיעו לידינו, וערכו רב ביותר, כי יש בו עדות קרובה ומהימנה למאורעות הימים ההם. ומספר לדורות על המלחמות הגדולות והניסים שארעו לאבותינו בימים ההם. כשהוא נותן פרטים גיאוגרפיים ותהליכי קרבות מדוייקים. ספר זה אם כי לא נכתב ברוח הקודש, ולכן לא נכלל בין כתבי הקודש, בכל זאת ניתן ללמוד ממנו רבות על עובדות וניסים שהגיעו לידינו רק ברמז בספרי חז"ל. חשיבות הספר מוכחת גם מזה שסמוך לחיבורו בשפת לשון הקודש, תורגם ליוונית שהיתה השפה המדוברת בין יהודי ארץ ישראל ומצרים בתקופת שלטון היוונים באזור וכו'. ע"כ.

סימן קלא ♦ האם האבל יורד לפני התיבה בימי החנוכה _____ שנג

סימן קלא

האם האבל יורד לפני התיבה בימי החנוכה

בקובץ מה טובו אהליך יעקב [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (מ"ו עמ' כח אות קד) הובא מדברי הגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל, בראש חודש ובחנוכה לדעת הגר"א אין האבל משמש כש"ץ, אולם כמדומני שבירושלם נוהגים שהאבל מתפלל לפני העמוד בר"ח ובחנוכה מנחה ומעריב, ושחרית עד הלל וכו'. ע"כ.

אביא בזה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (מ"ז עמ' תקנח אות סו), 'לא הניח לאבל להתפלל [לפני העמוד] בחנוכה אפילו מנחה ומעריב' (מנהגי כחנ סופר עמ' עז אות ט"א). וכן כתב הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א במכתבו אלי, 'בימים שאין אומרים למנצח יענך וגו' [אינו יורד] ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. המסונף לספר מנהגי החתם סופר. וע"ע בשו"ת יד סופר (סימן ל"ז סוף אות ג'). וזה דלא כמ"ב (סימן תרע"א סקמ"ד - תרפ"ג סק"א) שכתב, דהאבל יורד לפני התיבה למנחה ומעריב. וכמו"כ כתב (שם) דכן הוא בר"ח דמתפלל ערבית ע"כ, ומנהגינו אינו כן.

סימן קל"ב

אמירת הלל לאב"ל

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (מ"ו עמ' כט אות קט) הובא מדברי הגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל, יש לומר הלל בבית האבל בחנוכה, וכן האבל בעצמו יאמר הלל. ע"כ. אביא בזה מה שכתבנו בלקט הלכות (מ"ז עמ' תקעג אות נח).

נחלקו הפוסקים אם האבל אומר הלל בימי החנוכה, והכרעת המשנה ברורה שלא לומר, אולם הכרעת השו"ע הרב לומר. וכן העתיק למעשה בספר דברי סופרים שנוהגים לומר*,

א. [א] כתב המג"א (סימן קל"א סק"י) ואין אומרים הלל בבית האבל אפילו בחנוכה (מהרי"ל הלכות חנוכה עמ' תט, מעגלי צדק ח"א ענין חנוכה מה, ב). אבל התניא (סימן סח) כתב, דדוקא בראש חודש אין אומרים הלל, שאינו אלא מנהג, 'אבל בחנוכה אומרים'.

וז"ל הרוקח (סימן שטז) אין אומרים הלל דהוי דבר שמחה. ותו, דעשרה שפירשו מן הציבור, כיחידים דמו [ואיכא פוסקים דסברי שיחיד אינו אומר הלל בר"ח. וביאר המחצית השקל (סימן קל"א סק"י), דציבור מקרי דוקא 'מקום המיוחד לציבור דהיינו בית הכנסת', והגם דקיי"ל (סימן תכ"ב ס"ב) דאפילו יחיד אומר הלל, מ"מ בבית האבל יש לסמוך על דעה זו שלא לומר הלל ע"כ] עכ"ל, משמע דבחנוכה אומרים, דהא יחיד גומר בו לכו"ע וכו'. ולכן נראה לי דבחנוכה טוב שיקרא כל אחד הלל בביתו. ע"כ (מג"א).

וכתב המחצית השקל (סימן קל"א - הנ"ל) לבאר, דהנה ברוקח הנ"ל מצינו ג' טעמים (א) דאין אומרים דבר שמחה. (ב) משום דעשרה שפירשו חשיבי כיחידים. (ג) משום לועג לרש, כי הנשמה אוננת שם, והיאך יאמרו 'לא המתים יהללו יה'. וטעם זה דלועג לרש אינו אלא בשעה שמתפללים בעשרה, כיון דהתפילה בעשרה יש בה נחמה גדולה לנשמת המת, לכן ביותר יש להקפיד באותה שעה שלא לצער הנשמה באמירת 'לא המתים יהללו יה'. אבל ביחיד שפיר יכול לאומרו.

והגם דטעמים 'שמחה' - ולועג לרש' מישך שייכי בחנוכה, מ"מ סבירא ליה להמג"א שלא אמר הרוקח דאין לומר הלל אלא בצירוף כל הטעמים. וא"כ בחנוכה דליכא אחד מהטעמים הנ"ל אזי שפיר יש להאבל לומר הלל. וכ"כ לבאר בשו"ת נודע ביהודה (תנינא יו"ד סימן רט"ו).

וכן נראה שהכריע הגר"ש אלישיב זצ"ל, עיין הערה².

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ב] כתב החיי אדם (כלל קנ"ד ס"מ) כל שמונת ימי חנוכה גומרין ההלל וכו'. ובבית האבל לא יאמרו, אלא יאמר כל אחד ואחד בביתו, וא"כ משמע [מדברי המג"א הנ"ל] שהאבל לא יאמר אפילו בחנוכה ע"כ, והיינו מהא דכתב שצריך לאומרו אח"כ בביתו, הרי משמע דודאי האבל עצמו אינו אומר, דאל"כ אלמה לא יאמרו יחד. וכן העתיק להילכתא המשנה ברורה (סימן תרפ"ג סוסק"א), ולענין הלל אם מותר לומר בבית האבל, עיין בשערי תשובה, 'אבל האבל בעצמו בודאי לא יאמר'. ע"כ.

ג] אולם השו"ע הרב (סימן קל"א ס"ה) פליג, וכתב אבל בחנוכה שההלל הוא חובה מתקנת חכמים קורים גם בבית האבל, שגם האבל חייב בו ע"כ. וכן כתב בשדי חמד (אות ריד) דהסכמת רבנן בתראי שבחנוכה אומרים הלל בבית האבל. ולדבריהם גם האבל עצמו אומרו. ע"כ. וכן העלה בספר דברי סופרים - הקצר (עמ' שמו) שכן נוהגים, שאף האבל בעצמו אומרו. ע"כ.

וכעין זה כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן רי"ז), דבאמת הציבור והאבל חייבים לומר הלל בחנוכה, דזהו חיוב מעיקר הדין, וי"א שזה אפילו מדאורייתא. אך כיון שנהגו לומר קצת בשירה [ראה בספר בירורי חיים (ח"ב עמ' קסא הערה רו) באורך בזה], אינו ראוי לאבל להשתתף לאומרו ביחד עם הציבור, ומשו"ה האבלים יוצאים מחוץ לחדר, ואומרים (האבלים) שם עם הציבור. וע"ע מה שכתב בספרו הנ"ל (ח"ה סימן רכג אות ה').

ב. הובא בספר וישמע משה - פסקי הגר"ש אלישיב זצ"ל (ח"ב עמ' קפא), וז"ל המנהג הוא שאין אומרים הלל בבית האבל, 'אבל הסברא נותנת לומר הלל אף בבית האבל'. ושאלו, מה יעשו למעשה, 'שיעשו כמו שהסברא נותנת, ויאמרו הלל' ע"כ. ובהערה (אות רכו) כתב (המו"ל), דלא נתבאר כוונת דבריו, האם כוונתו רק שבבית האבל יאמרו הלל, אבל האבלים עצמם לא יאמרו, וכמ"ש המשנה ברורה שהאבל עצמו לא יאמר, או אולי שיטתו להקל אף לענין האבלים עצמם כדמצינו בדברי גדולי האחרונים במחזיק ברכה (סימן תרפ"ג), שו"ע הרב (סימן קל"א ס"ה - הנ"ל). ע"כ.

סימן קל"ג

עליה לבית החיים בימי החנוכה

בקובץ מה טובו אהליך יעקב [היו"ל ע"י מכון גם אני אורך] (ס"ו עמ' לא אות קנג) הובא מדברי הגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל, ביארצייט בחנוכה יש נוהגים לא לעלות לקבר בימי החנוכה, ויש נוהגים שכן לעלות לקבר. ולמעשה ראוי שלא לעלות לקבר בימים אלו, ויעלו למחרת החנוכה. וכן בכלות השבעה או השלושים יעלו לקבר אחרי החנוכה ע"כ. אביא בזה מה שכתבנו בלקט הלכות (ס"ז עמ' תקפח אות קטז).

כדיום המנהג לעלות לקבר^א בחנוכה, וערב פורים^ב, וכ"ש שאר ימים שאין אומרים בהם תחנון וכו' (גשר החיים פכ"ט ס"ה)^ג.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. דהימים שעולים לקבר מבואר בשו"ע יו"ד (סו"ס שד"מ), א' ביום הז' עולים. ב' וכן ביום שלשים. ג' ותכלית י"ב חודש מבקרין אותו. וכבר כתב בספר ארחות רבינו (ח"א עמ' שט) דאף דיש מקור בשו"ע לענין יארצייט הראשון, אבל על שאר שנים אין מקור. ע"כ. [וראה בשו"ת בירורי חיים (ח"ח עמ' שעד) מה שהארכנו עוד בזה].

ב. וכתב דכמו"כ ב'ראש חודש' עולים. ברם ראה בב"י (יו"ד סו"ס שד"מ ד"ה כתב הכל בו) שהביא מדברי הכל בו (סימן קי"ב דף פו, א) שכתב, דאם חל יום שביעי [של ז' ימי אבילות] ב'ראש חודש', אינו הולך לבית הקברות וכו'. ע"כ. והובא בבאר הגולה (שם אות כח). אולם בשו"ע לא הביאו המחבר. ועיין להלן (הערה ג') דאין עולים בר"ח.

ג. וראה בארחות רבינו (ח"א עמ' שה) דהעיר על דבריו, כיון דערבב הדברים, דדימה ר"ח לשאר ימים שאין אומרים בהן תחנון, ואינו נכון, דיש לחלק בין הדבקים, דשאני שאר ימים דאף שאין אומרים בהן תחנון, וכגון חודש ניסן, מ"מ עולין בהן [ובספר לקט הלכות (ח"א עמ' שט) הרחבתי בזה], משא"כ ר"ח, ולכן כתב (ארחות רבינו) דאין לסמוך עליו.

וראה בספר דברי סופרים - הקצר (פס"ב אות ה' והערה ה') דדוקא בר"ח אין עולים, אבל בשאר ימים דלא אמרינן בהו תחנון עולים [וכגון אסרו חג, שכתב בעיקרי דינים (יו"ד סימן ל"ו אות לה) שעולים]. עיי"ש.

סימן קלד ♦ שתיית היין אינו אלא אמצעי לשינה שעל ידה מקיים עד דלא ידע — שנו

פורים

סימן קלד

שתיית היין אינו אלא אמצעי לשינה שעל ידה מקיים עד דלא ידע

יומא רביעאה למעשה בראשית לסדר ויקרא אל משה
עשרים ותשעה לחודש שמרבים בו שמחה
ערב חודש אשר ישועות בו מקיפות ה'תש"פ

בחודש אדר שלמא אשדר, לפרי עץ הדר לכבוד איש המעלה,
לשבח ולתהלה הרה"ג רבי בנימין קירשנער שליט"א
אחר מבוא הברכה והשלום.

בתשואות חן קיבלתי את ספרו החדש שיצא לאור עולם ספר 'הנהגות רבינו'
ח"א, דשדר לן ידידי אהובי ויקירי מזכה הרבים, הרה"ג ר' גמליאל
רבינוביץ שליט"א, וברכתי עליו ברכת הנהנין, כל הרואה אומר ברקאי, והוא
מאיר לארץ ולדרים עליה בבחינת אור חדש על ציון תאיר, דברים נפלאים
ומתוקים מהנהגותיו של אביר הרועים נזר השקדנים מרן הגאון רבי יוסף שלום
אלישיב זצ"ל.

גזירה על המת שישתכח לא נאמר אצל צדיקים

ובמה נאים הדברים שהביא מע"כ בפתח ספרו, מדברי הכלי יקר (נלאשית כג, ז)
על הפסוק ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה, דהא בכל מקום הבכי
קודם להספד, וכאן אברהם אבינו ע"ה הקדים להספיד את שרה אשתו והדר
לבכותה. ותירץ דבכל מת, האבל הולך ומתמעט [כמבואר בגמ' (נרכות נח, ז)
דהמת משתכח מן הלב לאחר י"ב חודש, וכדמצינו בשיטה מקובצת (נצח מליעא
נד, ז) דכתיב (מהללס לא, יג) נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד, וגזרו על המת
שישתכח מן הלב לבתר תריסר ירחי שתא], וברבות הימים הכל נשכח. אמנם

צדקנית זו, בכל יום ויום הרגישו בהעדר שלה, מצד העדר תורתה ומעשיה הטובים שנאבדו לדורה, על כן הקדים ההספד לבכי ע"כ, ועל זה הדרך על מרן הגאון רבי יוסף שלום זצ"ל, דגם לאחר שעברו שבע שנים מיום פטירתו, עדיין עם בני ישראל בכלל ותלמידיו בפרט – מרגישים את ההעדר הנורא של קדושתו ועוז תורתו.

שתיית היין אינו אלא אמצעי לשינה שעל ידה מקיים בפורים עד דלא ידע

ולאזות כי עיינתי בדבריו הנחמדים, אבוא נא באיזה גרגיר. כתב שם (עמ' קסח סעיף עג) רבינו נהג ללכת לישון באמצע יום הפורים. ובהערה עט הובא שהיה אומר, שהולך לקיים מצות 'עד דלא ידע' למרות שעדיין לא שתה יין. וכן מה דמבואר לכאורה מדברי הרמ"א (סימן תל"ה ס"ג) שכתב, ד'אין צריך להשתכר כל כך אלא ישתה יותר מלימודו ויישן', דבכדי לקיים עד דלא ידע צריכה להיות השינה ע"י שתיית יין, זה אינו, אלא הרמ"א מביא היכי תימצא היאך לילך לישון, ולא דוקא ע"י היין. וכמו"כ נשאל רבינו, מה המינימום שצריכים לשתות, והשיב: לך לישון. ע"כ. מדבריו למדנו דגם אם נרדם ע"י כדור שינה, ועתה בתוך שנתו אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי, יצא ידי חובתו.

וראה בספרי לקט הלכות (ח"ג עמ' קפ הערה קעא) שהבאנו מספר להורות נתן על חודש אדר למו"ר הגר"נ גשטטנער זצ"ל [והובא בו גם התשובות מתוך השו"ת להורות נתן ט"ו חלקים] (סימן ז' אות ד') בזה"ל, וביומא דפוריא דקדקתי בלשון הרמב"ם הנ"ל 'ושותה יין עד שישתכר ויירד' בשכרותו, וצ"ע אנה מצא בגמ' שצריך שיירדם בשכרותו. ונראה דהרמב"ם ז"ל מפרש הך דמגילה (י, ג) מיחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, כלומר שישתכר עד שיירדם, ומתוך שכרותו לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי וכו', ולפי"ז 'אין חיוב להשתכר עד שלא ידע בין ארור המן וכו', אלא דסגי שלא ידע מתוך תרדמתו, ושיעור השכרות סגי עד שיירדם' ודו"ק. והרמ"א (סא) כתב, דישתכר וישן ומתוך כך לא ידע בין ארור המן וכו'. ובאמת זוהי שיטת הרמב"ם ז"ל. שוב ראיתי שכבר רמז ע"ז בדרכי משה (סא סק"א) דכן משמע במיימוני ע"כ, ולולי דמסתפינא הייתי נדחק מאוד בדבריו דכוונתו נמי לומר כן בדעת הרמב"ם, דסגי שיישן, וכדברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

סימן קל"ה ♦ חוסר ריכוז בקידוש ובקריאת המגילה _____ שנט

אולם בשוחחי עם בנו ידידי הרה"ג רבי יהודה גשטטנער שליט"א לרפו"ש, לברר את דעת אביו מו"ר זצ"ל, ואמר דודאי לא עלה בדעת אביו לומר כן, כיון דפשטות דברי הגמ' והראשונים דמחוייב לבסומי – והיינו כפשוטו לשתות יין.

סימן קל"ה

חוסר ריכוז בקידוש ובקריאת המגילה

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ט עמ' כג אות ט') הובא מהגראי"ל שטיינמן זצ"ל מי שלא הקשיב לקידוש, אלא חשב בדברים אחרים לא יצא ידי חובתו, דכאילו לא שמע. ע"כ.

אביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' קנה אות מו), מצוי דבשעה ששומע קריאת המגילה, מוחו ולבו משוטטים בעניניו, או אף בדברי תורה (שלא מענין פסוקי המגילה), דינא הוא דכל היכא שיודע לומר היכן אוחז עתה הבעל קורא סגי, ולכן אף אם לבו פונה לדברים אחרים, ואינו קורא עמו בפיו יוצא י"ח (שו"ת ארן נצי ח"א סימן מ"ה)^{א.ב}.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. וז"ל דהמביט במגילה בשעה שקורין המגילה וכו' - ובכל עת שנזכר הוא מוצא את עצמו שמסתכל במקום קריאת הש"ץ אפילו שט במחשבתו בענינים אחרים, כל שמביט כסדר מילה במילה בהדברים שהש"ץ אומר חשיב שומע, דאל"כ היאך אפשר במקרה שהוא מביט באותו מקום ובאותו מילה שהש"ץ קורא עתה, ועל כרחך דחוש הראיה שלו נגרר אחר חוש השמע, וא"כ בהכרח צריך לומר שהוא שומע ע"כ, מדבריו למדנו שכל היכא שיודע היכן אוחז הבעל קורא סגי.

ב. וע"ע בספר נמוקי אורח חיים (סימן תר"צ), ובספר שערים המצויינים בהלכה (סימן קמ"א קו"א סי"ג) בזה.

חמץ

סימן קל"ו

האם שרי לשרוף את החמץ בערב פסח מצפרא

יומא קמא למעשה בראשית לסדר חיי שרה
י"ט מרחשון ה'תש"פ

לכבוד הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א ראש כוללי ישיבת
שומרי החומות רב קהל סאדיגורה י-ם ומח"ס שו"ת משנת יוסף
אחר מבוא הברכה והשלום לכהדר"ג

הנה שדר לן ידידי אהובי ויקירי מזכה הרבים, הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ
שליט"א, ספרו הגדול 'שו"ת משנת יוסף חי"ד', וכבר כתבנו למעכ"ת
דעל ספרו אפשר ממש לברך ברכת הנהנין ללא כל גוזמא, כיון דצורת וסגנון
התשובות של הדר"ג שליט"א מאוד ייחודי ומיוחד, וכמעט שאין לו אח ורע
ביופיין, וכל הרואה אומר ברקאי, המאיר לארץ ולדרים עליה.

א) בספרו (שס סימן רנו עמ' קפג) ע"ד האם שרי לשרוף את החמץ בערב פסח
מצפרא, והובא מדברי השל"ה (יש מסכת פסחים א"ת יד) [ולא אות יח
כמצויין בספרו] דמצינו ענין זריזין מקדימין למצוות גם בשריפת חמץ עיי"ש.
ועיקר דברי מעכ"ת להוכיח דליכא למיחש לאיבוד אוכלין משום בל תשחית.
ומנהג העולם לשרוף מיד כשגומרין לאכול. וכדברי הרמ"א (סימן תמ"ה ס"א)
שכתב, דאם רוצה לשרפו מיד אחר הבדיקה, בכדי שלא יגררנו חולדה הרשות
בידו. עיי"ש.

הנה בספרי לקט הלכות (ח"א עמ' קכא) הבאנו ע"ד אי שרי להקדים זמן שריפת
החמץ, והיינו מבערב בליל י"ד, או מיד בצפרא. בהגש"פ אור ההגדה
(עמ' ט') הובא, דדוקא היכא דאיכא לאדם איזה סיבה להקדים, אזי הוא דיכול
לשרוף מהלילה, אבל בלא"ה לא ישרוף עד זמן איסור אכילה משום בל תשחית.
שכן דייק הגאון רבי אברהם יעקב זלזניק זצ"ל, ודיוקו"א מהך רמ"א הנ"ל שציין

א. כן הובא בלוח ההלכות ומנהגים של הגרא"י זלזניק זצ"ל.

סימן קלו • האם שרי לשרוף את החמץ בערב פסח מצפרא _____ שסא

מעכ"ת, דרך היכא דאיכא חולדה וכדומה אזי הוא דשרינן. וכן ס"ל להגאון רבי מנשה קליין זצ"ל בעל משנה הלכות².

וי"ח וסברי דשרי לשרוף מיד בצפרא, ואין בזה משום בל תשחית (שס משמיה דהגאון רבי שריה דנלנקי זצ"ל).

(ב) ומה שהובא מדברי השל"ה דזריזין מקדימין. אביא בזה לשונו בענין אכילת חמץ וביעורו בערב פסח, ראה ראיתי ברוב המון העם שאינם נזהרין ואוכלין לאחר ארבע שעות על היום, ועבירה גוררת עבירה, נמשכין בשריפת חמץ ובא שש קודם שנשרף, ואז שתיים רעות, אינם מקיימין מצות שריפה בחמץ שלהם, וגם הביטול שמבטלין אינו ביטול, כי הוא לאחר זמן איסורו ואז אין החמץ ברשותן וכו'. ורע עלי המעשה לנהוג קולא בדבר כזה, ובפרט במצוה שאינה באה לאדם אלא פעם אחת בשנה. על כן בני יצ"ו הזהירו מאוד להשכים בבוקר בבוקר, וזריזין מקדימין למצוות, ומכם יראו העולם וכן יעשו, ותהיו זוכים ומזכים את הרבים. ע"כ.

ונראה לומר הגם דכתב השל"ה להשכים בבוקר וזריזין מקדימין, עכ"ז עיקר כוונתו שלא לאחר הזמן, וכמו שכתב דרע עלי המעשה. אבל עדיין יש מקום לומר דאין סתירה מדבריו להני דסברי דאין לשרוף מצפרא ומשום בל תשחית, ורק היכא דאיכא סיבה וצורך וכמו שדייק מדברי הרמ"א.

תגלחת בראש חודש לחתן

בספרו (שס סימן רמח עמ' קעז) כתב ע"ד תגלחת בראש חודש לחתן, האם יש לחשוש לצוואת רבי יהודה החסיד. יעויין מה שכתבנו בספר גם אני אורך – הרח"ש סגל (ח"ג עמ' שיט) להקל בזה. עיי"ש.

יתן ה' שיזכה עוד רבות בשנים להורות להמון בית ישראל את המעשה אשר יעשון, אורך ימים בימינה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, עד ביאת משיח צדקינו במהרה. אמן.

ב. וכעין זה כבר הבאנו בספרי לקט הלכות (ח"א אות צ"א) מה שכתב בהגש"פ מועדים וזמנים (הלכות ביעור חמץ), דאין לשרוף את החמץ קודם שעה חמישית, משום דאיכא איסורא לאבד אוכלין הראויים לאכילת אדם, ואם שורפו בשעה רביעית כשעדיין ראוי לאכילת אדם הרי זה חשיב כמאבד בידים, משא"כ אם שורפן בשעה חמישית דשוב אינו ראוי לאכילת אדם, אזי אין זה בגדר איבוד אוכלין.

מכירת חמץ ביום י"ג

בספר הנהגות רבינו (ח"א עמ' קפט אות ט' והערה ט') ה"ה הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל נהג לעשות מכירת חמץ ביום י"ג ניסן. וציין לפלוגתת האחרונים שהובא במשנה ברורה (סימן תל"ו סקל"ז) [יובא להלן]. וסיים דמצוי בזמנינו רבנים שעורכים מכירת י"ג, שמטרתו למכור לגוי כבר ביום י"ג ניסן את המקומות שמתכוננים להשכיר לגוי עם החמץ, בכדי שבליל י"ד יהיו פטורים מבדיקת חמץ לכו"ע. ע"כ.

הנה בספר לקט הלכות (ח"א עמ' מט אות כד) הבאנו, דאם אינו רוצה לבדוק חמצו באיזה חדר, ורוצה למכרו ביום י"ד להנכרי, נחלקו האחרונים אם מחוייב לבדוק, י"א דסגי מה שבדעתו למחר למכרו, דבזה מקיים תשביתו וביעור, ולא גרע מחמץ שמשייר למאכלו למחר, כן הוא באלו החדרים שמשיירם למכרו למחר לעכו"ם (ננין עולס¹ סימן כ'), ואמרינן דמקיים מצות הבדיקה בשאר החדרים² (שו"ת חת"ס סימן קל"א), ומסתברא להקל, וכן פשוט המנהג (אשל אברהם סימן תל"ג ס"ג). וי"ח כיון דלעת עתה החדרים עדיין לא נמכרו, והם ברשות ישראל, צריך לבדקן (מקור חיים זיאוירס סימן תל"ו סק"ד, ומי אדם כלל קי"ט סי"ח).

ונראה לענ"ד בפשיטות דמסתברא להקל, כדהבאנו מאשל אברהם (סימן תל"ג ס"ג) ושכן פשוט המנהג עיי"ש, כיון דבפלוגתא בדברנן אמרינן ספיקא להקל, כדמצינו בש"ך (יו"ד סו"ס רמ"ז אות ז' קילור דהנהגת הולאות איסור והיתר), וכן הוא במשנה ברורה (סימן ק"ס סקמ"ו) דבפלוגתת הפוסקים נקטינן להקל.

מכירת חמץ לאדם שחמצו בפין

בספר הנהגות רבינו (ח"א עמ' קז אות ט') ה"ה הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל סבר שבין ארץ ישראל שנסע לחו"ל והשאיר חמץ בארץ ישראל, צריך לכתחילה להקדים את מכירת החמץ לפני שעה שישית כפי שעון ארץ ישראל. ע"כ.

ג. להגאון רבי יצחק אייזיק חבר זצ"ל תלמיד תלמידו של הגר"א מוילנא זצ"ל.
ד. ולפי"ז באם מוכר את כל הבית להנכרי, ואינו משייר לעצמו מקום דירה, תליא בב' הדיעות שהובאו בשו"ע ורמ"א (סימן תל"ו ס"ג), דלהשו"ע חייב לבדוק, כיון שיוצא מביתו תוך ל' יום, חל עליו חובת בדיקה. [וע"ע בספרי לקט הלכות (ח"א עמ' סז הערה צ"ו) בדברי השו"ע והרמ"א].

סימן קלו • האם שרי לשרוף את החמץ בערב פסח מצפרא _____ שסג

מענין לענין באותו ענין, ראה מה שהבאנו בספר לקט הלכות (ס"א עמ' מה הערה סא).

שאלה: נשאלתי, אדם שיש לו חמץ בסין, האם יכול למכור את החמץ שלו במכירת חמץ הרגילה - הנמכרת לגוי בערב פסח.

יפוד השאלה: דבסין השעות אינן כמו השעות שלנו, דהתם השעון מקדים בשש שעות, והיינו כגון דהכא היום בשעה שבע בערב יהיה שקיעת החמה, אזי שם כבר נעשה לילה באחד בצהרים לפי השעון שלנו.

צדדי השאלה: כיון דבערב פסח מתחילת שעה שישית אין יכולים למכור להגוי, דכבר נאסר בהנאה, א"כ בערב פסח בשעה עשר בבוקר לפי שעון ישראל שהחמץ נמכר לגוי, הרי עתה לפי שעון סין כבר אחר שעה שישית.

תשובה: אמת הדבר הוא שאדם שיש לו חמץ בסין אינו יכול למכור במכירה הרגילה הנערכת ביום י"ד, וצריך למכור ביום י"ג. וידידי הרה"ג רבי אברהם חן שליט"א סיפר לי דהשתתף פעם במכירת חמץ בביתו של הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל, והסדר הוא שהגוי היה בא אליו הן ביום י"ג והן ביום י"ד, והוא משום דביום י"ג 'משכיר' לו את המקומות של האנשים שאינן רוצים לבדוק חמץ, דמכיון שהמקום מושכר להעכו"ם אזי אינן חייבים בבדיקה. וכמו"כ בא למחרת ביום י"ד שנית, דאז 'מוכר' לו את החמץ.

ובא אל הגר"נ זצ"ל שאלה כנידון דידן, אמר להגוי ביום י"ג, הנה עתה אנו 'מוכרים' לך חמץ של יהודי בסין [והיינו לא כהסדר הרגיל שביום י"ג רק 'משכיר לו מקומות'].

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קלז

קניית מוצרי חמץ אחר הפסח שנמכרו לגוי

בקובץ פסקי בושם [היו"ל ע"י מכון גס אני אודך] (עמ' לז הערה כ') ע"ד מה שבשנים האחרונות נתפשט שלא לאכול חמץ שהיה מכור לנכרי בפסח. אביא הנה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"א עמ' שמה אות שמח).

הנה כבר הרחבנו בספרי (סס עמ' כח אות ט"ז עס הערות) די"א דמכירת חמץ הוי הערמה, ולא התירו הערמה באיסור תורה, ומש"ה יש שנזהרים מלמכור חמצו בעין להגוי עיי"ש, אולם כהיום הוסיפו עוד חומרא, דכל מוצר שנמכר לגוי, אין משתמשים בו. וכבר שמעתי מאז בשם הגרמ"ל לנדא (שליט"א) זצ"ל רב אב"ד ב"ב, דעל דבר זה לא שייך כלל להשגיח, כיון שבעלי החנויות ובתי חרושת מטמינים את המוצרים שהיו ברשותם מלפני הפסח [ונמכרו כדת וכדין], ואחר כמה חודשים – עד יעבור זעם, יוציאו את אמתחותיהם למכור, דאז כבר נשכח מהציבור שהיה פסח. וממילא בסופו של דבר הכל אוכלים ממוצרים שנמכרו לגוי במכירת חמץ.

וביזן שכן, מפורסם בעירנו ב"ב מאז, דמה שפעמים נמצא על מוצרי חמץ שבהשגחת אב"ד ב"ב, הכיתוב 'נאפה לאחר הפסח', זה באחריות המפעל גרידא, ואינו על דעת הרב שליט"א.

וכבר ראיתי עין בעין מוצרי חמץ, 'קודם פסח', עם הכיתוב הנ"ל, וכל הרואה והשומע יצחק לי (נלאשית כא, ו), וכדי בזיון וקצף (אסמ"א, יח). ועיין הערה*.

א. [א] הנה ראיתי בספר שערי תורת הבית להגאון רבי יהודה טשזנר שליט"א רב אב"ד אופקים שכתב בזה, וז"ל (עמ' שטו אות ו') בשנים האחרונות התפשט מנהג לא להשתמש בחמץ שנמכר לפסח לגוי, אולם זו חומרא גדולה, ולא היתה מקובלת הנהגה זו לפני כן, ורק יחידים אנשי מעשה החמירו על עצמם בזה. כי אמנם מדאורייתא אסור לאכול חמץ בפסח, ואף אסורה היא בהנאה, ואם מחזיק חמץ ברשותו בפסח עובר על שני לאוין דאורייתא, בל יראה ובל ימצא. ואחר פסח אסור מדרבנן לאכול חמץ שהיה ברשות יהודי בפסח, אבל אם נמכר לפסח לגוי, מצד הדין מותר לאכלו אחר פסח.

סימן קלז • קניית מוצרי חמץ אחר הפסח שנמכרו לגוי _____ שסה

נותן התורה יהא בעזרו שיפוצו מעיינותיו חוצה, ותזכה לראות פרי בעמלך ולעשות עוד פרחים ציצים ושקדים לתורתנו הק', מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, מנוחת הנפש והרחבת הדעת כל הימים.

בברכת התורה חיים שלום הלוי סגל

אכן יש מקום להדר לא למכור חמץ לפסח, כי זו היא הרחקה מאיסור דאורייתא של בל יראה ובל ימצא. אבל חמץ שנמכר אין צורך כלל להחמיר שלא לאכול מחמץ זה אחר הפסח, כי איסור הנאה ואכילה של חמץ שעבר עליו הפסח הוא כבר הרחקה מדרבנן, ואין צורך לעשות סייגים נוספים לזה. וזה איבוד ממון ישראל, בין בהשמדת חמץ שהיה אפשר למכור [כוונתו, דקודם הפסח היה לו למכרו להגוי, ולא להשמיד, והיינו היכא דאיכא הפסד מרובה, ומהו הפסד מרובה - ראה בספר לקט הלכות (ח"א עמ' כח הערה כח אוק"ב) דשמעתי בבית ההוראה זכרון מאיר מהגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א - שחמישים ש"ח לענין זה חשיב הפסד מרובה], ובין בפרסומים על 'הידורים' אלו. ומשום כן הנהיגו קדמונינו את המכירה לגוי, כדי שלא יצטרכו להשמיד הרבה חמץ.

והוסיף, וחומרא זו גורמת לכל מיני בעיות אחרות. לדוגמא, כשהחנונים לא מצליחים למכור אחר פסח דברי חמץ שנמכרו כדת וכדין, אזי הם מניחים דברים אלו בצד ואחר כמה חדשים מוציאים אותם ומוכרים אותם, ובינתיים דברים אלו מקבלים תולעים, ואנשים אינן שמים לב לבדוק אותם מתולעים, כיון דבדרך כלל דברים אלו אינן מוחזקים בתולעים. ויש עוד כמה חסרונות בהנהגה זו, כאשר הנסיון הוכיח. ורוב האנשים המחמירים בזה אינם נוהגים כן, בגלל שכך קיבלו מאבותיהם, אלא רק בגלל ש'כולם' עושים כן, ודבר זה התחיל רק מתחרות הסוחרים שכל אחד שיבח את מקחו אחר הפסח, לומר שהחמץ שלי מהודר, מפני שלא נמכר לפסח, אלא נאפה אחר פסח. אבל אין זו הנהגה מקובלת מדור דור. ע"כ.

וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן שט - ח"ה סימן קיג), וספר מבית לוי - מועדים (פרק סז אות ז').

ב] וראה עוד בספרו שערי ימי הפסח (עמ' סח-עא) בזה, והביא לספר ארחות רבינו הקהלות יעקב זצ"ל (ח"ב עמ' כד) שהיה משתמש אחר הפסח בקמח של חנות שמכרו בחמץ. והנה אירע שנה אחת יומיים לאחר הפסח הביאו לו קמח שנטחן אחר הפסח, ומיאו לקבלו, ואמר שאינו צריך לזה. וכשנשאל הרי כהיום שוטפים את החיטים היטב, ומשהים אותן בלחות כמה שעות [וראה עוד מה שכתבנו בזה בספר לקט הלכות (ח"א עמ' נ') אות כ"ו], השיב דמ"מ מותר להשתמש בקמח שנמכר, וכן הוא משתמש בעצמו. עיי"ש.

וע"ז הדרך הובא בספר שלמי מועד להגרש"ז אויערבאך זצ"ל (פרק ע') 'לקנות חמץ אחר הפסח ממכולת שמכרו את החמץ, מותר לכתחילה, משום דחמץ שעבר עליו הפסח הוי רק מדרבנן'. עיי"ש. וע"ע בספר הליכות שלמה (פ"ו הערה מ"ג).

פסח

סימן קלח

ריחים של יד או של מכונה, מאי עדיפא

יום שלישי למעשה בראשית
לסדר ויחי ליל י' לחודש העשירי ה'תש"פ

לכבוד ידידי הרה"ג רבי מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס בית מתתיהו
- ומועדי הגר"ח
אחר מבוא הברכה והשלום

**ע"ד מה שהביא בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ס"ו עמ' מא אות יג) מדברי
שו"ת רבבות אפרים (ס"ח סימן טפ"ח) דעדיף לאכול מצה במצות מכונה,
ולא של יד. ושם בקובץ הובא מהכותב דהעיר דברבבות אפרים גופא כתב,
דעדיף מצות עבודת יד וכו'. ע"כ.**

ונראה לומר בפשיטות דמה שכתב ברבבות אפרים בתחילה דעדיף לאכול מצה
במצות מכונה, ולא של יד. כוונתו על ריחים של מכונה, והיינו שהקמח
נטחן ע"י מכונה. ומ"מ לענין אפייתן באמת עבודת יד עדיפא. והכל על מקומו
בשלום.

וראה מה שהבאנו בספר לקט הלכות (מ"א עמ' סד-סה) משו"ת אז נדברו (מ"ה
סימן ל"ד) אין חסרון של לשמה בקמח שנטחן בריחים של מכונה ע"י
חשמל, ואין צריך להחמיר ליקח קמח מריחים של יד וכו', דהוי חומרא יתירה.
עיי"ש.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. וכמו"כ שמעתי שהגרמי"ל לנדא זצ"ל רב אב"ד ב"ב, נהג ליקח קמח מריחים של
מכונה.

סימן קלט

סיום על משניות או זוה"ק להיפטר מתענית בכורים

יומא רביעאה למעשה בראשית לסדר ויקהל פקודי – החודש

כ"ב לחודש שקיבלוה ברצון – אדר ה'תש"פ^א

בחודש אדר, שלמא אשדר, לפרי עץ הדר, לכבוד ידידי הנעלה, איש המעלה, לשבח ולתהלה, איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים צמודות ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח אחר מבוא הברכה והשלום.

א) **בהגדה של פסח** – שערי זבול להגאון רבי זבולון^ב בן הגאון רבי משה אברהם המבורגר זצ"ל, דשדר לן מע"כ, כתב (עמ' כז דיני מעניי צכוריס אות ג'), וראיתי לאלו שאומרים שגם סיום הזוהר הק' אפילו בגירסא בעלמא ג"כ מהני. ולענ"ד לאו דוקא סיום כל הזוה"ק, אלא שעשה סיום על אידרא רבא וזוטא, ג"כ מהני, 'כיון שיש בזה חשיבות מיוחדת' שזה גילה התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי ביום הסתלקותו. וא"כ יש בו ב' מעלות א] שזה כמו סדר משניות שיכולים לעשות סיום. ב] חשיבות מיוחדת כנ"ל, כדמבאר בזוהר הק' שבאותו יום היתה השכינה שורה בביתו של רשב"י, וש' נשמות של צדיקים באו בביתו, וא"כ זה ודאי חשוב ומועיל לעשות סיום לענין תענית בכורים. ע"כ.

ו^א זכיתי להבין מה שכתב שיש בזה חשיבות מיוחדת שזה גילה התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי וכו', והא מסכת של משניות נמי הוי מתנאים, ועכ"ז לא מהני לעשות סיום על מסכת משניות, ומי מאיתנו יכול למדוד גדלותן וחשיבותן של התנאים. וכמו שכתבו הפוסקים [יובאו להלן] 'כי לסיים סדר

א. הנה ביום זה כ"ב אדר הוא יומא דהילולא של הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ זצ"ל ראש ישיבת קשינוב ומורה צדק בחצר הקודש של האדמו"ר רבי דוד משה מצ'ורטקוב זיע"א, [ועל שמו נקרא ידידינו הרה"ג ר' גמליאל שליט"א].

ב. נלב"ע ביום כ"ט שבט ה'תשע"ט ללא זש"ק. ת. נ. צ. ב. ה

שלם של משניות הוא בודאי ענין נשגב, ואינו בא [שמחת הסיום] רק לאחר לימוד של זמן ארוך, והוא מרגיש בנפשו שמחה יוצאת מגדר שמחה הרגילה שהוא חש בה כל זמן משך לימודו. הרי דלא תליא בחשיבות כלל, אלא במשך זמן לימודו.

המנהג לעשות סיום במשניות על פני פני

ראה מה שהבאנו בספר לקט הלכות (ח"א עמ' קיד הערה קעד) הנה מצינו בלקט הקמח החדש (סימן קל"א אות נ"ח) שכתב, דבסיום מסכת משניות אין נוהגין לעשות סיום וסעודה, כשלומדים כפשוטו, דהא יש באפשר לסיים כמה מסכתות בכמה שעות, לכן המנהג רק בסיום סדר אחד [שלם] לעשות סעודה. יען הלומד מסכת [גמרא] צריך ליגע להבין אפילו לפי פשוטו, [וממילא] שמחה היא בסיומו. ומי שמסיים מסכת סופרים עם הפירוש נחלת יעקב או כסא רחמים 'ומבין כפי יכלתו' הוי שמחה וסעודת מצוה.

ובשו"ת פרי השדה (ח"ג סימן ז"ז), הוכיח מדברי ספר חסידים (סימן ממקמח) שהביאו התוס' יו"ט בסוף הפתיחה לסדר זרעים (לא נהקדמה), שתורה שבע"פ דומה לצמר שעמלים לארוג אותו, הלכות שמקבץ כל הדברים של ענין אחד זו היא מסכתא, ולכן נקראת 'מסכתא', לשון אריגה, כמו עם המסכת דכתיב גבי שמשון (שופטים טו, יג) [השתי המסודר לאריגה (מנודות דוד)] עיי"ש, ולכן ת"ח שלומד משניות עם מפרשים ושגור בפיו גם הגמרא, ומבין השקלא וטריא של הגמ' ג"כ, אזי גם בסיום מסכת משניות 'בלימוד כל המפרשים שעליו' יכול לעשות סיום. ע"כ.

שמחת סיום עבדינן על דבר שהנפש מתפעלת, ולא מאורע רגיל

(ב) **ועתה** ראיתי בביאור הענין באורך בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סימן ז"ט), בודאי פשיטא דגם בלומד מסכתא משניות איכא מצוה רבה דת"ת ופקודי ה' ישרים משמחי לב, וכמ"ש בשו"ת אפרקסתא דעניא (סימן קנ"ד אות ג'), אבל מ"מ אין זה מחשיבו סיום מסכתא להפטר על ידו מתענית בכורים בערב פסח. שהרי גם בלומד רק מקרא אחד או רק משנה או רק הלכה אחת, איכא משום פקודי ה' ישרים משמחי לב, וכדאיתא בברייתא (מעניית ג, א) לענין ט' באב. ומ"מ בודאי לא יעלה על הדעת לעשות על לימוד כזה סעודה ושמחה של מצוה, כי

סימן קלט ♦ סיום על משניות או זוה"ק להיפטר מתענית בכורים _____ שסט

שמחה כזו הוי דבר ההוה תמיד אצל כל לומד תורה, ואין הנפש מתפעלת ממאורע רגיל ותדיר כזה.

דלא אמר אביי (שנא קי-קט), עבידנא יומא טבא לרבנן, רק כי חזינא צורבא מרבנן דשלים 'מסכתיה', שבודאי לא בא לידי כך רק אחר שלמדה והתעסק בה זמן ארוך וממושך. ואז כאשר זכה לגמור את המסכתא, חש בנפשו שמחה מיוחדת יוצאת מגדר הרגיל – מגדר אותה שמחה שהוא רגיל להיות חש בה הרבה פעמים דרך לימודו, כי כאמור כן יקרה כאלה לכל לומד מסכתא פעמים אין מספר, נמצא שהיא שמחה שהוא רגיל בה בתדירות, ואין מצוה לעשות עבורה יומא טבא לרבנן. כמו שלא תקנו ברכת שהחיינו רק על מאורע של שמחה הבא מזמן לזמן, עיין שו"ע או"ח (סימן רכ"ה), כי אין נפש האדם מתפעלת אפילו מענין נשגב, רק אם חוזר ונשנה אחר זמן מרובה, ולא כשזה מתרחש תכופות והוא נגד עיניו תמיד.

ומובן לפי"ז, שאם סיים סדר שלם של משניות, ומכ"ש באם סיים שיתא סדרי משנה כולה, והוא הבין מה שלמד, מצוה היא לשמוח ולעשות סעודה, ושפיר נפטר ע"י סיום כזה מחובת תענית בערב פסח. כי לסיים סדר שלם של משניות הוא בודאי ענין נשגב, ואינו בא רק לאחר לימוד של זמן ארוך, והוא מרגיש בנפשו שמחה יוצאת מגדר שמחה הרגילה שהוא חש בה כל זמן משך לימודו. ע"כ.

ג) **וראה** עוד בספר פסקי תשובה – לודז' (ח"צ סימן קל"ד דף כג, א נהגה), שהביא שראה בתהלים שהדפיס איש ירושלים בדפוס זיאטמיר עם התרי"ג מצוות – בשם כמה צדיקים, דאף אם לומד רק מסכתא ממשניות נמי הוי סיבה לסעודת מצוה. ופעם אחת היה הרה"ק מוהר"ר ישראל מרוז'ין זצלל"ה בכפר, ולא היה סיום על מסכת (מעניט ט"ז) [במוצאי ט"ב] שיהיה מותר לאכול בשר, וצוה להאנשים שיסיימו מסכתא ממשניות ויאכלו בשר. ע"כ.

אולם בשו"ת משנת יוסף (ח"ה סימן נ"ו אות ג') כתב ע"ז, דשתי תשובות בדבר אן חדא עד כמה אפשר לסמוך להקל בתשעת הימים על ספר סיפורי צדיקים, שצריך לברר האם המספר דייק. ב] ותו, הגם דמעשי הצדיקים נשגבים המה, אבל כמו לענין זמן תפילה הם [הצדיקים] רשאים ולא אנוי, כן בכי האי

ג. וראה מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"א עמ' תצט הערה א') מדברי המאור ושמשי (סוף פר' נצבים), והבני יששכר בהוספות מהרצ"א לסור מרע (אות לו דף יט, א) בזה. וע"ע

ש"ע _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגר"ש סגל

גוונא שיש להם ענינים להמתיק דינים ולעורר חסדים, זה שייך דוקא אצלם במחיצתם, ואין זו הוראה לכלל. ע"כ.

האם מהני סיום על אחד מכ"ד ספרי הקודש

(ד) ע"ד האם מהני סיום על אחד מכ"ד ספרי הקודש, בספר פסקי תשובה – לודז' (ח"צ סימן קנ"ד דף כג, א נהגה) הביא מהגאון רבי מאיר אריק זצ"ל בספרו מנחת פתים שכתב, דהמסיים אחד מכ"ד ספרי הקודש ועושה סעודה הוי סעודת מצוה. וכ"כ הפני יהושע (נכוח יו, א) בהא דרבי יוחנן כי הוי מסיים דאיוב וכו'. ושכן היה נוהג הגה"ק מסוכטשוב זצ"ל עיי"ש, ולפי"ז תהלים נמי, דהא הוי אחד מכ"ד ספרי הקודש.

וראה בתולדות קול אריה (אות לג) שהביא ששמע מהגר"א, ע"ד הא דכתב הרמ"א (סימן תקנ"א ס"י) דבסיום מסכתא 'וסעודת אירוסין' אוכלין בשו', ותמה המג"א (סקל"ד) היאך נכנס להכא סעודת אירוסין עיי"ש, וביאר דהיה כתוב 'ס"א', והכונה "ספרים אחרים", אלא שהמדפיס טעה. ודו"ק. וע"ע בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן שפ"ו).

ומ"מ פשוט דאין הכוונה באומר ספר תהלים סתם, אלא אם למדן כדבעי עם מפרשיה. וכמו שכתב בשו"ת משנת יוסף (ח"ה סימן ז"ו אות ז'), הנה פשוט דלא יעלה על הדעת שהגומר לומר ספר תהלים, או אחד מספרי הנביאים תרי עשר – כספר עובדיה שהוא פרק אחד, או ספר יונה שהיא הפטרת מנחה דיוה"כ שייחשב סיום לסעודת מצוה, וצריך לומר דכוונת הפני יהושע (נכוח יו, א) – ה"ל דלימוד ספר איוב הוא יותר ממסכתא בש"ס, מדקאמר 'דאפילו' בסיום מסכתא עבד יומא טבא, משמע דכל שכן לספר איוב, והוא מכיון שיש בו מ"ב פרקים, וטעון לימוד היטב, ודרש בו כל המקראות, ופסוקי איוב מפוזרים בש"ס וכו'. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

שם שהבאנו מקובץ מבית לוי (חט"ו עמ' קנט) מה שכתב בעל שבט הלוי זצ"ל על קונטרסו של בעל המשנת יוסף שליט"א בענין מאחרי תפילה בזמנה. עיי"ש.

סימן קמ

מי חיבר את ההגדה, ומקורו

יום שנכפל בו כי טוב לסדר ויקהל פקודי – החודש
כ"א לחודש שקיבלוה ברצון – אדר ה'תש"פ
יוד"ר דהרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זיע"א

בחודש אדר, שלמא אשר, לפרי עץ הדר, לכבוד ידידי הנעלה, איש המעלה, לשבח
ולתהלה, איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים צמודות ה"ה ירא וחרד
המופלג ומופלג הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה
'אור החכמה' מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

א) **בהגדה של פסח** – שערי זבול להגאון רבי זבולון* בן הגאון רבי משה
אברהם המבורגר זצ"ל, דשדר לן מע"כ, ראיתי (עמ' קנז) דהובא
דברים משמך, ע"ד מי חיבר את ההגדה, דקבלה מהרבי ר' בונם מפשיסחא
זצ"ל, שחיברו אליהו הנביא. ולא כתב היכן הובא מקור לדבר זה, שעל זה
נצטער אותו צדיק המחבר הגאון רבי זבולון זצ"ל, וכלשונו במכתבו אל מע"כ
מחודש אייר ה'תשס"ט – 'חבל כשראיתי את זה לא ציינתי בדיוק'.

ראה בספר לקט הלכות (ח"א עמ' קפז הערה רפד) שהבאנו מהגדה של פסח 'צמח
מנחם' הובא קבלה מהרבי ר' בונם מפשיסחא זצ"ל, שאת ההגדה חיבר
אליהו הנביא, וראה מ'ברוך המקום', דבתנא דבי אליהו המיוחס לאליהו הנביא
זכור לטוב, איכא הרבה את הלשון 'ברוך המקום'.

[ע"ד הספר תנא דבי אליהו, עיין בספר עיוני הלכות (ח"א עמ' קנח הערה י'),
דתנא דבי אליהו 'רבה' מיוחס כולו לאליהו, משא"כ תד"א 'זוטא' –
אמנם נתחבר ע"י אליהו כדאיתא בגמ' (כמונז קו, א), אולם הוכחות רבות איכא
דתד"א זוטא הנמצא בידינו כהיום מכיל 'גם' לקט מדרשים ומאמרי חז"ל שאינם
מדברי אליהו הנביא עיי"ש].

א. נלב"ע ביום כ"ט שבט ה'תשע"ט ללא זש"ק. ת. נ. צ. ב. ה

שעב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

(ב) **עוד** בהגדה של פסח – שערי זבול (עמ' ג' בהקדמת המחנך נהפכה) הובא בזה"ל
ראה עמ' לג, וצ"ל עמ' לא.

ובמו"כ בעמ' לג יש טעות סופר, אחרי ברכת הנר כתוב החל מעמ' לג, וצ"ל
החל מעמ' לא.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קמא

האם סגי בכזית ל'חיוב מצה, או בעינן ב' כזיתים

יום עש"ק לסדר אמור – פסח שני

י"ד לחודש אני ה' רופאיך ה'תש"פ

לכבוד הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א ראש כוללי ישיבת
שומרי החומות רב קהל סאדיגורה י-ם ומח"ס שו"ת משנת יוסף

אחר מבוא הברכה והשלום לכהדר"ג. בראשית אדרוש בשלומי, אקוה שבטוב
ובנעימים. עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים, בבריות גופא ונהורא
מעליא.

הנה בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"י עמ' קסו) כתב מעכ"ת בזה"ל, לדעת
חתני הגאון רבי חיים ווייס שליט"א [גאב"ד ביתר ת"ו], ב' כזיתים צריך
רק אם אוכל כזית [מצה, גם] מהפרוסה. ויש לעיין עוד ע"כ.

הנה בספר לקט הלכות (ח"א עמ' רמ אות רג) הבאנו, שהגאון מסטייפלא בעל
הקהלות יעקב זצ"ל הצדיק את חתנו שליט"א.

וז"ד אם יש די לכל אחד מהמסובין שתי מצות שלימות ופרוסה, אזי מברך כל
אחד בעצמו על אכילת מצה, הן על השלימה והן על הפרוסה – וממילא
אוכל ב' כזיתים (ויגד משה עמ' קפג טור א' ראש העמ'). אבל אם אין לפניו שלימה
ומברך בעצמו ברכת על אכילת מצה על הפרוסה, סגי באכילת כזית אחד.

סימן קמב • היכא דמרגיש רעבון שרי לאכול באמצע ההגדה, פחות פחות מכשיעור. שעג

הנה הגרב"צ פלמן זצ"ל הביא מה דאיתא בספר ארחות רבינו הקהלות יעקב (ח"צ עמ' סט אות מז - מט), דכל זה אינו אלא בבעה"ב שיש לו לפניו 'שלימה' ופרוסה, רק לו הוא דקאמרינן אנן דצריך לאכול שני כזיתים - האחד מן השלימה והשני מן הפרוסה, אבל שאר המסובין שאין לפניהם 'שלימה', ואין בשלימה שבירך עליהן בעה"ב די כזיתים ליתן מהם לכל אחד, אינם מחוייבים לאכול טפי מכזית אחד של הפרוסה. ומה שכתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א בהגדת מועדים וזמנים [וכן הוא בקצש"ע (סימן קי"ט ס"ה)] לחלק גם להמסובין שני כזיתים, זה רק חומרא. וכן אמר לי הגר"ח קניבסקי שליט"א שמרן החזון איש ז"ל אכל רק כזית מצה אחד [אף שבירך על אכילת מצה גם על השלימה], ואמר מרן ז"ל כיון דאין הלכה כהרא"ש שמצריך שני כזיתים. עכ"ד (ארחות רבינו). ועיין בביאור הלכה (סימן תע"ה ד"ה כזית - ה"ל) שכתב, דלעיקר דינא דחובת מצה מדאורייתא די בכזית אחד משתיהן.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קמב

היכא דמרגיש רעבון שרי לאכול באמצע ההגדה, פחות פחות מכשיעור

בספר הנהגות רבינו - הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל [שנתקבל מהרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א] (ח"א עמ' ריא אות פז והערה א) הובא, רבינו סבר דמותר לשתות באמצע אמירת ההגדה קפה שחור, בכדי לעורר את עצמו. והגם דהביאור הלכה (סימן תע"ג ד"ה הכות) כתב, משהתחיל ההגדה אסור להפסיק, אין זה מטעם 'הפסק', אלא מטעם דהוי כזלזול וקלות ראש, שכשאוכל או שותה או מפסיק בסתם שיחה בטלה באמצע ההגדה הוי מעין קלות ראש, משא"כ כשיש צורך בדבר וכו'. שיעורי הגרי"ש אלישיב (נרכות עמ' תרכד). ע"כ. דבר זה דכל הענין אינו מטעם הפסק כלל, מילתא חדתא היא.

אביא הנה מה שכתבנו בזה בספר לקט הלכות (ח"א עמ' קפה אות קעא הערה ר"ל) היכא דמרגיש רעבון, שרינן ליה לאכול באמצע אמירת ההגדה פחות פחות מכשיעור.

שא"ל: ע"ד שאלתו, הנה בליל פסח נצטוינו לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, ופנה אליו יהודי מבני קהילתו שיחיי' דמכיון שקשה עליו לישוב שעות מבלי בוא מאכל לפיו, ונפשו בשאלתו אי שרי תוך כדי אמירת ההגדה לאכול.

אופן השאלה: יאכל פחות פחות מכשיעור כרפס, בהפסק זמן יותר מכדי אכילת פרס, וכל זה כדי שלא להתחייב בברכה אחרונה, ואזי יועיל ברכתו הראשונה על הכרפס לפטור את המרור [וכבר הרחבנו בזה בלקט הלכות (ח"א עמ' קפ אות קסג)].

תשובה: (א) כתב הבעל המאור (פסחים קמ, ז - ונדפי ה"י"ף כד, ב) בזה"ל, אם רצה לשתות בתוך ההגדה הרשות בידו, כדתנן בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה, ואין הפרש בין שותה לפני ההגדה לשותה בתוך ההגדה, ואין לנו למחות בידו אם בא לשתות בתוך ההגדה עכ"ל, והעתיקו המאירי עיי"ש. וכן דייק הפרי חדש (סימן מע"ג) מתוס' (שם קג, ז ד"ה רב) שכתבו, דמכיון דהתחיל ברכת אשר גאלנו אסור לשתות, משמע דמקמי הכי מצי לשתות. ע"כ. מדבריהם למדנו, דליכא איסורא לשתות באמצע אמירת ההגדה, ומן הסתם ה"ה לענין אכילה.

אולם הרמב"ן במלחמות (דפי ה"י"ף שס) כתב ע"ז, חס ושלום שלא התירו אלא בין כוס לכוס, אבל משמזגו לו כוס שני והתחיל במצותו לשאול עליו ולדרוש אינו רשאי להפסיק בשתייה, וכ"כ הר"ן שם (ד"ה כמז), אע"ג דאמרין דבין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה, משמע ודאי דהיינו בין הכוסות, אבל לא באמצע הכוס, שאחר שמזג הכוס לספר עליו ביציאת מצרים שהוא מן התורה אינו בדין שימזוג כוס אחר וישתה עכ"ל. הרי לן דס"ל דבאמצע אמירת ההגדה אין להפסיק בשתייה או דברים אחרים.

(ב) ובביאור הלכה (שם ס"ג ד"ה הרשות) כתב, דמדברי הגר"א בביאורו (שם ס"א סק"ד) שכתב אהא דאיתא בשו"ע (שם) דאם שכח להבדיל בליל יו"ט שחל במוצ"ש, דלא אמר יקנה"ז, ונזכר רק אחר שהתחיל ההגדה, אזי ישלים את ההגדה עד גאל ישראל ואח"כ יבדיל [וראה עוד בספר לקט הלכות (ס"א עמ' קסו אות קנ"ו) בזה] עיי"ש, ואהא כתב הגר"א בזה"ל, וכיון שהתחיל ההגדה אסור לשתות כמ"ש (פסחים קיז, ז) בין הכוסות וכו', וכמ"ש הרמב"ן במלחמות והר"ן [הנ"ל], דלא כרז"ה [בעל המאור] שם, ותוס' (קג, ז ד"ה רב אשי)

סימן קמב • היכא דמרגיש רעבון שרי לאכול באמצע ההגדה, פחות פחות מכשיעור . שעה

עכ"ל, הרי לן דס"ל דאחר שהתחיל ההגדה אסור להפסיק בשתייה [ואכילה],
דכך נקט השו"ע אליבא דהגר"א.

וב"ה במ"ב (סימן מע"ג סק"ד) 'ובאמצע ההגדה אסור להפסיק בשתייה' ע"כ,
ובשעה"צ (סק"ט) דכן הוא בלבוש והגר"א, ומה שכתב החק יעקב [הובא
להלן] שלא מצא בשום פוסק [לאיסור], הוא במלחמות בפרק ערבי פסחים
[הנ"ל, שכתב דאסור להפסיק] ע"כ.

אולם מצינו בחק יעקב (סס סק"ה) דהביא מדברי הלבוש (סעיף א') שכתב, ולא
יפסיק בהגדה, משמע דהטעם הוא שאסור להפסיק תוך ההגדה, "אבל
דבר זה לא מצאתי בשום פוסק", אלא נראה לי הטעם כי הבדלה צריכה כוס,
ואזי יהא זה נראה כמוסיף על הכוסות וכו' ע"כ, הרי דביסוד הדבר ס"ל דשרי
להפסיק באמצע ההגדה, ולא הוי כתפילת י"ח שאסור להפסיק בה.

וכן חזינן להדיא בשו"ע הרב (סס ס"א) דנקט כדעת המקילין, דכתב בזה"ל אם
רוצה לשתות כמה כוסות בין מיד לאחר הקידוש, בין באמצע ההגדה קודם
שהתחיל אשר גאלנו וכו', הרשות בידו מעיקר הדין וכו' ע"כ, הרי נמי
דס"ל דשרי באמצע ההגדה לשתות. וכן נראה מדברי הפרי חדש.

וכן כתב בספר ויגד משה (עמ' נה ד"ה ולהלכה), דכן נראה משאר האחרונים שלא
העתיקו כלל פלוגתת הרז"ה והרמב"ן הנ"ל, סתמם כפירושם דנקטו
כהמתירים וכו' ע"כ.

ג) על כן נראה לענ"ד דבמקום הצורך אפשר להקל, ושרינן ליה לאכול פחות
פחות מכשיעור, כדי שיוכל לקיים מצות והגדת לבנך – בישוב הדעת
כדבעי, דזוהי גולת הכותרת בליליא דא.

שוב הראוני בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סימן קי"ח) שהביא נמי מספר ויגד משה
הנ"ל (סוף אומ י"ד עמ' נז), שהביא מספר תולדות שמואל שהגה"צ רבי
שמואל רוזנברג מאונסדורף זצ"ל היה בכור [נולד ביום ט"ז אלול ה'תר"ב],
וכיון שכן התענה בכל ערב פסח, 'והיה אוכל מרק בין כוס ראשון לשני' ע"כ,
[והגם שאינו ראה לנד"ד לאמצע אמירת ההגדה, דאפשר שהיה אוכל קודם
אמירת ההגדה], ומ"מ מסיק בשבט הלוי – דבאם הרעבון מפריע לו באמירת
ההגדה כדאים גדולי פוסקים המתירים לסמוך עליהם להקל ע"כ.

טעו _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגר"ש סגל

העולה מן הדברים: היכא דמרגיש רעבון, שרינן ליה לאכול באמצע אמירת ההגדה פחות פחות מכשיעור [ואזי גם לא יפסיד את מטרת אכילת הכרפס פחות מכזית]. והובא בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' תרכ"א).

סימן קמוג

בכל כזית וכזית שאוכלים בליל ט"ו מקיימים מצוה

בספר הנהגות רבינו – הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל (ח"א עמ' רטו הערה קיג) [שנתקבל מהרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א] רבינו היה מזכיר דביליל הסדר בכל מצה שאוכלים מקיימים מצות בערב תאכלו מצות. ושכן הובא בנצי"ב בספרו על השאלות דרב אחאי. ורבינו היה מביא ראיה לדבריו מהגמ' (פסחים קז, ג) דרבא הוה שתי חמרא כולי מעלי יומא דפיסחא [היה שותה יין כל הערב פסח], כי היכי דנגרריה לליביה דניכול מצה טפי לאורתא [בכדי שיגרור תאות לבו לאכול, ואזי יאכל בלילה 'מצה טפי' – שיאכל מצות כמה שיותר] ע"כ.

הנה בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' תקנ"ט) הבאנו דכבר הובא כן בב"ח (סימן מע"ג ד"ה השמט) מדברי המהר"ל מפראג [בספרו גבורות ה' (פמ"ח ד"ה שמט)] דכל האכילה של המצה אפילו אוכל הרבה הכל הוא מצוה אחת ע"כ (ז"ח), וראה בלשון המהר"ל שהבאנו בספר בירורי חיים (ח"א עמ' ריז-ריח) שפירש כן בלשון הרמב"ם (חמץ ומצה פ"ו ה"א) שכתב, מצות עשה מן התורה לאכול מצה בליל ט"ו שנאמר (שמות יב, יח) בערב תאכלו מצות. ובסוף ההלכה סיים ומשאכל כזית יצא ידי חובתו. ולכאורה הוי ליה לכתוב בקצרה, מצות עשה מן התורה לאכול כזית מצה בליל ט"ו וכו'.

ומהא דייק המהר"ל דכוונת הרמב"ם הוא, דאיכא בזה שתי הלכות, חדא. מצות עשה לאכול מצה בליל ט"ו ואין בזה שיעור למעלה, דכל כמה שהוא אוכל מקיים בו בערב תאכלו מצות. ועוד כתב דיש לו שיעור למטה, והיינו דמשאכל כזית יצא ידי חובתו ואין חיוב לאכול יותר. ומכל מקום כשאוכל יותר מקיים מצוה ע"כ, וכיון דאין לה שיעור למעלה מישך שייך למיקרי שיהוי מצוה. **והראיה** שהביא הגרי"ש זצ"ל לדבריו מהגמ' (פסחים קז, ג) הנ"ל, כן כתב בספר מקראי קודש – פסח (סימן מח).

סימן קמד ♦ האם צריך לבלוע שני הכזיתים יחדיו. צורת אכילתן בליל הפסח — שעז

סימן קמד

האם צריך לבלוע שני הכזיתים יחדיו צורת אכילת הכזיתים בליל הפסח

בספר הנהגות רבינו – הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל (מ"א עמ' ר"ז אות ק"ז והערה ק"מ) רבינו השתדל למהר מאוד באכילת כזית המצה, כמה שיכול. וציין לדברי הירושלמי (נזיר ר"ט פ"ו) יש לבלוע את כל הכזית בבת אחת עיי"ש. אביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (מ"א עמ' ר"ז אות ר) בזה. בלע הכזית מעט מעט, יצא. רק שלא ישהה מתחילת אכילתו עד סופה יותר מכדי אכילת פרס (מ"ז סימן תע"ה סק"ט). והחזו"א היה אוכל את המצה במהירות ולא היה מכניס לפיו בבת אחת, אלא מעט מעט (דינ"ס והנהגות מ"א פ"ז ס"ה, ארצות רבינו מ"ז עמ' פ"ז אות כ). וכן נהג אדמו"ר החלקת יהושע מביאלא זצ"ל (פסקי משניות סימן תע"ה הערה יט).

(א) **במשנה** ברורה (סימן תע"ה סק"ט) הביא דהסכמת האחרונים, דצריך רק להכניס לפיו את ב' הזתים יחד ולרסקם, אבל יכול לבלוע כזית אחד, ואח"כ יבלע השאר עיי"ש. וראיתי מובא ממנהגי החת"ס (סימן י' אות יז) דהחתם סופר זצ"ל היה מניח את ב' הכזיתים בצידי לחייו עד שלעס כולם, ובלעם בבת אחת. [וכיוב"ז הבאנו בספר לקט הלכות (מ"א עמ' ר"ט הערה ש"א אוק"צ) מספר לקט יושר דטוב לבלעם יחד. עיי"ש]. וע"ע בליקוטי חבר בן חיים (הקדמת מ"ג ר"ט עמ' ז').

ועיין בשו"ת חת"ס (או"מ סימן קכ"ז ד"ה מו) אוכלי פסח מצה ומרור היו מרסקים הדק היטב, וגם נדחקים בבליעה, כמו שאנו עושים היום בליל פסח, לקיים מצוותינו כראוי. ועיין בחיו"ד (סימן רנ"ז) שכתב, כל שנתנה בו תורה שיעור, אם מחלקו הוה ליה חצי שיעור, אע"ג דבדיעבד יוצא ע"י צירוף, מ"מ מצוה מן המובחר לאכול השיעור בבת אחת. ע"כ.

(ב) **ונראה** דלבלוע בבת אחת כשני כזיתים אינו דרך אכילה, כמבואר בשו"ת נודע ביהודה (או"מ קמ"א סימן ל"ח ד"ה עוד אני יוסיף), דהביא מדברי הגמ' (כרימות יד, א) אין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים, ואהא כתבו התוס' ישנים

א. היינו דלא נהג כדהובא במ"ב (סימן תע"ה סק"ט – הנ"ל) שכן הוא הסכמת האחרונים, וכמו שהבאנו להלן מהנהגת החת"ס.

'פירוש כדרך אכילה' עכ"ל, ובנודע ביהודה [הנ"ל] כתב, ויפלא לכאורה מה בעו בזה ומה כוונם בזה, ונראה דכוונתם לתרץ קושיא עצומה, דהקשה המג"א (סימן תפ"ו) דהא בעלמא אמרינן (יומא פ, 6) אין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה, משמע הא כביצה מחזיק, והרי ביצה הוא יותר מג' זיתים לפי חשבון י"ח גרוגרות לששה ביצים, [א"כ כל ביצה הוי ג' גרוגרות, ובגמ' (שנא 66, 6) אמרינן דגרוגרת גדול מזית, הרי דבית הבליעה ודאי מחזיק יותר מג' זיתים, וא"כ היאך אמרינן בגמ' (כרימא - ה"ט) דאינו מחזיק יותר משני זיתים] אלא י"ל דהא דבית הבליעה מחזיק כביצה, היינו אם מאנס את עצמו בעל כרחו לבלוע כביצה, יכול לבלוע. אבל אין הנאת אכילה בבליעה גסה כזו, ואכילה גסה מקרי ומזיק לו. אבל לאכול כדרכו שלא לאנס את עצמו רק דרך הנאתו אינו יכול לבלוע בבת אחת יותר מב' זיתים. וא"כ בשלמא לענין טומאת אוכלין דדרשינן אוכל הנאכל בבת אחת, א"כ היינו כביצה, שהרי עכ"פ יכול לבלוע כשיעור זה, אף שהוא ע"י הדחק ג"כ אשר יאכל מקרי, אבל שם בכריתות שכבר חייבו חמש חטאות, ואחד משום אכילת יוה"כ, היאך יחייבוהו על אכילה אחת ג' זיתים בבת אחת, דא"כ לא יהנה באכילה זו, ואדרבה מזקת לו, כדכתיב אשר לא תעונה פרט למזיק ע"כ, הרי לן מדבריו דאכילה יותר משני זיתים הוי שלא כדרך אכילה.

ולאור זה הוסיף ידידי הגרא"צ הכהן שליט"א, דכיון דלענין שיעור כזית איכא כמה שיעורים, ואם מחמיר על עצמו כשיעור הגדול דכזית - כהחזו"א, אזי לשיעור הקטן - כהגר"ח נאה יוצא דהוי יותר משני כזיתים, ואם יאכלם ויבלעם בבת אחת, הרי הוי שלא כדרך אכילה, וחשיב אכילה גסה. וכיון שכן אתי שפיר דאין לבלוע שני כזיתים בבת אחת, וכמו שנהג מרן החזו"א ודעימיה הנ"ל, דאכלו מעט מעט. וכ"כ בספר מנחת ברוך (סימן ע"ג) דאין צריך לאכול הכזית בבת אחת עיי"ש. [וראה בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' תלס הערה ה') שהבאנו מבעל שבט הלוי זצ"ל שהכריע להילכתא כשיעור הגרא"ח נאה זצ"ל. עיי"ש].

ומה דמצינו בספרי הפוסקים הקדמונים דאיכא דס"ל לבלוע שני זיתים בבת אחת, זה היה בזמנם דהיו המצות רכות, ואזי הנפח שלהם קטן, משל מצות קשות דידן, וממילא חשיב דרך אכילה. ודפח"ח.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קמה

שתיית קפה ותה אחרי ליל הסדר

יום שלישי למעשה בראשית

לסדר ויחי ליל י' לחודש העשירי ה'תש"פ

לכבוד ידידי הרה"ג רבי מתתיהו גבאי שליט"א

מח"ס בית מתתיהו - ומועדי הגר"ח

אחר מבוא הברכה והשלום

ע"ד מה שהביא בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ס"ו עמ' מז אות טו) מדברי שו"ת רבבות אפרים (ס"א סימן ש"ז), אין להקל לשתות קפה ותה וקולה אחר ליל הסדר, רק מים וסודה. ע"כ.

אביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ס"א עמ' ללט אות ללו) אין שותין אחר ד' כוסות יין^א, אלא מים (שו"ע סימן ס"א ס"א), וה"ה תה^ב וסודה שרי, דכמיא

א. וטעם הדבר, כתב הרא"ש (פ"י סימן ל"ג) בשם הר"מ, דאיתא בתוספתא (שם ה"ח) חייב אדם לעסוק בהלכות פסח וביציאת מצרים כל הלילה [וכיוב"ז הובא בטור (סו"ס תפ"א), וע"ע מה שכתבנו בלקט הלכות (ח"א עמ' קלט הערה רכ"ב)], ולהכי לא ישתה כדי שלא ישתכר ויתבטל ממצוה זו. וכמו שהביא במ"ב (שם סק"א) מביאור הגר"א (סק"א), דלפי"ז דוקא יין או שאר משקה המשכר לא ישתה ע"כ. וכ"כ בפרי חדש (אות א') דמצוה להרבות בסיפור שבחי ה', ומשו"ה כל המשקים שאינן משכרים מותר לשתות, וכ"ש קפה. ע"כ.

ובתוס' (פסחים קיז, ב ד"ה רביעי) הביאו, דלא יתבטל טעם מצה בפיו, והא לא אסר בגמ' לקמן (שם קיט, ב) רק מיני מיכלא, אבל מיני מישתא אפילו יין לא מצינו לאסור, והא דאמר (שם קיז, ב) בין כוס שלישי לרביעי לא ישתה, מפרש בירושלמי (פ"י ה"ו) כדי שלא ישתכר ולא יוכל לומר הלל וכו'. ואפילו לפי המפרשים דלא ישתה, כדי שלא יבטל טעם מצה, אינו אלא ביין, אבל במים לא מיירי עיי"ש. וברמב"ן (מלחמות שם) והר"ן (שם כז, א מדפי הרי"ף ד"ה ומאן דצחי) כתבו, דלא יהא נראה כמוסיף על הכוסות, ונראה כמתחיל בסעודה אחרת. ע"כ. ועיין במ"ב (שם) דמדברי האחרונים משמע, שדעתם להחמיר ככל הני טעמי. ע"כ.

וע"ע בחק יעקב (שם סק"א) שהביא מדברי הראב"ד בתמים דעים (סימן ל') דהטעם דאין לשתות יין, בעבור העניים שפסקו להם ד' כוסות מן התמחוי לב' לילות, וכדי שלא ישתה כל היין שנתנו לו בלילה אחת. ע"כ.

ב. בספר מצת מצוה (פ"ב הערה קמ"ב) כתב, בלי סוכר ע"כ. וכבר מצינו כיוב"ז במורה

בעלמא הוא, ואינו מבטל טעם מצה (מ"ז סק"ט). וכמו"כ הובא על הגרי"ז מבריסק זצ"ל, כשהיה נצרך תה לעיכול המזון, לא נמנע מלשתותו אחר הסעודה (הגש"פ מנית לוי - זריסק עמ' רנח אות ג'). וי"א דה"ה לימונדה ומיני גזוז שרי (הלכות חג זמג עמ' תקנט), והחת"ס נהג לשתות קפה אחר הסדר (ליקוטי חזר בן חיים ח"ז דף ל"ג עמ' ד', הוצא בארמון חיים המדש) ועיין הערה².

נ.ב: מה שהביא בעמ' (ע') מתוך הספר מועדי הגר"ח חלק שלישי, ע"ד אם מטבע של צדיק הניתן לברכה הוי מוקצה בשבת. וציין לספרי שו"ת בירורי חיים, אבל לא ציין מקורו והוא לו בחלק שישי (עמ' קצב).

בברכת התורה חיים שלום הלוי סגל

באצבע להרחיד"א (אות רי"א) נתפשט המנהג לשתות קפה, אמנם בלי סוכר עיי"ש. ולכאורה יש להבין מי גרע מעפ"ל טראנק - משקה תפוחים, או מאינגבער וואסר - מי זנגביל, או מלאקריץ - צמח הנקרא שוש, שהביא המ"ב (סימן תפ"א - הנ"ל) מהאחרונים [עייין דרכי משה (שם אות ב'), ומג"א (ריש הסימן)] דשרי. שוב ראיתי בספר הלכות חג זמג - פסח (עמ' תקנט ובהערה קסט) שכתב כדברינו, דמים ממותקים לימונדה, ומיני גזוז נמי שרי, ורק במיץ אשכוליות ותפוזים יש לאסור דחשיבי טפי עיי"ש.

ברם המ"ב (שם סק"א) כתב, דלכתחילה נכון להחמיר בכל דבר שמבטל טעם מצה, ומ"מ במקום צורך גדול יש להתיר לשתות שאר משקין שאינן משכרין. ע"כ.

ג. שאלה: נשאלתי האם שרי לשתות קפה אחר אפיקומן, כדי לקיים הא דמבואר בשו"ע (סימן תפ"א ס"ב) חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים, ולספר בנסים ונפלאות וכו', עד שתחטפנו שינה ע"כ, וכיון דברירא דאם לא ישתה קפה אזי יירדם.

צדדי השאלה: מחד גיסא אית ליה מצוה לספר ביציאת מצרים, והקפה יכול לעוררו. ומאידך, בעינן שלא יתבטל טעם מצה בפיו.

תשובה: הנה בדברי המאמר מרדכי (ריש סימן תפ"א) מצינו דיש להחמיר בשתיית קפה, וכמ"ש בפסח מעובין [להגאון רבי חיים בנבנשתי זצ"ל בעל כנסת הגדולה, ושיירי כנה"ג, ועוד] (סימן ס"ב), ומה דהתירו הפרי חדש והברכי יוסף (סימן תפ"א) הנ"ל, אינו אלא לשיטתם דס"ל דליכא כלל איסורא במשקה שאינו משכר, כיון דס"ל דטעם דברי השו"ע (שם ס"א) שאין לשתות יין, הוא כדי שלא יהא מוסיף על הכוסות, ומשו"ה כל משקה דלא הוי חמר מדינה [ואין יוצאין בו יד"ח מצות ד' כוסות], שרי לשתותו אחר ד' כוסות. ולאידך טעמא, כדי שיוכל לעסוק כל הלילה בסיפור יצ"מ, ואם ישתה הרי ישתכר, אזי מעתה כל משקה שאינו משכר מותר לשתותו, ולפיכך הדבר ברור להתיר לשתות קפה ע"כ, וכאמור דזה אינו אלא לשיטתם.

אמנם בליקוטי חבר בן חיים (ח"ב דף ל"ג עמ' ד' - הנ"ל) כתב, שהחת"ס נהג לשתות קפה אחר הסדר, והובא בארחות חיים החדש - ספינקא.

ועדיין בעינן אנו לידע אי ס"ל אף לטעם שלא יתבטל טעם מצה בפיו. ועכ"ז נהג לשתות קפה דומיא דמי תפוחים הנ"ל, או לא.

סימן קמו

האם יש ענין לאכול מצה בפסח שני

יום שלישי למעשה בראשית
לסדר ויחי ליל י' לחודש העשירי ה'תש"פ

לכבוד ידידי הרה"ג רבי מתתיהו גבאי שליט"א
מח"ס בית מתתיהו - ומועדי הגר"ח
אחר מבוא הברכה והשלום

ע"ד מה שהביא בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ו עמ' מז אות יז) **מדברי שו"ת רבבות אפרים** (ח"ז סימן קכ"ט) **בפסח שני אין צריך לאכול מצה ע"כ.**

(א) נראה לומר בפשיטות דודאי איכא ענין לאכול, וכבר הארכנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' תרסג) **ע"ד אם איכא כל תוסיף באכילת מצה בפסח שני.**

ושם הבאנו בתוך הדברים מספר דרכי חיים ושלום – מנהגי הרה"ק ממונקאטש זצ"ל (אות תל"א) בזה"ל, ביום י"ד פסח שני סעד עם אנשי שלומו ותלמידיו. ואמר שכן מנהג אבותיו הקדושים, וכן מנהג כל הצדיקים מתלמידי רבינו הבעש"ט זיע"א, 'הגם שעיקר אכילת קרבן פסח היה בליל ט"ו, מ"מ ההקרבה היה ביום, ועיקר הוא ההתחלה'. עיין בשער יששכר (אות יב, צפסחא זעירא) ובסעודה זו היו מזמרין אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב וכו'. והיו אוכלין מצה וגם מרור (תמכא שחוק) תוך הסעודה.

ומ"מ (שם אות תל"ג) הובא, דגם בליל ט"ו היה מנהגו לדקדק לאכול מצה, שאז היה זמן אכילת פסח שני. **ע"כ.**

וביוצא בזה כתב בליקוטי מהרי"ח (ח"ג דף מד, ז ד"ה והנה), דצ"ע מנהג אנשי מעשה שאוכלין מצה ביום י"ד אייר, והביא מספר זכרון יהודא שהגה"ק בעל אמרי אש זצ"ל, וכמו"כ חותנו הגה"ק מוה"ר דוד דייטש זצ"ל נהגו לאכול מצה 'בליל ט"ו אייר', וגם ביצה מבושלת, ולמדו הלימודים השייכין לפסח שני. **ע"כ.**

ב) ובסידור בית יעקב (סדר חודש אייר אות כא), כתב טעם שהוקבע פסח שני בחודש אייר – שגילו לו מן השמים. לפי שבו כלתה החררה שהוציאו ממצרים [כדהובא ברש"י (פר' נשלח טו, א)], ולכן וילוננו כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן במדבר במ"ו, כיון שבערב עדיין סעדו סעודה מהחררה, ובבוקר פסק. לפיכך על כרחך נמשך נס יציאת מצרים ואכילת מצה, ומשו"ה בפסח שני מצה וחמץ עמו בבית (פסחים נה, ג), כמו שהיה בפעם ראשון [דכלתה החררה]. הרי דבר ברור לפניך במה שלא אמר אדם מעולם*. ע"כ.

ובכתבי קודש 'פרשת מרדכי' מהגה"ק מהר"ם מבילגורייא זצ"ל^ב הובא, דהמנהג בבעלזא לאכול מצה בפסח שני גם בליל ט"ו אייר, בנוסף ליום י"ד, כיון שמי שהקריב קרבן פסח בפסח שני היה אוכל אותו בליל ט"ו אייר – פסח עם מצה (פסחים נה, א). והעיר רבי יוסלי מיארטשוב ז"ל הי"ד, דממה שמבואר בדברי היעב"ץ הנ"ל שגם בליל ט"ו אייר אכלו בני"י מהעוגות שהוציאו ממצרים, ורק אז היתה הסעודה האחרונה של העוגות הללו. אלא יש לומר דהענין הוא לעשות זכר, הן לסעודה האחרונה של העוגות שהוציאו ממצרים, והן למצה שהיו אוכלים עם קרבן הפסח שהיו מקריבים בפסח שני. לכן אוכלים פעמיים הן בי"ד אייר, והן בליל ט"ו. ע"כ.

ג) בספר מעשה איש (ח"ג עמ' קלו) הובא מהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א שאמר, שהחזו"א זצ"ל לא אכל מצה בפסח שני, ואף התבטא שיש בזה משום בל תוסיף. ע"כ. ועיין במעשה רב להגר"א (מהדו' ולושינסקי י"ס תשמ"ו הלכות פסח עמ' רט) שהובא "והיה נמנע לאכול לאחר פסח מצה שיוצאין בה יד"ח בפסח". ע"כ.

ובספר כלי חמדה (פר' ואמחנן אות ד') כתב ששמע מכ"ק מרן שר התורה מסאכטשוב זצ"ל, שהעיר נמי על מנהג העולם שאוכלים מצה בפסח שני 'ביום', ולא בליל ט"ו, ונדחק ליישב. ואני – הכלי חמדה אמרתי, אפשר הטעם הוא, משום דבאמת יש חשש בל תוסיף שאוכל מצה באמצע השנה, אך

א. וע"ע בשו"ת חת"ס (יו"ד סימן רל"ג) שכתב, שהמן התחיל לירד ביום ל"ג בעומר, [ירד המן בגימ' 'בי"ח באייר בו ביום' = שט], עפ"י המדרש שמיום שכלתה החררה שבכליהם הלכו ג' ימים בלא מזון, ורק אז התחיל המן לירד. ע"כ.
ב. מתוך קובץ אור הצפון (אייר תשע"ז).

סימן קמו • האם יש ענין לאכול מצה בפסח שני _____ שפג

שלא בזמנו בעי כונה (ר"ה כח, ז), ומעתה זה דוקא כשאוכלין ביום [אזי בעי כונה, דשלא בזמנו הוא], אבל בליל (י"ד) [ט"ו] שאז הוא זמנו אם אוכלין את הפסח [עובר בבל תוסיף אף בלא כונה]. וידועין דברי הירושלמי בנבנה ביהמ"ק בין פסח ראשון לשני, מקריבין פסח שני. א"כ הוי ליל (י"ד) [ט"ו] אייר בגדר זמנו, ושוב לא בעי כונה ואיכא חשש בל תוסיף. ע"כ.

וראה בספר ארחות רבינו (מ"ג עמ' לו) שהעיד, בעל הקהלות יעקב היה אוכל מצה בפסח שני. עיי"ש.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ספירת העומר

סימן קמוז

**למד את דברי השו"ע ואמר היום יום אחד לעומר,
האם יוכל לספור בברכה**

מוצש"ק חוה"מ פסח ה'תש"פ

ישפיע ה' אור גאולתינו ופדות נפשינו אל כבוד איש המעלה, לשבח ולתהלה, איש
חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים צמודות ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג
הרה"ג רבי יואל יחיאל מיכל פרנקל שליט"א
אחר מבוא הברכה והשלום.

בקובץ פסקי בושם [היו"ל ע"י מכון גם אני אורך] (עמ' קצ אומ ה') הובא בזה"ל,
הורה שהלומד הלכות ספירת העומר, ובתוך כדי לימודו אמר את
הספירה של אותו היום, שוב אינו יכול לברך באותו היום, אבל יחזור ויספור
בלי ברכה. ע"כ. וציין לספר היכל הוראה (ח"צ סימן פ"ד). ובהערה (ה') הביא
למקור הדברים שהובא בכף החיים (סימן מפ"ט אות כ"ט)*.

א) בשו"ת הלכות קטנות למהר"י חגיז (ח"א סימן קי"ד) כתב, מי שהיה קורא
בשולחן ערוך [דרך לימודו] בליל ח' לספירה, וקרא שם ואם היום
ח' אומר שמונה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד, לא יצא ידי חובתו בזה
הספירה, כיון שכוונתו לקריאה בתורה ותלמוד גדול, ועוקר כוונת המצוה ע"כ.

אולם בערך השלחן הספרדי כתב עליו, דבריש פרק היה קורא (נרכס פ"ב)
דייקינן ממתניתין דהיה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו
לקרוא [לאפוקי בקורא להגיה (רע"ז מזנוולא)] יצא ידי חובת ק"ש, הרי שכוונה
לתורה לא עוקרת מצות ק"ש, וא"כ הוי ליה כדין מי ששואל את חברו. עכ"ל
(עין השלחן). ביאור הדברים, דומיא דמצונו לענין קריאת תיבות פסוקי קריאת

א. וכבר הארכנו בספר בירורי חיים (ח"א עמ' רלז) בזה.

סימן קמז • למד את דברי השו"ע ואמר היום יום אחד לעומר, האם יוכל לספור בברכה. שפה

שמע, אף שלא נתכוון לשם המצוה, עלתה לשם המצוה, ה"ה נימא נמי לענין מצות ספירת העומר, דאם אמר את מנין הימים בעת לימודו, יעלה לו לשם המצוה.

אל"א דבכף החיים (טז) הביא מסידור בית עובד (אומ"ג), שכתב שיש לחלק בין ק"ש לספירה, דשאני ק"ש דאף היא שנון ולכן אין כוונת ת"ת עוקרת, [משא"כ ספירת העומר] עכ"ד, ביאור דבריו, דהגם דלענין קריאת שמע אמרינן דעלתה לו קריאתו אף למצות ק"ש, כיון דתרווייהו הוי שינון, משא"כ ספירת העומר דאינה שינון, אזי כוונתו לתלמוד תורה עוקרת המצוה, ולכן יכול לספור אח"כ בברכה.

(ב) **ומה** שבקובץ פסקי בושם הנ"ל כתב דיספור בלא ברכה, כיון דבכף החיים הנ"ל הביא דסיום דברי סידור בית עובד הוא 'ומ"מ לענין דינא יחזור וימנה בלא ברכה' ע"כ.

והאמת דסברת הבית עובד הנ"ל לחלק בין מצות ק"ש לספירת העומר, יש בה דעת נוטה וסברא גדולה. וכמו שהובא בקובץ פסקים ותשובות – ניסן תשס"ט להגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א (עמ' רל) בזה"ל, בדבר ששאל מי שלמד בשו"ע סימן תפ"ט ס"א 'היום יום אחד', אי יכול לספור ספירת העומר בברכה, והשבתי: **דיספור בברכה**. ומקור הדברים הוא בספר זכור לאברהם (אומ"ג) ושו"ת פני מבין (סימן קל"ג) – דהשואל את חבירו שמתכוון לומר לו את היום, משא"כ הכא הוא ללימוד עיי"ש, ועיין בכף החיים (סימן תפ"ט סקכ"ט – ה"ל) ועולת ראיה (סימן כ"ה). ואפשר דיש לצרף את דעת הט"ז, דגם בשאל מחבירו והשיב יכול לספור בברכה וכו' ע"כ.

ואולי איכא למימר בטעם דהבית עובד הנ"ל סיים דלענין דינא יחזור וימנה בלא ברכה, אף דאית ביה סברא גדולה – וכאמור, כיון דהיה מיראי ההוראה ועיין הערה², לכן חשש לענין דינא.

ב. וכדמצינו ע"ד האם שרינן 'הכנה' ע"י גוי, נסתפק הפמ"ג (סימן תק"ג א"א סק"א) בזה"ל עיין מג"א אפילו רק הכנה בעלמא חיפוש ספר תורה מיו"ט לשבת אסור וכו', ונסתפקנו ע"י עכו"ם בדבר שאינו מלאכה, י"ל שרי. ובהגהות מהרש"ם על ספר אורחות חיים –

שפו _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ג) **לאור** זה נראה להילכתא דהלומד את דברי השו"ע ואמר היום יום אחד לעומר, יוכל לספור בברכה. וכיון שכן אמרתי להוסיף עוד, ע"ד מה שנשאלתי עתה במוצאי יו"ט הראשון של חג, בלילה הראשונה לקיום מצות ספירת העומר, דאמר בבין השמשות לבנו הקטן בן חמש, היום הולכים לקיים מצות ספירת העומר, והיום הראשון סופרים היום יום אחד לעומר, האם יוכל לספור בברכה.

תשובה: נראה לענ"ד דיוכל לספור בברכה, כיון דכוונתו לא היתה כלל למצות הספירה, ורק לחנך את בנו. ולא גרע ממי שלמד את דברי השו"ע וקרא את התיבות שהיום יום אחד לעומר – הנ"ל.

וחז"א נמי לאיצטופא מה שהבאנו בלקט הלכות (ח"א עמ' שיט אוק"ג) מדברי הביאור הלכה (סימן תפ"ט ס"ד ד"ה שא"ס) דאם האיש המשיב רגיל לברך ולספור דוקא אחר צאת הכוכבים, ועתה נשאל ע"י חבירו בבין השמשות, מסתברא דהוי כמכוין כונה הפכית. ולמעשה צ"ע. ע"כ.

העולה מן הדברים: הלומד את דברי השו"ע ואמר היום יום אחד לעומר, יוכל לספור אח"כ בברכה. וה"ה אם אמר להסביר את ענין מצות הספירה לבנו הקטן, ואמר את מנין הימים לעומר, יוכל לספור אח"כ בברכה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ספינקא (סימן תמ"ד סק"ג) כתב, אף שהפמ"ג **מסתפק בדרכו**, מסתבר להקל. ע"כ. וכיוצא בזה כתב המנחת חינוך (מצוה שיג ד"ה ובעיקר) 'הפמ"ג הניח דין זה בצריך עיון בדרכו' עיי"ש. וראה עוד מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' סא אות צה) בזה.

ימי העומר

סימן קמח

שהחיינו על בגד חדש בימי העומר

א) **בְּקוּבֵץ** פסקי בושם [היו"ל ע"י מכון גם אני אורח] (פרק מ"ט אות יז-יד עמ' לט) הובא בזה"ל, מנהמת לבו היה [הגאון רבי מאיר ברנדסדורפר זצ"ל] מביע את צערו, שכהיום לדאבונינו נכנסה קרירות במחננו, ועל כל דבר באים לבקש היתרים, וכל דבר קטן נהיה 'שעת הדחק' ו'צורך גדול', ולא כן היה פעם כשהדורות היו כתיקונם, שאז היתה כל שאיפתם לקיים את דברי השו"ע והפוסקים כפשוטם בלי חכמות, ואדרבה היו מחפשים לדקדק בהלכה.

וסיפר מה שזכור לו בילדותו כשהיה ילד כבן י"ב, שבאה אשה אחת אל הגאון הנודע הגאב"ד מטעפליק זללה"ה בימי הספירה, ושאלתה בפיה, היות שאין לה בגד ראוי לפי דעתה ללבוש, האם מותר לה ללבוש בגד חדש בימי הספירה, והגאב"ד מטעפליק לא התיר לה, ואמר רבינו שהוא זוכר שבשעתו היה הדבר תמיהה גדולה בעיניו, למה אי אפשר להתיר לה במקרה זה, שהרי לפי דבריה אין לה בגד ראוי ללבוש, ובפרט שידוע שהגאב"ד מטעפליק היה 'מיקל' וכאן אסר לה. וסיפר רבינו שאותה אשה משום מה לא שעתה לפסקו של הגאב"ד מטעפליק, ולבשה את הבגד החדש בימי הספירה, וסוף מעשה היה שבילילה השתחל ערבי לתוך הבית דרך החלון וגנב את הבגד. והוסיף רבינו, שכהיום מקובל בשאלות כעין אלו להקל ראש, וכולם יאמרו שסברא פשוטה היא שבטח צריך להקל לה, כי לבישת בגדים חדשים בימי הספירה הוא רק מנהג וכו'. ע"כ.

ברכת שהחיינו בברכת החמה בימי הספירה

ב) **עוד** שם בקובץ פסקי בושם (עמ' סט אות כה והערה כד) בברכת החמה בשנת תשי"ג בירך הראב"ד הגאון רבי פנחס עפשטיין זצ"ל ברכת שהחיינו, ולכאורה יש לתמוה דהרי אז היה ברכת החמה ביום כ"ג בניסן שהוא באמצע

שפח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ימי הספירה, והיאך חייב את עצמו בברכת שהחיינו על בגד חדש, והסכים שאכן זו שאלה, ויש לעיין בזה ע"כ. ונראה לומר בפשיטות יותר מביעתא בכותחא, דנקט כדעת המשנה ברורה ודעימיה – רוב הפוסקים דליכא שום איסור לומר ברכת שהחיינו בימי הספירה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קמט

גזירת השפם בימי הספירה

א) **בקוביץ** פסקי בושם (עמ' קטו אות יד) הובא בזה"ל, הורה שמותר לספר את השפם בימי הספירה. ושם (הערה יד) הובא, דלא מבעיא אם מעכב את האכילה דמותר. דבודאי לא חמירא ימי הספירה משבוע שחל בו תשעה באב, דמבואר בשו"ע (סימן תקנ"א ס"ג) דכל שמעכב את האכילה שרי, אלא אף אם אינו מעכב את האכילה נראה דמותר, דהרי לגבי חול המועד מבואר בשו"ע (סימן תקל"א ס"ח) דמותר ליטול את השפה, וכתבו שם האחרונים [עיין מג"א (ס"ט) סק"ז] ומשנה ברורה (סק"א) [דהיינו אפילו כשאינו מעכב את האכילה. וכבר כתב הפמ"ג (סימן תל"ג משנ"ו סק"א)] הובא בביאור הלכה (ס"ט יש הסימן) דאותם המותרים להסתפר בחול המועד מותרים גם בספירה, דלא עדיף ספירה מחול המועד, וממילא הכי נמי לגבי גזירת השפה לא עדיפי ימי הספירה מחול המועד. (פנקס הקנה צושס א' דר"ח אייר ה'תש"מ). ע"כ.

ב) **ונראה** לענ"ד דאינו דומה נידון דידן גזירת השפם בימי הספירה לחול המועד, והנפק"מ דכל שאינה מעכבת את האכילה אסור לגלח בספירה. וטעמי ונימוקי, דהנה בשער הציון (סימן תקל"א סקט"ו) ביאר, מה טעם שרי לגזוז השפה בחול המועד, כיון דע"י גידול השפה לא יהיה מנוול, ועל כן לא הכריחוהו לגלחו מערב יו"ט, ונהיינו דכל סיבת האיסור שאסרו חז"ל

להתגלח במועד, בכדי שלא ייכנס למועד כשהוא מנוול, וטעמא דא אינו שייך כלל לענין שפם, כיון דאינו נעשה מנוול בשפם מגודל], ומ"מ צריך לומר 'דזה נקרא יפוי ותיקון והגוף, וצורך המועד' דאל"ה יהיה אסור מטעם מלאכת גוזז בחול המועד וכו' ע"כ, הרי דלענין שפם מתחילתו לא נאסר, דכאמור לית בהו כלל טעמא דניוול, וכיון שכן מה שייטא לענין ספירת העומר, דמאחר דאנו מצווים ועומדים להתאבל על פטירתן של תלמידי רבי עקיבא, מהיכא תיתי להתיר כשאנו מעכב את האכילה.

ונראה דאף הפמ"ג גופא סבירא ליה הכי, וכמו שציינו בפמ"ג היו"ל ע"י מהדור' מכון ירושלים – לסעיף ד', וז"ל (פמ"ג) ולפי זה אותן המותרים להסתפר בחול המועד כבסימן תקל"א **סעיף ד'** [דהתם איירי לענין היוצא מבית השביה וכו'] הוא הדין בחול המועד פסח בספירה שרי וכו', ומיהו בימי הספירה בחול גמור י"ל דלא עדיף מחול המועד ע"כ, וכאמור נראה לומר דזה אינו אלא לענין היוצא מבית האסורים ודומיהן. אבל סתם גזירת שפם בימי הספירה לא שרינן אלא אם מעכבת את האכילה, וכדמצינו לענין בין המצרים הנ"ל.

העולה מן הדברים: שרי לספר את השפם בימי הספירה כל היכא שמעכבת את האכילה, משא"כ היכא שאינה מעכבת אסור לספר.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קנ

שמיעת מוזיקה וואקלי בספירת העומר ובבין המצרים

בס"ד יומא רביעאה למעשה בראשית
לסדר וירא ט"ו מרחשון ה'תש"פ
יוד"ר דמרון החזו"א זצ"ל

ישפות ה' משמי מעונים, אומץ כח ורב אונים, על ראש האי חכם
וסופר מהיר, ונרו יאיר כאור הבהיר הרה"ג רבי משה ירדני שליט"א
מח"ס שו"ת ויאמר משה ג"ח

בתשואות חן קיבלתי את ספרו שו"ת ויאמר משה ח"ג, ע"י ידידינו הדגול
מזכה הרבים הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, וביקשני לבוא
בכתובים כפי מיסת הפנאי.

בספרו (עמ' קנז) ע"ד שמיעת מוזיקה וואקלי בספירת העומר ובבין המצרים,
והעלה להקל, והמחמיר תבוא עליו ברכה.

הנה בספרי לקט הלכות (מ"א עמ' תיא) הארכתי בזה, וזה מכבר ראיתי, דבאם
נתיר לשמוע אף ווקאלי בבין המצרים, אזי בטל כמעט תורת אבילות
בימים אלו, עיין הערות להלן.

וז"ד טייפ – נגן הוי כלי שיר גמור^א, ואפילו אם הטייפ נעשה משירה
בפה [בלי ליווי תזמורת, והוא הנקרא 'ווקאלי'] נהפך לכלי שיר^ב.

א. וכ"כ בשו"ת שלמת חיים (סימן תתפ"ח בנדמ"ח), לענין הא דאסרו גדולי ירושלים לנגן
בכלי שיר בחוצות ירושלים, שהגראמפון דינו ככלי זמר. וכ"כ בשו"ת משנה שכיר (סימן
קמ"ט). וכ"ה בספר הליכות שלמה (בין המצרים עמ' תיב דבר הלכה אות ד'), דשמיעת קלטות
מטייפ נראה ודאי שדינה ממש כשמיעת כלי זמר לענין זה, ואסירי. ע"כ.

וע"ע בשו"ת חלקת יעקב (ח"א סימן ס"ב) שכתב, דטייפ לא היה בכלל הגזירה. והיינו
דגזירת חז"ל היה על כלי שיר שהיה מצוי בזמנם, אבל לא טייפ או נגן שמקליט את
הכלי שיר.

ב. וכעין זה כתב בקובץ פסקים ותשובות להגר"מ גרוס שליט"א (ניסן תשס"ט עמ' קלג)

סימן קג • שמיעת מוזיקה וואקלי בספירת העומר ובבין המצרים _____ שצא

והמקילים בזה [בשאר ימות השנה] יש ללמד זכות עליהם¹ (שנט הלוי ח"ח סימן קכ"ז אות ז').²

לענין ימי העומר, וראוי להחמיר גם כשמוקלט בטייפ בלא ליווי כלי שיר. ותקליטי חזנות. ע"כ.

ג. בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סימן קכ"ז אות ב') כתב דטייפ הוא כלי שיר גמור, וא"כ לא מבעיא בבין המצרים דאסור עפ"י המבואר בסימן תקנ"א, אלא אפילו כל השנה הוה בכלל כלי שיר וכו', [וע"ע בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תתקלג הערה י')] בזה, ולדעתי אפילו אם הטייפ נעשה משירה בפה [בלי ליווי תזמורת] נהפך לכלי שיר, אלא שכהיום מקילים אפילו המדקדקים בזה ויש ללמד עליהם זכות, ופעמים הרבה עושים לפקח עצבותיה ושרי, ובפרט בנשים שכיח זה. וראה בספר בין פסח לשבועות (פט"ו ס"ה) הובא, דשירה [בפה] המביאה לדבקות בהשי"ת וגורמת התעוררות הלב לעבודת ה' וליראת שמים הוה נמי בכלל ההיתר. ע"כ.

ד. ויעויין בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן קס"ו) שכתב לחלק, בין זמרא דמנא לזמרא דפומא עיי"ש. וכ"כ בשו"ת פאת שדך (סימן קכ"ו).

ואביא הנה מה שנשאלתי ע"ד שמיעת נגן וואקלי בבין המצרים.

נשאלתי ע"י בחור ירא אלוקים תושב עיה"ק צפת ת"ו, שנוסע בכל עש"ק מב"ב לביתו בצפת, וחוזר במוצש"ק לישיבה הק' בב"ב, וזה לו יותר משש שעות שהוא בדרכים, ולפי דבריו אינו מצליח להירדם בנסיעה, וגם קשה לו הריכוז והעיון בספר, ולפיכך בימים כתיקונם קורא על אם הדרך שנים מקרא ואחד תרגום, וקצת פרקי תהילים, וגם קצת שומע ניגונים בנגן העומד לרשותו, ונפשו בשאלתו האם עתה בימי בין המצרים אפשר להתיר לו לשמוע בנגן ניגונים 'ווקאלי' - ללא כלי זמר.

והתירתי לו עפ"י סמך דברי הפוסקים ה"ה האגרות משה ודעימיה דיש לחלק אם הוקלט בטייפ זמרא דפומא, או זמרא דמנא. וביתר שאת צירפתי לזה עוד טעם ונימוק, כיון דבאם לא נתירו מה יעשה הבן ולא יחטא, ויטמא את עיניו במראות האסורות, והא הא חמירי עשרת מונים, כיון דדאורייתא הוא - ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם (במדבר טו, לט), וכבר כתב הטור (או"ח ריש סימן א') תעצים עיניך מראות ברע, כי היא תחילת העבירה, שהעין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרין עיי"ש. וכעין זה כתב בספר הלכות חג בחג - ספירת העומר (עמ' סג הערה לט) דמי שיש לו מרה שחורה, ועלול עי"ז להגיע לאיסורים חמורים טפי וכו', יש מקום להקל בצנעה. ושכן שמע מהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א. וראה במאירי (גיטין ז, א) שלא נאסר זמרה רק דרך שחוק וקלות ראש ותענוג ע"כ. [וע"ע מה שכתבנו בלקט הלכות (ח"ג עמ' שצג הערה רס"ד)].

שימוש כלים חד פעמיים לסעודות שבת

בספרו בהקדמה (עמ' יד) כתב על שימוש כלים חד פעמיים בשבת, די ש החפצים להדר ולאכול דוקא בכלים רגילים. ראה בשו"ת משנת יוסף (ח"ה סימן ס"ד) מה שכתב באורך בזה.

נ.ב: אגב גררא, אכתוב לו עיצה טובה. כתב בהקדמה (שם הערה ז') שנשאל ע"ד אנשים שחזרו מהלויה, ועתה סועדים אצלם עם עופות בהכשר מסויים – וציין את שם ההכשר, והוא הכשר חלש עיי"ש. דומני שאין לתת ציונים בספר על הכשרים, לא זה המקום, מכיון דספר נעשה למען המון בית ישראל, בבחינת ועמך כולם צדיקים.

יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

וכיון שכן, אמור אמרתי לבחור זה, דהוראתי אינה אלא הוראת שעה לשעת דחק וצורך זה. וזאת, משום בכדי דלא יבואו לזלזולא רבתי באבילות הכללי על חורבן בית מאווינו. דזה מכבר ראיתי, דבאם נתיר לשמוע אף ווקאלי בבין המצרים, אזי בטל כמעט תורת אבילות בימים אלו.

שבועות

סימן קנא

האם מותר בחג השבועות לבקש תחינות

מוצש"ק ד' לחודש אשר ישועות בו מקיפות ה'תש"פ

משוכן מרומים רוב שלומים, בחודש ניסן יתברך בכל ענין
הרה"ג רבי בנימין קירשנער שליט"א
אחר מבוא הברכה והשלום

בספרו הנהגות רבינו (עמ' לט) [שנתקבל מהרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א] חג השבועות זמן מסוגל לרפואה. ואמר רבינו לחולה שמדי שנה כאשר מגיע חג השבועות מתחדשת ההשפעה ההיא, ואפשר לבקש מהקב"ה רפואה שלמה על כל סוגי המחלות, שבזמנים רגילים יתכן שלא היתה להם רפואה, וכשנשאל רבינו הגרי"ש אלישיב זצ"ל באיזו שעה בחג השבועות חלה הסגולה המופלאה הזאת, השיב רבינו: בשעה שקוראים בתורה את עשרת הדברות ע"כ, הרי לך מדבריו דהותר לבקש בקשות ותחינות בשבועות.

וראה בשו"ת בירורי חיים (ס"ז עמ' קע א"ה) שהבאנו מהגרי"ש זצ"ל איפכא. וז"ל והנה עתה פורסם בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל כי תפילה על חולים בזמן קריאת עשרת הדברות בחג השבועות, לא תשוב ריקם, והחולים יתרפאו, כפי שאירע לעם ישראל בזמן קבלת התורה בהר סיני.

ותלמידו הגרב"צ הכהן קוק שליט"א פנה אל רבו הגרי"ש כדי לאמת את הדברים, ושאל האם יש היתר מיוחד לזעוק ולהתפלל בחג השבועות. והשיבו: ודאי שאין היתר לזעוק ולהתפלל בשבת ובחג השבועות. רק במקרה של פיקוח נפש. ורק אמרתי מסברא פשוטה, שכמו שכולם נתרפאו בהר סיני, אזי ממילא למה שלא יהיה כך בכל שנה באותו זמן.

והדומים תלמידו הנ"ל לשאול, ואם אדם יתפלל בזמן עשרת הדברות על חולים שאינם בגדר פיקוח נפש. תשובתו היתה מפתיעה: אם זה לא פיקוח נפש, ולמרות זאת יתפלל, התפילה לא תועיל. ע"כ.

בברכת התורה חיים שלום הלוי סגל

חול המועד

סימן קנב

להתקשר בטלפון בחוה"מ בענינים שאינם לצורך המועד

בס"ד יום עש"ק לסדר וירא טו"ב מרחשון ה'תש"פ

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ולעומד בראש מפעל הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי ורב חביבי יקירי ומכובדי הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'

אחר מבוא הברכה והשלום

בקובץ (סס ח"ו עמ' רס) כתב הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א, מותר להתקשר לחבירו בטלפון בחוה"מ בענינים שאינם לצורך המועד, כעין מה שהורה מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל דמותר להדליק ולכבות החשמל בחוה"מ כבימות החול, ואין צריך לחשבן כל פעם, אם יש בזה משום צורך המועד או שזה דבר האבד. ע"כ.

הנה ע"ד הדלקת וכיבוי החשמל בחול המועד כתב בספר חוט שני (הלכות יו"ט וסוה"מ עמ' קפד ענף ד') בזה"ל, יש לעיין באדם היוצא מן החדר או מן הבית בחוה"מ, ודרכו בשאר ימות השנה לכבות את החשמל שלא לאבד את ממונו לריק, האם בחול המועד מותר לו לעשות כיבוי זה, אם הוא נכלל בהיתירא דדבר האבד. ועיין לשון הרמב"ן (סוף הלכות סוה"מ נליקוטיו נמס' מו"ק) ...וכן בדבר האבד, כל שבני אדם חושבין אותו להפסד, וטורחין בו, משום כך מותר מן התורה. וזהו מסרן הכתוב לחכמים וכו', והם הוסיפו לאסור בטריח. עכ"ל (רמב"ן).

ואהא קאמר (מוט שני), והנראה דאין להמנע מלכבות בחול המועד בדרך הרגילה לעשות כך בימות השנה, דאעפ"י שאין זה הפסד ממשי, שדרך בני אדם להתחשב עם זה. מ"מ זה סוג אחר של דבר האבד שעושה את הכיבוי הזה כדי

סימן קנב ♦ להתקשר בטלפון בחוה"מ בענינים שאינם לצורך המועד _____ שעה

למנוע מבזבז, והמצב שחשמל דולק ללא צורך הרי זה כזורק דבר, כפעולה של איבוד, ופעולת הצלה מהשלכת המעות הרי הוא דבר האבד, ובזה אין חילוק בין הפסד רב להפסד מועט.

זאת ועוד, מותר לכבות את האור גם משום צורך המועד, שהרי אם נאמר לו שאסור לו לכבות את החשמל כל ימות חוה"מ מפני שאסור לו לכבות, הרי הוא ימנע לכתחילה מלהדליק את האורות הנצרכים לו בדרך השימוש הרגיל לו, וזה ודאי מיקרי צורך המועד שיהיה לו אור כדרך שימוש הרגיל. ע"כ.

ולפי"ז יש להבין מאי שייטא ענין טלפון לדמותו להא דחשמל, הא בחשמל סיבת הדבר בכדי שלא ימנע לכתחילה מלהדליק את האורות הנצרכים לו בדרך השימוש הרגיל לו, וזה ודאי מיקרי צורך המועד שיהיה לו אור כדרך שימוש הרגיל, ולא יישב בחשיכה. וכל זה ליכא בטלפון.

והנראה להתיר מטעמא אחרינא, כתב בשו"ת התעוררות תשובה (מ"ז כ"ג ג') סימן ט"ד) אנשים שטבעם שאם יש להם לעשות דבר מה, הם טרודים עי"ז במחשבתם ואינם מיושבים עד שיעשו הדבר המוטל עליהם, מותר להם לעשות הענין שמוטל עליהם גם בחוה"מ, הגם שיכול לעשות גם אחר המועד. וכדמצינו בשו"ע (סימן קל"ו ס"א) דשרי לעשות כמה מלאכות בסוסו וברכבו כדי לטייל במועד. וישוב הדעת לא יגרע מזה.

יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קנג

סחיטת הסמרטוט אחר השטיפה בחוה"מ

בקוביץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ו עמ' יג אות טז) הביא מהגר"ש אלישיב זצ"ל 'בגמר שטיפת הבית, מותר לסחוט את הסמרטוט בחוה"מ, רק אם יצטרכו אותו עוד בימי המועד, או שיגרום לריח רע בבית, אם לא יסחטוהו. ע"כ.

בספרי לקט הלכות (ח"צ עמ' שמו אות ר') הבאנו מספר מנחת יו"ט (סימן ק"ד סוסק"ז) שכתב, דמותר לשטוף את הרצפה בחול המועד. ועיין בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"צ עמ' עסק סמ"ז) שהביא מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל דמותר לסחוט את המטלית הרטובה, כי זה רק גמר השטיפה, 'ומעשה הדיוט'.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קנד

פידור המשרד בחול המועד

בס"ד מוצש"ק לסדר תולדות

ג' לחודש כסלו ה'תש"פ

ישפות ה' משמי מעונים, אומץ כח ורב אונים, על ראש האי חכם
וסופר מהיר, ונרו יאיר כאור הבהיר

לכבוד הרה"ג ר' **משה חליוה שליט"א** מח"ס ענפי משה וש"ס

אחר מבוא הברכה והשלום

בתשואות חן קיבלתי את הספר 'ענפי משה - יו"ט וחוה"מ', דשדר לך ע"י
הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, וברכתי עליו ברכת הנהנין,
כל הרואה אומר ברקאי, המאיר לארץ ולדרים עליה. ולאות כי עיינתי בדבריו
הנחמדים, אבוא נא באיזה גרגיר.

סימן קנד • סידור המשרד בחול המועד _____ שיצו

מה שכתב בספרו (עמ' נה - סימן מד) ע"ד הפיכת סחורה בחול המועד, ראה מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ט עמ' לד ואל"ף), ע"ד סידור המשרד בימי חול המועד.

צדדי השאלה: לבר מה שיש לדון מצד מלאכות האסורות. האם שרינן לעשות דברים שיש בהם טירחא.

הנה יש לחקור, האם המלאכות שנאסרו בחוה"מ רק מלאכות 'דאית בהו טירחא', אבל מלאכות קלות שאין בהם טירחא, לא נאסרו כלל. או דילמא דגדר הדברים, כל מה דהוי בכלל אחת מהמלאכות אסירי, ולכן כאשר אין בהם צורך המועד, או חשש הפסד, אסור לעשותן אעפ"י שאין בהן טירחא. ושם (עמ' לו) הבאנו מדברי שו"ת שבט הלוי (ח"ו סימן ס"ז) שציין מע"כ עיי"ש. וראה עוד בבירורי חיים (שס עמ' כג) ביסודן וגדרן של הדברים.

הלכות מועד כהלכות שבת

טעות שורשית אצל ההמון עם, בחשבם דימי חול המועד הם ימי חול כבכל ששת ימי המעשה, דהרי נוסעים במכוניות, ומדליקים את החשמל, ומעשנים סיגריות ומדברים בטלפון ופלאפון, אלא שלובשים מלבושי שבת וכמה דברים שאסרו. וזה אינו, אלא כמו שיבואר להלן דגדרי חול המועד כיום השבת, ויש כמה היתרים שנמסרו לחכמים.

הנה בגמ' (מו"ק יג, א) אמר אביי נקטינן הלכות מועד כהלכות שבת, יש מהן פטור אבל אסור. ויש מהן מותר לכתחילה. וראה עוד בשבלי הלקט (סימן כ"ה) הביא מהר"ר אביגדור כהן צדק "והלכות מועד כהלכות שבת" [הובא בשו"ת באר משה (ח"ו סימן א)] ע"כ, והיינו דדין חול המועד כדין שבת, אלא שבחוה"מ איכא כמה היתרים, שהתורה מסרה לחכמים, שיאסרו מה שנראה להם, ויתירו מה שנראה להם.

כן נראה מהחיי אדם (ריט כלל ק"ז) שכתב בכותרת הכלל - הסימן, 'פרטי ל"ט מלאכות מה שהותר בחול המועד', הרי לן דס"ל דל"ט מלאכות דשבת מישך

א. וראה בשו"ת רמ"ע מפאנו (סימן ק"ח) שכתב, שיש בחוה"מ גם נשמה יתירה כבשבת ויר"ט ע"כ.

שצח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

שייכא בחוה"מ, כיון דדין המועד כדין השבת, אלא דאיכא בהו כמה היתירא. עיי"ש. וראה עוד שם (עמ' כא) בענין חומר הזלזול במועד.

צחצוח נעלים לצורך המועד

עוד הביא בספרו (עמ' כז) ע"ד צחצוח נעלים בחול המועד, ראה בספרי לקט הלכות (ח"א עמ' רסו אות רסו) בזה, ואביא הנה.

צחצוח נעלים לצורך המועד, הרבה מהפוסקים מתירים (שו"מ אור לניין ח"ג פכ"ד ס"ד, ושש"כ ח"ג עמ' שסד סמ"ח), דאין בצחצוחן משום כיבוס, דהא חוזר ומתלכלך, ואזי דמיא למטפחות הידים דשרי לכבסן במועד, כבשו"ע סימן תקל"ד ס"א (יסודי יסודין ח"ו דף פא. ויביע אומר ח"א אור"ח סימן לז). ומעודי תמהתי על האיסור בזה², ומ"מ למעשה התיר במברשת בלי משחה (הגר"ש ואזני ז"ל נמנעו הנדפס בסו"ס פני ברין).

אולם 'המנהג' שלא לצחצח (דיניס והנהגות לחזו"א פי"ח סי"א). ומ"מ מי שיש לו צער וטירדת הלב מאי צחצוחן, ואינו מסתפק בהברשה ללא משחה, שרי לצחצחן. (פסקי תשובות סימן תקמ"א הערה י"ז).

לרחוץ כל גופו בסבון בחוה"מ

עוד בספרו (שם עמ' כז) ע"ד רחיצה בסבון בחול המועד. ראה בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ג עמ' שג ס"כ) שכתב, לא רק מלאכת אוכל נפש התירו

ב. בספר חוט שני (יו"ט וחווה"מ עמ' רנא ד"ה צחצוח) כתב, יש שנהגו שלא לצחצח נעלים בחוה"מ, ואפשר שחששו למה שצחצחו בתקופות קודמות שהחליקו את המשחה במעשה אומן [כמו שהיינו רגילים לראות את הערבים ימ"ש בעיר העתיקה בירושלים לעשות ברחובה של עיר] וכו'. ע"כ.

וכיוב"ז בספר הלכות חג בחג - שמחת תורה (עמ' ח') כתב, דבזמננו שהיה מלאכת הצחצוח נעשית ע"י אומן, אזי יש שנהגו להחמיר בזה. אבל בזמנינו שאין בכך טורח, ורגילין לצחצח בקל בכל עש"ק, והנעלים מתלכלכות תדיר, נהגו היתר לצחצח בחוה"מ לצורך שבת ויו"ט. ע"כ.

וכן כתב בספר מקראי קודש - ליל הסדר (פ"ב סימן י"ט), דשרי לצחצח נעלים דאין זה מלאכה ע"כ.

סימן קנה ♦ האם יש איזה אחיזה שלא לרחוץ עם סבון במועד _____ שצט

לעשות בחוה"מ, אלא גם 'כל טיפול בגוף האדם התירו לעשות בו' ולכן מותר לעשות הכל לצורך שמירת בריאותו. וכמו"כ מותר לרחוץ כל גופו בסבון קשה, ומותר להסתרק, ולצבוע שפתיים וכו' ע"כ.

יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קנה

האם יש איזה אחיזה שלא לרחוץ עם סבון במועד

הנה, בספר לקט הלכות (ח"א עמ' רנד הערה שגד) הבאנו מספר שמירת כהלכתה (ח"ז עמ' שגד ס"כ) שכתב, לא רק מלאכת אוכל נפש התירו לעשות בחוה"מ, אלא גם 'כל טיפול בגוף האדם התירו לעשות בו' ולכן מותר לעשות הכל לצורך שמירת בריאותו. וכמו"כ מותר לרחוץ כל גופו בסבון קשה, ומותר להסתרק, ולצבוע שפתיים וכו' ע"כ, הרי דאין כוונת המ"ב 'לצורך אוכל נפש' כפשוטו, כדמצינו גבי יו"ט שהתירו לבשל אוכל נפש, אלא כל שהוא לצורך גופו של האדם שרי. ועיין בשו"ת רבבות אפרים (ח"א סימן ש"ס).

וראה בקובץ פסקי בושם [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (עמ' קנו אות מא) היה אומר שנהגו בעיה"ק ירושלים תובב"א שלא להתרחץ בבורית - סבון בחול המועד, ואפילו בערב שבת ולכבוד שבת. ע"כ.

ובן ראיתי בבית מו"ח הרה"ח ר' אברהם הופמן ז"ל שאין מתרחצים בחוה"מ עם סבון, ולא ידעתי מקור מקומו. ועתה ראיתי איזה אחיזה למנהג זה. ומ"מ [כמדומה] דעמא דבר אינו כן, ושרי להתרחץ בחול המועד עם סבון.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

תשעת הימים

סימן קנו

מאכל שיש בו גם יין, אם שרי לאכול ממנו בט' הימים

בקובץ פסקי בושם (עמ' קל אומ כ') כתב, מאכל ששמו בו יין ואין מרגישים בו את טעם היין, מותר לאכלו בתשעת הימים. ואביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' רפט הערה עד).

הנה יש לעיין ע"ד משקה שמעורב בו יין – [כגון משקה הנקרא ג'אמפ שיש בו 7% יין], או עוגה שנותנים בה גם יין להשביח טעמה וכדומה.

תשובה: (א) בשו"ע (סימן תקנ"א ס"ט) יש נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין, ומותר בחומץ של יין, ובט"ז (סק"ט) כתב, דאיסור זה הוה כמו נדר, כמ"ש הב"י בשם תשובה אשכנזית וכמו הנודר מבשר ויין סתם מותר בתבשיל שיש בו טעם יין, כ"ש דשרי נמי הכא בנד"ד בנתערב יין בתבשיל אעפ"י שיש בו טעם יין. וכ"ה בכל בו שהביא הב"י, דבימים אלו מותר ברוטב של בשר כמו בנודר מן הבשר ע"כ.

אולם המג"א (סקכ"ט) פליג, בתחילה הביא נמי דדמיא לנדרים, ומשו"ה הנודר מן הבשר שרי בתבשיל של בשר. אבל העלה דשומן של בשר דינו כבשר עצמו, ואסור לאכול תבשיל שיש בו שומן. והאידנא נהוג עלמא לאסור אף בתבשיל של בשר. ושכן כתב הש"ך ביו"ד (סימן רי"ז). עיי"ש. ובבאר היטב (או"ח סס סקכ"ט) הביא סיכום דבריהם, דהט"ז מתיר יין שנתערב בתבשיל אף שיש בו טעם יין. ולמנהג שהביא המג"א יש להחמיר. ע"כ.

(ב) **ומצינו** בפמ"ג (סס א"א סקכ"ט) שכתב בזה"ל, עיין מג"א וט"ז. אבל נתבשל בקדירה של בשר בת יומא ודאי לית מיחוש ושרי. ונראה כל שנפל בשר לתבשיל ויש ששים פשיטא דשרי. ואף שאין ששים כל שקפילא ישראל טועם, ואין טעם בשר שרי. וטעימה כה"ג י"ל דשרי עיי"ש. הרי לן מדבריו

סימן קנו • מאכל שיש בו גם יין, אם שרי לאכול ממנו בט' הימים _____ תא

דתליא אי אית ביה טעם יין, וכל שאין בו טעם יין שרי. וכ"כ במשנה ברורה
(שס סקס"ג) ובשעה"צ (סקס"ח).

וראה עוד בשערי תשובה (שס ד"ה שו"ע ס"ט) שכתב דיין מזוג אף שהוא פסול
לנסכים, 'כל שיש בו טעם יין הוא דאסור משום שיש בו שמחה', דכתיב
(תהלים קד, טו) ויין ישמח לבב אנוש. עיי"ש. וע"ע בשו"ת שבט הלוי (מ"ט סימן
קל"צ).

ולפי"ז נימא אנן להילכתא במשקה הנ"ל 'ג'אמפ', לאחר שנתברר אצל הרבה
אנשים ששתו משקה זה, ולדבריהם אין בו טעם יין כלל, שרי לשתותו
בתשעת הימים, וכדברי הפמ"ג והמשנה ברורה דהכל תליא בטעמא. וכן כתבו
בתשובות והנהגות (מ"צ סימן רנט), הלכות מנהגי בין המצרים להגרמ"מ קארפ
שליט"א (עמ' עח), ובשו"ת שבט הקהתי (מ"ד סימן קנא).

ובן הוא הדין לענין עוגה שיש בו יין בכדי להשביחו וכגון שלא יהיה יבש,
כל שאין נרגש טעם היין שבו, שרי.

יין שרף בתשעת הימים

(ג) **יין שרף** שרי בכל תשעת הימים כמבואר בשע"ת הנ"ל דאף יי"ש העשוי
משמרי יין, כיון שיצא מגדר יין דאין מברכין עליו בפה"ג ע"כ, לבר
מסעודת המפסקת דאסור לשתות שר כמבואר במ"ב (סימן תקנ"ז סק"ד), דע"י
שכרותו ישכח את חורבן הבית כדהובא בשעה"צ (שס סק"א) מהט"ז.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

תשעה באב

סימן קנז

חליצת נעלים במוציא שבת שחל בו ת"ב

בקובץ מה טובו אהליך יעקב [היו"ל ע"י מכון גם אני אורך] (ח"מ עמ' כז אות ג) שאלו להגראי"ל שטיינמן זצ"ל, בשנה שחל ת"ב במוצ"ש מתי לחלוץ את הנעלים. והשיב: כמו הזמן שמוציא אצלו שבת תמיד, כגון מי שמחמיר כר"ת, א"כ אצלו השבת זה עד הזמן הזה, ואין צריך לחלוץ לפני כן וכו' ע"כ.

ואביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' שגז אות נד) לחלוץ המנעלים חצי שעה אחר השקיעה דמוצ"ש, דקודם לזה הוי כאבילות בשבת ואסירי (הליכות שלמה - זין המזרים עמ' תמצ). ויש שנהגו לחלוץ אחר השקיעה ולשכב על גבי המטה עד זמן צאת הכוכבים שהולכין לביהכ"נ, דאזי לא מינכרא כלל אבילות (שם עמ' תמג הערה מ"ד דכן נהג הגרש"ז זלניץ זצ"ל)*, אלא דהגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה סבור דהוי חומרא יתירה (שם).

ואולם להנוהגים כשיטת ר"ת 'לחומרא', ודאי דמשהגיע זמן לילה דהגאונים יש מקום גדול להנהגה הנ"ל לשכב ע"ג המטה, דאזי ארווח ליה נמי דאינו יושב ע"ג כסא דאסירי (נ"ל)².

וראה עוד בספר מועדים וזמנים (ח"ז סימן קנ"ו) שכתב, דמזמן צאת ג' כוכבים של מוצש"ק עד זמן ודאי לילה יחלוץ מנעליו, וילך בביתו עם נעלי בית, כיון שרגילים לילך בבית עמהם, אזי לא חשיב כאבילות בשבת. עיי"ש. בברכת התורה חיים שלום הלוי סגל

א. וכן כתב בספר אור לציון (ח"ג עמ' רנה), ת"ב שחל בשבת ונדחה ליום א', מיד לאחר השקיעה יש לחלוץ את נעלי העור שנועל, ויש לעשות באופן שלא יהא נראה כחולץ מחמת התענית [דהוי הכנה], וכגון שיחלוץ על מנת לנוח וכדומה. אבל אין צורך לפשוט את בגדי השבת בבין השמשות, אלא לאחר צאת הכוכבים. ע"כ.

ב. וע"ע בלקט הלכות (ח"ג עמ' שגז הערה רז) מה שהבאנו משו"ת שבט הלוי (ח"ז סימן ע"ז אות א') בזה.

סימן קנח

הבדלה בתשעה באב לקטנים

האם ת"ב עצמו דינו כסעודה המפסקת או כתשעת הימים

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ט עמ' כז אות יז) שאלו להגראי"ל שטיינמן זצ"ל, האם ילדים קטנים שאוכלים בתשעה באב שחל במוצאי שבת, צריכים לעשות הבדלה. והשיב: שחייבים, וישתו היין, ואין לעשות על חמר מדינה, כי החזו"א אמר שאין בארץ ישראל חמר מדינה. ומכיון דרק בסעודה המפסקת אסור לשתות יין, אבל בתשעה באב עצמו דינו שזה לתשעת הימים בזה. ע"כ.

ואביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' שמו אות כז הערה ק"ו), בקובץ תשובות להגרי"ש אלישיב זצ"ל (ח"א סימן נ"ז) הובא מהגר"ח קניבסקי שליט"א שאמר משמיה דהחזו"א איש זיע"א, דכהיום שהיין מצוי לרוב, אין שום משקה חשיב חמר מדינה, דהא אין שותין את שאר המשקאות כתחליף ליין. ותו, דגם יין עצמו אין נהוג לשתות. ע"כ. וכ"כ בספר קצות השלחן (סימן לו נ"ד השלחן סק"ח), דמכיון שהיין מצוי אין שום משקה חשיב חמר מדינה. ע"כ.

ובאמת בקובץ תשובות נתחבט הגר"ח שליט"א כדת מה לעשות, בתשעה באב שחל בשבת או ביום א', היאך יבדיל החולה, דהא אמרו בגמ' (מעניינ' ל, ז) כל האוכל בשר ושותה יין בתשעה באב עליו הכתוב אומר (יחזקאל לז, כז) ותהי עונתם על עצמותם. וברש"י (ד"ה כל האוכל) כתב, כלומר בסעודה המפסקת עיי"ש, ולכאורה כ"ש בתשעה באב עצמו. ועוד שחולה אין מותר לו לאכול אלא מה שמוכרח, והיאך ישתה יין שאין צריך כלל למחלתו. ולא דמי למה שכתב המשנה ברורה (סימן תקנ"ט סקל"ז) דבעל ברית שאוכל בתשעה באב שנדחה צריך להבדיל עיי"ש, דשאני התם דיו"ט שלו הוא ומותר לאכול הכל כרצונו וכו'. [וע"ד הנהגתו של הגר"ח שליט"א עיין הערה*].

א. ושמעתי שהגר"ח קניבסקי שליט"א אינו צם בת"ב מפני חוליו וחולשתו, אזי בצפרא אוכל בלי הבדלה, כיון דס"ל שגם בתשעה באב דומה למתו מוטל לפניו [יבואר להלן

תד _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

והגרי"ש זצ"ל השיב לו בארוכה במו"מ של הלכה, ובסוף הדברים כתב לו, שהגרי"ז מבריסק זצ"ל התיר להבדיל בת"ב גם על יין, כמו שביאר בחידושו על הרמב"ם (הלכות מעניית) דערב ט"ב הוא כמו מתו מוטל לפניו דאסור ביין, אבל תשעה באב עצמו הוא כמו אבילות אחר הקבורה דמותר ביין.

[ובביאור הדבר יש להבין, דהא לגבי סעודה המפסקת אסור מדינא שתיית יין, כמבואר בשו"ע (רי"ט סימן תקנ"ז). והיאך יתכן דהכא בתשעה באב גופא קילי דשרי, ואהא קאמר דבחידושי רי"ז הלוי על הרמב"ם (הלכות מעניית) כתב, דבערב ת"ב דינו כמתו מוטל לפניו, והוי כאונן, וכדמצינו במג"א (סימן תקנ"ז סק"ז ו-י"ג) דאונן אינו אוכל בשר משום כבוד המת, ולא משום אבילות עיי"ש, משא"כ בת"ב עצמו לית ביה דין אונן.

וראיה לדבר אמר ח"א, דהא בסעודה המפסקת מצינו בשו"ע (שם) דאין לאכול שני תבשילין, ואילו הכא בתשעה באב לא מצינו דהחולה או מעוברת וכיוב"ז יצטרכו למנוע עצמן מלאכול ב' תבשילין.

וכיוצא בזה כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סימן ע"ז אות ה'), וז"ד ואם אי אפשר להבדיל על השכר, והחולה צריך לאכול, יראה להבדיל על היין דחיובא היא, ומעכב אכילת החולה. ואינו דומה לאיסור יין המוזכר בחז"ל בסעודה המפסקת וכו'. ע"כ.

וסיים בקובץ תשובות – אמנם באור זרוע (הלכות משעב נאז סימן מטו) איתא בהדיא שגם בתשעה באב דומה למתו מוטל לפניו. [דמטעם זה אין אנו אומרים נחם בשחרית, לפי שבבוקר אנו בגדר אונן, ואין מנחמים]. 'ומ"מ ביין מגיתו יש להקל'. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

בגוף הספר, וכיון שכן אינו יכול להבדיל על היין. וחמר מדינה, כאמור הא ס"ל להחזו"א דכהיום ליכא כלל. אבל בצהרי היום אחרי שנתכבד בברית מילה בסנקאות אוכל רק אחר הבדלה. וביאור הענין כיון דיו"ט שלו הוא, אזי נתבטל הצום מכל וכל.

סימן קנט

האם מותר לבקש בקשות בתשעה באב

בס"ד ר"ח כסלו ה'תש"פ

לכבוד הבה"ח יוסף אביטבול שיחי

אחר מבוא הברכה והשלום

הגיעוני הקונטרסים הנפלאים 'שער יוסף', ע"י ידידינו הדגול מזכה הרבים הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, אשרי עין ראתה, רואים עין בעין את ההשקעה הנפלאה, עם הבקאות הגדולה, וביקשני לבוא בכתובים כפי מיסת הפנאי.

(א) **ע"ד** הקונטרס בדיני 'בקשת ושאלת צרכיו בשבת', הארכנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ז עמ' קנט), וכמו"כ בספרי לקט הלכות (ח"ז עמ' עט אות קפה). ובמכתבי לקובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ח"ו בקונטרס ר' שריה זצ"ל.

(ב) **הבאת** בעמ' קב, ע"ד האם מותר לבקש בקשות בתשעה באב, כיון דכתיב קרא עלי מועד, ואם הוי ימים טובים אפשר דאסור לבקש בקשות ותחינות עכ"ד.

הנה בספרי לקט הלכות (ח"ג עמ' שכז הערה קלח) הבאנו בזה, בערוך השלחן (סימן תקנ"ז ס"ד) ביאר הא ד'אקרי מועד', ענין הדבר הוא לסימן כי אנו מובטחים בהשי"ת שעוד יתהפכו הימים האלה למועדים ושמחה וימים טובים ע"כ.

ולכאורה יש להבין וכי הלזאת ייקרא מועד, שאנו יושבים על הארץ כאבלים דוויים. והנה החת"ס בדרשותיו (ח"ג פד, ז) כתב על הא דאמרו חז"ל (מעני' ל, ז) כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, אלמה לא אמרו ז"ל בלשון עתיד 'שיזכה ויראה בנחמתה', אלא י"ל בהקדם, דהלא זאת ייפלא היאך היתה כזאת שבית המקדש כבר חרב מזה כאלפיים שנה, ועדיין לא שכחנו זכר בית המקדש מאיתנו ועפעפינו יזלו מים, מה שלא נמצא כן בשום אומה ולשון שיבכו זמן רב כזה כמונו בני ישראל.

האבל על ירושלים הוא התנחומים, שעתידים אנו לחזור לקדמותינו

ומעם הדבר, דזה גופא הנחמה הגדולה, דהא אמרו ז"ל (נרכות נט, ז) גזירה על המת שישתכח מן הלב, משא"כ על החי אין מקבלין תנחומין. וכיון שכן האומות אין להם תקוה לחזור למה שנאבד מהם, לכן נשכח זכרם. אבל אנו בני שאנו מצפים ומקווים ליום שעתיד הקב"ה לירד, על כן אין אנו מקבלים תנחומין, נמצא שזה האבל הוא לנו לנחמה גדולה, ועל כן ט' באב הוא לנו מועד גדול שבו נדע שעתידים אנו לחזור לקדמותינו. וזה מה שאמרו ז"ל כל המתאבל על ירושלים הרי הוא זוכה ורואה מיד בנחמתה, כי זהו תנחומינו במה שאנו מתאבלים כ"כ גם אחרי זמן רב כזה ע"כ. וראה עוד בספרי לקט הלכות (ח"ג הערה רמ"ד) בזה.*

ג) עור שמעתי בשם הגאון רבי מרדכי גיפטר זצ"ל דתמה, מה פירוש הדבר דאיקרי מועד, כאמור הלזאת ייקרא מועד, שאנו יושבים על הארץ כאבלים דוויים.

אלא י"ל דאנו רואים דלאיש הישראלי איכא קרבת אלוקים בשני הזדמנויות, א] בעת שמחה ב] בעת צרה ח"ו. ואנו מובטחים בסייעתא דשמיא שנחוש את הקרבת אלוקים, ע"י שמחה שייתהפכו הימים האלו לששון ולשמחה. [וע"ע בספרי לקט הלכות (ח"ג עמ' שסו הערה רכ"ז) מה שהבאנו מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל].

א. ורגיל אני לספר לפני חברים מקשיבים, מה ששמעתי על הרב החסיד רבי אברהם יוסף שפירא זצ"ל (מחותנו של כבו"ק אדמו"ר בעל העקבי אבירים מסאדיגורה זצ"ל) שהיה שלוחא דרבנן להילחם על מערכות קדשי ישראל, ולצד זה היה איש ספר גדול, וכמו"כ בעל עסקים חובק זרועות עולם. והנה נזדמן לו לישב לשיבת עסקים עם גויים בגרמניה ביום ערב ת"ב, ואמר להם בהתקרב חצות היום, אזי עוזב אני את הישיבה כמו שהיא בכל מצב, ולשאילתם על מה ולמה, השיב להם שביום זה אנו אכלים על בית מקדשינו ותפארתינו שנחרב לפני כאלפיים שנה, והם היו המומים לשמוע שאחרי כאלפיים שנה עדיין יושבים על הארץ ובוכים ומתאבלים על איזה בית שהיה וחרב, וכיון שכן אמרו הגויים עכשיו אנו מבינים כבר הכל, דזה זמן זמנים תמהנו היאך אחרי כל כך הרבה תלאות עם זה עדיין שורד, אבל עתה שאנו שומעים שמתפלשים באפרים על הבית שנחרב, יובן היטב היאך עם בני ישראל חי וקיים לעד ולעולמי עולמים.

סימן קס ♦ קריאת עיתון יומי בתשעה באב _____ תז

ד) **אבל** מ"מ חלילה לומר שאין מתקבלות כלל התפילות בט"ב, כדמצינו בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ו סימן ט' - הנ"ל) שכתב טעם הענין שאין אומרים 'תתקבל' בקדיש - כמבואר ברמ"א (סימן תקנ"ט ס"ד), בכדי להזכיר אשר בשעה שבית המקדש היה קיים, היו תפילותינו מתקבלות יותר דרך ביהמ"ק. אבל חלילה לומר שאין מתקבלות כלל התפילות בט"ב, דא"כ למה מתפללים. וגם קרא (איכה ג, ח) ד'שתם תפילתי', לא כתוב על ט"ב דוקא. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קם

קריאת עיתון יומי בתשעה באב

בס"ד מוצש"ק לסדר וירא י"ט מרחשון ה'תש"פ

לכבוד הרה"ג רבי **אדיר כהן** שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום

בתשואות חן קיבלתי את הספר 'גם אני אודך - הגר"א כהן' ח"א, היוצא לאור ע"י הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, וברכתי עליו ברכת הנהנין, כל הרואה אומר ברקאי, המאיר לארץ ולדרים עליה. ולאות כי עיינתי בדבריו הנחמדים, אבוא נא באיזה גרגיר.

שם (עמ' קה) ע"ד קריאת עיתון יומי בתשעה באב, בודאי שנכון להחמיר ביום זה שיהיה שקוע באבילות על בית המקדש, ולא יפנה לדברים בטלים. ושכ"כ בספר חזון עובדיה - ארבע תעניות (עמ' שטו) אף שהיקל מן הדין, סיים שהמחמיר תבוא עליו ברכה. עיי"ש.

אביא נא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' שסג הערה רכז). הבאנו מהגר"ח קניבסקי שליט"א* שאמר דשרי לקרוא סיפורי מעשיות על גדולי ישראל

א. דברי שי"ח גליון פר' דברים ה'תשע"ו אות יג.

תח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

וכדומה. דאין זה נחשב כהיסח הדעת מהאבילות, כי ליכא איסורא לעשות בת"ב דברים נוספים, והעיקר לזכור את החורבן, אבל אין צריך בכל רגע ורגע ממש. ועיין בספרו שונה הלכות (סימן מקנ"ד סו"ס כ"ח) 'ולא יקבע עצמו למלאכה, כדי שלא יסיח דעתו מהאבילות' [כדהובא במ"ב (שס סקמ"ט) דכן משמע בגמרא, דוקא כשקובע עצמו למלאכה ומסיח דעתו וכו']. ע"כ. ונשאלתי האם שרי לקרוא בעיתון יומי חרדי, ולאור הדברים הנ"ל, לכאורה נראה לפום ריהטא דשרי.

אולם בערוך השלחן (יו"ד סו"ס שפ"ד) כתב לענין אבל בזה"ל, והדבר פשוט שאסור לאבל ללמוד בשארי חכמות, וכ"ש לקרוא בכתבי עתים וכו'. שלא יסיח דעתו מאבילותו, וכ"ש אם יש לו עונג בקריאתם דודאי אסור ע"כ. וח"א דייק מלשון המ"ב (סימן מקנ"ד סק"ג) שכתב בזה"ל 'ולקרות בחורבן הנזכר ביוסיפון מותר' עיי"ש, הרי דאך הסיפורים בעניני החורבן הוא דשרי עכ"ד. ונראה לומר דלאו דוקא הוא, דעיקר כוונת דברי המ"ב לומר עוד רעיון לרשימת הדברים שהקילו בת"ב.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

תעניות

סימן קסא

החיוב להתענות בתעניות ציבור גם לנשים

יום עש"ק לסדר שלח

כ' לחודש שבו ניתנה תורה ה'תש"פ

יזרח אור לישרים וקרנו ירים, בקי ומשנתו קב ונקי, יתברך מגנוזי
מרומים, המופלג בתורה, מעוטר בכל מדה נכונה כבוד הרה"ג רבי
אלחנן פרינץ שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום

ברכה ותהלה, מאת נורא עלילה, ברכות מרובות משמי ערבות. ספרו הגדול
'שו"ת אבני דרך חט"ו' הגיעני ע"י המיוחס בכהונה מו"ה גמליאל
רבינוביץ שליט"א, ומתחילה לא חשבתי לבוא עתה בכתובים, אלא דאין מסרבין
לגדול.

הנה בספרו הנ"ל (סימן ק"ד) כתב בענין תענית מול מצות עונה. ובתוך הדברים
הביא בזה"ל, יש שהביאו כל עוד האשה נמצאת בשנות הפריין, אף אם
כעת אינה בהריון או מניקה, פטורה מלצום. עיין בשו"ת צבי תפארת (סימן מח)
וכו' ע"כ. אביא הנה מה שהבאנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' קסט ואילך) בזה.

(א) **גם** נשים חייבים להתענות. ח"ו להקל ולומר בזה כלל המסור לכול, שנשים
אין חייבות להתענות, וישתקע הדבר ולא יאמר (דברי יצי לא"מ ח"צ סו"ס ר"ט).

בספר שערי נחמה (עמ' ה') הביא מהגרי"ש אלישיב זצ"ל, את ההסתכלות עפ"י
התורה על חובת הנשים לצום, וז"ד אשה המחוייבת להתענות, ואינה
יכולה לצום ללא עזרת בעלה בבית, יש לבעלה להתפלל ביחידות – אם העזרה
הנצרכת היא בזמן שהציבור מתפלל. כיון דחובת התענית שלה הוי מעיקר הדין,
ותפילה במנין ביחס לצום אינו אלא כהידור. שהרי את חובת התפילה מקיימים
מעיקר הדין גם שלא בציבור. ע"כ*.

א. ע"ד תפילה במנין אם חיוב הוי או אינו אלא הידור, ראה מה שכתבנו בספר בירורי

תי _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

והדברים פשוטים יותר מביעתא בכותחא דאין לחלק בין איש לאשה לענין האבילות על ירושלים עיה"ק, וכי ירושלים חרבה ושוממה רק לבני ישראל ולא לבנות ישראל, אתמהה. וכל מה דמצינו להקל לענין מעוברות ומניקות [כדהובא להלן], כיון דלענין זה הם בגדר אונס, ואין לך בו אלא חידוש.

ב) מעוברות ומניקות אין מתענות, אלא שנהגו להחמיר (רמ"א מק"נ ס"א), אבל אם הם חלושות (מ"ז סק"ג), או שמצטערות הרבה אסורות להתענות (שעה"ש סק"ג), ומעוברות בפרט בראשית ימי עיבורה, המיקל נשכר בלי ספק (שעה"ש סק"ז ממו"ק)². ולמעשה אין צריכות לצום (משנה מאהנה"ח"ז דף לו, ז לסימן מק"נ ס"א)⁷.

עד מתי יש לאשה דין מינקת

ג) **ועד מתי אית לה דין מינקת.**

הנה ע"ד מינקת דנו הפוסקים עד מתי אית לה דין מינקת, והיינו כשפסקה בפועל להניק. ומצינו בספר דעת תורה (סימן מק"נ) דכ"ד חודש אית לה דין מינקת, והוא עפ"י המבואר בגמ' ושו"ע (יו"ד סו"ס קפ"ט) דאיבריה מתפרקין ואין נפשה חוזרת עליה עד כ"ד חודש, ושכן כתב בשו"ת כנסת יחזקאל (סימן ע"א אות ל').

אולם בספר אור לציון פליג, וס"ל דמלשון השו"ע (סימן מקנ"ד ס"ה) לא חזינן הכי, דכתב המחבר דעוברות ומניקות מתענות בט' באב וכו', אבל בג' צומות אחרים [י"ז בתמוז, וצום גדליה, ועשרה בטבת] פטורים מלהתענות,

חיים (ח"א עמ' קכ ו-רפט) ובמילואים (שם מהד"ת עמ' תקנו), וכמו"כ בח"ד (עמ' טו ו-פח ו-צד), ובשו"ת בירורי חיים (ח"ז עמ' שנג סוף הערה), וכן בספר גם אני אורך - הרח"ש סגל (ח"א עמ' כז ו-לא ו-לט) וכמו"כ בח"ב (עמ' קנה אות א').

ב. דכתב שם, דבתחילת ימי העיבור העובר חלוש ביותר, ועינוי או סיגוף קל מפסידו בודאי, ומסכן גם המעוברת. עיי"ש.

ג. להגאון רבי אלעזר פלעקלס זצ"ל דינא רבא דק"ק פראג, ותלמידו של הנודע ביהודה. **ד. וז"ל בהגהות הרמ"א** מיהו עוברות ומניקות שמצטערות הרבה אין להתענות עכ"ל, פירוש עוברות ומניקות מן הסתם מצטערות, לכן אין להם להתענות אלא בתשעה באב, כך שמעתי מפי המורה הגדול המפורסם הרב מו"ה לייב קסוויץ זצלה"ה ראב"ד פה ק"ק פראג עכ"ל.

סימן קסא ♦ החיוב להתענות בתעניות ציבור גם לנשים _____ תיא

ואעפ"כ ראוי שלא תאכלנה אלא כדי קיום הולד עיי"ש, מדלא כתב כדי קיום 'נפשה' [של המינקת], אלא כדי קיום 'הולד', הרי דלא שרי ליה אלא כדי הצטרפותו של הולד. ולפיכך אם אינה מינקת בפועל צריכה לצום ככל הנשים. עכ"ד.

ובן הוכיח הגר"מ מאזוז שליט"א, מהא דמצינו בבאר היטב (סימן תפ"ו סק"ג) ע"ד מה שכתב הרמ"א (שס"ג) דמעוברות או מניקות, או חולה שאין בו סכנה אפילו רק כאבי עינים שמצטערים הרבה לא יתענו, ואהא הוא דכתב (נאה"ט) 'וכל שכן יולדת תוך שלושים יום' עיי"ש, ואי נימא דכל יולדת פטורה מלהתענות כ"ד חודש, א"כ מאי קאמר הבאר היטב ודעימיה, אלא על כרחך דאיירי הכא באשה שאינה מינקת בפועל, ומשו"ה הוא דקאמרינן דכל שלושים יום מהלידה עדיין היא חלשה, ופטורה היא מלהתענות, אבל לאחריו תו אינה פטורה ע"כ.

טבילת האיש ביום טהרת אשתו מטומאתה

עוד שם בספרו (עמ' תקנ"א ד"ה לפי טעם) הביא משו"ת אורחותיך למדני (ס"ו סימן נ) דנשים צדקניות טבלו בעש"ק, כהכנה לעונת תלמידי חכמים בליל שבת, היינו דהטבילה מסייעת שיחשוב מחשבות טהורות בשעת ביאה עיי"ש. ואהא העיר מע"כ דלפי"ז בכל פעם שאשתו טובלת, היה צריך גם הבעל לטבול, ולא מצינו שכתבו זאת. עיי"ש.

אולם ראה בספר אור הישר (סימן ט"ז ס"א) שכתב בזה"ל, ירבה בתשובה ביום שלפני טבילת אשתו כדי שימשיך זרע טהור. ויש מקדושי עליון שגם הם טבלו עצמן ביום טבילת נשותיהן, מחשש שמא הרהרו בימי נדתן. עכ"ל. **וראה** עוד במעבר יבוק (אמרי נועם פי"ח) שכתב בזה"ל, כתוב במנהגי האריז"ל, כי אין דבר מועיל להשגת האדם כמו ענין הטהרה והטבילה שיהיה האדם טהור בכל עת, וכמה פעמים הזהרתי לחברי ותלמידי שירגילו עצמם ברחיצת ט' קבין לפחות בכל חודש 'בימים' שאשתו פורשת ממנו עד כי תתקדש מטומאתה' וכו'. ע"כ.

יזכהו הבורא יתברך עוד להגדיל תורה ולהאדירה, ויפוצו מעיינותיכם חוצה.

בברכה מרובה

שבת שלום ומבורך **חיים שלום הלוי סגל**

סימן קסב

חתן שיום חופתו בין יוה"כ לסוכות האם מתענה

בְּקוֹבֵץ מה טובו אהליך יעקב (ס"ה עמ' יא) הובא מהגרי"ש אלישיב זצ"ל דהנושא אשה ב"ב תשרי לא יצום ביום החופה, כיון דזה מיד אחרי יוה"כ ע"כ, כמדומה דמדברי המג"א (סימן מקע"ג סק"א) מבואר להדיא דחתן שיום חופתו בין יוה"כ לסוכות מתענה עיי"ש.

וראה בשו"ת אגרות משה (או"ח ס"א סימן קס"ו) שכתב, ע"ד חתן שהתענה בעשרה בטבת, ולמחרת בליל י"ב היה זמן חתונתו, דצריך להתענות אף שהוא יום אחר יום, ואף דעיקר הטעם דהחתן מתענה משום כפרה [ותו, משום שכרות]. וראה, מהמג"א (סימן מקע"ג סק"א) דידן שכתב, דבימים שבין יוה"כ לסוכות, אף שהם מהימים שאין מתענים, מ"מ חתן מתענה, כיון שאינו מהגמ'. ומשמע דאף למחרת יוה"כ שכבר התענה אתמול, ועדיף משאר תעניות שנתכפר בו ממש. ע"כ.

ולפיומא, ביומא דא התחלנו לשאול על הגשמים: הנה אמרו ז"ל דהאי יומא דיום הגשמים, גדול ונשגב עד למאוד, דהא גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה^א (מענייט ז, א), וכיום שנבראו בו שמים וארץ (שס ז, ז), וגדול מתחיית המתים (שס ב)^ב. יזכנו הקב"ה להארת פנים מאתו יתברך בזה, כדברי רש"י (מחליט סו, ז) יאר פניו אתנו וגו', 'להראות פנים שוחקות לתת טל ומטר' ע"כ.

א. בספר ברית כהונה (מערכת ג' אות ב') כתב, דהמנהג בג'רבא שאין אומרים תחנון ביום ז' מרחשון, וכן במנחה שלפניהם אין אומרים וידוי ונפילת אפיים ע"כ, וכ"ה המנהג בבעלזא.

ומ"מ בפשטות נראה, הא דאמרו גדול יום הגשמים וכו', היינו בכל יום ויום דאיכא גשמים.

ב. וע"ע בגמ' (ב"מ פה, א) קשי יומא דמיטרא כיומא דדינא, [כיון שאין יכולים לעשות צרכיהם], ואי לאו דצריך לעלמא בעו רבנן רחמי עליה ומבטלי ליה עיי"ש, ואפשר דמשו"ה כהן גדול ביום הכיפורים בקדש הקדשים [עולם, שנה, נפש. במקום המקודש ביותר - ביהמ"ק, בזמן המקודש ביותר - ביוה"כ, ע"י האדם המקודש ביותר - כהן הגדול], היה מתפלל ואל יכנס לפניך תפלת עובדי דרכים לענין הגשם בשעה שהעולם צריך לו. דהא אין העולם יכול להתקיים ללא גשם.

סימן קסג • האם אפשר להקל לקטנים כדיעות הפוסקים שמקילים לגדול _____ תיג

חינוך הקטנים

סימן קסג

האם אפשר להקל לקטנים כדיעות הפוסקים שמקילים לגדול

בס"ד יומא חמישאה למעשה בראשית
לסדר וירא ט"ז מרחשון ה'תש"פ

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ולעומד בראש מפעל
הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי, ורב חביבי, יקירי ומכובדי, הרה"ג
רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף
החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
אחר מבוא הברכה והשלום

ראה ראיתי את הקובץ מה טובו אהליך יעקב' חלק ד', קובץ מלא וגדוש,
מלא מזן אל זן, אשרי עין ראתה.

שם (עמ' רנד אומ כג) הובא מהגאון רבי נתן קופשיץ שליט"א שכתב, גם כשקונים
אתרוג עבור קטנים, יש להקפיד על השיעורים הללו, כיון שאתרוגים
מצויים אצלנו, ודלא כמי שרצה לומר שעבור קטנים סומכים בכל הדברים על
השיעור הקטן ע"כ.

ואביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' תקלה הערה קג אוק"ה) בענינא דא.

(א) **הנה** מצינו להריטב"א (סוכה ג, ז ד"ה א"ר יהודה) שכתב, דמחנכין הקטן במצוות
לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול. ע"כ. ועיין בביה"ל (סו"ס תרי"ז)
שכתב, דכדי לחנכו במצוות בעינן שיהיו הד' מינים כשרין כמו בגדול עיי"ש,
וכדברי הריטב"א. והנה בספר מנחת פתים (סימן תרע"ה) אחר שהביא דברי
המחצית השקל (סימן תרע"ז סק"ח) דלא בעינן לחנך הקטן להידור, ציין לדברי
הריטב"א דלא משמע כן.

אולם בספר דעת תורה (שס ס"ז) כתב לחלק, דהריטב"א לא קאתי אלא למימר בדבר שהוא לעיכובא כגון סוכה למעלה מכ' אמה, דבזה הוא דאמרינן דבעינן לחנכו לעשות מצוה בהכשר גמור כהגדול, אבל לא מיירי כלל מהידור מצוה שאינו לעיכובא כלל. ותו, איכא למימר דדוקא בסוכה בעי לחנכו כיון דחיישינן דאתי למיסרך [דהא חזינן בשו"ע (סימן מ"מ ס"ז) דקטן חייב בסוכה משאינו צריך לאמון עיי"ש].

(ב) **ברם** מצינו בשעה"צ (סימן מ"מ סקל"ו) שכתב, דמצות חינוך על עצם המצוה ולא על פרטי המצוה. ובחזון יחזקאל (מגינה פ"א מ"ג) כתב, והעיקר להרגילו כדי שידע לקיים עיקר המצוה, דמצות חינוך אינה על תנאים מתנאי המצוה^א.

ולאור זה אתי שפיר דברי המ"ב (שס סקכ"ט) דיש מהאחרונים (נגד יסע סק"ט) דס"ל דמצות חינוך מתקיים אף אם האתרוג 'שאול' ביוםא קמא דסוכות, דהא גם בזה מתחנך הבן למצוות וכו' ע"כ, ולפי"ז נראה פשוט דה"ה בשאר דיני האתרוג ומינוי. והכי נקטינן, דממה שכתב השעה"צ 'שכן פשטיות הלשון' משמע שכן דעתו להלכה (אגרות משה יו"ד ח"א סימן קל"ו). ועיין הערה^ב.

א. ועיין בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' שכו אות קעח) מה שהארכנו עוד בזה.
ב. ביאור הדבר, דהנה בשו"ע (סימן תרנ"ח ס"ו) כתב, לא יתן ביו"ט הראשון את הד' מינים לקטן קודם שהוא עצמו יצא בו, מפני שהקטן קונה, ואינו מקנה לאחרים מן התורה. ותו כתב השו"ע, ויש מי שאומר, שאם הגיע לעונת הפעוטות, היינו כבן שש או כבן שבע מותר להקנותו אף קודם שיצא הגדול, כיון דמתנתו [דקטן] מתנה, ובלחם משנה (מכירה פ"ח ה"י) שהובא בביה"ל (שם ד"ה לא) כתב לבאר, דאמרינן כשם שאינו זוכה אלא מדרבנן אזי נמי מקנה בחזרה ג"כ מדרבנן עיי"ש. ובביה"ל כתב, ופשוט דודאי יש להחמיר לכתחילה כדיעה ראשונה, שלא ליתן במתנה לשום קטן והיינו אף ע"מ להחזיר עיי"ש.
והוסיף בשו"ע, ואם תופס [האב את הד' מינים] עם התינוק, כיון שלא יצא מידו 'שפיר דמי', ובשעה"צ (סקל"ו) כתב 'דפשטיות הלשון דהשו"ע שכתב "שפיר דמי", משמע ג"כ דיוכל אביו לעשות כן לכתחילה ולברך עמו, ויוצא בזה מה שמוטל עליו' ע"כ, ועיין בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן קל"ז - הנ"ל) דממה שכתב השעה"צ 'שכן פשטיות הלשון', משמע שכן דעתו להלכה' ע"כ, והיינו אף דבאופן זה הא לא יצא כלל מידי האב, ואזי לא קיים האב מצות חינוך לדיעה קמייתא, דהא לגבי הקטן אינו מקרי כלל 'לכם' וכמ"ש השעה"צ הנ"ל, מ"מ כאמור מהני.

[וע"ע בלקט הלכות (שם עמ' שלב הערה רחצ), שהבאנו קול קורא מגאב"ד העדה

סימן קסג • האם אפשר להקל לקטנים כדיעות הפוסקים שמקילים לגדול _____ תטו

וראה במג"א (סימן קס"ט סק"ב) שכתב ע"ד שתיית הקטן לפני קידוש, מכיון דיש אומרים [מרדכי] (פסמ"ס לה, ב) בשם השר מקוצי דאפילו בגדול מותר לשתות, והגם דלא קיי"ל הכי, מ"מ בקטן מותר לסמוך על מקצת הפוסקים עיי"ש, ולפי"ז כן הוא בנד"ד איכא פוסקים דס"ל דיוצאים בחינוך על עצם המצוה אף ללא פרטיה^ג. עיי"ש.

ולבר מהכי כבר הבאנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' תל"ה הערה ה') מבעל שבט הלוי זצ"ל שאמר דתמיד סבר שהשיעור הקטן הוא השיעור האמיתי, וכך נהגו בירושלים מאז ומקדם גדוליה וחכמיה, וכן הוא מנהג [רוב] העולם.

ולאור זה נראה לענ"ד כשקונים אתרוג עבור קטנים, מדינא אין צריך להקפיד על השיעורים הללו, ואינו אלא לרווחא דמילתא, הן מצד דברי המג"א הנ"ל דבקטן מותר לסמוך על מקצת הפוסקים. והן דהשיעור הקטן הוא העיקר להלכה.

ועי"ז הדרך לענין נר חנוכה ראה באשל אברהם – בוטשאטש (סימן תרע"ה ד"ה שגעי למינך) שכתב, דאין קפידא אם אין הנרות דקטנים שהגיעו לחינוך דולקין חצי שעה, כיון שהתינוק אין בו הבחנה בזה, ויכול לסבור על פחות מחצי שעה שהוא חצי שעה. ובפתילה דקה אפשר שידלק חצי שעה. לזה שייך בזה החינוך לטובה בלי חשש. ע"כ.

הדלקת הנר בעש"ק חנוכה אצל קטנים

ולענין הדלקת נר חנוכה בעש"ק אצל קטנים עם ברכה, היכא שאין בו בכדי שידלוק עד אחר צאת הכוכבים. הלום ראיתי מחידושי חתם סופר (שנ"ב, ב) שכתב, דתקנת הדלקת הנרות בעש"ק חנוכה היתה שהדלקה עושה מצוה, אף שאין בו כדי חצי שעה. וז"ל וא"כ יש לומר כיון שאי אפשר לימי החנוכה בלי שבת, ומעיקרא ידעו שא"א בשבת להיזקק לו, א"כ אפילו אי בשאר הימים לא יצא ידי חובתו אם לא יזקק לו, כי תקנתם היה שיהיה דולק והולך דוקא, מ"מ בשבת חנוכה היה תקנתם מעיקרא רק מצות הדלקה ותו לא, ואינו זקוק לו וכו', אבל השתא דא"א לחנוכה בלא שבת, לא היה אפשר להם לתקן שיהיה

החרדית בעל המנחת יצחק ובית דינו ע"ד חשיבות רכישת ד' מינים לקטנים, בכדי שיוכלו לנענע כדבעי בקריאת ההלל].

ג. וכן העלה בספר 'גם אני אודך' - אבני ישפה' (עמ' קפט).

שמונה ימים מצותן שוה, דבשבת אי אפשר, ועל כרחך בשבת תיקנו שיהיה סגי במצות הדלקה בעלמא וכו', ענין ההדלקה חילקו מעיקרא בין חול לשבת, וא"כ בשבת לא שייך כלל כבתה זקוק לה. ע"כ. ולפי"ז שפיר יכול הקטן לברך על הנרות של שבת חנוכה אף שאינן דולקות חצי שעה.

נקיות חוטם האתרוג במקום שמתחיל גובהו, לקטנים

ג) **ובמו"כ** מה שכתב עוד הגאון רבי נתן קופשיץ שליט"א בקובץ מה טובו (שם עמ' רנב אות ו') בזה"ל, וגם לקטנים אין להקל כשיטת רש"י שהחוטם הוא רק במקום שמתחיל גובה האתרוג, דרק לחומרא יש מקום לחוש לשיטה זו, אך לא מקילים על פיה כלל. עכ"ד.

בביאור הענין אביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"צ עמ' רעג אות קיח) בזה. ממקום שמתחיל האתרוג לשפע – מחוטמו [והיינו כשמחזיקו בשכיבה, מהמקום שמתחיל לירד] עד הפיטם פוסל נקודה שחורה אף בכל שהוא (סימן תרמ"ח ס"ט וי"ג).⁷ ודלא כרמב"ם ודעימיה"ד חוטמו' היינו למעלה קרוב לשושנתא – פיטם.

ולרש"י ד'רק' המקום הגבוה ש'קודם' שהתחיל להשתפע נקרא חוטמו'. וא"כ נימא דאף בגובה הנ"ל [היינו במרכז האתרוג], ייאסר אף בכל שהוא, וממילא ממקום זה עד סוף החוטם חמירי, דליזיל בתר טעמא דהא בחוטמו כיון דנראה לעינים, וגם שם בגובה נראה לעינים להדיא' (שע"ת שם סוס"ק ט"ו),

ד. כן נקטי הטור והרא"ש. ועיין בדברי הרא"ש שמצדד דכן הוא ג"כ דעת רבינו חננאל והרי"ף. והובא בביאור הלכה (סימן תרמ"ח ס"ט ד"ה ממקום).

ה. ה"ה הרי"ף גאות, כדהובא בביאור הלכה (שם). [וע"ע בחידושי חתם סופר (סוכה לה) שהביא שיטה, דלא מיקרי 'חוטמו' אלא סוף האתרוג ממש שמשם יוצא הפיטם, שבשר האתרוג שם כנזר עיי"ש].

ו. היינו דלדעתיה דרש"י רק מקום מרכזו של האתרוג אית ליה דינא דחוטם, ולאפוקי חלק העליון דאינו בכלל חוטם.

ז. כיוצא בזה מצינו בלשון השו"ע הרב (תרמ"ה ס"י) גבי תיומת הלולב, וז"ל עלה העליון האמצעי שהוא גבוה מכל העליון, והוא נקרא ראש העליון וכו', שהוא עיקר הלולב, 'שהאדם רואה אותו בתחילת השקפתו' וכו' ע"כ.

ח. בשע"ת ביאר כך, דהנה מצינו בב"י (ד"ה ומחוטמו עמ' תקעב בנדמ"ח) שהביא את לשון

סימן קסג ♦ האם אפשר להקל לקטנים כדיעות הפוסקים שמקילים לגדול _____ תיז

ומ"מ עכ"פ במקום הדחק יש להקל אף ביומא קמא ולברך עליו (ניה"ל שס ד"ה ממקום).

הרי לן דאף לגדול שרינן במקום הדחק היכא דאיכא נקודה שחורה ביומא קמא ולברך עליו, וכ"ש לקטן.

העולה מן הדברים: כשקונים אתרוג עבור קטנים, מדינא אין צריך להקפיד על שיעור הגדול, ואינו אלא לרווחא דמילתא. וכמו"כ אם איכא נקודה שחורה במקום המקום הגבוה ש'קודם' שהתחיל להשתפע, אפשר להקל לקטן. יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

הרא"ש (סוכה פ"ג סימן כ') שבו הובא אף את דעת רש"י (שם לה, ב ד"ה ובחוטמו), וסיים (הרא"ש) וכן עמא דבר עיי"ש, ובזה נסתפק (שע"ת) אם כוונת המנהג, דגם בעובי גבהו לפסול [היינו כדברי רש"י דס"ל דרק מרכז האתרוג חשיב כחוטמו, ואנן כיילינן הני תרתי הן את הרא"ש והן את רש"י], או המנהג דוקא מעובי גבהו ולמעלה, ואין עובי גבהו בכלל [כדעת הרא"ש].

וכתב, דבאמת לשון השו"ע (שם ס"ט) שכתב דממקום שמתחיל להתקצר, וכן מלשון השו"ע (שם סי"ב) ממקום שמתחיל לשפע, משמע קצת דלישנא בתרא עיקר, דאין עובי גבהו בכלל [כהרא"ש הנ"ל]. אלא דבספר מחזיק ברכה הביא ממורו דאף עובי גבהו בכלל הפסול [כרש"י], ונימא דזה גם כוונת השו"ע הנ"ל דממקום שמתחיל להתקצר - כולל המקום עצמו, דכיון דסתם, אזי נקטינן לחומרא. וקצת מסתבר כן, דזיל בתר טעמא שבחוטמו נראה לעינים יותר, וא"כ בעובי גבהו גם לא גרע מהשפוע שגם שם נראה לעינים להדיא וכו'. ומ"מ אפשר דבשעת הדחק יש להקל בשאר הימים [ולא ביומא קמא] ע"כ.

אולם בביאור הלכה (שם ס"ט ד"ה ממקום) כתב על דבריו, דלא נראה לדחוק בדברי השו"ע כן, דלשון השו"ע לא משמע כן. ושכן בלבוש מוכח בהדיא דכוונת השו"ע הוא על השיפוע לבד [כהרא"ש], ולא על מקום גבהו [כרש"י], מהא דהעתיק טעמו דרש"י 'שמשפע משם ויורד לצד ראשו', והשמיט תיבת 'עובי גבהו'. ולכן עכ"פ יש להקל אף ביומא קמא ולברך עליו. ע"כ.

סימן קפד

ייזהר מלהכות הבנים בשביל לימודם

בס"ד ר"ח כסלו ה'תש"פ

לכבוד הבה"ח יוסף אביטבול שיחי

אחר מבוא הברכה והשלום

הגיעוני הקונטרסים הנפלאים 'שער יוסף', ע"י ידידינו הדגול מזכה הרבים הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, אשרי עין ראתה, רואים עין בעין את ההשקעה הנפלאה, עם הבקאות הגדולה, וביקשני לבוא בכתובים כפי מיסת הפנאי.

אבי הרמב"ם הכה את בנו על מיעוט תלמודו

בקונטרסו (עמ' ס') הביא, דבספר סדר הדורות (ד' אלפס ממקו - עין הרמז"ס) כתב בשם ספר שלשלת הקבלה (עמ' קד) שהרמב"ם היה קשה הבנה מאוד והיה לו מעט רצון בלימוד, ואביו היה מכהו נואש וגירשהו מביתו, והרמב"ם הלך לו אל בית הכנסת וכו', ומצא את עצמו שנהפך לאיש אחר ע"כ. וציין לספר מצווה ועושה (ח"א עמ' מפד) שכתב לדון בזה. עיי"ש.

(א) **ונזכרתי** מה שהבאנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' משיג נהערה) מספר חוט המשולש (עמ' יז-יט), דהיה נהוג בין תלמידי הגאון רבי נתן אדלר זצ"ל, שבסוף כל שבוע מלבד השיעורים כסדרן אשר למדו אצל רבם, למדו בפני עצמם איזה ענין, ובשבת דרש אחד מן הבחורים את אשר חידש בענין זה, וכאשר בא הסדר על הבחור משה הקטן בן עשר שנים [ה"ה מרן החתם סופר זצ"ל], והתאספו השומעים וביניהם גם מחכמי העיר, תוך הדברים אשר דרש משה הזכיר קושיא אחת חמורה משמיה דזקנו הגאון מהרשש"ך [ה"ה מח"ס כוס הישועות], וכשהתפלאו השומעים על חומר הקושיא אמר הוא 'שבמחילת כבוד זקני טעה בזה' ולא קשה כלל, ובשמוע אביו [ה"ה מוהר"ר שמואל זצ"ל] דבר זה יצא מפי בנו, חרה אפו והכהו על הלחי, איך העיז נגד זקינו שהיה גאון גדול ומופת דורו לאמר עליו שטעה, והנער נתבייש והחביא

את עצמו אל הכלים, וכאשר באו התלמידים לפני רבם ושאלם את אשר דרש משה, והנה שמע מאשר עשה לו אביו ואת אשר קרהו, אז ציוה עליו רבו שלא ידבר עם אביו עוד, כי חושש הוא שאם עוד ייסר אותו אביו שיתקרר חשקת לימודו עיי"ז, והוא את פי מלך שמר ושפתי כהן ישמרו דעת, ובא אל אמו וסיפר לה בפני אביו את אשר צוה עליו רבו, ואביו החסיד כאשר שמע את אשר מפורש יצא מפי כהן הגדול שמר את הדבר וקבלו באהבה, ובנו כבודו כמחוייב, אבל לא דבר אתו מאומה מהיום ההוא והלאה, ואז לקחו רבו לביתו, מפתו אכל ממימיו שתה, והיה בן ביתו ממש, ועזב את אביו ואמו ודבק ברבו בדבקות גדול. עכ"ל.

(ב) **ובשדי** חמד (ח"ג מערכת כבוד רבו, כלל א' עמ' 358) מצינו, אחר שהביא דברי חוט המשולש דידן, כתב בזה"ל ואנכי לא ידעתי מה חרי האף הגדול הזה [של אבי החת"ס], ובפרט אחרי שאמר [החת"ס] שבמחילת כבודו טעה מר זקנו [המהרש"ש], והיה לו למר רבו [רבי נתן אדלר] לדבר על לב מר אביו לאמר מדוע ככה עשית, כי לשון זה אינו לשון זלזול כלל, שהרי נשתמשו בו גדולי ישראל. [כדמצינו בראבי"ה (נדפס סימן קע"ג), שהביא דברי זקנו הראב"ן וחלק עליו בזה"ל שרי ליה מריה עיי"ש]. ועיי' בשדי חמד (מערכת הלמ"ד כלל ז"ט סק"ז).

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

בשר בחלב

סימן קסח

בלע בשר שבין השינים בתוך שש שעות, האם צריך להמתין שוב

בס"ד יומא קמא למעשה בראשית
ג' לחודש כסלו ה'תש"פ

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ולעומד בראש מפעל הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי, ורב חביבי, יקירי ומכובדי הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' אחר מבוא הברכה והשלום

ראה ראיתי את הקובץ מה טובו אהליך יעקב' חלק ב', קובץ מלא וגדוש, מלא מזון אל זן, אשרי עין ראתה.

ע"ד מה שכתב הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א (עמ' קעא) בזה"ל, בלע בשר שבין השינים שלו - בתוך שש שעות מאכילת הבשר, האם צריך להמתין עוד שש שעות מאכילת הבשר. תשובה: אין צריך, עיין בחידושי הפלאה יורה דעה. ע"כ.

ואבוא קצת להרחיב מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ס"ה עמ' תיד הערה ז' ואילן) בזה.

כתב ההפלאה [הובא בילקוט מפרשים בשו"ע הנדמ"ח ע"י מכון ירושלים] (סימן פ"ט ס"א עמ' מרסד), בזה"ל משמע אם בלעו, צריך להמתין לדעת האומרים משום מושך טעם [הוא לשיטת רש"י (חולין קה, א ד"ה אסור - הנ"ל)] דהבשר מושך טעם זמן שש שעות]. והעולם אינם נוהרים בזה. ואפשר ומסירו [שכתב הרמ"א (שס) ואם מצא אח"כ בשר שבין השינים 'ומסירו' צריך להדיח

סימן קסה ♦ בלע בשר שבין השינים בתוך שש שעות, האם צריך להמתין שוב — תכא

פיו], דאין במעט חשש המשכת טעם. מיהו הא אמרו חז"ל באוכל או טועם, ולא חילקו ברב או במעט וכו' ע"כ (הפלאה).

(א) **הנה** ביסוד הדבר מצינו בדברי הר"ן (חולין דף לו, ז ד"ה אמר רב חסדא) שכתב בזה"ל, ומ"מ נראין הדברים שמי שאכל בשר ושהה קצת, ואח"כ מצא בשר בין שיניו שאינו צריך שהייה כדי סעודה מאותו זמן שנטל הבשר משם, אלא מאכילה ראשונה חשבינן ליה לזמן שהייה, ומיהו קינוח הפה מיהת משמע דבעינן ע"כ, ויש לעיין מה כוונת הר"ן בדבריו, דאי נימא דאיירי שלא בלע את הבשר שבין השיניים, א"כ מאי רבותא היא, הא פשיטא היא דאין צריך להמתין שש שעות, אלא ע"כ כוונתו למימר דאף אם בלע א"צ להמתין שוב שש שעות. וכן כתב בספר מגילת ספר – הובא בספר אהל יעקב (עמ' ריא).

ולכאורה יש להעיר על דבריו, דהא כד מעיינת בדברי הר"ן, נראה דאינו מוכרח כלל, דהא מצינו בלשונו שכתב 'שאינו צריך שהייה כדי סעודה מאותו זמן שנטל הבשר משם', אלמה כתב כן, הא הוי ליה למיכתב 'שאינו צריך שהייה אף אם בלעו', ולא לכתוב לשון 'שנטל', אלא כוונתו לומר דהו"א דאף היכא דשהה בפיו [אחר אכילתו] יצטרך שוב להמתין שש שעות, קמ"ל דלא. אבל היכא שבלע יצטרך להמתין שוב שש שעות.

וכן כתב בעל ההפלאה [הובא לעיל לשונו], דאף אם אכל רק את הבשר שבין השינים צריך להמתין שוב שש שעות. והעולם אינם נזהרין בזה ע"כ. וכן העתיק בספר בדי השלחן (סימן פ"ט סק"ג) להילכתא להחמיר ע"כ. וכ"כ בספר דברי שלום (סק"ג) דאם בלעו יצטרך להמתין עוד שש שעות ע"כ.

(ב) **ותו**, מה שהעיר מגילת ספר הנ"ל דהסברא נותנת שאין להבשר שבין שיניו דין בשר אחרי שש שעות, אפילו שהוא בין השינים, משום דתחילת העיכול מתחיל כשהבשר בתוך שיניו. ע"כ. ולכאורה הא בדברי השו"ע (שם ר"ט הסימן) מצינו שכתב, ואפילו אם שהה כשיעור [שש שעות] אם יש בשר בין השינים צריך להסירו ע"כ, הרי דאף אחר שש שעות דינו כבשר.

ג) וּמִזֵּמ נקטי פוסקי דורינו להילכתא דאף הלועסו ובולעו אין צריך להמתין שש שעות^א, וכן שמעתי^ב שהורה הגר"ש אלישיב זצ"ל דלא נקטינן כההפלאה בזה – שהחמיר דבעינן שש שעות משעה שמסירו^ג.

יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה

בברכת התורה **חיים שלום הלוי סגל**

א. א] ועיין בשו"ת מעדני מלכים להגאון רבי לוי רבינוביץ זצ"ל (סימן פ"ב) שפסק נמי דא"צ להמתין עוד שש שעות, וכתב דהגם דלדעת רש"י (חולין קה, א ד"ה אסור) דהבשר מושך טעם עיי"ש, אזי אפילו אחר שש שעות מיקרי בשר וצריך להסירו – כמבואר בפמ"ג (סימן פ"ט משב"ז סק"א) ע"כ, אבל מ"מ אין צריך להמתין עוד פעם שש שעות על מה שבלע בשר שהיה בין השיניים, כיון שאינו מוציא עתה בפיו טעם נוסף, וגם לא נדבק בפיו. וכ"ש לדעת הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ט הכ"ח) דס"ל דהטעם דבעינן להמתין שש שעות, משום בשר שבין השיניים, וכתב הט"ז (סק"א) דאח"כ הוי כמעוכל עיי"ש, [והיינו דע"י הרוק והחומציות שבפיו כבר נתעכל מהות הבשר].

ומה שהביא (מעדני מלכים) בסוף התשובה מדברי ההפלאה, דמדברי הר"ן הנ"ל משמע להיפך, שאין צריך להמתין שש שעות עיי"ש, כמדומה שאין זה כוונת ההפלאה בדברי הר"ן. וכבר הארכנו לעיל (אות א') בדברי הר"ן.

ב] ובספר מאור החיים הביא בשם הגאון רבי ישראל גוסטמאן זצ"ל, שביאר דבנד"ד אין צריך להמתין שש שעות, כיון דבמשהו בשר ליכא את הטעמים שמחייבים המתנה. ומה דאנן מחמירים על אכילת משהו אינו אלא משום לא פלוג, ובהאי גוונא דאינו אוכל כל שהוא להדיא, רק שיריים מסעודתו, אזי גם לא פלוג לא אמרינן. ע"כ. ועיין בשו"ת חיי הלוי (ח"ה סימן ס' אות ה').

ג] וכן ראיתי בספר אהל יעקב [הנ"ל] על הלכות בב"ח ליד ידי הרה"ג רבי יעקב סקוצילס שליט"א (עמ' ריא) שהביא מספר ריח הבשם (פ"ג הערה ז') בשם בעל באר משה [מדברעצין זצ"ל] שהיקל בזה. ושמע שכן הוא דעת הגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצ"ל, ויבדלח"ט הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, והגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א. ובספר הכשרות (פ"י הערה עח) הביא בשם הגאון רבי משה הלברשטאם זצ"ל שהיקל עפ"י דברי הט"ז, דאין לבשר זה משמעות. וכן בכתב בספר שערי תורת הבית להגר"י טשזנר שליט"א (עמ' נ').

ב. כן שמעתי מידידי הרה"ג רבי אברהם צבי הכהן שליט"א. ושמעתי [מידידי הרה"ג רבי יעקב סקוצילס שליט"א] שכן היה אומר הגר"ש זצ"ל בשיעוריו על מסכת חולין.

ג. ובביאור הדבר אמר ידידי הרה"ג רבי אברהם הרט שליט"א מח"ס מראה דבר ד"ח, דמסתימת הפוסקים שלא אמרו כלל ועיקר דעל כל אחד מעימנו לנקר היטב את שיניו בכל יום אחרי שסיים אכילת בשר, ורק לאחר מכן הוא דיתחיל למנות שש שעות, הרי לן דסברי כמנהג עמא דבר, דמנין שש שעות מתחיל כבר מסיום אכילתו הראשונה.

טבילת כלים

סימן קסו

האם כהיום מברכים על טבילת כלים

בס"ד יומא חמישאה למעשה בראשית לסדר קבלת התורה - יתרו
ח"י לחודש שבו הואיל משה באר את התורה (שבט) ה'תש"פ

לכבוד הרה"ג ר' משה צבי רוטשטיין שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום

קונטרסו 'כוס של אליהו' על הלכות טבילת כלים - פסקי הגאון רבי פסח אליהו פאלק זצ"ל הגיעני ע"י השד"ר ידידי אהובי ויקירי מזכה הרבים, הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, וברכתי עליו ברכת הנהנין, כל הרואה אומר ברקאי, והוא מאיר לארץ ולדרים עליה. ולאות כי עיינתי בדבריו הנחמדים, אבוא נא באיזה גרגיר בענין טבילת כלים והגעלת כלים.

בספרנו לקט הלכות (ח"א עמ' לג אוק"ד) הבאנו דבר נחוץ, שכתב הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א בקובץ 'ובהם נהגה' היו"ל ע"י ועד אהבת תורה - סאדיגורה (ח"ז עמ' סו) ע"ד, דיש השואלים האם יש לברך על כלים המיוצרים בחו"ל בסין או אירופה וכיוב"ז, דשמא יש לחוש לענין ברכה לבעלים ישראל [והיינו דבעל המפעל בסין הוא ישראל]. ואולי נחוש לקבוע ישראל שדינו כמחצה על מחצה, עיין חזון איש (סימן ל"ז אות ט"ו) דאין לחוש בזה לקבוע, ושם עוד (אות כ"ה), וספר טבילת כלים (פ"ז ס"ד), ובשו"ת יביע אומר (ח"ו יו"ד סימן י"ז), וע"ע בשו"ת אגרות משה (ח"ז יו"ד סימן ל"ט), ומבואר דקיימא לן דשותף עם עכו"ם שנחלק ממנו צריך לברך על הטבילה, כיון דחשיב שהיה כלי של גוי, כפשטות הש"ך (סימן ק"כ סק"ו).

והוסף עוד הנ"ל, דלענ"ד אין זה בגדר ספק ברכה להקל, דהנה קיי"ל לענין פקוח נפש דאעפ"י שיש בו רק ספק ספיקא, ואפילו כמה ספיקות

תכר _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

מחללים עליו את השבת כדאיתא בגמ' (יומא פד) ושו"ע (סימן שכ"ט ס"ג). ומצינו בגמ' (שבת מה, א) לענין טלטול נרות חנוכה לאחר שכבו מקמי חברי [וברש"י (ד"ה חנני) שם אומה שהיתה עם פרסיים], אמר להו כדאי רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק, ופירש רש"י (ד"ה נשעת הדחק) סכנה.

ובשו"ת רעק"א (קמא סימן ס' ד"ה ולענ"ד) הקשה, דאי איירי דאיכא סכנה הא שרי לחלל את השבת אף בדאורייתא, ולא בעינן לר' שמעון דס"ל דליכא מוקצה בדרבנן. ותירץ דכל היכא דהסכנה רחוקה מאוד אין זה בגדר סכנה ע"כ, ולפי"ז קאמר הגרי"מ שליט"א נראה נמי בנד"ד לענין טבילת כלים, כיון דענין בעלים ישראל או שותפות אמיתית שיש לו דיעה וסמכות, ולא רק חלק במניות כמ"ש כבר האחרונים, הוא דבר רחוק מאוד מאוד, והוא אחוז קטן ביותר, תו אין זה בגדר ספק ברכות, ושפיר יש לברך עליהו. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קסז ♦ האם שרי ללוח לעגל את הסכום, מטעמי נוחות _____ תכה

ריבית

סימן קפז

האם שרי ללוח לעגל את הסכום, מטעמי נוחות

יומא חמישאה למעשה בראשית

י"ב לחודש העשירי הוא חודש טבת ה'תש"פ

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ולעומד בראש מפעל הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי, ורב חביבי, יקירי ומכובדי, הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'

אחר מבוא הברכה והשלום

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"צ עמ' סא לוח יח) הובא מהגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א שכתב בזה"ל, המבקש מחבירו שיקנה עבורו חפצים בחנות, ועלה לו תשעים ושמונה ש"ח יכול להחזיר לו מאה ש"ח, דאין הדרך להקפיד בזה כשאין לו עודף ע"כ.

ואביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ד עמ' תשכג) בזה.

שאלה: ע"ד שאלתו, ששלח את בנותיו, לקנות בצרכניה השכונתית, והנה בבואם לשלם בקופה נוכחו לראות שחברת האשראי אינה מאשרת את הסכום, ואזי אחד מידידיו שילם עבורם לבינתיים. ושאל בתלתא א] אי חשיב שהמלוה הלוח לו, או דילמא חשיב שהלוח לבנותיו. ב] אי מותר לו לעגל את הסכום, והיינו שהסכום יצא על סך מאה ותשע ש"ח + ארבעים אג', ורוצה לכתוב צ'ק על החוב ע"ס 110 ש"ח. ג] אי שרי להודות לו במיוחד על העזרה והסיוע.

תכו _____ גם אני אודך ♦ תשובות הגר"ש סגל

תשובה: (א) אענה על ראשון ראשון, הנה הא פשיטא יותר מביעתא בכותחא דחשיב כהלוואה מלוה למלוה, דהא הבנות סמוכים על שולחנו.

(ב) ע"ד לעגל את הסכום, דיברתי עם כמה ת"ח בזה, וידידי הגר"צ הכהן שליט"א היה נראה לו לאיסור, דשרינן מתנה מועטת רק בגוונא ששניהם 'הלוח והמלוה' תלמידי חכמים [כמבואר בשו"ע, דבאופן זה דהו"ת ת"ח אמרינן דידעי דריבית אסירי, ואינו אלא מתנה. ועיין בלקט הלכות (ס"ט ע"ב) מריט הערה (ג) מה שכתבנו בזה].

אולם ידידי הגר"א חן שליט"א היה נראה לו להיתירא, וטעמו דכל היכא דאין המטרה כלל להלוותו בריבית ולהוסיף לו ח"ו, שרי. והיינו דהכא מה שרוצה לכתוב בצ"ק סכום עגול, הוא רק משום דאינו רוצה להסתבך ולטעות בכתיבת הצ"ק, אזי משו"ה מעדיף לכתוב סכום עגול. וכמו"כ היכא דישראל לו מזומן, ולהמלוה לא יהיה להחזיר עודף, ואזי יאמר הלוח שישאר אצל המלוה, נראה נמי דלית ביה איסורא דריבית, כיון דאין מטרתו ליתן ריבית, אלא כאמור לעגל את הסכום מטעמי נוחות, שרי. [וכעין זה כבר הבאנו (ס"ט ע"ב) מרכ"ה הערה ד"ה ותו - ועמ' מרעט א"ת ה'] דפעמים שמחזיר יותר לטובת עצמו].

שוב ראיתי שכן כתב הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"צ עמ' ס"א א"ת י"ח) בזה"ל, המבקש מחבירו שיקנה עבורו חפצים בחנות, ועלה לו תשעים ושמונה ש"ח יכול להחזיר לו מאה ש"ח, דאין הדרך להקפיד בזה כשאין לו עודף ע"כ*.

א. וכן כתב הגאון רבי יצחק דרזי שליט"א בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"א עמ' קעג אות ה'), וז"ד שילם עבורו נסיעה בכרטיס אוטובוס, והנסיעה עולה 5.90 ש"ח, והוא מחזיר שש ש"ח כי אין למלוה עודף 10 אג', באופן זה הדרך היא להעדיף לתת שש ש"ח ולא לבזבז זמן לטרוח למצוא מי שיפרוט שקל לעשרות אגורות כדי שיוכל להחזיר במדויק, והדבר מתפרש שהוא מחזיר יותר מפני שאינו רוצה לטרוח, ואין בזה מחזי כריבית. ע"כ.

אולם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סימן פ"ח) צידד להחמיר לפרוע יותר מהחוב, אף היכא שעושה כן מחמת שאין למלוה עודף, אלא יאמר למלוה שיתן את העודף לצדקה עבור הלוח. ע"כ.

סימן קסז ♦ האם שרי ללוה לעגל את הסכום, מטעמי נוחות _____ תכז

ובן כתב בספר נתיבות שלום (עמ' פו-פז), דבאם חייב הלוה למלוה תשעים ותשע ש"ח, ואין ללוה כי אם שטר של מאה ש"ח, ולמלוה אין עודף של אחד ש"ח, אפשר דמותר, משום דהדבר ניכר שאינו נותן את התוספת מחמת ריבית. ע"כ.

וביסוד הדבר, ח"א כתב דיש להסמיך את דברי הרמ"א (סימן קס"ז ס"א) שכתב, יש מי שאומר דמותר ללוות ככר לחם בככר לחם כמטבע של כסף, דמאחר דדבר מועט הוא לא קפדי בני אדם להדדי בזה ע"כ, ועדיין יש לעיין דהתם איירי במוצרים, אפשר דבזה הוא דלא קפדי אינשי, משא"כ במעות קפדי אינשי.

(ג) **אולם** להודות לו במיוחד, נראה דהוי ריבית דברים.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קסח

האם שרי ללוח להתפלל על המלוח שיצליח בעסקיו

יום עש"ק לסדר אחר"ק

ז' לחודש אני ה' רופאיד ה'תש"פ

לכבוד הרה"ג רבי משה פריד שליט"א מח"ס וישמע משה

אחר מבוא הברכה והשלום

הנה בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ס"ו עמ' ז) הביא מע"כ מהגר"נ קרליץ זצ"ל שהתיר לראובן הלוח להתפלל על שמעון המלוח שיצליח בכל עסקיו, ואין בזה איסור ריבית. וכמו"כ הביא (ס"ט) מהגראי"ל שטיינמן זצ"ל מהא דכתיב בפסוק (מהלס לג, ט) הוא אמר ויהי הוא צוח ויעמוד, הכל בידי שמים (נכוח לג, ז), הקב"ה הוא זה שנתן למלוח הצלחה בעסקיו, ואין בזה חשש ריבית. עכת"ד.

(א) **הנה** דבר זה כבר נפתח בגדולי קמאי, בדרכי תשובה (סימן ק"ס סקפ"א) הביא מספר מרבה תורה* (ס"ט סק"ט) ע"ד האם שרי לאדם להלוות לחכם בשביל שיתפלל לרפואתו דהוי כריבית דברים, ואם קצץ בשעת ההלואה אית ביה דררא דאורייתא, והגם דריבית דברים הוי מדרבנן, מ"מ היכא דהתנה הוי כריבית גמורה. [וסמך לזה מצינו בגמ' (קידושין סג, ז) שחוק לפני, רקוד לפני – דאף שהדבר מחמת עצמו אין לו ערך, מ"מ היכא דהתנו עליו יש לו ערך וחשיבות. וכעין זה כתב הריטב"א (נצח מליעא סג, ז) והביא דבריו המחנה אפרים (הלכות ריבית סימן ט). וכן מצינו גבי ריבית בגמ' (ס"ט סד, ז) ובשו"ע (סימן קס"ו) בחצר דלא קיימא לאגרא, דאם מתנה הלויני ודור בחצירי דהוי ריבית קצוצה לחלק מהראשונים, משום דגוף התנאי הוי קציצה].

(ב) **ברם** סיים מרבה תורה – דאם לא התנו שרי, וז"ד מותר ומחוייב הלוח בעצמו להתפלל בעד המלוח, [כדמצינו בחז"ל (סוכה מט, ז)] דגדולה

א. להגאון רבי אליהו פוסק זצ"ל [מח"ס שו"ת מור ואהלות, וספר כורת הברית] יו"ל ה'תרס"ב פייטערקוב.

סימן קסח • האם מותר למחברי ספרים להזכיר ברכה למלוה עבור ההדפסה — תכט

גמילות חסדים יותר מן הצדקה, ואם נהנה מחבירו ע"י נתינת הצדקה צריך להתפלל עבורו כדאיתא בספר מעבר יבוק (שפתי רננות פכ"א), כל שכן אם תומכו [בהלואה] בגמילות חסדים, וכדכתיב (דברים כד, יג) וְשָׁכַב בְּשֵׁלֶמֶתוֹ וּבִרְכָּךְ וּגְו', ועיין בספרי (שס) שהיא מצוה לברכה. וכן מותר ללוה לומר למלוה הלויני ואתפלל בעדך, רק אסור לומר על מנת ע"כ, והיינו דכל יהודי צריך להתפלל על חבירו, וכ"ש הכא שהיטיב עמו.

ובן ראיתי בשיעורי ברית פנחס (עמ' פו הערה קמו) שהביא מהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א שנשאל האם מותר להתפלל על המלוה. והשיב: ודאי צריך להתפלל. אך שהמלוה לא יבקש מהלוה להתפלל. וסמך לדבריו הביא, מדברי השו"ע (סימן ק"ס סי"ז) דאסור למלוה לצוות ללוה, דנתבאר בט"ז (שס סק"ה) דהוי אדנות. ע"כ. וע"ע בספר התשובות¹ (ח"ז שאלה לד).

העולה מן הדברים: שרי להתפלל על המלוה שיצליח בכל דרכיו ומעשיו, אף שעושה כן בגלל הכרת הטוב על הלואתו. ורק שלא יאמר בפירוש מתחילה ד'על מנת' כן מלוהו.

ב

האם מותר למחברי ספרים להזכיר ברכה למלוה עבור ההדפסה

ג. שאלה: האם מותר למחברי ספרים להזכיר ברכה למלוה עבור הלואת כספים למטרת הדפסת הספרים.

תשובה: הנה בספר מרבה תורה (סימן ק"ס סקכ"ט דף ל, ז ד"ה ראימי) הביא, דראינו כמה ספרים מגדולי הרבנים כמו בספר אמרי אש, בגדי ישע וכדומה שהזכירו בשער הספר לטוב את המלוה להם גמ"ח עבור ההדפסה, וכן נמשכתי

ב. והוסיף עוד (מרבה תורה), וכן מותר להלוות לחכם על מנת שילמד משניות וכדומה לשם נשמתו אחר מותו. ואף לקלסו בדברים אחר מותו אין איסור, דאז אינו חייב את המעות למלוה רק לבניו, ואיסור ריבית דברים הוא רק כל זמן שמעותיו בידו, דאז אין המעות של המלוה. וכן יש לומר דלאחר מיתה לא נקרא 'אחיק' ונעשה חפשי מן המצות וכו'. ע"כ.

ג. להגאון רבי פנחס וינר שליט"א.

תל _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

[מח"ס מרבה תורה] בשער ספרי שו"ת מור ואהללות. [וכבר מצינו כיוצא בזה בהקדמת ספר כנסת הגדולה]. ויש ליישב, דדוקא דיבור קפיד קרא ע"כ. ויש לעיין להני דסברי דכתיבה כדיבור, עיין בשו"ת רעק"א (קמא סימן כ"ט). וצ"ע.

מצוה לפרסם שם העושה בכדי שאחרים ילמדו ממנו

ועוד כתב (מרנה מו"ה) יש לומר, עפ"י מה שכתב בהקדמת שו"ת דברי מלכאל דבמצוה שרוצים שתעשה פירות, והיינו שאחרים ילמדו ג"כ לעשות כן, מצוה לפרסם שם העושה. וכן בתלמוד תורה דרבים עיין בגמ' ברכות דף מז, ב - מצוה דרבים שאני, א"כ פשוט להתיר אף בקצץ בשעת הלואה כן, וכ"ש בלא קצץ. ושיש לומר דגם המלוה מכויין למצוה שילמדו אחרים ממנו, ולא להרבות כבודו. וכל היכא דיש לתלות להיתר ג"כ, לא חיישינן ע"כ.

מותר להודיע שהלואה להדפיס ספריו, דהוא רק סיפור דברים שיתברך משמים

וכיוצא בזה כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ס"א סימן פ') בזה"ל, אם מותר ליתן תודה בספרו שמדפיס למי שהלוו לו כסף להדפסת ספרו. והשיב: נראה לענ"ד דבלשון תודה כמו שאסור לומר למלוה עבור הלוואתו מדין ריבית דברים, אסור גם לכתוב ולהדפיס. אבל יכולין לכתוב בלשון הודעה שיתברך מן השמים, כי הא זה אמת שיתברך בזכות מצותו הגדולה, ונמצא שהוא רק הודעה וסיפור דברים בעלמא, שודאי מותר לפרסם היאך שלוח מפלוני סך כך וכך, אף אם יהיה מזה למלוה הנאה ממה שנתפרסמו חסדיו, כי מצוה לפרסם עושי מצוה אם אין מקפידין להסתיר. לכן גם בכתב ודפוס רשאים לפרסם לכתוב בנוסח כזה 'ברכה נתונה מהשי"ת לפלוני הגומל חסד והלנה להדפסת הספר' וכו'. או דוגמא של נוסח זה, דלשון כזה הוא רק הודעה וסיפור דברי אמת שיש ברכה מהשי"ת לפלוני שגמל חסד בהלוואתו. ע"כ.

(ד) **ובמו"כ** מצינו שהגרא"מ שך זצ"ל בספרו אבי עזרי (מ"א הקדמה למדורה ז') כתב ברכה לקרן 'זכרון ברוך' ולהעומדים בראשה שנתנו לו הלואה, ועי"ז נתאפשר לו הוצאת הספר. וראה בשיעורי ברית פנחס (עמ' נג) שהעיר, דלכאורה זה ריבית דברים.

סימן קסח ♦ האם מותר למחברי ספרים להזכיר ברכה למלוה עבור ההדפסה — תלא

והשיב, דבספר אבי עזרי ליכא שאלה, כיון דכתב אך ברכה למנהלי הגמ"ח והם אינם המלווים [ורק גזברים שמנהלים את הגמ"ח]. ע"כ.

ג

ניצול ימי השישי – שבת

ולסיומא, דאנו זוכים בימי שישי הארוכים לראות הני מילי מעלייתא, אביא הנה מה שראיתי בקובץ מה טובו אהליך יעקב [היו"ל ע"י מכון 'גם אני אודך' בראשות ידידי הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א] (ח"י עמ' תקד טז נ"ב), סיפר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בשם שכננו ידידי הגאון רבי מנחם צבי ברלין שליט"א ששמע ממרן הגר"ז סורוצקין זצ"ל על חמיו מרן הג"ר אליעזר גורדון זצ"ל ראש ישיבת טעלז שפעם אחת בהיותו בלונדון נקרעו נעליו ובא לסנדלר אחד, וראה שהחל לבכות ללא הפוגה, וכששאלו מ"ט קא בכי, הזכירו שלמדו באותה ישיבה בחברותא, וראה מה יצא ממך ומה יצא ממני, שאני כעת מתקן נעליך... אמר לו רבי אליעזר – ההבדל הוא שאתה בימי שישי – שבת קודש לא למדת ואני כן למדתי, ומזה גדלתי וצמחתי, מניצול ימי השישי – שבת, ולא חיפשתי פורקן וחופש. ע"כ.

יזכהו הבורא יתברך עוד להגדיל תורה ולהאדירה, ויפוצו מעיינותיכם חוצה.

בברכה מרובה

שבת שלום ומבורך

חיים שלום הלוי סגל

ד. וראה עוד בשיעורי ברית פנחס (עמ' צד) שכתב, דמצוי הרבה פעמים שהנכד מוציא את הספר של הסבא, והוא לוקח את ההלואה, והסב כותב את הברכה. ויש אחרונים שמבארים, שכל ההיתר הוא רק אם עושה כן אחר הפרעון, ולכן הרבה פעמים זה נכתב רק במהדורה תנינא.

וציין לשו"ת יביע אומר (ח"ד יו"ד סימן ט' אות ד') שהעיר על גדולי עולם שעשו כן, ומסיק דאין להתיר אלא בריבית מאוחרת.

נדה

סימן קס"ט

הרחקות

בקוביץ מה טובו אהליך יעקב (ס"ס עמ' קנ"ה) הובא מהגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א, ע"ד אשה בימי טומאתה שאכלה מלחמניה, ובעלה חתך פרוסה אחרת מהצד השני, האם אומרים שכל החפצא קיבל שם שיריים ואסור ליקח ממנה לגמרי, או דעתה אית ליה שם חדש ומותר לבעל לאכול ממנה. ע"כ. ואביא הנה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ס"ד עמ' נט אות קט).

הנה ראיתי בספר בדי השלחן (נד"ה עמ' קס"ח) שרצה לחלק, בין לחם גדול [כגון ככר שלם] דלא חשיב אחר שלקחה האשה כשיירה, לבין פיתה וכדומה שנעשה לאדם אחד דחשיב כשיירה ע"כ, אולם לענ"ד נראה להקל גם בפיתה, אחר שחותך בסכין את החלק ממנה שאכלה, ואזי אינו ניכר כלל כשיריים שלה. וטפי מהכי הרי הוא כעומד וצווח שאין רוצה בחיבתה, דהא להדיא חותך ומשליך שיירה.

ועפ"ז נראה דאף דבשו"ת אגרות משה (יו"ד ס"א סימן נ"ז) כתב, 'נראה פשוט שמהחלות הקטנים הנקראים ראלס וכדומה, שהוא נעשה רק לאכילת אחד יהיו אסורין לאכול שניהם מאחד' ע"כ, נראה לומר דכל זה אינו אלא כשנגסה מהלחמניה, ועתה בא לאכול משיירה, אבל כאמור היכא דחותך בסכין ומשליך השיירים, שרי לאכול אף דהוי מאותה לחמניה שהיא אכלה.

העו"ל מהדברים: היכא דחותך בסכין ומשליך השיירים, שרי לאכול אף דהוי מאותה לחמניה שהיא אכלה. דהרי הוא כעומד וצווח שאינו חפץ בחיבתה כנלענ"ד*.

בברכת התורה **חיים שלום הלוי סגל**

א. והלום ראיתי שכן כתב בספר ארחות טהרה להגאון רבי יצחק אייזיק כהנא שליט"א [אב"ד קרית מנחת יצחק ברכפלד, ודומ"ץ העדה החרדית י"ם] (עמ' צ' אות נה), וז"ל אם האשה נגסה בשיניה בלחמניה או בלחם דק שקורין פיתה, או בפרוסת לחם או בעוגה, או בפרי וכיוצא בו, והבעל רוצה לאכול החלק הנשאר, יחתוך בסכין מעט במקום שנגסה בשיניה, ואז מותר לו לאכול החלק הנשאר ע"כ, ושמחתי שמצאתי כדברינו.

סימן קע ♦ צלחת פירות מרכזית, האם חשיב כקערה אחת לענין הרחקות _____ תלג

סימן קע

צלחת פירות מרכזית, האם חשיב כקערה אחת לענין הרחקות

יומא רביעאה למעשה בראשית

לסדר וישב כ' כסלו ה'תש"פ

יוד"ר דרבי אברהם בן מרנא החפץ חיים* זצ"ל

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ולעומד בראש מפעל הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי, ורב חביבי, יקירי ומכובדי, הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'

אחר מבוא הברכה והשלום

(א) **ראה** ראיתי את הקובץ מה טובו אהליך יעקב' חלק ו', קובץ מלא וגדוש, מלא מזן אל זן, אשרי עין ראתה.

בקובץ (ס"ו עמ' יג אות כג) הביא מהגרי"ש אלישיב זצ"ל 'דבר שרגילים לאכול מקערה אחת כגון פירות ועוגות, אינו חשיב כקערה אחת לענין הרחקות, ומותר להם לאכול מזה ביחד' ע"כ. אביא מה שהעלינו בענינא דא בספרי לקט הלכות ח"ד (עמ' לו הערה קמה).

שאלה: האם שרי ליקח בזה אחר זה פרי מצלחת המרכזית, היכא דאין מניחים באמצע בכלי אחר.

תשובה: (א) מדברי הרמ"א (סימן קנ"ה ס"ז) למדנו דאין אוכלים בקערה אחת. והנה הט"ז (שם סק"ז) הביא מהב"ח (ד"ה עוד מלאמי עמ' קנד נדמ"ח) שהעתיק ממהרש"ל (נצי"אורו לטור), וז"ל עוד ראיתי שטות גדול שמנתחין חתיכות

א. כן הובא בביאור הלכה (סו"ס שלב) בזה"ל, כל עיקר הדברים האלה העתקתי מכתבת יד בני המנוח הגדול בתורה ובמידות טובות כבוד מוהר"ר אברהם זללה"ה שנפטר בעו"ה בן כ"ג שנה כ' כסלו תרנ"ב לפ"ק. עכ"ל.

קטנות בקערה אחת, הוא נוטל אחת והיא נוטלת אחת עד גמר אכילה. ושיבוש גדול הוא דפשיטא דחשיב אכילה עכ"ל, אבל מ"מ משמע דכשמימין קערה עם החתיכות גדולות, 'כדרך שמימין בקדרה', וכל אחד נוטל מן הקערה ומשים לפניו על כלי מיוחד ואוכל משם אין בזה איסור, כיון דאין האכילה מיד בלקיחתו מקערה שלוקחה גם היא, אלא משתמש בכלי אחר בינתיים ע"כ (ט"ז).

והנה בדבריו מצינו שכתב, דבעינן שלא יאכל מיד בלקיחתו, אלא משתמש בכלי אחר. ולא ברירא לן כוונתו, מי בעינן תרתי – הן שיפסיק איזה פרק זמן, והן שיניח בכלי אחר. או דילמא סגי בחד מינייהו, דכבר קעביד איזה היכר. ובאמת באחרונים נחלקו בזה גופא, אי עיקר הטעם דאיכא הפסק של פרק זמן, דכבר אין זה דרך חיבה. או דוקא הפסקת כלי.

ובשיעורי שבט הלוי (עמ' רנו ד"ה ונעיקר הדבר) כתב, דמסתבר דעיקר הגדר מה שאין אוכלים מקערה אחת, ולא הפסקת כלי. [ומ"מ פשוט דאם העביר לקערה אחרת, אף לפרק זמן מועט שרי, דאיכא היכירא. ובאמת בסדרי טהרה וכן בתורת השלמים (סק"ה) השמיטו לגמרי הא דהפסק כלי]. ולכן היכא דמורח כל אחד על פרוסתו מהמרגרינה או חמאה המרכזית, אינו נקרא קערה אחת. וכמו"כ צלחת פירות, שכל אחד לוקח ואוכל חשיב קערה אחת, אך אם מניח לפניו זמן מה קודם שאוכל מותר ע"כ. וכ"כ בחוט שני (עמ' רכ אות טו) שיניח קודם זמן מה לפניו.

ולכאורה יש לעיין טובא בדבריהם, דהא בלשון הט"ז חזינן להדיא, דמה דאסרו אינו אלא דכשמימין קערה עם החתיכות גדולות, 'כדרך שמימין בקדרה' עיי"ש, דבזה הוא דאמרינן דחשיב קערה אחת, כיון דהאוכל נצרך לקערה. אבל היכא דמונח בצלחת המרכזית פירות שלמים, והם אינן צריכים כלל לקערה, בזה לא ייחשב כלל כקערה. וה"ה בפרוסות לחם, וה"ה ברוגלך או פרוסות עוגה.

(ב) **ולולי** דמסתפינא הוי אמינא דה"ה בפיצוחים, אלא דח"א העיר ע"ז, דהוי כחתיכות קטנות, דבזה איירי המהרש"ל. אבל זה אינו מוכרח כלל, דאיכא למימר דהמהרש"ל איירי בחתיכות קטנות לחים דהוא דבר הנצרך לקערה. ולא בדבר שלם ויבש, שוב ראיתי בספר ארחות טהרה להגאון רבי

סימן קע ♦ צלחת פירות מרכזית, האם חשיב כקערה אחת לענין הרחקות _____ תלה

יצחק אייזיק כהנא שליט"א² (עמ' פט אות מג) שכתב בזה"ל דברים עם קליפה כגון אגוזים ושקדים ובטנים שאינם קלופים וצריך לקלפם, וכן תפוחים ואפרסקים ושזיפים וכדומה שנאכלים בכמה נגיסות, וכן עוגיות שנאכלות בכמה נגיסות, וכן דברים שמחזיקים בפה ומוצצים, ולא בולעים מיד, מותר לשניהם לקחת אפילו אחד אחד מצלחת אחת ולאכול ע"כ, וכדברינו.

והנ"ל (ס אות מז) – משא"כ קלופים [וכן הוא בפוקדן] דאזי מכניסים מיד לפה, ייחשב קערה אחת. לאפוקי היכא דלוקח ביד כמה אחדים, ואוכלם אחד אחד ממה שבתוך היד מותר. [דאזי איכא שיהוי בין לקיחה ללקיחה, ממילא אינו חשיב כאוכלים מקערה אחת, וליכא חיבה].

ג) וח"א אמר דמה שכתבו פוסקי זמנינו להחמיר בפירות, צריך לומר בדבריהם דאיירי בפירות מקולפים וחתוכים, דאזי הוא דנצרכים לקערה. ובלא"ה בפירות שלימים שאינם קלופים, אזי ע"י עצם הקילוף איכא פרק זמן של היכר שמפסיק ביניהם. ומדויק לשון המהרש"ל שהביא הב"ח 'בחתיכות קטנות' עיי"ש, דהם נצרכים לקערה, לאפוקי חתיכות גדולות דאינם נצרכים לקערה, שרי.

ד) אולם עדיין איכא ביה חזות קשה, דהגם דמדברי המהרש"ל שהביא הט"ז (סק"ז – ה"ל), דכל מה דכתב דאית ביה חיבה אינו אלא בחתיכות קטנות, דזה נוטל אחת וזה נוטל אחת, דאזי איכא פרק זמן קצר בין נטילה שלו לנטילתה, וזה גורם חיבה ביניהם, משא"כ בדאיכא חתיכות גדולות דאיכא שיהוי בין נטילה לנטילתה, וממילא ליכא חיבה. אבל מה אעשה דרבינו הט"ז כתב דמשמע מדברי המהרש"ל, לאסור אף בחתיכות גדולות, והיינו דאף בזה בעינן שיניח על גבי כלי בין הנטילה מהצלחת המרכזית לאכילתם.

אולם הלום מצאתי את שאהבה נפשי, והוא לו בשו"ת אגרות משה (יו"ד מ"א סימן ס"ז ד"ה וממילא) שכתב לבאר כוונת הט"ז כך, דמה שכתב לאסור בחתיכות גדולות דבעינן כלי אחר בינתים, אינו אלא באופן שנצרך האוכל לקערה, וכגון היכא דיצטרך להחזיר החמאה לקערה המרכזית, משום שרוצה לחתוך פת או להפסיק באכילתם באיזה דבר, ולחזור וליקח משם כדרך רוב אכילות ונמצא שישתמשו שניהם בקערה אחת גם לאכילתם שזה אסור דהוו

ב. אב"ד קרית מנחת יצחק ברכפלד, ודומ"ץ העדה החרדית י.ם.

תלו _____ גם אני אודך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

אוכלים מקערה אחת, לכן מצריך הט"ז שיהיה להם כלים אחרים להניח שם (אבל בחמאה שישתייר על הפת, ואין הדרך להניח את הפת המרוח בקערת החמאה יש להתיר למרוח. אבל יפה להחמיר [בחמאה רגילה]) ע"כ, הרי לן מדבריו, דכל היכא דיודע דיוצרך לקערה, אזי הוא דאמרין דחשיב קערה אחת. אבל היכא דאיירי בסוג מוצר שאינו נצרך לקערה שרי, ולא חשיב קערה אחת. והוא ממש כדברינו הנ"ל, להתיר בצלחת פירות מרכזית וכדומה.

שוב ראיתי בספר שיעורי טהרה (עמ' קנט) להדיא כדברינו, וז"ל חתיכות גדולות המונחים על קערה מותר ליקח מהקערה [ישר], 'אף אם אינו מניחו תחילה על קערה שלפניו' וכמו שנתבאר מדברי הט"ז והסדרי טהרה. 'כל שכן כשאוכלים תפוזים או בננות וכדומה דצריך קילוף, דפשיטא שאין צריך להניח תחילה על קערה שלפניו, דמלבד שהם חתיכות גדולות ויש שיהוי, בנוסף לזה יש שיהוי שע"י הקילוף עיי"ש.

ובן ראיתי בספר סוגה בשושנים (פ"ד סי"ג) דהביא דיש מתירין בחתיכות גדולות של בשר או דגים או מיני פירות כגון תפוחים וכיו"ב המונחים בקערה אחת, ליקח מבלי להניח בכלי ביניהם. ומטעמא אחרינא. עיי"ש.

לכן באמת נראה כדבריהם דשרי לאיש ולאשה ליקח מהצלחת המרכזית פירות וכדומה, אף מבלי להניח בכלי בינתיים, וכמ"ש בשו"ת אגרות משה הנ"ל. ולא מטעמיה דשיעורי טהרה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קעא • האם בעינן ליזהר בהרחקות מאשה שעזבה את הבית, וברצונה להתגרש . תלז

סימן קעא

האם בעינן ליזהר בהרחקות מאשה שעזבה את הבית, כיון שברצונה להתגרש

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (מ"ו עמ' כג לוח נ') הביא מהגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל ע"ד זוג שהם פרודים וכל אחד מהם גר בדירה נפרדת, אזי אין האשה יוצאת ידי חובת הדלקת נר חנוכה בהדלקת בעלה. אביא בזה מה שכתבנו בענינא כגון דא בשו"ת בירורי חיים (מ"ט מכמ"י).

שאלה: ע"ד שאלתו מיום עש"ק העבר, האם בעינן ליזהר בהרחקות מאשה שעזבה את הבית, כיון שברצונה להתגרש ממנו.

הגדרת השאלה: האם שרי לבעלה לישן במיטתה, מי אמרינן כל זמן שעדיין לא התגרשו עדיין היא אשתו לכל דבר, ומצווה על הרחקות. או דילמא כיון דבדרך הטבע הרי הלבבות נתרחקו, ואפשר דליכא איסור בדבר.

אופן השאלה: הרי מע"כ שלח ביום עש"ק העבר מתנה נאה לאשתו בכדי לנסות לקרב את הלבבות, ולהחזירה לביתו, וכיון שכן הרי עדיין לא נתנתקו, דהא מנסה בכל צורה ואופן שתחזור לביתם, וממילא איכא למיחש להרהור.

תשובה: א) הנה כבר הבאנו בשו"ת בירורי חיים (מ"ז עמ' ערה) מה נקרא מטה שלו ומטה שלה, מקום המיטות, גוף המיטה, המזרון, המצעים. וראיתי בספר סוגה בשושנים (עמ' קפה ד"ה ונענין) שכתב, יש לידון אם החליטו להחליף רק את גופי המיטות, אבל שאר מצעי המיטות לא החליפו, דיש לומר כיון דעשו מעשה לבטל המיטות, דגוף המיטה בלא המזרונים אינו ראוי לשכיבה, ובמה שנטלו המזרונים מהמיטה שלה ונתנוה על המיטה שלו, הוי כשבר כלי, ועשו מעשה רב לבטל היחוד. או דילמא כיון דעכ"פ על גוף המיטה שהיה שלה, ישן עתה הבעל, וגוף המיטה שהיה שלו, היא ישנה עליה. וצ"ע. והביא דהגאון רבי משה הלברשטאם זצ"ל נטה יותר לצד א', דבעינן איזה

תלח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגר"ש סגל

מעשה לבטל ע"כ, וכיון שכן כל זמן דלא עשה איזה מעשה לבטל היחוד, עדיין חשיב כמיטתה.

(ב) **וראה** בשו"ת בית יצחק (יו"ד מ"ז סימן י"ח) שכתב, ע"ד היאך רשאי הבעל ליתן גט לאשתו כשהיא נדה, ושם (א"ח ז') לא אסרו חכמים להושיט רק בעודה אשתו, אבל באשה שנתגרשה לא אסרו חכמים, א"כ ה"ה בגט כיון שע"י כך תתגרש לא אסרו חז"ל וכו'. אמנם לפי"ז כ"ש באשה שכבר נתגרשה, אין איסור להושיט מידו לידה או לזרוק מידו לידה, דלא שייך חיבה. והפוסקים לא ביארו דין זה. אך מזה ליכא ראיה, דשאני גט שהוא דבר הכרחי שכך סדר הגט [כדכתיב (דברים נד, ג) ונתן בידה], משא"כ להושיט מידו לידה, וכל חומרות שהחמירו באשתו נדה יותר משאר עריות אולי אף לאחר גרושין נשארו באיסורן, כמו שאסרו לדור בחצר אחת' ע"כ, הרי שרצה לאסור ההרחקות אפילו אחר גירושין מפני שנשארו באיסורן^א. ולפי"ז קל וחומר בנד"ד שעדיין לא נתגרשו, ויכולה בכל עת לבוא לביתם.^ב

(ג) **אולם** ידידי הרה"ג רבי אברהם חן שליט"א אמר, מכיון דהמציאות היא שלא תבוא לביתם פתאום, אלא ודאי יהיה איזה שלב שיקדים לביאתה לביתם, כגון הידברות ע"י המליץ בינותם [כמו שסיפר מע"כ, דאיכא איזה מתווך שמנסה לגשר על הפערים] וכיון שכן כל זמן ששלב זה חסר, ליכא דינא דהרחקות. אבל צריך ראיה לדבר.

ועתה ראיתי בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ו עמ' כג אות ג') מהגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל ע"ד זוג שהם פרודים וכל אחד מהם גר בדירה נפרדת, אזי אין האשה יוצאת ידי חובת הדלקת נר חנוכה בהדלקת בעלה, דהמהרש"ל ס"ל דאף אין צריך לישוב שבעה האחד על השני כשהם פרודים, ואף דלא

א. הובא בספר סוגה בשושנים (עמ' רצ).

ב. ועיין בספר היכל הוראה (ח"ה הוראה קנה עמ' שז) ע"ד זוג שעשו הסכם גירושין ביניהם, האם שרי להם לדור בבית אחד כשהיא אינה בטהרה, דכל מה דהתירו להתייחד בימי טומאתה, כיון דאין יצרו תוקפו דהפת בסלו, אבל בנד"ד דאין ברצונה לחזור מההסכם, אית להו איסורא דיחוד אף קודם שנתגרשו. כן כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סימן קע"ח), וכן העלה בשו"ת קנה בושם (ח"ב סימן קה-קו). וע"ע בספר היכל הוראה (ח"ג הוראה קנו).

סימן קעא • האם בעינין ליזהר בהרחקות מאשה שעזבה את הבית, וברצונה להתגרש. תלט

נקטינן הכי מ"מ הגאון רבי בצלאל הכהן מוילנא זצ"ל (אחיו של בעל החשק שלמה) אומר דלחומרא חיישינן – ולכן אם הבעל הוא כהן לא יטמא לאשתו אם היו פרודים כדהובא בספר כתר כהונה² – רייפמאן (מ"צ נור הקודש דף מ' סק"מ)³ ע"כ. וכן העלה הרה"ג רבי אשר חנניה זצ"ל בספרו שו"ת שערי יושר (מ"ד סימן פ"ו סקט"ו), דכיון שניתק כל קשר ביניהם, ורק מחמת הקנין דקידושין עדיין אגודה ביה, בכי האי גוונא לא אמרינן אשתו כגופו, וכיון שכן אין האשה יוצאת חובת הדלקת נ"ח בנר בעלה⁴.

אולם בספר חשוקי חמד (מדיס כ, ז) לא כתב כן, והעלה דכל זמן שלא נתגרשו אשתו יוצאת י"ח הדלקה בהדלקת בעלה. ובקונטרס גם אני אודך (מ"ג משנה קמ) הביא מהגר"ח קניבסקי שליט"א שהשיב לו, דהדבר צ"ע. ע"כ.

העולה מן הדברים: צריך ליזהר בהרחקות מאשה שעזבה את הבית דברצונה להתגרש, ואסור לישן על מיטתה כל זמן שלא עשה איזה מעשה לבטל היחוד.

יתן ה' שתכתב ותחתם לאלתר לחיים טובים וארוכים ולשלום, אתה שלום ובינתך שלום, וכל אשר לך שלום. שנת גאולה וישועה, פרנסה טובה וגזרות טובות. הקב"ה הוא כל יכול, והכל יכול להתהפך לטובה ולברכה במחי יד. בברכת התורה
חיים שלום הלוי סגל

ג. מח"ס שולחן הקריאה.

ד. וכן הובא להלכה בספר פני ברוך (עמ' תפ אות יד) משמיה דהגר"ש דבלצקי זצ"ל.
ה. וראה עוד בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ו עמ' סב) שכן השיב בעל המשנת יוסף שליט"א דבין אם הם גרים כל אחד בבית אחר, או אף אם הם דרים בבית אחד, הוי ליה כשני בעה"ב הדרים בבית אחד וכל אחד אוכל עם בני ביתו בפני עצמו – דצריך כל אחד להדליק לעצמו, או שהאחד ישתתף עם השני בפרוטה, אלא דהכא כיון שהם פרודים לא ירצו להשתתף ולהדליק ביחד. עיי"ש.

סימן קעב

בימי נידותה יזהר מלשכב במיטתה, כשבא אורח

יום עש"ק לסדר ויגש
ו' לחודש העשירי ה'תש"פ

ברכה ושלום לספיר ויהלום, ברכות מרובות משמי ערבות הרה"ג
המופלג בתורה רבי שמואל כהן שליט"א מח"ס בנין שמואל,
חתן ותורה

אחר מבוא הברכה והשלום

הגיעני ספריו החדשים 'בנין שמואל', 'חתן ותורה', וברכתי עליהם ברכת
הנהנין, כל הרואה אומר ברקאי, המאיר לארץ ולדרים עליה. ולאות כי
עיינתי בדבריו הנחמדים המלאים והגדושים, אבוא נא באיזה גרגיר.

מה שהביא מדברינו מספר גם אני אורך – הרח"ש סגל (ס"ג סימן קה) ע"ד קירוב
המיטות בימי טהרתה, מספר אור צדיקים (סימן כ"ז, ג) שכתב, דאחר חצי
שעה יחזור למיטה המיוחדת לו ע"כ. וכע"ז הובא בבאר היטב (סימן ל"ח סק"ז)
משער הכוונות (דיוט מפילת ערצית דיוט א') וכשתשמע, אחר שתגמור תשוב למיטתך
ע"כ.

א) אמרתי להביא עוד מענין לענין באותו ענין, ע"ד דיש שנזהרו לשמש
במיטת האשה, כדמוכח מדברי אור צדיקים ושער הכוונות הנ"ל.

הנה כבר הזהיר בספר דרכי תשובה (סימן קנ"ה סק"ה) ע"ד מנהג העולם אפילו
היראים והחסידים שבכל פעם שמכניסים אורח תלמיד חכם לביתו, שולח
את אשתו ללון במקום אחר, וחושש שהאורח נזהר מלשכב במיטת אשת איש,
ונותן מיטתו להאורח והבעל שוכב במיטת אשתו, ולא שמענו שיהיו נמנעים
לעשות כן כשהיא נדה, והא כשהיא נדה אסור לבעל לשכב במיטת אשתו וכו'
ע"כ, וכיון שכן יש ליזהר שלא יצא חומרא דאתי לידי קולא, דיבוא האיש
לשכב במיטת אשתו הנדה.

סימן קעב • בימי נידותה יזהר מלשכב במיטתה, כשבא אורח _____ תמא

וראה בשיעורי שבט הלוי (שס עמ' רסג ד"ה ונראה דכ"ט) שכתב אדברי הט"ז שאסר לה לשכב על מיטתו, 'דאז נהגו התשמיש במטה שלו, ולכן איכא טפי הרהור' ע"כ. ולפי"ז כהיום שנהגו במקומותינו דהתשמיש על מיטתה, אזי אף להט"ז ליכא הרהור.

(ב) **ואגב** נראה לומר עוד נפק"מ בהא דהתשמיש על מיטתה, בספר מילי דחסידותא להרה"ק מבוטשאטש שחיברו על ספר חסידים (אות מנח) כתב, ע"ד המבואר בשו"ע יו"ד (סימן קט"ז ס"ה) שלא יתן תבשיל ולא משקים תחת המטה, מפני שרוח רעה שורה עליהם [וראה בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' מקנא הערה ז') ובספרי לקט הלכות (ח"א עמ' לל הערה שמה-שמט) בזה] ע"כ, ואהא כתב 'אין חשש רק במיטה שבה תשמיש המיטה, משא"כ במיטה שנעשית רק לשינה לבד, אפילו של אשה אין חשש, ובמיטה של איש קיל יותר', והובא בכף החיים (שס סקמ"ג) עיי"ש, ונראה דהא דמיטה של איש קיל יותר, משום דהדרך לשמש על מיטת האשה*.

ב

האם השתתפות בהספד חשיב נמי ככבוד המת

ע"ד מה שכתב עוד בספר חתן ותורה (עמ' ט"ה-ט"ט) מדברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שהובא בקובץ ישורון (כך טו עמ' מקו) דמכיון שאין מדייקים בזמני ההלויות וח"ו יגרם ביטול תורה יותר, וזה לא הותר כי אם לצורך הלויה עצמה. וכן כתב בספר משפטי התורה להגר"צ שפיץ שליט"א (ח"א סימן ז"ט) שהחוב לבטל מתלמוד תורה ומלאכה להלוית המת, אינו אלא בזמן שמוליכים את הנפטר מביתו, או ממקום הלויה לקברו, וכמו שמדויק מלשון הרמב"ן בכתובות ובשו"ע (סימן שס"א ס"ג), משא"כ שאר צרכי הנפטר, ובכלל זה שמיעת הספדים לא נאמר הדין שמבטלין ת"ת ומלאכה וכו'. ע"כ.

והני מילי מעלייתא האירו את עיני, דבספר 'גם אני אודך - הרח"ש סגל' (ח"ג עמ' רמד) הבאנו מתשובות ישראל (ח"ג עמ' רטו) דלויה רק בשעה שמוליכים

א. ומה סיבת הענין דהתשמיש על מיטתה, ואולי איכא למימר דהנה מצינו בשו"ת רב פעלים (ח"ג סימן י') מה טעם אין מברכין על מצות עונה, משום דרוב בעילות אינן של מצוה, כיון דהיא אינה מתאוה כ"כ כמו האיש עיי"ש, וכיון שכן דאין הדבר נצרך לה כ"כ, אזי אומרת בליבה באם הוא רוצה ומתאוה, אזי היא מסכמת ונותנת את הסכמתה שיבוא הוא אליה.

תמב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

את המת, אבל בזמן ההספד לא ייקרא לויה וכו' עיי"ש, ולכאורה אלמה לא נימא דעצם ההשתפות בהספד לחודא אית ביה נמי כבוד המת, שבאים לכבדו ולשמוע על גדלות מעשיו של הנפטר והוי יקרא דשכבי, ועיי"ז החי יתן אל לבו, שהוא דבר עצום וגדול, ומגלגלין זכות ע"י זכאי.

ובפרט בהלויות הגדולות של גדולי וצדיקי ישראל זיע"א², שהם בדרך כלל ארוכות ומתישות, ופעמים אין את האפשרות להשתתף במסע הלויה, כגון בימות החמה שהשמש יוקדת על קדקודי האנשים, כמו (עתה) בהלויותו של הגאון הגדול רבי שריה דבלצקי זצ"ל, שחלק גדול מהציבור עמד תחת השמש הקופחת, ופעמים רבות הדבר גובל בסכנה של התייבשות והתעלפות.¹

יתן ה' שיתבדרון דבריו בבי מדרשא, ויפוצו מעיינותיכם חוצה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים טובות.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ב. וראיתי שהגראי"ל שטיינמן זצ"ל (איל תערוג גליון רלג) נשאל ביום י"א סיון ה'תשמ"ט ע"י בחור בשיבה קטנה, האם לנסוע להלווייתו של גאב"ד עדה החרדית בעל המנחת יצחק זצ"ל בעיה"ק ירושלים, והשיב לשואל אם היה לך איזה לויה בניו יארק הרי לא היית נוסע אפילו אם היית מגיע לפני הלויה. וביאר דבריו, מסתמא הא דאיתא דצריך לילך ללוויית תלמיד חכם, אינו אלא באותה עיר. ומי שנוסע זה ודאי טוב, אבל חיוב אינני יודע. וכמו"כ הורה לענין הלוויית ראש ישיבת מיר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל שהיתה בירושלים. ע"כ.

ג. ע"ד מה שכתב האם איכא חיוב להשתתף בכל הלויות וחופות שעובר לידם, ראה מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ז עמ' תנח) בזה.

טבילה

סימן קעג

מה גדרו של אפשר לחזור ולטבול בקל

יומא תנינא למעשה בראשית לסדר תצוה
ו' לחודש שמרבים בו שמחה - אדר ה'תש"פ

בחודש אדר שלמא אשדר, לפרי עץ הדר, לכבוד איש המעלה,
לשבח ולתהלה איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים
צמודות ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג הרה"ג רבי יואל יחיאל
מיכל פרנקל שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום.

בקובץ פסקי בושם [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (עמ' רפג אות כג) הביא מדברי
האחרונים שכתבו על שאלה בענין חציצה בטבילה 'דהיכא דאפשר לה
לטבול בקל תחזור ותטבול', כתב הגאון רבי מאיר ברנסדורפר זצ"ל שלא נתברר
מהו הגדר של אפשר בקל, אך פשוט דבעיירות גדולות הן בארץ ישראל והן
בחוץ לארץ, שמצויים מקוואות לרוב בלי שום דוחק וקושי, בודאי הוא בגדר
אפשר לה בקל לחזור ולטבול, זולת באופן שיש לה איזה דבר מסויים שמונע
אותה מלטבול בקלות, וזה כבר דבר התלוי בשיקול הדעת, שיש לדון בכל
מקרה לגופו. וציין לשו"ת קנה בושם (ח"ג סימן ע"ו). ע"כ.

ולענ"ד נראה דעיקר גדרו של 'לטבול בקל' אינו תלוי במרחק הדרך, אלא
בעיקרו נמדד לפי קושי הנפשי שבדבר, וכמדומה שאצל רוב הנשים
הוא קשה מנשוא, ויש נשים שאומרות גם אחרי עשרות שנים של טבילה שיום
טבילתן הוא יום מתח ולחץ וקושי, כיון שבושות, מפני צניעותן. וכעין ראייה
לזה ראה ע"ד מה שכתב בשו"ת דברי יציב או"ח ח"א (סימן מ"ה אות י"ט) בתשובה
לאדמו"ר בעל הישועות משה מויז'ניץ זצ"ל, בדברי המג"א (סימן ל"ט סק"א)
דמדאורייתא לא סמכינן אחזקה דרבא בדאורייתא, ולכן צריכים לבדוק אם הביא

ב' שערות עיי"ש, ובאמת הך כללא דכל היכא דאיכא לברורי מבררין, הרבה אחרונים ס"ל דהוי רק מדרבנן, והביאו ראיה מדאמרין היכא דאיכא טירחא אין צריך לברר, עיין דרכי תשובה (סימן ק"י ס"ק רנב). ואולי גם הכא משום צניעות - לבדוק את הנער אם הביא ב' שערות, לא חשיב אפשר לברר בקל. ומאוד שמחתי שמצאתי בפתיחה כוללת להפמ"ג (חלק ה' אות יא) שכתב, דאין זה בקל לבדוק ולבייש אותו ע"כ^א (דברי יציב), וע"ז הדרך בנד"ד לענין טבילת הנשים שנית.

עיקר קדושת ישראל תליא בכשרות המאכלים

עוד שם (עמ' סג סעיף מז) הרבה גופי תורה תלויים בכשרות המאכל ע"כ, גם מתולעים ושרצים. ועיין בשו"ת אבני נזר (יו"ד סימן ע"ט סק"ו) עיקר קדושת ישראל תליא בכשרות המאכלים משרצים. ע"כ.

הנה בספר מועד לכל חי (סימן ל') כתב, יזהר הרבה לדקדק באכילת הפירות שלא יהיה בהם ספק תולעת, דמלבד ענשו הנה במקום שבא לעשות תיקון אדרבה מקלקל ביותר וכו' ע"כ.

ועיין באור החיים הק' (פר' שמיני יא, מג) שכתב, ואומרו ולא תטמאו בהם, אולי שיכוין לומר שצריכין ישראל להזהר לבל יכנסו לפיהם אפילו בהיסח הדעת, כי ההפרש שבין השוגג למזיד במציאות זה כשוגג כמזיד, כי התיעוב יעשה מעשהו בנפש אדם אפילו בהיסח הדעת, אלא שישתנה הפגם דבמעשה מזיד תעשה נפשו שקץ, ובשוגג תטמא נפשו ותטמטם [עיין בספר החינוך (מ"ה קסג)], והוא אומרו ולא תטמאו ונטמתם בם. וצריך האדם ליזהר בתוספת זהירות וזריזות בכל דבר אשר יכנס בגדר ספק שיקוץ זה, ומה גם בזמנים אלו שנוהם האויר והארצות כולן יחד, ואין לך גידולי קרקע שאין בהם מהשיקוץ, שומר נפשו ישמור את הדבר. ע"כ. וראה עוד בספרי לקט הלכות (מ"ג עמ' יד הערה יא) בזה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. ולכן נקט להילכתא דאף בדאורייתא סמכין על חזקה דרבא. וכן כתב בספר הלכות חג בחג - פסח (עמ' שכה הערה יט), דרוב הפוסקים נקטו דחזקה דרבא מהני אף בדאורייתא, וכדעת הנודע ביהודה, וכמו שכתב בספר תורת חסד (סימן א') והכתב סופר ופרי מגדים. וכבר הארכנו בזה בספר הלכות חג בחג - פורים (פ"ג הערה ד'). ע"כ.

סימן קעד

האם לדחות ליל טבילתה מפני אורחים

יום שנכפל בו כי טוב

ג' לחודש העשירי טבת ה'תש"פ

יתברך מגנזי מרומים, אהובי ידידי, יקירי ומכובדי, המופלג בתורה, מעוטר בכל מדה נכונה, מיחוסים כהונה, מלא חכמה ויראה טהורה, חו"ב טובא, שמעתין מתבדרין בבי מדרשא הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ג"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

הגיעני הקובץ 'גם אני אודך - פסקי הוראה' החדש שיצא עתה לאור עולם, ונתמלא הבית אורה, קנקן חדש מלא ישן, יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, מקצה העולם ועד סופו. ושם (ס"א עמ' קנג) הובא ע"ד אם לדחות ליל טבילה מפני האורחים. ואביא הנה מה שכתבנו בספר 'לקט הלכות - טהרה' (ס"ד עמ' קעד אות כד). [ובו כבר שילבנו מה שראיתי בקובץ הנ"ל היו"ל].

אין לדחות הטבילה מחמת שיבינו היחידים שהיום הוא ליל טבילתה, כגון שהם בבית הוריהם או שיש אורחים, ובפרט אם לא קיים פריה ורביה. אבל היכא דאיכא פרסום גדול אם תילך לטבול, כגון סגירת חנות מוקדם, דירגישו בטבילתה, והא נצטוינו להסתיר הליכתה לבית הטהרה, יכולה לאחר את זמן הטבילה עד ליל שבת (שיעורי שנט הלוי סימן קצו עמ' שו ד"ה וצנצט הלוי ס"ה).

מקור הדבר להסתיר טבילתה

א) **הנה** מקור הדבר להסתיר טבילתה מצינו בדברי הרמ"א (סו"ס קנ"ח) שכתב בזה"ל, יש שכתבו שיש לאשה להיות צנועה בליל טבילתה, וכן נהגו הנשים להסתיר ליל טבילתן שלא לילך במהומה או בפני הבריות, שלא ירגישו בהן בני אדם. ומי שאינה עושה כן נאמר עליה (דברים כו, כא) ארור שוכב עם בהמה. ע"כ. ובביאור הגר"א (אות נח) ציין לדברי הגמ' (עירובין נה, ז).

מעם הפתרת הטבילה

והרוקח (סימן ט"ז) כתב דהטעם, כדי שלא יבואו אנשים להרהר בהן, וכדאמרין בגמ' (יומא עז, ז) טוב מראה עינים באשה, יותר מגופו של מעשה. שנאמר (קהל ו) טוב מראה עינים מהלך נפש. עיי"ש. עוד טעם מצינו משום עין הרע, ומשו"ה צריכה ליזהר שלא ירגישו בה אף נשים. וה"ה בפני קרובים ובני ביתה צריכה ליזהר. ועיין בערוך השלחן (סו"ס קצ"ח) שכתב דרכן של נשים צנועות להסתיר ליל טבילתן וכו'. 'והאשה הצנועה מובטחת שיהיו לה בנים כשרים' ע"כ.

ובלבד מבואר, דלא רק את עצם ההליכה לבית הטבילה יש לה להסתיר, אלא שלא ידעו כלל שהלילה הוא ליל טבילתה. וראה בשו"ת הרמ"א (סימן י"ט) שכתב, מהא דאיתא בגמ' (מג סו, ז) אתקין רב אידי בנרש למיטבל ביומא דתמינאה משום אריותא. רבא במחוזא משום אבולאי, ופירש רש"י (ד"ה אבולאי) בנינים של מערות היו בדרך בית הטבילה, ואם תפול שם תסתכן ע"כ, והשתא יש לדקדק מאי טעמא אתקין להתיר איסורא, היה לו להורות שתטבול בלילה כדינה, ולא ביום השמיני, ולהאיר אבוקות ונרות שע"ז תינצל מן הפחתים, אלא ודאי צריכין לומר דאז הוה עבדי איסורא, והוה אושא מילתא, ולא היה בזה תקנת צנועות המצניעות טבילתן ע"כ.

דחתה מביילתה מפני צניעותן של נשים צדקניות

(ב) **ובבינת** אדם (כלל קנ אות כז) כתב, ע"ד אשה שזמן טבילתה היה בליל יו"ט ולא טבלה, ובמוצאי יו"ט הוא ליל שבת וא"א לחוף, וא"כ תהיה טבילתה רחוקה מן החפיפה, ואמרין דאם מה שדחתה הטבילה היה מחמת אונס או שוגג ואפילו מחמת שכחה, יכולה לטבול בליל שבת, ואף שהטבילה רחוקה מן החפיפה, כיון שבמקום צורך התירו. אבל אם מה שדחתה הטבילה היה מחמת עצלות ושאר סיבות של מזיד, אזי לא הותר לה לטבול בריחוק מן החפיפה. ומ"מ אינו אלא לכתחילה, דאם טבלה נראה דעלתה לה טבילתה ע"כ. ובנד"ד [וכן בספר לקט הלכות ח"ד (עמ' ר' אות רמא) בטבילתה ליל שבת – שבאו אורחים] ודאי דאינו מחמת עצלות, ואדרבה נובע אך מחמת צניעותן של נשים צדקניות, שהצניעות וההסתר זה חלק מהם, וזה יופיין של בנות ישראל הכשרות.

סימן קעד ♦ האם לדחות ליל טבילתה מפני אורחים _____ תמוז

וכדכתיב (שיר השירים א, ח) צאי לך בעקבי הצאן, אצל אמותינו הק' שהיו צנועות בכל תהלכותיהן.

ג) **וראה** בשו"ת שבט הלוי (מ"ה סימן קיח אות ז') שכתב, מה ששכיח טובא שהחתנים הולכים לבית חמיהם, והגיע ליל טבילה והיא רוצה לדחות רק מחשש שמא ירגישו, אינו נראה לדחות דיעשו ככל האפשר להצניע, והולך בתום הולך בטח, ובפרט בלא קיים פרו ורבו. ע"כ. וע"ז הדרך בספרו שיעורי שבט הלוי (עמ' שנו אות ח' ד"ה להסמיר) שכתב, ... אבל משום יחידים כגון שנמצאים אצל ההורים או שההורים נמצאים אצלם וכו' יש להסתיר ככל האפשר, אך אין לדחות הטבילה משום כך, ובפרט בלא קיים פריה ורביה, ורבים טועים בזה וכו' ע"כ.

וראיתי בשיעורי טהרה (עמ' שז ד"ה גלופן) שכתב, דבאופן שא"א להסתיר טבילתה, כגון שמתארחים במקום אחר, וירגישו בהליכתה שהולכת לטבול אינה צריכה לדחות טבילתה מחמת זה ע"כ.

ד) **אולם** בקובץ נאות מרדכי להגר"מ גרוס שליט"א (מהדורה חמישאה עמ' קפז ס"ה) כתב בזה"ל, באופן שיוודע לאחרים שהולכת לטבול תדחה הטבילה. [ועיין להלן (אות ו')] שהבאנו מחוקת הטהרה דדוקא לגלות, איכא חסרון בצניעות]. ובהערה (מא) כתב, יש להורים ולזוג להזהר שלא להפציר הרבה לבוא בליל שבת, שאפשר שהוא ליל טבילה אצל הזוג או ההורים, ויתכן שידחו את הטבילה מפני זה. ע"כ.

וכן בספר טהרת הבית (מ"ז עמ' מנז ס"ה) כתב, ... וה"ה לאשה שרוצה להסתיר טבילתה מפני שכנותיה שעוקבות אחרי התנהגותה בעניני צניעות, או שיש לה בביתה בנים גדולים ורוצה להצניע טבילתה מהם, כל זה נחשב כאונס ורשאית לטבול ביום השמיני והלאה וכו'. ושם (עמ' תקמח) שכן כתבו הסדרי טהרה, עצי לבונה, וחכמת אדם ע"כ.

ה) **וראה** בספר חוט שני (סימן קלח עמ' שז אוקמ"ג) שכתב דברים של טעם, אשה הצריכה לילך לטבול ואי אפשר בלא שירגישו בה כגון שיש אורחים, אם מותר לדחות הטבילה משום כך, 'הכל תלוי לפי הענין' ע"כ, והנאני. וראיתי בספר מבני זמנינו [אינני זוכר היכן] שכתב לחלק דהיכא שמתארחים אצל ההורים, לא תדחה טבילתה אף שירגישו בכך [עיין להלן מה שהבאנו מבעל אבני ישפה שהוכיח כן מדברי הגמ', וכ"כ בשו"ת בית שער], אבל היכא

תמח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

שמתארחים אצל גיסים וכדומה וירגישו בכך תדחה טבילתה ע"כ, והוא מילתא דמסתברא, ובפרט לטעם דעין הרע שהבאנו לעיל, דליכא קנאת ירך חברתה אצל אמה, דהא אמרו (סנהדרין קה, ז) בכל אדם מתקנא חוץ מבנו וכו'.

וה"א העיר דמ"מ זה אינו אצל חמות, דהא מצינו בגמ' (פסחים קיג, א) הוי זהיר באשתך מפני חתנה הראשון. ובגמ' (ז"ז נט, ז) פירש רשב"ם (ד"ה זי חמוה) דהיינו שלא ידור חתנה אצלה. וכמו"כ מצינו בגמ' (יבמות נז, א - קידושין יב, ז) דרב מנגיד על חתנא דדר בבית חמוה, דחיישינן שמא יכשל בחמותו, דסתם חמותה אוהבת את חתנה. ע"כ.

ו) וראיה עוד בספר חוקת הטהרה (עמ' רס סג"ד) שכתב, אשה ובעלה שמתארחים אצל אחרים לשבת ויו"ט, ומרגישים שבעלי הבית יבינו שהיא צריכה לילך לטבול, אין חשש צניעות בזה, כי דוקא לגלות יש חסרון בצניעות. ע"כ.

ובקוביץ של מעכ"ת 'גם אני אורך - פסקי הוראה' (ח"א עמ' קנג) הביא מבעל אבני ישפה זצ"ל שכתב להוכיח מדברי הגמ' (נדה סו, ז) דאין חוסר צניעות של פרסום הטבילה בין בני המשפחה, דהרי אמרו שם רבי יוחנן אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה משום סרך בתה. ופירש רש"י (ד"ה משום) משום סרך בתה שנוהגת אחריה לטבול ביום, ואפילו בזמנה ואתיא לידי כרת, ולא ידעה דאמה בשמיני הוא דטבלה ביום עכ"ל, וכן איפסק בשו"ע (סימן קצ"ז ס"ג). הרי לן דהבת יודעת מתי אמא טובלת, דהרי היא רואה שטובלת ביום, אלא דלא ידעה שטבילתה ביום השמיני לנקיים. ואי נימא דאית ביה חסרון צניעות, היאך יתכן שהיו הבנות יודעות על טבילת אמותיהן. והכא משמע דזה היה דבר מצוי שהבת יודעת, דאל"ה לא היו גוזרים משום סרך בתה, דעל דבר שאינו מצוי לא עבדינן גזירות. ע"כ. וכפי שהוברר לי דאצל חלק מבני ספרד אין הבנות הנשואות מתביישות שאמהותיהן תידע על טבילתן.

ויסוד הדבר דאין חוסר צניעות של פרסום הטבילה בין בני המשפחה, כבר מצינו בשו"ת בית שערם להג"מ עמרם ז"ל מב' אויפאלא שהובא בדרכי תשובה (סימן קצ"ח ס"ק קמט) שכתב, ע"ד אשה שאוכלת על שלחן אחרים כגון חתן סמוך על שלחן חמיו, ואם לא תאכל בשר ירגישו שבלילה זה הוא ליל טבילתה, והעלה דגם לדעת שו"ת מהר"י אסאד (חיו"ד סימן רי"ז) אינו אלא דוקא אם יודעים שכנים והרבה בני אדם שיש לחוש שירדוף רשע אחריהם, ולכן לא

סימן קעד ♦ האם לדחות ליל טבילתה מפני אורחים _____ תמט

תלך במהומה ובפני הבריות, אבל מה שידעו בני הבית ליכא חששא, ולכן יותר טוב להימנע מאכילת בשר. ע"כ.

ז) וראא עוד בקובץ מה טובו אהליך יעקב (מ"ז עמ' קז), ע"ד היכא דצריכה לשקר שלא ידעו על טבילתה, והביא מבעל שבט הלוי זצ"ל שכלה מותרת לשקר לאמה, היכא דהיא שואלת אותה האם הצליחו בביאת מצוה, ואף להראות לאמה עד עם דם מהאצבע בכדי לשכנע אותה שכבר מצאה דם בתולים. ויסוד הדבר מצינו בגמ' (נבא מניעא כג, ז), אמר רב יהודה אמר שמואל בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במלייהו במסכת ובפוריא ובאושפיזא, ופירש רש"י (ד"ה נפריא) שאם נשאל אם שימש מיטתו, יאמר לו, מידת צניעות הוא ע"כ. ובתוס' (ד"ה נפריא) פירשו, דהא אין רגילות שישאלוהו אם שימש מיטתו, אלא אם בעל קרי היה ולא בא לביהמ"ד, ושאלוהו למה, ישקר ויאמר שחולה היה עיי"ש. ובמאירי פירש אם שאלוהו על עסקי מיטתו ודברים שבצנעה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קעה

רחיצה לאחר הטבילה במקוה

יום שנכפל בו כי טוב למעשה בראשית לסדר תצוה

ז' לחודש שמרבים בו שמחה - אדר ה'תש"פ

יוד"ר דמשה רעיא מהימנא זיע"א

בחודש אדר שלמא אשדר, לפרי עץ הדר, לכבוד איש המעלה,
לשבח ולתהלה איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים
צמודות ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג הרה"ג רבי יואל יחיאל
מיכל פרנקל שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום.

בקובץ פסקי בושם [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (עמ' רפג אות כד) הובא
מהגאון רבי מאיר ברנסדורפר זצ"ל, דמן הראוי שלא להתרחץ במים
שאובין לאחר שטבל במקוה. ובהערה שם דזהו עפ"י המבואר בגמ' (שנ"א י"א, א)
שגזרו חכמים על הרוחץ במים שאובים לאחר שעלה מן הטבילה שנפסל
לתרומה וכו'. ושאלתי את רבינו האם גם בטבילת אנשים איתא להאי מילתא
שהרחיצה שאחר כך מקלקלת את הטבילה. והשיב: בודאי. ע"כ.

(א) **וראה** בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' משמו-הערה א') שהבאנו מדברי יסוד
ושורש העבודה (ח"ג עמ' השמיני פ"א), דאחר הטבילה דוקא ישתדל
אחר מים חמין לרחוץ בהם פניו ורגליו על סדר זה דוקא, יעויין בשו"ת
שבט הלוי (ח"ז סימן ל"ג אות ז') שנשאל דהא זה נגד הש"ס פ"ק דשבת בגזירה
די"ח דבר, דגזרו הבא ראשו ורובו במים שאובים שלא יאמרו אלו מטהרין,
הנה זה לא קשה דלא גזרו אלא במי שצריך טהרה מן הדין, לא כן אם טובלים
רק משום קדושה והכנה לש"ק, ואפילו בעל קרי בזמן הזה אעפ"י שאנו נזהרים
- אבל אינו מן הדין, דהרי אפילו בטבילת נדה מבואר בשו"ע יו"ד (סו"ס ר"א
סו"ס ע"ה) דרק יש אוסרין אבל מן הדין מותרת לרחוץ אח"כ, אלא דשם נהגו
להחמיר כמש"כ הרמ"א, אבל בהנ"ל פשוט [דשרין], מ"מ למעשה נכון להזהר,

סימן קעה ♦ רחיצה לאחר הטבילה במקוה _____ תנא

ולא ראיתי נוהגין כספר הנ"ל [שכתב דדוקא אחר הטבילה רוחצין], אלא רוחצים עוד פעם פניו וידיו מעט לפני ש"ק. ע"כ.

(ב) **אולם** מפורסם שהגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל היה אומר, לפני הטבילה מתרחץ כדי שלא להזיק לאחרים, וכמו"כ 'אחרי הטבילה מתרחץ - כדי שהוא לא ינזק מאחרים'. ובשוחחי עם נכדו הרה"ג רבי אהרן גולדברג שליט"א ע"ז, אמר לי שבעצמו שמע כן מפי זקנו זצ"ל. והוסיף שכך היה נוהג זקנו למעשה, ואף שהיה רק מלווהו עד כניסתו למקוה ולאחריו, אולם בעת שזקנו זצ"ל נפל במקוה, נכח כשזקנו אמר לרופא שרשם בדו"ח הרפואי...אחר שיצאתי מהמקוה הלכתי להתרחץ וכו' ע"כ.

והל"ו ראיתי בספר הליכות שלמה (צין המגריס עמ' מנד הערה סד) דהשאלה הנ"ל מהא די"ח גזירות, כבר הובא בספר עמק יהושע האחרון (סוף הספר ממילואים עמ' קפז) בשם הגאון רבי מאיר אלטר זצ"ל הי"ד בנו של האדמו"ר האמרי אמת מגור זצ"ל, דגזרו טומאה על מים שאובין כדי שלא יבואו בהם לאחר טבילה, וי"ל דכל מה שגזרו אינו אלא לענין טומאה וטהרה, וכדי שלא יטעו לומר דהמים השאובין מטהרים, משא"כ בנד"ד הטבילה והרחיצה תרוייהו לכבוד השבת, מוטב שירחץ יפה אחר הטבילה במים נקיים דבהכי הוי כבוד טפי ע"כ, וכדברי שבט הלוי הנ"ל. וכ"כ בספר טהרת הבית (ח"ג עמ' רב) דרשאים הנוהגים לטבול לקריין, להתרחץ במים אחר הטבילה במקוה. ואין בזה שום מנהג להחמיר כלל. ולאפוקי מדברי עמק יהושע אחרון הנ"ל. וע"ע בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ז סימן ח' אות ד' נדמ"ח עמ' שיו).

ועיין בשו"ת משנה הלכות (ח"ז מהדו"ת סימן ק"ד) שכתב, דלהלכה לפע"ד יש לסמוך עכ"פ באנשים להתיר. אם כי הנני כשלעצמי מחמיר ע"כ, וע"ע בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ז סימן ז'), ובספר חוט שני להגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל (נדב סו"ס קנח עמ' שיו), ובשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן קכ"ה). ובמק"א הארכתני עוד בזה.

העולה מן הדברים: רשאים הנוהגים לטבול לקריין להתרחץ במים אחר טבילתם במקוה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

טבילה

סימן קעו

אי בעינן שתאמר לו בפה טבילתי

בקובץ פסקי בושם (עמ' רפד אות לז) כתב... דבאמת טבילה עצמה כדין, ורק דאיסורא הוי רמיה אקרקפתא דגברא לבוא עליה קודם שבירר ע"כ. ואביא הנה מה שכתבנו ע"ד אי בעינן שתאמר לו בפה טבילתי.

כתב המחבר (סימן קפ"ה ס"א) האשה שהיא בחזקת טמאה אסור לו לבוא עליה עד שתאמר לו טבילתי ע"כ, ובחוו"ד (מידושים סק"א) כתב בזה"ל, ואפילו שוכבת אצלו לא מהני עד שתאמר לו בפירוש טבילתי עיי"ש, הנה על דברי החוות דעת כבר נשתברו הרבה קולמוסים להבין דבריו הקדושים. ועיין בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' שמו) שהארכנו, אם יש לחלק בדבריו, בין היא באה אצלו לבין הוא בא אליה.

ולו"י דמסתפינא אמינא דאף החוות דעת גופא יודה לזה, דרק אם הוא בא אצלה אזי הוא דקאמרינן דלא סגי בלא אמירתה, מאחר דבעינן להוציאה מחזקתה, אבל אם היא באה אצלו דאזי קעבדה מעשה שמוציאה מחזקת טומאתה, אמרינן דלא בעינן שתאמר להדיא, וסגי ששוכבת אצלו. ומדויק לשון החוות דעת שכתב ואפילו שוכבת אצלו – והיינו לידו – לא מהני עד שתאמר לו וכו', ולא כתב ואפילו באה ושוכבת אצלו לא מהני, מאחר דבגוונא דא שבאה היא אצלו סגי לן בשכיבתה, ורק כשהוא בא אליה לא סגי עד שתאמר להדיא, דהא בעינן איזה דיבור להוציאה מחזקתה. ואף שלדברינו קצת דחוק לשון החו"ד, מ"מ כל זה כדי ליישב מקחו של צדיק מפני קושיות האחרונים עליו.^א

ובערוך השלחן (סימן קפ"ה ס"ד) הובא 'כמדומני שכנות ישראל בושות לומר בפיהן טבילתי ע"כ', והעצה לצאת ידי החוות דעת ולא לגרום לחשש

א. ואחר זמן זמנים ראיתי בספר עסקי טהרה היו"ל ע"י קרלין - ביתר (עמ' כג-כד) כדברינו.
ב. וכ"כ בדינים והנהגות למרן החזו"א (ח"ב פ"ב ס"ד), אין צריך שתאמר האשה להדיא אחרי טבילתה שהיא טהורה. ע"כ.

פגיעה בהנהגת צניעותן של בנות ישראל, דהבעל ישאל אותה האם טבלה, והיא תענה לו 'הן' כלומר שטבלה (נהיות איתן סימן מ"ג)², ואם היא מרמזת לו על דבר סימן מטהרתה נמי סגי (ערוך השלחן הנ"ל).

וכמו"כ אם יודע הבעל שהכינה עצמה בספירה ובלבנים והתכוונה לטבילה³ ולא היה אונס, [וכ"ש היכא שבעלה ליווה אותה לבית הטבילה, או שממתיין לה בצאתה], או שנראה מהתנהגותה שהיא טהורה סגי בזה, והכי סוגיא דעלמא, והרוצה להחמיר ולשאול אותה בפירוש יש מקום לזה, כיון דיש מחמירים לשאול (שיעורי שנט הלוי שס ס"א אות ז').

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ג. בשו"ת נהרות איתן לרבי אברהם רובין שליט"א הנ"ל, כתב דהעצה לצאת ידי החוות דעת ומאידך לא לגרום לחשש פגיעה בהנהגת צניעותן של בנות ישראל, דהבעל ישאל אותה האם טבלה, והיא תענה לו 'הן' כלומר שטבלה, ומהני אף להחוות דעת דהא ודאי דגם זה נקרא אמירה בפה שטבלה. וכמו"כ אם משיבה על שאלתו ואומרת 'טבלתי' לא תיפגע צניעותן, דדוקא כשיוזמת ואומרת מעצמה. משא"כ כשהוא בדרך תשובה, מסתבר דבאופן זה אינן בושות להשיב. ושכן שמע מהאדמו"ר רבי נחמן כהנא מספינקא זצ"ל מח"ס דעת כהן, שהבעל ישאלנה, והיא תשיב לו שטבלה וטהורה אני. ע"כ.

ד. וק"ו במקומות שמועטים הדרים - כגון בכפרים ומושבים, ושמע איך שמזמינה את הבלנית בטלפון שרוצה היום לבוא לבית הטבילה.

וע"ע בספר מראה כהן (עמ' קח הערה קיא) שכתב, דיש למצוא סמך להמקילים כדברי הש"ך (סימן קצ"ב סק"ד), דהחתן אינו צריך לשאול לכלה, האם טבלה, כיון שהשושבינים רגילים להודיע לחתן אם היא טמאה. ע"כ.

וראה בשו"ת מנחת חן (ח"ב יו"ד סימן כו אות ג') שכתב, דאנו סומכין על שיטת הלחם ושמלה, דכשהבעל בעיר ויודע מתי נטמאה, ושכבר הגיע זמן טבילתה, וכ"ש כשהוא יודע מתי לבשה לבנים, ושהכינה עצמה היום לטבילה, וגם היה בידה לטבול בלי שום אונס, והיא ערה ושוכבת אצלו, אזי לא צריכה לומר בפירוש טבלתי ע"כ.

כיבוד אב ואם

סימן קעז

האם צריך ליתן לאביו את האתרוג המהודר

עמ"י עש"ו יום ה' דסוכות י"ט תשרי ה'תש"פ
יוד"ר דהגר"א מוילנא זיע"א

לכבוד הרה"ג רבי מתתיהו גבאי שליט"א
מח"ס בית מתתיהו - ומועדי הגר"ח
אחר מבוא הברכה והשלום

בתשואות חן קיבלתי את הספר 'גם אני אודך - הגר"מ גבאי שליט"א' ח"ה
דהביא לן ידידי אהובי ויקירי מזכה הרבים, הרה"ג ר' גמליאל
רבינוביץ שליט"א, ואבוא נא באיזה גרגיר.

(א) **ע"ד** מה שכתב (עמ' קסט אות טז) האם צריך ליתן לאביו את האתרוג המהודר,
ראה מה שכתבנו בספר בירורי חיים (מ"ד עמ' שפו) ובלקט הלכות (מ"ז
עמ' מקיג הערה ע"א לוק"צ), ושם הבאנו מהביכורי יעקב (סו"ס מה"י) דכיבוד אב
משל אב ולא משל עצמו, ולכן אינו חייב לכבדו במצוה של הקב"ה. עיין שם
מה שכתבנו באורך [וכמו"כ לעיל (עמ' רח)]. ועכ"ז עתה בהאי שתא ה'תש"פ
זכיתי לקיים מצות כיבוד אב - דנתתי לאאמו"ר שליט"א את אתרוגי המהודר,
ולקחתי לעצמי אתרוג אחר.

וע"ז הדרך בלקט הלכות (ס"ס עמ' מקיג) הבאנו מספר וישמע משה - פסקי
הגרי"ש אלישיב זצ"ל (מ"ז עמ' קפג) ע"ד שאמו האלמנה מבקשת שידליק
בביתה נר חנוכה תיכף בתחילת זמן ההדלקה, דצריך להקדים נרותיה לנרות
שלו. עיי"ש.

(ב) **ע"ד** מה שכתב (עמ' קסט אות ט') האם נשים חייבות במים אחרונים, ראה

סימן קעז ♦ האם צריך ליתן לאביו את האתרוג המהודר _____ תנה

בספר בירורי חיים (ס"ד עמ' קנז) שכתבנו כדבריו באורך.*

ג) ע"ד מה שכתב (עמ' קסח אות י"ז) האם מהני ליפטר מקריעה במקום המקדש
ע"י הקנאת הבגד, ראה מה שכתבנו בלקט הלכות (ס"ג עמ' שפו אות קטו)
באורך בזה.

יתן הבורא יתברך שיפוצו מעיינותיו חוצה, ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה
ביתר שאת ויתר עוז.

יזכה לחוג את החג ברוב דיצה וחדוה

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

א. וזה מזמן ראיתי מובא דבתו של הגר"ש אלישיב זצ"ל - ה"ה הרבנית ישראלזון תחי'
סיפרה, פעם אחר נשואי הגעתי לשבת לבית ההורים, בירכתי ברהמ"ז בסעודה שלישית
מבלי ליטול מים אחרונים, אבא חש בכך והזכיר לי מים אחרונים! מים אחרונים!, מילותיו
של אבא היו מדודות ושקולות, די היה בשתי מילים אלו, בכדי שלעולם לא אשכח ליטול
מים אחרונים. ע"כ.

ברית מילה

סימן קעח

הנזהג בר"ת ונולד חמישים וחמש דקות אחרי השקיעה

בקובין פסקי בושם שם [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (עמ' ערצ אומ י') כתב, מי שנולד אור ליום ו' אדר חמישים וחמש דקות לאחר השקיעה, והוא נוהג בכל דבר כשיטת רבינו תם, הרי זמן הכנסתו לעול תורה ומצוות – שנעשה בר מצוה הוא ביום ה' אדר, כיון דלשיטת ר"ת נולד כשהיה עדיין יום [דהא עד ג' מילין ורביע שהוא חמישים ושמונה וחצי דקות אחר שקיעת החמה הוי יום ה'ר"ת], אמנם היינו דוקא לחומרא שמחוייב בכל מה שהגדול מחוייב, אבל לא להקל לחשבו כגדול שיוכל להוציא אחרים ידי חובתם. ע"כ.

ומענין לענין באותו ענין אביא, שמעתי מידידי הרה"ג ר' אברהם יהושע נוסבויס שליט"א לפני שלושים וחמש שנה [מלפנים נ"נ בשיבתינו כתר ישראל רוזין], דנולד לו בן כליל שבת פר' בא ד' שבט שנת תשמ"ה, שישים וחמש דקות אחר השקיעה, והוא אוחז ר"ת לחומרא, מה שהשיב לו הגר"ש ואזנר זצ"ל בזה.

וז"ל ידידי במכתבו אלי...לפי בקשתך לכתוב לך את פרטי המעשה שהיה אצלי בלידת בני היקר נ"י, נכנסתי תיכף ביום א' בבוקר למרן בעל שבט הלוי זצ"ל לשאול, בהיות ואני נוהג כשיטת ר"ת לחומרא האם אפשר לעשות את הברית בשבת, וביקשתי מהגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א שייכנס עימי. תגובת הרב זצ"ל היתה מיד – וכי היאך אתם יכולים לעשות הברית בשבת אם אתם שומרים ר"ת.

ואז נענה הגרי"מ שטרן שליט"א ואמר ומה עם המנחת כהן [שהביא הביאור הלכה (סימן נ"ג ס"ז) דאפילו לשיטת רבינו תם, מכיון שאנו רואים סימן הכוכבים, שוב אין להקפיד על שלא נשלם השיעור דד' מילין ע"כ^א], נענה הרב

א. ואהא קאמר הביה"ל, דאפילו להמנחת כהן, עכ"פ נכון שיראה אז אם הכסיף העליון

סימן קעט ♦ אקמול לפני ברית מילה _____ תנז

זצ"ל שצריך להתיישב בדבר שאכנס אליו למחר. ביום ראשון בצהריים התקשרתי להגרי"מ שטרן שליט"א לשאול מה אמר הרב, ואמר לי שהרב מסכים לעשות הברית בשבת, וזכורני שאמר לי בגלל המנחת כהן.

אמנם כשנכנסתי למחרת אל מרן הרב זצ"ל, אמר לי חיפשתי בלוחות הנדפסות בלונדון את זמן צאת הכוכבים לשיטת ר"ת, שהוא יותר מוקדם [אף בא"י, וכנראה משום שעות זמניות]. ואפשר לעשות את הברית בשבת [אבל לא הזכיר משום המנחת כהן].

למעשה עשיתי את הברית בש"ק כפסק מרן זצוק"ל, וגם היה לי עוד פסק להיתר מהגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל בהיות והמוהל חסיד בעלזא, ושומר הזמן של חמישים דקות. ע"כ המעשה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קעט

אקמול לפני ברית מילה

יום שנכפל בו כי טוב לסדר מטו"מ

כ"ב לחודש הרביעי ה'תש"פ

יזרח אור לישרים וקרנו ירים, בקי ומשנתו קב ונקי, יתברך מגנזי מרומים, המופלא בתורה, מעוטר בכל מדה נכונה כבוד הרה"ג רבי אֶלְחָנָן פֶּרִינֶץ שליט"א

ברכה ותהלה, מאת נורא עלילה, ברכות מרובות משמי ערבות. ספרו הגדול 'שו"ת אבני דרך חט"ו' הגיעני ע"י המיוחס בכהונה מו"ה גמליאל רבינוביץ שליט"א, וביקשני לבדוק בסדקי ובדקי **אבני הדרך**, ואין מסרבין לגדול.

הנה בספרו הנ"ל (סימן קע"ד) ע"ד ליתן אקמול לפני ברית מילה, ראה מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"מ עמ' רע"א) באורך בזה. וע"ע בשו"ת שרידי אש (ח"צ סימן ס"ז), ובקנטרס אות ברית קודש לרבי חן פדלון שליט"א (עמ' מג אות טז).

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ושוה לתחתון, כיון שהוא בתוך ד' מילין, ומהגמרא מוכח דהכוכבים שראויים לסמוך עליהם שהוא לילה, הם נראים דוקא אחר שהכסיף העליון ושוה לתחתון. ע"כ.

מזוזה

סימן קפ

קביעת מזוזה בעצמו או ע"י אדם חשוב

בקובץ פסקי בושם (עמ' ריג אות א') הובא, לא כיבד [הגאון רבי מאיר ברנדסדורפר זצ"ל] אדם בקביעת המזוזות בביתו, באמרו דכיון שהמצוה מוטלת על בעל הבית [חובת הדר], מצוה בו יותר מבשלוחו. אמנם כשכיבדו אותו אחרים לא נמנע מלבוא ולקבוע מזוזות בביתם. ע"כ. אביא מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' מקמח).

שאלה: הנה נהגו במקהלות ישראל ליתן לקבוע המזוזה לאדם חשוב, ולכאורה הא גמ' ערוכה (קדושין מא, א) דמצוה בו יותר מבשלוחו*.

תשובה: (א) כתב בספר ערוך השלחן (סימן רפ"ט ס"ד) בזה"ל, והברכה [על המזוזה] מברך הבעה"ב אף שאחר קובע, ואם אינו בביתו מברכת אשתו², או אחד מבני הבית שעליהם מוטל החיוב, אבל לא האחר קובע, שהרי

א. בספר בירורי חיים ח"א (עמ' קיט) כבר כתבנו, אי האי דינא דמצוה בו יותר וכו', הוי חיוב או דלמא לא הוי אלא יתרון מצוה בעלמא.

ב. חזינן דסבירא ליה בפשיטות שאשה יכולה לקבוע מזוזה, וכדחזינן בגמ' (קדושין לד, א) למען ירבו ימיכם וגו' - וכי נשי לא בעי חיי עיי"ש, אולם בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן קנ"ח אות ג') הביא מדברי ספר ישועות מלכו להגאון רבי יהושע מקוטנא זצ"ל בחידושיו על הרמב"ם דלא סבירא ליה הכי, דשם חידש דאין אשה יכולה לקבוע מזוזה אעפ"י שחייבת כמבואר בגמ' (ברכות כ, ב) ובשו"ע (סימן רצ"א ס"ג) [בזה"ל הכל חייבים במזוזה אפילו נשים ועבדים וכו'], מכל מקום כיון דליתא בכתיבה כמבואר בגמ' (גיטין מה, ב - מנחות מג, ב) הוא הדין בכל תקון המצוה כדמוכח שם ובשו"ע או"ח סימן ל"ט.

ובענייני כתב שבט הלוי, דבר זה א"א לאמרו, דאפילו בתפילין הא כתב הרמב"ם (פ"ג הט"ז) דעיקר הפסול משום שי"ן של תפילין, ועיין מג"א (שם אות ו') דעיקר משום הכתיבה

סימן קפ ♦ קביעת מזוזה בעצמו או ע"י אדם חשוב _____ תנט

אין עליו מוטל המצוה, דחובת הדר היא' עכ"ל, מדבריו למדנו שא"א לכבד אדם חשוב שיקבע המזוזה, דהא דבריו ברור מללו דחובת הדר היא ואין יכול האחר לקבוע.¹

אולם מצינו בתבואות שור (סימן כ"ט ס"ט) שכתב ע"ד כיסוי הדם אם יכול השוחט לכבד אחר, וז"ל ונ"ל דאם אחר שאינו שוחט מהדר לקיים מצוה זו, יכול השוחט להרשותו דרך כיבוד לפרקים לכסות, אבל למכור בדמים או לעשות שליח בשביל שלא לטרוח את עצמו לא ע"כ, וראה עוד בשמלה חדשה (שס סק"ד) שכתב, דראיה ממילה דהמצוה מוטלת על האב תחילה, ומעשה בכל יום שאפילו האב יודע למול הוא מכבד לפעמים לאחרים, ובהדיא מדמה הרא"ש (חולין פרק כיסוי הדם) קדימת האב במצות מילה לקדימת השוחט לכסות את הדם – להדרי, והעלה דיכול לכבד לאחר לעשות מצוה זו, היכא שנעשה בדרך כבוד שמכבד למי שמהדר אחר המצוה, על כיוצא בזה אמרינן ביומא (דף לט, ב) דדמי למי שמודד אפרסמון שאומרים לו בא ונתבסם אני ואתה שהוא גרם המצוה והאחר עושהו ומתבסמים שניהם, ודוקא למכור בדמים או לעשות שליח כדי שלא לטרוח אסור, והביא כמה ראיות מדין כ"ג ומיבם 'ומזוזה – דחובת הדר הוא ומצוה דיליה הוא לקבוע מזוזה בביתו ומכרך לקבוע מזוזה, וה"נ משמע במנחות (לג, ב) דאמרינן התם ריש גלותא בנא ביתא ואמר לרב נחמן קבע לי מזוזתא' וכו', ודחה דברי הש"ך שכתב בחו"מ (סימן שפ"ג סק"ד) באב מוהל שנותן לאחר, שמבטל מצות עשה.²

ובהא פסלינהו, ומ"מ גם אם נימא שפסולים בכל דבר היינו בתפילין שאינם שייכים כלל להמצוה, אבל היאך נפסול אותם לקביעות המזוזה בזה המצוה דחייבם רחמנא, ועיקר המצוה מתקיימת בקביעות כנ"ל, וראיתי בשו"ת ארץ צבי (סימן ט"ו) שנסתפק בדבר זה, וצידד לכאן ולכאן, ובענייני אין ספק בדבר. ע"כ.

ג. וכמו כן סיפר לי ידידי הגאון רבי סיני הלברשטאם שליט"א, דמרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א הוזמן לסיום הש"ס 'ולקבוע מזוזה' בביהכ"נ שלו בשכון ג' בב"ב, ומשנתכבד הגר"ח שליט"א לקבוע את המזוזה – אמר להמרא דאתרא שליט"א שיקבע הוא בעצמו אותה, מאחר דמזוזה חובת הדר הוא.

ד. וביאור פלוגתתם, דלהש"ך אף דהן אמת דבכל התורה שלוחו של אדם כמותו, ופעולת השליח מתייחסת אל המשלח, דחשיב כאילו עשאה, מ"מ שאני כיסוי הדם דכתיב (ויקרא

ומפיק – לענין דינא על משמרת אעמודה ואומר דיפה נהגו במילה, והנח להם לישראל אם אינן נביאים, ומשם נלמד לכיסוי הדם דשרי לפרקים לכבד המהדר אחר מצוה זו, וכ"ש אם הוא [אדם] גדול שיש ג"כ כבוד למצוה, ע"ד שאמרו חז"ל (סוטה יג, ג) הניחו לו כבודו בגדולים^ה, אבל דרך שליחות [כשאינו רוצה לטרוח בעצמו] לא^ה, כמ"ש לעיל דמצוה בו יותר, וכ"ש שלא יטול ממון למכור, וע"ז נאמר (משלי כג, כג) אמת קנה וגו'. ע"כ.^א

יז, יג) ושפך וכסה, ודרשינן בגמ' (חולין פז, א) מי ששפך יכסה, היינו דדוקא השוחט עליו הוא דחייל המצוה לכסות, וכן נמי ברית מילה, דקמדמה הרא"ש לכיסוי הדם. ואילו להתבואות שור, אף בהני אמרינן דפעולתו מתייחסת אל המשלח, אלא דמ"מ משום מצוה בו יותר יעשה בעצמו, וע"ז בא וחדש דאף משום מצוה בו יותר וכו' היכא שבא דרך כיבוד, יכול לכבד לאחרים.

ה. וכן כתב הפמ"ג (יו"ד סימן כ"ח משב"ז סק"ט) לענין מילה, דנוהגין העולם אף שאבי הבן מוהל – מכבד לאחר, ה"ה כאן [בכיסוי הדם] דרשאי לכבד עיי"ש, וכיוב"ז כתב (שם) שפתי דעת סק"ד.

ו. אולם איכא דסברי איפכא, דלכבד אסור, ורק דרך שליחות הוא דשרי. ה"ה המקנה (קדושין כט, א סד"ה בתוס' אותו), וז"ל מ"מ נראה שלא קרא הש"ך תגר אלא על אותם שמכבדין אחרים במצוה, אבל אם הוא מדין שליחות שהמצוה הוא של האב, אין בזה ביטול מצות עשה האב, אלא משום דמצוה בו יותר מבשלוחו וכו' ע"כ.

וכיוצא בזה כתב בכרתי ופלתי (סימן כ"ח פלתי סק"ג), וז"ד לכן נראה כי ודאי שלוחו של אדם כמותו, והוא המשלח מקבל שכר מצוה כאילו עשהו וכו', אבל אם מכבדו בדרך כיבוד במצוה זו אינו מקבל שכר, כי מצוה היה בידו ונתנו לאחר, בזו ודאי לא שייך שלוחו וכו', והוא הנכון לחלק בין דרך כבוד לעשהו שליח. ע"כ.

וע"ע בשו"ת כתב סופר (יו"ד סימן קכ"א), ושו"ת בית הלוי (ח"א סימן י'). ובספר אמרי יעקב על חכמת אדם (עמ' נז מקורות סקק"א), ציין להישמח משה (פר' עקב) שכתב, דהיכא דנותן שכר להשליח, לא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, דבשכר הוי כעושה ממש בעצמו. ע"כ.

ז. וכיוצא בזה כתב בשו"ת נחפה בכסף (ח"ב) – 'פרי מפרי' לרבי יונה נבון זצ"ל [רבו של הרחיד"א] (יו"ד סימן כ"ח ס"ח) ע"ד כיסוי הדם, וז"ד דמדברי המחבר שכתב בזה"ל מי ששחט הוא יכסה, ואם לא כיסה וכו' חייב לכסות עכ"ל, יראה מלשון השו"ע שהחיוב הוא מעיקרא על השוחט דוקא, אלא שאם לא כיסה השוחט חייב הרואה לכסות, ועבר השוחט במה שלא כיסהו וקולר תלוי בצוארו, וכן כתב הפרי תואר [להאור החיים הק']

סימן קפא ♦ לקח מזוזה מפתח זה וקבעה בפתח אחר, האם צריך לברך עליה — תסא

העולה מן הדברים: יכול לכבד אדם חשוב שיקבע לו את מזוזת ביתו.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קפא

לקח מזוזה מפתח זה וקבעה בפתח אחר, האם צריך לברך עליה

בס"ד יום שנכפל בו כי טוב

ז' מרחשון לסדר לך ה'תש"פ

יוד"ר דמהר"מ שפירא מלובלין זיע"א

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ולעומד בראש מפעל הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי, ורב חביבי, יקירי ומכובדי הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'

אחר מבוא הברכה והשלום

ראה ראיתי את הקובץ החדש 'מה טובו אהליך יעקב' חלק ה', קובץ מלא וגדוש, מלא מזון אל זן, אשרי עין ראתה.

(א) **הנה** בפסקי הלכות מהגאון רבי אביגדור נבנצאל שליט"א (עמ' רטו) כתב בזה"ל הוריד מזוזות לבדיקה, האם צריך להחזיר לאותו פתח. תשובה:

ז"ל, ולפי"ז היה נראה שאינו נכון לשוחט שיתן המצוה שלו לאחר, אכן העולם נוהגים לכבד לאחר במצוה זו.

וראיתי להשמלה חדשה [ה"ה התבואות שור הנ"ל] שהאריך בזה, והדין עמו [עם השמלה חדשה] בכל מה שכתב כמו שיראה הרואה בספרו באורך, 'והכי נקטינן להלכה כמו שפשט המנהג לכבד לפרקים לאחר במצות כיסוי ומילה', אבל למכור המצוה או לעשות שליח להקל הטורח אסור, משום שנראה שהמצוות בזויות עליו שמוכרים בדמים - או בשביל טורח שאינו רוצה לטרוח, דעכ"פ מצוה בו יותר מבשלוחו, ולא כל כמיניה לומר לא בעינא למיעבד האי מצוה, ודוק דהדין עמו לפענ"ד. ע"כ.

תסב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

אם אין סיבה הלכתית לשינוי המקום, יכול לשנות ולא יברך. ובהערה יג שם הביא לספר חובת הדר (פ"א ס"ט) שכתב שמותר ליקח מזוזה מפתח זה ולקבעה בפתח אחר וכו'. עיי"ש.

ובמדומה דמדברי הפוסקים נראה דלא כהכרעת הרה"ג שליט"א שפסק דלא יברך.

ראה בשו"ת טוב טעם ודעת להגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל (מהדו"ק סימן רמ"ו) שכתב בזה"ל, מה ששאל אם לקח מזוזה מהפתח, וקבע אחרת אם צריך לברך. הנה הדבר פשוט כביעתא בכותחא דצריך לברך. והרי מפורש באו"ח (סימן ח' נהג"ה) דאם פשט הראשון טליתו קודם שלבש השני שצריך לברך. ואף המג"א (סקט"ו) דחולק, היינו אם היה בדעתו בשעה שצריך על הראשון, גם על השני ולא הסיח דעתו בנתיים, אבל בלא"ה ודאי דצריך לברך. ע"כ. והובא בספר פסקי תשובה - לודז' (סימן קס"ה).

(ב) **ובימוד** הדבר מצינו פלוגתת הפוסקים ע"ד הוריד מזוזה ישנה, וקבע מזוזה חדשה אחרת תחתיה, דהמהר"ם שיק (יו"ד סימן רפ"ה) ס"ל דיברך שוב על חדשה, כיון דדימה מזוזה לטלית, דצריך לברך על טלית אחר. אולם תלמידו הגאון המהרש"ג בספרו (ח"א יו"ד סימן נ"ו) פקפק על דבריו, דשאני טלית דאיכא חיוב אחר, דהרי בב' טליתות מקיים ב' מצוות דכל טלית חיוב באפי נפשיה הוא, אבל מזוזה אחרת על אותו בית לאו מצוה אחרת. ומדמה לה לשופר אחר שמביאים באמצע התקיעות שאין צריך לברך. עיי"ש.

וראה בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן קנ"ח) שכתב, ובענייני הדין עם הרב [ה"ה המהר"ם שיק] שחייב לברך, אף דודאי אינו דומה לגמרי מזוזה לטלית אחר דהוא ממש חיוב חדש וכו', אלא דהגאון המהרש"ג כנראה לדעתו אזיל דס"ל דגם אם קבעה גוי כשרה כמו שפסק (שם סוף הסימן), דאין הקביעות מצוה, אלא שיהיה מזוזה על הבית. וכבר כתבנו דבענייני צ"ע דעת האומרים כן. ע"כ.

ובשבט הלוי הנדמ"ח כתב הרב המחבר זצ"ל בשולי הגליון, שוב ראיתי בעזה"י בשו"ת השיב משה (סו"ס ח') שכתב בפשיטות כדברינו. ועיין בשדי חמד (מערכת המ' אות קכג) הביא דבריו ופסק כן להלכה [והביא (שדי חמד)

סימן קפא ♦ לקח מזוזה מפתח זה וקבעה בפתח אחר, האם צריך לברך עליה — תסג

מהרב ישמח לב (כלל קכז) דכל מה דהמג"א הנ"ל דפליג, וס"ל דאף אם פשט בגד הראשון קודם שלבש השני, א"צ לברך, כיון שמתחילה היה דעתו עליו ולא הסיח דעתו. משא"כ בנד"ד דמזוזה שהוציאה ועתה רוצה לקבוע אחרת אף המג"א יודה דצריך לחזור ולברך]. וכן הראו לי להלכה בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדו"ק סימן רמ"ו) [שהבאנו לעיל]. ע"כ.

ובשוחחי ע"ז עם הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א מזה רבות בשנים,
היה נמי פשוט ליה דכל היכא שהחליף שצריך לברך.*

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. אמנם בספר חובת הדר הנ"ל שציין ידידנו הרה"ג רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א, הובא מספר דעת קדושים (סימן רפ"ט סק"ד) דמשמע דפשיטא ליה שאין צריך לברך.

והאמת דהמעין בדעת קדושים שם יראה דדבריו נראים כסתרי אהדי. דבתחילה כתב דצריך לברך, וז"ד כשבדק מזוזה וקובע אחרת, הוי כלובש טלית אחר, אף שאת הבית לא שינה, כיון דהקביעות הוא המצוה שהברכה עליה, ולא הדירה בבית, מסברא מברך שוב.

(והוסיף, דבטלית שפשט על מנת שיקשור ציצית אחרים וללבוש תיכף - יש להסתפק, מחד גיסא העיקר במצוה הם הציצית ובשעת ברכה לא היה דעתו עליהם, ומאידך המצוה רק מצד לבישתו, דאת הכסות לא שינה, אין צריך לברך).

ולאחר כל זאת, הביא עובדא שהיה אצלו במזוזה שנגנבה, ולקח מהסופר מזוזה אחרת. ומסיק שם, דאין לנו לילך אחר הטלת מזוזה חדשה, רק אחר מה שזה מקום מזוזה שכבר בירכו עליו בלי היסח הדעת, כיון שהיה דעתו להניח מזוזה אחרת תיכף. ולא דמי ללובש טלית חדשה, כיון שלא היה דעתו ע"ז עיי"ש, וה' יאיר עיני.

סימן קפב

מתי חתן יקבע את המזוזות בביתו החדש

עמ"י עש"ו יום שנכפל בו כי טוב לסדר בראשית
כ"ה לחודש תשרי ה'תשפ"א
יוד"ר דהרה"ק דרבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א

לכבוד ראשי כולל 'ויען שמואל' שע"י ישיבת כסא רחמים

אחר מבוא הברכה והשלום

בתשואות חן קיבלתי את הספר 'ויען שמואל' חכ"ג שנת ה'תש"פ, ע"י ידידינו ומכובדינו הגדול שמו הטוב הולך לפניו הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, וברכתי עליו ברכת הנהנין, כל הרואה אומר ברקאי, המאיר לארץ ולדרים עליה. ולאות כי עיינתי בדבריו הנחמדים, אבוא נא באיזה גרגיר.

שם (עמ' קיז הערה א') בתשובתו של הראשון לציון הרב הגאון רבי אליהו בקשי דורון זצ"ל הביא מספר לבושי עוז להלכות מזוזה (סימן רפ"ט ס"א) שדעת החזון איש היתה שמשעה שמכניס חפציו יברך על קביעת מזוזה, אך הקהלת יעקב תמה בזה וכו'. גם משמעות דברי המשנה ברורה (סימן י"ט סק"ד), שיקבע רק סמוך לכניסתו, ולא כדברי החזון איש. ע"כ.

הנה בספר בירורי חיים (ח"צ עמ' מפה) במכתבו של הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א אלי – דעתו של החזון איש בזה, וזה דלא כמו שהובא מספר לבושי עוז, וז"ל שאלתי ממרן החזון איש זצ"ל מתי חתן יקבע את המזוזות, ואמר לי (כמדומה) שבאותו יום שנכנס יכול לקבוע בברכה, אפילו נכנס בערב לדור יכול לקבוע בבוקר ולברך*. עכ"ל.

א. א"ה: ובפשטות החזון איש קאמר דבריו אליבא דהמג"א (או"ח סימן י"ט סק"א) ודעימיה דסברי שיש לקבוע המזוזה סמוך לכניסתו לדור, דאי לא נימא הכי הא דבריו סותרים, דבמסכת מזוזה (פ"ב הי"א) כתב הגר"ח שליט"א בשער הציון שלו (שם ס"ק קס), דלכתחילה בודאי טוב שיכניס איזה חפצים לבית לפני שיקבע המזוזה לצאת דעת המג"א, וכן שמעתי ממרן [החזו"א] זצ"ל, וכ"כ בספר מעורר ישנים (סימן ק"ע) ע"כ, הרי דבאמת

סימן קפב • מתי חתן יקבע את המזוזות בביתו החדש _____ תסה

יתן ה' שזכותו של אותו צדיק סניגורן של ישראל הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א יגן בעדינו, שהיום יומא דהילולא רבה דיליה². ונשמע ונתבשר בשורות טובות, ישועות ונחמות לפרט ולכלל כולו. ויתן ה' שיתבדרון דבריכם בבי מדרשא, ויפוצו מעיינותיכם חוצה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים טובות.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ס"ל החזו"א נמי שהחויב לקבוע משעה שגמרו את הבית ורק לכתחילה יכניס איזה חפצים, ואילו הכא לענין חתן קאמר משמיה דהחזו"א איפכא, שיקבע סמוך לכניסתו אלא שבאותו היום מקרי נמי סמוך.

וכ"כ בספר חובת הדר (פ"ט הערה ב') בזה"ל, ולכן יקבענה מיד כשיכנס לדור ולא לפני כן, 'ונראה שאם דעתו ליכנס לדור באותו יום יכול לקבוע ולברך' עכ"ל, הרי לן דכתב נמי הכי – אף אליבא דהני דס"ל שיש לקבוע סמוך לכניסתו.

וכיוצא בזה ראיתי בספר ישמח לב (עמ' לט) שהביא מקונטרס לקנות חכמה (עמ' יח) דהגרי"ש אלישיב זצ"ל סבירא ליה נמי, דקובעים המזוזה רק ביום שנכנסים לגור – ביום החתונה. ואם רוצים לקבוע מזוזה לפני החתונה, מפני שחוששים שיהיו טרודים, אזי בעינן להשתמש בדירה פעם אחת תשמיש של בית, והיינו לאכול בו סעודה אחת, או לישון בה לילה אחד. ע"כ.

ב. וראיתי בספר תולדות אהרן – זיטומיר (פר' ויקהל) שכתב בזה"ל...העיקר הארה שבתורה שבכתב הוא וא"ו, וההארה של תורה שבע"פ הוא ה"א, וכל אחד כלול מחבירו, והוי תורה אחת, שכמו שאנו לומדים פירוש בתורה שבכתב כך מקבלים את הפירוש למעלה, ע"ד שאמרו (בבא מציעא נט, ב) נצחוני בני, וכך העולם הזה מתנהג, ולכך צריכים ללמוד פשוט בגמרא לפי הזמן שהעולם מתנהג בה, כמו ששמעתי מאדוני מו"ר הגאון החסיד המפורסם מה"ו לוי יצחק זצ"ל אב"ד דק"ק ברדיטשוב, כשרואים שמתעורר מלחמה בעולם צריכים לומר חילוק בגמ', כי כל מה שיש בעולם הכל הוא בתורה שהיא חיות כל העולמות, ולכך כשרואים מלחמה בעולם בודאי כבר נעשה צירופים בתורה. ולכך צריך לומר חילוק ולפלפל בגמ' כו', וזה הכוח נתן לנו משה רבינו וכו'.

כמו ששמעתי מאדמו"ר הגאון הנ"ל ששאל מה זה שקיטרגו המלאכים בשעת מתן תורה, ואמרו תנה הודך על השמים (שבת פח, ב), הלא כבר היתה התורה בארץ וכו' וכל האבות כולם למדו את התורה, ואמאי לא קיטרגו בראשונה, אך הענין הוא שהם למדו וכו' את התורה לפי מדרגתם, אך כשקיבל משה את התורה נתן לנו את הכוח שצריכים כל העולמות להתנהג לפי פשטן של ישראל. ע"כ. הרי לן כוח התורה שמשדר כל מערכות צבא השמים.

שילוח הקן

סימן קפג

בא לקיים מצות שילוח הקן ונמצא עובר בצער בעלי חיים

בקובץ פסקי בושם [היו"ל ע"י מכון גם אני אורך] (עמ' טו אות טו) הביא משו"ת חתם סופר (או"מ סימן ק') שכתב, דאין לקיים מצות שילוח הקן אלא כשיוצא את המצוה לפי כל השיטות, אבל אם לפי שיטה מסוימת אינו יוצא אזי אין לעשותו, כיון דלשיטה זו דאינו מקיים מצוה ממילא עובר בצער בעלי חיים ע"כ. ראה מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (מ"מ עמ' שד הערה ח') בזה.

בספר שלח תשלח (עמ' קיז) הובא מתשובות הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א (אות מו) שכתב בזה"ל, מבואר ברוב ראשונים ובחזון איש (יו"ד סימן קע"ה סק"ג) שיש חיוב לזכות בבנים^א, לפיכך אם לא עושה זאת יש לחוש לצער בעלי חיים. ע"כ.

(א) וראיתי בקובץ תנובות שדה (גליון קיא עמ' לד) בעת שהגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל קיים מצות שלוח הקן, באיזו רחמנות החזיק את האם, והיאך גילה רחמים כששלחה. ואף ביאר מדברי הזוה"ק שמתעורר רחמים על בני"א באותו שעה. ופעם אחת בעת שקיים מצות שלוח הקן, והיונה חזרה אזי אמר לה 'סליחה, אבל כך צייתה תורה'. כמה רגישות היה לו לכל יצירה ובריאה שברא השי"ת. ע"כ.

(ב) וע"ז הדרך ראיתי מובא על אביר הרועים פאר הדורות ראש הישיבה הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן זצ"ל, שתלמיד חכם אחד סיפר שיש לו בביתו יונה המקננת, ובא להזמין את ראש הישיבה לקיים מצות שילוח הקן, ותשובתו היתה כך 'אני קיימתי פעמיים או שלוש מצות שילוח הקן, אני לא מסכים

א. וראה בשו"ת בירורי חיים (ח"ח עמ' שיג אות ז') שהארכנו בזה, ומסקנת רוב רבותינו הראשונים והאחרונים שאין צריך ליקח הבנים.

סימן קפג ♦ בא לקיים מצות שילוח הקן ונמצא עובר בצער בעלי חיים _____ תסז

שיקראו לי לעשות. אם זה היה אצלי בבית אזי מוטל עלי לעשות, אבל לבוא אליך לא. יש במצוה זו כ"כ הרבה פרטים, שהרבה פעמים מתברר שלא קיימו את המצוה. לדוגמא, ככולל חזון איש היה על אחת הנברשות קן עם ביצים, האברכים עשו תורנות של שילוח הקן, בסוף התברר דביום מקונן הזכר, הרי גרמו סתם צער בעלי חיים. פעמים כשפותחים את הביצה רואים שהתחיל ריקום. יש מזה צער גדול ליונה, צער בעלי חיים, מצוות כאלה אני לא מחפש. אם יש בבית קן, זה משהו אחר, אבל ללכת לחפש, זה לא. וכאן החל לומר את פרטי ההלכות, אימתי 'פקיר' ע"כ.

ג) **ובאמת** רוח הדברים מצינו בדברי רבותינו, ע"ד אם מוטל על האיש הישראלי להביא את עצמו לקיים כל מצוה ומצוה שבתרי"ג מצוות, עיין ברכי יוסף על גליון השו"ע (יו"ד סימן נ"ג ס"ו) שהביא מהאריז"ל (הקדמה לשער המצוות), שצריך האדם להשתדל לקיים מצוה זו דשילוח הקן, ודכוותא ע"כ, ומקור דבריו בשערי קדושה (ס"א ורי"ט ס"ג) דצריך האדם להשלים עצמו בתרי"ג מצוות לפחות פעם בחייו ע"כ, וע"ע בשו"ת אבני נזר (סימן א' אות ט), ובספר משפט האבידה (השמטות ומילואים לעמ' רכה) כיוצא בזה ע"ד מצות השבת אבידה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

חלה

סימן קפד

עושה עיסה על מנת לעשות חציה חלות וחציה פת הבאה בכסנין

בקובץ פסקי בושם (עמ' ר"ז אות א') כתב העושה עיסה שיש בה שיעור חלה, ודעתו לעשות מחציה פת גמור ומחציה פת הבאה בכסנין, דינה כעיסה העשויה לחלק ופטורה מן החלה. ע"כ.

הנה יסוד הדבר מבואר בשו"ע (יו"ד סימן ט"ו ס"ז) העושה עיסה על מנת לחלקה בבצק פטורה, והאחרונים נתקשו עפ"י ליישב את המנהג בעש"ק להפריש חלה בברכה מהבצק של החלות, דהרי מחלקים את הבצק לעיסות קטנות.

בביאור הלכה זו נאמרו ד' פירושים.

א לדעת הלבוש והדרישה [הובא בפתחי תשובה (שס סק"ז)], הב"ח והש"ך (סק"ה) והגר"א דוקא כשרוצה לחלק לאנשים הרבה פטור, משא"כ היכא שמחלק לעצמו.

ב לדעת המעדני מלך [הובא בפתחי תשובה (שס סק"ז)], דוקא במחלק שלא על מנת לאפותו מיד – פטור, אבל אם לאפותו מיד חייב.

ג לדעת הבית אפרים [הובא בפתחי תשובה (שס סק"ז)], דוקא אם דעתו לחלק באופן שלא יבוא לידי צירוף לעולם. אבל כשעושה על מנת לצרפן אח"כ חייב. וכן כתב הצ"ח (נרכות לו, ז). וכתב לבאר שזה טעם המנהג להניח את החלות על השלחן לאחר אפיה, ולא משום כבוד שבת, אלא בכדי שהשלחן יצרפם לשיעור חלה.

ד לדעת החזון איש (יו"ד סימן קנ"ח סק"ג) דוקא כשדעתו לחלק ולעשות מיני מאפה שמקפיד על תערובתן, דאם לא יקפיד אח"כ א"כ לא גרע מעיסות הנושכות זה את זה שמצטרפים עיי"ש.

סימן קפד ♦ עושה עיסה על מנת לעשות חציה חלות וחציה פת הבאה בכסנין — תסט

ולדילכתא כתב בעל שבט הלוי זצ"ל בספר מבית לוי (יורה דעה עמ' תקכ"א הערה ז' אוק"ד) בזה"ל ההנהגה בזה נראה עיקר כדעת הלבוש והדרישה, והב"ח והש"ך (סימן טכ"ו סק"ה), והסכמת הגר"א דהכל תולה [תליא] במחלק לעצמו או לאחרים, דמחלק לעצמו חייב אף שאינו אופה יחד, והיות כי רבים הם, הלכה כמותם גם נגד המעדני מלך והבית אפרים. איברא לשיטת החזון איש לענין מקפיד אף לעצמו, יש לחשוש לכתחילה לענין ברכה ע"כ.

ולכן העלה להלכה למעשה בספר מבית לוי (שם עמ' תקכ"א אות ה') עשה עיסה כשיעור על מנת לחלקה לשני סוגי מאפה שמקפידים על תערוכתם כגון חלות ועוגות, יפריש ממנה חלה בלא ברכה. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

שביעית

סימן קפה

שמן שביעית

בקובץ מה טובו אהליך 'עקב' (ח"ו עמ' כ' אות יז) הובא מדברי הגר"ש דבלצקי זצ"ל 'אין להדליק נרות חנוכה בשמן של שביעית', אביא בזה מה שכתבנו בלקט הלכות (ח"צ עמ' מע"א אות יא).

מותר להשתמש לנרות חנוכה עם שמן של שביעית (מנחת שלמה ח"א סימן מ"ז),*

א. [א] הנה אף דאסור להשתמש לאור נר החנוכה, מ"מ איכא איזה שימוש דשרי, כדמצינו בשערי תשובה (סימן תרע"ג סק"ג) שהביא מהפרי חדש בשם מהריק"ש, דשרי לילך לאור נ"ח, לראות שלא ייכשל. כיון דאינו מחוייב להעצים עיניו, 'דלא מקרי תשמיש'. והובא בשעה"צ (שם סק"א) וראה בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' תקכ"א אות סז) מה שהרחבנו בזה, וכיון שכן לא ייחשב מה שמדליק בשמן של שביעית – מפסיד, והתורה אמרה לאכלה ולא להפסד, כיון דנהנה מאור הנרות שימוש דהיתירא.

ולית ביה נמי משום הא דאמרו ז"ל מצות לאו ליהנות ניתנו, כיון דכל מה דאמרו אינו אלא הנאות הגוף, אבל הנאת מצוה ליכא כלל איסור. וכשם שלא יעלה על הדעת לאסור להדליק שמן שביעית בכדי ללמוד תורה לאורה, או שאר מצוות, שמדליק על מנת ליהנות מקיום המצוה, כן הוא לגבי נר חנוכה שנהנה מקיום המצוה דפרסומי ניסא. ע"כ.

וכן הביא בשו"ת יביע אומר (ח"ג יו"ד סימן י"ט) ממנהר"ש ענגיל (ח"ב סימן ד') ומשו"ת ציץ הקודש (ח"א סימן יד אות ג') שמתירים, כיון דאיכא מצוה בהדלקתו, לא הוי בגדר לאכלה ולא להפסד. ע"כ. וכיוצא בזה בספרו חזון עובדיה – חנוכה (עמ' פה), דכיון דקיי"ל דשמן של שביעית ניתן גם להדלקה כדאיתא במתני' (שביעית פ"ח מ"ב) שהנאת הדלקה היא כעין הנאת אכילה, שהנאתה וביעורה שוה, והואיל ואפשר ליהנות גם בהיתר מנר של חנוכה, שפיר דמי להדליק ממנו נרות חנוכה. ע"כ. וכ"כ בשו"ת אור לציון – שביעית (פ"ב ס"ז) להיתירא, דלא חשיב הפסד, אלא דרך הדלקה ולצורך נחשב. ע"כ.

[ב] וראה עוד בשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן קפ"ד) שכתב נמי, דביסוד הדבר הוי לן להתיר, הן משום דלכמה מהראשונים שרי לעמוד מרחוק וליהנות מאור הנרות. וכן יש

ויש חולקים (מורת הארץ ס"א פ"ט אות מו)². ונראה לענ"ד להקל דהא שביעית בזמן הזה אינו אלא דרבנן, ובמקום פלוגתא בדרבנן אמרינן להקל, כדמצינו בש"ך

מתירים לצורך לימוד. וכן מה דשרי שלא לישב בחושך. ותו, דעיקר היסוד דהנאת המצוה לא נקרא הנאה גם במצוה דרבנן לא ברירא. ומ"מ למעשה העלה להחמיר, כיון דכן כתבו ג' גדולי ההוראה ה"ה הרידב"ז [שהובא להלן], ושו"ת אמרי יושר להגאון רבי מאיר אריק זצ"ל (ח"א סימן ק'), ושערי דעה (ח"ב סימן ט'), אף שטעמם אין ברור לנו כ"כ. ע"כ.

ועיין בספר אמרי יעקב - ארץ ישראל (עמ' רט ביאורים ד"ה שמדליק) שהביא פלוגתא הפוסקים אי שרי להדליק בשמן של שביעית [שהובא הכא]. והוסיף - ומ"מ בנר של שבת, [וה"ה בנר של חנוכה לדעת המתירים], שרי להדליק מבעוד היום גדול מפלג המנחה, ולא ייחשב כגורם הפסד לשמן שביעית, דשרגא בטיהרא מאי אהני, דמכיון שהדליק לכבוד המצוה מזמן שקבעו חז"ל כדמצינו לענין נר שבת בשו"ע (סימן רס"ג ס"ד) וכו'. ע"כ.

ב. א] בספר תורת הארץ להגאון רבי משה קליערס זצ"ל רב אב"ד עיה"ק טבריה ת"ו ומח"ס שו"ת מורשת משה כתב, ונר של חנוכה בודאי דאסור להדליק משמן של שביעית, דהא אסור ליהנות ולהשתמש לאורה, ואף דעושה בזה מצוה, מ"מ חשיב הפסד. ואף אם אין לו שמן אחר לקיים מצות הדלקת נר חנוכה, אסור להדליק משמן של שביעית. וכן כתב הרידב"ז בפאת השלחן (סימן ה' ס"ט) דאסור להדליק שמן של שביעית על נר חנוכה, דאסור להשתמש לאורה עכ"ל, ומדבריו משמע דרק נר חנוכה הוא דאסור, משום דאסור להשתמש לאורם, ואף דעתה הוא מדליקם שלא ליהנות מהם, מ"מ כיון דיכול ליהנות מהם.

ולפענ"ד נר בית הכנסת אסור, כיון שאינו מדליקם ליהנות, רק לכבוד ביהכ"נ. אבל נר של שבת בודאי מותר להדליק משמן של שביעית, דכל הדלקתו הוא ליהנות מאורו, וזה עיקר המצוה שצריך להדליקו במקום שאוכלין, שהסעודה תהיה במקום אור, ושיהיה אור בבית, וכל מה שמוסיף להדליק נרות בשבת, הוא מוסיף אור בבית. ע"כ.

ב] וכן כתב בדרך אמונה (שמיטה ויובל פ"ה סקמ"ט) דאין להדליק בשמן של שביעית לנרות חנוכה, ובציון ההלכה (שם סקמ"ב) שכן הורה החזו"א. ובביאור ההלכה (שם ד"ה שמדליק), הביא לדברי המנחת שלמה הנ"ל ודחאם, דהגם דודאי מותר ללמוד לאורו, אף דמצות לאו ליהנות ניתנו, היינו משום דההדלקה הוא לראות לאורו וזה מותר, ומה נפק"מ מה שיראה לאורו מה שירצה יראה, וכן להדליק סביב לחנותו הרבה נרות לפרסם בית מסחרו, דהם הדלקה לראות לאורו היטב ועי"ז מתפרסם, אבל נר חנוכה שאסור ליהנות לאורו אלא למצוה, שעצם ההדלקה הוא פרסום הנס, ואפילו אם כבתה מיד אין זקוק לה, אלא שצורת ההדלקה צריך להיות באופן שראוי להיות פרסום הנס וישיראו את הנרות, ולא ישיראו לאור הנרות, וזה לא נקרא הדלקה להנאה וכו'. ע"כ.

תעב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

(יו"ד סו"ס רמ"ז אות ז' קיטור צהנהגמ הוראות איסור והיתר), וכן הוא במשנה ברורה (סימן ק"ס סקמ"ז) דבפלוגתת הפוסקים נקטינן להקל¹.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

וראה בספר שיח השמיטה להרה"ג ר' אברהם ישעיהו שטיינמן שליט"א (עמ' מז הערה צה) שהביא ששמע מזקנו הגר"ח קניבסקי שליט"א, שאת השמש שמדליקים בנרות חנוכה מותר ליקח משמן של שביעית, דהא שרי ליהנות ממנו. ע"כ.

ג] וכן בשו"ת משנת יוסף (ח"א סימן כו), אחר שהביא כל הדיעות בארוכה, העלה דאף דאיכא אופני היתר להשתמש בנרות חנוכה, מ"מ אין זו הנאה כדרך תשמישו, ובפרט לאלו המדליקים על פתח ביתם מבחוץ, שאין הדרך להדליק להאיר את הרחוב או החצר בשמן זית, והוי הפסד פירות שביעית.

וכן הביא מהגאון רבי מנחם זמבא זצ"ל הי"ד, דכיון דקי"ל שמיד שהדליק נגמרה המצוה, אזי אינו נהנה עוד מהנאת המצוה [כיון דנסתיימה לה המצוה]. עיי"ש.

וכן כתב בספר משפטי ארץ - שביעית (עמ' רב ס"ח), דאסור להשתמש לנר חנוכה. ומ"מ הביא מה שכתב בשו"ת מנחת שלמה להיתירא.

ג. וכן כתב בספר ילקוט יוסף - מועדים חנוכה (עמ' שיב), דמאחר דדעת רוב האחרונים דמותר להדליק נר חנוכה משמן של שביעית, הכי נקטינן לדינא מטעם דשביעית [בזמן הזה] דרבנן, וספק דרבנן לקולא. ואף יכול לברך על הדלקה זו, ואין לחוש לספק ברכות להקל, דכל שההלכה נפסקה להקל, ברוכי נמי מברכינן כמ"ש הרדב"ז בתשובה דכל שהמחלוקת במצוה והברכה נגדרת, ברוכי נמי מברכינן ע"כ. ושמחתי שמצאתי כדברינו הנ"ל.

אבילות

סימן קפו

תנחומי אבלים בג' ימים ראשונים

בס"ד יום עש"ק מברכין שבט
לסדר וארא אל האבות ה'תש"פ

לכבוד ידידי הרה"ג רבי מתתיהו גבאי שליט"א
מח"ס בית מתתיהו - ומועדי הגר"ח

אחר מבוא הברכה והשלום

א) ע"ד מה שהביא בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ז עמ' רכז), האם
איכא זריזין בניחום אבלים. אביא הנה מה שכתבנו בשו"ת
בירורי חיים (ח"ט עמ' שלה).

בענין לילך לנחם בג' ימים הראשונים. כתב באור זרוע שמקבלין תנחומים אף
בג' ימים הראשונים. וכן מבואר להדיא בליקוטי מהרי"ל, וז"ל הח"ר
אנשיל בא מווינא ביום שנפטר בת מהר"ש והלך אליו לנחמו ביום השני עכ"ל.
ויעויין בספר דברי סופרים (פכ"ח הערה מ') שכתב דליכא למימר דהח"ר אנשיל
חזר לוינא ביום שני ולכן הוכרח לילך לנחמו, דמבואר שם להדיא שנשאר שם
ללמוד בישיבה והיה שם גם אחר השבעה עיי"ש. וכן ראיתי שכתבו דאין מקור
לאי ההליכה, ושאו"ל טעות זו נובעת מהא דאיתא בירושלמי (פאה ספ"ג) ובשו"ע
(סימן ט"ז ס"ב) לענין חולה שאין הרחוקים נכנסים לבקרו בג' ימים ראשונים,
ודימו זה לזה, ואינו כן. וכ"כ הגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל בספרו דרוש דרש
(עמ' פט) דאין לזה שום מנהג מוסמך, ואדרבה יש לילך לנחם דוקא בימים אלו,
דצערן של האבל גדול יותר ע"כ*. וגם מרן החזון איש זצ"ל הלך לנחם בימים
הראשונים. יעויין בדינים והנהגות (ח"צ פ"ד סכ"ד).

א. וע"ע בקובץ 'העמק' (ניסן תשנ"ט עמ' קה).

תעד _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ברם אי אפשר לומר שאין למנהג זה מקור מוסמך, דהא בשו"ת טוב טעם ודעת לרבי שלמה קלוגר ז"ל (ח"צ מהדורה ג' סימן ל"ט) כתב דנהגו העולם דאין הולכים לנחם עד יום ג' משום דאז כלו ימי הבכי, וכדאיתא בגמ' (מו"ק מ, ז) דג' ימים לבכי, [משמע דמכאן ואילך קאי להספד ולניחום].² ע"כ.

(ב) **ע"ד** מה שהביא בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ו עמ' רכ"א), האם אפשר לנחם אבלים במכתב. ראה מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ח עמ' שלג) בזה.

(ג) **ע"ד** מה שהביא (ס"ט) האם אפשר לנחם אבלים ביום תשעה באב. ראה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' שני סל"ח).

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

ב. ובדרך צחות אמר ח"א, דהני שממתינים מלילך לנחם, הוא מטעמא דמצפים ומייחלים לביאת המשיח ולתחיית המתים, אלא שאחר שכבר כלו כל הקיצין, ואיתרע שלא זכינו לויקוצו וירננו שוכני עפר, אזי הולכים הם לנחם.

סימן קפז • אבל בתוך שנתו, היאך ינהג בקבר רשב"י בל"ג בעומר _____ תעה

סימן קפז

אבל בתוך שנתו, היאך ינהג בקבר רשב"י בל"ג בעומר

יום א' דר"ח כסלו ה'תש"פ

יזרח אור לישרים וקרנו ירים, בקי ומשנתו קב ונקי, יתברך מגנזי
מרומים, המופלג בתורה, מעוטר בכל מדה נכונה כבוד הרה"ג רבי
אלחנן פרינץ שליט"א

הגיעני מכתבו, מלא ברכת ה', יישר כח על כל הברכות והאיחולים, יתן ה'
גם למע"כ ברכה ותהלה, מאת נורא עלילה, ברכות מרובות משמי
ערבות. ספרו הגדול 'שו"ת אבני דרך חי"ד' הגיעני ע"י המיוחס בכהונה מו"ה
גמליאל רבינוביץ שליט"א, מזמן זמנים טובא, ומתחילה לא חשבתי לבוא
בכתובים, אלא דאין מסרבין לגדול.

בספרו (עמ' תכא) ע"ד אבל בתוך שנתו, היאך ינהג בקבר רשב"י ביום ל"ג
בעומר.

הנה בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' רמז הערה רעח) הבאנו מבעל שבט הלוי זצ"ל,
ע"ד אם ימנע האבל מלנסוע למירון בל"ג בעומר בתוך שנתו, כיון שמביא
עצמו למקום ששומעים כלי זמר, והשיב: דלא בעי למיחש לזה.

וביוב"ז ראיתי בספר הליכות שלמה (עמ' טסא הערה מא) היאך ינהג כשבני
משפחתו מפעילים קלטות שירה בימי הספירה. והשיב: בודאי שאינו
צריך לצאת מן הבית בשל כך. ובפרט אם יש לחוש לפגיעה או לריב ומדנים,
ודאי חייב לנהוג בזהירות יתירה בכל. ע"כ.

וע"ז הדרך כתב בספר דברי סופרים – הארוך (יו"ד סימן שצ"א עמק דבר סק"ז עמ'
מקסו), וז"ד נראה דגם מי שנכנס לבית חבירו לצורך איזה ענין, או שנכנס
לבית הרופא, או שנוסע ברכב ויש קול זמר הבוקע מהקלטות שאינו צריך לצאת
משם. ומ"מ גם בזה יזהר שלא יתכוון ליהנות, אבל כל זמן שאינו מכוין מותר,
שאין כאן מעשה. ע"כ. וכן אמר הגאון רבי מרדכי קליין שליט"א לענין אבל

תעו _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

על או"א י"ב חודש, לא מצינו חיוב למנוע מכל אנשי הבית מלשמוע כלי זמר, אלא דאינשי זהירי בזה יותר מן המחוייב. ואביא הנה מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ט עמ' שעג) עוד בזה.

שאלה: אבל בתוך שנתו, ובביתו שומעים טייפ, מהי ההנהגה הנכונה בזה.
תשובה: (א) כתב החכמת אדם (כלל קס"ו ס"ז) וכ"כ עוד הרבה אחרונים, דשמיעת כלי זמר בהקלטה הוי ככלי זמר.

ובגוף הדבר, הנה דבר פשוט דאינו מחוייב לצאת מביתו, דהא מצינו בספר בית מאיר דאף אם עושים בביתו שמחת נשואין, דודאי שהוא שיא השמחה שאסרו חז"ל לאבל, עכ"ז אינו מחוייב לצאת, שלא אסרו אלא ליכנס לבית השמחה, אבל לא חייבוהו לצאת. וראה בספר דברי סופרים הארוך (סימן ט"א עמק דנר סק"ז) שכתב, דמ"מ יזהר שלא יכוין ליהנות מהכלי שיר, אבל כל שאינו מכוין ליהנות שרי, ולא קחשיב פסיק רישא כיון שאין כאן מעשה*.

וראה עוד שם (עמ' תקפ"א עמק דנר סקקי"ט) אף דלא חייבוהו לצאת מהבית, מ"מ מסתבר דמחדר לחדר צריך לצאת עי"ש.

(ב) **ומ"מ** נראה לענ"ד פשוט, דודאי מוטל על האבל, למיעבד כל טעדיקי שלא ישמע כלי זמר בימי אבלותו. וכמו"כ בביתו ודאי מוטל על ב"ב ומשפחתו. לכבד רצונו וליתן לו את האפשרות שיוכל לקיים דיני אבלותו, ומשו"ה יש להם להנמיך את קול הטייפ כשהוא בא יבוא לביתו.²

א. וציין לדברי החפץ חיים (הלכות לשון הרע כלל ו' בבאור מים חיים) שכתב ע"ד מי שבא לישיב בחבורה, ולא בא למטרת שמיעת לשה"ר, אלא שאח"כ החלו לדבר בני החבורה לשון הרע, וכתב הח"ח דאין הליכתו חשיבי כמעשה, דבהשמיעה אינו עושה שום מעשה, ובעת הליכתו והתקרבותו הרי אינו מוכרח כלל שידברו לשה"ר, ואף אם ידברו אינו מוכרח כלל שגם הוא ישמע, שהרי יכול לאטום אזנו. ואף אם אח"כ ישמע ולא יאטום את אזנו, אינו עושה בזה מעשה, ובפרט דלא ניחא ליה בזה, ומשו"ה לא מקרי דקעבד מעשה. ע"כ.

ב. וע"ע בקובץ מה טובו אהליך יעקב היו"ל ע"י מכון גם אני אורך (ח"י עמ' קנ ד"ה הגר"א) שהביא מהגאון רבי אבגדור נבנצאל שליט"א שאמר, אודות אבל בתוך השנה שאשתו רוצה בעת שהיא מבשלת בבית - להדליק שירים בקול רם, דאינו צריך לצאת כיון שאינו מתכוין לשמוע שירים, וגם אינו יכול להוכיח את אשתו שאינה באבילות לא לעשות את הדברים הנצרכים הרגילים שלה בתוך הבית בנוחיות שלה ע"כ.

סימן קפז ♦ אבל בתוך שנתו, היאך ינהג בקבר רשב"י בל"ג בעומר _____ תעז

העוֹלָה מן הדברים: אף דאין האבל מחוייב לצאת מביתו, מ"מ מוטל עליו
למיעבד כל טצדקי שלא לשמוע את הטייפ והכלי זמר, וכמו"כ יש על
בני הבית חובה מוסרית ממדרגה ראשונה, לכבד את רצונו ולהנמיך את קול
הטייפ.

יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

חושן משפט

סימן קפח

נתחלפו לו כליו

בְּקוּבֵין פסקי בושם [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (עמ' רסו אות כג) כתב, מי שחבירו לקח בטעות את כובעו או מלבוש אחר, אסור לו להשתמש בכובעו של המחליף שהושאר שם, אלא אם יבקש ממנו רשות מפורשת. וזוהי הלכה פסוקה בשו"ע (ח"מ סימן קל"ו ס"ז) נתחלפו לו כליו בבית האבל או בבית המשתה, לא ישתמש בהם וכו'. ע"כ.

וראה בספר אמרי יעקב – חושן משפט (עמ' קלד זיגוריס ד"ה הרי זה) שכתב דמה שאמרו בגמ' (נבא נמלא מו, א) דאסור להשתמש בנתחלפו לו כליו, זה מיירי באופן דאיכא חשש קרוב שהבעלים יקפידו ע"ז, או עכ"פ דאיכא ספק גמור, משא"כ בקרוב לודאי יש להתיר, ובפרט בזמנינו דיש אומרים דהמנהג שאין מקפידים כלל בנתחלפו הכלים.

והביא ראיה לדבריו, דהנה הרמב"ם (גילגל פ"ו ה"ו) כתב בזה"ל, אמר לו האומן טול כלי זה הרי זה ישתמש בו עד שיבוא הלה ויחזור ויטול את שלו 'שמא' כליו של אומן הוא, או בעל הכלי צוה את האומן למכרו לו, וכן כל כיוצא בזה עכ"ל, והעתיקו הטור (סימן קל"ו), וכתב הפרישה (סק"א) דמה שכתב 'שמא כליו של אומן' כוונתו אף שאינו ודאי ממש, מ"מ גם בקרוב לודאי יש להתיר עיי"ש, הרי מבואר דבנתחלפו כליו יש להתיר גם כשאינו ודאי ממש. ואף דלכאורה לא מצינו בעלמא היתר להשתמש בשל חבירו אלא במקום שברור לו, אבל לא בקרוב לודאי. וכן משמע בפשטות מדברי השו"ע הרב (סימן י"א ס"ה) שכתב, אא"כ ידוע לו 'בבירור' שלא יקפיד עיי"ש, צריך לומר דשאני דין דנתחלפו כליו מסתם השתמשות, דבנתחלפו כליו יש להתיר גם כשאינו ברור ממש וכו' ע"כ.

סימן קפט

דינא דמלכותא דינא בארץ ישראל

מיסים - הבטחת הכנסה

בְּקוֹבֵץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ט עמ' כה אות לא) הובא מהגראי"ל שטיינמן זצ"ל שאמר שאין בארץ ישראל דינא דמלכותא דינא (וידוע שכן הוא דעת החזון איש^א. ויש חולקים), ושאלו א"כ מותר לגנוב מהמדינה. והשיב: למה שיהיה מותר, וכי הם לא יהודים. ובעיריה שהם חרדים ושומעים לכל דבר מהרבנים, יש להם דין ז' טובי העיר, ולגזול מהם זה יותר חמור. ע"כ. ואביא מה שכתבתי בזה מכבר.

(א) **בגמ'** (נבא נמרא נד, ז) אמר שמואל דינא דמלכותא דינא, ופירש הרשב"ם שכל דיני מסים וארנוניות ומנהגי משפטי המלכים שרגילים להנהיג במלכותם דין הוא, שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיה. הלכך דין גמור הוא. ע"כ. וכתב הר"ן (נדרים כח, א ד"ה נמוכס העומד) בזה"ל, וכתבו התוס' דדוקא במלכי עכו"ם אמר דינא דמלכותא דינא, מפני שהארץ שלו, ויכול לומר להם אם לא תעשו מצוותי אגרש אתכם מן הארץ. אבל במלכי ישראל לא, לפי שארץ ישראל כל ישראל שותפים בה עכ"ל. והובא בדרכי משה (ח"מ סימן שס"ט סק"ג). וכן כתב בספר אור זרוע (הגדול - נבא קמא סימן

א. כדהובא בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סימן קי"ב) דאמרו בשם מרנא החזו"א, שדין מדינה זו היא כדין מוכס העומד מאליו. והיינו כדקיי"ל בשו"ע (יו"ד סימן רל"ב סי"ד - חו"מ סימן שס"ט ס"ו) שמוכס העומד מאליו דינו כלסטים. עיי"ש.

וכן בקובץ פסקי בושם (עמ' רפב אות כ-כא) הובא מה שכתב בשו"ת קנה בושם (ח"ב סימן ק' אות א' וסימן קא) דעפ"י התורה אין על השלטון פה בארץ ישראל דין שלטון כלל וכלל, ולא שייך בו כלל דינא דמלכותא דינא, ואינם אלא קבוצת גזלנים שהשתלטו מעצמם על הציבור בעל כרחם. וממילא פשוט שגם הממונים שלהם שנתמנו על ידם אין דינם כנתמנו בערכאות של גויים עפ"י המלך, אלא כעושה עצמו אפוטרופוס מאליו ואין במעשיו כלום. ע"כ.

תפ _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ממ"ז), וע"ע בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן ק"י). וכן כתב הנמוקי יוסף (נדריס כח, א) בשם רוב המפרשים.

ובספר אמרי יעקב – חושן משפט (עמ' פט זיאו"ס ד"ה אפילו נכרי) הביא ממהר"ץ חיות (סס) שהעיר מכמה מקומות, וכן מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות (נדריס פ"ג סס)², דס"ל דאין לחלק בזה. וראה בספר מעדני ארץ – שביעית (סימן כ') שהאריך בזה. ע"כ.

(ב) **אולם** בשו"ת חתם סופר (מו"מ סימן מ"ד) מצינו שכתב, דלא קאמר הר"ן בשם התוס' אלא במסים ומכס שמטיל על כרחם, דבזה לא אמרין שניחא להו אלא משום אדון הארץ, וא"כ יש לחלק בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם, אבל במנהגי ונימוסי מדינה שבין אדם לחבירו (כגון קנין קרקע בשטר – עיין בגמ' ב"ב נד), מודה הר"ן דהטעם משום דניחא להו, ואין לחלק בין מלכי ישראל לאומות העולם. ע"כ.

ועיין בספר פתחי חושן (דיני גניזה פ"א דף יד) שכתב, דאף אם נאמר דמצד דינא דמלכותא דינא לא שייך בארץ ישראל, מ"מ בזמנינו כשהשלטון נבחר ע"י רוב בני המדינה, יש לומר דאין דינו [דינם] כגזלן. ומאידך י"ל שכל שלטון ישראל המתנהג שלא עפ"י תורה, אינו בכלל זה.

עוד כתב, דאפשר דלגבי חוקים הנוגעים לשמירה על הנפש והרכוש כגון חוקי תנועה, יש כח ביד כל שלטון העושה לטובת בני המדינה.

לחלק בין לא לשלם מיסים, לבין להוציא מהם כסף

עוד כתב (סס דף יט), כל מה שדנו הפוסקים להבריח ולא לשלם המכס. אבל להוציא שלא כדין, נראה פשוט שאפילו בשלטון שאין בו דינא דמלכותא דינא אין שום היתר. ובפרט כשצריך לשקר ולזייף לשם כך, וכי מפני שהוא גזלן מותר לגזול ממנו. ושמעתי שיש מורים היתר בזה, ולא ראיתי מקור לזה. ע"כ.

וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן קעז אות א') בזה"ל, ומה שכתב מבוהל

ב. וע"ע רמב"ם (מלכים פ"ד ה"א).

אחד^ד, דכיון שאין מתנהגים עפ"י התורה מותר לגזולם ואין להם בעלות כלל, הוא דבר שאין ראוי להשיב, דחלילה להתיר איסור גניבה וגזילה, ותולים עצמם לשוא באילן גדול. ע"כ. ולפי"ז יש לעיין היאך מורים היתר ליקח הבטחת הכנסה.

ג) וראיתי בספר תורת חיים וחסד להגאון רבי אליעזר רוט שליט"א (ס"ז עמ' מקמ-ט) שהאריך להוכיח דליכא דינא דמלכותא דינא בארץ ישראל, ושכך ס"ל להחזו"א [כדהובא לעיל]. ואמנם היה מקום לדון מפאת טובת הציבור שיהיה רשות הדואגת לעניני הציבור, וכדאיתא בגמ' (נבא נמרא מ, ז) דכופין בני העיר לעשות להם בית שער וכיוב"ז, וכדקיימא לן בשו"ע (סו"מ סימן קס"ה), וממילא היה מקום לדון דשפיר יש להתייחס להנהגת השלטון בארץ ישראל כשלטון הדואג לטובת הציבור.

ברם מכיון שחלוקת הממון מהמיסים הוא שלא כדין תורה, וגם הרי עיקר כוחם לחלוק מפני שמשליטים את ערכאות הגוים לקבוע זאת, וכשישראל מתנהג עפ"י משפט הערכאות פקע כוחו לקבוע חוקים. ומעתה אין בידם לגבות בכפיה ממי שלא מינה אותם, והוי ליה גזל בידם. ואפילו אם רוב הציבור מסכים לשלטונם, מ"מ אין יכולים לכוף היחידים, וכדתנן (פאה פ"ד מ"ה) דלא הולכים בזה אחר הרוב (תשעים ותשע עניים אומרים לחלק את הפאה במחבור, ואח"כ בשעת החלוקה נטה אחד מחביריו אם אמר כהלכה שומעין לו).

ג. וראיתי בקובץ שיעורי ברית פנחס ריבית (עמ' רסט ד"ה אגרות חוב מדינה) שכתב, דבעל שבט הלוי מכנה את השואל בשם 'מבוהל אחד', אבל למעשה מדובר בתלמיד חכם גדול. ובהערה (תעד) ציין דיש מכתב שנערך בשנת תשמ"ב ע"י הגאון רבי יחזקאל ברטלר, והגאון רבי אברהם איבראמס, והגאון רבי אברהם גניחובסקי, והגאון רבי נתן שולמן זצ"ל [שכולם היו גדולי עולם ונלב"ע מעימנו לאחרונה], לכבוד בעל המנחת יצחק כדהובא בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סימן ק"י) לענין זכות המדינה להפריש תרומות ומעשרות, וז"ל לא מצאנו בעלות אלא לצדקה ודבר מצוה או ממון השבט ורשות הקדש, אבל אם קבוצה מסוימת יסכימו ביניהם לעשות קופה לתועלתם, ויטילו ממון לכיס, ואין לכל אחד ואחד זכות להוריש ולמכור את חלקו, [ומי שאומר מחר שרוצה להשתייך לקופה יש לו חלק], ויעשו גזבר על כך, האם יש כזו קופה ויהיה מותר לדעת הרשב"א להלוות בריבית..., וא"כ בנד"ד נראים הדברים 'דהוי הפקר שהממון יצא מרשות בעליו ולא נכנס לרשות מסוימת, וכן מטו ביה משם מרן החזו"א שדברים השייכים לשלטונות מעיקר הדין אפשר לקחת מהם בלי רשותם והסכמתם' וכו'. ע"כ.

[וממילא מה שהם לוקחים מעימנו מס הכנסה שלא כדין הוא]. והנה ממה שנהנים בפועל, צריכים לשלם מדין נהנה. אכן צריך שיקול הדעת, אם סגי ממה שמשלמים מס ערך מוסף בקניית מוצרים, אבל אין הלקוחות צריכים לשלם טפי עיי"ש.⁷

ד) **ובשו"ח** עם הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א (ערב פורים קטן ה'תשע"ד), ע"ד אם איכא דינא דמלכותא בארץ ישראל. השיבני: מכיון שבארץ ישראל שולטים כופרים היה מו"ח הגרי"ש אלישיב זצ"ל מסופק בזה. ע"כ. ושמעתי בשם הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל שהיה מורה תמיד לגבי מיסי העיריה שאין לשקר, ומ"מ אינו צריך להביא את כל האישורים של הכנסותיו, ויכול להעלים את חלקם. ע"כ.

תלמיד חכם שאני

ה) **וראה** עוד בשו"ת יחזקאל דעת (מ"ה סימן ס"ג) אף דמסיק להילכתא דבארץ ישראל איכא דינא דמלכותא, עכ"ז העלה באופן ברור דזאת ליכא בתלמיד חכם כמבואר בגמ' (נבא נמלא ט, א) דאסור להטיל מס על תלמידי חכמים העוסקים בתורה, וכן איפסק להלכה בשו"ע יו"ד (סימן רמ"ג ס"ז) דתלמידי חכמים פטורים מכל מיני מיסים, בין ממיסים הקצובים על כל בני העיר, בין ממיסים שקצובים על כל איש ואיש בפני עצמו, בין ממיסים קבועים בין שאינם קבועים עיי"ש, וראה בשו"ת אבקת רוכל (סימן א') דגזרו בגזירת נח"ש [נידוי, חרם, שמתא] על כל מי שיגבה מיסים כל שהם מתלמידי חכמים, וכ"ה בשו"ת המבי"ט (מ"ז סימן כ"ה), ומבואר בפסקי הרא"ש (סנהדרין מ, ז) דגם ריוח שהשיג התלמיד חכם ע"י משא ומתן, והרויח מעסקיו, פטור ממס. וע"ע בברכי יוסף (חז"מ סימן ט' סק"ט), ובשו"ת מהר"י אשכנזי (יו"ד סימן ל"ט).

האם בזה"ז איכא דין תלמיד חכם

וע"ד האם איכא דינא דתלמיד חכם בזמן הזה, ראה מה שהארכנו בספר בירורי חיים (מ"ד עמ' קיא הערה כז), ואביא הנה מקצתו.

ד. ושמעתי מהגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א, דיש באמתחתו קונטרס מחכם אחד

סימן קפט • דינא דמלכותא דינא בארץ ישראל _____ תפג

א] מי שתורתו אומנותו נקרא תלמיד חכם לענין זה אף בזמן הזה. כן כתבו האחרונים, והובא במ"ב (סימן תקע"א סק"ג).

ב] וכיוצא בזה מצינו לענין עונת תלמידי חכמים שכתב במעיל צדקה (סימן נ"א) הובא בביאור הלכה (סימן ר"מ ס"א ד"ה ת"ס), שאף שאין לנו דין תלמיד חכם בזמן הזה לכמה דברים, מ"מ בזה רשאי לעשות עצמו ת"ח, ולכן מי שהוא לומד בתמידות הן אם הוא מהמורים בעם או מן התלמידים רשאי לקיים עונתו פעם אחת בשבת. ע"כ.¹

ג] וכ"ה בשו"ע (סימן תקנ"ד סכ"ז) מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב עושין, במקום שנהגו שלא לעשות אין עושין, ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים, וכל הרוצה לעשות עצמו ת"ח לענין זה עושה. ע"כ.

ד] ועיין במחצית השקל (סימן ז' סק"א) שכתב, דאע"ג דבזמן הזה בעוונותינו הרבים אין לנו דין ת"ח, מ"מ במילי דצניעות ראוי לכל אחד להתנהג במידת תלמיד חכם, דהא דין זה מבואר בשו"ע (ט"ז ס"א) לא ילבש חלוקו מיושב וכו' אלא כשהוא שוכב, הוא מה שהתפאר את עצמו רבי יוסי (שג"מ ק"ט, ז) כדמבואר בטור, ואפילו הכי כתבו שיש לנו לנהוג כן. ע"כ. וע"ע בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' קיד הערה אוק"ט) לענין נשואי בת ת"ח לעם הארץ.¹

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

בזה, ושם הביא ארבע שיטות בדבר. ומ"מ יכולים לומר קים לי, דליכא דינא דמלכותא בארץ ישראל. עכ"ד.

ה. וע"ע מה שהבאנו בזה בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תשסא הערה כ"ד), שתלמיד חכם יקיים עונת פועלים שנים בשבת. ושמעתי מידידי הרה"ג ר' יואל קסטנבוים הי"ו שכך הורה לו זקנו הגר"ש ואזנר זצ"ל לקיים פעמיים – בליל שבת וכן בליל ד'.

ו. וראה עוד בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' קיא הערה כב אוק"ב בתרא) לענין איזה דברים אמרינן דבזה"ז אין לנו דין תלמיד חכם.

אבן העזר

סימן קצ

צניעותן של בנות ישראל

א) בקובץ פסקי בושם [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] (עמ' רנח אות ט') היה הגאון רבי מאיר ברנסדורפר זצ"ל מעורר על דבר שכמעט נשתכח בדורינו, שדרך בנות ישראל בכל הדורות היה, שאם נפגשו עם גברים ברחוב ידעו לעבור מיד לצד האחר, וכ"ש כשרוצים להיכנס לבית והן עומדות או יושבות בחדר המדרגות, תמיד ידעו לזוז לצד וליתן לעבור, והיום לדאבונינו נשתכח דברים אלו מידיעת הנשים. ע"כ.

אביא הנה מה שהעלינו עלי גליון בענינא דא, והוא לו בספר 'גם אני אודך - הרח"ש סגל' (ס"ז עמ' קל הערה ג') אשיחה אשר על ליבי, הנה ראיתי תשובת כתב יד לבעל שבט הלוי (שליט"א) זצ"ל שהובא בספר מלבושי מרדכי (עמ' רכג), והוא לו דגם על האשה איכא חובה להזהר במקום שאפשר שתלך אחורי האיש, ולא תלך לפניו, דמעיקרי הצניעות הוא שתזהר שלא תכשיל. ויש להביא סמך לזה ממה שהביאו חז"ל (עירובין י"ג, ז) שאסור ללכת אחורי אשה, מהא דכתיב (צלאשית כד, סא) ותקם רבקה ונערותיה ותרכבנה על הגמלים, ותלכנה אחרי האיש וגו', 'אחרי האיש' - ולא לפני האיש, הרי שתלה הכתוב את הזהירות ברבקה ונערותיה שהלכו אחורי האיש, ולא לפניו ע"כ.

ומזה זמן זמנים טובא, חרה לי דבר זה עד למאוד, שאנו הולכים ברחובה של עיר, בתוככי ערי ישראל, ואיכא בינינו אנשים יראים וחרדים לה' ולתורתו, וכל התנהגות תהלכותיהם בקדושה וטהרה להישמר ולהיזהר מראיה אסורה, ומאידך הנשים הבאים מנגד, אין מזיזים עצמם כמלוא נימא, לא חלי ולא מרגיש, בלי קצת שימת לב, להבין את תחושת העומד מכנגדם שמשתדל בכל כוחו מלהיכשל. והמה ממשיכים בדרכם בלי שום אכפתיות.

ובחשבי על כך, הא אנן עסקינן בבנות ישראל, ופשיטא וברירא דאין כוונתנו כלל לקטרג ח"ו, אלא מכאן מודעה רבה לאורייתא לנשות

סימן קצ • צניעותן של בנות ישראל _____ תפה

ישראל, חוסו עלינו, ועל נשמותינו, דגם עליכן מוטל לשאת בנטל ולמנוע מעימנו מראות אסורות, וכדברי בעל שבט הלוי (סליט"א) זצ"ל הנ"ל, והוא ע"י לילך קצת בצדי הדרך, לפחות בראותכם את בני ישראל הקדושים המשתדלים בזה.

ובעין סמך לדבר מצאתי בדברי המאירי (סנהדרין יט, א) שכתב בזה"ל, לעולם תהא אשה נזהרת בכל כוחה שלא להכשיל את עצמה בפריצים, ושלל להכשיל [את] הפריצים בעצמה, בכל צד שאפשר לה ליזהר בכך. עכ"ל.

פירצת העקבים הדופקות אצל נעלי הנשים

(ב) **עוד** הובא בקובץ פסקי בושם (עמ' רנט אות טו), גם היה מתריע על פירצת העקבות הדופקות אצל [נעלי] הנשים, ואמר שכבר באו אליו כמה אנשים שאמרו שזה מפריע להם מאוד, ובכללם גם כמה אשר אינם פרומערים שמפריע להם כל דבר ע"כ.

גם הנני העני רגיל לעורר על זה, שדבר זה נוגד מאוד את דרכי הצניעות, כיון דמשמיעות ע"י העקבים קול רעש גדול, ואזי הגברים נמשכים למשמע אזנם, ועי"ז נכשלים בראיה אסורה רח"ל. ולא ידעתי אלמה אין מעוררים המעוררים בזה.

להתרחק מהנשים מאד מאד

(ג) **עוד** הובא בקובץ פסקי בושם (עמ' רנו אות ג'), בשו"ע (אהע"ז ריש סימן כ"א) צריך אדם להתרחק מהנשים מאד מאד. וכתבו האחרונים שכמו"כ גם הנשים מוזהרים בזה להתרחק מן האנשים. וציין לשו"ת קנה בושם (ח"ג סימן קס). ע"כ.

אביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' ריו אוק"ד) בזה. בשו"ע אהע"ז (סימן כ"א ס"א - ה"ל) פסק, צריך אדם להתרחק מהנשים מאד מאד. ובבית שמואל כתב, דנכתב 'מאד מאד', לפי שנפשו של אדם מחמדת. וביאור הגר"א ציין מקורו מגמ' (ע"ז יז, א) מהא דכתיב (משלי ה, ח) ואל תקרב אל פתח ביתה. הרי לך דלא סגי שלא להיות קרוב אליה, אלא אדרבה בעינן 'להתרחק' אפילו מפתח הבית דירה. וראה באוצר הפוסקים (שס) שהביא לאפי זוטרי (סק"א) שכתב, דומיא דמצינו [ברמב"ם (דעומ פ"ג ה"ג) שכתב] לענין גאווה, דהנה צוו חכמים

תפו _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרש"ש סגל

מאוד מאוד הוי שפל רוח (אצות פ"ד מ"ד), ולכן יתרחק בה עד קצה האחרון, ולא כשאר מידות שיש להתנהג בדרך הממוצע עכת"ד (רמז"ס), הכי נמי מהעריות יש להתרחק עד קצה האחרון. ע"כ.

טעם שהחמירה התורה באיסור יחוד

וע"ז הדרך בספר נטעי גבריאלי – יחוד (פמ"ח ע"ו) ביאר את הטעם שהחמירה תורה מאוד בעניני יחוד והמסתעף, משום דטבע האדם להתרחק ריחוק מוחלט מכל דבר המאוס עליו, וכפי גודל המאוסות כן גודל הריחוק, ולכן נתחייבנו להתרחק מהמאוס עליו יתברך כפי קצה היכולת, ואזי כשמתנהג באופן שאין זה מאוס עליו חשיב כבר מתקרב, כיון דלולי שקרבה דעתו מעט לזה לא היה מתקרב, וכדברי הבית שמואל הנ"ל. ואם לא יתרחק מאד מאד, הרי הוא בעצם קרוב, ועלול להיגרר אחר חמדת הגוף עד לאיסור ממש עיי"ש. וע"ע בדברי המהר"ל בחידושי אגדות לנדרים (כ, ה) בזה.

ורג"ל אני תמיד לומר לפני חברים מקשיבים, עניני קדושת העינים, אפשר להמליץ מה שאמרו צדיקים על עניני אמונה, דע"י מה שמדברים מענינא דא, יתחזק בזה. כן הוא ממש בעניני שמירת העינים, כמה שידברו מזה יוסיף חיזוק אחר חיזוק. ובמקום אחר הארכתי עוד בזה.

ד) ובקונטרס מילי דבי הילולא הנ"ל (עמ' כו), ע"ד הא דכפל השו"ע (א"ח ע"ו) סימן כ"א ס"א - ה"ל באיסור יחוד – את הלשון 'מאוד מאוד', קאתי למימר דגם כשהוא צורך מצוה, ליכא היתירא לקירוב. ועוד י"ל, דלשון מאוד מאוד הוא כ'בכל מאודך' שהוא ממון, דמאוד השני קאתי לרמוזי דגם אם יהיה לו הפסד ממון, וכ"ש מניעת ריוח גרידא חייב בריחוק. ועוד י"ל, דנכלל בכפילות, דגם בדברים שאין לו שייכות עם האשה, כהא דנכתב שם שחוק וקלות ראש עמה, אלא דקעביד בנפשיה ועי"ז גורם שיתקרב אליו, כהא דמייפה עצמו כדי שיישר בעיניהם, וכמבואר בספר חסידים (סימן ז"ט) ד'לא תחמד אשת רעך' הוא בלא וא"ו, והוא לרמוז אזהרה שלא לייפות עצמו כדי שיישר בעיני אשת רעהו וכו'. ועיין בשו"ת משנה הלכות (ח"ב י"ד סימן ע"ג).

ובב"ל הנ"ל ריח של בושם הנוסף למרחוק, דגם אם ליכא איסורא דלא ילבש, הוי בכלל הנ"ל. ע"כ.

בברכת התורה **חיים שלום הלוי סגל**

סימן קצא ♦ חזרו לעשות קידושין שניים, כיון שנמצא עדים פסולים _____ תפז

סימן קצא

חזרו לעשות קידושין שניים, כיון שנמצא עדים פסולים

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (מ"ח עמ' כה אות לד) הובא מהגראי"ל שטיינמן זצ"ל שסיפר, שאצל הגרא"מ שך זצ"ל ראש ישיבת פוניבז' אירע שסידר קידושין, ואח"כ נמצאו העדים קרובים ועשו שוב קידושין. ושאל אחד השומעים, האם צריך לברך שוב ברכת אירוסין, והשיב הגראי"ל זצ"ל שאין צריך לברך, דאין הבדל אם מקדש מיד או אחר עשר דקות. וגם שבע ברכות אין צריך לברך שוב, משום די"א שגם אם מברך קודם הקידושין יוצא ידי חובה וספק ברכות להקל עיי"ש.

וח"א ציין עוד לדברי הנתיבות, דלכן אין צריכים לחזור ולברך – והוא לו כמדומה (ח"מ סימן ל"ו סק"ה) דכל היכא שלא אמרו 'אתם עדי', אזי לא אמרין עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, וכיון שכן אזי בין המשתתפים בחופה היו גם עדים כשרים, ולכן אין לברך שוב.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קצב

היאך כותבים בכתובה את השם 'אלקה'

בס"ד יומא תנינא למעשה בראשית לסדר ויצא
ד' לחודש כסלו ה'תש"פ

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ולעומד בראש מפעל
הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי ורב חביבי יקירי ומכובדי הרה"ג
רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף
החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
אחר מבוא הברכה והשלום

(א) **ראה** ראיתי את הקובץ מה טובו אהליך יעקב' חלק ב', קובץ מלא וגדוש,
מלא מזון אל זן, אשרי עין ראתה.

בעמ' כג אות ד' הביא הג"ר יוסף שוב שליט"א רשימות מהגרי"ש אלישיב
זצ"ל בזה"ל, בכתובה יש לכתוב את השם 'עלקא' כך. ע"כ.

ראה בספר גם אני אודך - הרח"ש סגל (ח"צ עמ' רפט) שהבאנו ממרן החזון
איש זצ"ל שכאן בארץ ישראל, אפשר להחליף לה"א בסופו עיי"ש, ואזי
יש לכתוב עלקה, או אלקה.

(ב) **וראה** עוד מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ז עמ' מכו סוף אות א' ד"ה ולענין)
באורך בזה. נשאלתי ע"ד כלה ששמה 'אלקה' 'אילה', ובשם 'אלקה'
כמעט ואינה משתמשת כלל, ובאם היא כן חותמת, אזי חותמת כהנ"ל.

ראיתי באמרי יעקב (אהע"ז עמ' טפ) שהעלה דהגם דצריך לכתוב 'עלקא' - עם
אל"ף בסופו, מ"מ זה אינו אלא בחוץ לארץ, אבל בארץ ישראל רובם
ככולם כותבים 'עלקה' עם ה"ה בסופו. ע"כ. וכך השבתי להשוואל לכתוב
בכתובה.

העיקר המכריע הוא לפי חתימתה

אולם אמר לי אבי הכלה שאין בתו הכלה רגילה בכלל לכתוב 'עלקה' אלא 'אלקה'. אזי השבתיו דצריך לכתוב כפי שהיא כותבת 'אלקה'. והוא עפ"י מה שכתב בספר אמרי יעקב (עמ' שטט-שפ) וז"ל מה שיש לדעת בענינינו, דודאי העיקר מה שקובע בזה הוא אופן חתימתה, וענין זה של החתימה הוא גובר על שאר דקדוקים וענינים שאינם מעיקר הדין ממש. וז"ל ערך לחם (סעיף לא) כל שידוע היאך חותם ועולה לספר תורה, כן כותבין. וכל הדקדוקין הנזכרים אינן אלא היכא דלא ידעינן עכ"ל.

ודבר זה כבר מצינו בתרומת הדשן (סימן ל"ג) שכתב בזה"ל, וכל מה שדקדקנו לעיל בכמה דקדוקין אין צריך אלא היכא דלא ידעינן היאך חתם הוא, או עלה לקרות בתורה עכ"ל. ועיין בבית שמואל (סימן קט סק"ט) שכתב נמי, דאף דכתב הרמ"א דאם שינה וכתב ה"א במקום אל"ף וה"ה להיפך כשר, היינו אם אין ידוע היאך הוא חותם עיי"ש, אבל אם שינה מדרך חתימתו אין להכשיר.

וכן נראה להוכיח מדברי החזון איש (סימן ז"ה סקט"ו) ע"ד השו"ע (סימן קט סכ"ה) שפסק, שם יונתן לא יכתוב יהונתן, אא"כ ידוע שחותם שמו כן ע"כ, וביאר הבית שמואל (סקמ"ד) כי כן נמצא בש"ס יונתן בלא ה"א עכ"ל, ואהא כתב החזו"א בזה"ל יונתן לא יכתוב יהונתן, וכתבו הטעם משום דבגמרא השם יונתן, ולפי"ז אם כתבו יהונתן פסול דיעבד אף באינו יודע, וכ"ש אם ידועה קריאתו יונתן וכתב יהונתן. עכ"ל. הרי לן מדברי החזו"א, דהואיל ושם יונתן מוכח בש"ס דיש לכתוב בלי ה"א, ואם שינה יש לפסול, ואינו דומה לדין של כתיבת ה"א במקום אל"ף דקיי"ל שאינו מעכב, הואיל דאין לו מקור בש"ס, ועכ"ז פסק השו"ע (סכ"ה - ה"ל) דאם חותם עצמו עם ה"א - יהונתן יש לכתוב כן לכתחילה. אלמא דענין החתימה גובר ועיקרי הוא, גם בדבר שיש לו מקור בש"ס שיש להקפיד עליו אפילו בדיעבד לפסלו וכו', עכ"ז אם חותם עצמו בה"א דבר זה קובע ועדיף יותר מדבר שמקורו בש"ס.

וכן כתב בתשובה מאהבה (מ"א סימן נ"ג), דזה היה בהסכמת והוראת הנודע ביהודה ובית דינו, והעתיקו הפתחי תשובה (סימן קכ"ט סקמ"ג). וכעין זה

תצ _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

ממש כתב הגאון מהרי"מ מבריסק. וכן כתב בספר יהושע (סו"ס פ"ה), וכן משמע בשו"ת מהרש"ם (סו"ס 6' - סו"ס קעצ). ע"כ. ולפי"ז בנד"ד צריכים לכתוב בכתובה 'אלקה' ולא 'עלקא'.

ג) **אלא** שהשבוע החתן ני"ו עלה לרבו האדמו"ר מדושינסקי שליט"א בכדי לכבדו בסידור קידושין, אמר לו שאת הכתובה מסדר הגאון רבי אברהם יצחק אולמן שליט"א חבר הבד"ץ העדה החרדית, אזי עלה אליו. והוא אמר לו דיש לכתוב 'עלקא' 'אילה' ואין להתחשב בכלל היאך שהיא חותמת. ומה שהעלה בספר אמרי יעקב הנ"ל, שיש להתחשב היאך שהיא חותמת. זה אינו אלא בשמות אידישאים, דרך בזה אנו מתחשבים היאך היא חותמת. אבל בשאר שמות אין מתחשבים כלל היאך היא חותמת, דהרי בכל הבתי ספר והסמינרים כותבים הבנות את שמותיהם עם יו"ד בסוף כגון רבקי, רחלי, וכי משהו כותב בכתובה כן. וכי אם מישהי תכתוב 'שרה' עם אל"ף בסוף - 'שרא', אזי יכתבו כן בכתובה?, ודאי שלא.

ותו אמר, דאמרו לו בשם בעל שבט הלוי זצ"ל שאמר שצריכים לכתוב את כל שמות הבנות עם ה"ה בסוף - כגון רבקה. ואמר לי ששאל אותם, מה אמרתם להגר"ש ואזנר זצ"ל, השיבוהו שהם אמרו לו שכן הבנות כהיום חותמים עם ה"א בסוף. ואהא אמר לי הרב אולמן, תראה אומרים להרב ואזנר עדות שקר, ועל סמך זה אמר כן. דהרי כל מי שיש לו בנות בבית וכן הוא בכל בתי ספר והסמינרים חותמים הבנות עם יו"ד בסוף - רבקי. לכן אל תאמרו לו עדויות שקר, ואזי לא יאמר כן. עכ"ד.

ד) **הרהרתי** לעצמי ופתחתי שוב בספר אמרי יעקב (סס עמ' טפ) שכתב בסיכום להלכה, דשמות גולדה, הניה, עלקה, הינדה, כלומה. צריכים לכתוב עם ה"א בסוף, כמו שהם חותמים ע"כ.

ונסתפקתי בדבריו, האם אך בשמות אידישאים יש להתחשב היאך שהם חותמים. ותו, האם מה שהעלה בספר אמרי יעקב לכתוב עם ה"א

א. ופשוט דשאני מהא דשמות חיבה, דהתם אינו שם העיקרי כלל, וכאמור הוי שם דקטנות וגעגועים, משא"כ הכא מאחר שהיא חותמת כך, אזי זה נעשה שמה העיקרי.

סימן קצב ♦ היאך כותבים בכתובה את השם 'אלקה' _____ תצא

בסוף, זה עפ"י דברי הגר"ש ואזנר זצ"ל, והא הגרא"י אולמן שליט"א אומר לך, דזה אמר עפ"י עדות שקר שקיבל.

והשיבני הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א: דבנד"ד יש לכתוב כמו שהעלה בספרו 'אלקה', דאזלינן בתר חתימתה.

ובאמת הוסיף דבר [שלא ראיתי בספרו] דבשמות שהובאו במקרא, אזי יש לכתוב כדכתיב בפסוק עכ"ד, ולפי"ז 'אילה' דכתיב נפתלי אילה שלוחה, כותבים עם יו"ד אחד².

וראה בספר גם אני אורך – הרח"ש סגל (ח"צ עמ' רפט) שהבאנו מידידי הגאון רבי יחזקאל פלס שליט"א דייך בבית דינו של הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל לעניני גיטין, משמיה דהגאון רבי יואל קלופט זצ"ל מחיפה, 'ששמע ממרן החזון איש זצ"ל' שכאן בארץ ישראל, אפשר להחליף לה"א בסופו³.

יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ב. אלא דיש לעיין מה שהבאנו לעיל (אות ב') מדבריו בשם החזון איש, ע"ד השם 'יונתן', דאף דבגמ' כתוב כן, מ"מ באם הוא חותם 'הונתן' זה הגובר והעיקרי, הרי דחתימתו עדיפא מדבר שמקורו בש"ס.

ג. וכמו"כ הבאנו שאחת מבנותיו של בעל שבט הלוי זצ"ל ה"ה הרבנית איצקוביץ תחי', שמה פסיה, וחתנו – בעלה ידידי הגאון הצ' רבי אברהם יעקב איצקוביץ שליט"א, אמר שבכתובה כתב בעל שבט הלוי, 'פסיה'. הגם דהיא קרויה על שם אחת מאמהות המשפחה הדגולות ושמה היה 'פעסיל', ועכ"ז הכריע לכתוב בכתובה 'פסיה'.

סימן קצג

האם אחר החופה הולכים החתן והכלה שלובי ידיים

יומא חמישאה למעשה בראשית לסדר ויקהל פקודי – החודש
כ"ג לחודש שקיבלוה ברצון – אדר ה'תש"פ
יוד"ר דהחידושי הרי"ם זיע"א

בחודש אדר שלמא אשדר, לפרי עץ הדר לכבוד איש המעלה, מורה
ודאין לשבח ולתהלה איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים
צמודות הרה"ג רבי אלדד סבאג שליט"א מח"ס באר מלך על
הרמב"ם ה"ח ורב קהילת חניכי הישיבות הספרדים – קרית אתא
אחר מבוא הברכה והשלום.

בתשואות חן קיבלתי את ספרו החדש שיצא לאור עולם 'שו"ת באר הלכה',
דשדר לן ידידי אהובי ויקירי מזכה הרבים, הרה"ג ר' גמליאל
רבינוביץ שליט"א, וברכתי עליו ברכת הנהנין, כל הרואה אומר ברקאי, והוא
מאיר לארץ ולדרים עליה. ולאות כי עיינתי בדבריו הנחמדים, אבוא נא באיזה
גרגיר ע"ד מה שכתב בספרו (סימן נח עמ' תנח) אודות מנהג ליתן יד לכלה בדרך
לחדר יחוד.

(א) **בספר** בתים לבדים* (עמ' רמ) הביא, נוהגים שהחתן מוביל את הכלה לחדר
יחוד שלובי ידיים. וטעמו נראה עפ"י מה שכתב מהרי"ל (הלכות נשואין
אות ז') שהחתן מביא את הכלה לחופה כשתופס אותה בידו, ובחיבורן יחד
[ולגירסא אחרת 'בקרבתם ידיהם יחד'] זורקין כל העם על גבי ראשן חיטין
...והולכין יחד עד אצל פתח בית הכנסת [שכן היה המנהג לעשות החופות
בבית הכנסת], ויושבים שם מעט, ומוליכין הכלה לביתה. עיי"ש. וכעין זה מצינו
בספר הרוקח (סימן ש"ג) שכתב, ...וכשהכלה נכנסת לבוא בשער הבית, אז החתן
הולך שם לקראתה, 'ולוקח ידה' ונותן אותה אל המשקוף למעלה. ע"כ. וכן

א. לאדמו"ר רבי יעקב מאסקוויץ שליט"א משאץ.

סימן קצג ♦ האם אחר החופה הולכים החתן והכלה שלובי ידיים _____ תצג

הובא במנהגי וורמייזא לרבי יוזפא שמש (מ"ג עמ' כד). ונראה כוונת המהרי"ל שהחתן מביא אותה 'לחופה' וכו' היינו גם לחדר יחוד – שהוא כחופה.²

וכן כתב בכלילת חתנים (סימן י' אות ד') בזה"ל, והחתן והכלה יוצאים מחופתם לביתם בחיבוק ידיים. ע"כ. וכ"ה בשלחן העזר (מ"ג דף סז אות ג') שכן המנהג בקהילות האשכנזים בירושלים שמוליכה בידו אחר החופה לחדר היחוד ע"כ.

ב) וראיתי מובא משו"ת פרי האדמה (מ"ג עמ' י') שכתב, דלדעת הט"ז (סימן נ"ו סק"ד) בזה שהחתן מוליך את הכלה בידו לחדר היחוד, נחשב כמסירה לרשותו, לכן מה שמוליכה החתן בידו לבית הנשואין יותר מד' אמות קונה [וכיוצא בזה מצינו בלשון הגר"א בביאורו (סימן נ"ה סק"ט) ... אבל העיקר שענין החופה שקונה הוא יציאתה מבית אביה והולכתה עם החתן לביתו לשם נישואין]. ע"כ. וכן כתב בספר תקנות ומנהגי ירושלים – שנת תר"ב, וז"ל המנהג שהחתן מוליך הכלה בידו לבית הנשואין יותר מארבע אמות וכו' ע"כ. וכ"ה בשו"ת תשובות והנהגות (מ"ד סימן קפ"ו) המנהג בירושלים עיה"ק כשמגיעים לד' אמות³ שלפני חדר היחוד שהחתן מחזיק בהכלה, והוא מוליכה בדוקא לחדר ייחוד ע"כ.

וראה עוד בספר בית נאמן בישראל היו"ל ע"י מכון אור הצפון בעלזא (עמ' נטו) שכתב, תיכף לאחר החופה מוליך החתן את הכלה אל חדר היחוד, והוא אחד מאופני קנין החופה. בהרבה קהילות נהגו 'שהחתן אוהז ביד ימינו את יד הכלה ומוליכה בידו אל עבר מקום היחוד'. ובהערה (ג') היינו שיד ימין

ב. ועוד טעם הביא שם בכדי שיהיה לבו גס בה, ולא יבוש מלקיים בעילת המצוה. ע"כ. ולכאורה יש להבין, וכי זה צריכים לעשות לפני קהל עם ועדה, את זאת יעשה בחדרי חדרים.

ג. בפתחי תשובה (סימן ס"ב סק"א) הביא את קושית המקנה (קונטרס אחרון שם) שכתב, דאי נימא דברכת הנישואין נאמרו עובר לעשייתן בשביל היחוד, הלא ההילוך בין מקום החופה לחדר היחוד נחשב הפסק כדאיתא בשו"ע או"ח (סימן ח' סי"ג) ע"כ, וראה בספר שלחן העזר (סימן ח' ס"ח סק"ג) דלכן הנהיגו שיאחז החתן את הכלה תיכף ממקום החופה עד למקום היחוד, בכדי שלא יהא ההילוך הפסק ע"כ. [ומ"מ כבר הבאנו בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' ריד הערה עו) דנקטינן להילכתא דהליכה לא הוי הפסק כמבואר במשנה ברורה (סימן ח' סק"ג – סימן תרל"ט סקמ"ח)].

של החתן אוחזת ביד שמאל של הכלה. וטעם הדבר, כיון שכך הוא סדר עמידתם בחופה הכלה לימין החתן. ומכיון שהוא בכדי לצאת אחד הקנינים, לכן צריך לעשותו ביד ימין, וכדמצינו לגבי נתינת הטבעת. ע"כ.^ד

ועיין בשער המפקד (הלכות קידושין טז, ז אות יז) שהאריך להקשות על טעם זה, דהחתן הקונה את הכלה אין צריך לאוחזה בידו, וסגי שהולכים ביחד. וכתב טעם אחר, והוא לזכרון מעשה אבותינו הקדושים, שכן כתוב בתורה (צלאש"ט כז, טז) ויביאה יצחק האהלה שרה אמו, ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאבה וגו', בכדי שבזה תהיה חביבה על בעלה. ואנחנו בניהם אוחזים בידינו מעשה אבותינו, ומברכתם נתברך גם אנחנו וכו'. ע"כ.

וע"ע בספר אוהל ישרים – ענתבי (סוף שער הנשים עמ' רי) שכתב, שהמנהג פה צובה יע"א שאחר שעושין חופה בבית אביה של הכלה, תיכף הולכים לבית החתן, והחתן מקדים והולך לביתו ויושב בתוך החופה שהוא מקום הגבוה שבחצר, וממתין לביאת הכלה, וכיון שבאה הכלה יצא החתן מחדרו וירד כמה מדרגות, ולוקח הכלה (מידה) [בידה] ויוצאים שניהם ויושבים בכילה של החתנים. ולפעמים החתן אינו רוצה לירד אלא רוצה שהיא תעלה מאליה אצלו, וכל הנמצאים שם צועקים עליו, ואינם מניחים אותה לעלות מאליה לבדה אצלו עד שירד הוא בכבודו ובעצמו וליקח אותה (מידה) [בידה] ולצאת ע"כ.

(ג) **ומ"מ** אין המנהג כן בכל הקהילות, וכבר מזה זמן זמנים אמר לי האדמו"ר מסאדיגורה (שליט"א) [זצ"ל], על הני שאינן נוהגים במנהג זה [כגון חסידי חב"ד וחלק מבני ליטא שאינן הולכים שלובי זרוע כלל], דהא מקורו ממהרי"ל. עכ"ד.

וראיתי בספר נטעי גבריאל – נשואין (ח"א עמ' ריט הערה א') שכתב, דדעת כמה גדולי דורינו עקב פירצת הדורות, להנהיג שהחתן ילך לצד הכלה, ואין צריך לאחזה בידו, שעיקר הקנין הוא ע"י שהולך עמה וכו'. ע"כ.

ד. והביא שם מהדומ"צ הגאון רבי נפתלי הירצקא רייזמן שליט"א שאמר, סדרו האחיזה הראויה, שיאחז החתן את זרוע הכלה בידיו, כאוחז חפץ של מצוה (שכן היום נפוץ אצל הציבור – שנראה כאילו החתן והכלה הולכין יחדיו, ולא שהחתן מוליך את הכלה). ע"כ.

סימן קצג ♦ האם אחר החופה הולכים החתן והכלה שלובי ידיים _____ תצה

ד) **והנה** מע"כ כתב בספרו 'שו"ת באר הלכה' (סימן נח עמ' תנח) אודות מנהג זה ליתן יד לכלה בדרך לחדר ייחוד. וז"ל מה שנהגו איזה חתנים שאחר החופה נותנים יד לכלה והולכים עמה לחדר ייחוד וכו', מ"מ אינו ראוי לעשות כן קבל עם ועדה, ואינו מגדרי הצניעות.

והגם דבעצמו כתב – והנה לא אכחד כי מנהג זה יש לו מקורות איתנים, והוא לו מדברי המהרי"ל, וכן הובא בספר כלילת חתנים, ושלחן העזר, ופרי האדמה.

ובהמשך הדברים שם בספרו (ד"ה ואלס) שציין לדברי הרוקח...אפשר דהתם מיירי בסמוך לחדר ייחוד ממש שאז יש ענין שהוא יכניסנה בעצמו, אבל לא שילכו מהחופה קבל עם ועדה וכנגד ריקוד בחורים ורוקים' וכו'. וכמו"כ (סס ד"ה מ"ה) לענ"ד יש בזה ענין של פריצות שנותן יד לכלה לעיני חבריו של החתן, וחברותיה של הכלה, ואפשר דדבר זה יוצר הרהור בלבם, וגם כאמור אין זה מדרך ישראל הצנועים לנהוג כך וכו'. ע"כ.

בתחילה ברצוני לספר למעכ"ת שמנהג זה אינו של 'איזה חתנים' כמו שכתב מע"כ, אלא מנהג זה קיים אצל חצי מכלל ישראל, גם במקהלות החסידים נהגו רובם כן [למעט חסידי חב"ד ועוד], וכמו"כ לפי מה שהוברר לי אצל חלק נכבד מבני ליטא נהגו כן, וכיון שכן אלמה יכתוב לשונות כאלו 'אינו מגדרי הצניעות', 'ענין של פריצות' 'אין זה מדרך ישראל הצנועים', – על דבר שנהגו גדולי עולם וקדושי עליון, וענקי האומה הישראלית ביראת שמים וקדושה. והרי בעצמו הביא מקורות מקמאי".

והיה צריך להתריע ביתר שאת רק על מנהג זה שנעשה כנגד ריקוד בחורים ורוקים, וכן שנותן יד לכלה לעיני חבריו של החתן, וחברותיה של הכלה, שזה דבר מאוס שכמעט ואין כדוגמתה, דמאי שייטא לבחורים ללוות את החתן

ה. וזאת אנו צריכים לידע ולהתחנך דברים שיש להם מקור בקדמונים, ובפרט דכן הוא עמא דבר, אזי צריכים אנו ליישר את הראש שלנו לתורה הק', ובנד"ד זה לקדמונים. ואביא דוגמא אך לשבר את האוזן, ולא בשביל להשוות בין הדברים, וכי היאך נוכל להבין בשכל הפשוט ענין מצות חליצה, שהתורה צוותה להקים שם בישראל לאחיו המנוח, וכל היכא שאינו מייבם את האלמנה מכל סיבה וטעם, אזי היא צריכה לחלוץ את נעלו ולירוק בפניו. או מה שצוותה התורה על טבילת גיורת בפני שלושה אנשים.

והכלה לחדר יחוד, וכן להמתין על החתן והכלה שייצאו מחדר היחוד – כנהוג במקהלות בני ליטא, ולענ"ד דבר זה אסור בתכלית האיסור, לעמוד ולהסתכל על כלה ביפיה, באיצטלא של מצוה לשמח ולרקוד לפני הכלה, והרי [אף] מטעם זה מכסין את פני הכלה – ועיין הערה¹, ובאמת דבר זה לא ייזכר במקהלות החסידים.

וראה בשו"ת שבט הלוי (סימן ל"ג), שכתב בזה"ל...בחז"ל נמסרו דברים אלה רק למופלגים וצדיקים ע"כ, כמדומה שכוונתו על ענין המצוה טאנץ שרוקדים לפני הכלה אפילו אנשים זרים שאינם מבני המשפחה. דזה נמסר אך לגדולי עולם. [ובשו"ת בירורי חיים ח"ט כתבנו באורך על כל ענין המצוה טאנץ].

ואמנם כתב מע"כ במסקנת הדברים, דיש כמה מקהילות האשכנזים שנהגו כן ויש להם על מי לסמוך וכו' עיי"ש, אבל כאמור לענ"ד יש לו לתקן במהדורה הבאה את הניסוח בתוך התשובה.

1. א] הטור (אהע"ז סימן ס"ה) הביא מאביו הרא"ש שכתב, יש אומרים שביום ראשון [לנישואין] מותר להסתכל בה שהוא עיקר החיוב, בכדי לחבבה על בעלה. וליתא דאפילו שעה אחת אסור להסתכל בה, אבל מותר להסתכל בתכשיטין שעליה, או בפריעת ראשה. וכתב הדרישה (שם אות ה') וצ"ע מניין לרבינו דמותר להסתכל בתכשיטין, כיון דבשאר נשים אסור, וכמבואר לעיל בסימן כ"א דאסור להסתכל בבגדי צבעונין של אשה שהוא מכירה, והרא"ש לא התיר כי אם להסתכל בהינומא שעליה ובפריעת ראשה וכו', דזה סימן שהיא בתולה ליתן לה מאתים זוז [ולא מאה כאלמנה], והגמרא ודאי לא ברשיעי עסקינן שמסתכלין בה שלא כדת וכו'. ע"כ.

ב] וראה בשו"ת דברי יציב (אהע"ז סימן פ' אות טו) שכתב בזה"ל, והא שהכלה הולכת כשמשורבבת הינומא על עיניה 'זה מחמת צניעות' ובושה וכו'. וזה עושה הכלה מצד עצמה, וכדאיתא במשנה (פסחים סוף פ"ז) הכלה הופכת פניה. וברע"ב משום שהיא בושה. ובתויו"ט משום צניעות. ובליקוטים - בשולי גליון המשניות (שם) הביא ממהר"ם זכותא דהאיסור הוא להסתכל ביפיה עיי"ש, ורש"י כתב דבושה [הכלה] לאכול לעיני האנשים, עיי"ש שמסתכלין בה, ולישנא ד'על ידי' אינו מדויק לכאורה, דהוי ליה למימר 'לפי' שמסתכלין בה. אלא דרש"י רצה ליישב מאי דקשיא היאך מסתכלים בפני הכלה שאוכלת עד שתצטרך להחזיר פניה, הא קיי"ל דאין מסתכלים בפני האוכל שלא לביישו, לכך אמר על ידי שמסתכלין בה תדיר מפני שהיא כלה, אסור להסתכל בה גם כשהמאכל בפיה. זה כוונת רש"י. ע"כ.

סימן קצג ♦ האם אחר החופה הולכים החתן והכלה שלובי ידים _____ תצו

העולה מן הדברים: אחר החופה הולכים החתן והכלה ממקום החופה לחדר היחוד שלובי ידים¹. ומ"מ המקומות שלא נהגו כן, הן הנה שאינן עושין כן אבל יזהרו מלהעזיז לפצות פה על מנהג זה, כיון שכן נהגו קדושי ותקיפי קמאי.

ב

הנה בקובץ מה טובו אהליך יעקב (מ"א ע"א של) כתב הרב ברוך אוברלנדר שליט"א אב"ד בודפסט תגובה על דברינו, דבשו"ת הר תבור להגאון רבי ישראל דוד מרגליות יפה זצ"ל [היו"ל בשנת תרכ"א] (הוספה חדשה נסוף הספר סק"נ) כתב בזה"ל, "יען שנודע שהם השיאו בנותיהן טרם הגיעו לימי הבגר שהוא י"ב שנה ומחצה... ואיזה הרהור יהיה בכלה קטנה או נערה כזאת ע"כ, ועפ"ז רצה הכותב הנ"ל לומר, דליכא לאוכוחי מדברי המהרי"ל לילך שלובי ידים, כיון דכאמור איהו איירי בנערה כבת י"ב שנה ומחצה, וליכא הרהור, משא"כ כהיום עכ"ד.

וראה בשו"ת מהר"ם בריסק (מ"ג סו"ס ע' ד"ה ומעמם) שכתב דבנות קטנות אין להביאן לבתי כנסיות ובתי מדרשות, דממה נפשך כשהן קטני קטנים הרי סתם מפריעות למהלך התפילה, ואילו כשגדלו אנשי מעשה צריכים לקדש עצמם [דמביא הרהור ההסתכלות בהן].

ז. וראה בשו"ת באר משה (ח"ו סימן ח') שכתב, וז"ד ומקום אתי פה לזעוק מרה על מעשה רעה של נשים ריק מכל דרך יראת ה' ודרך ארץ, ומחוסר מוח בקדקדם, "שאם רואין שאין הכלה הולכת אחר החופה סמוך ונראה יד ביד - לא ינגע בהחתן, ועי"ז נתברר אצלן שהחופה היתה חופת נדה עושין על קול", קול עלה נדף, רומזים על זה ואומרים בינן לבין עצמן שגם אחרים ישמעו 'שלימזלניק' וכיוצא בזה, ואצל הכלה אזיל סומקא ובא חיורא (בבא מציעא נח, ב), ומתייבשת ובווערת כלפיד אש על מזלה הגרוע.

ולא די שהיא מצטערת מעומקא דליבא על גורלה שנעשה כך, אבל מה תעשה כן נגזר מן השמים, עוד באים נשים חסרי דיעה ומוסיפין צער על צערה, אוי לאותה בושא ואוי לאותה כלימה של נשים בורות וריקן, יסכר פי נשים משוגעין אלו, ותרוממנה מעשה נשים צדקניות השותקין ומצטערין על צערה וכו'. והכל יודעים כלה למה נכנסת לחופה וכל המנבל את פיו מעמיקין לו את הגיהנם (שבת לג, א), וכלה זו מוסרת נפשה על טהרת המשפחה וחייה, ובוז תבוז כל תאוות גופניות, כובשת כל כוחה הגשמיות אך ורק לקיים מצות בוראה לקדש עצמה עפ"י התורה הק' וכו'. ע"כ.

ועיין בספר שלמת יוסף להגאון רבי יוסף ראזין מרוגטש'וב זצ"ל (סימן כ"ג) שהביא השואל, אם גם נערות קטנות בכלל זה שלא תבואנה תוך ביהכ"נ של האנשים בשמחת תורה ובשמחת בית השואבה, גם בשמחת חתונה שצווח בספר חסידים (סימן ש"ג) שלא יהיו שם אנשים ונשים – אם גם קטנות בכלל, והביא מדברי הגמ' (קידושין נ"א, ז) דקאמר אשה בעזרה מנין, ומשני דאביה קיבל קידושין עבור בתו קטנה, הרי משמע דגם קטנה לא תיכנס לעזרה, וכתב תשב"ץ מר"מ מר"ב דשמואל יתגרו בה. ומה שכתוב בשו"ע (סימן תרפ"ט ס"ו) מנהג טוב להביא קטנים וקטנות לשמוע מקרא מגילה, היינו בעזרת נשים. וראיה מהא דהביא הרמ"א (סו"ס קמט) מאור זרוע שכתב דמנהג להביא התינוקות לנשק התורה, כדי לחנכם ולזרזם במצות עיי"ש, ולא קאמר 'קטנות' משמע שלא תבאנה נערות קטנות לנשק הספר תורה אפילו בשמחת תורה. גם בספר מבין אחותו של הרא"ש כתב, שירגיל שלא יראה בנשים בין גדולה ובין קטנה. [ועיין בשו"ת בנימין זאב (ס"ז סימן ש"ה) שכתב בזה"ל... דאפילו נער בן י"ב שנה לא יחול [ירקוד] וכו' במקום נשים כלל ע"כ, ולא אמרינן דעדיין אינו בר הרהור].

ובתשובתו השיב העילוי מרוגטש'וב, מדברי הגמ' (ס"ט ע, א) אין משתמשין באשה כלל בין גדולה או קטנה, וברש"י (ד"ה אין משתמשין) שלא ילמדנה להיות רגילה בין האנשים. עיי"ש. סקבא דשתא ריגלא (קידושין פ"א, א) [וברש"י (ד"ה סקבא דשתא ריגלא) ריעוע של ימות השנה ליחוד ולעבירה, ימות הרגל שיש קבוצת אנשים ונשים לשמוע דרשה, ונותנים ונושאים זה עם זה וכו' ע"כ], גם בקטנות' ע"כ. ועיין בגמ' (נדה סו, א) דגם קטנה מחמדה עיי"ש.

ועיין בספר אום אני חומה להגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א (ח"א ע"ה ה' הוגי שפעוט סקי"ד) שכתב, שרי להביא לבית הכנסת בנות כשהם קטנות ביותר עד כבת שלוש מטעמא דמבואר במסכת סופרים (פ"ח ו') מכאן נהגו בנות ישראל קטנות לבוא לבתי כנסיות כדי ליתן שכר למביאיהן. ועיין בספר עמודי אש (איינשטיין) מה שכתב בהקדמה עכ"ד.

וראה בחזון איש (או"ח סימן ט"ז סק"ח) שכתב בזה"ל, ונהי דדעת שאר פוסקים שסתמו בזה להחמיר בראיה שעינא וליבא סרסורא דעבירה, מ"מ זו שאין יצר עליהן מחמת קוטנן, הדעת נוטה שלא אסרום חכמים, ואין כאן שיעור בשנים 'אלא לפי מציאותן וקטנות גופן' עכ"ל, ופשוט יותר מביעתא בכותחא שנערה כבת שתיים עשרה שהולכת להינשא, כבר הגיעה לשדים נכוננו, ועיין

סימן קצג ♦ האם אחר החופה הולכים החתן והכלה שלובי ידים _____ תצט

ברש"י (קידושין פא, ז ד"ה מינוקט וד"ה זה וזה) תינוקת בת תשע שנים ויום אחד וכו' דכי איכא שדים נכונו ושערך צמח הוא דמגרו בה, או לאידך מאן דאמר בת שתים עשרה שנה ויום אחד בעינן שדים נכונו בסימני נערות וכו' עיי"ש, וכיון שכן היאך עלה על דעתו להסכים לזאת – דנערה טרם שהגיע לבגר בת י"ב שנה ומחצה, ליכא הרהור מהן. ועיין בשו"ת שבט הלוי (מ"ה סימן ר"ד) שכתב, ...הלא בכל מקום בת י"ב שנה כגדולה נחשבת, ועינינו רואות דיצרא אלבשא' ע"כ, ואין צורך עוד להאריך בזה כלל, ודי למבין.

איסור הסתכלות בקטנה מגיל ג' שנים

וראה בשו"ת אז נדברו (מ"ז סימן מ"ט) שכתב, ...ועיין בספרי תורת ההסתכלות (סימן י"ד סק"ו) דציינתי לספר היראה [לרבינו יונה] (א"ת קט) 'דאיסור ההסתכלות הוא גם על קטנה', ואהא כתב [הנ"ל] דבפחות מג' שנים מסתבר דמותר כמו ביחוד וכו', אבל מגיל ג' שנים אסור משום הרהור. ולפי מה שכתב רבינו יונה דהרהור פנויה חמור ממגע דהוי דאורייתא, הוי חמור יותר, ואם מסתכל דרך הנאה אסור גם במקומות הגלויים. עיי"ש.

ג

ואביא הנה מה שהשיב על דברי הה"ג רבי ברוך אוברלנדר שליט"א הנ"ל, בני הרה"ג ר' צבי אריה הלוי שליט"א.

ב"ה, יום שנכפל בו כי טוב לסדר קרח ה'תש"פ

כבוד מערכת הקובץ הנאדר "מה טובו אהליך יעקב" בראשות מזכה הרבים הנערץ אשר שמו הטוב הולך לפניו בכל היכלי התורה הגה"צ רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מחה"ס הנודעים לשם ולתהלה גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים.

הנני בתשובה מאהבה על מה שכתב הר"ב אבערלענדער מבודאפעסט להשיג על דברי **אאמו"ר הגר"ש שליט"א**,

(א) **בענין** מנהג ישראל מקדמת דנא שלאחר החופה מוליך החתן את הכלה לחדר הייחוד כאשר הוא אוחז בידה, מנהג אשר יסודתו מדברי רבינו המהרי"ל מנחיל מנהגי אשכנז לדורות [אשר אמנם המהרי"ל גופיה איירי

לפני החופה, אך כל בר בי רב דחד יומא מבין דמה מקום יש לחלק ביניהם ולומר שזה יהיה "כשר" ואריך למיעבד, וזה יהיה "פסול"].

ראשית כל, ע"ד מה שכתב שבחצרות גור ואלכסנדר לא נהגו כן, לא ידענא היכא שמע ליה, שכן שאלתי על כך נכד של כ"ק אדמו"ר האמרי מנחם מאלכסנדר זצ"ל ואמר שלא שמע מעולם שנמנעו מכך, ואף הוא בנישואין שלו הודרך לנהוג כן. וכן עמא דבר בחצר אלכסנדר, וכן שמעתי מחסידי גור שכן המנהג אצלם. וכן המנהג ברוב בנין ומנין של חצרות החסידים, ובתוכם בית רוז'ין, סקולען, בית לעלוב, פיטסבורג מגזע נדבורנא, בית סטיטשין מגזע ראפשיץ ודז'יקוב, יוצאי הונגריה תלמידי מהרי"ץ דושינסקיא, באבוב וצאנז, בית קאמרנא וזידיטשויב, ועמא דבר בחצר בעלזא, ואף בבית בריסק שמעתי שיש נוהגים כן.

(ב) **ומה** שהביא לטעון ד"הוי פריצות שהולכים כזוג ומחייכים חיוכים הדדיים, כשמכל עבר מקפצים בחורים". ראשית כל, התמיהה זועקת דדוקא מקומות הללו שמקילים ראש בעינים הנוגעים לגדרי הקדושה והצניעות, הם אלו שזועקים מרה על מנהג ישראל מקדמת דנא הנהוג בחצרות הללו שעומדים בפרץ ושומרים בשמירה מעולה על כללי ופרטי ודקדוקי טהרת העינים והמחשבה וגדרי הצניעות על כל המשתמע מכך. ואף מנהג זה נעשה בכובד ראש וברצינות יתירה כשהחתנים יראי ה' הולכים ועיניהם מושפלות לארץ כשאינם מסיחים דעתם בין ברכת האירוסין והנישואין לבין הייחוד. כשהכל בכוונה דוגמא דלעילא של הזיווג העליון ליחד קוב"ה ושכינתיה.

אולם "יודע צדיק נפש בהמתו", ואם הר"בנים מכירים בהנך נערים שהם מדריכים שאצלם אין הדבר כנזכר, אלא אצלם הדבר נעשה בזחיחות ובפחיתות ומחשבותם רק רע כל היום, אזי להם יש על מי לסמוך שלא לנהוג כן. אבל הא פשיטא וברירא שמכיון שישנם מקומות שלא זכו לחנך בחורים שלהם על טהרת המחשבה והעינים, ומשום כך הם שקועים בהיפך טהרה, וחביריהם עומדים ומרקדים לפני החתן והכלה תוך הפרת כל גדרי הקדושה והצניעות, כשהשמן מרקד ביניהם, אי אפשר מחמת זה להוציא לעז ולקרוא תגר על קהילות הקודש שמחנכים דורותיהם לקדושה וטהרה, והבחורים בכלל לא משתתפים בחופות של חביריהם, ולא יעלה על דעתם המנהג הקלוקל הזה. ואף החתן עצמו מגיע לנישואיו לאחר תקופה של התעלות רוחנית כשהוא מכין

סימן קצג ♦ האם אחר החופה הולכים החתן והכלה שלובי ידים _____ תקא

א"ע בהכנה דרבה להיות מרכבה לשכינה, ביהמ"ק של מטה מכוון כנגד ביהמ"ק של מעלה [ולא כשהוא שקוע ברפש וטיט לאחר כל תקופת אירוסיו שהיה מונח אך ורק בשיחות ופגישות עם ארוסתו, אשר בחצרותינו לא ישמע ולא יזכר כזאת], כשעל חתן כזה וכדומה לו נאמר "ישראל קדושים הם".

ג) **ומה** שהביא משו"ת הר תבור לחלק בין נערה לבוגרת לענין הרהור, "יען שנודע שהם השיאו בנותיהם טרם הגיעו לימי הבגר שהוא י"ב שנה ומחצה ואיזה הרהור יהיה בכלה קטנה או נערה כזאת", ומכח זה רצה הר"ב הנ"ל לומר שבימי המהרי"ל שהכלה היתה בת י"ב שנים לא היה הרהור לעומדים שם, משא"כ כהיום הזה שהכלה בוגרת אזי הוא דשייך הרהור לעומדים ורואים שמוליכה בידו ע"כ, צ"ע מנין לו חילוק זה, דהא בשו"ת שלמת יוסף להגאון מראגצ'וב (סי' כ"ג) הסתפק השואל "אם גם נערות קטנות בכלל זה שלא תבואנה תוך ביהכ"נ של האנשים בשמחת תורה ובשמחת בית השואבה, גם בשמחת חתונה שצווח בספר חסידים סי' שצ"ג שלא יהיו שם אנשים ונשים וכו' אפשר להסתפק אם גם קטנות בכלל", וכתב השואל להוכיח לאיסורא "מהגמ' בקידושין (נא, ז) דאמר אשה בעזרה מנין, ומשני דאביה קיבל קידושין עבור בתו קטנה. והנה לא קאמר דהקטנה בעצמה קבלה קידושין משמע דגם קטנה לא תכנס בעזרה, ובתשב"ץ הביא מר"מ מר"ב דמפרשים דלהכי לא תכנס בעזרה שמא יתגרו בה. גם בשו"ע הביא דמנהג טוב להביא קטנים וקטנות גבי קריאת המגילה, וצ"ל דהקטנות יהיו בביהכנ"ס של נשים. וראיה לזה דבסוף הל' קריאת התורה כתב הרמ"א להביא תינוקות לנשק הס"ת לחנכן במצוות, ושם לא קאמר קטנות, משמע שלא תבואנה נערות קטנות לנשק הס"ת אפילו בשמחת תורה. גם בספר מבן אחותו של הרא"ש כתב שירגיל שלא יראה בנשים בין גדולה בין קטנה וכו'". עכ"ד השואל בשו"ת שלמת יוסף הנ"ל.

[ובדהגה"ה שם ציין לשו"ת תשובה מאהבה (מתלמיד הגו"י) ח"ב סי' רכ"ט אות י' וז"ל: "לדעת הזוהר וחכמי אמת ז"ל האשה בבית ה' כהעמדת פסל שם ומה לי קטן או גדול וכו'" ע"כ. וזהו להדיא דלא כהרב הר תבור שרצה לומר שלהכניס נערה לחופה בביהכנ"ס קיל טפי מלהכניס בוגרת לחופה בביהכנ"ס] והסכים עמו הגאון הרוגצ'ובר זצ"ל בתשובתו אליו והוסיף להוכיח מכל חלקי הש"ס כדרכו, והוכיח שם דאף בבת ג' שנים חיישינן שמא תרגילו

תקב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

אצלו מגמ' עבודה זרה (ל, 6), וכן שגם קטנה מחמדא מנדה (דף ס"ו), וכן שיצרה אלבשה מגמ' קידושין (פא, 3), ועוד מראי מקומות כדרכו. יעוי"ש.

המזמור מהם, שאין מקום לחלק בין קטנה ונערה לבוגרת גבי הרהור, וכל שהיא בת ג' שנים ויום אחד חיישין להרהור, ואם אעפ"כ מצאנו שנהגו כן בימי המהרי"ל, אזי ח"ו לדבר סרה במחזיקים מנהג אבותיהם בידיהם, ואדרבה יפוזו זרועי ידיו של החתן הממשיך מנהג ישראל קדושים.

הכותב למען כבוד מנהגי ישראל והמחזיקים בהם בטהרה

צבי אריה בהגרח"ש הלוי סגל

ד

שימוש במעשר כספים בכדי שלא להיכשל במראות אסורות

עוד בספרו שו"ת באר הלכה (עמ' מענ) בדברים העולים לדינא (אות יג), מותר לאדם ירא שמים להוציא מעות מעשר כספים, על מוניות בכדי שלא להיכשל במראות האסורות בדרכו ברגל או באוטובוס. ע"כ.

אמרתי אביא אגב גררא, עובדא ששמעתי על הגאון רבי אשר אראלי שליט"א ר"מ הישיבה הגדולה 'מיר', מגדולי ומרביצי התורה בישראל, ורבים נאותים לאורו בשיעוריו הבהירים. וגם אני כותב השורות זכיתי לשמוע שיעור באחד מימי חול המועד בעיר בני ברק ת"ו, והיה בית המדרש מלא מפה לפה עד אפס מקום ממש שבאו לשמוע את שיעורו מכל שדרות הציבור. ויודעי דבר אומרים שזכה לכל זה, מפני שמירת וקדושת עינים שלו, שבימי בחרותו היה נותן את כל דמי הכיס שקיבל עבור מוניות לנסוע מהכא להתם בתוככי עיה"ק ירושלם תובכ"א, כדי להציל עיניו מראות ברע.

נותן התורה יהא בעזרו שיפוצו מעיינותיו חוצה, ותזכה לראות פרי בעמלך ולעשות עוד פרחים ציצים ושקדים לתורתנו הק', מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, מנוחת הנפש והרחבת הדעת כל הימים.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

ענינים שונים

סימן קצד

חומרא דאתי לידי קולא

יום עש"ק לסדר חוקת – דא גזירת אורייתא
ד' לחודש הרביעי ה'תש"פ

יזרח אור לישרים וקרנו ירים, בקי ומשנתו קב ונקי, יתברך מגנזי
מרומים, המופלג בתורה, מעוטר בכל מדה נכונה כבוד הרה"ג רבי
אלחנן פרינץ שליט"א

ברכה ותהלה, מאת נורא עלילה, ברכות מרובות משמי ערבות. ספרו הגדול
'שו"ת אבני דרך חט"ו' הגיעני ע"י המיוחס בכהונה מו"ה גמליאל
רבינוביץ שליט"א, וביקשני לבדוק בסדקי ובדקי **אבני הדרך**, ואין מסרבין
לגדול.

הנה בספרו הנ"ל (עמ' כג) כתב 'מתוך הרבה חומרות יכולים להגיע לקולות'
וכו' עיי"ש. ואביא מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ז עמ' ללא הערה טו)
בזה.

חומרא דאתי לידי קולא, אפילו אחר מאה דברים

(א) **ראה** בקיצור הנהגות איסור והיתר מהש"ך (יו"ד סו"ס רמ"ז אות ט') שכתב
בזה"ל, כשם שאסור להתיר את האסור, 'כך אסור לאסור את המותר'
אפילו בשל עכו"ם, ואפילו במקום שאין הפסד, מפני שעל הרוב יש בו צד
הקל במקום אחר מחמת שנאסר, 'והוי חומרא דאתי לידי קולא', ואעפ"י שלפי
הנראה לא יבוא מזה צד קולא – אסור, שאפשר שיתגלגל ויבוא קולא עד אחר
מאה דברים, לפיכך אם הוצרך לאיסור מחמת ספק או מחמת חומרא בזה שאין
האיסור ברור כשמש, צריך המורה לומר שאין האיסור ברור וכו'. ע"כ.

בהוספת חומרות ע"ג חומרות נעשה שאינו יכול לסבלם עוד

וראיתי מובא מהרחיד"א שפירש, אהא דכתיב (איכה א, ג) גלתה יהודה מעוני במצוות, והיאך הגיעו לידי כך 'ומרוב עבודה', ע"י שהוסיפו חומרות ע"ג חומרות, ואח"כ באו לידי ביטולם לגמרי. ועד"ז פירשו אמרם ז"ל (שנא קה, ג) כך אומנתו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך וכו', פירוש חומרא זו, ולמחר אומר לו עשה כך וכו', עד שאינו יכול לסובלם, ואומר לו לך עבוד עבודה זרה והולך ועובד.

המהרש"ם מעיד נטיתי קו להקל

(ב) **ועיין** בהקדמת המהרש"ם לספרו גילוי דעת על יו"ד שכתב בזה"ל, ואת אשר נטיתי קו להקל לא בגין רמות רוחי אלא מפני שהתורה חסה וכו'. ועוד טעם הכמוס בלבי המקובל בידי מעמודי עולם אדירי התורה. ולא אוכל לכתוב מפני פריצי עמינו ע"כ. וראה בספר פסקים ותשובות – כץ (יו"ד סימן רמ"ז עמ' קע"א הערה מקמ"ז) שכתב, דמקובל דכוונתו לרבותיו ה"ה הרה"ק שר שלום מבעלזא זיע"א והרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זיע"א.

תחבולות היצר להכביד בחומרות

ועי"ז הדרך כתב גם בעל הקהלות יעקב זצ"ל בספר קריינא דאגרתא (מ"ז סימן רפ"ה), וז"ל צריך לזכור שכל התורה כולה הוא מהקב"ה, ומי שאמר את החומרות אמר את הקולות. ואם אדם יאמר שחושש [עוד] יותר ממה שכתוב בשו"ע, דומה לו שהוא מהדר במצוות ובזהירות, ובאמת הוא פורץ גדר של תורה. והוא מתחבולות היצר להכביד עליו עול העבודה עד שתהיה עליו למשא כבד, ועי"ז דוחהו אח"כ לפריקת עול תורה רח"ל, וכן ידוע וראינו כמה מעשיות כאלה, ה' ירחמנו. ובודאי מה שעפ"י דין אין לחוש כלל וכלל. ע"כ.

סכנה גדולה נשקפת ברוחניות למחמיר

וכן מצינו בספר מכתב מאליהו להגאון רבי אליהו דסלר זצ"ל (מ"ז עמ' רנ"ד) שכתב, דהגם שענין הדקדוקים והחומרות הם עיקר גדול, יש ליזהר מאוד שלא יבוא לידי נזק, כי כלל גדול בכוחות הנפש, שכל המפליג בערך ענין אחד, קרוב שע"ז יקטן בעיניו ערך ענין אחר, וסכנה גדולה נשקפת מזה ברוחניות,

סימן קצד • חומרא דאתי לידי קולא _____ תקה

שעלול היצר להשתמש בתחבולה זו להשביע את האדם בדקדוקי מצוה אחת, כדי להכשילו ח"ו בעבירות רבות. על כן נכון להקדים ולהחמיר בענינים עיקריים כמו ביטול תורה ולשון הרע.

קיבל שבת בחצות היום, ועתה הינך מסתכל עלינו כמחללי שבת

והביא מהסבא מסלבודקא ה"ה רבי נתן צבי פינקל זצ"ל שראה בחור אחד שהיה מכין את עצמו לקראת שבת מוקדם בעש"ק, ומקבל שבת בחצות היום [עיי' בספר בירורי חיים (ס"א עמ' שעה הערה ה')], אמר לו וכי לאיזה זכות הועיל לך כל זה, אחר שבודאי הנך מביט על כולנו כעל מחללי שבת ח"ו. ע"כ. וע"ע בשו"ע המוסר (ס"א עמ' א' פ"ה), ובשו"ת אדרת תפארת (ס"ו סימן מ"א) בזה.

על מה צריך כפרה בהא שהקלת החמרת

ג) וכיון דאתינן להכא, דאסור לאסור את המותר, ופעמים הוי חומרא דאתי לידי קולא. אביא דבר נאה ששמעתי ממו"ר הגאון רבי יעקב אדלשטיין (שליט"א) [זצ"ל], דהנה אומרים בערב ר"ח בסדר יו"כ קטן, בוידוי לרבינו ניסים הגדול 'מה שהקלת החמרת, ומה שהחמרת הקלתי', ויש להבין דבשלמא מה דאנן מבקשים כפרה על מה שהחמרת הקלתי נחא, דאם הקב"ה חפץ שיחמירו אזי אין לן להקל, אבל על מה כפרה בעינן בהא שהקלת החמרת, אדרבה טוב להחמיר.

א"א אמר מו"ר זצ"ל, דהנה בימים ההם שעדיין לא היה בישיבות פנימיות מסודרות, אזי היו הבחורים אוכלים אצל בעלי בתים, ואחד הבחורים בא לבית הבעה"ב, ואחר שעשה קידוש ובא לבצוע הפת רואה שמקרב את הנר להחלות כדי לעשות רושם קודם ברכה, כמבואר במ"ב (סימן רע"ד סק"ה) מהמג"א – 'והמדקדקים רגילים לרשום בסכין קודם ברכה' ע"כ, [וע"ע בספר בירורי חיים ח"ב (עמ' רי"ט אוק"א) שהבאנו מדברי הצ"ח דטוב שלא לרשום כלל וכו' עיי"ש]. וכמה לא חלי ולא מרגיש דבעת שמקרב הנר להשמן הא קעביד איסורא דאורייתא דמבעיר, ובעת טלטול הנר ומרחק השמן מהנר קעביד איסורא דמכבה. כמבואר בשו"ע (סימן רע"ו ס"ג) שכתב, 'אבל אם יש בו שמן א"א שלא

תקו _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

יקרבנו אל הפתילה ונמצא מבעיר, ובביאור הלכה (שם ד"ה אי אפשר) כתב דנקט לשון קצרה, ובאמת יש לסיים 'או שירחקנו ונמצא מכבה', כמו שהביא הרא"ש מהירושלמי עיי"ש, וכ"ה במ"ב (סימן קס"ה סק"א). [וראה בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' קלד), ובלקט הלכות (ח"ד עמ' קיא) מה שכתבנו בזה].

ב

פסח וישבת הם הם הדברים שצריך להחמיר

עוד כתב (שם עמ' נד) 'יש דברים בהם מותר להחמיר איסורי חמץ בפסח' וכו'.

(ד) **וכבר** מצינו בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סימן תקמ"ו) שנשאל בטעם שהחמירו בחומרות כאלו בפסח, שלא החמירו כן בשאר מקומות.

ואביא את לשונו, שאלת ממני אודיעך דעתי מה נשתנה חמץ בפסח מכל איסורין שבתורה, שהחמירה עליו תורה להצריכו בדיקה ושרוף [שריפה] וכלה [וכילוי] וגם ביטול, והוסיפו חכמים להצריכו בדיקה בחורין ובסדקין ולחפש אחריו ולשרש אותו מכל גבוליו, ועובר עליו בכל יראה וכל ימצא, ואסרוהו בכל שהוא, ואינו מתבטל כלל, 'וחומרות כאלו לא נמצאו בכל האיסורין שבתורה', דאי משום דאית ביה כרת הרי חלב ודם, ואי משום דאסור בהנאה הרי כלאי הכרם ושור הנסקל, וכמה איסורי הנאה שלא החמירה תורה בהם כ"כ, ואי משום דלא בדילי מיניה כולי שתא – הכי יין לנזיר דלא בדיל מיניה, והחדש דלא בדילי מן התבואה כולא שתא, ולא חמירא כולי האי.

תשובה: שני דברים נאמרו בתשובת דבר זה, אחת שלא נמצאו בכל האיסורין שבתורה שיצטרפו בו כל ג' תנאים הללו א' שהוא איסורי הנאה, ב' והוא בכרת, ג' ולא בדילי אינשי מיניה כולא שתא, אלא חמץ לבד [ועיין תוס' (רי"ט פסחים ד"ה אור)]. וכיון שיש בו החומרות הללו החמירה עליו תורה חומרות אחרות, ובאו חכמים והוסיפו חומרות על חומרות כמו שעשתה התורה. ותו דחמץ בפסח הוי כדבר שיש לו מתירין, שהרי איסורו תלוי בזמן, ואחר ימי הפסח יהיה החמץ מותר, ואע"פ שזה החמץ שהוא מבער א"א שיהיה לו היתר אלא א"כ יעבור עליו בכל יראה ובכל ימצא, סוף סוף הא איכא חמץ שיהיה מותר לו דהיינו אותו שלא עבר עליו.

וקשיא לן (להרדנ"ו) עליה דהאי טעמא, נהי דסגי האי טעמא לענין דאפילו באלף לא בטל כדבר שיש לו מתירין וכו', אבל לחפש אחריו ולשרפו ולשרשו ולהוציא מרשותו לא ידענו למה. נראה בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' מתמג-מתמו) שהארכנו דרוב הפוסקים ס"ל דחמץ 'לא' מקרי דבר שיש לו מתירין, ולכן בטל. ואולי משו"ה נקיט ודייק הרדב"ז בלישניה וכתב - דהוי כדבר שיש לו מתירין. ודוחק]. גם על הטעם הראשון יש לי קצת גמגום, ומי עדיף מעבודה זרה דאמרה תורה (דנריס יג, יח) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם וכו', ולא מצינו שהצריכה תורה בה בדיקה וביטול, אלא שבארץ ישראל מצוה לרדוף אחריה עד שנאבד אותה מארצנו [עיין רש"י (סוכה לא, ז ד"ה אשה דמשה)], אבל בחוץ לארץ אין אנו מצווין לרדוף אחריה, אלא כל מקום שנכבש אותו נאבד את כל עכו"ם שבו וכו'. הלכך עדיין צריך טעם.

ועל כן אני סומך על מה שאמרו רז"ל במדרשות, כי חמץ בפסח רמז ליצר הרע והוא שאור שבעיסה [עיין גמ' (ברכות יז, א) 'ומי מעכב שאור שבעיסה', וברש"י (שם ד"ה שאור) יצר הרע שבלבבינו המחמיצנו ע"כ, וע"ע כלי יקר (ויקרא כג, טז)], ולכן כלה גרש יגרש אותו האדם מעליו ויחפש עליו בכל מחבואות מחשבותיו, ואפילו כל שהוא לא בטיל, והרי זה אמת ונכון. עכ"ל (רדנ"ו).

וראה עוד במהרי"ל (הלכות שחיטה נהגה) שכתב, ד'חמץ' בגימ' 'פגימה', וכשם שבדיקת סכין לשחיטה נצרך לבדוק בשלימות שלא יהא פגם והרגש ובי"ב מקומות, ואסמכוהו אקרא (שמואל יד, לד) ושחטתם בזה ואכלתם, כמבואר בגמ' (חולין יז, ז) עיי"ש, כן הוא לענין חמץ.

ובספר עוללות אפרים כתב, בסוד חמץ רמז על הרשע ורע דכתיב (דנריס יג, ו) ובערת הרע מקרבך, והרשע אסור להסתכל בפניו [כמבואר בגמ' (מגילה כח, א), ובמג"א (סימן רכ"ה סק"כ), ועיין בשו"ת להורות נתן (ח"י סימן כ"ד), ומה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' משכו אות ה', והערה ט') באורך בזה], והוא לא יראה לך חמץ, ושאור הוא היצר הרע, דתרגום שאור 'חמירא' אותיות 'אחרים' שהוא אלהים אחרים, הוא היצר הרע. ולכן יש לכוון על ביעור הרע שברשעים. וכמבואר בספר עבודת ישראל שהיצר הרע שצריך לבדוק אחריו, שהוא חמץ וכו'. וע"ע בספר אגרתא דחדוותא (חל"ג עמ' סח) בזה, ותמצא נחת.

תקח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרש"ש סגל

ה) **והרחיד"א** בספרו שמחת הרגל על הגש"פ (לימוד א'), אחר שהביא דברי הרדב"ז דידן הוסיף, שלזה אמרו (פסמיס ה, ז) אין ביעור חמץ אלא שריפה, כלומר אין לו תקנה ליצר הרע אלא לשרפו באש התורה, וכמאמר חז"ל (קידושין ל, ז) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין עיי"ש, ובספר נועם מגדים (פתיחת הספר) כתב, – בתנחומא פתח דברייך יאיר מבין פתיים, תחילת דברייך במעשה בראשית היה ויהי אור, משום יבינו הכל ויפתחו בדברי תורה ע"כ, ובגמ' (מגילה טז, ז) אמר רב יהודה אורה זו תורה, וכן הוא אומר כי נר מצוה ותורה אור עיי"ש, ועפ"ז כתב בספר שפע חיים (מכתבי מורה מהדו"ס ח"א מכתב עז), כשפתח המסכתא דפסחים בבדיקת חמץ – תפש לשון 'אור' לארבעה עשר, והיינו לבער היצר הרע [דכאמור מהרדב"ז חמץ רומז ליצר הרע], פתח ב'אור' זו תורה, שבו מבערין החמץ ע"כ.

ו) **וראה** עוד בשו"ת מן השמים (סימן ע"א) שהובא בזה"ל, מצות מצה ומצות חמץ 'הרי הם המצוות שניתנו לישראל תחילה וקיבלום עליהם באהבה ובחיבה, והחמירו בהם בכלליהם ובפרטיהם', הלא תראה שהחמיר הכתוב בחמץ שלא יראה ולא ימצא (שמות יג, ז), משא"כ בכל האיסורים שבתורה, חוץ מעבודה זרה שכתוב בה לא תביא תועבה אל ביתך [וכבר הבאנו לעיל מדברי הרדב"ז שבחמץ החמירו יותר אף מע"ז], וכל המאריך בדקדוקיהם מאריכין לו ימיו ושנותיו. ע"כ.

ועתה ראיתי בספר אמרי פנחס להרה"ק רבי פנחס מקאריץ זיע"א (אור קטו ו-קעג, עמ' פא-פז צנזמ"ח), דיש להחמיר בפסח בכל החומרות, כי בחינת פסח הוא ביטול עבודה זרה. כדאיתא בזוהר (זמ"צ קפג, א) דעיקר ביעור חמץ הוא ביעור ע"ז. לכך נאמר ביאשיהו (מלכים ז כג, כג) שביער את כל העבודה זרה, ונאמר (שם) כי לא נעשה כפסח הזה וגו'. ולכך נסמך אלהי מסכה לא תעשה לך (שמות לג, יז) – לפסוק את חג המצות תשמור (שם יט). ואלמלא היו כל ישראל שורפין את החמץ בכוונה זו לבער הע"ז, היה הגלות יותר קל. ע"כ.

רבי פנחס קאריצר זיע"א היה נוהג להחמיר בפסח משונהדיג

ובקוביץ קרית מלך (י"ח עמ' פג) הובא מאדמו"ר רבי מרדכי שלמה מבאיאן זצ"ל שאמר, רבי פנחס קאריצר זיע"א היה נוהג להחמיר בפסח משונהדיג.

סימן קצר ♦ חומרא דאתי לידי קולא _____ תקט

כל השנה לא היתה דעתו נוחה מחומרות, כיון שיכול להביא לעצבות ומרה שחורה, וזה מאוד לא טוב, אבל פסח מה שיותר מחמירין זה יותר טוב עיי"ש.

ז) וראוה בספר מחזיק ברכה להרחיד"א (סימן תס"ז סק"ה ד"ה ומ"מ) שכתב בזה"ל, ומ"מ אשר תאוו נפשו להחמיר בזה וכיוב"ז אין מזניחין אותו, כי כו"ע ידעי דבפסח כל אחד מחמיר לעצמו ועושה גדרים וסייגים, כי רב הוא תוקף איסור חמץ החמור מכל איסורין שבתורה, כאשר בירר הרדב"ז (סימן ממ"ק - ה"ל). ואינו יוהרא ולא דבר תמוה, כי כל העם מקצה יודעים היו כמה מיני חומרות עושה כל אחד וכו', ובכה"ג ליכא משום לעז. ע"כ. והובא בכף החיים (סימן תס"ז סקט"ז).

חומרות בפסח המה תכשיטין להקב"ה

וראיתי מובא בשם החידושי הרי"ם והמשך חכמה שכתבו, דכל נס מצרים היה מפני שלא שינו שמם לשונם ומלבושם, שהוא בגדר חומרא יתירה, ולכן מקפידים בפסח על חומרות והרחקות יותר מכל השנה. ועל חומרות אמר הרה"ק רבי בונים מפשיסחא זצ"ל, כי המה תכשיטין להקב"ה, כדכתיב בשיר השירים (6, י) צוארך בחרוזים, דהצואר הוא הכלי לקבל המאכלים, והחומרות הם התכשיטים שבצואר. ע"כ.

בשבת ראוי להחמיר בכל מה דאפשר לצאת ידי כל השיטות

ח) וע"ע בספר בירורי חיים (ת"ד עמ' תקסג-ד ד"ה ולאה) שהבאנו מספר מנחת שבת (סימן ע"ז סקט"ז) בשם ספר זכרון טוב שכתב בשם הרב הצדיק הקדוש ה"ר יצחק זצ"ל מנעסכ"ז שסיפר אשר אביו הרב הגאון הקדוש ה"ר מרדכי מנעסכ"ז היה מחמיר בהלכות פסח וכו', ושהרב הקדוש מבארדיטשוב ז"ל בעל קדושת לוי היה מחמיר בהלכות שבת יותר מזה מאוד. ע"כ. [וכן כתב בהנהגות ישרות שבסוף ספר מאור עינים (א"ת יד)]. ואהא כתב המנחת שבת, דידוע מה שכתוב בשם האריז"ל הובא בבאר היטב (סימן תמ"ז סק"ה) דהנזהר ממהו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה"א ע"כ, ועיין

א. ראה בספר לקט הלכות (ח"א עמ' קלז הערה ר"ז) דכן הוא הלשון בבאר היטב (סימן תמ"ז

תקי _____ גם אני אודך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

בתשובת הרב הרש"ז [והוא לו בשו"ת שו"ע הרב הנדפס בסוף הכרך האחרון] (סו"ס ו') בשם האריז"ל שיש להחמיר כל החומרות בפסח ע"כ.

וא"כ לפי המבואר במכילתא דכל השומר שבת כראוי הוא מרוחק מן העבירה, א"כ גם בשבת יש לומר כן, דראוי להחמיר בכל מה דאפשר לצאת ידי כל החומרות², וכל מה שמחמיר יותר בשבת הוא סגולה שיהא מרוחק יותר מהעבירה בחול וק"ל, ועל כיוצא בזה יש לומר לשון הט"ז (סימן מ"י סק"ו) והלא יש יותר מחמישים פסחים בשנה, דהיינו כל השבתות, כמאמר הלל הזקן (פסחים סו, א) וכו'. ע"כ (מנחת שבת).

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סק"א). ויעויין בכף החיים (שם סק"ב) שכתב, וכעת לא מצאתי כן בכתבי האריז"ל אשר בידינו, כי אם בספר משנת חסידים (מסכת ניסן פ"ג אות ד') ע"כ, אלא שבמשנת חסידים הלשון 'יועיל לנפשו מאוד כל השנה'. וכבר הקפיד הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זיע"א בספר אמרי פנחס (אות רנב, עמ' קמ בנד"מ), על הבאר היטב שהעתיק דברי האריז"ל 'מובטח לו שלא יחטא', כי איך אדם מובטח מהחטא, [ובפרט] דבכתבי האריז"ל איתא רק שיועיל לו שלא יחטא. ע"כ.

ב. ובמנחת שבת (שם סק"כ) הביא מהשל"ה הק' שכתב, דצריך אדם לדקדק במעשיו יותר בשבת מבימי החול, ויהיה יותר ירא וחרד וכו', גם יחמיר עצמו בספיקא דספיקא באיסורים וכו', ועונש על העבירה בשבת הוא כפול ומכופל יותר ע"כ.

סימן קצה

האוכל בשוק

יומא רביעאה למעשה בראשית לסדר בא
ג' לחודש שבו הואיל משה באר את התורה הזאת – שבט ה'תש"פ

לכבוד הבחור החשוב עדיו לגדולות ונצורות חיים מלין הי"ו
ישיבת בית מדרש עליון
אחר מבוא הברכה והשלום

מכתבך הגיעני, ואחר עד עתה, ועמך הסליחה, מפני חבילי טרדין בהרבצת
תורה לבני ציון היקרים המסולאים בפז, תמידין כסדרן, יום יום
ידרושון בגמ' גפ"ת ובהלכה. ע"ד בקשתך שאכתוב בענין האוכל בשוק, אבוא
נא בגרגיר ממש.

איתא במתני' אבות (פ"ג מ"ז) רבי אלעזר בן עזריה אומר אם אין תורה אין
דרך ארץ. ובמחזור ויטרי כתב על משנתינו, אין שום אדם שבקי בדרך
ארץ ותרבות – ומנהג כל דבר, אלא א"כ למד תורה שבכללה של תורה הוא
מוצא כל עניני חכמות ומשלות כל דבר והיאך יתנהג ע"כ, מדבריו למדנו
שנימוסים ותרבות למדנו מהתורה הק'.

ומזה זמן זמנים חרה לן הדבר, שאנשים ממחנינו הולכים ברחובה של עיר עם
כוס קפה בידיהם ושותים. וכי זה דרך ארץ, וכי זה תרבות, הרי איתא
ברוקח (הלכות סעודה סימן שכ"ט, דף רכו, א ד"ה דין ארץ), דרך ארץ לא יאכל אדם
מעומד ולא ישתה מעומד. והובא להלכה בבאר היטב (סימן ק"ע ס"ק ט"ז), וכן
בקצש"ע (סימן מ"ז ס"ז). וכן איתא במגן אברהם (סימן רנ"ו סק"ד) ולא ישתה את
כוס ההבדלה עד שישב. [מטה משה, מנהגים, גמ' ע"כ. ובלבושי שרד (שס)
כתב כיון דאין שותין מעומד. וכן כתב במחצית השקל (שס) דאמרינן גנאי
לתלמיד חכם שיאכל וישתה מעומד, וראוי "לכל אחד" לעשות את עצמו

תקיב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

כתלמיד חכם בדבר* ע"כ, וקל וחומר כשהוא מהלך בשוק ברחובה של עיר, וכבר אמרו ז"ל (קידושין מ, ג) האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב.

ובמה נאים דבריו המאלפים של הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א במכתבו לספרך שלמי חיים, והובא גם בקובץ מה טובו אהליך יעקב היו"ל ע"י ידידנו מזכה הרבים הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א (ח"א עמ' קמ הערה ח'), וז"ל מאוד מצער לראות יהודים נכבדים הנוקטים בדרך הפוכה, והולכים בדרכם הסוררת של אנשים הרחוקים מבית המדרש, וכי אין לנו דרך חיים משלנו?, וכי אנו צריכים ללמוד מאנשים שאין להם ריח של תורה?.

אנשים שאינם בני תורה, החליטו שכדאי לצאת לרחוב עם הכוס קפה ביד, ואין זה מענייננו מדוע החליטו כך, אבל החליטו ועשה, ורבות אנשים נדבקים במעשה אווילי זה, ויוצאים אף הם לרחוב עם הכוס בידם. למה לנו להידבק בהתנהגות שיש הרבה מן הכיעור, מדוע רואים גם ברחובותינו אנשים ונשים וטף אשר יוצאים בצורה כזו לעבודה או לחידור. האם ראינו פעם את אחד מגדולי ישראל עושה כך?, פשוט וברור שלא, משום שהתנהגות כזו הפוכה לגמרי מדרך ההנהגה של יהודי ירא שמים. א"כ מדוע הלב צריך להיחמץ בכל פעם מחדש לראות אנשים משלנו יוצאים לרחוב עם כוס ביד, אם היה זה בודדים היה אפשר לסלוח, אבל כשהדבר הופך לנגע של ממש, למכת מדינה, יש למחות ולצעוק, לזעוק חמס קבל עם ועדה ולבקש בכל פה.

בואו נחזור להיות בני מלכים, הבה נשוב אל בית המדרש, ונשאב ממנו ומלומדיו את הדרך הישרה שילך בה האדם. בל נפקיר את עצמינו, ואת כל מה שיש לנו, ולא נמכור את אישיותינו הנכבדה וסגולותינו היחודיות כבניו של מלך מלכי המלכים – בנוזיד עדשים. ע"כ.

ואבוא בזה בברכתי אליו, תעלה מעלה מעלה במעלות התורה והיראה, המשך כך לילך בדרך טובים, להיות גדול בישראל. ויפוצו מעינותיך חוצה.

בברכה מרובה

חיים שלום הלוי סגל

א. וראה עוד מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"א עמ' קלד בהערה).

סימן קצו

שלא לדרוך על אותיות מרובעות

יומא תנינא למעשה בראשית
לסדר ויחי ט' לחודש העשירי ה'תש"פ

ישפות ה' משמי מעונים, אומץ כח ורב אונים, על ראש האי חכם
וסופר מהיר, ונרו יאיר כאור הבהיר
לכבוד הרה"ג ר' משה חליוה שליט"א מח"ס ענפי משה וש"א"ס
אחר מבוא הברכה והשלום

בתשואות חן קיבלתי את הספר 'גם אני אודך - הגר"מ חליוה' ח"כ, היו"ל ע"י
ידידינו ומכובדינו הגדול שמו הטוב הולך לפניו הרה"ג ר' גמליאל
רבינוביץ שליט"א, וברכתי עליו ברכת הנהנין, כל הרואה אומר ברקאי, המאיר
לארץ ולדרים עליה. ולאות כי עיינתי בדבריו הנחמדים, אבוא נא באיזה גרגיר.
(א) **שם** (עמ' סד-סה) הביא דצריך להשגיח על אותיות מרובעות. וציין לספר
שומרי אמונים (להלי ורזי סופ"ג).

אביא עוד בענינא דא מה שכתב ידידי האדמו"ר מביאלא רמת אהרן שליט"א
בספרו עיוני הלכות (ח"צ עמ' תקף הערה פא) וז"ל סיפר לי ש"ב כ"ק
אדמו"ר מבעלזא שליט"א, שכשעלה דודו הרה"ק מהר"א מבעלזא זיע"א לארץ
הקודש בשנת תש"ד, הוצע לו לקבוע מקום מגוריו בעיה"ק ירושלם ובעוד הרים
אחרות אולם הרה"ק מבעלזא זיע"א אוה למושב לו את העיר תל אביב. בשבת
הראשונה ששבת בתל אביב, עוד לא נעשה לו מנין מיוחד בביתו, והרה"ק נענה
לבקשת גבאי ביהכ"נ יבנה והלך להתפלל שם, ובחזרתו לביתו ברח' אחד-העם
אמר למלויו, שבאמת יש צדק בדברי האומרים שקשה לגור בת"א, וזאת משום
שעל מכסי הבורות השייכים לרשויות - הנעשים ע"י ספקי המים, החשמל,
והטלפון וכדומה, חקוקים אותיות יהודיות מרובעות, וצריכים שמירה יתירה
וזהירות מרובה בעת ההליכה שלא לדרוך עליהן עכתוד"ק.

וע"ז הוסיף כ"ק אדמו"ר מבעלזא שליט"א 'כל זה אמר דודי זצ"ל בעת שלטון

תקיד _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

האנגלים בארץ ישראל כשהכיתוב על בטון המכסים היה כולו באנגלית, ורק אחרי המילה פלסטינה [שהיתה כתובה אף היא באנגלית] חקק השלטון דאז גם את האותיות א. י. [דהיינו ארץ ישראל], וא"כ בזמנינו שהכיתוב כולו הוא באותיות מרובעות, הרי דכמעט ולא שייך להקפיד על כך' וכו'. ע"כ.

(ב) **מה** שהביא עוד שם מספר טובות זכרונות (פ"א עמ' כא) על הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זיע"א דהיה ממשמש לפעמים בסכין בעת עריכת שולחנותיו הטהורים בש"ק, הדבר היה לפלא בעיני החסידים, שהרי כידוע כל זיו אצל מרן זיע"א היה במדה ובמשקל ובכונה מיוחדת, ואף גם זאת יש מקום להחמיר מלגעת בכלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל – עיין שו"ע (סימן ט"ו ס"ד), עד שעמדו היושבים על הדבר, והבחינו שהיה זה רק בכדי להפוך את הסכין על הצד שיש בו האותיות 'שבת קודש' בכדי שלא יהיה מונח למטה בבזיון. ע"כ.

ואמרתי להוסיף בזה מה ששמעתי מידידי בנש"ק הרה"ג ר' מרדכי פולק לאוי"ט, דהסדר היה בכל ליל ש"ק בתחילת עריכת השלחן, היה הגבאי הרה"ח ר' שלום פוגל ע"ה מקריא לפניו מה שכתוב על הסכין – את התיבות 'שבת קודש', וזאת עשה מפני הצורך להתייחסות ראויה לאותיות מרובעות.

וכמו"כ אמר עוד מה שסיפר אדמו"ר מערלוי זצ"ל דהשתתף בעת הקבלת פנים קודם החופה אצל זקנו אדמו"ר מבערגסאז זצ"ל – בנו חורגו של מרן אדמו"ר מבעלזא זצ"ל, דהיה מונח סכין בשביל העוגה, וגם שם קראו לפניו מה שהיה כתוב על הסכין – את התיבות 'מזכרת ירושלים' פעמיים עם התנועה הידועה לבית בעלזא עם אנחה. ע"כ.

והגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א ביאר את כוונתו הטהורה, דפעם אחת אמר בשביל תיקון חצות, דכך היה דרכו בכל ערב. ופעם השניה אמר בשביל 'אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי'. ע"כ.

(ג) **עוד** שם (עמ' י') ע"ד האם שרי לנשים לאכול לפני תפילת שחרית, ראה מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (מ"ז עמ' כ') באורך בזה.

יתן ה' שיתבדרון דבריו בבי מדרשא, ויפוצו מעיינותיכם חוצה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים טובות.

בברכת התורה **חיים שלום הלוי סגל**

סימן קצז

תנאי לרבנים

יום שנכפל בו כי טוב

א' דר"ח שמרבים בו שמחה ה'תש"פ

בחודש אדר שלמא אשדר, לפרי עץ הדר לכבוד איש המעלה,
לשבח ולתהלה, איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים
צמודות ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג הרה"ג רבי יואל יחיאל
מיכל פרנקל שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום.

בקובץ פסקי בושם (עמ' שסו ד"ה ופעס) הובא, דפעם אמר הגאון רבי מאיר
ברנדסדורפר זצ"ל שעל כתפי המורה הוראה מוטלת אחריות כבידה,
עד שיתכן שאם יעמוד אחד לדין בפני בי"ד של מעלה לאחר אריכות ימיו
ושנותיו, ויתבעו ממנו על דבר שנכשל בו בלילה, והלה יצטדק שלא היה לו
את מי לשאול באצמץ הלילה, יתכן ויהיה הקולר תלוי בצוארו של המורה שלא
היה זמין מספיק לפני השואל. ע"כ.

אביא מה שכתבנו בענינא דא בספר בירורי חיים (ח"ז עמ' מ"ז) [בתוספת נופך].

שא"ל: האם רב יכול לעשות תנאי בתחילת רבנותו שאינו מחוייב לענות
לשואלים בכל עת, ואזי לא יעבור אלאו.

תשובה: א) הנה בשו"ת מהרש"ם (ח"ז סימן כ"י) נשאל ע"י הגאון רבי אליהו
דוד רבינוביץ' [ה"ה האדר"ת] ז"ל אב"ד מיר ברוסיא ואח"כ
בירושלים עיה"ק, וז"ד מכתבו הטהור הגיעני וע"ד אשר ענותנותו תרביני, ועלה
ונסתפק בדבר חשש עינוי הדין על תשובת שאלה בעת ששוכב מעט לישון
ביום.

ומצינו שנחלקו רש"י והרמב"ם בהא דכתיב בקרא (שמות כג, כא) כל אלמנה
ויתום לא תענון, דרש"י כתב דהוא הדין לכל אדם [שאסור לענותו]
אלא שדבר הכתוב בהווה, לפי שהם תשושי כח, ודבר מצוי לענותם עכ"ל,

תקטז _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגר"ש סגל

ואילו הרמב"ם (דעות פ"ו ה"י) פליג וסבירא ליה דאלמנה ויתום דוקא, וז"ל חייב אדם להזהר ביתומים ואלמנות, מפני שנפשו שפלה מאוד ורוחו נמוכה אעפ"י שהן בעלי ממון, אפילו אלמנתו של מלך ויתומים מוזהרים אנו עליהם שנאמר כל אלמנה ויתום לא תענון. עכ"ל. וכ"כ בספר המצוות (ל"ט נ"ו) בזה"ל, שהזהירנו מענות היתום והאלמנה שנאמר כל אלמנה ויתום לא תענון וכו', עכ"ל, וכע"ז בספר החינוך (מ"ה ס"ה), ועיין במנחת חינוך (שם אות א') שכתב דנראה מדברי הרמב"ם והחינוך דדוקא יתום ואלמנה בכלל האיסור.

האם אף בהוראות איסור והיתר יש להיזהר מעיניו

ובפתחי תשובה (יו"ד סימן רמ"ז סק"ט) הביא מספר משנת חכמים (יש הלכות דעות יש לאו ז') שנסתפק בהא דאמרינן במסכת אבות (פ"ה מ"ח) חרב בא לעולם על עינוי הדין, אם הוא דוקא עינוי דין בדיני ממונות או אף הוראות איסור והיתר בכלל שלא ידחה בלך ושוב, והשל"ה (דפוס א"ד דף קפד, ז) כתב, לאחר שההוראה ברורה אליו לא יחמיץ שוב את ההוראה רק ישיב מיד להשוואל, דכשם שאסור לענות דין מדיני ממונות הכי נמי בכל ההוראות עיי"ש, והוא ז"ל פלפל בזה וכתב דזה תלוי בפלוגתת רש"י והרמב"ם הנ"ל, דלדעת רש"י דכל אדם אסור לענות מקרא דלא תענון כל ענוי במשמע, אף ענוי הוראות איסור והיתר, אך לדעת הרמב"ם דס"ל דאלמנה ויתום דוקא, אבל כל אדם יליף מלא תעשו עול במשפט, שפיר יש לחלק בין דיני ממונות ובין הוראות איסור והיתר. ע"כ.

ב) ובמכילתא (פר' משפטים מסכתא נזיקין פר' י"ח אות כ"א) איתא בזה"ל, כל אלמנה ויתום לא תענון, אין לי אלא אלמנה ויתום, שאר כל אדם מנין תלמוד לומר לא תענון דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר אלמנה ויתום שדרכן לענות בהן דבר הכתוב עכ"ל.

וכתב בבאר אברהם על המכילתא לאדמו"ר רבי אברהם מסלאנים זצ"ל בעל יסוד העבודה, דבאמת לא נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא לדינא, ותרוייהו סבירא להו דלאו דלא תענון קאי אכל אדם, וכל פלוגתייהו היאך דרשין האי פסוקא, דלדעת רבי ישמעאל ילפינן מהא דכתיב בקרא 'לא תענון' אחר התיבות 'יתום ואלמנה' ולא כתיב לא תענון יתום ואלמנה, דאילו הקדים הכתוב את תיבות לא תענון הוי אמרינן מאחר דקיי"ל אין בכלל אלא מה

שבפרט – והא לא תענון הוי כלל ויתום ואלמנה הוי פרט, וא"כ לפי"ז יתום ואלמנה דוקא ולא שאר אדם, אבל השתא שהקדים הכתוב את הפרט 'יתום ואלמנה' לפני הכלל ד'לא תענון', הוי הכלל דלא תענון מוסיף על הפרט דיתום ואלמנה, ובא לרבות כל אדם. ואילו רבי עקיבא ס"ל דאינו צריך לכל זה, כיון דכבר כתיב בקרא (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, כבר ידעינן שציווי זה קאי אכל אדם, אלא שדרך הכתוב לדבר בהווה, דמפני שדרך לענות פירשן הכתוב עכת"ד.

או"ח בפירוש קדמון "זה ינחמנו" כתב, דרבי ישמעאל ורבי עקיבא נחלקו, והביא ב' פירושים בדעת רבי ישמעאל, ואליבא דתרווייהו אחרי דכתיב לא תענון, הרי ריבה שאר כל אדם דאית ביה איסור עינוי, ואילו בדעת ר"ע כתב בזה"ל לא הזהירה תורה אלא על יתום ואלמנה, לפי שדרך העולם לענותם הואיל שאין להם מושיעים עכ"ל, ומבואר בדבריו דאליבא דר"ע כל ציווי התורה דלא תענון הוא רק על יתום ואלמנה.

וה"ל ראיתי בספר נהרות איתן לרבי אברהם ישראל רובין שליט"א (מ"ז י"ד) שכתב (נשער הספר עמ' יח), דנראה דרש"י שכתב בקרא (שמות כג, כה) דה"ה כל אדם אסור לענותו אלא שדיבר הכתוב בהווה לפי שהם תשושי כח ע"כ, שפיר הוי אליבא דהבאר אברהם, דרבי עקיבא ורבי ישמעאל לא פליגי, ואליבא דתרווייהו לאו דלא תענון קאי על שאר בני אדם כמבואר במכילתא. והטעם שהביא רש"י דומה יותר לטעמא דר"ע משום דקיי"ל (ערוזין מו, ג) הלכה כר"ע מחבריו, וזה לא רק היכא דפליגי ממש אלא אף כמו הכא דפליגי בטעמא דקרא, מאחר דיכול לבוא נפק"מ להלכה מזה, שוב איכא האי כללא דהלכה כר"ע מחבריו, ומשו"ה הביא רש"י את הטעם אשר דומה יותר לדברי ר"ע שבמכילתא.

אב"ל המשנת חכמים ביבין שמועה (ד"ה נאמט) כתב, דודאי הפירוש במכילתא דפליגי ר"ע ור"י, ונסתייע לזה מן המפרש שבמכילתא, וכנראה כוונתו לפירוש הקדמון 'זה ינחמנו' הנ"ל, ולכן ס"ל דהלכה כר"ע מחבריו, ועפי"ז ביאר את דברי הרמב"ם (דעות פ"ו ה"י) הנ"ל דדוקא יתום ואלמנה ולא שאר בני אדם, וס"ל להמשנת חכמים דליכא לפרש בדברי המכילתא דלא תענון קאי על כל אדם – ורק משמעות דורשין הוא דאיכא בינייהו. * ע"כ.

א. ועיינ עוד בנהרות איתן (שם), שפלפל בדברי המשנת חכמים שכתב דאליבא דהרמב"ם

רק היכא שההוראה ברורה להרב, אזי הוא דאית ביה עינוי

ג) **ואהא** כתב המהרש"ם, דכיון דגם בדיני נפשות קיימא לן דלא מקרי עינוי הדין אלא כשמשתיין אחר שכבר נגמר הדין ולא קודם גמר דין, כמ"ש התוס' בסנהדרין (פט, א ד"ה ולא נצ"ד) והוכיחו כן מהגמ' (דף לה) יעוי"ש, ומכל שכן בשאר דינין כל זמן שאינו יודע בבירור מה להשיב בודאי אין בזה משום עינוי הדין מדינא, וכן לשיטת רש"י דגם בהוראות איסור והיתר איכא משום עינוי הדין וכנ"ל – מפורש שם ג"כ דדוקא אחר שהוראה ברורה לו, אבל כל זמן שאינו יודע השאלה כלל בודאי אין בזה משום עינוי הדין, וברע"ב (אנוט פ"ה מ"ח) על עינוי הדין – שיודעים להיכן הדין נוטה ומעכבין ואין פוסקין אותו ע"כ, הרי כמו שכתבנו.

והא דמצינו בפ"ח דשמחות, דהמצער את האדם להמתין ועל כל צער שמצערין את האדם עובר משום אלמנה ויתום לא תענון, וז"ל וכך אמר [שמואל הקטן] בשעת מיתתו שמעון וישמעל לחרבא וכו', וכשבאו רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל גזרו עליהם שיהרגו, והיה רבי ישמעאל בוכה, ורבי שמעון אמר בשתי פסיעות אתה נתן בחיקם של צדיקים ואתה בוכה [כוונת

כאשר הוא מעכב הוראת איסור והיתר אינו עובר משום עינוי, ואמאי לא נימא דתכליל בלאו דלא תעשו עול במשפט, דהא בהאי לאו איכא תרתי א) בירור ההלכה ב) פסק דין שנתנה התורה כח לבי"ד, שאף אם יכריעו כל החכמים שבדור שאדם פלוני חייב מיתה אין יכולים להרוג אותו, ורק הבי"ד והסנהדרין בכחם להרוג. ולפי"ז הן אמת דלגבי הוראת איסור והיתר לא שייך דין דכח בי"ד דהא ליכא בה מעשה בי"ד, אבל החלק של בירור ההלכה איכא ואיכא, וא"כ כשהמורה ההוראה מתעכב בבירור ההלכה להשיב להשואל הרי מענהו, וממילא אף לדעת הרמב"ם דקאמר דענה תענה שייך רק ביתום ואלמנה, זה דוקא לגבי לאו דלא תענון, אבל לגבי הלאו דלא תעשו עול במשפט שייך שפיר אף בהוראת איסור והיתר.

ושפיר מדויק לפי"ז הא דאמר רבי שמעון לרבי ישמעאל במכילתא [שהובא לקמן (אות ג' ו-ה)], איני יודע על מה נהרג אני, והשיבו מימין בא אדם אצלך לדין ולשאלה ועיכבתו וכו', הרי להדיא שהיה מדמה דין שהוא דיני ממונות לשאלה שהוא דיני ממונות, דבתרווייהו איכא דין עינוי, ואעפ"י שבדיני ממונות איכא ביה נמי משום לא תעשו עול במשפט, צ"ל שעובר עליו בשנים הן משום לא תעשו עול והן משום יתום ואלמנה לא תענון. ע"כ.

הדברים שבעוד שתי פסיעות הנך כבר נמצא בגן עדן וחוסה בצילם של הצדיקים, ואתה בוכה?], אמר לו [רבי ישמעאל] וכי אני בוכה על שאנו נהרגין, אלא על שאנו נהרגים כשופכי דמים וכמחללי שבתות, אמר לו [רשב"ג] שמא בסעודה היה יושב וישן ובאה אשה לשאול על נדתה על טהרות שלה – ואמר לה השמש ישן הוא, והתורה אמרה (שמות כג, כז-כג) אם ענה תענה אותו ומה כתיב והרגתי אתכם בחרב וכו' עכ"ל, והשי"ת יודע כי אני [המהרש"ם ז"ל] בעניי כמה פעמים הזהרתי את בני ביתי שאם יבא מי לשאול באמצע אכילה או שינה לא יעכבו אלא יביאו לפני או יקיצוני, כי יפחד לבכי ממאמר זה.²

ובליקוטי מהרי"ל (ריש הלכות פסח) בשם מהר"ש שדרש מאי דכתיב (תהלים לה, יג-טו) מי האיש החפץ חיים וגו' ועשה טוב, אין לך טוב כגמילות חסד וכו' אם הוא תלמיד חכם יהא גומל חסד ללמד תורה לבני אדם חנם ויהא נוח ומזומן לבריות בכל שעה לדון ולהורות בלי שהות. עכ"ל.

ובכתב המהרש"ם הנ"ל, דבעובדא דמס' שמחות בודאי הוא רק מילי דחסידות כמ"ש חז"ל (יטמות קכא, ז) וסביביו נשערה מאוד (תהלים ג, ג) – כחוט השערה, דהא התם השמש חטא ולא רבי שמעון, כי אם רבי שמעון ישן בלא הודע והשמש אמר רבי ישן במה נתחייב ר"ש משום עינוי, ובעל כרחך שהוא רק דקדוק בעלמא כחוט השערה. ועוד הרי מבואר בגמ' נדרים (פ, ז) כביסתן [כביסת בגדיהן] וכביסת אחרים כביסתן קודמת וכו', ולרבי יוסי כביסתן קודמת אפילו לחיי אחרים, ובירושלמי שביעית (פ"ח ה"י) כתב דטעמיה דרבי יוסי דס"ל דגם כביסה הוי חיי נפש³, וכן הוא בר"ש (שם מ"ה). ובשו"ע אבן העזר (סימן פ' ס"ז) בשם רמב"ם (אישות פכ"א ה"א) דצער גופה קודם אפילו ספק סכנה לולד, כמו שכתב הבית שמואל (שם סקט"ו).

ועיין שו"ת חתם סופר (יו"ד סימן קל"א) מדברי הפנים יפות (פר' ראש), וסיים החת"ס דצרכי בני ביתו קודמין אף לבני עירו בכל צרכיהם, אפילו אין לבעלי העיר מזון ומחיה כלל. וברדב"ז (ח"ג סימן תרכ"ו) דספק סכנה שלו קודם לסכנה

ב. ועיין בספר מאיר עיני ישראל (ח"ד עמ' תמט) שכתב, אצל מרן החפץ חיים זצ"ל יכלו להיכנס כל אימת שבאו ע"כ. וכן זכורני אצל אדמו"ר בעל הנחל יצחק מזוטשקא זצ"ל שכידוע היה גדול בתורה ומח"ס ספרים, יכלו להיכנס בכל עת – כמעט כל המעת לעת.

ג. ועיין בספר אומר השכחה (דף יב, א) שכתב, לפי שעה לא מצאתי מענין זה ברמב"ם ובפוסקים. ע"כ.

ודאי של חבירו וכו'. ואני מצאתי באל"ה רבה (או"ח סימן שכ"ט סק"ח) בשם איסור והיתר (כלל נ"ט) שפסק דאין צריך להכניס את עצמו בספק סכנה עבור חבירו [הובא במשנה ברורה (סימן שכ"ט סק"י) בשם פתחי תשובה (חו"מ סימן תכ"ו), והפת"ת הביא מהרדב"ז דידן (וע"ע לעיל (עמ' קלו) בזה]. ועיין שו"ת מהר"ם שיק (מיו"ד סימן קנ"ה) ועכ"פ אין חיוב לצער את עצמו בשביל צער חבירו. ועיין בספר חסידים (סימן תל"ט) דמצוה להדיוט הרגוני ולא יהרג תלמיד חכם, א"כ צער תלמיד חכם גדול ג"כ מצער הדיוט, ולכן מסיק המהרש"ם שאין שום צד לומר שיחוייב תלמיד חכם לצער את עצמו בכדי שלא יצטער האחר⁷, וצ"ל דברייתא דמס' שמחות רק מצד חסידות ודקדוק כחוט השערה שהצדיקו הדין עליהם.

ד) **ואחר** כל זאת יובן שאלת האדר"ת למהרש"ם אם מהני תנאי בתחילת קבלת הרבנות [שאינו מחוייב לענות בעת שיאכל או ישן], כיון דבצערא דגופא [של השואל] לא מהני מחילה, הנה בשו"ת מהרי"ק (ש"ס י') באמצע התשובה תלי לה בפלוגתת רש"י ור"ת, [דרש"י (נ"מ נא, 6) כתב גבי האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה, דקאמר רבי יהודה שבדבר שבממון תנאו קיים, וכתב רש"י ז"ל שבממון כגון שאר כסות ניתן למחילה והוי מחול, אבל עונה שהוא צער הגוף לא ניתן למחילה, ור"ת סבירא ליה דגם עונה ניתן למחילה], ולשיטת ר"ת דוקא בסתם אמרינן שלא מחל, אבל אם מחל בפירוש מהני, והביא [המהרי"ק] שיטת כמה פוסקים דס"ל בצערא דקוטרא [עשן] ובית הכסא [עיין גמ' ב"ב (כג, 6)] אם מחל בפירוש מהני וזהו ג"כ דעת ר"ת יעו"ש.

ובמשנה למלך (אישות פ"ו ה"י) העמיס גם בשיטת רש"י דמחילה בפירוש מהני גם בצערא דגופא, ומביא ראיה מגמ' ב"ק (סו"פ הו"ג). ובמג"א (סימן קס"ט סק"א) כתב בפשיטות דתנאי לא מהני בצער הגוף, [לענין שמש שעומד ומשמש בסעודה דבעינן ליתן לו מיד, וכתב המג"א ונראה לי דלא מהני תנאי בענין

ד. ואנא עובדא ידענא, אצל הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א הגיע מאן דהו לשאול שאלה חשובה באמצע הלילה, והרב שליט"א השיבו. וכיון שהדבר היה בשעות הקטנות של הלילה נסתפק הרב למחרת באם הוראתו נכונה היתה, והביא את השאלה כפי שאירע קדם הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר [זצ"ל], אמר לו הגר"ש [זצ"ל] בתוך הדברים, אצלינו יודעים השואלים אחרי שהרגלנו כן שאין פונים לשאול אחר חצות לילה.

המאכל כיון שהטעם משום צערא], ולא הביא מהנ"ל. ועיין שו"ת גור אריה יהודה (ח"מ סימן י"ז) שתמה על המג"א מגמ' (ז"מ נג, ז) דבגדולים ידעו ומחלו, ועיי"ש ברש"י, ועפ"ז כתב המהרש"ם יש לדון דכיון דכבר נהגו כל הרבנים להקל בזה, א"כ כל קהל המקבלים רב גם בסתמא הוי כהתנה. כמו שמצינו כהאי גוונא ברמ"א יו"ד (סימן קס"ט ס"ח), ובאו"ח (סימן רע"ט ס"ד)¹, ואהע"ז (סימן ע"ו) ובית שמואל (סק"ז), וחז"מ (רי"ט סימן ס"ז)², ועוד בכמה מקומות³ [וכיוב"ז יעויין בספר בירורי חיים (ח"צ עמ' טט הערה י') שהבאנו משע"ת לענין ברכת ציצית]. ע"כ.

ה) **וראיתי** בספר נהרות איתן (ח"צ יו"ד) שכתב (נשער הספר עמ' כד ד"ה מיהו), וז"ד - מיהו באופן שיש רב ומו"צ אשר הרגיל את ציבור השואלים שאפשר לשאול אותו עד השעות המאוחרות של הלילה, והציבור ג"כ נתרגל לכך, א"כ על זמן זה אין תנאי שקבלו עליהם בשעת קבלתו לרבנות. דאף אי נימא שבתחילת הרבנות שלו חל התנאי, מ"מ הרי ע"י הנהגתו אח"כ ביטל את התנאי, ושוב אפשר לשואלים לשאול אותו בשעות מאוחרות אלו, ואם הוא ישן אפשר להקיצו, והוא עצמו צריך לקום ממשכבו ולהשיב. אלא שיש לדון אם יכול הרב לבטל הנהגה זו כשירצה, ובאיזה אופנים יכול לעשות כן.

ה. לענין משכון של עכו"ם הנמצא ביד ישראל, והביאו לישראל חבירו שילוח עליו ויטול הוא את הריבית מהגוי, הרי הוא כאילו מכר לו לגמרי עד שיבוא העכו"ם לפדותו, ואף אם לא התנו כן להדיא מתחילה הוי כאילו התנו בכך הואיל והמנהג כן. ע"כ.

ו. לענין טלטול נר בשבת ע"י אינו יהודי, דכתב הרמ"א דלית ביה משום איסור אמירה לגוי, הואיל והמנהג כן הוי כאילו עליו מתחילה ושרי ע"כ. ועיין במ"ב (שם סק"ד) שכתב דמצרפינן לזה הדיעה הראשונה בשו"ע (שם) דס"ל דמהני תנאי מע"ש [אף לישראל] לטלטל הנר משיכבה.

ז. לענין דנושא אדם אפילו מאה נשים, ואע"ג דממעט עונת אשתו [הראשונה] מ"מ כיון דהמנהג בעיר כן הוא הוי כאילו התנה עמה. ע"כ.

ח. ושם בסעיף ט' כתב הרמ"א, דלעיל סוף סימן מ"ב מצינו לענין לשון בשטרו שנהגו ההדיוטות לכתוב במקום ההוא הולכים אחריו, ואפילו לא נכתב דנין אותו כאילו נכתב, וה"ה דבר שהוא מנהג העיר. ע"כ.

ט. הרי מצינו הכא נושא אחד שנדון בכל ארבעה חלקי שו"ע.

האם כהיום שאפשר לשאול בטלפון שאני

ונפקא מינא בזה בימינו שאפשר לשאול בטלפון, באופן שיודעים שאפשר לשאול אצל רב פלוני אף בשעות המאוחרות של הלילה, אם אירע שהרב הלך לישון באותן שעות, אזי אפשר להקיצו ע"י הטלפון כדי לשואלו, והרב עצמו חייב להתעורר ולקום משנתו כדי לענות על השאלה. וכן מותר לשואל לצלצל בטלפון ע"מ להקיצו, כדי להודיעו שבא לשאול שאלה אשר צריך להראות אותה לחכם. ע"כ.

אולם בספר שיעורי טהרה (עמ' מז) כתב, דכהיום יתכן דליכא להאי חומרא – שהרב יצוה להקיצו על שאלה במראות אשה, כי יכולים להשאיר מעטפה ומס' טלפון ואח"כ לענות. וממילא גם המחמירים ה"ה המנחת פתים ודעימיה דס"ל דזה מקרי עינוי הדין אף על זמן קצר, כל זה אינו אלא בזמניהם, אבל כהיום די ש אפשרות להשיב בטלפון, אין בזה שום עינוי הדין ע"כ. [וכל זה דלא כנהרות איתן].

דרגת החיוב של הרב להשיב ככל בעל מקצוע ואומן

ושמעתי מהגאון רבי יהודה סילמן שליט"א שהגדיר הדבר באופן ברור, חיוב הרב לענות שאלות שוה לחיוב כל בעל מקצוע ואומן, וכמו שלא ימצא אדם שיפנה לבעל מקצוע באמצע הלילה עבור איזה קלקול שאירע לו בביתו, כיון שאפשר להמתין עם הענין עד לצפרא, כמו"כ הרב אין מחוייב לענות באמצע הלילה על דבר שסובל דיחוי עד הבוקר, וה"ה איפכא באם אירע דבר מה בביתו ואיכא חשש סכנה אזי פונה לאומן אף באמצע הלילה, הוא הדין לענין הרב באם איכא שאלה הנוגעת לחשש פיקוח נפש, שרי ליה להקיץ הרב באמצע הלילה ולשואלו.

רב הדין בחינם שאני

והללום ראיתי שכתב בספרו דרכי חושן (ס"ג עמ' ג') דיש לחלק בין רב הדין בחינם, דבזה הוא דאמרינן מאחר שמבואר במהרש"ם הנ"ל דאם לא קיבל עליו רבנות אין חיוב להורות, אלא הוא פרט במצות חסד או ת"ת, ובזה מצד הדין יש גבול דחיך קודמין, וכ"ש בעיר שיש כמה רבנים. ומהאי טעמא

התפלא רשב"ג מפני שנהג כדין, דקדקו עמו לפניו משורת הדין. משא"כ אם מקבל שכר דינו כפועל. ע"כ.

אם איכא חילוק בין שאלת נשים לשאר הוראת איסור והיתר

(ו) **עוד** ראיתי בנהרות איתן (סס עמ' יז), דאיכא פלוגתא רבתא בין מסכת שמחות [שהבאנו לעיל (אות ז')] למכילתא (פר' משפטים מסכתא דנויקין פר' י"ח אות כ"ג), דאילו מלשון מסכת שמחות דאיתא שמא בסעודה היה יושב וישן 'ובאה אשה לשאול על נדתה על טהרות שלה' עכ"ל, יש מקום לדייק ולומר דדוקא בהוראת היתר אשה לבעלה – שבאה לשאול על טהרה שלה איכא משום עינוי, ולא בסתם הוראת איסור והיתר. ויש מקום לחלק גם בסברא, דלטהר אשה לבעלה דמי טפי לעינוי הגוף, שהוא יותר מסתם הפסד ממון או הפסד מאכל וכדומה, ובזה שייך שפיר ענין של עינוי.

ואילו במכילתא הנ"ל איתא על הפסוק אם ענה תענה אותו בזה"ל, אחד עינוי מרובה ואחד עינוי מועט. דבר אחר, רבי אומר אם ענה תענה – מגיד שאינו חייב עד שיענה וישנה, כבר היו רבי ישמעאל ורבי שמעון יוצאין ליהרג, אמר לו ר"י לר"ש מימך בא אדם אצלך לדין או לשאלה ועכבתו עד שתהא שותה כוסך ונוטל סנדלך או עוטף טליתך, אמרה תורה אם ענה תענה אחד עינוי מרובה ואחד עינוי מועט, אמר לו ניהמתני רבי וכו' עכ"ל, הרי מדברי המכילתא מבואר, שבכל שאלה והוראה אין לעכב מלהשיב, והמעכב עובר בענה תענה.

ועיין בפתחי תשובה יו"ד (סימן רמ"ז סק"ט), שהביא ממשנת חכמים דלכו"ע אסור לעכב הוראה להתיר אשה לבעלה. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן קצח

שולחנות האדמורי"ם

יומא חמישאה למעשה בראשית, לסדר ואלה שמו"ת

א' דשובבי"ם, י"ט לחודש העשירי ה'תש"פ

יוד"ר דאדמו"ר העקבי אבירים מסאדיגורה זיע"א

ישפות ה' משמי מעונים, אומץ כח ורב אונים, על ראש האי חכם
וסופר מהיר, ונרו יאיר כאור הבהיר ידידי הרה"ג רבי גמליאל
רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אורך ג"ח ופרדס יוסף החדש ג"ח

אחר מבוא הברכה והשלום

הנה הביא לפנינו עלים מתוך הספר הלכות טיש שבו הילכתא גבירתא שעלו
על שלחן מלכים מאן מלכי רבנן, שאלות הלכה למעשה שנתעוררו
בעקבות עריכת השלחנות הטהורים אשר לפני ה', פרי תבונתו של הרה"ג רבי
מרדכי ציון שליט"א ר"מ ישיבת עטרת כהנים, שכבר איתמחי גברא ואיתמחי
קמיעא, וביקשני לבוא ולומר את השורה הזאת.

יגילו הצדיקים וישמחו החסידים, ביום הגלות ספרא דא, אשרי העם שככה לו,
אכשר דרא, אשר בו אנו רואים כסדר החביבות הגדולה לכל מצוה ולכל
הידור מצוה, והזהירות למצוה, ועתה בחיבור זה על השלחנות שעורכים
האדמורי"ם הצדיקים, אשר באים רבבות ישראל להתחמם באורן וגחלתן של
צדיקים, דכידוע כמה חיזק דבר זה את כלל ישראל בפרט בדורות האחרונים
אחרי המלחמה הנוראה שבו נכחדו ונספו חלק גדול מכלל ישראל, וגם חלקן
הנשאר בחיים איבדו את טעם החיים ברוחניות ובגשמיות רח"ל, וצדיקי הדורות
באו בבחינת 'האספו ואגידה לכם', והכניסו להם שמחה על שזכו להיות מיראי
ה', עד שפתחו ואמרו 'אשרינו מה טוב חלקנו', אשר אנו חלק מכלל ישראל,
'ומה נעים גורלינו' שאנו יראים לדבר ה', 'ומה יפה ירושתינו' שאנו חסידים.

והנה כבר שאל השואל בשו"ת משנה שכיר להגאון רבי ישכר שלמה
טייכטהאל זצ"ל הי"ד (ח"א סימן ס"ה - וזנמ"ח סימן נ"ה) למה מאריכים

הצדיקים בשולחנותיהם, הלא עדיף לעסוק במקום זה בתורה, ובעת שחבירו היה אצל שולחן צדיק למד השואל איזה דפין גמרא ותוס' ע"כ.

ואמרתי אני העני הכותב להשיב, בשו"ע הרב הלכות תלמוד תורה (פ"ד סעיף ה'). כתב בזה"ל, מפני שהיו [חסידים הראשונים] מקשרים דעתם לאדון הכל ברוך הוא ביראה ואהבה עזה ודביקות אמיתית עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות, "ומצות הדביקות האמיתית ביראה ואהבה היא גדולה ממצות תלמוד תורה וקודמת אליה" כמו שכתוב (מל"ק, י) ראשית חכמה יראת ה'. ובסעיף ו' (ס) כתב שמצות תלמוד תורה היא והגית בו יומם ולילה, וכנגד מצוה זו [תלמוד תורה] שקולה מצות הדביקות האמיתית ביראה ואהבה אמיתית ליפטר ממצוה זו [תלמוד תורה], כדין כל העוסק במצוה פטור ממצוה וכו' ע"כ, מצות הדביקות בבורא כל העולמים היא קודמת לתורה, וכיון שכן באים לשלחנות האדמורי"ם לאוי"ט פעמים מרגישים קרבת אלקים, וכמובן כל אחד לפום דרגא דיליה, ואזי עי"ז בוא נבוא ליראתו ואהבתו ברוך הוא.

ובמשנה שכיר גופא ציין לדברי הרמב"ם (סוף הלכות תמורה) שכתב בזה"ל ורוב דיני התורה אינן אלא עיצות מרחוק מגדול העצה, לתקן הדיעות וליישר כל המעשים עכ"ל, והוסיף דזכה ברוח קדשו לכוון לדעת הזוה"ק שמכנה את התרי"ג מצוות 'תרי"ג עיטין' שהם רק עיצות היאך להתקרב אליו יתברך שמו. וכמו שכתב הרמב"ם (יסודי המורה י"ט פ"ב) הקל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר (דברים ו, ה) ואהבת את ה' אלוקיך, ונאמר (שם יג) את ה' אלוקיך תירא. וכתב המפרש בזה"ל, ולא נתנו כל המצוות אלא כדי שנגיע בהם לזה המדריגה, כדכתיב (דברים ל, יט) ובחרת בחיים לאהבה את ה' עי"ש, הרי דתכלית מצות התורה בכדי שנגיע ליראה ואהבה ע"כ, וכאמור בדברינו.²

א. וראה מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"א עמ' רנא אות ג').

ב. והנה יש באמתחתי תמונה שפורסמה של הרה"ק רבי מאיר'ל מאמשינוב זצ"ל יושב בחנות של יין, ומאחוריו רואים את כל יינות החנות. והוא פלא, מה לכהן בבית הקברות, מה הוברר, לפני המלחמה כאשר התגורר הרה"ק רבי שמעון שלום מאמשינוב זיע"א באוטווצק, הגיע ללמוד בישיבת ליובאוויטש שבעיר בחור מחסידי אמשינוב, הבחור למד בישיבה ולצר זה היה בן בית אצל הרה"ק מאמשינוב.

תקכו _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

נותן התורה יהא בעזרו שיפוצו מעיינותיו חוצה, ותזכה לראות פרי בעמלך ולעשות עוד פרחים ציצים ושקדים להידורי וחיבובי המצוות, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, מנוחת הנפש והרחבת הדעת כל הימים.

הכותב והחותם

חיים שלום הלוי סגל

התלאות של מלחמת העולם השנייה הובילו אותו לסיביר הקפואה, שם סבל מרורות, סאת היסורים הוביאו אותו לפרוק עול מלכות שמים, לאחר המלחמה הוא עלה לארץ הקודש, השתכן בטבריה ופתח חנות יין בעיר, כאשר במשך כל הזמן הוא מתרחק מכל זיק לתורה ומצוות.

באחד מימי שלהי דקייטא של שנת תשי"ד, בחודש אלול השיגה את אזניו שמועה שנערכת בטבריה הלויתו של הרבי שמעון שלום מאמשינוב זיע"א, לכו לא עמד בפיתוי, והוא מצא את עצמו מהלך בין המוני האבלים על ספר תורה שנשרף. ובעודו מהלך, הבחין בו בנו של המנוח ה"ה הרה"ק רבי מאיר'ל מאמשינוב, וצעק לעברו 'מנחם?' האתה הוא זה?, ומיד ממשיך לברר אצלו 'האם כבר הנחת תפילין היום?', עוד באותו מעמד הניח הרבי החדש מאמשינוב תפילין לבחור, מני אז התחזק הקשר בין 'אותו בעל חנות יין' לבית הרבי. עד ששב בתשובה שלימה. באחד מביקוריו של הרבי בטבריה ביום היארצייט, נכנס לחנות היין, ובתמונה רואים שהרבי יושב כשמאחוריו המדפים העמוסים בבקבוקי יין ע"כ.

והנה המוסר השכל מדבר זה, שהרבי לא עשה חשבון כלל האם זה לכבודו להיכנס לחנות ולישב בדלפק כשמאחוריו מדפים עמוסים בבקבוקי יין, וכל זה למה, דאם יש איזה סיכוי שיוכל עי"ז לקרב עוד איזה נשמה לאבינו שבשמים שיחזור בתשובה ליראה ולאהבה אותו יתברך, אזי הכל שווה.

סימן קצט

מהו חסידות בדורנו

יום שנכפל בו כי טוב

א' דר"ח שמרבים בו שמחה ה'תש"פ

בחודש אדר שלמא אשדר, לפרי עץ הדר לכבוד איש המעלה,
לשבח ולתהלה, איש חמודות בעל מידות, תורה ויראת שמים
צמודות ה"ה ירא וחרד המופלא ומופלג הרה"ג רבי יואל יחיאל
מיכל פרנקל שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום.

בשמחה ועונג רב קיבלתי את הקובץ החדש 'פסקי בושם' ובו כאלף וחמש
מאות פסקי הוראה והנהגות מאת המאור הגדול לממשלת התורה
והיראה, עמוד ההוראה הגאון רבי מאיר ברנדסדורפר זצ"ל בעל שו"ת קנה
בושם, היו"ל ע"י הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א ראש מכון 'גם
אני אודך' אשר גאלם מתהום הנשיה. קובץ זה הוא קנקן חדש אבל מלא ישן,
עם טעם זקנים, ניחוח מיוחד, שאפשר להתענג ממנו למשך שבועות וחדשים
ארוכים, ללא כל גוזמא, עוד לא בא כבושם הזה, מכל פיסקא ואימרא יש מה
ללמוד ולפלפל. ואכתוב כמה גרגרים לאות כי עלעלתי בו.

(א) **בפסקי בושם** (פרק מ"ט אות ד' עמ' רנ"ג) הובא אצל קהילות החסידים, מעולם
חיפשו לדקדק בכל ענין שבקדושה, והיו מדקדקים גדולים בהלכה,
וזהו אחד מהטעמים שאצל החסידים הקפידו מאוד על זמן קריאת שמע של
המג"א, ואף שהשו"ע הרב הקיל בזה והציב זמן מאוחר יותר.

ושם בהערה ג' הובא עוד, וכמה מצער הדבר שיש שהפכו את הקערה על פיה,
כאילו שאצל חסידים לא היו נוהגים לדקדק בהלכה, ועל סמך זה יש
כאלו הפוטרים את עצמם ומקילים ראש בהרבה הלכות חשובות וגופי תורה
בחשבם שזהו המנהג של חסידים, אבל זהו שיבוש ושקר גס דאדרבה אחד
מעיקרי ויסודי החסידות היו 'הדקדוקים והחומרות' בהלכה, כידוע, ובדרך זה
יש להתנהג להלך בדרכי החסידות. ע"כ. ואביא הנה מה שכתבנו בזה מכבר.

ב) הנה בתוך עמי אנכי יושבת – במקהלות החסידים, ופעמים ומגיע לאזנינו על בחור ירא שמים שעובד את ה' כדבעי, הן בתפילה והן בלימוד התורה הק' שמנצל כל זמן, וחושב פעמיים על כל סגירת הגמרא*, ובאים חבריו ובזים לו, ואומרים לו הנך נמנה על בני ליטא. כביכול שעמל התורה ועבודת ה' איננה נמצאת במקהלות החסידים.

חסידות פירושה תוספת קומה, ולא הורדת קומה

אמרתי אשיבה על דברי הבל אלו, ישנו איזה עיוות אצל צעירי הצאן במקהלות החסידים, דהם בדעתם יחשבו דכביכול חסידות באה לעשות איזה מין הרפיה, מכיון דיש מזמן לזמן אירועים ושמחות ונסיעות, אבל האמת שכל ההסתכלות על חסידות שלהם איננה נכונה, כי חסידות פירושה תוספת קומה, ולא הורדת קומה. ביאור הדברים היהודי בא לעולמו בכדי להקריב מעצמו לעבודת ה', מתוך אהבה ורצון, והיינו ללמוד תורה עד כלות הכוחות – שהאדם קורע מעצמו, ומוותר על כל מיני עינוגים ותפנוקים.²

א. וראה בשיעור חורש"י (פר' ויקרא תשמ"א) מאדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל וביותר מוטל הדבר על בני הנעורים ובחורי הישיבה, ששימו כל מעייניהם אך ורק בלימוד גמרא ותוס', ומינה לא יזועו. לאפוקי מדעת הפתאים הרוצים כיום להפוך דרך זו, וכבר כתב כן הרה"ק הרבי ר' אלימלך זיע"א בהנהגות האדם (אות א'), הראשון צריך האדם ללמוד גמרא ופירש"י ותוס' ומפרשים וכו'. כן מוטל על הבחורים שלא יבטלו תלמודם אפילו לעניני חסידות, כפי שכבר הזכרתי כמה פעמים שאצל זקה"ק הדברי חיים מצאנז זיע"א לא הניחו לבחורים להתעסק בדברי חסידות, כי אם בלימוד התורה.

[וכבר הבאנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' לב אות ד') - דכן היה מפורסם אצל חסידי רוז'ין דבחור עד גיל עשרים אין לו שום שייכות לחסידות, רק לתורה. כן אמר לי המשגיח מו"ר הרב החסיד רבי ישעיה משה צלר זצ"ל].

בימי צעירותי הייתי משובתי שבת אצל הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זיע"א, ועמדתי שם עם נכדיו מאחורי כסא קדשו, ובמוצ"ש לאחר הבדלה הסתובב אלינו ואמר, בחורים לכו ללמוד, יש לי בקבלה מאבי שמיד אחר הבדלה צריכים ללמוד עכ"ד, זאת כי עיקר החסידות היא לימוד גמרא ותוס', ולידע שו"ע ופוסקים הלכה למעשה. ועיין בספר זרע קודש (פר' תרומה עה"פ ועשו ארון) דעיקר החסידות היא ההתמדה בתורה הק'. ע"כ (חורש"י).

ב. וראה מה שכתב החזון איש באגרותיו (ח"א אגרת לז) ועיקר סגולת התורה להביא את

תורה ותפילה כרוכים יחדיו מן השמים

ומתפלל כדבעי, דהרי התורה והתפילה כרוכים יחדיו מן השמים, וכמ"ש בספר יצירת דבש (ח"צ דרוש י' עמ' משעג נדמ"ס ד"ה ואמרו אדם) בזה"ל, ואמרו (איוז ה, ז) אדם לעמל יולד, אינו יודע אם לעמל מלאכה או לעמל פה, הוי אומר לעמל פה. ואינו יודע אם לעמל תורה או לעמל שיחה, הוי אומר לעמל תורה וכו', ועדיין ספק איזה טוב אם תורה או תפילה, וקאמר לעמל תורה, כי באמת לולי תורה אין תפילה בכונה. אשרי איש שעכ"פ קובע עת לתורה לשמה קודם תפילה, ואח"כ יתפלל לה' בכונה מרעותא דליבא, ואז בלי ספק נפתחו לו שערי תפילה ע"כ. הרי דהוי תרי רעין דלא מתפרשי.

וכיוצא בזה ראיתי מהגאון מטשעבין זצ"ל ששמע מפיו הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א (פר' וילא ה'משפ"א) 'הרי התורה אינה כשאר חכמות שבכדי להשיגם סגי בחכמה לחודא, אלא התורה היא חכמה אלוקית, ובכדי להשיגה צריך סיעתא דשמיא, ולא שייך להשיג סיעתא דשמיא לתורה בלא תפילה' וכו' ע"כ.

עמל התורה מסייע לעמל התפילה

וב"ה בקובץ אגרות להחזון איש (מכתב ז' ו-כ"ג), דעמל התורה מסייע לעמל התפילה, ועמל התפילה מסייע לעמל התורה. ע"כ. והיינו דהא בהא תליא. וכמו שכתב הגאון רבי ישראל אליהו ויינטרויב זצ"ל בהסכמתו לספר 'ויחד לבבנו' בזה"ל "והאמת שכפי שיעור קומתו בעבודת התפילה, כך יהיה נמדד שיעור קומת התורה שלו, אשר כל מהותה הוא הוקרבתו לשמך הגדול וכו', להודות לך וליחדך", זהו צורת לימוד התורה. ע"כ. זה קומת שלד, זה קומת בסיס.

האדם לרוממות עילאה ולהכיר חובתו בעולמו, באה ע"י עמלה של תורה, וכל שהאדם מוסיף ביגיעתו מנתק בזה חבלי היצר וממלא בתענוגי הדברים' ונפשו משתוקקת לרגשי קודש ועונג החכמה ומתק טהרת הלב. וכיוצא בזה בספר אמונה ובטחון (פ"ג, ז) העמל בתורה כוחו לזכות הנפש, ולעשותו עדין ומצוחצח, מושך אליו את הרגש הנעים של טהרה וקדושה, ולטעת בקרב לב עמוק גיעול נפש להוללות ותענוגי הבל. ע"כ.

ג. וראה עוד בספר סדר היום (סדר סעודת רעוא דרעיון) שכתב בתוך הדברים, ...מה שמועילה התפילה לא יועיל הלימוד, ומה שיועיל הלימוד לא תועיל התפילה, ושניהם כאחד טובים, וצריך לאחוז מזה וגם מזה אל תנח ירך וכו' ע"כ.

טהרת המחשבה ושמירת העינים

ואח"כ מגיע קומה העליונה של חסידות, שהאדם נזהר יותר בטהרת המחשבה, ושמירת העינים, ולא יהיין לשוחח שיחת רעים עם גיטתו, א"כ הוי תוספת מעלה אחר מעלה, וממילא זה יותר קשה.

(ג) **ותו**, דברים אלו – דכביכול עמל התורה אינו בנמצא במקלות החסידים אין להם שמץ מן האמת, ראה בשו"ת דברי יציב (יו"ד ח"צ סימן קלא לוח ג') שכתב באורך בגדלות תלמידי בעש"ט בהרבצת תורה, וגדלותם בידיעת התורה. וז"ל והנה אחד היה הבעש"ט אשר ארי משמיא קא נחית ללמד לבני יהודה קשת במלחמתה של תורה כאשר קיבל ולמד מפי רבו אחיה השילוני, ואצלו ואצל תלמידיו הקדושים אחריו היה שייך המושג של רבו מובהק וכו', והכניסו בלבם תשוקה עזה ברשפי אש שלהבתיה להלהיב לבם לתורת ה', ועשאו כלי מוכשר שיכנסו דברי תורה לתוך מעיהם וכו'.

ובל' זה מלבד מה שבפועל ממש היו עוסקים עמהם בתורה יומם ולילה, וכידוע מהרה"ק מלובלין זיע"א שהסתופף משך י"ח שנה בצל הרה"ק הרבי ר' שמעלקא זיע"א ולמד ממנו תורה יומם ולילה. וכן תלמידי הרה"ק הרבי ר' בער והרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זיע"א. ועל הרה"ק מבארדיטשוב זיע"א כותב בנו בהקדמת ספרו כתר תורה בזה"ל, וזאת ידוע לכל העולם שכמה אלפים תלמידים אשר העמיד כבוד אאמ"ו שיחי' אשר למד אותם חידושי גפ"ת ופוסקים, וג"כ נתלהבו לבם לעבודתו וכו'.

וזקה"ק מצאנו זיע"א מעיד בהקדמתו לספר ברוך טעם, ובהיותי בר שבסר זכיתי להסתופף בצל הקודש ה"ה מו"ח זצללה"ה הרה"ג מופת הדור מוה"ר ברוך פרנקל זללה"ה, ומאוד נמצאתי לחן בעיניו וידו לא זו ממני, ולערך שנה אחת הייתי אתו למדני כמעט רוב הש"ס עם הראשונים, וכל שעה הראני גדולות ונפלאות בפלפולו עכ"ל. וזה על אף טרדותיו הן בלימוד שיעורים תמידין כסדרן בישיבתו, והן בהוראה למעשה שהיה המורה הוראה לכל בני העיר. כי בגודל קדושתם היו יכולים להשקות ממעינם הבלתי נדלה תורה וקדושה בכמות מרובה תוך זמן מצומצם. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן ר

נתינת סכין – סלייסר במתנה

בס"ד יומא רביעאה למעשה בראשית לסדר משפטים
כ"ד לחודש שבו הואיל משה באר את התורה (שבט) ה'תש"פ

יתברך מגנזי מרומים, אהובי ידידי יקירי ומכובדי המופלג בתורה,
הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה
'אור החכמה' מח"ס גם אני אורך י"ח ופרדס יוסף החדש ג"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

ע"ד שאלתו, דאיתא בספר בעל שם טוב עה"ת (סוף ח"צ רשימת סגולות אות טז)
סגולה בשם הבעש"ט שאחד לא יתן לחבירו סכין במתנה. ע"כ.
וראה עוד בפר' ראה (זהגה נמקור מים חיים סוף אות ו') בשם ספר שיחות הר"ן
(אות ט'). וכן הוא בספר מעגלי צדק (דף ג, א) בשם הבעש"ט עיי"ש, האם
שרי ליתן למלמד בפורים לאות הוקרה והערכה 'סלייסר' לחיתוך ירקות.

ונראה לפום ריהטא דשרי, כיון דמקובל בדינו דכל דבר סגולי אין לך בו
אלא חידושו, וכדהובא בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סימן ז' אות ז') מהחזו"א
על הא דאיתא בגמ' (נדה יז, א) דרוח רעה שורה על שום ובצל וביצה קלופה
שעבר עליהן הלילה, וז"ל קבלתי ממרן החזון איש זיע"א דבכל אלה הדברים
'אם יש שינוי כל דהו אפשר להקל' וכו', ויסוד זה שאמר החזו"א מובא גם
בספר מילי דחסידותא להגה"ק בעל דעת קדושים על צוואת רבינו יהודה החסיד
וכו' עכ"ל^א. וכיון שנאמר על סכין, היא ואין בלתי.

א. וחזר עליו בלוחות שניות בספרו ח"י (סימן קס"ה אות ג') בזה"ל, בענין מזגן שהיה קבוע
בקיר הבית, ולאחר זמן הוציאוהו משם אם יש בסתימת החור חשש לצוואת הר"י החסיד,
כבר אמרתי הרבה פעמים ע"פ הוראת הגה"ק בעל דעת קדושים, וכן קבלתי מרבינו
החזו"א זצ"ל דכל שאינו דומה ממש לנדונים של רבינו יהודה החסיד מותר להקל, ונכון
זה אינו דומה ביסודו לנדון חלון או דלת עכ"ל.

תקלב _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

העולה מן הדברים: שרי ליתן למלמד בפורים סליסר לאות הוקרה, בדברים סגוליים אין לנו אלא את הדברים כמות שהן.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן רא

האם אפשר ללמוד הלכה מהשמטת הרמב"ם

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ט עמ' כו אות נג) הובא, דהחזון איש אמר שאי אפשר להוכיח ממה שהשמיט הרמב"ם הלכה, שהוא לא פסק כן, אם אותה הלכה לא נמצאת בסוגיא שלה, הרי אפשר שהוא שכח, ואפילו אצל אמוראים מצינו בגמ' אשתמיטתיה ע"כ.

כתב הרמב"ם בהקדמתו לספרו היד החזקה בזה"ל קראתי שם חיבור זה 'משנה תורה' לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה, ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם עכ"ל, הרי לן מדבריו דכלל בחיבורו כל התורה כולה, ומאידך גיסא מצינו כמה וכמה הלכות שהשמיט, ואהא קאמר החזון איש זצ"ל דברור הוא שלהרמב"ם היה סייצתא ממעל לחיבורו, דהרי לא יוכל ילוד אנוש לחבר חיבור גדול כזה שבו כלול הש"ס כולו ותשובות הגאונים וכו', ומה שפעמים חזינן שהרמב"ם השמיט איזה הלכה, והוא – כיון דאף הסייעתא דשמיא שקיבל קיבלו באופן מוגבל, ולכן אירע ששכח והשמיט, ולכן אין לנו ללמוד הלכה מהשמטתו. ע"כ. כן שמעתי

וראה בשו"ת בירורי חיים (ח"ז עמ' תקיג), ע"ד תליית פת בשקית ע"ד אהא דאיתא בגמ' (פסחים קיא, ב) תלאי בביתא קשי לעניותא וכו', דהעלינו דכל היכא דהפת מונח בשני שקיות שרי, דבכל ענינים הסגוליים שמצינו בחז"ל, צריך לדקדק בהם רק כמו שכתוב בלשון חז"ל ולא יותר.

סימן רא ♦ האם אפשר ללמוד הלכה מהשמטת הרמב"ם _____ תקלג

ממו"ר ראש הישיבה הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל, שכן אמר לו הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ' זצ"ל בשם החזו"א.^א

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. אולם בשו"ת נודע ביהודה (תנינא יו"ד סימן קכ"א ד"ה ודעת) הביא בדעת השואל דמדשתיק הראב"ד הרי שהסכים לדעת הרמב"ם עיי"ש, וכן כתב המהר"ם די בוטון (סימן נ"ד). וכ"כ במשפט צדק (ח"א סימן י"ח ו-כ"ג - ח"ב סימן מ"ט ו-נ"א, ו-ע' ו-ע"ב), והר"י הלוי (סימן א'), וספר הזכרונות (דף ו, ב). וכן יש לדקדק מתשובת הרשב"א שהוא בכסף משנה (רוצח פ"י ה"ו - שבועות פ"ה סוף ה"ד).

וכן כתב הכנסת הגדולה (כללי הפוסקים - כללי הראב"ד אות לה) [הנדפס בתחילת ספרי הרמב"ם] שיש ללמוד דהיכא דהמשיגים לא השיגוהו, סברי כוותיה. ע"כ. וכ"כ בשדי חמד (כללי הפוסקים סימן ו') - כלל מוסכם הוא כי במקום שלא השיג הראב"ד על הרמב"ם סבירא ליה כוותיה. ושכן מצא להרדב"ז (חדשות סימן ל"ד). ועיין משנה למלך (כלאים פ"ט הי"א) דמדלא השיג הראב"ד על מה שכתב הרמב"ם (שם ה"ח), שמע מינה דס"ל כוותיה. ע"כ. ועיין בספר ילקוט מאמרים ויואל משה (סימן ס"ח פי"ד עמ' סה ד"ה ובכל, י"ל תשס"ג). אולם בשדי חמד הנ"ל הביא ממהר"י קרוקוס (כלאים פ"ט ה"ח) שכתב, דהראב"ד חולק על הרמב"ם שם - אף שלא השיגו שם.

[ואגב, ראה בחזון איש (עוקצין סימן ה' אות יא) שכתב בזה"ל, ואין כוונת הראב"ד להשיג בכל הגהותיו, אלא לברר ולפרש חוקי התורה שיהיו שמורות וסדורות בספר הי"ד ביחד עם הוספותיו, וזה מצוי הרבה בדברי הראב"ד שהולך ומפרש את ההלכה ואת טעמיה, ופעמים מראה מקור דברי רבינו, ופעמים טורח לפרשם ע"כ].

סימן רב

האם מותר לקלל את הרשעים

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ס"ח עמ' כח אות נח) שאלתי את הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א האם מותר לקלל את הרשעים על הגיוס. והשיב: שאסור. ושאלתיו הרי הגרא"ל שטיינמן זצ"ל קילל 'ימח שמו' את י. ל. והשיב: זה היה לצורך. ע"כ.

ונראה להביא סמך לדבריו, ראה במשנה למלך (גיוסין פ"ג ה"ג) שכתב על שבתאי צבי – שהיה יהודי 'ימח שמו'. עיי"ש.

ומאידך, מובא בספר אבני נזר עה"ת וליקוטים (עמ' קס)^א דאין לקלל ימח שמו על שום אחד מישראל, כי הרי בירושלמי [בשו"ע (אה"ע) סימן קנ"ו ס"ה]] פסק דמומר שמת בלא בנים אשתו חייבת בחליצה, וחליצה היא במקום ייבום, והתורה ציוותה על מצות יבום – להקים שם על כל אחד מישראל, ולא חילקה התורה בין יהודי שומר תורה ומצוות לשאינו שומר תו"מ, א"כ היאך אפשר לקללו שימחה שמו מישראל.^ב

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. ליקטו וסידרו הרב שבתי יוסף גרינברג. ויצא לאור ע"י מוסד הרי"ם לוין בעיה"ק ירושלים שנת תשל"ג.

ב. וכן הובא משמו של האבני נזר בספר שיח שרפי קודש (ח"א עמ' קלב ד"ה ולא ימחה שמו בנדמ"ח), וז"ד ר' העניך יאנאווער שמע מפ"ק אדמו"ר מסוכטשוב זצ"ל שפעם אחת היה חסיד אחד מדבר אודות אחד מהמינין ואמר ימח שמו, וצעק עליו אדמו"ר מסוכטשוב וכי יודע אתה היאך הדין במומר שמת בלא בנים רח"ל, והחסיד הנ"ל לא השיב כלום, ופתח אדמו"ר זצ"ל ואמר שהירושלמי פוסק מומר שמת בלא בנים אשתו חייבת בחליצה, וחליצה היא במקום יבום, ומצות יבום צוותה התורה כדי שלא ימחה שמו בישראל, ו[היאך] אתה אמרת ימח שמו. ע"כ.

וידידי הגר"א חן שליט"א העיר על גוף דברי האבני נזר, דכל מה דחזינן מדבריו אינו אלא דכל זמן שהוא חי אית ליה מצוה להקים שם לאחיו המת, אבל לאחר שמת דאזי ליכא מצות יבום, מה שייך להקים שם.

סימן רג

האם אפשר להקדים את החלאקה

יומא תנינא למעשה בראשית
לסדר ויחי ט' לחודש העשירי ה'תש"פ

לכבוד מערכת קובץ 'מה טובו אהליך יעקב' ולעומד בראש מפעל
הגדול והעצום הזה, ה"ה ידידי אהובי, ורב חביבי, יקירי ומכובדי, הרה"ג
רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף
החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה'
אחר מבוא הברכה והשלום

בקובץ מה טובו (ח"ו עמ' 15) הביא מה שכתב בספר חוט שני - שבת (ח"ד עמ'
51) דאין צריך לדקדק לעשות החלאקה דוקא ביום ההולדת כשנעשה
בן ג' שנים, דאפשר לעשות גם קודם לכן. ע"כ.

א) **ראה** בספר לקט הלכות (ח"א עמ' שפז הערה כו) * שכתבנו בזה, דלהקדים לא
מקדימין, כמבואר בשו"ת ערוגת הבושם (סימן ר"י) בזה"ל, נפשך בשאלתך
היות כי בנך הילד מחמת חלישות מזגו כבד עליו שערות ראשו, אם תקיים בו
מנהג הנ"ל גם לפני מלאת לו ג' שנים, או יש קפידא להמתין דוקא ג' שנים וכו'.

דע אהובי בני שכל מנהגן של ישראל תורה ויסודתם בהררי קודש בפרט מנהג
שנהגו בו חסידים ואנשי מעשה, וגם מנהג הנ"ל להמתין עד מלאת להבן
ג' שנים מצאתי לו יסוד בדברי רז"ל במדרש ילקוט (פר' קדוש) בפסוק (יט, כג)
ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרו, מדבר בתינוק שלש שנים יהיה
לכם ערלים שאינו יכול לא להשיח ולא לדבר, ובשנה הרביעית יהיה כל פרו
קודש שאביו מחנכו לתורה, הלולים שמהלל להקב"ה, הרי עד שלש שנים אין
נכון לחנכו לתורה שהוא בבחינת שלש שנים יהיה לכם ערלים, והוא הדין לענין
חינוך לקיום המצות וכו' עכ"ל. וע"ע בשו"ת מהר"ם בריסק (ח"ג סימן 51),
ובשו"ת אפרקסתא דעניא (סימן קס"א).

א. וראה עוד בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' תסב הערה עד) בזה.

תקלו _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

(ב) **ובספר** עטרת ישועה לרבי יהושע הורוויץ מדיז'קוב זצ"ל (דף נה, 6) הביא רמז נאה לדבר, דהנה כתיב (ויקרא יג, לג) 'והתג'לח' – והאות ג' שלה בתורה היא רבתי, בא לרמז שבעת שגדל הילד ונעשה בן שלש שנים צריך לגלחו, [ולא קודם]. ופסוק זה הוא פסוק ל"ג, להורות שמגלחין אותו ביום ל"ג בעומר. ע"כ.

והללום ראיתי עוד בשו"ת תשובות ונהגות (מ"ז סימן רמ"ו) שכתב, דמטו משמיה דמרן החזון איש זצ"ל שלא להקדים את התגלחת, כיון דזה מזיק לזכרון הילד. ומ"מ כתב בתשובות ונהגות, דבארץ ישראל נהגו רבים וטובים להקדים או לאחר כשהוא סמוך לל"ג בעומר, והוא משום דאיכא בהכנסתו בסימני יהדות בשמחה וברבים, מעין קידוש ה' ברבים. ואף שמצוה חביבה בעידיניה, עכ"ז ברוב עם הדרת מלך, ורשב"י גופא נמצא שם ושמח – עיין עטרת זקנים (סימן מ"ג - ה"ט) [שכתב שהשמחה בל"ג בעומר היא משום יום שמחתו של רשב"י], ויש להוסיף האי שמחה להאי שמחה, ושומר מצוה לא ידע דבר רע. ע"כ.

וראה בשו"ת נהרות איתן (מ"א עמ' רנז) שהביא מספר הלולא דרשב"י תשובה מהמנחת אלעזר ממונקאטש לגבי תספורת, דאם יחסרו עוד ג' ירחים מהג' שנים או פחות מג' – מיום ל"ג בעומר, הרי הוא כלבוד דמי. ע"כ.

(ג) **אולם** הגאון רבי מאיר ברנסדורפר זצ"ל כתב (קונץ הלכה ומעשה סיון תשס"ח עמ' ד'), דאף שהמנהג הפשוט לגלח את בני השלוש ביום ל"ג בעומר, גם אם עדיין לא מלאו להם ג' שנים מלאים, מ"מ מקובלנו מגדולי ירושלים, כי מי שנולד 'כמה ימים' אחרי ל"ג בעומר 'לא' יגלחוהו בל"ג בעומר וכו', 'אלא ימתינו לשנה שאחריה'. ע"כ.

(ד) **ואגב** גררא, ע"ד מה שהובא בשע"ת (סימן תקל"א סק"ו) מגן המלך לרבי אברהם הלוי זצ"ל [בעל שו"ת גינת ורדים וגאב"ד מצרים] (סימן ס"ז), ומותר להשהות שמחת התגלחת שעושין לקטן עד המועד, כדי להגדיל את השמחה במועד וכו' ע"כ, ראה בהליכות שלמה (שס עמ' שסה הערה 3) שהשיב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל לשואל 'אין אנו נוהגין לגלח בחוה"מ, וימתין עד ל"ג בעומר'. וכ"כ בספר חנוך הבנים למצוות להגרי"י נויבירט זצ"ל (הערה קפ"ה). עיי"ש.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן רד

האם שרי לברך את הגוי

בשו"ת אבני דרך חי"ד (עמ' שמז) הביא ע"ד האם שרי לברך את הגוי עיי"ש.

ראה בשו"ת בירורי חיים (מ"ו עמ' שסא אות ז') שהבאנו מספר דרך שיחה להגר"ח קניבסקי שליט"א, ע"ד האם שרי להתפלל על שכן גוי, כדמצינו אצל אברהם אבינו ע"ה שהתפלל על סדום. והשיב: יכול להתפלל על הגוי שיבריא.

יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן רה

האם שרי להעביר את זכויותיו לחבירו

בס"ד יום עש"ק מברכין שבט

לסדר וארא אל האבות ה'תש"פ

לכבוד ידידי אהובי ורב חביבי יקירי ומכובדי הרה"ג רבי גמליאל
רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף החדש, ומו"צ
בבית ההוראה 'אור החכמה'

שאלה: ע"ד שאלתו, הנה בכדי להרבות פעלים לתורה בימי השובבי"ם,
עשו בישיבת קרעטשניף שמי שיצבור את מירב השעות בלימוד
התורה הק' ברצופות, יזכה לקבל שיריים בשלחנו של האדמו"ר שליט"א,
האם מותר לבחור אחד להעביר לחבירו את מספר שעותיו, בכדי שחבירו
יזכה.

תקלח _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

צדדי השאלה: הרי מטרת הדבר ליתן לעמלי התורה זיוז ועידוד, והרי החבר השני לא עמל ולמד כמו חברו הראשון.

תשובה: לפום ריהטא לענ"ד נראה שמותר, דכי מי גרע מליתן לחבירו דבר שלו שעמל מאוד בכדי להשיגו, ועתה נתנו במתנה לחבירו. כן הוא בנ"ד מותר ליתן לחבירו.

וזכורני ששמעתי מהגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, בישיבת סלבודקא אחד מראשי הישיבה שאל שאלה מכל בני הישיבה, ואמר דהבחור שיענה ראשון הוא יזכה בדבר פלוני. והיה איזה בחור שלא היה מוצלח כ"כ, בא חבירו ולחש לו את התשובה באזנו בכדי להרים את קרנו. וכך הוה, והבחור הראשון קיבל סיעתא משמיא מיוחדת, דנעשה ראש כולל מכובד בגיל צעיר^א וכו', והכל בגלל החסד הגדול שעשה עם חברו. והדברים מדברים בעד עצמם.

בברכה מרובה

ושבתא טבא

חיים שלום הלוי סגל

א. ה"ה הגאון רבי יוסף פלשינצקי זצ"ל ראש כולל רדומסק.

סימן רו ♦ להתייגע על תורה, וכך להגיע לאסוקי שמעתתא להילכתא _____ תקלט

סימן רו

להתייגע על תורה, וכך להגיע לאסוקי שמעתתא להילכתא

בְּקוּבִין פסקי בושם (עמ' רלו אות יז) פעם דיבר הגאון רבי מאיר ברנסדורפר זצ"ל בכאב, שכהיום נשתרש לדאבונינו אצל רבים, שתחת להתייגע על דברי הש"ס והפוסקים ולאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא, הרי בכל שאלה ושאלה מציעים ומצדדים סברות לכאן או לכאן וחסל, והוא תמה עליהם, דאם כן אפשר לגנוז את ארבע חלקי השו"ע וכו'. ע"כ.

אמרתי אביא הנה מה שאמרנו עתה לפני חברים מקשיבים בזה, בהפטרה שקראנו בשבת שקלים – מלכים ב (יג, א) בן שבע שנים יהואש במלכו, ושם פסוק ג' ויעש יהואש הישר בעיני ה' כל ימיו, אשר הורהו יהוידע הכהן. ובמצודות ציון כתב, רצונו לומר כל הימים אשר למדו יהוידע, אולם אחרי מות יהוידע, ולא היה בעולם ללמדו, השחית [יהואש] דרכו, כמ"ש בדברי הימים [שנעשה אלוה]. וכתב המלבי"ם בפירושו להסביר, מה אירע אצל יהואש אחרי מות רבו. וז"ל ויש הבדל אצלי בין הוראה ובין לימוד, ורצונו לומר שלא למד היטב, רק שהורה והראה לו, ובמות המורה [יהוידע הכהן] נטה מן הדרך, מה שלא היה כן, אם היה לומד להשכיל בדרך לימוד. ע"כ.

ביאור הדברים שלא למד והתייגע על דברי תורה, רק חיפש לקבל הוראה בכדי לבצע, ותו לא מידי, ומכיון שדברי תורה לא נבלעו בדמו, סופו שסרח. ומו"ר הגאון רבי צבי (הערטל) אוברלנדר זצ"ל היה אומר, שזה גם היה הטעם והסיבה אצל בני תימן דבעת שעלו מתימן לארץ ישראל, הצליחו הציונים הרשעים להעביר אותם על דתם, כיון שלא למדו תורה כדבעי בעיון ובעומק.

ייגע עצמו בתורה קודם שיבא המעשה לידו,

כדי שלא ימעה בהוראה

וכבר הבאנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' כט אות כט) מהנצי"ב מוולאז'ין זצ"ל בספרו שאילות דרב אחאי גאון עם העמק שאלה (כרך א' קדמת העמק -

ענף ג' של הקדמה אומ' י' עמ' 33 מהדו' תש"ס) שהאריך לפרש, דירמיהו הנביא הוכיח לחכמי דורו, שלא שמו לב לעיין בהלכות טרם הגיע מעשה לידם, משום שבוזה בטוח יותר שתצא נקיה משגגה מאשר יכריח הענין להוציא ההוראה בשעה שאירע המעשה, דיש לחוש שמא יהא בזה נטית הדעת והרצון לפי הענין, והתפעלות הנפש בזה הענין [כמבואר בגמ' (קידושין ע, ז) ובשו"ע יו"ד (סו"ס רמ"ז נהגה)]. או דטבע האדם לנטות מדעת חבירו, וכשיבוא לבנות ההוראה ביסודות יניח יסוד ההוראה בנטית הדעת ויקלקל ההוראה ח"ו. וסמכו עצמם כי בבוא מעשה לידם אז יחקרו.

וע"ז אמר (ירמיה ז, כד) פרה למד מדבר באות נפשה שאפה רוח תאנתה מי ישיבנה וגו', ועיין תרגום יונתן שפירש דהוי תוכחה על התלמידי חכמים שלא נתייגעו בתורה, על כן בבוא מעשה לידם טעו ולא רצו לחזור בהם כשבא גדול מהם להשיב ההוראה, ומה גרם להם שטעו אמר הנביא משום דכל מבקשי התורה לא נתייגעו תחילה וכו' עיי"ש.

מעלת המכוין לבאר תורתנו חשוב מגילוי אליהו

וראה עוד בספרי לקט הלכות (ח"א עמ' ז' אומ' ז') מה שכתב בעל הבני יששכר בספר מעין גנים, דאיתא בגמ' (גיטין ו, ז) דהלכה כר' אביתר, והקשו בגמ' מאן לימא לן דר' אביתר בר סמכא הוא. ותירצו הא הוא ר' אביתר דאסכים מריה על ידיה ופירש רש"י (ד"ה דאסכים) לגלות לו סוד לכוין דברים הסתומים על אמיתתם. ובגמ' עוד דאשכחיה רבי אביתר לאליהו אמר ליה מאי קעביד קודשא בריך הוא, אמר לו קעסיק בפילגש בגבעה. ומאי קאמר, אביתר בני כך הוא אומר עיי"ש, הרי דהביא הוכחה שר' אביתר בר סמכא הוא, מזה שחידש ענין בתורה וקודשא בריך הוא הסכים עמו שזה אמת, ולכאורה יש להבין אלמה לא הביא הוכחה שר' אביתר בר סמכא מזה שפגש את אליהו הנביא ומדבר עמו כאיש עם רעהו. הרי לן מהכא דמעלת המכוין בביאור תורתנו הק' לאמיתה של תורה, חשוב הוא מגילוי אליהו ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן רז

עיקר התורה זה ההלכה

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (מ"ח עמ' כה אות כט) הובא מהגראי"ל שטיינמן זצ"ל, וז"ל עיקר התורה זה ההלכה, ומה שלומדים בשיבות שור שנגח וכו' זה בכדי לחדד את השכל – שכשיבוא שאלה להלכה נידע היאך לפסוק וכו' ע"כ. ראה בספר אמונה ובטחון להחזון איש זצ"ל (פ"ג אות יט) לשונו החד והשנון בזה, וז"ל 'קנין אהבה של הלכה וכו' שזו תכלית השלימות האהובה לפניו יתברך'. וראה עוד בשו"ת בירורי חיים (מ"ה עמ' מנד) מה שהבאנו בזה.

לימוד הלכה, זה העמוד הגדול שהעולם קיים עליה

(א) **וראיתי** דבר נאה, ע"ד חשיבות לימוד הלכה, דזה העמוד הגדול שהעולם קיים עליה. והוא לו בהקדמה לספר אמרי לב להגאון רבי מאיר גראס זצ"ל רב דקה"י שארקאד, (שבא בהסכמה עליו – הגאון רבי ישעיה זילבערשטיין זצ"ל אב"ד ווייצען בעל מעשי למלך על הרמב"ם) (מ"א נמחלת הקדמה ד"ה ומפיו) שהביא מאביו אב"ד אובן – בודא, דהנה כתיב (שמות לט, כח) ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה ויום לעמודים, ולכאורה עפ"י דקדוק הלשון וסדר המקראות, כשהתחיל במספר גדול אזי הולך ונחסר המספר הקטן הראוי לבוא אחריו, ועפ"י זה היה צריך לכתוב 'ושבעים וחמשה', ולמה שינה הכתוב לכתוב 'חמשה ושבעים', עד שהיה נראה כי תיבת 'וחמשה' מוסב והולך על שלפניו – ושבעים הוא כמו ענין בפני עצמו.

ופירש, דידוע מאמר הכתוב (מל"ס נ, י) ימי שנותינו בהם שבעים שנה וגו', וזה חיינו בעוה"ז, וע"ז החיות של האדם צוה לנו הקב"ה 'ודבקה בו', שחיות של האדם יהיו נדבקים אל השי"ת, כי קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא. וכשתדקדק בחשבון סימני השו"ע תמצא כי בארבעה חלקי השו"ע [לרבינו הבית יוסף] יש אלף שבע מאות וחמשה סימנים, ולזה צריך האדם להדבק שנותיו שהם ע' שנה, וזה מרומז בפסוק ואת האלף ושבע מאות וחמשה 'ד' חלקי שו"ע', ושבעים – ימי שנות האדם, עשה ויום לעמודים – כי זה העמוד הגדול שהעולם קיים עליה ע"כ.

היצר הרע מפתה שילמד רק גמרא, ולא שו"ע לידע הדין

(ב) **ומפני** חשיבות לימוד ההלכה, היצר מנסה לחבל בזה, וכמ"ש בצוואת אור שבעת הימים הבעש"ט זיע"א (מהדו' מש"ס דף לא ד"ה דנני פיו), 'אין היצר מפתה את האדם שלא ילמוד כלל, כי ידוע לו שאין שומעו האדם לזה, כי כאשר לא ילמוד כלל לא יהיה חשוב בעיני הבריות – ואינו נקרא למדן, ורק מפתהו שלא ילמד דבר המביא לידי יראת שמים, כמו ספרי מוסר, או שו"ע לדעת הדין על בוריו, רק מפתה אותו שיעסוק תמיד בגמ' עם כל המפרשים'. ע"כ.

וכבר הבאנו בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' קא ד"ה וכנר) מדברי הדרישה (יו"ד סימן רמ"ו אות ז') שכתב בזה"ל, יש בעה"ב נוהגים ללמוד בכל יום גמ' פירוש תוס', ולא שאר פוסקים וכו'. אבל לי נראה כי לא זאת המרגוע ולא בזאת יתהלל המתהלל, כי אם בזאת יתהלל...בספרי פוסקים דיני תורה וכו', דזהו עיקר ושורש לתורתנו, ואינם יוצאים כלל בלימוד גמ' [ו]פירוש תוס', דהא דתנא דבי אליהו וכו' כבר כתב רש"י (סוף נדה) כל השונה הלכות, פירוש הלכות פסוקות ע"כ.

וראה עוד בתורת כהנים (ריש פר' נחוקמי) שכתב, זכור את יום השבת לקדשו, יכול בלבך, כשהוא אומר שמור הרי שמירת הלב אמורה, הא אני מקיים זכור שתהא שונה בפ"ך ע"כ, והראב"ד והר"ש משאנץ (אות ג') פירשו שתהא שונה בפ"ך, היינו לימוד הלכותיה – דשבת. עיי"ש.

טוב לב היינו שבידו כוח להורות הלכה למעשה

(ג) **והנה** מצינו במשלי (טו, טז) כל ימי עני רעים, וטוב לב משתה תמיד. ובגמ' (ג"ז קמ"ה, ז) דרשו פסוק זה וברשב"ם (ד"ה ונא) פירש, 'כל ימי עני רעים' זה בעל משנה שאינו יכול להורות הלכה מתוך משנתו, וגם כי כשחולקות זו על זו אינו יכול לתרץ, 'וטוב לב' זה בעל התלמוד, שידע משניות על עיקרם ובקי בטעמיהם, ויש בידו כח להורות הלכה למעשה. ובמלבי"ם פירש, דקאי על האדם העובד את ה', אבל עושה זאת כבחינת עני, דהיינו כעול גדול ומתוך שברון ועצבון, שימיו רעים. אבל החכם העושה מאהבה ושמח במצוות, והוא בחינת טוב לב משתה תמיד.

וראיתי בספר פסקי תשובות (סוף חלק ו') שכתב, דאפשר עוד להעמיס עוד עפ"י פירושו של המלבי"ם, דידוע דאלו החפצים לעשות רצון קונם, אולם אינם עוסקים בלימוד הלכה למעשה, נדמה להם כי הכל אסור, ומורים על ההיתר איסור מחמת קוצר ידיעתם וחוסר לימודם בהלכה, וכעין הכסיל בחושך הולך דאמרו חז"ל (עירובין ו, ג) על הנוהג כחומרי בית שמאי וכחומרי בית הלל. והם בבחינת כל ימי רעים. משא"כ אלו הלומדים הלכה למעשה, וכל עיסוקיהם ואורח חייהם מסודרים עפ"י השו"ע וההלכה הצרופה, בלא בלבולים ומחשבות מיותרות הטורדות את שלוות האדם, ואין אומרים על המותר אסור ולהיפך, ואין שמחה כהתרת הספיקות, והם בבחינת טוב לב משתה תמיד. ע"כ.

תלמיד חכם, היינו גדול בהלכה עם עומק המו"מ ברוב התלמוד

(ד) **וראה** עוד בספר אמונה ובטחון למרן החזון איש זצ"ל (פ"ג אות כג עמ' לד) שכתב בזה"ל, מבואר דשם 'תלמיד חכם' היינו 'חכם גדול בהלכה, היודע את עומק המשא ומתן של הלכה עפ"י המקובל בידינו מדור דור, ולמד רוב מקומות התלמוד', ואם אינו חכם בזה, אף שלמד הגדה וספרי יראה, כל שאינו יודע לישא וליתן בהלכה ברוב מקומות התלמוד ע"פ הפוסקים אינו בכלל ת"ח, ואין הדין פוטר מתשלומי מכס, אף שתורתו אומנותו וכו'.

ושם (אות יח עמ' ל), סנהדרי גדולה שישבה בלשכת הגזית שזהו מרכז התורה עפ"י התורה, והממרא על דבריהם במיתה, ועל פיהם יוצאין למלחמה, ועל פיהם מעמידים מלך, מה דרשו מהם, בקיאות בהלכה, כדיני איסור והיתר, כדיני ממונות, וביתר ההלכות.

חובת האדם בעולמו עיון ההלכה הדק היטב

והוסיף החזון איש - והנה אותן שמעמידים חכמתם על שיחות מוסריות, והגיונות חיצונות בהלכה [היינו הגיון של בעה"ב שהוא היפך דעת תורה - וכמ"ש הסמ"ע (ח"מ סימן ג' סק"ג), ומקור הדבר ממהרי"ו (סימן קמ"ו)] שכתב 'פסקי הבעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים ע"כ', נכשלים להאמין כי זהו חובתו של אדם בעולמו, ובעיניהם כי כן התנהגו התנאים והאמוראים, וחלק ההלכה האמיתי [בעיון הדק היטב, (כלשונו שם)] היה אצלם

תקמ"ד _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגר"ש סגל

עראי וכו', ואמנם אין להתעלם שזה שקר מוחלט, ואין ספק שאם שמענו מבעלי השיחות שמשבח ליה בפלוני דגברא רבה הוא, הכונה [לשיטתו] בשיחות והגיונות מקסימות ומושכי לב, ואם כה היתה כוונת רבא (נ"ק מ, 6) על רב אחא בר יעקב שהשתבח בו דאדם גדול הוא, היה מן הראוי לרב נחמן לשאלו במדרש והגדה, וכשבא לפניו שאלו [שאלות] בהלכות, למדנו שהתפעלות הנפש של גברא רבה היינו בלימוד ההלכה, וכשבאו לבחנו (נ"ז כג, 6) שאלו אותו בהלכה, וכשמצאוהו שאינו משיב החליטוהו שאינו תלמיד חכם וכו' ע"כ.

ה) **במתני'** (אבות פ"ג מ"ח) קנין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות, וביאר המהר"ל מפראג דלהכי לא אמר הן הן 'גופי תורה', מפני "שעיקר התורה היא ההלכה".

ובגמ' (ברכות ט, 6) מצינו, אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות, וביאר רבינו יונה, דדומיא דאוהב הקב"ה את בית המקדש יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות, כך אוהב שערים המצויינים בהלכה, כלומר ששם קביעות התורה וההוראות בכל יום יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות שלומדים בהם לפי שעה דרשות או פסוק, מפני שמקומות הקבועים הם במקום בית המקדש, כדאמרינן מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד וכו'. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן רח

הלומד תורה בליל שנעשה בן עשרים מובטח שלא יחטא

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ט עמ' כז אות נח) שאלו להגראי"ל שטיינמן זצ"ל, האם יש ענין ללמוד כל הלילה כשמגיע לגיל עשרים. והשיב, כך כתוב בספר אור השנים שזו סגולה וכו'. ע"כ.

הנה בספר הפרדס להגרא"ל עפשטיין זצ"ל (ספר הדיוקים דרוש שנת) [היה חי בשנת תקי"ג, בזמנו של רבי יהונתן אייבשיץ, וזכה להסכמות נוראות מחכמי דורו. וכמו"כ הגר"א מוילנא זיע"א שלא היה נותן הסכמות כי אם מעט, כותב אליו בהסכמתו כעבדא קמי מריה], כתב דברים מבהילים, דיש ב' תקופות בחיים שבו אדם חורץ את גורלו, ובו יכול לעלות מעלות רמות, בליל הבר מצוה, שאם יהיה ער כל אותו הלילה, ויעסוק בלימוד התורה הק' ובתפילות, ויבכה להשי"ת שיזכה לכתרה של תורה וליראת שמים, 'וכן בלילה שנעשה בן כ' שנה' [וכנראה הטעם מפני שבי"ד של מעלה אינם מענישים אלא מבן כ']. הוספת אדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל], גם אז יהיה ער כל אותו הלילה, ויבכה לפני הבורא כל עולמים בדמעות שליש, שלא יחטא ושיזכה ללימוד התורה. 'העושה כן מובטח לו שלא יחטא כל ימי חייו' עכ"ד.

ואהא הוסיף אדמו"ר הנ"ל זצ"ל, והוא לי לחידוש גדול שענין זה לא נתפרסם, שהרי ענין זה אינו אומר אלא מי שמפעמת נבואה בקרבו, ובודאי הטעם שאין עושין כן, הוא מחמת חוסר ידיעת הענין. ע"כ.

וע"ע בספר ערבי נחל (ריט פר' שמיני) שכתב כיוצא בזה, וז"ל וידוע שאין האדם נידון בבי"ד של מעלה אלא מבן כ' שנה ולמעלה, ומי שנכנס ביום א' של שנת כ"א אם יבחר בטוב וימאס ברע וישתדל לעסוק בתורה ומצות, אזי בלילה הראשונה כשישן על מיטתו, מיכאל השר הגדול שולח מלאך אחד להוליך נפשו ולהכניסה בפתח היכל ראשון, ומכניסה לפנים עד כדי שיעור זכות נפשו, ועל דרך זה בכל לילה ולילה מכניסין אותה יותר בפנים כפי שיעור תורתו ומעשיו. ואם זכה להיכל החמישים נעשה בן חורין מס"מ וכו'. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן רט

צורבא מרבנן

יום עש"ק לסדר קבלת התורה – יתרו
י"ט לחודש שבו הואיל משה באר את התורה (שבט) ה'תש"פ

לכבוד הרה"ג רבי יצחק אוהב ציון שליט"א
אחר מבוא הברכה והשלום

בתשואות חן קיבלתי את ספרו החדש שיצא לאור עולם 'חידושי מרן הגר"ח קניבסקי על הש"ס', ושם (עמ' קלא-קלז) מהו 'צורבא' מרבנן. והביא לספר יוחסין לרב אברהם זכות (מאמר השני אות ז') שכתב בזה"ל, צורבא מרבנן פירוש רש"י מחודד וכו', וזה השם נמצא בחכמים שהם בחורים, אבל לא בזקנים, והתיבה מורה על זה וכו'. ע"כ.

ראה עוד באגרות הפרי מגדים אגרת שניה [ו] בנדמ"ח ע"י שו"ע הוצאת מכון ים (כרך א' עמ' שמג ד"ה לורנא מרנן) שכתב בזה"ל צורבא מרבנן א [יש אומרים (רש"י מעניי ד, א ד"ה לורנא) חריף. ב] יש אומרים (ערוך ערך לרז ז) חזק, ושניהם ממילת צרבת אש (משלי טז, כז) חד וחזק. (המשני שורש לרז). ג] ועיין רש"י (צ"ה ז, א ד"ה לריצין) בישול כל צרכן, צרבת המכונה (ויקרא יג, כח) בשול. יש לומר צורבא מדרבנן נגמר כל צרכו ועדיין לא נסמך וכו'. ע"כ.

וראה עוד בשו"ת להורות נתן למו"ר הגר"נ געשטטנער זצ"ל (חט"ו סימן ט"ו אות ג') שציין לדברי שו"ת חות יאיר (סימן ע') [כמו שמע"כ ציין] שהביא ממהרש"ל דצורבא היינו ראש ישיבה. והחות יאיר גופא פליג וכתב שהוא בחור מחודד, וכרש"י (מעניי ד, א) עיי"ש. וברש"י שלפנינו כתב בחור חריף. עיי"ש.

נותן התורה יהא בעזרו שיפוצו מעינותיו חוצה, ותזכה לראות פרי בעמלך ולעשות עוד פרחים ציצים ושקדים לתורתינו הק', מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, מנוחת הנפש והרחבת הדעת כל הימים.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן רי

שינון וחזרה

יום ערב חג מתן תורתנו ה'תש"פ

לכבוד אדמו"ר רבי יעקב מאסקוויץ משאץ שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום

ראיתי בקובץ מה טובו אהליך יעקב [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך בראשות ידידנו הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א] (סי"א עמ' רנג) את מאמרו המיוחד, כדרכו בקודש שתמיד כותב בצורה מאלפת, שפתים ישק כפשוטו, ללא שום גוזמא, מועטים בדורנו שכותבים כך בצורה שמעוררת השתאות.

ושם כתב בתוך הדברים שהמהרש"ם העיד על עצמו שחזר על ספר הטור ארבע מאות פעמים.

עובדא זו כבר הודפסה בהקדמה לספר דעת תורה (ח"א מאמר השכל וידע אומי עמ' י"ז) שנכתב ע"י נכדו המגיד רבי שלום שבדרון זצ"ל, ...וכשחזר הבח' מאיר שפירא יצאו המוצי"ם מהתפעלות על ידענותו של הרב מבראז'ן ז"ל, וכששמע זאת הרב מבראז'ן פתח והראה לרבי מאיר שפירא [מלובלין] את הדף הראשון של הטור שלו, ובו היה כתוב 'ביום זה סיימתי לחזור מאה פעמים ואחד'. ע"כ.

יארריך ימים על ממלכתו, ויזכה יחד עם כל הנלויים לקבל את התורה בשני ידים, אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן ריא

קבלת הוראות הב"י

בקובץ מה טובו אהליך יעקב' (מ"ח עמ' ט) קבלת הוראות הב"י. הביא שם עובדא ששמע רבי צבי מושקוביץ מרבי יהושע אשר זעליג מרגליות ששמע מפה קדשו של הסבא קדישא מהרש"א אלפנדרי. דבעת שמרן רבי יוסף קארו זצ"ל הדפיס את חיבורו בית יוסף על הטורים, באותו זמן היה בסלוניקי הגאון המופלא רבי יוסף בן לב ה"ה מהר"י בן לב, ועשה חרם ששום איש לא יביא לעירו את ספרי הטורים עם הבית יוסף, לפי שקודם שיצא ספר הבית יוסף, אזי כל מי שרצה ללמוד את ספרי הטורים, היה מוכרח להתמיד ולשקוד בעיון הדק היטב את סוגיות הש"ס, וע"י שילמדו בית יוסף ימצאו את המקורות בש"ס בלי יגיעה, ועי"ז יתמעט הלימוד בש"ס וכו'. ומהריב"ל בעצמו היה לו קביעות ללמוד עם תלמידיו הגאונים בישיבתו כל יום שיעור הטורים. והסדר היה בשיעור הזה, דכל אחד מתלמידיו מלבד שהיה צריך להיות בקי ושקדן בש"ס, היה צריך להיות בקי במסכת אחת במיוחד, ולא היה קוראו בשמו אלא 'מסכת פלוני' וכו', והנה אירע שבעת שלמד עם תלמידיו שאל אותם מי מכם יודע את המקור של הלכה זו בש"ס, ומכולם נעלם ולא השיבוהו, נתלבנו פניו של מהר"י בן לב, והניח ראשו בין ברכיו זמן מה, וקם ואמר תלמידי יקרים דעו שעתה אני רואה שמשמים רוצים שנלמד בית יוסף הקדוש, והתיר את איסור החרם, ושלח שליח מיוחד לקושטא להביא את ספרי הטור עם בית יוסף וכו' ע"כ.

עובדא זו כבר הובא בספר שם הגדולים להרחיד"א (מערכת ספרים ערך בית יוסף^א אות נט).

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

א. הנה על גדלותו של רבינו הבית יוסף מצינו בדברי הפוסקים תוארים מופלגים, והוא לו בספר אורים ותומים לרבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל (ריש סימן כ"ה לפני סק"א ד"ה ובאמת) כתב, 'ומי לנו גדול מרבינו מוהר"ר יוסף קארו זצ"ל, אשר ממש מיום רבה ורב יוסף לא קם כיוסף הזה, סיני ועוקר הרים, זקן ויושב בישיבה' ע"כ, וכמו"כ בשו"ת תועפות ראם

סימן ריב ♦ להתייחס לדחף פנימי שאומר לך 'מי לה' אלי _____ תקמט

סימן ריב

להתייחס לדחף פנימי שאומר לך 'מי לה' אלי

בס"ד מוצש"ק פר' כי תשא – פרה ה'תש"פ

בחודש אדר שלמא אשר, לפרי עץ הדר

הרב משה מרדכי גריובר שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום

בתשואות חן קיבלתי את ספרו החדש שיצא לאור עולם 'שבעים פנים לתורה', דשדר לן ידידי אהובי ויקירי מזכה הרבים, הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, וברכתי עליו ברכת הנהנין, כל הרואה אומר ברקאי, והוא מאיר לארץ ולדרים עליה. ולאות כי עיינתי בדבריו הנחמדים, אבוא נא באיזה גרגיר.

ראיתי בספרך על פרשת השבוע פר' כי תשא, ואף אמרתיו לפני חברים מקשיבים, והוספתי נופך על הנכתב שם, בכדי שיהא נותן טעם לשבח, ואציגה נא.

החפץ חיים אמר אני אהיה אחד מאלו שיקבל רשות להיכנס לביהמ"ק

(א) **בפרשה** (לג, כו) ויעמוד משה בשער המחנה ויאמר מי לה' אלי, ויאספו אליו כל בני לוי. הובא שם מעשה ממרן החפץ חיים זצוק"ל,

להגאון מיאסי זצ"ל (או"ח סימן ל"ב) ומרן הבית יוסף אשר אין דוגמתו וכל התלמוד והפוסקים לוטה בעין שכלו ע"כ, וכיוב"ז בשו"ת שואל ומשיב (מהדו' ו' סימן נ"ח דף ע"ה, ב) ע"כ, וראה עוד בשו"ת ימי יוסף בתרא (דף קלה ו-שט"ז) וכל שכן גדול אדונינו מרן ז"ל, שכל דברי התלמוד והפוסקים הראשונים כמאן דמנחן ליה בכיסתיה ע"כ.

וגאוני ספרד הפליגו טפי מהכי, בשו"ת אהל יוסף (סימן ל') להגאון רבי יוסף מולכו זצ"ל בעל שלחן גבוה, 'ואני הצעיר אומר כיון דקבלנו הוראותיו של מרן ז"ל הכי נקטינן, אעפ"י שמור"ם [ה"ה הרמ"א] ואלף כמותו ז"ל חולקים על מרן ז"ל, אנן בני ספרד בתר מרן ז"ל גרירן הן לקולא והן לחומרא ע"כ.

תקנ _____ גם אני אורך ♦ תשובות הגרח"ש סגל

דפעם ביקר הגאון ר' שמעון שוואב זצ"ל אצל החפץ חיים, שאל אותו החפץ חיים האם הוא כהן או לוי, או ישראל. והוא השיבו שהוא ישראל. וידוע שהחפץ חיים היה כהן. ואז פנה החפץ חיים לרב שוואב, האם אתה יודע מה ההבדל ביני ובינך, עוד מעט יבנה בית המקדש במהרה, וכולם יעלו לשם, וייתאספו אצל הדלתות בכדי להיכנס לחצר בית המקדש, וליד הדלת יעמוד שומר וישאל אותם אם הם כהנים לויים או ישראלים, הכהנים יקבלו רשות להיכנס לעבוד בבית המקדש, אני – אמר החפץ חיים אהיה אחד מאלו, אתה – הרב שוואב, עם שאר הישראלים ישארו בחוץ, כל הישראלים יקנאו בי מאוד, הם ירצו גם לעבוד בביהמ"ק, אבל ההלכה אומרת שאסור להם, הכהנים בפנים והישראלים בחוץ.

המשיך מרן החפץ חיים, ואמר הרב שוואב היודע אתה מדוע יהיה ככה, מפני מה שאירע לפני אלפיים שנה. שהיה דבר שנקרא חטא העגל, כלל ישראל חטאו בעגל, רק שלושת אלפים איש השתתפו בעון הגדול הזה של עבודה זרה. אבל כשמשה רבינו קרא ואמר את המילים 'מי לה' אלי', אזי באו אליו רק בני לוי. זקני בא ונענה לקריאתו של משה, אבל זקנך ישב ולא נענה לקריאתו. ולכן הכהנים שבאים משבט לוי ייכנסו לבית המקדש, אבל הישראלים כאמור ישארו בחוץ כי ישבתם אז ולא נעניתם לקריאת משה.

תשמע איזה קול פנימי שיאמר לך 'מי לה' אלי

או אז פנה שוב החפץ חיים להרב שוואב, ר' שמעון, מה הינך חושב, וכי מטרתי לצער אותך או להעציב אותך, או לפגוע בך, חס ושלום, אבל אני כן רוצה ללמד אותך לקח ומוסר – אמר החפץ חיים, הרבה פעמים בחיים תשמע איזה קול פנימי, איזה דחף פנימי שיאמר לך 'מי לה' אלי', הינך צריך לדעת ששאלות מהסוג הזה, אינן שייכות רק לך, שאלות מהסוג הזה גורמות תוצאות גם לדורות הבאים. אל תשכח אמר מרנא החפץ חיים להרב שוואב, לכולם יש זמנים של מי לה' אלי. ע"כ.

ימי הבחירות הם שנים של בחינה 'מי לה' אלי'

והוספנו לומר, לכבודה של תורה במסיבה של מצוה על שעמדו התלמידים בכור המבחן בפני הרבנים הגאונים שליט"א – מורי ורבותי, טיירע

סימן ריב ♦ להתייחס לדחף פנימי שאומר לך 'מי לה' אלי _____ תקנא

בחורים תלמידנו היקרים, ימי הבחרות הם שנים של בחינה 'מי לה' אלי', כל אחד בונה את האישיות של עצמו, והאישיות שנבנית היא לדורות, היאך הוא ייראה בכל ימי חייו. הינכם צריכים לדעת, פעמים שהורים או מחנכים לא יכולים להעיר מפני שהדברים לא יתקבלו על לב שומעיהם, ופעמים שלא צריכים להעיר. ולכן תלמידי היקרים אתם צריכים לראות לבנות את האישיות של עצמכם, 'מי לה' אלי', כל מה שאתם מיטיבים, אזי היטבתם עם עצמכם, וכבר אמרו רז"ל (אבות פ"ד מ"ג) ושם טוב עולה על גביהן.

וינח לשון מניח את הכד, דכל השפע מונח בתוך השבת

ואסיים: עוד קראנו בפרשה על השבת קודש. ומע"כ כתב בספרו שם על השבת. הנה מצינו בספר אהבת שלום על הפסוק וינח ביום השביעי (שמות כ, יא), ידוע שכל ההשפעות הטובות, וכל החסדים שיורדים במשך כל ששת ימי המעשה, הכל נמשך ויורד משבת העבר כמ"ש בזה"ק כל ברכאין דלעילא ותתא ביומא שביעאי תליא, והיינו דברכאין דלעילא הם השפעות בענייני עבודת ה' ויראת שמים, וברכאין דלתתא הם צרכי האדם הגשמיים. וזה 'וינח ביום השביעי' ע"ד המניח את הכד, והיינו שהחיות והשפע של ששת ימי המעשה, וכל הדברים מונחים בתוך השבת. ע"כ.

נותן התורה יהא בעזרו שיפוצו מעינותיו חוצה, ותזכה לראות פרי בעמלך ולעשות עוד פרחים ציצים ושקדים לתורתנו הק', מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, מנוחת הנפש והרחבת הדעת כל הימים.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן ריג

האם משה רבינו היה במבצע עם מידות רעות

בס"ד יומא רביעאה למעשה בראשית לסדר קבלת התורה - יתרו
טו"ב לחודש שבו הואיל משה באר את התורה (שבט) ה'תש"פ

לכבוד הרה"ג רבי יצחק אוהב ציון שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום

בתשואות חן קיבלתי את ספרו החדש שיצא לאור עולם 'חידושי מרן הגר"ח
קניבסקי על הש"ס', דשדר לן ידידי אהובי ויקירי מזכה הרבים,
הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, וברכתי עליו ברכת הנהנין, כל הרואה
אומר ברקאי, והוא מאיר לארץ ולדרים עליה. ולאות כי עיינתי בדבריו
הנחמדים, אבוא נא באיזה גרגיר.

(א) **בספרו** (עמ' רמא) הביא מדברי התפארת ישראל על המשניות (קידושין פ"ד י"ז
אות עז) על משה רבינו שמלך ערבי אחר שלח צייר מובחר שיצייר
את קלסתר פני המנהיג הגדול הזה ולהביאו אליו, ויביאהו אליו, וישלח המלך
ויביא ויאסוף את כל חכמי חרשים אשר לו, וישאל להם לפשוט עפ"י הפרצוף
של משה כפי המצוייר לדעת תכונת טבעו ומדותיו ובמה כוחו גדול, וישיבו
כל החכמים יחדיו אל המלך ויאמרו - אם נפשוט עפ"י הציור נאמר לאדונינו
כי הוא איש רע מעללים, בגאות וחדת הממון ובשרירות הלב, ובכל חסרונות
שבועולם וכו' ע"כ.

והקשה מע"כ דצריך עיון ממה שכתב רש"י על הפסוק (שמות פ"ג פ"ג) ותרא
אותו כי טוב הוא, ופירש רש"י כשנולד נתמלא הבית כולו אורה.
ומרן הגאון רבי חיים שליט"א השיב שמעתי שכבר התרעמו שהביא התפארת
ישראל מעשה זה. ע"כ. ובהערות הביא מקונטרס כליל תפארת להרב חיים
יצחק אהרן וילקומירר (ראפפורט) שנדפס בירושלים בשנת תרנ"ח בהסכמת
האדר"ת שכתב לדחות דברי התפארת ישראל בכמה אנפין. ועיין מה שכתב
המהרי"ל דיסקין בזה.

סימן ריג ♦ האם משה רבינו היה בטבעו עם מידות רעות _____ תקנג

(ב) **והנה** באמתחתי מצאתי מה שהבאתי שם בשולי הגליון מדברי האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל (שיעור מורש"י פר' כי תלא תשל"צ) בזה, ושם יראה מע"כ שכבר קדמוהו בקושיתו, וזה דבריו סיפור זה מובא באריכות בתפארת ישראל (סוף מסכת קידושין), ובשעתו הוציאו בירושלים קונטרס בשם 'קנאת אמת' כאילו להגן בעד כבודו של משה רבינו, והביאו ראיות שונות להפריך ולהכחיש את הסיפור, אמנם זה מובא כבר בקדמונים וגם בספר הק' אור פני משה (ריש פר' חוקת), וע"ע בספר דגל מחנה אפרים (פר' כי תשא ד"ה ולא) [בשם הבעש"ט. וגם הובא בספר תשואות חן לזקני זיע"א^א (פר' מולדות ד"ה ואל שדי^ב ופר' ויחי)^ג, ואחת הקושיות שלהם היא מדברי חז"ל (סוטה יג, ב) בשעה שנולד משה נתמלא הבית כולו אור, ואולם המתבונן יראה נכוחה דשם הכונה על גדולת נשמתו, שבשעה שירדה נשמה קדושה זו בעולם נתמלא הבית כולו אור, ואין מזה לסיפור הנ"ל על אודות תכונות גופו.

אילו משה רבינו בתכונות גופו היה גבוה, מה חידוש הוא

ובאמת אין בזה שום פחיתות הכבוד ח"ו, דאדרבה בגלל גודל מעלת נשמתו שהיתה מעולם האצילות, נשמת שת, היה בהכרח ליתן לו גוף כזה שיפריע לו, דלולי זאת לא היה שום חידוש בצדקתו, שהרי נשמה קדושה כזו אלמלי היתה ניתנת בבול עץ יבש היתה מהפכתו למלאך, ולפיכך זה לעומת זה עשה האלוקים ליתן לו גוף עכור שכל מאוייו לאכול ולישון, וכשהוא נלחם בגופו ולחם לא אכל ומים לא שתה נתעלה להיות במדרגת משה רבינו. ע"כ.

א. ה"ה הרה"ק רבי גדליהו מליניץ זצ"ל בעל תשואות חן ומהחבריא קדישא של הבעל שם טוב. זקני הרב החסיד רבי אליהו טפר זצ"ל היה אומר שאמו הרבנית שרה פרומא ע"ה בת הגאון רבי יצחק אייזיק פובורסקי זצ"ל רבה של ליבלין שבבסרביה - היתה אומרת שאנו מנכדי בעל התשואות חן זצ"ל.

ב. בזה"ל וזו אמרם ז"ל שאמרו על משה רבינו ע"ה הבקיאים בחכמת הפרצוף שצורתו הוא צורת גנב, כי כך היה דרך עבודתו ע"כ.

ג. וכיוצא בזה הובא בספר קדושת לוי (פר' תרומה ד"ה למה במנורה) 'כי משה נולד במדות רעות', וכ"כ בספר בן פורת יוסף (פר' ויחי) בשם חכמי הפילוספיא, ובספר פרי הארץ (פר' בלק), וספר סידורו של שבת (ח"ב דרוש ב פ"א מאמר י'), ובספר אך פרי תבואה (פר' תצוה) שמעתי בשם המדרש, ובספר ישמח משה (פר' קרח) מסורת בידינו.

כל התעצמותו של משה רבינו לא מצד טבעו

(ג) **וכבר** מצינו באור החיים הק' (פר' צרכה לג, א ד"ה איש האלוקים) שמשנה רבינו לא היה מצד טבעו עם מדות משובחות, וז"ל כל התעצמו במידות טובות הידועות לו, לא היו אלא לצד יראתו מאלקיו, **לא שהיה טבעו מסייעו אל הדבר וכו'**, והן האיש משה יש מקום לחשוב שהיה עניו מטבעו, לזה העידה התורה עליו שכל התעצמותו ותגבורתו הרמוז בתיבת איש, היה לצד האלקים – שהיה ירא, והוא אומרו איש האלוקים. ע"כ.

הדברי חיים מטבעו היה בו מידת הקמצנות

וראה עוד בשיעור חורש"י מאדמו"ר הנ"ל זצ"ל (פר' צהר משכ"ד) שהביא דהיו כאלו שפקפקו בדברים הנ"ל והדפיסו קונטרס להכחיש עובדא זו, אמנם אין ממש בכל הקושיות שעוררו על זה. והוסיף כדבריו לעיל – וכעין זה שמעתי מכ"ק אאמו"ר [רבי צבי מרודניק זצ"ל] ששמע מפ"ק זקה"ק מצאנו [בעל הדברי חיים] שאמר על עצמו, שמטבעו היה בו מידת הקמצנות באופן חמור, ועד כדי כך שבהיותו ילד אם נפל כפתור מבגדיו כאב לו הדבר כאילו היו חותכים אחת מצלעותיו, אבל עבדתי על עצמי שכל מה שאני נותן לאדם מישראל לא איכפת לי. והיינו רבותהון דישראל שלמרות שיש להם גוף עם תכונות רעות מאוד, והן עזין שבאומות [כמבואר בגמ' (גיט' כה, ב)], הם משברים את המדות בכח התורה הקדושה. ואמנם לכך ניתנה להם תורה, כי לאחרים לא היה זה כל כך רבואת אם היו מקיימים את התורה.

אין זה חידוש אצל אדם שמטבעו אינו יכול לישון כשהוא יושב ועוסק בתורה תמיד, אלא אצל מי שהוא עיף ויגע כל היום, ובכל זאת הוא משבר את טבעו ומנדד שינה מעיניו לעסוק בתורה^ד. ואלמלי היו עם ישראל נבראים עם כל המדות ומעלות טובות הרי היו דומים למלאכי מעלה שאין רע במחנותם, ולא לתכלית זו נבראו עלי אדמות, ולפיכך הן עזין שבאומות וניתנה להם תורה שיעסקו בה ויכניעו את מידותיהם. ע"כ.

(ד) **ומידיתי** הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א שמעתי בשם האדמו"ר משומרי אמונים בעל חוקי חיים זצ"ל שאמר בקידושא רבה פר'

ד. ועיין עוד בט"ז (אהע"ז סימן כ"ה סק"א).

סימן ריג ♦ האם משה רבינו היה בטבעו עם מידות רעות _____ תקנה

בראשית ה'תש"ע – לעת שהיה חתן בראשית, כתיב (דברים לז, יג) ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, משה רבינו גם עבד על עצמו, לתקן את מידותיו וכאמור, וכמו שאומרים הבריות לקח את עצמו לידיים, וזהו לכל היד החזקה.

ועוד הוסיף לומר משמיה, כתיב (שמות ז, יג) ויך את המצרי ויטמנהו בחול, משה רבינו הפקיד את המידות שאינן משובחות שהיו בקרבו ויטמנהו בחול, עשה מהם לבושי חול בכדי להשתמש עמהם לעת הצורך, וזהו ויטמנהו בחול. ודפח"ח.

נותן התורה יחא בעזרו שיפוצו מעיינותיו חוצה, ותזכה לראות פרי בעמלך ולעשות עוד פרחים ציצים ושקדים לתורתנו הק', מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, מנוחת הנפש והרחבת הדעת כל הימים.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן ריד

לולי המחלוקת בדברי תורה לא היה שכחה

יום עש"ק לסדר ויחי

י"ג לחודש העשירי הוא חודש טבת ה'תש"פ

לכבוד הרה"ג ר' אברהם הכהן לענין שליט"א מחו"ר עיר ליקווד ארה"ב

אחר מבוא הברכה והשלום

הגיעני מכתבו ע"י ידידנו ומכובדנו הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א, שכותב דכבר מזמן מעיין בספרינו 'גם אני אורך - הרח"ש סגל ח"ג', והנאני.

וציין לספורנו על מסכת אבות (פ"ג מ"ה) אל תפרוש מן הציבור, יוחנן כהן גדול נעשה צדוקי, מפני שלא קיבל גזירת י"ח דבר שגזרו בית שמאי ביום שגברו על בית הלל נולפי דברי הספורנו אתי שפיר דברי התוספתא (שנא פ"א ה"ח) שהובא בגמ' (שנא יז, א) יום גזירת י"ח דבר היה קשה כיום עשיית העגל עיי"ש], והא גזירת י"ח דבר היה זמן רב לאחר מלחמת בית חשמונאי (עיין שבת כב, ב תוס' ד"ה שהיה, ומהרש"א שם), א"כ מבואר לדברי הספורנו ד'יוחנן' שבזמן החשמונאים אינו אותו יוחנן שסרח ע"כ.

וראה בתורת משה להחת"ס (פר' שופטים) על הפסוק כי יפלא ממך דבר למשפט, דכוונת הדבר דע"י שברי הלוחות שבא ע"י מעשה העגל בא השכחה לעולם, וכן ע"י שנפלה מחלוקת בין בית שמאי לבית הלל בביהמ"ד גברה השכחה, וזה כוונת הפסוק כי יפלא ממך דבר למשפט, והיינו ע"י שכחת קבלת התורה שנמסרה איש מפי איש, ובא לך דבר זה משום דהיה ריבות בשעריך, דהיה תחילה מחלוקת חכמים במדרשיך ומזה בא אח"כ השכחה. ע"כ. והדבר מבהיל על הרעיון דלולי המחלוקת בדברי תורה לא היה שכחה.

ובזה באתי לברכו יתן ה' שאך טוב וחסד ירדפוכם כל ימי חייכם, עם כל הנלוים אליכם לאורך ימים טובים.

בברכת התורה חיים שלום הלוי סגל

סימן רטו ♦ כהנים שאין לומדים הלכות הנוגעות לבית המקדש, הוא חסרון באמונה . תקנו

סימן רטו

כהנים שאין לומדים הלכות הנוגעות לבית המקדש, הוא חסרון באמונה

בס"ד יומא תנינא למעשה בראשית לסדר וירא

י"ג מרחשון ה'תש"פ (תענית שני בתרא)

כבוד מערכת קובץ 'בית יוסף'

אחר מבוא הברכה והשלום

קיבלתי את הקובץ החדש שיצא לאור לעילוי נשמתו של אביר הרועים הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל 'בית יוסף' (קונן מה), דשדר לן ידידי אהובי ויקירי מזכה הרבים, הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, וברכתי עליו ברכת הנהנין, כל הרואה אומר ברקאי, והוא מאיר לארץ ולדרים עליה. ולאות כי עיינתי בדבריו הנחמדים, אבוא נא באיזה גרגיר.

שם (עמ' קעג) במאמר ע"ד 'חשיבות לימוד ההלכה' כתב, מזה שנים רבות תמהני, דהא כאשר יבוא משיח צדקינו נצטרך לעשות את כל הדינים הנוהגים בזמן שבית המקדש קיים, ואנחנו מצפים לביאתו בכל עת ורגע, וא"כ אפשר דלכאורה מה שאין לומדים הלכות הנוגעות לבית המקדש, הוא חסרון באמונה ע"כ.

ויסוד הדברים כבר קדמוך מצוקי ארץ זיע"א. עיין רמב"ם (ניאם המקדש פ"א ה"ז) שכתב, כל כהן שיודע מאיזה משמר הוא ומאיזה בית אב הוא וכו', אסור לו לשתות יין כל אותו היום. לא היה מכיר משמרתו ולא בית אבותיו, הדין נותן שאסור לשתות יין לעולם, אבל תקנתו קלקלתו והרי הוא מותר לשתות תמיד, שאינו יכול לעבוד עד שיקבע בבית אב שלו ובמשמרתו. ע"כ.

ובספר מאיר עיני ישראל (ח"ג עמ' 670) הובא שהיה מרן החפץ חיים זצוק"ל אומר, דמתבאר מהרמב"ם דיש חשש שמא יבנה בית המקדש ולא יהיה ראוי לעבודה אם ישתה יין. והרי שינת חצי שעה או דרך מיל מפגיגה היין כדאיתא בגמ' ערובין (עיין סד, ז), ומ"מ חיישינן להאי זמן מועט, וא"כ כהן שלא יודע הלכות קמיצה ומליקה וכו', הרי צריך הרבה יותר זמן עד שילמדנו על בוריו, והיאך אין הכהנים חשים לכך. ע"כ.

יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה חיים שלום הלוי סגל

סימן רמז

בן תשעים לשוח

יזרח אור לישירים וקרנו ירים, בקי ומשנתו קב ונקי, יתברך מגנזי מרומים, המופלג בתורה, מעוטר בכל מדה נכונה כבוד הרה"ג רבי אלחנן פרינץ שליט"א

בספרו שו"ת אבני דרך [שנתקבל מהרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א] חי"ד (עמ' תקס"ה) הביא ע"ד המשנה במסכת אבות (פ"ה מ"א) בן תשעים לשוח, כתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, ט) מה שאמרו בן תשעים לשוח, הוא מלשון ישפוך שיחו (מסליס קג, א), לשוח בשדה (גראשית כד, סג) כמו שפירשו ז"ל (נכוח כו, ג) יצחק תיקן תפילת המנחה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה, כי אחרי שהגיע לגיל תשעים, ראוי לו להיות כל עסקו בתפילות ובתהלות ה' ולשיח בנפלאותיו ע"כ.

וכתב בספר ייטב פנים (א, קפד) לכן נאמר על הצדיקים הזקנים, צדיק כתמר יפרח וכו' שתולים בבית ה' בחצרות אלקינו יפריחו, עוד ינובון בשיבה וגו' דאצל התלמידי חכמים ויראי ה' היודעים ומנצלים את זמנם בתפילה, אפשר לומר דכל זמן שמזקינים חכמתם מתוספת כמבואר בגמ' (שנא קיג, א), שמבין שכל כולו תלוי בבורא יתברך שמו, ומשום כך מרבה בתפילה, מרבה הוא בשיח ה'. ע"כ.

וע"ז הדרך ראיתי מאדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל (מאמר ואגדה זקן משמ"ו עמ' חנג) בן תשעים לשוח, הכונה בזה דמתחיל מתשעים שנה, שלימות מיוחדת בלימוד התורה וכו' שנוסף עליו מיוחד בשנת התשעים, ובזה גופא צריך לעלות בקודש.

ותו הוסיף (ש"פ פר' ראש אדר"ט אלול תשמ"ה), ע"ד מה שכתב הרע"ב מברטנורא (אבות טז) הולך שחוח וכפוף, דיש לומר דההוראה בזה שלמרות שנחלש כוחו כ"כ עד שהולך שחוח וכפוף, מ"מ עליו לעסוק ולהוסיף בכל עניני תורה ומצוותיה, ואדרבה שכרו גדול ביותר ע"כ.

יתן ה' שיפוצו מעיינותיכם חוצה, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

סימן ריז

טעם שהדרשנים מסיימים בביאת המשיח

יומא שנכפל בו כי טוב, לסדר וארא אל האבות

ב' דשובבי"ס, כ"ד לחודש העשירי ה'תש"פ

יוד"ר דבעל התניא זיע"א

ישפות ה' משמי מעונים, אומץ כח ורב אונים, על ראש האי חכם
וסופר מהיר, ונרו יאיר כאור הבהיר כבוד רבי יוסף חיים מסעוד
אביחצירא שליט"א מח"ס מריח ניחוח ושא"ס
אחר מבוא הברכה

בתשואות חן קיבלתי את הספר 'אוצר הקונטרסים - מריח ניחוח', ע"י ידידינו
הדגול מזכה הרבים הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, נתמלא
הבית אורה, אשרי עין ראתה, רואים עין בעין את ההשקעה הנפלאה, עם
הבקיאות הגדולה, וביקשני לבוא בכתובים כפי מיסת הפנאי.

שם (עמ' יז) כתב, דרשנים היו מסיימים כל דרשה בהבעת התקוה שמשיח יבוא
וכו' ע"כ.

ראה בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' מא הערה ז') שהבאנו משו"ת אפרקסתא דעניא
(ח"ד סימן שצ"א) שהביא, טעם הענין כשמסיימים בדרוש אומר הדורש 'ובא
לציון גואל'. והוא עפ"י מה שכתבו בספרים בשם האריז"ל, דבשעת מתן תורה
נתן הקב"ה לישראל סכום מסויים של חידושי תורה, הידוע ליודע תעלומות מה
שכל תלמיד ותיק עתיד לחדש עד ביאת הגואל, והגאולה מתעכבת עד שיסיימו
לחדש את כל החידושים האלו. ולכן בעת שהדורש מבאר איזה ענין, עיי"ז
יתקרב הגאולה, דהא עתה נחסר מהסכום של חידושי תורה שעתיד להתחדש,
וכאמור מתקרב הגאולה עוד קמעא בזה. עיי"ש.

נותן התורה יהא בעזרו שיפוצו מעיינותיו חוצה, ותזכה לראות פרי בעמלך
ולעשות עוד פרחים ציצים ושקדים לתורתנו הק', מתוך בריות גופא
ונהורא מעליא, מנוחת הנפש והרחבת הדעת כל הימים.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

מפתח ענייני הנגיף לפי סדר א - ב *

א

אבילות

אבילות ישנה קיל קיג, קטו
 אבל אסור בכל מיני שמחה כל י"ב חודש
 קיד
 אבל שיש לו קול גבוה, האם ירד לפני
 התיבה אף בשבת קל"ה
 באבילות ישנה, אין להחמיר בספק קיג
 באבל הלך אחר המיכל, הוי דין לכתחילה קיג
 טעם שאין האבל עובר לפני התיבה
 בשבתות קל"ה
 ישראל באבילות ופרנסתו לנגן, האם
 אצל גוי שרינן קיד
 להתפלל מוסף בשנה ראשונה בשבת
 לפני היארציט קל"ו

אבן העזר - קורונה

חתן שאינו רוצה לדחות את החתונה,
 והוריו רוצים לדחות קפט

אונם

יש לו אונם שצריך להשגיח על ידיו,
 יתפלל בביתו פ
 מרגיש שתש כוחו, אף שאינו חולה הוי
 בגדר אנוס ופטור מתפילה בציבור (פ)

אחות רפואית

האם מחוייבת לסכן את עצמה, ולטפל
 בחולים שנדבקו מקורונה קל"ז, קמ"ד

הנכתב בסוגריים סימון להערה.

איסור והיתר [ע"ע בשר בחלב]

שני קדרות הנוגעות זו בזו, אין יוצאת
 הבליעה, אא"כ איכא לחות ביניהם ק

אכילה

סיגוף הראב"ד שיניח מעט ממאכלו קכ-קכא

אל תפתח פה לשון

אל תפתח פה לשון בדיבור הוא דשייך,
 דמעורר מידת הדין קעה
 האם שרי להתחפש לחולה קורונה קעה
 שלא לכתוב בכתובה 'לירח', מכיון שכן
 כותבים בגט קעה

אמונה

הדיבור על אמונה, יוסיף חיזוק אחר חיזוק קכב
 כל סבלו של האדם נגזר מראש השנה קפד
 כשבא על האדם איזה צרה, תקנתו רק
 שיבטח בה' (קעט)
 להרגיש ולראות את החסדים מהבורא
 יתברך קעט
 להתחזק באמונת אומן, כי הכל בהשגחה
 פרטית קפד
 לזכות לראות הטבה אחר הטבה
 מהבורא, בעיני בשר קעט
 מטעים את הקוראים, לייחס את הכל
 למקרים קפג
 מעולם לא נשאר בחיים, זה שנגזר עליו
 למות קפג

נגזר על האדם חיים, אזי גם כשכבר היה
בגיא צלמות ישרוד קפד
נגילה ונשמחה בישועתו, גם ישועתו של
הקב"ה בעצמו נח

אמירה לנכרי

אין להתירו בשביל תפילה בציבור (כז)

אסרו חג

אסרו חג דפסח, לשמוע כלי שיר קיג
נוהגים להרבות קצת באכילה ושתייה קיג

אמן

ענייתו, באמצע תלמודו נא
ענייתו על ברכה ששמע דרך הטלפון קה

ארון קודש

ארון קודש שמסביבו יש מחיצה, האם
העומדים שם יכולים להצטרף למנין (מג)

אשה

ישמור עצמו מלהסתכל בפני הנשים,
בשעת הדפדוף קכב

ב

בידוד

אשה הנמצאת בבידוד, האם תילך לטבול
לטהרתה (קכח)

בידוד וסגר י"א דזה נאמר היבא שהדפדוף
אך יום או יומיים קכב, (קמו)

הנמצא בבידוד, האם יצא לברכת
האילנות פח

האם היוצא מבידוד, מברך הגומל עג
הרחיד"א כתב את חיבורו 'שם הגדולים'

בהיותו בבידוד ב

בין המצרים [ע"ע תשעת הימים]

אכילת בשר ושתיית יין בהם קטז

ברכת שהחיינו בו קטז
שמיעת שיר וזמר בוואקלי קיז

בית הכנסת [ע"ע ארון קודש]

גם כשאין ציבור, יתפלל אדם בבית
הכנסת קכה
המתפללים תחת עזרת נשים, האם
אמרינן פי תקרה וייחשב שהם ברשות
אחרת מג
מחיצות מפלסטיק התלויים, האם קעביד
מחיצה לענין מנין שא"א לצרף מד
מצוי דמפני טרדות החיים אינו מכוון
כראוי, אבל אם פסולו בקודש שמתפלל
בביהכ"נ, עלתה לו (לא)

בית המקדש

בבית שני לא היה טהרת ישראל
בשלימות, נעדר הארון מהם מט

ברוב עם

האם ימתין שיפסק הנגיף בכדי לברך
ברוב עם ברכת האילנות פז
מצוה הנעשית ברוב עם, מעולה יותר (לא)
תפילה בסוכה, או טפי עדיפא מחוץ
לסוכה משום ברוב עם קכד

ברית מילה [ע"ע ברית מילה - מעודה]

אברהם אבינו, אמאי לא קיים מצות
מילה קודם שנצטווה (קמח)
אליהו הנביא מגיע לכל ברית (עא)
בברית מילה עצמו יותר פשוט שאין
צריכים להשתתף, משא"כ בסעודה (קלד)
מציצה בפה, השערוריה אודותיה קכט
מציצה לחינוך בכלי, בזמן הנגיף קכט

ברית מילה - סעודה

אם בעלי החנויות סוגרים חנותם לסעודת
ברית, אזי גם בני תורה יכולים לילך
לסעודה (ק"ג)
אם נמצא בסעודה ואינו מיסב עמהם, אזי
הוא דקאטי הנדוי ק"א
האם יש לזוהר מלהזמין לסעודה ק"ב
הזמינוהו לסעודת הברית, ופוחד לילך
מפני הנגיף ק"ג
העוסק לפרנסתו, או מי שתורתו אומנותו,
אין עליו חיוב לילך ק"ג

ברכת האילנות

האם ימתין שיפסק הנגיף בכדי לברך
ברכת האילנות ברוב עם פז
הנמצא בבידוד, האם יצא לברכת
האילנות פח
יש הנוהגין לברך ברכה זו ביום ז' דפסח (פז)
לא נהגו לחזור אחר האילנות שמחוץ לעיר פח
מטעמא דרזיון מקדימין יקדים לברך בר"ח ... פז

ברכת הגומל

האם היוצא מבידוד, מברך הגומל עג
האם הנרפאים מהנגיף, צריכים לברך עב

ברכת הלל בנה

בליל שבת אין לברך, טעמו (יג)
הכלוא בביתו ואינו רואה את הלבנה,
אינו חייב בברכתה פח

ברכת המזון

האם קטן נאמן לומר לאביו שכבר בירך
(האב) ברהמ"ז פא-פב

ברכת הנהנין

כל שהברכה מבוררת יותר, חשובה היא
טפי קפו
שיכר העשוי משעורים מברכין שהכל,
ואילו על שעורים בפה"א קפו

ברכת שהחיינו

ברכתו בימי בין המצרים קמז
ברכתו בימי העומר קמז

בשר בחלב [ע"ע איסור והיתר]

באיזה אופן יכולים לאכול בשלחן אחד,
זה בשר וזה גבינה קכז
שני קדרות הנוגעות זו בזו, הבליעה
יוצאת, רק ע"י רוטב באמצע ק

ג

גוד אסיק

האם אומרים גוד אסיק לחומרא מא

גוי

אין שליחות לעכו"ם פ
האם מהני לשלוח משלוח מנות ע"י גוי עט
האם מותר לגוי למדוד חום בשבת, בכדי
שהישראל יוכל להיכנס למקום ציבורי פה
הפקעת הלואתו שרי צט
טעם שמטבילים כלים שנקנו מהגוי צח
כשצריך לחלל שבת עבור חולה, האם
יחלל ע"י גוי, או ע"י ישראל (פג)
משכונות של גוי להניחן בליל הסדר אצלו (צט)
שואל שלא מדעת בכליו של גוי צט

שימוש בכלים ששייכים לגוי, מסתמא לא
 יקפיד צמ
 גמ
 בגט כותבים 'לירח', משו"ה נזהרו
 מלכתוב בכתובה כן קנה
 גילוי מילתא
 ביאור גדרו (פ)
 גרמי
 מהזו גרמי קנה
 ד
 דגים
 אכילתם עם בשר ביחד, קשה לצרעת (קעו)
 דוד שמש
 מים שנתחממו ע"י דוד שמש, להשתמש
 בהם ביו"ט לרחיצה פה
 דיבור
 בדיבור שייך פתיחת פה לשטן, כיון
 דמעורר את מידת הדין קנה
 שלא להזכיר שם הנגיף קורונה בפה קעו
 דמעות
 תפילה בדמעות, דמיא לתפילה בציבור
 שמתקבלת לא
 דרבנן
 בפלוגתא בדרבנן אזלינן להקל עז, קי
 דרשות וגזירות
 אחר חתימת התלמוד אין לנו לדרוש
 מדעתינו (כב)
 גזירת מרחצאות, י"א דלא גזרו במקום
 מצוה פה

ה
 הבדלה
 הבדלה בימי הסוכות בביהכ"נ או בסוכה
 קכה
 שמיעתה דרך הטלפון, לצאת יד"ח קח
 הגעלת כלים [ע"ע טבילת כלים]
 אבן או ברזל מלובן, מטרתו צ
 אחר ההגעלה שוטפים הכלי במים קרים
 (צא)
 ביורה הגדולה שמגעילים בה את הכלים,
 אין צריך לעשות שפה עם אבן צא
 האם בזמן שהנגיף מתפשט, יש מקום
 להקל בכלים חדשים מחו"ל צג
 האם צריך להגעיל בליעות של טעם פגום צג
 הגעלת כלי חמץ לפסח בתוך הבית פט
 כהיום אפשר להגיע ליעד ההכשרה, בלי
 אבן מלובן צא
 כלים שאינן בני יומן, אזי מדינא אין צריך
 להגעיל את היורה שבו מגעילים פט
 נ"ט בר נ"ט דהיתירא פט
 הזכרת מעין המאורע
 נסתפק אם אמר רצה, ובנו הקטן אומרו
 שהזכיר, האם נאמן פ
 הלכה [ע"ע כללי הפסק]
 בתורה שבע"פ יש ב' חלקים, הוראת
 הלכה ע"י דימוי מילתא, וחידושי הלכה
 מתוך פלפול מח
 הרה"ק מברדיטשוב זיע"א היה מחמיר
 בהלכות שבת מאוד (פב)
 יש להתייחס להוראות השלחן ערוך
 כשליח מן השמים אל האדם קפד
 שבת לוי יורו הלכה למעשה לכל שואל מט

הערמה

הערמה באיסור תורה לא התירו קד
מכירת חמץ אינה סתם הערמה בעלמא קה

הפסד מרובה

מהו הפסד מרובה קו

הצלה [ע"ע ונשמרתם מאוד]

האם מחויב אדם להכניס את עצמו בספק
סכנה, בשביל הצלת חיי חברו קלז
היבא דאיכא ספק השקול בסכנה, לפני
משורת הדין יש לו להציל חברו קלח
ספק חייו, האם עדיפא מודאי דחבריה קלח
ספק שאינו מוכרע, אלא נוטה אל
ההצלה, יסתכן להציל את חברו קמא

התרת נדרים ע"ע נדרים

ז

ונשמרתם מאוד

האם נאמר על הצלה גשמית או רוחנית
..... (כא)
המקלל את עצמו עובר על ונשמרתם (כא)
המרגיל עצמו בעישון סיגריות, עובר על
ונשמרתם (כב)

ז

זימון

האם יש לדמות מנין לזימון י, (יא), זו, (זו)
הרשב"ש והגר"א לשיטתייהו במנין
ובזימון, דאם רואים אלו את אלו ורשות
מפסקת ביניהם, לא מהני יח
רואים אלו את אלו ורה"ר מפסקת
ביניהם, האם מצטרפין זו

זריזין מקדימין למצוות

יקדים לברך ברכת האילנות בר"ח, מטעם
זריזין קב

ח

חבילה

האם האיסור לחבול בעצמו הוי
מדאורייתא קמח
האם יכול אדם ליתן רשות להכותו קמט
האם מותר בידים להדביק את עצמו
בקורונה קמח
חובל בעצמו בשביל פרנסה, או בשביל
צבירת הון קנא

חולה [ע"ע רופא]

אייר נוטריקון אני ה' רופאיך קפב
במגיפת החולירע מינה הגר"י מסלנט
אברכים שיבואו לסייע לחולים תוך חילול
שבת (פ)
האם לבקר חולה המדבק קמד, (קמו)
האם מותר בידים להדביק את עצמו
בחולי קורונה קמח
האם מותר להתחפש לחולה קורונה קעה
האם תרופות הוי מוקצה פה
הורדת כספית ממודד חום (פו)
המבקר את החולה נוטל את חליו קעה
כשצריך לחלל שבת עבור חולה, יחלל
ע"י נכרי או ע"י ישראל (פג)

חומרות

הרה"ק מברדיטשוב זיע"א היה מחמיר
בהלכות שבת מאוד (פב)
הרה"ק מנעסכז זיע"א היה מחמיר
בהלכות פסח (פב)

ט

טבילה - ט' קבין [ע"ע טבילת עזרא. רחיצה]

האם בימים שהנגיף מתפרץ, יימנע מלילך
 לטבול טבילת עזרא, או לתוספת קדושה נו
 האם חציצה בטבילת אנשים מעכבת סג
 האם מהני טהרה של ט' קבין, ע"י תוש
 של מקלחת (נט)
 הנטהר בתשעה קבין ע"י תוש, האם צריך
 שיגיעו המים בכל גופו נט
 ט' קבין חמין ביו"ט, האם שרי סו
 טבילה בחמין אינה רחיצה האסורה בשבת סו
 טבילה בכלי סג
 כמה הוא השיעור של ט' קבין נו
 מי שאינו יכול לטבול, יעשה רחיצת ידים
 עפ"י המקובלים קנז
 מים שאובים בקרקע יש שפוסלים מן
 התורה סג
 נצרך לטהרת מקוה ואין לו, ילך בין
 עשרה אנשים (קנח)
 סופר סת"ם שהתחייב לילך למקוה בכל
 יום, ואין מאפשרים לו לטבול קנז
 סופר סת"ם ששפך על עצמו ט' קבין,
 חשיב כאילו טבל קנז

טבילת כלים [ע"ע הגעלת כלים]

אם מוכר לגוי כלים לא טבולים, אסור
 להשתמש בהם קודם זמן המכירה בפועל ... צח
 האם איכא איזה אופן להקל בטבילת
 כלים חדשים צח
 טעם איסור טבילת כלים בשבת צח

טבילת נשים

אשה הנמצאת בבידוד, האם תילך לטבול
 לטהרתה (קכח)

הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זיע"א נהג
 להחמיר בפסח משונדיג קב
 להוסיף בכל שנה בפסח איזה חומרא,
 בכדי לשבר כוח הקליפה קב
 מפני הנגיף אין להוסיף חומרות על עיקר
 הדין קב

חושן משפט - קורונה

ביטול גראמר לחתונה, מפני מגבלות
 הנגיף קפד
 ביטול חתונה מפני הנגיף, האם צריך
 לשלם (קפא)
 גביית שכר לימוד מהורי ילדי המעונות ... קפא
 הזמין צימר ורוצה לבטלו מפני הקורונה ... קנא
 מלמד שלא בא ללמד, מפני הוראת אנשי
 הרפואה, האם יקבל משכורתו קפו
 מנין יהודים התפללו, ואח"כ הצטרפו
 עוד, וקנסו את כולם על התקהלות, האם
 יכולים האחרונים לתבוע את הראשונים ... קגד
 סופר סת"ם שהתחייב לילך למקוה בכל
 יום, ואין מאפשרים לטבול קנז

חזרת הש"ץ [ע"ע ש"ץ]

האם אפשר לצרף את העומדים ליד ארון
 קודש שסביב לה איכא מחיצה (מג)
 האם אפשר לצרף את העומדים מעבר
 לפי תקרה, לחזרת הש"ץ (מג)

חמין [ע"ע מכירת חמין]

הכנת חמין לפני פסח על מנת שיהיה לו
 לאחר הפסח, חסרון באמיתיות הביטול קה

חציצה

האם חציצה בטבילת אנשים מעכבת סג
 חציצה הפוסלת בטבילת עיו"כ באנשים,
 הוי חומרא דיוה"כ פד

האם תדחה טבילתה מפני הנגיף קכח

טבילת עזרא

האם יימנע ממצות עונה בכדי שלא יבוא

לבטל טבילת עזרא פה

טלפון

האם יוצאים י"ח מצות קול שופר ע"י

טלפון קכט

האם יכולים לצאת י"ח מצוות וחיובים

דרך הטלפון קז-קח

האם סיום בערב פסח לבכורים דרך

הטלפון, מהני קז

הצטרפות למנין של עשרה אנשים ע"י

ענייה דרך הטלפון (קכט)

,

יום הכיפורים

טעם שקוראים בתורה פרשת עריות (קכג)

ר' ישראל מסלנט הורה במגיפה שלא

לצום ביו"כ (צו)

יום טוב

בזמנינו רחיצת כל גופו, חשיב כצורך

אוכל נפש (פח)

ט' קבין חמין ביו"ט, האם שרי פו

מים שנתחממו ע"י דוד שמש, להשתמש

בהם ביו"ט לרחיצה פח

שלא לשהות הרבה במקלחת ביו"ט פט

ים

האם הרואה את חבירו נסחף במערבולת

בים, חייב לקפוץ ולהצילו קכז, קכב

ימי העומר

ברכת שהחיינו בו קכז

שמיעת פרקי חזנות ומנגינות קלאסיות (קכז)

שמיעת שיר וזמר באסרו חג דפסח קיב

שמיעת שיר וזמר בו לחולי ומבודדי הנגיף קיב

שמיעת שיר וזמר בו לסופרי סת"ם קיד

שמיעת שיר וזמר מר"ח סיון קיד

כ

כוונה

יודע בעצמו שמכוון יותר כשיעמוד בק"ש

כה כה

כוונה באבות (כט)

מצוי דמפני טרדות החיים אינו מכוון

כראוי, אבל אם פסולו בקודש שמתפלל

בביהכ"נ, עלתה לו (לא)

צדיקים שמתפללים ביחיד בודאי מכוונים

כראוי (ל)

תפילה בכוונה יתירה אינו מצוי בזמנינו (כח-כט)

כביסה

האם כביסה חשיב חיי נפש, וקודמת קלז

טעם איסור כיבוס בתשעת הימים קיח

כיבוס בגדי קטנים בתשעת הימים קיח

כיבוס מסכות איכותיות בתשעת הימים קיח

כיבוד אב ואם

האב מוחה בבן לישא איזה אשה, האם

צריך לשמוע בקולו קעז

כבודינו הגדול שהינכם שומרים על

חייכם ובריאותכם כ

כליות ע"ע תרומת איברים

כלי שיר

ישראל באבילות ופרנסתו לנגן, האם

אצל גוי שרינן קיד

עיקר השמחה של חתן וכלה זה הכלי שיר קעג

שמיעת וואקלי בבין המצרים קיז

ז

מבטל כיסו של חברו

כל שמנע ריוח מחבירו, האם ייחשב
כמבטל כיסו של חברו קנט, קסה

מגיפה

אין מתענים בשעת הדבר (צה)
אכילת דגים בזמן המגיפה כאכילת חזיר (פג)
בדבר בזמנים הקדמונים שהיה מעט ימים
עשו סגר, משא"כ כשהוא זמן רב ... קכב, (קמו)

במגיפת החולירע מינה הגר"י מסלנט
אברכים שיבואו לסייע לחולים תוך חילול
שבת (פג)
גדולי ישראל כתבו חיבוריהם בזמן מגיפות א
הרמ"א שלח את ספרו 'מחיר יין' כמשלוח
מנות לאביו, בזמן מגיפה ב

עכירות הדאגה מהמגיפה הביאתו לכתוב
חיבורו בעניני אגדה ב
קורונה, האם חשיב כמכת מדינה קפד, קפו
ר' ישראל מסלנט הורה במגיפה שלא
לצום ביו"ב (צו)

מוליד

האם קצף של סבון הוא מוליד פב
כל שאינו ניכר המוליד, שרי פב

מחלה מדבקת [ע"ע חולה]

האם מוטל על רופא לרפאות חולים
במחלה המדבקת קמו
האם מותר בידים להדביק את עצמו
בקורונה קמו

מכירת חמץ [ע"ע חמץ]

הגר"א והגרע"א לא מכרו חמץ בעין קד
האם מותר להשתמש במקומות שהושכרו
לגוי צט

שמיעת וואקלי בימי הספירה קיז
שמיעת כלי שיר בימי הספירה לחולי
ומבודדי הנגיף קיד
שמיעת כלי שיר בכל ימות השנה, מפני
אבילות דחורבן (קטו)
שמיעת שיר וזמר באסרו חג דפסח קיג
שמיעת שיר וזמר בימי העומר לסופרי
סת"ם קיד
שמיעת שיר וזמר מר"ח סיון קיד

כללי הפסק [ע"ע הלכה]

סתמא דתנא קמא הוא רבים, יחיד ורבים
הלכה כרבים קלא
פלוגתא בדרבנן אזלינן להקל עז, קי
קים לי קפ, קסה

כתובה

אין כותבים בכתובה שנתחייב לקבור את
אשתו קעה
שלא לכתוב בכתובה 'לירח', מכיון שכן
כותבים בגט קעה

ז

לבוד

לבוד לחומרא לא אמרינן (מג)

לחם משנה

האם אפשר לצרף לחם משנה של השכן,
בעיתוי של הנגיף פד

לידת הבת

נהגו לעשות מי שבירך בבית היולדת עא
נולדה לו בת בזמן שבתי כנסיות נסגרו,
היאך ינהג לענין קריאת שם ע

הרוצה לשנות ממה שנהג, ולמכור לגוי
 חמץ בעין קג
 התיירו למכור בקנין בהפסד מרובה, אף
 שניכר הערמתו קו
 יכולול במכירה אף בלים חדשים שלא
 הוטבלו צח
 מכירה הוי הערמה, נגד איסור דאורייתא קד
 מכירת י"ג, קודם מכירת י"ד הרגילה צח
 מקורו ושורשו קג

מכת מדינה
 האם הנגיף קורונה ייחשב כמכת מדינה קפב

מנהג
 בדבר שאינו מצוי לא שייך מנהג יז

מנין
 אין להתיר אמירה לנכרי בשביל תפילה
 בציבור (כז)
 אין לן לעשות כהצדיקים שהתפללו
 ביחידות (כט)
 אינם רואים זה את זה, ורק שכן אחד
 רואה את השני מז
 ביהכ"נ שחילקה ע"י מעקה גבוה י'
 טפחים (מב), מז
 בעירוב מצינו דאין המחיצות מחלקות,
 וסגי בעירוב אחד לכולן, ה"ה לענין פי
 תקרה במנין מב
 האדר"ת התבטא, אם אתפלל ביחידות
 ידמה לי כאילו לא התפללתי (פ)
 האם אומרים 'פי תקרה' לחומרא לענין
 מנין מא
 האם איכא חיוב להתפלל במנין או דאינו
 אלא השתדלות כז
 האם אפשר להשלים מנין ממרפסות של
 כמה קומות ט, טז

האם אפשר לצרף אנשים למנין בתוך
 חדר מדרגות מז
 האם המתפלל בביתו מוסף בשעה
 שהציבור מתפללים שחרית, ייחשב
 שמתפלל 'בשעה שהציבור' פג
 האם המתפללים בכל קומה שיש בה
 מעקה, יכולים להצטרף למנין מז
 האם יש לדמות מנין לזימון י, (יא), טו, (מו)
 האם צריך להתפלל 'בשעה שהציבור
 מתפלל' פג
 החפץ חיים לא היה מפסיק תלמודו
 בשביל תפילה במנין (כח)
 המתפלל עם הציבור, יכול לבוא
 למדרגות גדולות (פג)
 המתפלל עם הציבור, תפילה אחרת מהם,
 אך ברכותיהן שוות חשיב תפילה בציבור
 (פד-פז)
 הצטרפות למנין של עשרה אנשים ע"י
 ענייה דרך הטלפון (קט)
 הרב מפוניבז' לא וויתר על תפילה במנין,
 גם אם היה נראה שיפסיד את תרומתו
 של הגביר (פ)
 יזהר מפני חילול השם, אם אינו מתפלל
 במנין כט
 יש לו אונס שצריך להשגיח על ידי,ו
 יתפלל בביתו פ
 יש עיר אחת שלא גזרו עליה מלהתפלל
 במנין, האם יהדר לנסוע להתפלל עמהם פג
 יש שהשליך ממון רב, על תפילה בציבור פ
 להצטרף למנין אחר שכבר איכא י', שאני
 מהיכא שעל ידו נעשה המנין באופן של
 צירוף (י)
 לצרף באגודת תפילותינו ותעניותינו את
 פושעי ישראל (פא)

מוטב הגרוע שבטוב, מהטוב שבגרוע (כט)
 מחיצות מפלסטיק נעים ואינם מחוברים
 למטה, האם ייחצצו בין חלקי הציבור מט
 מרגיש שתש כוחו, אף שאינו חולה הוי
 בגדר אנוס (ל)
 ע"י תפילה בציבור, פרנסתו תהיה מזומנת
 בכל יום לב
 עומד בעזרת נשים, ומחיצה מפסקת,
 ומראה פניו, מצטרף לי' – לדעת המ"ב י
 תפילה בדמעות, דמיא לתפילה בציבור
 שמתקבלת לא
 תפילה בציבור הוי ממנהג הכשרים (כז)
 תפילה בציבור סגולה לאריכות ימים (כט), (לא)
 תפילה בציבור, אין לה זכר בין המצוות
 והוי סניף מצוה (כז), קבד
 תפילה על מקום מוגבה, בכדי לראות את
 כל מתפללי המרפסות לו
 תפילת היחיד נבדקת מכל צד, משא"כ
 תפילת הציבור (כט)
 תתפללו עם הציבור, תשיגו השגות
 בתורה (לג)

מסיכה

היכן הוזכר 'מסיכה' בהלכה (לח)
 כיבוס מסכות איכותיות בתשעת הימים,
 האם שרי קיח
 כיסוי הפה והאף במסיכה בזמן הנגיף לח

מעקה

ביהכ"נ שחילקוה לשנים ע"י מעקה גבוה
 י' טפחים, האם האנשים מצטרפים (מב), מז
 האם המתפללים בכל קומה שיש בה
 מעקה, יכולים להצטרף למנין מז

מצוה [ע"ע עוסק במצוה]

גזירת מרחצאות, י"א דבמקום מצוה לא
 גזרו כח
 הרב מפוניבז' שקל להיפגש עם הגביר
 קודם תפילת שחרית, דחשיב מצוה עוברת (ל)
 מותר למדוד מדידה של מצוה בשבת פה
 מצוה הנעשית ברוב עם, מעולה יותר (לא)

מקוה [ע"ע מבי"ה - מ' קבין. מבי"ה נשים.

מבי"ה עזרא]

מדידתו בשבת פה

משלוח מנות

האם בעינן לשלוח ע"י שליח עט
 האם מהני לשלוח ע"י גוי עט
 האם מהני לשלוח ע"י קטן פ
 הרמ"א שלח את ספרו 'מחיר יין' כמשלוח
 מנות לאביו, בזמן מגיפה ב
 שלח לחבירו מנה בשר ומנה גבינה קשה,
 ואינו יכול לאכול את שניהם בפורים פד
 שלח לחבירו מנה שאינו יכול לאכול
 מחמת בריאות, האם מהני שראוי לבני
 ביתו פד

נ

נדה

אכילה בשלחן אחד גדול וארוך קכז
 הרחקות בעידן הנגיף קכז

נדריים

הרוצה לשנות ממה שנהג, ולמכור לגוי
 חמץ בעין, האם צריך התרה קו

נטיילת ידים [ע"ע נט"י שחרית]

האם סגי שהמים יתנגבו מאלהן עו

האם צריך לנגב ידיו אחר מים שניים,
כשנטל פחות מרביעית עו
האם שרי לאכול לחם בידים רטובות,
שלא מנט"י חובה עז
כשנטל מים שלישים, אין צריך ניגוב עה
מוטב לאכול בלא נט"י, מליטול ולא ינגב (עד)

נטיילת ידיים שחרית

אין לו מים לנטילה ליד מיטתו, האם ילך
פחות מד' אמות, או שיילך במרוצה נה
האם קודם הנטילה הוי איסורו עצם
השהיית הטומאה, או הליכת ד' אמות
בלא נטילה נה
האם שרינן לחטא את הידים קודם
הנטילה נה

נישואין [נ"ע קידושין]

האב מוחה בבן לישא אשה, האם צריך
לשמוע בקולו קעד
חשיבות הענין לקבוע תאריך לחתונה (קפט)
חתן שאינו רוצה לדחות את החתונה,
והוריו רוצים לדחות קפט
יום קודם חתונתו אביו נפטר, האם צריך
לשלם שכירות האולם קפב
יותר טוב לבעל דבר לאַחַר חתונה ביום
אחד, מלהביא את הצדיק הגמור לעבירה
גדולה (קע)
עיקר השמחה של חתן וכלה זה הכלי זמר קעג
תלמיד חכם השקוד על תלמודו ימנע
עצמו לילך לסעודות נישואין ובריתות קעד

ס

סבון

האם קצף של סבון הוי מוליד פב

סגולה

להשכים בפורים בבוקר, הוי סגולה לכל
דבר קפ

סוכה

אחד מבני הסוכה משתעל וחבירו חושש
מקורונה קבו
אם אינו יכול להתרכז בלימוד תורה
בסוכה, פטור נב
האם בכל רגע שיוצא מהסוכה מבטל
מצותו קכה
הבדלה בסוכה או בביהכ"נ קכה
כל היכא שיוצא מהסוכה ולא נסתלק
ממנו הצער, לית ביה דינא דמצטער קבו
לימוד תורה בימי חג הסוכות בביתו או
בסוכה קכה
מצות סוכה היתה חביבה להאדר"ת,
והיה רוצה להעדיף מצותה על פני
תפילה במנין (כח), קכד
סוכה בביהכ"נ שעשו לה פי תקרה, ואילו
אותם המתפללים תחת עזרת נשים אינם
רוצים את הפי תקרה, מי קובע (מד)
תפילה בסוכה, או טפי עדיפא מחוץ
לסוכה משום ברוב עם קכד
תשבו כעין תדורו קכה

סיגריות

המרגיל עצמו בעישון, עובר על
ונשמרתם (כב)

סיום מסכת

האם סעודת מצוה לאחר הסיום, מעכבת קי
טעם דמהני סיום מסכתא לפטור תענית
בכורים קפ
סיום בערב פסח לבכורים דרך הטלפון קז
שיעור אכילה בסיום קי

סיגוף הראב"ד

יניח מהשלמת תאוותו קב

סכנה

האם הפסוק 'ונשמרתם' איירי על שמירת
הגוף מסכנה, או על שמירת הנפש מסכנה
רוחנית (כא)

האם מחוייב אדם להכניס את עצמו
בספק סכנה, בשביל הצלת חיי חברו קלז
המהלך במקום סכנה, עובר על ונשמרתם (כא)
כל דבר סכנה הוי דאורייתא בלא תעשה
ועשה (כא)

כל שאינו עושה מעשה אינו צריך למסור
את עצמו בספק סכנת חברו קמא

ספירת העומר [ע"ע ימי העומר]

האם זקן יכול לסמוך על מטפל גוי
שיאמר לו האם ספר אתמול עט
ע"י הספירה אדם מתקדש עד שביום מתן
תורה נעשה בריה חדשה קפא

ספק

אין להחמיר באבילות ישנה כגון ימי
העומר, בספק קיג
האם מחוייב אדם להכניס את עצמו
בספק סכנה, בשביל הצלת חיי חברו קלז
ספק ספיקא לחומרא יז
ספק פיקוח נפש דוחה כל התורה קמא

ספר תורה

אין לנשק את הספר תורה בזמן הנגיף (יד), קנג
בזמן שקוראים בס"ת צריכים לעמוד
אצל ג' או ד' אנשים (יד)

ספרים

גדולי ישראל כתבו חיבוריהם בזמן מגיפות א

הרחיד"א כתב את חיבורו 'שם הגדולים'
בהיותו בבידוד ג
הרחיד"א נחשף לכתבי יד נדירים,
בעקבות מסעותיו בעולם כשד"ר ג
הרמ"א שלח את ספרו 'מחיר יין' כמשלוח
מנות לאביו ב
ספר שאגת אריה שנתחבר מתוך דחקות,
עולה באיכות על ספרו טורי אבן (קפא)
עכירות הדאגה הביאתו לכתוב חיבורו
בענייני אגדה ב

סת"ם

סופר סת"ם שהתחייב לילך למקוה בכל
יום, ואין מאפשרים לטבול קנז
שמיעת כלי שיר לסופרי סת"ם בימי
העומר קיד

ע

עדות

האם פסולי עדות נאמנים נגד רוב עט
שני עדים שרואים מחלוק זה ושנים מחלוק
זה מצטרפין, אף שרה"ר מפסקת ביניהן טז

עונה

האם יימנע ממצות עונה בכדי שלא יבוא
לבטל טבילת עזרא פה
האם יימנע ממצות עונה בליל שבת,
בכדי שלא יסחוט בטבילתו פה
מצורעת, מותרת בתשמיש המיטה קמה
עונת תלמידי חכמים (פה)

עוסק במצוה

האם פטורא דעוסק במצוה נאמר אצל
הלומד תורה נג
הרב מפוניבו' שקל להיפגש עם הגביר
קודם תפילת שחרית, דחשיב מצוה עוברת (ף)

להריטב"א הוי איסור לעסוק במצוה
אחרת נ
עוסק במצוה פטור, באופן שחייב
במניעתה של המצוה הראשונה נ

עירובי חצירות

משתמשים הרבה בבית אחד, סגי בעירוב
אחד מא-מב, מז

ענינים שונים - קורונה

האם מותר להתחפש לחולה ולכתוב 'אני
חולה' קעה
שלא להזכיר שם הנגיף קורונה, בפה קעו

פ

פורים

ההארה בפורים, מעולם לא נהיה כמוהו קפ
כל הפושט יד ליטול, נותנים לו קפ
להשכים בפורים בבוקר, הוי סגולה לכל
דבר קפ
פורים הוי יום של עת רצון קפ

פי תקרה

האם אומרים פי תקרה לחומרא לענין מנין מא

פיקוח נפש

במגיפת החולירע מינה הגר"י מסלנט
אברכים לסייע לחולים תוך חילול שבת (פג)
גדולי הדורות החמירו מאוד בפיקוח נפש (צה)
כל שאינו עושה מעשה אינו צריך למסור
את עצמו בספק סכנת חבירו קמא
ספק פיקוח נפש דוחה כל התורה קמא

פסח

הכשרת חצובה ומבערים לפסח ק
הרה"ק מנעסכיו זיע"א היה מחמיר
בהלכות פסח (פב)

הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זיע"א נהג
להחמיר בפסח משונדיג קב
להוסיף בכל שנה בפסח איזה חומרא,
בכדי לשבר כוח הקליפה קב
משכונות של הגוי, מניחין בליל הסדר אצלו
..... (צט)

פרקי אמונה וחיזוק - קורונה ע"ע אמונה

פרנסה

חובל בעצמו בשביל פרנסה, או בשביל
צבירת הון קנא
ישראל בימי אבילותו לנגן אצל הגוי,
משום פרנסה קיד
להתיר לסופרי סת"ם לשמוע כלי שיר
בימי העומר, משום פרנסתן קיד
להכניס עצמו לסכנה בשביל פרנסה קנב

צ

צדיק

אין לן לעשות כהצדיקים שהתפללו
ביחידות (כט)

צדקה

נתינת צדקה לתוך ידי העני, האם בזמן
הנגיף ינהג כן קנג

צער

גם על מה שראתה עינו ולא אכל
ונצטער, יתן את הדין (קמח)
המצער את עצמו נקרא חוטא קמח

ק

קבר

אין כותבים בכתובה שנתחייב לקבור את
אשתו קעה
הדיין דבריסק ממנה את הקברן כשליחו,
לקבור את אשתו (קעה)

קורונה

קורונה - אבן העזר קסט
קורונה - אורח חיים קח
קורונה - חושן משפט קפא
קורונה - יורה דעה קכז
קורונה - ענינים שונים קעה
קורונה - פרקי אמונה וחזון קעז

קדושה

בשעת הדיבור ישמור עצמו מלהסתכל
בפני הנשים קכב
הקדושה והטהרה של האדם מביא לו
שזיו איקונו מרהיב עין ח

קדושת נעריצך

אברכי כולל השוקדים על תלמודם
בעזרת נשים, ושומעים קדושה ממנין
המתפללים, האם צריכים להפסיק נ
לומד בביתו ושומע ממנין המרפסות
קדושה, האם צריך להפסיק מתלמודו נ

קטן

האם מהני לסמוך על קטן שיהא לו
כשומר (פא)
האם מהני לשלוח משלוח מנות ע"י קטן פ
האם קטן נאמן לומר לאביו שכבר בירך
(האב) ברהמ"ז פא-פב
האם קטן נאמן כעד אחד נגד רוב עט
כיבוס בגדי קטנים בתשעת הימים קח
נסתפק אם אמר רצה, ובנו הקטן אומר
שהזכיר, האם נאמן עט

קידוש

מנהגינו לעמוד בכל הקידוש (כו)
מרגיש שיוכל לכוון יותר בה כשיעמוד,
יעמוד כה

קידושין [ע"ע נשואין]

בכדי שלא יהא חשש קידושין ע"י
הסבלונות, קבעו זמן לחופה (קעב)

קללה

אסור לאדם לקלל את עצמו (כא)

קנם

מנין יהודים התפללו, ואח"כ הצטרפו
עוד, וקנסו את כולם על התקהלות, האם
יכולים האחרונים לתבוע את הראשונים קנד

קרבן

שני הגזלות של העני, שוות בדרגה כמו
האלף קרבנות של אגריפס המלך כ

קריאת המגילה

שמיעתה דרך הטלפון קח

קריאת התורה

ביוה"כ קוראים בתורה פרשת עריות,
טעמו (קכג)

קריאת שם

חשיבות ליתן בקריאת שם קידושא רבה עא
מנהג היה ליתן שם בבית היולדת עא
מקור הענין של קריאת שם ע
גולדה לו בת ובתי כנסיות סגורים, היאך
ינהג לענין קריאת שם ע

קריאת שמע

מי שיודע בעצמו שמכוין יותר כשעומד
בק"ש, יעמוד כה-כו

ר

רבנים

האם מותר לרבנים לנוח 'ביום', דשמא
יבואו לשאול אותם קלז

רופא [ע"ע אחות רפואית]

האם רופאים מחוייבים לסכן את עצמם ולטפל בחולים שנדבקו מקורונה קל"ז, קמ"ד

רחיצה [ע"ע טבילה - ט' קבין]

בזמנינו רחיצת כל גופו, חשיב כצורך
אוכל נפש לענין יום טוב (סח)
טבילה בחמין אינה רחיצה האסורה בשבת טו
מים שנתחממו ע"י דוד שמש, להשתמש בהם ביו"ט לרחיצה סח
שלא לשהות הרבה במקלחת ביו"ט סט

רמקול

האם יכולים לצאת י"ח מצוות וחובים דרך רמקול קז-קח

שט

שבת [ע"ע להם משנה. מוליד. עירובי חצירות]

איסור ליתן מתנה בשבת צח
במגיפת החולירע מינה הגר"י מסלנט
אברכים לסייע לחולים תוך חילול שבת (פג)
האם יש לאסור הטבילה בשבת, משום סחיטה סה
האם מותר לגוי למדוד חום בשבת, בכדי שיוכל הישראל להיכנס למקום ציבורי פה
האם מותר לרחוץ הידים בסבון נוזלי פב
האם תרופות הוי מוקצה פה
הורדת כספית ממודד חום (פו)
הליכה למקוה חמה בשבת סו
הרה"ק מברדיטשוב זיע"א היה מחמיר בהלכות שבת מאוד (פב)
טבילה בחמין אינה רחיצה האסורה בשבת טו
טעם איסור טבילת כלים בה צח

טעם שאין האבל יורד לפני התיבה בשבת קל"ה
כשצריך לחלל שבת עבור חולה, יחלל ע"י נכרי או ע"י ישראל (פג)
מותר למדוד מדידה של מצוה בשבת פה

שבועות

הכנה לשבועות קפו
טעם הלימוד בליל שבועות, בכדי להראות חביבות התורה קפז
ע"י ספירת העומר אדם מתקדש עד שביום מתן תורה נעשה בריה חדשה קפא

שומר

האם יכול לסמוך על שעון מעורר כשומר שיזכירנו (פא)
האם מהני לסמוך על קטן שיהא לו כשומר (פא)

שיעורי תורה

בעל שבט הלוי היה סבור שהשיעור של הגרא"ח נאה, הוא השיעור האמיתי נח
גדולי וחכמי ירושלים נהגו כשיעור הגרא"ח נאה נח

שליח

אין שליחות לעכו"ם פ
האם בעינן לשלוח משלוח מנות ע"י שליח עט
האם מהני משלוח מנות ע"י גוי עט
האם מהני משלוח מנות ע"י קטן פ

שיעון

האם יכול לסמוך על שעון מעורר כשומר שיזכירנו (פא)

שערות

שלא יכסו שערות הפאות את אזניו בשעת התפילה לט

ש"ץ [ע"ע חזרת הש"ץ]

אבל שיש לו קול גבוה, האם ירד לפני
התיבה אף בשבת ק"ה
אין לאבל לירד לפני התיבה בימים נוראים ק"ה
טעם שאין האבל יורד לפני התיבה בשבת ק"ה

ת

תורה

בתורה שבע"פ יש ב' חלקים, הוראת
הלכה ע"י דימוי מילתא, וחידושי הלכה
מתוך פלפול מח
האם פטורא דעוסק במצוה נאמר אצל
הלומד תורה נג
האם צריך הלומד תורה להתרחק ד'
אמות מהמתפלל נא
האם צריך להפסיק מתלמודו לעניית
קדושה, ממנין המרפסות נ
זכות התורה יכולה להחיות את האדם
ולהצילו ממות קפח
טעם הלימוד בליל שבועות, בכדי
להראות חביבות התורה קפז
כוח התורה הוא חרבם של ישראל מט
מי שתורתו אומנותו, אינו חייב לילך
לסעודת ברית ק"ג
מסירות נפש לתורה קפז
נעשה צמא יותר לתורה, ע"י שמוסיף
בלימוד התורה קפז
סוכה, ללמוד בה תורה אם אינו יכול
להתרכז בה, פטור נב
עניית ברוך הוא וברוך שמו, ואמן,
באמצע תלמודו נא
תורה שלמדתי באף עם יראת שמים קפא

תורה שלמדתי באף יותר מקיימת קפא
תתפללו עם הציבור, תשיגו השגות
בתורה (לג)

תחפושת

האם מותר להתחפש לחולה ולכתוב 'אני
חולה' קעה

תלמיד חכם

לא יסב לסעודה עם עמי הארץ ק"א
תלמיד חכם השקוד על תלמודו ימנע
מלילך לסעודות נישואין ובריתות ק"ד
עונת תלמידי חכמים (פה)

תענית

אין מתענים בשעת הדבר צה
להתענות ולצער עצמו לתשובה שרי קנא

תענית בה"ב

תענית זו לא הוזכרה בתלמוד, אלא
במסכת סופרים קט

תענית בכורים [ע"ע סיום מוספת]

האם מהני לבכור לשמוע הסיום דרך
הטלפון קז
האם מהני לפטור התענית ע"י סיום קט
תענית בכורים קיל, דלא נזכר בגמרא קט, (קיא)

תפילה [ע"ע מנין. ש"ץ]

אף שעדיין לא נגאלנו, מ"מ ע"י התפילה
מתקיים מעין הגאולה (לכ)
היו רוצים לקום ממיטתם כבר אחר
התפילה כג
הלואי שהייתי יכול להתפלל עוד פעם כג
העוסק בתלמודו ובאו מנין להתפלל
בגבולו, האם צריך להרחיק בכדי שלא
לעבור לפני המתפלל נא

שלא יהיה בזמן הנגיף התקהלות גדולה
אף בתפילה, כבר מצינו באגרות רעק"א
(קנד)
שערות שלא יהיו על 'פתח' אזניו או
'מעל' אזניו בתפילת שמו"ע (ל"ט)
תפילה במקום פרוץ (מ"א)
תפילה על מקום מוגבה בכדי לראות את
כל מתפללי המרפסות ל"ו

תרומת איברים

האם מחוייב אדם לסכן את עצמו,
ולתרום כליה בשביל הצלת חיי חבירו ... (קמ"ד)

תשעה באב

האם יש אכילה לשיעורים בת"ב (צ"ו)

תשעת הימים [ע"ע בין המצרים]

טעם איסור כיבוס בימים אלו קיח
כיבוס בגדי קטנים קיח
כיבוס מסכות איכותיות בתשעת הימים קיח

הפינת יקרת שבו אנו עתה מתפללים,
חשוב כתפילה ברוב עם כ"א
הרגעים המתוקים ביותר שיש, בשעה
שעומד ומתפלל כ"ד
התפילה תהיה בישוב הדעת כ"ד
טוב לירד להתפלל במקום נמוך לקיים
ממעמקים ל"ו
טעם בתפילה כ"ב
כיסוי הפה והאף במסיכה בתפילה בזמן
הנגיף ל"ח
לימוד בחזרת הש"ץ (כ"ה)
לעמוד במקומו הקבוע ולא יטייל כ"ה
מניין יהודים התפללו, ואח"כ הצטרפו
עוד, וקנסו את כולם על התקהלות, האם
יכולים האחרונים לתבוע את הראשונים קנד
מתפלל בביתו מוסף בזמן שהציבור
מתפללים שחרית, האם ייחשב בשעה
שהציבור מתפלל ל"ג-ל"ה

מפתח הענינים לד' חלקי שו"ע לפי סדר א - ב *

א

אבילות

אין מקבלין תנחומין על החי תו
האם אפשר לנחם ביום תשעה באב תעד
האם אפשר לנחם במכתב תעד
האם האבל אומר הלל שנד
האם האבל יורד לפני התיבה בחנוכה שנג
האם יצטרך האבל לצאת מביתו,
כשקלטות שירה נשמעים בו תעו
היאך ינהג אבל תוך שנתו בציון הרשב"י תעה
זוג פרודים, ואחד מבני הזוג נפטר, האם
צריך השני לישב שבעה תלח
התפילה בעשרה יש בה נחמה גדולה
לנשמת המת (שנד)
תנחומי אבלים בג' ימים הראשונים תעג
תפילין מונחים לאבלים בעת שבאים
לנחמם רה

אונן

אונן אינו אוכל בשר, ומשום כבוד המת תד

אורח

יש אורח שנוהר מלשכב במיטת אשת
איש, ומשו"ה יזהר הבעל מלהיכשל
לשכב במיטת אשתו בטומאתה תמ

אותיות הקודש

שלא לדרוך על אותיות מרובעות תקיג

אכילה

אכילה בשוק תקיא

אכילה קודם שחרית, כשאינו יכול לכוון
דעתו, אף כהיום שאין מכוונים כ"כ רצח
אכילה קודם שחרית, פחות מכזית שכה
האם שרי ליגע באוכלים ביוה"כ (שו)
האם שרי ליתן אוכל בידים לקטנים
ביוה"כ שד
הסתכלות ברבו בעת שאוכל רכא
הסתכלות על האדם באכילתו רכא, (תצו)
לא יאכל מעומד רנב, תקיא

אמונה

כהנים שאינם לומדים הלכות הנוגעות
לבית המקדש, הוא חסרון באמונה תקנז
ע"י הדיבור בעניני אמונה יתחזק בזה תפו

ארון קודש

לישב כשאחוריו כלפי ארון קודש רכו

ארנונה ומיסים

חיוב תשלום ארנונה למדינה ולעיריה תעט

ארץ ישראל

האם בארץ ישראל איכא דינא דמלכותא
תפא-תפב

אשה

אשה אינה יכולה לכתוב תפילין
דמופקעת מהמצוה (תנח)
אשה יכולה לחייב את עצמה בכל מצוה
שהזמן גרמא רצא
האם אשה יכולה לקבוע מזוזה (תנח)
האם שרי לעבור לפני אשה המתפללת רלג

בית החיים

האם עולים לבית החיים בחודש ניסן (שנו)
האם עולים לבית החיים בימי החנוכה שנו
האם עולים לבית החיים בראש חודש (שנו)
הימים שעולים לקבר (שנו)

בית הכנסת

האם להביא קטנות לתפילה בביהכ"נ
תצו-תצו
הגרי"ש אלישיב אבל בשמחת תורה
בביהכ"נ, ושינה ממנהגו שבכל השנה רכא

בית המקדש

בית המקדש נחרב מזה כאלפיים שנה,
והיאך לא שכחנו זכרו תה
בנרות חנוכה עבדינן דומיא דמנורת
המקדש (שכח)
החפץ חיים אמר, אני יהיה אחד מאלו
שיקבל רשות להיכנס לבית המקדש תקנ
הכהנים מותרים להיכנס לעבודתם
בביהמ"ק, ואילו הישראלים ישארו
בחוץ תקנ
כהנים שאינם לומדים הלכות הנוגעות
לבית המקדש, הוא חסרון באמונה תקנז
עולם, שנה, נפש - כהן גדול, בבית
המקדש בקודש הקדשים, ביה"כ (תיב)
קריעה במקום המקדש, האם מהני ליפטר
ע"י הקנאת הבגד לחבירו במתנה תנה

בית הקברות ע"ע בית החיים

בל תוסיף

האומר על מצוה מדרבנן שהיא
מדאורייתא, עובר בבל תוסיף ריד
האם איכא חשש בל תוסיף באכילת מצה
בליל פסח שני שפב

חיוב הנשים בתפילה בכל יום רלג
חיוב לנשים להתענות בתעניות ציבור,
כאיש תט
חיוב מים אחרונים לנשים תנד
נגעה בדדיה בזמן שמינקת א"צ נטילה,
משא"כ בזמן שאינה מינקת רב
נשים אינן צריכין ליזהר מלאכול בעיו"כ
דברים המביאין לקרי שא
שמיעת כלי שיר לפקח עצבותיה דנשים (שצא)

ב

בגדים

אין להסתייע ע"י אחר שיביא לו את בגדי
הבוקר ריה
בגד שעטנו האם הוי מוקצה (שי)
ליטול הבגד בשני ידיו, ואח"כ יקדים
לימין ריט

בדיקת חמין

שרי לדבר לצורך בדיקתה שכט

בחור

ימי הבחורות הם השנים של 'מי לה' אלי' תקנ

בית הכסא [ע"ע ברכת אשר יצר]

האם יכול לומר 'ברוך המבדיל' שם (רמ)
האם יכול לומר צ' פעמים 'ותן טל ומטר'
שם (רמ)
הידוק הציציות בבית הכסא קצא

בין המצרים

מאכל שיש בו יין, האם שרי לאכול
בימים אלו ת
שמיעת מוזיקה וואקלי שצ
שתיית יין שרק שרי בתשעת הימים תא

האם איכא חשש בל תוסיף באמירת לשם
יחוד קודם הספירה ריד

בר מצוה

אם יהיה ער כל ליל הבר מצוה ויעסוק
בלימוד התורה מובטח לו שלא יחטא תקמה

ברית מילה

אקמול לפני הברית תנז

בעל ברית אוכל בתשעה באב שנדחה תג

בשעת ברכת המילה יאחזז הערלה בידו רב

האם בשעת ברכות המילה צריך לכסות

ערוות הקטן רב

האם יש לחוש להפסק בין ברכת בפה"ג

לקריאת השם ר"ל

מצותו מוטלת על האב, ועכ"ז מכבד

אחרים למול תנט

נולד בעש"ק אחר השקיעה דהגאונים,

והאב נוהג כר"ת, מתי ימולו תנו

ברכה [ע"ע ברכות הנהנין]

האם שרי לברך את הגוי תקלז

לפני כל ברכה היה הח"ח ממתין קמעא,

ורק אח"כ פותח בברכה הבאה רפב

מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי

דברכות ללא ספיקות רפד

מברכותיו של אדם ניכר אם הוא תלמיד

חכם (ר"ז)

מצוה שיש לה משך זמן יכול לברך עליה

אף שאינו עובר לעשייתן קצח

ספק ברכות להקל, לא אמרינן היכא

שהמחלוקת במצוה והברכה נגררת (תעב)

שלא להבליע התיבות רפג

ברכת אשר יצר [ע"ע בית הכסא]

היוצא מבית הכסא, כמה פעמים יטול

ידיו רב

שלא לדבר ולהתעסק עד שיברך אשר

יצר רב

ברכת הגומל

האם מברכים הגומל, אחר נסיעה מתל

אביב לירושלים ריא

ברכת החמה

ברכת שהחיינו על ברכת החמה בימי

העומר שפז

ברכת המצוות

ברכת המצוות בעינן בעמידה רנב, שכח

ברכת הנהנין [ע"ע ברכה. קינוח סעודה]

ברכה על הליפתן בסוף הסעודה רנו

ברכת תפוז"א שנתרסקו רנט

האם דין קדימה אמרינן על ה'ברכה' או

על 'סדר האכילה' רנז

האם מברכים על ליפתן בסעודה, כשהוא

עיקרו של הסעודה רנו

חביב, המין שרגיל להיות תמיד חביב,

ולא מה שחביב לו עכשיו רנח

כשאינו חפץ לאכול פת, לא אמרינן

שהדבר המסופק נטפל (רפד)

ע"י זהירות בברכות הנהנין, יבוא מאליו

יראת שמים רפה

קמח שנתנו בכדי לדבק, אין מברכין עליו

במ"מ רנו

שהיה והתבוננות קודם הברכה רפב

ברכת שהחיינו

אין לקדש בליל סוכות מבעו"י, בכדי

שברכת שהחיינו יהיה גם על הסוכה רפז

ג

גאולה ע"ע מידות

גוי

האם שרינן הכנה ע"י גוי (שפה)

האם שרי לברך את הגוי תקלז

גזירה

אשה שעברה על גזירה דרבנן שלא

לטבול 'ביום' השביעי, האם עלתה לה

טבילתה שנו

גזירה על המת שישתכח, לא נאמר אצל

צדיקים שנו

האם גזירה דרבנן מעכב, שאינו יוצא אף

את הדאורייתא שכו

סיכך את סוכתו בנסר שיש עליו גזירת

תקרה שכו

גזירת י"ח דבר

גזירת י"ח דבר היה לאחר מלחמת בית

חשמונאי תקנו

יוחנן כהן גדול נעשה צדוקי, מפני שלא

קיבל גזירת י"ח דבר תקנו

יום גזירת י"ח דבר, היה קשה כיום עשיית

העגל תקנו

גמ

אין להחמיר בגט, בכדי שלא להוציא לעז

על הראשונים (ריכח)

האם זוג שברצונם להיפרד, צריכים

להיזהר בהרחקות תלז

האם רשאי ליתן גט לאשתו כשהיא

טמאה נדה תלח

זוג פרודים, האם האשה יכולה לצאת י"ח

הדלקת נר חנוכה מבעלה תלז-תלח

זוג פרודים, ואחד מבני הזוג נפטר, האם

צריך השני לישב שבעה תלח

אלמה אין מברכין שהחיינו על מצות

מצה בליל פסח רצא

ברכת שהחיינו על בגד חדש בימי העומר שפז

ברכת שהחיינו על ברכת החמה בימי

העומר שפז

ברכת שהחיינו על היו"ט קודם הדלקת

הנר, או לאחריו רפו

ברכת שהחיינו על טלית חדשה, קודם

ברכת להתעטף או לאחריה קצג

ברכת שהחיינו על פרי חדש הוי רשות,

משא"כ על בגד חדש קצג

ברכת שהחיינו על פרי חדש קודם ברכת

הפרי או לאחריו קצג

ברכת שהחיינו תקנו רק על דבר הבא

מזמן לזמן שסמ

האם הנשים ידליקו הנרות בלילה דייקא,

בכדי שיברכו את ברכת שהחיינו בלילה רפו

בשר

אונן אינו אוכל בשר תד

בסעודה המפסקת דעיו"כ אוכלין בשר

עוף ולא בשר בהמה שא

בשר בחלב

בשר הבלוע בין השיניים שאכלו בתוך

שש שעות, האם יצטרך להמתין שוב ו'

שעות תכ

טעם שצריכים להמתין בין בשר בחלב

שש שעות תכ, (תכב)

בתולדות

אין להם לטבול בעיו"כ, דחיישנן לתקלה דש

זוג פרודים, והבעל כהן, האם בפטירת
 אשתו, ייטמא לה הבעל תל"ט
 לאחר גירושין אסור לדור בחצר אחת תל"ח
גילוי
 גם בדבש איכא גילוי (רצ"ט)
 לדעת הגר"א יש להיזהר בו אף בזה"ז (רצ"ט)

גמילות חסד
 תלמיד חכם יהא גומל חסד ללמד תורה
 לאחרים תקי"ט

גשמים
 גדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים
 וארץ תיב
 גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה ... תיב
 יום הגשמים גדול מתחיית המתים תיב
 קשה יומא דמיטרא כיומא דדינא (תיב)
 תפילת הכה"ג ביוה"כ על גשם (תיב)

ד

ד' מינים
 איגוד הלולב בלילה, אף שאינו זמן
 החיוב, לית ביה תעשה ולא מן העשוי ... (קצ"ב)
 אתרוג שאול ביומא קמא לקטנים תיד
 האם סגי בערבה שהמין גדל על המים,
 או כל שלא גדלה בפועל על הנחל לא
 מזהני (ר"ז)
 האם צריך לחלוק כבוד בקגית ד' מינים
 לאדם גדול רח
 האם צריך ליתן לאביו את האתרוג
 המהודר רח
 האם שרי להחזיר את הד' מינים ביו"ט
 לביתו (רצ"ז)
 הימנך בלולבי דרי שיא

חוטם האתרוג חמור משום דנראה לעינים
 שיא, תטז
 חשיבות רכישת ד' מינים לקטנים (תטז)
 נקודה שחורה בחוטם - שיטות הפוסקים
 היכן הוא החוטם תטז
 נקיות חוטם האתרוג במקום שמתחיל
 גובהו תטז
 נקיות חוטם האתרוג במקום שמתחיל
 גובהו, לקטנים תטז
 עלי לולב שבירכו עליו, האם יכול לאגוד
 בהם את ההושענות שיב
 תיומת הלולב חמור, כיון דמיד בתחילת
 השקפתו נראה שיא, (תטז)

דבש

הדבש הוי בכלל המשקין דשייכא בהו
 גילוי (רצ"ט)
 טיבול הפת בו בראש השנה רצ"ט

דגים

אין אוכלים בעי"כ בסעודה המפסקת,
 דמרבה הזרע שא
 האם לענין ריבוי הזרע, יש חילוק בין
 דגים חמים לקרים (שב)

דינא דמלכותא דינא

האם בארץ ישראל איכא דינא דמלכותא
 תעט, תפב

דרבנן

ספירת העומר בזמן הזה הוי מדרבנן ריד
 שלא לומר על דבר שהוא מדרבנן, שהוא
 דבר תורה ריד
 שמע ברכה על מצוה דרבנן, י"א דיכין
 כונה הפכית בכדי שיוכל בעצמו לברך ריד
 תרי דרבנן בפסיק רישא רפב

ה

הבטחת הכנסה

היאך מורים היתר ליקח הבטחת הכנסה
מהמדינה תפא

הושענות

איגודן בעלי לולב שבירכו עליו שיב

הזכרת מעין המאורע [ע"ע יעלה ויבא]

הזכרת רצה אחר סעודה ג', כשסיים
במוצ"ש ריג

פלוגת חכמי פרובינצא עם רבינו יהודה,
האם כששכח יעלה ויבא, חסר לו רק
הזכרה, או חסרה לו תפילה (רעג)

שכח יעלה ויבא, או טל ומטר - חידושו
של השלחן הטהור רלד

הידור מצוה

הידור מצוה או מסורת רכז

י"א דבעינן לחנך את הקטן כגדול אך
בדבר שהוא לעיכובא, משא"כ בדבר
שהוא רק להידור מצוה תיד

הכנה

איסור הכנה מהותו לעשות פעולה לצורך
מחר, משא"כ היכא שקבע בעצמו תכונה
של הרגל (עדר)

האם איכא הכנה באמירת צ' פעמים ותן
טל ומטר בשבת רעג

האם טבילה במקוה בעיו"ט שחל בשבת,
אית ביה הכנה ערב

האם להכניס סימניה בספר בשבת, הוי
הכנה לימי החול ערה

האם שרינן הכנה ע"י גוי (שפה)

הליכה

נקטינן דהליכה לא הוי הפסק (תצג)

הלכה [ע"ע כלי הפסק]

האם אפשר ללמוד הלכה מהשמטת
הרמב"ם תקלג

היצר הרע מפתחו שילמוד גמרא, ורק לא
שו"ע לדעת הדין על בוריו תקמב

התפעלות הנפש מגברא רבה, היינו
בלימוד ההלכה תקמד

זכור את יום השבת, תהא שונה בפה
הלכות שבת תקמב

חובת האדם בעולמו, עיין ההלכה הדק
היטב תקמג

יש לחלק בין לימוד הוראה רק בכדי
להראות לאחר, או בכדי ללמוד כדבעי תקמ

כדי שלא יטעה בהוראה, ייגע בעצמו
קודם שיבוא לידו השאלה תקלז

כהנים שאינם לומדים הלכות הנוגעות
לבית המקדש, הוא חסרון באמונה תקנז

כמה סימנים יש בד' חלקי השו"ע תקמא

כשאין לומדים הלכה למעשה, נדמה
שהכל אסור וכעין הכסיל בחושך הולך תקמג

מה נדרש מסנהדרי גדולה שישבו
בלשכת הגזית 'בקיאות בהלכה' תקמג

עיקר התורה זה ההלכה, ולא גפ"ת
תקמא-תקמב

עשיה כדין לא נכנס בהלכות מנהג רל

הלל

אמירת הלל בראש חודש ביחיד (שנד)

אמירת הלל לאבל שנד

הספד

האם השתתפות בהספד, חשיב נמי כבוד
המת תמא

הסתכלות

אסור להסתכל ביפיה של כלה (תצו)
 אסור להסתכל בפני הרשע תקז
 בכדי שלא להיכשל בראיות אסורות,
 האם שרי להשתמש במעשר כספים תקב
 הסתכלות ברבו בעת שאוכל רכא
 הסתכלות על האדם בעת אכילתו רכא, (תצו)
 הסתכלות מביאה לידי הרהור, גם בבנות
 קטנות תצט, תקב

הערמה

אין הערמה באיסורי תורה שפד

הפסד מרובה

כהיום מהו הפסד מרובה (שפד)

הפסק

האם יש לחוש להפסק בברית בין ברכת
 בפה"ג לקריאת השם רל
 הפסק באמירת הנרות הללו בין הברכות
 להדלקה שכט
 לברך שהחיינו 'אחר' הדלקת הנר דיו"ט,
 כדי דלא להוי הפסק בין הברכה להדלקה ... רפז
 נקטינן דהליכה לא הוי הפסק (תצג)

הרחקות [ע"ע נדה]

אכלה מהלחמניה, האם שרי לבעלה
 לחתוך פרוסה מצידו השני תלב
 האם זוג שברצונם להיפרד, צריכים
 להיזהר בהרחקות תלז
 האם צלחת פירות מרכזית תיחשב
 כקערה אחת תלג
 האם רשאי ליתן גט לאשתו כשהיא
 טמאה נדה תלח

הקבלת פני רבו

האם צריך לדבר עם רבו, או סגי בזה
 שרואהו רצב
 הקבלת פני רבו, כשרואה את רבו, אבל
 רבו אינו רואהו רצב

ו

ותן ט"ל ומטר

אמירת צ' פעמים או ק"א פעמים בכדי
 להסיר הספיקות (רל"ט)
 האם איכא הכנה באמירת צ' פעמים ותן
 טל ומטר בשבת רעג
 האם יכול לומר צ' פעמים במקום שאינו
 נקי ואסור לומר בו דברי תורה (רמ)
 האם מהני אמירת צ' פעמים 'בקול',
 אפשר דבעינן בלחש דומיא דשמו"ע (רמ)
 השוכח לשאול על גשמים, לדעת שלחן
 הטהור אינו חוזר, כיון דכהיום ממילא אין
 מכוונים רלד
 יש מבני תימן שאין אומרים בותן טל
 ומטר 'לברכה' רלח
 לאחר ל' יום אינו חוזר, אף שעדיין ליכא
 צ' תפילות (רמא)
 מסופק אם אמר, חוזר רמא
 פלוגתת הראשונים האם מהני לומר צ'
 פעמים בכדי להסיר ספיקות בזה רל"ט
 שכח לשאול, האם בשומע תפילה בעינן
 לומר אף 'על פני האדמה' (רלח)
 תפילות הש"ץ מצטרפים לאמירת צ'
 פעמים (רמ)

ז

זמירות שבת

טעם שאנו אומרים בפיוט חי' ה' וברוך
 צורי 'כהלל וכשמאי' (שנא)

זקן

בן תשעים ראוי לו להיות כל עסקו
בתפילות ותחנונים תקנה
בשנת התשעים נוסף עליו מיוחד, דעי"ז
יתעלה בקודש תקנה

זריזון מקדימין למצוות

האם גם בשריפת חמץ אמרינן דזריזון
מקדימין שם

ח

חול המועד

גזירת השפם כשאינו מעכב את האכילה שפה
דבר שמטריד את מנוחת הנפש, שרי
לעשות במועד אף שיכול לעשות אחר
המועד שצה
האם בחוה"מ נאסר רק דבר דאית ביה
טירחא, או כל מלאכה נאסרה שצו
האם עושים חלאקה בימי המועד תקלו
חשמל - הדלקה וכיבוי שצד
ימי חול המועד אינם כימי חול ורק אסרו
בהם כמה דברים, אלא המה ימים כיום
השבת ורק התירו בהם כמה דברים שצו
להתקשר בטלפון בענינים שאינם לצורך
המועד שצד
נשמה יתירה גם בחוה"מ כמו בשבת (שצו)
סחיטת הסמרטוט אחר השטיפה שצו
סידור המשרד בחול המועד שצו
צחצוח נעלים לצורך המועד שצה
רחיצה עם סבון בחול המועד שצה-שצט

חומרא

אומנותו של היצר הרע להוסיף חומרות,
עד שאינו יכול לסובלם, ועי"ז פורק עול תקד

אין להחמיר בגט, בכדי שלא להוציא לעז
על הראשונים (ריבא)
האם להחמיר לילך יחף ביוה"כ (ריבא)
החסרון בחומרות, כיון דפעמים הוי
חומרא דאתי לידי קולא תקג
סכנה גדולה נשקפת ברוחניות למחמיר,
כיון דהמפליג בערך ענין אחד, קרוב
שיוקטן ענין אחר תקד
פסח ושבת הם הם הדברים שצריכים
להחמיר תקח-תקי

חזקה דרבא

האם סמכין אחזקה זו אף בדאורייתא תמג

חזרת הש"ץ

האם בעינן להמתין קודם חזרת הש"ץ
לעשרה, או סגי בששה רי
היכא דהתפללו ששה בלחש, שרינן
לחזור התפילה (רלז)
לא התירו להשמיע קולו בתפילתו אלא
בחזרת הש"ץ (רלז)
מעלת חזרת הש"ץ גדולה יותר מתפילת
הלחש, להמקובלים רי

חינוך

אבי הרמב"ם הכה את בנו על מיעוט
תלמודו תיח
אמר בבין השמשות לבנו משום חינוך -
היום סופרים את העומר ואמר כמה היום,
האם יוכל לספור בברכה שפו
האם אפשר להקל לקטנים כדיעות
הפוסקים שמקילים לגדול תיג
י"א דבעינן לחנך את הקטן כגדול אך
בדבר שהוא לעיכובא, משא"כ בדבר
שהוא רק להידור מצוה תיד

חמר מדינה	
החזו"א סבר דבארץ ישראל אין חמר	
מדינה תג, (תד)	
חנוכה	
אוכל אצל אביו וישן במקום אחר, היכן	
ידליק של	
אין לטלטל נרותיה ממקום למקום אף	
בימות החול שמח	
אם יבוא המשיח באמצע ימי החנוכה,	
האם ידליקו באותו יום כדעת בית שמאי	
פוחת והולך, או כבית הלל מוסיף והולך שנ	
אמו האלמנה מבקשת שידליק נרות	
חנוכה בביתה מיד בזמן תנד	
אמירת 'הנרות הללו' בין הברכה	
להדלקה שכט	
ברכות ההדלקה בעינין בעמידה שכח	
האם בעינין דגם הלהב יהיה למטה מכ'	
אמה שלב	
האם בעינין להדליק מדינא בכלי רפז	
האם האבל אומר הלל שנד	
האם האבל יורד לפני התיבה בחנוכה שנג	
האם מדליקין נר מנר (שמה)	
האם מותר להעיר את אחד מהוריו, בכדי	
שיוכל להדליק נר חנוכה שמב	
האם עולים לבית החיים בימי החנוכה שנו	
הבית נמוך מרשות הרבים, יותר מעשרים	
אמה שלט	
הגיע זמן הדלקה, ונמצא בנסיעה, האם	
שרי ליה לאכול שלז	
הדלקה בצמר גפן או בפתיל צף שלז	
הדלקה בקומה גבוהה שהחלונות למעלה	
מכ' שלט	

תיח	ייזהר מלהכות את הבנים בשביל לימודם
מצות חינוך על עצם המצוה, ולא על	
פרטי המצוה תיד	
חלאקה	
האם אפשר להקדים את החלאקה קודם	
ג' שנים תקלה	
האם עושים חלאקה בימי המועד תקלו	
הקדמת התגלחת, מוזיק לזכרון הילד תקלו	
חלה	
העושה עיסתו על מנת לעשות חציה פת,	
וחציה פת הבאה בבסנין תפח	
חמץ	
האם מכירת חמץ הוי הערמה שפד	
האם שרי לשרוף את החמץ מצפרא	
דערב פסח שפ	
החמירו בחמץ יותר מעבודה זרה תקז	
המאריך בדקדוקי חמץ ופסח, מאריכין לו	
ימיו ושנותיו תקח	
חמץ שבדעתו למכור ביום י"ד, האם חייב	
בבדיקת חמץ בליל י"ד שפב	
חמץ רומז ליצר הרע תקז	
חמץ שעבר עליו הפסח, איסורו מדרבנן (שפח)	
מחמירים בחמץ כ"כ, כיון דאית ביה כל	
הג' תנאים תקז	
מכירת חמץ ביום י"ג שפב	
מכירת חמץ בארץ ישראל לאדם שחמצו	
בסין שפב	
נגיעה בחמץ בימי הפסח (שו)	
קניית מוצרי חמץ שנמכרו לגוי, אחר	
הפסח שפד	
רוב הפוסקים נקטי דחמץ לא מקרי דבר	
שיש לו מתירין תקז	

הפירות	הדלקת נר חנוכה בשמן של שביעית תע
אחד מעיקרי ויסודי החסידות, הדקדוקים	הדלקת נר חנוכה מאוחר בלילה, או אחר
והחומרות בהלכה תקכז	פלג המנחה שלא
הבעש"ט למד תורה מפי רבו אחיה	הדלקת נר חנוכה קודם תפילת ערבית ר
השילוני תקל	הנחת שעון זהב על מגש נר חנוכה, האם
חסידות פירושה תוספת קומה, ולא	מהני היכא דצריך למקום המנורה, ומ"מ
הורדת קומה תקכח	לא התירו כשרוצה בשביל למנוע פסידת
מהו חסידות בדורינו תקכז	המנורה שדמ
עיקר החסידות היא ההתמדה בתורה (תקכח)	זוג פרודים, האם האשה יכולה לצאת י"ח
עיקר החסידות לימוד גמרא ותוס', שו"ע	הדלקת נר חנוכה מבעלה תלז-תלא
ופוסקים להלכה (תקכח)	זמן ההדלקה בליל טבילה שמוג
חציצה	טעם שעושים חנוכה, לפי שבטלו
נמצא חציצה, היכא דאפשר לחזור	מלהקריב בחג הסוכות ושמיני עצרת,
ולטבול בקל תמג	לזכרון זה עושים ח' ימי חנוכה (שנב)
חשמל	כשמדליק באיחור ובני ביתו אינם
הדלקה וכיבוי בחול המועד שצד	נמצאים עמו, האם יכול לברך שמב
חתן [ע"ע נישואין]	לא התפלל מנחה בציבור בעש"ק חנוכה,
האם חתן שיום חופתו בין יוה"כ לסוכות	האם יתפלל ביחידות קודם הדלקת
מתענה תיב	הנרות שלא
מתי חתן יקבע את המזוזות בביתו החדש תפד	לילך לאור נר החנוכה שרי (תע)
תגלחת לחתן בראש חודש שפא	מי עדיפא שבן אחד ידליק בכל לילה
ט	נר אחד, או כל שמונת בניו ידליקו רק
טבילה	בליל א' ש"ד
אין דבר מועיל מועיל להשגות האדם	נמצא בין הנכרים, האם ידליק שמב
כמו הטבילה והטהרה בכל עת תיא	נרות של קטנים שהגיעו לחינוך שאינן
אין לבתולות לטבול בעי"כ דש	דולקות חצי שעה תמו
אשה שעברה על גזירה דרבנן שלא	עבדינן דומיא דמנורת המקדש (שכח)
לטבול 'ביום' השביעי, האם עלתה לה	עדיף להדליק בעצמו אחרי פלג המנחה,
טבילתה שנז	מאשר ע"י שליח ובזמן שלו
גדרו של אפשר לחזור ולטבול בקל, מהו תמג	פרסומי ניסא לעצמו, היינו שלא יהיה
דחתה טבילתה מחמת אונס, יכולה	שתיקן את בני רה"ר, ואת עצמו לא
לטבול בליל שבת תמו	תיקן (שמא)

י

י"ג מידות

האם צריך להפסיק, ולעמוד ולומר י"ג מידות רמז

יום הכיפורים [ע"ע ערב יו"כ]

ביום הכיפורים שרינן לקרא מקרא בלילה רכג
האם להחמיר ולילך יחד ביוה"כ (רכה)
האם נעל של עור ביוה"כ הוי מוקצה שט
האם שרי ליגע באוכלים ביוה"כ (שו)
האם שרי ליתן ממתקים בידים לקטנים שה
הרטבת שיער הפאות והזקן שה

יום טוב

ברכת שהחינו על היו"ט קודם הדלקת הנר או לאחריו רפז
האם בליל יו"ט 'שני', מדליקים הנרות בלילה, או שרי אף סמוך לחשכה (רפז-רצ)
האם בתוספת יו"ט דאסור במלאכה, מהני אף לקיים סעודות היום (רפז)
האם הנשים ידליקו הנרות בלילה דייקא, בכדי שיברכו את ברכת שהחינו בלילה רפז
האם מותר לבקש בקשות פרטיות (רצז)
האם שרי בשבועות לבקש תחינות שצג
האם שרי להחזיר הד' מינים לביתו, אחר הסעודה מאצל ההורים (רצז)
הדלקת נר יארציט ביו"ט רפא
הוצאה הותרה, היכא שיש בה צורך קצת רצז
הוצאת המפתח לרה"ר שרי, דלבו דואג ומצטער, חשיב כעונג יו"ט (רצז)
כל הימים טובים יונקים מהשבת שט
נשים המברכות שהחינו בהדלקת הנרות דיו"ט, האם מהני תנאי שלא לקבל היו"ט רפז

האם ביום טבילה צריכים אברכי כולל להקדים לצאת מלימודם שמג
האם האשה יכולה להתרחץ בימי ליבונה שב
האם האשה צריכה לומר בפה 'טבילתי' תנג
האם לרחות ליל טבילתה מפני האורחים תמה
האם מהני חפיפה בצהרי יום הטבילה שדמ
חל ליל טבילתה בחנוכה, מתי תטבול לצד החיוב בהדלקת נ"ח שמג
טבילה בעיו"ט שחל בשבת, האם אית ביה הכנה ערב
טבילת האיש ביום טהרת אשתו מטומאתה תיא
טבילת נשים בעיו"כ בשחל בימי ז' נקיים שב
טבילת נשים בעיו"כ שב
להסתיר ליל הטבילה תמה
נשים צדקניות טבלו בעש"ק כהכנה לעונת ת"ח בליל שבת תיא
רחיצה לאחר טבילה תג

טבילת כלים

האם כלים שמיוצרים בחו"ל, ואיכא למיחש לבעלים ישראל, יברכו על טבילתן תנג

טיוף

אין מים לנט"י לאכילה רנג
האם שרי לצאת לטיול כשיודע שלא יהיה לו סוכה (שיח)

טלפון

לשאול את הרב בטלפון, ועל סמך זה יוכל הרב לילך לנוח והטלפון יקיצו תקכב

רוב הפוסקים סברי דהדלקת נר יו"ט, יש
להדליק דייקא בבניסתה (רפ"ט)

יחוד

האם אחר החופה הולכים לחדר יחוד
שלובי ידיים תצב
טעם שהחמירה תורה מאוד בזה תפו

ימי העומר

ברכת שהחיינו על ברכת החמה בימי
העומר שפז
האם מותר לספר את השפם, כשאינה
מעכבת את האכילה שפח
לבישת בגד חדש וברכת שהחיינו עליו שפז
שמיעת מוזיקה וואקלי בימי העומר שצ

ימים שבין יוה"כ לסוכות

אין אומרים בהם תחנון שז
בימים אלו היה החת"ס התלהבותו
גדולה, וקשה לצמצם את המוח בלימוד שח
הימים שבין יוה"כ לסוכות, המה ימי
מחילה כיוה"כ שז
חתן שיום חופתו בין יוה"כ לסוכות, האם
יתענה תיב
עסק התורה בימים אלו שח
יש שמרגישים נפילה רוחנית בימים אלו שח

יעלה ויבא

שכח יעלה ויבא בסעודת ראש השנה
'ביום' (רחצ)
שכח יעלה ויבא בר"ח ובלילה נזכר
שכבר עבר ר"ח, פלוגתת חכמי פרובינצא
עם רבינו יהודה (רעג)

יראת שמים

זהירות בברכות הנהנין יביא מאליו יראת
שמים רפה

יצר הרע מפתה שלא ילמד דבר המביא
לידי יראת שמים כמו השו"ע תקמב

כ

כבוד המת

האם השתתפות בהספד, חשיב נמי כבוד
המת תמא
חיוב ללוות תלמיד חכם, י"א דאינו אלא
באותה העיר (תמב)

כדין

אין לשני לויים ליטול ידי הכהנים כאחד רמג
כהנים שאינם לומדים הלכות הנוגעות
לבית המקדש, הוא חסרון באמונה תקנז
נטילת ידי הכהנים ע"י הלויים רמג

כוונה

אכילה קודם שחרית, כשאינו יכול לכוון
דעתו, אף כהיום שאין מכוונים כ"כ רצח
אסור לעבור לפני המתפלל, בכדי שלא
יתבטל כוונת המתפלל רלג
יתפלל בכוונה, אף אם יצטרך לילך לישון
'ביום' ר"ה רצד
לא נתכוין באבות בתפילת שמו"ע,
להרמ"א אינו חוזר רלד
להשלחן הטהור, השוכח יעלה ויבא
בר"ח אינו חוזר, כיון דכהיום אין מכוונים רלד
מצוות צריכות כוונה (רמ)
עיצה לכוון בתפילה ובברכות, מהחפץ
חיים (רפב)

כוונה הפכית

ספר את העומר בבין השמשות, ורגיל
לספור בצאת הכוכבים, חשיב ככוונה
הפכית שפו

שמע ברכה על מצוה דרבנן, י"א דיכין
כונה הפכית בכדי שיוכל בעצמו לברך ריד

כוונת השם

הגרש"א אינו אומר בכל יהי רצון קודם
אכילת הסימנים בליל ר"ה - עם שם
ומלכות, דקשה לכוון רצד
כשלא נתכוין בשמות הקודש שבברכה,
יסיים למדני חוקיך ריב

כיבוד אב ואם

אמו האלמנה מבקשת שידליק נרות
חנוכה בביתה מיד בזמן תנד
האם צריך ליתן לאביו את האתרוג
המהודר רח, תנד

כיון דאיתעביד חדא מצוה

שייך בגוף המצוה, ולא נאמר על הכשר
מצוה רפו

כיסוי הדם

האם יכול השוחט לכבד אדם אחר תנפ

כללי הפסק [ע"ע הלכה]

הפמ"ג היה מיראי ההוראה ומסתפק
כדרכו (שפו)
כשהשו"ע מביא 'יש מי שאומר', אין
כוונתו שאחרים חולקין ע"ז ש"ה
סתם ויש הלכה כסתם ש"ה
פלוגתא בדרבנן שסב, תנא
פלוגתת בעלי הקבלה עם בעלי ההלכה,
כמאן אזלינן רכד
פסקי בעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני
הפכים תקמוג
קבלת הוראות הב"י תקמח

כפיתיות

בנטילת ידים רמז
בנקיון הגוף רמז
בתפילה רמז

כשרות המאכלים

האוכל תולעים אף בשוגג, נפשו תטמאם ... תמד
עיקר קדושתן של ישראל תליא בכשרות
המאכלים תמד

כתובה

היאך כותבים 'אלקה' תפח
עיקר המכריע בשמות לפי חתימתה תפפ

כתיבה

האם כתיבה כדיבור תל

ף

לדבקה בו

הרביקות האמיתית גדולה ממצות תלמוד
תורה תקכה

לוי

אין לשני לויים ליטול ידי הכהנים כאחד רמג
האם שרי ללוי הנוטל ידי הכהנים לעבור
לפני המתפלל רלד
נטילת ידי הכהנים על ידי הלויים רמג

לילה

איגוד ד' מינים בלילה, האם שרי קצב
אין אומרים תרגום בלילה (רפד)
ציצית קשירתן בלילה קצא
קריאת מקרא בלילה רכב
קריאת מקרא בלילה, אם יש לחלק בין
קודם חצות או לאחריו רכב

לעז על הראשונים

בדיני אישות דהוי פגם בדבר ההוה
חיישינן, משא"כ בדיני איסור והיתר מאי
דהוה הוה רכט
בקום ועשה יש לעז על הראשונים,
משא"כ בשב ואל תעשה רכט
האם יש לחשוש מלהדר במצוות, בכדי
שלא להוציא לעז על הראשונים רכט-רכט
מוטב להוציא קצת לעז על הראשונים,
מלהכשיל לעתיד רכט

לשון הרע

בא לישב בחבורה שלא לשם לשון הרע,
ואח"כ החלו לדבר לה"ר, האם ייחשב
הליכתו כמעשה (תעז)

לשם יחוד

האם אמירת לשם יחוד קודם הספירה,
אית ביה משום בל תוסיף ריד
פלוגתת הנודע ביהודה והבאר מים חיים,
ע"ד אמירת לשם יחוד רטו

מ

מדינה

האם יש למדינה זכות להפריש תו"מ (תפא)
היאך מורים היתר ליקח הבטחת הכנסה
מהמדינה תפא

מוקצה

בגד שעטנו האם הוי מוקצה (שי)
בגמרו בידי אדם לא אמרין מיגי
דאתקצאי (שמט)
בסיס לדבר המותר והאסור, וההיתר יותר
חשוב (שמט)
דבר היתר על מגש הנרות, אי חשיב
כבסיס לדבר המותר והאסור (שדמ)

האם כרטיס מקוה, הוי מוקצה מחמת

גופו רעז

האם נעל של עור ביוה"כ הוי מוקצה שט

הנחת שעון זהב על כסא שעליו מונח

פמוט עם הנרות שדמ

טלטול המנורה להחזירה למקומה

בויטרינה בכדי לייפות את ביתו (שמז)

טלטול לצורך גופו ומקומו דשרי, סגי

היכא דאיכא צורך קצת רעז

כלי שמלאכתו לאיסור ומטלטלו מחמה

לצל 'וחושב גם לתשמיש' (שמח)

כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל תקיד

לא התירו טלטול מן הצד לצורך דבר

האסור שמד, (שמז)

להסיט את המאוורר לצד אחר, שהרוח

לא יפריענו רעז

פינוי קדירות ריקניות מעל גבי השיש (רעז)

פמוטות הוי מוקצה גמור, ושאני

מפמוטות דחו"ל שהיו כשאר כלי הבית (שמז)

צבעים על הריצפה, האם מותר להזיזם רעז

רוב תשמישו להיתר ומיעוטו לאיסור,

הולכים אחר רוב תשמישו שי

שני יהודים הדליקו מנורה בעש"ק, לאחד

יהא מותר לטלטלו ולשני יהיה אסור (שמט)

מוזזה

האם אשה יכולה לקבוע מוזזה (תנח)

הוריד מוזזה ישנה וקבע מוזזה חדשה

אחרת, האם יברך עליה תפב

חתן מתי יקבע מוזזות בביתו החדש תפד

לקח מוזזה מפתח זה וקבעה בפתח אחר,

האם צריך לברך עליה תפא

מצוה בו יותר מבשלוחו ומשו"ה יקבע
המזוזה בעצמו, או מהני אף ע"י שליח
דשלוחו של אדם כמותו (תנ"ט)
פלוגתת הפוסקים ליתן לאדם אחר
שיקבע מזוזה, מי עדיפא דרך שליחות, או
דרך כבוד תנח-תפ
קביעות מזוזה בעצמו, או ע"י אדם חשוב תנח

מידות
גאווה, יתרחק עד קצה האחרון תפה-תפו
משה רבינו היה בטבעו עם מידות רעות תקנב
לבעל הדברי חיים זיע"א היה בטבע מידת
הקמצנות אלא ששיברו תקנד

מים אחרונים
חיוב מים אחרונים לנשים תנד
שימוש בממחטות לחות רט

מלח
האם יש להקדים טיבול הפת בליל ר"ה
'במלח' לטיבול בדבש משום תדיר ש
טיבול הפת במלח למתק הגבורות ש
טיבול הפת במלח מגין מן הפורענות ש

מנהג ישראל [ע"ע מסורת]
עשיה כדין לא נכנס בהלכות מנהג ר"ה

מנין
אין צירופה של אשה למנין יוכל להביא
השראת השכינה ר"ה
האם תפילה במנין חיוי ש"א, (ת"ט)
להתחיל שמו"ע עם ששה מתפללים, או
ימתין שעוד ארבעה יגיעו לשמו"ע ... ר"ה, ר"ה
ספירת העומר לברך במנין ר"ה
תפילה במנין אינה אלא כהידור ביחס
לתענית ציבור תט

מניקות
אם נגעה בדדיה בזמן שמינקת א"צ
נטילה, משא"כ כשאינה מינקת רב
גדר חיובן בתענית ציבור תי

מסורת [ע"ע מנהג ישראל]
האם יש לחשוש מלהדר, בכדי שלא
להוציא לעז על הראשונים רכח
מסורת או הידור מצוה רכז

מעוברות
גדר חיובן בתענית ציבור תי

מצוה
ברכת המצוות בעמידה רנב
האם דין שומע כעונה נאמר אך בדיבור
של מצוה ר"ה
האם יקבע המזוזה בעצמו דמצוה בו
יותר, או סגי ע"י שליח דשלוחו של אדם
כמותו (תנ"ט)
האם מוטל על כל אחד להביא את עצמו
לקיים כל מצוה שבתרי"ג מצוות תפז
כיון דאיתעביד ביה חדא מצוה ליעבד בה
מצוה אחרית, נאמר רק בדבר שהוא גוף
המצוה רסו
מצוה בו יותר מבשלוחו חוי חיוב, או חוי
יתרון (תנח)
מצוה לפרסם שם העושה, בכדי שאחרים
ילמדו ממנו ת"ה
מצות לאו ליהנות ניתנו, נאמר בהנאת
הגוף, ולא בהנאות מצוה (ת"ע)
מצוה שיש לה משך זמן, יכול לברך אף
שאינו עובר לעשייתן קצח
מצות צריכות כונה (ר"ט)
תרי"ג מצוות, תרי"ג עיצות להתקרב אליו
תקכה

מצוה שהזמן גרמא

נשים יכולות לחייב את עצמן רצא

מקומות המכוסים

כל נגיעה במקומות המכוסים לצורך
הכרח, כגון נגיעה בדדיה בזמן שמאכילה
את בנה, א"צ נטילה רב

מקרא

ליל שישי ושבת ויוה"כ שרינן לקרא
בלילה רנב-רכג
לימוד מקרא ביום אינו אלא ענין
דלכתחילה, אליבא דבעלי הגולה רכג
קריאת מקרא בלילה רכב
תורה שבכתב דומה למטר שזמנו מוגבל,
משא"כ תורה שבע"פ דומה לטל שאין לך
זמן שאינו זמנה (רכג)

משיח

אם יבוא המשיח באמצע ימי החנוכה,
האם ידליקו באותו יום כדעת בית שמאי
פוחת והולך, או כבית הלל מוסיף והולך שנ
בביאת המשיח, האם יהיה הילכתא כבית
שמאי שנ
טעם שהדרשנים מסיימים את הדרשה
בביאת משיח תקנפ

מת

גזירה על המת שישתכח לא נאמר אצל
צדיקים שנו

נ

נדה

האם יזהרו הנשים מלהתרחץ בין לבשת
לבנים לטבילה שב
יזהר מלשכב במיטת אשתו בימי
טומאתה, ומצוי כשבא אורח תמ

נטילת ידיים

אדם שיש לו כפיתיות לחזור וליטול ידיו רמז
אין מים לנט"י לאכילה, בטיול רנג
בליל פסח להמקובלים מברכין אותו
מיושב רנג
האם ברכת ענט"י יש לברך מעומד רנב
שיעור ד' מיל נמדד לפי זמן מהלך רגלי,
או לפי זמן נסיעה (רנה)

נטילת ידיים שחרית

הורדת הרגלים מהמיטה על הארץ קודם
הנטילה רמט
נתמעט כוח הטומאה, מאז עליית בנו של
הגרף פטוצקי על המוקד רנ

נעלים

האם נעלי עור הוי מוקצה ביוה"כ שט
הנוהג כשיטת ר"ת לחומר, היאך ינהג
בת"ב שחל במוצ"ש לענין חליצת הנעלים תב
יולדת אפשר דתמיד מותרת לילך בנעלי
עור ביוה"כ (שי)

נשואין

האם החתן והכלה הולכים שלובי ידיים
אחר החופה תצב
האם החתן והכלה שיום חופתם בין יוה"כ
לסוכות - מתענים תיב
היכן לכוון בתפילות הימים נוראים
למציאת זיווג (רצז)

נתחלפו כליו

האם שרי להשתמש בכלים שנתחלפו תעח

ס

סגולה

דברים סגוליים, אין לך בו אלא חידושו תקלא
סגולה שלא ליתן סכין במתנה תקלא

תליית פת בשני שקיות (תק"ב)

סוכה

אין לו סוכה, האם יימנע מלשתות מים
חוץ לסוכה שיז

אכילה קודם שחרית ובסוכה, או אחר
התפילה ומחוץ לסוכה שבה

ארוחת צהרים – בשר ותוספות, האם
חייב בסוכה שמו

האם אומרים לבוד להחמיר גבי סורגים
וחבלי כביסה שיד

האם להביא קדירה ריקנית לסוכה, חשיב
ככלי שמלאכתו לאיסור רעז

האם מברכים לישב בסוכה בהבדלה שיט

האם קודם שבירך על הסוכה, יכול לישב
בה – פלוגת הרמב"ם והרא"ש קצח

האם שרי לצאת לטיול כשיודע שלא
יהיה לו סוכה (שיח)

הוצאת כלי אכילה מהסוכה לאחר
האכילה שבה

יש לו מניין בסוכה, יתפלל עמהם רמו

כשאוכלים מזונות, מברכים לישב בסוכה
קודם ברכת במ"מ שיט

לומר בעת הסיבוב לשם מצות סוכה שיג

סוכה תחת סוכה, גבוהה מן הארץ יותר
מכ' אמה, כשרה כיון דמשערינן מגגה
של תחתונה (שמו)

סיבך בנסר שיש עליו גזירת תקרה, האם
יצא י"ח המצוה שכז

שלא לצאת מהסוכה כל ז' ימים רמו

תשבו כעין תדורו שכב

סיום

סיום על אחד מכ"ד ספרי הקודש, האם
מהני לפטור מתענית בכורים שע

סיום על משניות, האם מהני לפטור
מתענית בכורים שפח

סיום על ספר הזוהר או אידרא, האם
מהני לפטור מתענית בכורים שפו

סיפורי צדיקים

ביום ת"ב מותר לקרוא סיפורי צדיקים תז

סכין

נתינתו במתנה תקלא

נתינת סליסר במתנה תקלא

סכנה

אין צריך להכניס את עצמו בספק סכנה
עבור חברו תקב

סכנה רחוקה מאוד, אין זה בגדר סכנה תכד

ספק סכנה לולד, וצער גופה, מי קודם תקיט

ספירת העומר [ע"ע ימי העומר]

אמר לבנו הקטן בבין השמשות, היום
הולכים לקיים מצות ספירת העומר, ואמר
את היום שפו

בזמן הזה הוי מדרבנן ריד

האם אמירת לשם יחוד קודם הספירה,
אית ביה משום בל תוסיף ריד

יש מקומות שנהגו שהקהל מברך וסופר
יחד עם הש"ץ ריד

לומד את דברי השו"ע היום יום אחד
לעומר, האם יוכל לספור אח"כ בברכה שפד

מעלת ספירתו במנין ריג

ספק

ספק ברכות להקל לא נאמר היבא
שהמחלוקת במצוה והברכה נגררת תעב

ספר תורה

מנהג שהתינוקות מנשקים את הס"ת תצח

ספרים

האם מותר למחברי ספרים להזכיר ברכה
למלוה עבור ההדפסה **תכט**
ספר בית יוסף על הטור, בתחילה היה על
החיבור חרם, ואח"כ הראו משמיא על
רצון החיבור, התירוהו **תקמח**
תנא דבי אליהו רבה וזוטא, מי חיברם **שעא**

ע

עובר לפני המתפלל

האם שרי ללוי לעבור לפני המתפלל **רלד**
האם שרי לעבור לפני המתפלל - אשה **רלג**
טעם שאסרו לעבור לפני המתפלל **רלג**

עונה

טעם שאין מברכין על מצותה **(תמא)**
תשמיש על מיטת האשה, והטעם **תמא**
תלמיד חכם יקיים עונת פועלים שתיים
בשבת **(תפג)**

עלינו לשבח

יש להצטרף לאמירתה עם הציבור **רמה**
למנהג ספרד שאומרים עלינו בסוף
התפילה דייקא, י"א שאינו צריך
[להקדים] לומר עם הציבור **רמו**

עמידה

ברכת המצוות בעמידה **רנב, שכח**
ברכת נר חנוכה, האם צריך לאומרו
מעומד **שכח**
האם ברכת ענט"י יש לברך מעומד **רנב**
לא יאכל ולא ישתה מעומד **רנב, תקיא**

ערב יו"כ [ע"ע יום הכיפורים]

אין לאכול דברים המביאים לידי קרי **שא**
אין לבתולות לטבול בעיו"כ **דש**

בסעודה המפסקת אין לאכול בשר בהמה **שא**
בעיו"כ טובלים לטהרה, והטעם **דש**
האם יש לבצוע על לחם משנה **שא**
טבילת נשים בו **שב**
עושין חלות עגולות כדמות כנפים **(שא)**

עשרה ראשונים

האם עדיף להיות מעשרה ראשונים, או
כניסה לביהכ"נ מוכתר בתפילין **רי**

פ

פורים

לדעת הגר"ש אלישיב יכול לקיים את
ה'עד דלא ידע', גם ע"י שינה לחודא,
ללא יין כלל **שנז**
לעסוק בתורה קודם שיתחיל הסעודה **רפז**
פורים בלי תלמוד תורה, הוי כדבר
והיפוכו **רפז**

פסח

אלמזה אין מברכין שהחיינו על מצות
מצה בליל פסח **רצא**
בכל כזית וכזית שאוכלים בליל ט"ו
מקיימים מצוה **שעו**
ברכת ענט"י בליל הסדר, י"א דמברכים
אותה בישיבה מפני ההסיבה **רנג**
האם סגי בכזית אחד לחיוב מצה, או
בעינן ב' כזיתים **שעב**
האם שרי לשתות קפה אחר אפיקומן **(שפ)**
היכא דמרגיש רעבון, שרי לאכול באמצע
ההגדה פחות פחות מכשיעור **שעג**
חייב לעסוק ביציאת מצרים ובהלכות
הפסח עד שתחטפנו שינה **(שעט)**
מה שרינן לשתות אחר ד' כוסות **שעט**
מי חיבר את ההגדה **שעא**

צורת אכילת הכזיתים בליל הפסח שני
 ריחים של יד או של מכונה, מאי עדיפא ... שפו
 שתיה בין הכוסות שני, (שניט)

פסח שני

האם איכא חשש בל תוסיף באכילת מצה
 בליל פסח שני שפב
 האם יש ענין לאכול מצה בפסח שני שפא

פסיק רישא

ליכא פסיק רישא על תוצאה, בלי מעשה
 שנעשה על ידו תצו

צ

צוואת רבי יהודה החסיד

האם שרי לסתום חור מזגן (תקלא)
 תגלחת בר"ח לחתן שפא

צורבא מרבנן

מהו תקמו

ציצית

אפילו אחד מאלף אינו מקיים מצות
 ציצית כראוי (קצו)
 בנוסח הלשם יחוד חסר 'שנוכר כל
 מצוותיו לעשותם' (קצו)
 בנוסח הלשם יחוד קודם ההתעטפות,
 להוסיף 'לפטור הטלית קטן שעלי' (קצו)
 ברכת שהחיינו על טלית חדשה, קודם
 ברכת להתעטף או לאחריה קציג
 הטלת הציצית בבגד סתמה לשמה שיג
 הידוקן בבית הכסא קצא
 הציצית מעידים על ישראל שהם עבדי
 הקב"ה (קצו)
 הציצית נותנת לאדם כוח של אור מקיף (קצו)

זמן העיטוף אחרי הברכה, כדי שיעור
 מהלך ד' אמות (קצה)
 טלית קטן תחת בגדיו להאריז"ל, ואמאי
 לא נהגנו כן (רכד)
 יש הפסק גדול עד לבישת הטלית גדול,
 האם יברך על הטלית קטן קצד
 מברכים על טלית קטן ב'על', ולא
 ב'למ"ד', טעמו קצו
 נישוק הציציות, קודם הברכה (קצה)
 פלוגתת הראשונים בחיוב ציצית בכסות
 יום בלילה, וכסות לילה ביום קצט
 פעמים דאין ראוי לברך על הטלית קטן,
 דשיעורו קטן קצה
 פשט טליתו הראשון קודם שלבש השני,
 האם צריך לברך שוב תפב
 קשירתן בלילה קצא
 שיעורא דציצית כשגדול בלי בגדים, אינו
 בוש לצאת בו לשוק באקראי קצט

צניעות

אסור להמתין לחתן וכלה שייצאו מחדר
 יחוד, ולקודם לפניהם באיצטלא של
 מצוה תצה
 גם על האשה מוטל להיזהר שלא
 להכשיל גברים, וזה מעיקרי הצניעות תפד
 ע"י הדיבור בענין קדושת העינים, יוסיף
 חיזוק אחר חיזוק תפו
 להתרחק מהנשים מאוד מאוד תפה
 פירצת העקבים אצל נעלי נשים תפה

ק

קבר ע"ע בית החיים

קדושה

אסור להסתכל ביופיה של כלה (תצו)

קידוש במקום סעודה

כל דבר שסועד מקרי לחמו לענין קידוש
במקום סעודה שמו

קידושין [ע"ע יחוד. כתובה]

כל שלא אמרו 'אתם עדי', יכולים להיות
עדים אף המשתתפים בחופה תפו
נמצאו העדים פסולים, האם חוזרים לברך
ברכת אירוסין תפו
נתינת הטבעת ביד ימין תצד
שחוק לפני, רקוד לפני תכה

קינוח סעודה

האם מברכים על קומפוט הנאכל בסוף
הסעודה רנו
כשהפירות הם עיקר סעודתו, פטורים הם
מברכה רנו

קללה

האם מותר לקלל רשע 'ימח שמו' תקלד

קריאת המגילה

חוסר ריכוז בקריאתה שנמ
מנהג טוב להביא קטנים וקטנות לשמוע
קריאתה תצה

קריאת שמע

אומרו עם הציבור, אף שאינו מתפלל
עמהם רמה
חסידים היו נזהרים לקרוא ק"ש בזמן
המג"א תקכו
כל תיבה ותיבה ייחשב אצלי כאבן טובה
יקרה רפד

ר

ראש השנה

אין אומרים בר"ה שחל בשבת אבינו
מלכנו (רחצ)

הלשון והמעור מכוונים רפד

עינך מראות ברע, היא תחילת העבירה (שצא)

עיקר קדושת ישראל תליא בבשרות

המאכלים תמד

קדושת העינים, ע"י שמדברים בזה

יתחזקו תפו

שלא לשוחח עם גיסות שיחת רעים תקל

קטן [ע"ע חינוך]

איסור הסתכלות בקטנה מגיל ג' שנים תצמ

האם אפשר להקל לקטן, כדיעות

המקילים לגדול תיג

האם במוצ"ש שחל בו ת"ב, יש לחנך את

הקטנים על עשיית הבדלה תג

האם שרי ליתן ממתקים בידיים לקטנים

ביוה"כ שה

חינוך על עצם המצוה ולא על פרטי

המצוה תיד

חשיבות רכישת ד' מינים לקטנים (תמו)

לא תאכילום, קאתי על איסורי חפצא

כמו דם שו

נרות חנוכה של קטנים שהגיעו לחינוך

שאינן דולקות חצי שעה תמו

קטן חייב בסוכה, משאינו צריך לאמו תיד

קידוש

אם לא שתה בקידוש כמלוא לוגמיו רפה

חוסר ריכוז בקידוש שנמ

נשפך כוס של הקידוש קודם שטעם רפה

נשפך כוסו, ובקבוק היין לפניו ודעתו

לשתות ממנו רפה

קידוש על כוס פגום - עם חור, האם הוי

לעיכובא רפה

שתיית הקטן קודם הקידוש תמו

אכילת חמוצים בו רצט

האם להתפלל בר"ה כותיקין, ויצטרך לישון ביום. או להתפלל יותר באיחור,

ואזי לא יצטרך לישון ביום רצה

האם לומר את היהי רצון קודם אכילת

הסימנים, עם שם ומלכות רצד

האם שרי להתענות בו (רחצ)

האם שרי לזעוק בו בקשות פרטיות רצז

החזרת המחזור אחר תשל"ך לביתו רצז

טיבול הפת בלילי ר"ה בדבש ומלח רצט

שכח יעלה ויבא בסעודת היום, האם חוזר

..... (רחצ)

ראש חודש [ע"ע הלל]

תגלחת לחתן בראש חודש שכא

רבנים

דרשת הרבנים כשאחוריהם לארון קודש רכו

האם רב צריך להיות זמין לשאלות בכל

שעות היום והלילה תקטו

הסתכלות על רבו בעת שאוכל רכא

תנאי לרבנים שיוכלו לנוח תקטו

רבינו תם

הנוהג כשיטת ר"ת לחומרא, היאך ינהג

בת"ב שחל במוצ"ש לענין חליצת הנעלים תב

להמנחת כהן, אם רואים סימני לילה ע"י

הכוכבים חשיב לילה, אף שלא נשלם

השיעור תנד

נולד בעש"ק אחר השקיעה דהגאונים,

והאב נוהג כר"ת, מתי ימולו תנד

רוח רעה

רוח רעה דשינה נתבטלה מאז שעלה בנו

של הגרף פוטוצקי על המוקד רנ

שלא ליתן תבשיל תחת המיטה, מפני רוח

רעה תמא

ריבית [ע"ע ריבית דברים]

האם שרי ללוה לעגל את הסכום מטעמי

נוחות תכה

היכא דהלוח והמלוה תלמידי חכמים

שרינן מתנה מועטת תכו

התנה הלויני ודור בחצרי, גוף התנאי הוי

קציצה תכה

פעמים שמחזיר הלוה יותר, רק לטובת

עצמו תכו

ריבית שאינו מלוה למלוה תלא

ריבית דברים

האם מותר למחברי ספרים להזכיר ברכה

למלוה עבור הלואת כספים למטרת

ההדפסה תכט

האם שרי ללוה להתפלל על המלוה

שיצליח בעסקיו תכה

האם שרי לקלס את המלוה לאחר מותו (תכט)

ש

שאלת גשמים ע"ע ותן טל ומטר

שבועות

גדול שכר הלימוד בלילה, אך שלא ייצא

שכרו בהפסדו לענין התפילה בצפרא רצד

האם שרי בשבועות לבקש תחינות שצג

כולם נתרפאו בהר סיני בקבלת התורה,

אזי מסברא יהיה כן בכל שנה שצג

תפילת שחרית בזמן מתן תורה שהיה

'ביום', מעלתה נשגבה ביותר (רצה)

שביעית

הדלקת נר חנוכה בשמן של שביעית תע

שביעית בזמן הזה מדרבנן תעא, (תעב)

שבת [ע"ע הכנה. מוקצה]

בורר - בחיתוך מילין יזהר שלא לשפוך

את הגרעינים רפב

בורר - מים שהצטברו בגביע לָבֵן רפב

דש 'סוחט' - אכילת אשכולית עם כפית ... רפב

האם בתוספת שבת דאסור במלאכה,

מהני אף לקיים סעודות היום (רפא-רפב)

האם הבעל יזהב את הנרות בעש"ק

קודם שהאשה מדליקה (שלח)

האם יש חילוק בין מווג מים לסענ"ס, או

איפכא סענ"ס למים - לענין צובע רפא

האם יש להימנע מלהזיז את הקדרות

שע"ג הפלטה שלא יהיה בכלל מעביר

מ'סמיכה' ל'שהיה' ער

האם יש להימנע מלהחזיר חמין ע"ג

האש שיש בה עצמות שלא נתבשלו כל

צרכן רעא

האם יש צביעה באוכלין רעב

הזכרת רצה בברהמ"ז דסעודה ג',

כשסיים את הסעודה במוצ"ש ריג

החלפת כל בגדי החול לשבת ריב

המקדים לאכול סעודת שבת מבעו"י, אי

בעינן לגמור הסעודה בלילה (רפא)

העונש על עבירה בשבת, כפולה

ומכופלת (תקי)

זכור את יום השבת, שתהא שונה הלכות

שבת בפה תקמב

טלטול השלחן שעליו נרות שמן דולקין,

האם אית ביה משום מכבה ומבעיר (שמו)

טעה והתחיל תפילת החול עדר

כל השפע מונח בתוך השבת תקנא

כלים חד פעמיים בשבת שצב

לחם משנה שחסר ממנו מעט, האם יכול

לבצוע ולברך עליו ריג

מה נקרא שהייה, ומה נקרא סמיכה ... ער-רעא

נר שבת בפמוט פשוט מכסף, או בפמוט

מיוחד מנחושת רסו

קירוב הנר לשמן או ריחוקו, הוי מלאכת

מבעיר או מכבה (שמו), תקה

ראוי להחמיר בשבת בכל מאי דאפשר,

לצאת ידי כולן תקט

שאלת צרכיו בו (ריצו)

תנאי לקבלת שבת קצב

תרי דרבנן בפסיק רישא רפב

שובבי"ם

האם שרי להעביר זכויותיו מהלימוד

בכדי שחבירו יזכה בתשורה תקלז

שולחנות האדמורי"ם

ע"ד שמאריכים הם בשולחנותיהם, הא

אפשר לעסוק בתורה בזמן זה תקכד

שומע כעונה

האם אמרין שומע כעונה בדבר של

רשות רלא

האם דינו תליא בחלות הדין, או בעצם

המילים של המשמיע רלא

שומר

אכילה קודם הדלקת נר חנוכה, ע"י

שמניח שומר שלז

שילוח הקן

האם צריך לקיים מצוותא עפ"י כל

השיטות, בכדי שלא יבוא לאיסור צער

בעלי חיים תסו

שינה

האם להתפלל בר"ה כותיקין, ויצטרך לישון ביום. או להתפלל יותר באיחור, ואז לא יצטרך לישון ביום רצה
האם מותר להעיר את אחד מהוריו, בכדי שיוכל להדליק נר חנוכה שמב
הישן ביום ראש השנה בשעות ראשונות של היום הוי קטרוג על עצמו רצו
רוח רעה דשינה נתבטלה מאז שעלה בנו של הגרף פוטוצקי על המוקד רג
שינה ביום ראש השנה, מפני שקשה להתפלל בכונה רצד
שינת חצי שעה מפגיגה היין תקנו

חזרה ושינון

מהרש"ם חזר על הטור מאה ואחד פעמים תקמו

שיעורי תורה

בעל שבט הלוי הכריע להילכתא כהגרא"ח נאה שעה, תמו
מחמיר על עצמו בליל פסח לאכול כשיעור חזו"א, ואכל ובלע שני כזיתים יחד, חשיב שלא כדרך אכילה להגרא"ח נאה שעה

שמחת תורה

הגרי"ש אלישיב אכל בביהכ"נ, ושינה ממנהגו שבכל השנה רפא
מאחרים את תפילת מוסף לאחר ז' שעות בביהכ"נ של הגריש"א רכא

שיר וזמר

אבל שמביא את עצמו למירון בל"ג בעומר ששומעים כלי זמר תעה
בני המשפחה מפעילים שירה בימי הספירה? תעה

שליח

החת"ס כתב את רוב השירים בין יוה"כ לסוכות שח
נהגו לומר את ההלל קצת בשירה (שנה)
קביעת המזוזה ע"י שליח, דשלוחו של אדם כמותו, או דמצוה בו יותר מבשלוחו (תנ"ט)

שנים מקרא

אין אומרים תרגום בלילה (רפד)
המסיים שמו"ת קודם חצות בעש"ק וגוזז צפרניו בעש"ק, מובטח שלא יבוא לידי עבירות חמורות (רפה)
מתי קוראים שמו"ת לפר' וזאת הברכה רפד
קריאת שמו"ת להמקובלים בעש"ק קודם חצות או לאחריו (רפה)

שעטנז

האם בגד שעטנז הוי מוקצה (שי)

שקר

האם מותר לבת לשקר לאמה, שכבר הצליחו בביאת מצוה תמט

ת

תדיר ושאינו תדיר

האם יש להקדים טיבול הפת בליל ר"ה 'במלח' לטיבול בדבש משום תדיר ש
להקדים הדלקת נר חנוכה למעריב, ולית ביה משום תדיר רל

תהלים

קריאתן בלילה רכב

תורה [ע"ע הלכה]

אבי הרמב"ם הכה את בנו על מיעוט תלמודו תיח

עיקר החסידות היא ההתמדה בתורה (תקכח)
 עיקר החסידות לימוד גמרא ותוס', שו"ע
 ופוסקים להלכה (תקכח)
 עיקר התורה זה ההלכה תקמא
 עיקר סגולת התורה להביאו לרוממות
 עילאה, למאוס בתענוגי ההבלים (תקכח-תקכט)
 עמל התורה מסייע לעמל התפילה תקכט
 פסקי בעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני
 הפכים תקמג
 קיימו [בפורים] מה שקיבלו כבר את
 התורה שבע"פ רמז
 רוב דיני התורה המה עיצות מגדול
 העיצה תקכה
 שינון וחזרה תקמז
 תורה ותפילה כרוכים ירדו מן השמים תקכט
 תורה שבע"פ דומה לטל שאין לך זמן
 שאינו זמנה, משא"כ תורה שבכתב דימה
 למטר שזמנו מוגבל ביום ולא בלילה (רכג)
 תורה שבע"פ דומה לצמר שאורגים, שתי
 וערב, כן הוא שמקבץ כל הדברים של
 ענין אחד שפח
 תלמיד חכם היינו גדול בהלכה עם עומק
 המו"מ ברוב מקומות התלמוד תקמג
 תלמידי מהר"י בן לב, היו צריכים להיות
 בקיאים במסכתא אחת במיוחד, והיה
 קוראם מסכת פלוני (תקמח)

תחנות

בימים שבין יוה"כ לסוכות אין אומרים
 תחנון שז
 האם אומרים תחנון ביום שמתחילים
 לשאול על הגשמים (תיב)
 נפילת אפיים אומר עם הציבור אף שאינו
 מתפלל עמהם רמה

אין תקנה ליצר הרע אלא לשרפו באש
 התורה תקח
 בני תימן, טעם שהצליחו להעבירם על
 דתם תקל"ט
 דברי תורה שאין נבלעים בדם, נזקו תקל"ט
 הבעש"ט למד תורה מפי רבו אחיה
 השילוני תקל"ט
 הגאולה מתעכבת עד שיסיימו לחדש את
 כל החידושים תקנט
 הדביקות האמיתית גדולה ממצות תלמוד
 תורה תקכה
 הלומד תורה בליל שנעשה בן כ', מובטח
 לו שלא יחטא תקמה
 המכוין לבאר תורתנו, מעלתו יותר
 מגילוי אליהו תקמ
 העמל בתורה מביא לגיעול נפש לתענוגי
 הבל (תקכט)
 התורה היא חיות כל העולמות, וכשיש
 מלחמה בעולם צריכים לומר חילוק
 ופלפול בגמ' (תפה)
 יש מתלמידי הבעש"ט שהעמידו אלפי
 תלמידים לתורה תקל"ט
 כמה סימנים יש בד' חלקי השו"ע תקמא
 לולי המחלוקת בדברי תורה, לא היה
 שכחה תקנו
 לימוד ההלכה זה העמוד הגדול שהעולם
 עומד עליו תקמא
 מי שאינו לומד תורה הרי הוא פחות
 שבפחותים ריז
 מי שלומד תורה, אין למעלה הימנו ריז
 נימוס ותרבות למדים מהתורה הק' תקיא
 ניצול הזמן ללימוד תורה בערבי שבתות תלא

תלמיד חכם

אסור להטיל עליהם מיסים תפב
 במילי דצינעות ראוי לכל אחד להתנהג
 במידת תלמיד חכם תפג
 האם בזמנינו איכא דין תלמיד חכם תפב
 היכא דהלוח והמלוה תלמידי חכמים
 שרינן מתנה מועטת, ולית ביה ריבית תכו
 צער תלמיד חכם גדול מצער הדיוט תקב
 תלמיד חכם היינו גדול בהלכה עם עומק
 המו"מ ברוב מקומות התלמוד תקמג
 תלמיד חכם יקיים עונת פועלים שנים
 בשבת (תפג)

תנאי

האם מהני תנאי פעם אחת לכל חייו
 קצב, (שמה)
 התנה הלוני ודור בחצרי, גוף התנאי הוי
 קציצה תכח
 נשים המברכות שהחינו בהדלקת נר
 דיו"ט, האם מהני תנאי שלא לקבל דיו"ט רפז
 תנאי לנר שיטלטלנו משיכבה קצג, (שמה)
 תנאי לקבלת שבת קצב
 תנאי לרבנים תקטו

תענית

האם חתן שיום חופתו בין יוה"כ לסוכות
 מתענה תיב
 האם שרי להתענות בראש השנה (רחצ)
 חיוב לנשים להתענות בתעניות ציבור,
 כאיש תפ
 מעוברות ומניקות לענין חיובן בתענית
 ציבור תי
 תפילה במנין אינה אלא כהידור ביחס
 לתענית ציבור תט

תפילה [ע"ע חזרת הש"ץ. מנין. עובר לפני המתפלל. תפילת נדבה]

אדם שיש לו כפיתיות לחזור על תיבות
 התפילה רמז
 אין להביא קטנות לתפילה בביהכ"נ תצז
 אכילה קודם תפילת שחרית, פחות מכזית
 שכה-שכו
 אם אינו יכול לכוון דעתו יכול לאכול
 קודם שחרית, אפילו כהיום שאין מכוונים רצה
 דברים שצריכים להצטרף לאמירתן עם
 הציבור רמה
 האם שרי ללוח להתפלל על המלוה
 שיצליח בעסקיו תכח
 הצמח צדק אמר לבתו ראוי יותר לאכול
 בשביל להתפלל, מאשר להתפלל בשביל
 לאכול רצה
 כפיתיות בתפילה רמז
 מנחה גדולה לחלק מהראשונים, הוי
 לכתחילה ריא
 על כל אות ואות ממונה מלאך אחר רפד
 עמל התפילה מסייע לעמל התורה תקכט
 שלא להבליע התיבות רסג
 תפילה ותורה כרוכים ירדו מן השמים תקכט

תפילה - מנחה

האם אפשר לכתחילה להתפלל מנחה
 גדולה ריא

תפילין

אין להוריד השרוול בין תפילין של יד
 לשל ראש ר
 אשה אינה יכולה לכתוב תפילין
 דמופקעת מהמצוה (תנח)
 האם הנוגע בזרועו בשעת ההנחה, צריך
 ליטול ידיו רא

המתפלל נדבה צריך שיהיה בטוח שמכין
בה מרישא לסיפא (עדר)
פלוגתת הפוסקים האם יחזור על תפילתו,
לכן מתפלל בנדבה (רעג)

תרומות ומעשרות

האם יש למדינה זכות להפריש תו"מ (תפא)

תשעה באב

האם אפשר לנחם אבלים ביום זה תעד
האם יום ת"ב עצמו דינו כסעודה
המפסקת, או כתשעת הימים תג
הבדלה בתשעה באב לקטנים תג
האם מותר לזעוק בו, דהא קרא עלי
מועד תה
חליצת המנעלים במוצאי שבת שחל בו
ת"ב תב
טעם שאין אומרים בו קדיש תתקבל תז
לימוד אותיות אלפא ביתא בת"ב רב
עשיית מלאכה בו תפג
קרא עלי מועד, ביאורו תה
קריאת סיפורי מעשיות על גדולי ישראל,
אינו חשיב כהיסח הדעת מהאבילות תז
קריאת עיתון יומי בו תז
בעל ברית אוכל בתשעה באב שנדחה תג

תשעת הימים

מאכל שיש בו גם יין, האם שרי לאכול
ממנו ת
שתיית יין שרף בו תא

האם מן התורה חייב בהנחתן כל היום,
או מהתורה סגי ברגע אחד, ורק מדרבנן
חיובו כל היום רז
האם נכון ליתן תפילין לחבירו באופן
שעי"ז יתבטל בעצמו ממצות תפילין
לכמה ימים רה
הקדים להניח תפילין דר"ת בטעות, ובירך
עליהם רג
הרמב"ם החליף בחצי ימיו תפילין שלו
מר"ת לרש"י רכה
טעה ובירך על של ר"ת, האם צריך
לחזור ולברך רד
כל המניח ב' זוגי תפילין, קבלה בידינו
דמוכרח פעם בחייו לטעות ולברך על של
ר"ת רד
מסורת בפרשיות התפילין, כתב ב"י או
כתב האריז"ל רג
עברה שעה מכל היום שלא הניחו
תפילין, הרגישו החסידים הפסד גדול (רז)
רצועות שחורות משני הצדדים רט, רכז
תפילין דר"ת לאחר השקיעה דהגאונים רד
תפילין הוי מצוה תמידית ואינו תלוי ביום
כלל רז
תפילין לאבלים בעת ניחום אבלים רה

תפילת הדרך

האם אומרים תפילת הדרך, אחר נסיעה
מתל אביב לירושלים ריא

תפילת נדבה

האם בזמנינו מתפללים תפילת נדבה (עדר)

